

CAPÍTOL XIV.-ELS CANVIS PROFUNDS DELS ANYS SEIXANTA

14.1.- Economia, política, societat i cultura durant el "decenni feliç".

Si durant la dècada dels cinquanta es deixaren sentir només de manera molt parcial les espectaculars mutacions produïdes a l'anomenada Europa occidental d'ençà del final de la segona guerra mundial, els anys seixanta suposaren per al conjunt dels territoris catalans un dels períodes de creixement econòmic més intens i de canvis socials més ràpids de tota la seva història; no en va foren titllats de "decenni feliç", per més que en l'aspecte polític i repressiu, el règim dictatorial espanyol mantingués una actitud immobiliària. Malgrat aquest evident retard en relació a d'altres realitats europees més desenvolupades (provocat bàsicament per la permanència de la dictadura franquista), la societat catalana fou capaç d'incorporar-se al corrent de desenvolupament del "bloc occidental" que es perllongà fins a la segona meitat dels setanta. Francesc Roca ha explicat que això fou possible gràcies a dos fets concertats:

"primer, la pre-existència d'un teixit industrial i d'una classe obrera ensinistrada en el treball i en la lluita sindical de més de cent anys; segon, la interposició de l'economia catalana, i de tota l'economia del nou estat, dins el model europeu de creixement definit l'any 1945 --per via del turisme, les remeses d'emigrants i el capital estranger".¹

Terciarització, gran allau immigratori, desenvolupament industrial, establiment d'una societat de consum..., foren les manifestacions més espectaculars del canvi econòmic i social. Una noció quantitativa de l'abast de les transformacions experimentades ens la pot donar la revolució demogràfica que es visqué aleshores. En el període 1960-1981, els Països Catalans assoliren un saldo migratori positiu que arribà a 1.684.645 persones (987.645 al Principat, 549.600 al País Valencià i 147.400 a les Illes).² La industrialització i el turisme es revelaren com a grans motors del canvi arreu dels territoris catalans, fins al punt que, en l'explotació turística, encara avui són una potència

---

¹ Francesc Roca, El llarg auge, dins Ulisses vol XI, ps. 46- 47.

² Les xifres són extretes de Carme Molinero i Pere Ysàs, Del canvi econòmic al canvi polític, dins vol. XI de Història. Política, Societat..., p. 44.

El gran tractadista sobre la immigració d'aquesta època ha estat Paco Candel que ha analitzat, a partir d'una anàlisi vivencial, el seu impacte i ha defensat una política d'integració a la societat receptora en una obra que ha esdevingut tot un clàssic de la literatura assagística contemporània: Els altres catalans (Ed. 62, Barcelona, 1964).

de caire mundial.³ València esdevingué, a finals de la dècada, una gran ciutat "centre de producció i sobretot de funcions terciàries", en definició del qui fou el seu primer alcalde democràtic del postfranquisme, Ricard Pérez Casado.⁴

A les Illes, el canvi potser encara fou més espectacular, ja que l'esclat turístic de l'època transformà radicalment una vida marcadament rural. Fora de l'estat espanyol, la Catalunya del Nord aprofundí l'explotació agrícola de caràcter industrial, que li possibilità al final de la dècada produir el 90% del vi dolç, el 40 % dels albercocs, el 10% dels préssecs i dels enciams i el 6% dels tomàquets consumits a tot l'estat francès.⁵ El desenvolupament, doncs, afectà el conjunt nacional, cosa que reforçà la possibilitat d'una major interconnexió econòmica entre els diferents territoris i possibilità l'existència d'un mercat comú no sempre reconegut ni encara prou articulat a hores d'ara.⁶

La creixença econòmica i industrial possibilità l'organització obrera en les grans empreses, encara que una expansió vaguística i sindical comparable a la dels anys vint i trenta no va produir-se fins a la dècada dels setanta.⁷ Els canvis també afectaren l'empresariat, que per mitjà d'entitats com el Círculo de Economía de Barcelona --fundat ja a finals de la dècada dels cinquanta sota el mestratge de Jaume Vicenç Vives i l'assistència de Fabià Estapé-- començà a prendre un caire liberal i europeïsta, cada cop més crític amb les limitacions

---

³ Una de les anàlisis més lúcides sobre el fenomen turístic i de les seves repercussions en la societat catalana (socioeconòmiques, però també en la vida quotidiana), feta en el mateix moment en què començà a manifestar-se, és Turistes, sirenes i gent del país, de Manuel Costa-Pau (ed. Ariel, Barcelona, 1966). Així ho ha reconegut, recentement, el ja esmentat Francesc Roca a Teories de Catalunya (Ed. Pòrtic, Barcelona, 2000, ps. 469-475). Pel que fa a l'estudi profund d'un cas concret, El paisatge humà de la Costa Brava, d'Yvette Barbaza ha esdevingut tot un clàssic (inicialment fou editat a París el 1966 i, en edició catalana a Edicions 62, el 1988).

⁴ Vegeu El naixement d'una gran ciutat: València, dins Ulisses, vol XI, ps. 48-50.

⁵ Vegeu Agricultura rossellonesa, Ulisses, Op. cit. p. 48

⁶ Vegeu Jacint Ros Hombravella, Sobre la viabilitat econòmica dels Països Catalans, dins Vers un nou congrés de cultura catalana. La nació secreta, Llibres del Segle, Gaiüses, 1999, ps. 35-58.

⁷ Per tenir una visió general del moviment obrer antifranquista, vegeu: Manuel Ludevid, El movimiento obrero en Cataluña bajo el franquismo (Ed. Avance, Barcelona, 1977), J. Picó, El movimiento obrero al País Valencià sota el franquisme (Ed. 3i4, València, 1977) i Daniel Guinard, L'esquerra mallorquina i el franquisme (Ed. Documenta Balear, Palma, 1994). Pel que fa a monografies d'ampli interès: Sebastian Balfour, La dictadura, los trabajadores y la ciudad. El movimiento obrero en el Area Metropolitana de Barcelona (1939-1988) (Ed. Alfons el Magnànim, València, 1994) --es tracta d'una actualització i reformulació de The remaking of the Spanish labour movement. Social change, urban growth and working class militancy: Barcelona 1939-1976 (Queens Mary College, University of London, 1987)-- i Pere Gabriel i d'altres, Comissions Obreres de Catalunya 1964-1989. Una aportació a la història del moviment obrer (Ed. Empúries, Barcelona, 1989).

derivades del règim franquista.⁸ L'Església catalana tampoc fou aliena a les transformacions i la profunda mutació que durant anys es covava emergí de manera sorollosa en actes com la manifestació de capellans contra la dictadura del maig del 1966 a Barcelona.⁹ En aquest context, no ha de sobtar que el conjunt de l'oposició antifranquista es comencés a coordinar, a dotar-se de plataformes polítiques i a tenir una força real en la societat de l'època. Malgrat aquests avenços en pro d'una sortida democràtica a la dictadura, el règim es mantingué fins a la mort de Franco (el 1975) i desfermà diverses actuacions repressives duríssimes tot al llarg dels seixanta i durant la primera meitat dels setanta, amb abundants empresonaments d'opositors, desterraments interns, imposició de fortes multes, morts en manifestacions i, fins i tot, execució d'alguns activistes.¹⁰ Cal recordar que fins al 1965 no es començaren a veure alguns senyals del que fou qualificat d'"aperturismo", que era mostrat com una liberalització del règim i que fou refermat per la Ley Orgànica del Estado de 1966, però que es caracteritzà per ésser, en paraules de Joan B. Culla, una "barreja de desarrollismo neocapitalista, pseudo-liberalització política i autoritarisme bàsic"¹¹

La magnitud dels canvis socioeconòmics fou tan gran, que possibilità l'emergència en la vida pública d'importantíssims sectors de la població --com

---

⁸ Una visió general d'aquest empresariat barceloní es troba en el llibre de Carme Molinero i Pere Isàs, Els industrials catalans sota el franquisme, Op. cit., ps. 85-129. Concretament sobre l'actuació de J. Vicenç Vives, vegeu l'article ja citat de Ferran Mascarell, Cap a una nova burgesia.

⁹ Un estudi aprofundit del fet i de la seva significació, és el de Joan Crexell, la manifestació de capellans de 1966, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992. Pel que fa a una visió general de l'evolució experimentada en el si de l'església, vegeu Josep Massot i Muntaner, Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1973.

¹⁰ Sobre aquest darrer extrem, val la pena recordar que encara a l'any 1974 hi hagué l'execució de Salvador Puig Antich.

Del gran impacte que aquest acte produí en el si de la societat catalana n'és una bona prova la perpetuació del seu record al llarg de les dècades següents. Serví de base per a la polèmica obra teatral La torna (1977) del grup "Els joglars", que provocà la ira dels militars espanyols, l'empresonament i el consell de guerra contra membres de la companyia, i que desfermà una gran campanya en favor de la llibertat d'expressió. També fou el tema central del llibre col·lectiu (signat amb el nom fictíci de Carlota Tolosa), La torna de la torna. Salvador Puig Antich i el M.I.L., Ed. Empúries, Barcelona, 1985. Encara el 1999, Puig Antich i Oriol Solé Sugranyes (mort en el decurs d'una fuga de la presó) foren objecte d'un homentage públic en què intervingueren seixanta-quatre poetes (Vegeu 64 poetes recuperen la memòria de Puig Antich i Solé Sugranyes, dins "Avui" 12-IX- 1999, p. 57).

¹¹ El franquisme i la transició democràtica, vol VII de la Història de Catalunya, Barcelona, Ed. 62, 1989, p. 362.

ara els joves o les dones, que aleshores es trobaven en una flagrant indefensió jurídica i social-- i afectà extraordinàriament la mateixa vida quotidiana. En aquest darrer sentit, Enric Marin ha assenyalat la televisió, la publicitat i els primers cotxes utilitaris (el SEAT 600) com als principals exponentes de la societat de consum que en aquell moment tot just es començava a configurar.¹²

Les transformacions econòmiques, socials i polítiques del període tingueren una gran repercussió en el món cultural i, de manera especial, en el panorama historiogràfic de l'època. La principal institució de transmissió cultural, la universitat, experimentà una espectacular mutació, similar a la que, anys abans, havien tingut els centres universitaris europeus. Els canvis socials van facilitar l'entrada a l'ensenyament superior de molts sectors populars que només en casos excepcionals abans podien accedir-hi. L'espectacular augment de l'alumnat (que en el seu moment fou vist per les autoritats com a un problema estrictament de "massificació") permeté un creixement espectacular de llicenciats i, doncs, l'aprofundiment en l'especialització i en la professionalització dels investigadors.¹³ Es tractà, doncs, d'una creixença quantitativa i també qualitativa. Arran d'aquesta espectacular expansió, la universitat es convertí de manera indiscutible, arreu d'Europa, en el principal centre d'alta cultura (difusor i productor a la vegada), en detriment d'altres institucions de caire més elitista com ara les acadèmies o els instituts d'estudiosos (que, a son torn, començaren a ésser integrades majoritàriament per professors universitaris). Així mateix, es convertí en un nucli de consciència crítica molt important al llarg de tota la dècada dels seixanta i dels decennis immediatament posteriors. En tot el bloc occidental s'experimentà un activíssim moviment estudiantil (en ocasions secundat per destacats professors) que es caracteritzà per les seves reivindicacions en favor de canvis radicals en la

---

¹² Enric Marin, Televisió, franquisme i societat de consum, dins vol XI d'Història. Política..., ps. 172-173.

¹³ A Barcelona, la xifra d'estudiants passà de 7.450 l'any 1960 a 23.265 l'any 1970; mentre que a València de 3.501 l'any 1960, augmentà a 12.152 el 1970. Durant aquest període cal recordar que es crearen la Universitat Autònoma de Barcelona (1968) i els col·legis universitaris de Girona (1969) i Tarragona (1970). Aquest creixement fou encara més intens durant els anys setanta, ja que fou un període de creació de nous centres universitaris com ara la Universitat Politècnica de Catalunya (1971), la Politècnica de València (1978) i els centres de Palma (1978), Perpinyà (1979) i Alacant (1979). Font: "Gràfica dels estudiants universitaris (1960-1981)", dins De la dictadura a la democràcia, vol XI, d' Història, política..., p. 216.

societat de l'època. La mobilització més famosa fou la del maig del 1968 a París, però cal recordar també la important actuació, en aquella mateixa època, dels estudiants nordamericans, alemanys, italians o mexicans. Als territoris catalans, el moviment estudiantil (conjuntament amb una part molt notable del professorat) fou un dels nuclis més actius en la lluita antifranquista dels seixanta i setanta.¹⁴

Tot aquest gran desenvolupament universitari tingué les seves contrapartides, ja que afavorí la ultraespecialització (és a dir la desconnexió radical amb tota visió globalitzadora), la burocratització i un sentiment d'afirmació acadèmica de caire "gremial".

Junt amb l'expansió i la democratització universitària, un altre tret caracteritzà profundament la cultura de l'època: El desprestigi de les humanitats en favor de les carreres d'aplicació tècnica.¹⁵ Aquesta inversió de valors (fins al moment l'alta cultura era sobretot de tipus humanístic) ràpidament anà més enllà de l'àmbit acadèmic i es generalitzà al conjunt social. Aquesta peeminència de la tècnica tenia molt a veure amb el model econòmic social imposat internacionalment d'ençà de la segona guerra mundial, ja que es plantejava un tipus de desenvolupament que es volia ininterromput i que, doncs, exigia un nombre creixent de gent qualificada per sostenir-lo.¹⁶

14.2.-Innovació i eclosió historiogràfica

Els historiadors catalans no quedaren al marge dels grans processos que experimentà la cultura de l'època. Amb l'expansió universitària, la xifra de professionals augmentà espectacularment. Com mai, la mateixa definició d'"historiador" implicà la de "professor universitari". Els qui no tingueren

---

¹⁴ Josep M. Colomer, Els estudiants de Barcelona sota el franquisme, Ed. Curial, Barcelona, 1978.

¹⁵ Paradoxalment, potser l'indici més clar d'aquesta inversió fou la conferència de Charles Percy Snow, The two cultures and the Scientific Revolution (1959). Versió catalana: Les dues cultures i la revolució científica, Ed. 62, Barcelona, 1965 --que incorpora també Two Cultures and a Second Look ("Un nou cop d'ull al problema de les dues cultures"), donada quatre anys després. Tot i que Snow hi defensa la necessitat de superar l'escissió entre la cultura "humanística" i la "científica" és un reflex molt clar de la impugnació de la dita "cultura tradicional" (la "literària") i de l'emergència --que es revelà imparable-- d'una cultura d'aplicació tècnica cada cop més desvinculada de les arts, la literatura, la història i el pensament (en rigor, doncs, ben poc científica).

¹⁶ Convé remarcar que aquest model desenrotllista i de benestar material, per bé que fonamentat en principis i pràctiques econòmiques perfectament diferenciades, era comú al "bloc occidental" i al "bloc oriental". La mateixa guerra freda prengué sovint el caire d'una cursa entre quin dels dos models era el més adequat per assegurar aquest objectiu de creixament ininterromput.

aquesta condició o la perderen perquè en foren purgats amb l'adveniment franquista (molts dels protagonistes de la renovació universitària dels anys trenta, entre els quals F. Soldevila) patiren un cert grau de marginació per part de l'establishment acadèmic. Així mateix, el prestigi de les "ciències" per damunt de les "humanitats", féu que moltes d'aquestes disciplines reivindicassin (especialment els estudis històrics) el seu caràcter científicotècnic i cerquessin el maridatge amb aquelles que aleshores començaven a tenir una consideració "científica" molt notable: les anomenades "ciències socials". De fet, aquest era el programa de la revolució metodològica que, amb tant d'èxit, desenvolupà a nivell internacional l'escola dels Annales i que, en la pràctica, fou assumit per una gran massa d'historiadors que a penes tingueren cap vincle directe amb aquest corrent historiogràfic d'origen francès i que senzillament es dedicaren a seguir una tendència que havia esdevingut dominant. Així, la "referència d'autoritat" metodològica no sempre fou la mateixa escola dels Annales i sovint s'invocà una determinada ciència social (o la combinació de diverses) com a l'element renovador del que havia d'ésser una nova historiografia, ja fos la història econòmica, la demografia o, posteriorment, l'estadística o l'anomenada història quantitativa. D'entre totes les ciències socials, la que més atenció meresqué (en el cas català i durant el període que ens ocupa) fou l'economia, segurament com a resultat de la suma de l'interès generalitzat pels postulats dels Annales, de la vigència pòstuma de l'eclecticisme vicencià i de la creixent influència que el marxisme adquirí en el món universari dels seixantes i dels setantes. L'historiador, a més d'ésser un professional universitari calia que assolís un grau molt notable d'especialització, ni que fos a costa de perdre una visió de conjunt del passat històric. La figura de l'historiador "humanista" (és a dir, interessat per d'altres disciplines no englobades en les ciències socials: la literatura, les arts, fins i tot el mateix pensament) i la de l'home de lletres preocupat per la història (d'ençà d'aleshores desautoritzat per la seva condició de "no especialista", per més acadèmic que fos en d'altres matèries) van caure en el descrèdit en favor de la figura de l'ultraespecialista acadèmic.

La "revalorització científica" de la disciplina històrica gràcies a la seva relació amb d'altres ciències socials alimentà el seu prestigi, no tan sols en l'àmbit acadèmic, sinó molt més enllà. Ja als anys cinquanta existí, com s'ha assenyalat, un interès generalitzat per la història, que no féu sinó augmentar en les dues dècades següents, com evidencia un simple cop d'ull a la producció (i consum) editorial de l'època. Aquesta gran popularitat anà paral·lela a l'augment de domini de l'oposició antifranquista. No tan sols la història més

immediata, sinó també la consideració de la mateixa història autòctona entesa com a una entitat pròpia i diferenciada d'altres realitats (l'espanyola i la francesa) havia estat reprimida i ara començava a ésser descoberta per importants sectors de població. En l'expectativa d'un canvi polític transcendental, el coneixement del passat era vist com a un element bàsic per a l'anàlisi del present i per a l'esboç d'un projecte de futur. No ha de sobtar, doncs, que en aquells moments els historiadors gaudissin d'un prestigi social altíssim que no s'acabà d'esvaïr fins a la culminació del procés de derogació franquista, ja a la dècada dels vuitanta.

Els noms dels principals autors de referència també canviaren. A principis dels seixanta desaparegué Jaume Vicenç Vives, però la seva funció d'historiador de referència es veié més enfortida que mai. Pocs anys després es publicà l'obra més emblemàtica de Pierre Vilar, Catalunya dins l'Espanya moderna (1964-68), que el convertí en el màxim exponent del marxisme historiogràfic que, sens dubte, fou el corrent renovador hegemònic durant aquella època. Joan Fuster consolidà la seva influència intel·lectual gràcies sobretot a la seva concreció de l'àmbit nacional. D'altres ja esmentats en el capítol anterior, (com R. d'Abadal, J. Rubió, A. Galí, M. Batllori, M. Terradell, J. Reglà, S. Sobrequés,...) pogueren aprofundir llur aportació i esdevingueren historiadors d'esment obligat. Pel que fa a F. Soldevila, com veurem, durant els seixantes passà d'un renovat reconeixement general a una situació de semimarginalitat durant els darrers anys de vida (en bona part ocasionada per l'afectació cerebral que patí com a resultat d'una operació feta el desembre del 1966).

Al costat de tots aquests noms encara caldria incloure-hi el nom d'un altre historiador estranger, el britànic John H. Elliott, que al llarg de la dècada tingué un remarcable paper referencial en el si de la historiografia catalana (encara que no fou pas equiparable, ni molt menys, al de P. Vilar), gràcies a la publicació del seu estudi La revolta catalana 1598-1640 (1966). J.H. Elliott va poder venir a Barcelona, ja a principis dels anys cinquanta, gràcies a J.M. Batista i Roca, que l'adreçà a F. Soldevila, com consta en una carta del 17-VI-1953:

"Tinc molt de gust de presentar-te Mr. John Elliott, un jove graduat en història de Cambridge. Es proposa passar un any a Espanya i Catalunya, la major part a casa nostra, dedicat a estudiar la política d'Olivares. El tema precís de la seva no'l té ben decidit encara, puix dependrà fins a cert punt del material q. trobi. (...) Jo li he recomanat molt q. vingués a veure't, i tots t'agraïríem q. volguessis guiar Mr. Elliott en les seves recerques i supervisar els seus treballs"¹⁷

---

¹⁷ LPFSC 10.1.4.24.

Més recentment, Elliott ha evocat la seva estada a Catalunya i ha parlat de la seva relació personal i intel·lectual amb Soldevila.¹⁸ No es pot dir que hagi estat gaire elogiós ni amb la figura ni amb el projecte historiogràfic del nostre historiador, ben al contrari. Fins a cert punt, la seva actitud arriba a sorprendre, sobretot quan li atribueix un concepte com "malignes forces externes" o quan, en referència amb l'impacte que li causà la coneixença de Jaume Vicenç Vives, afirma: "Heus ací un home que semblava habitar en un món totalment diferent del món derrotat de Ferran Soldevila". Hi ha un cert moment en què sembla que Elliott arribi a pensar que no ha estat del tot just en el seu judici sobre l'historiador català: "Vista ara, en retrospectiva, sospito que, sota la influència de Vicens, tots plegats érem massa iconoclastes, menysteníem massa els assoliments de les generacions anteriors d'historiadors". La seva evocació, però, no és gens conseqüent amb aquesta lúcida observació. Així i tot, cal dir que la relació entre els dos historiadors durant la dècada dels cinquantes i primers seixantes fou continuada, com ho demostren les cartes existents en el fons de Chavornay. En la majoria dels casos hi ha les cartes que Elliott envià a Soldevila, puix que l'historiador català no solia guardar còpia de les que enviava. N'és una excepció la lletra del 12-V-1961, on Soldevila li diu: "Vaig començar a llegir molt vivament la seva obra sobre Catalunya i la Cort d'Espanya (...) Ja n'he tornat molta part a l'editorial Vicens i Vives perquè pugui procedir, si volen, a la traducció catalana. D'aquí a pocs dies ho hauré tornat tot. I, dit això, permeti'm que el felicit per la seva obra: està molt ben elaborada i fa una gran impressió. Aprecio molt especialment l'esforç que ha fet per tal de mantenir l'equanimitat i ésser just amb els uns i amb els altres. No és una opinió de cara a vostè. N'he parlat amb algunes persones i a totes he dit el mateix. Molt especialment ho vaig dir a En Jordi Rubió, júnior, perquè ho fes arribar a la Sra. Vídua de Vicens i al seu fill, tot ponderant-los l'interès que tindria la seva publicació".¹⁹

Així, la intervenció de F. Soldevila fou decisiva perquè, mort Vicenç, fos publicada l'obra més emblemàtica de l'autor.

Els casos de P. Vilar i J.H. Elliot exemplifiquen molt bé el paper renovador que diferents historiadors estrangers, sobretot francesos i anglosaxons, exerciren en el si de la historiografia catalana de l'època. Val a dir, però, que la influència francesa fou extraordinàriament més important que no l'anglosaxona (i que l'espanyola) ja que, a part de les individualitats destacades que es

---

¹⁸ Vegeu el Discurs en l'acte de la seva investidura com doctor honoris causa en història per la Universitat de Barcelona

(1-II-1994). N'han corregut diverses fotocòpies. Me n'han arribat dues per conductes diferents, l'una per mitjà d'Antoni Simon, l'altra per mitjà de J. M. Muñoz. Aquest darrer m'informà que la traducció del text anà a càrrec de Xavier Gil.

¹⁹ LPFSC 12.1.2.32.

convertiren en referència d'autoritat obligada, foren els mateixos corrents dominants d'aquella historiografia els que marcaren la pauta del desenvolupament català en aquest àmbit no tan sols en la dècada considerada, sinó també en els decennis posteriors ("Annales", marxisme, quantitativisme, "nouvelle histoire"...).²⁰ Pel que fa als historiadors anglosaxons contemporaneistes, llur influència es féu més patent i decisiva en la historiografia espanyola que no específicament en la catalana. L'aportació de Hugh Thomas, Raymond Carr o Gabriel Jackson (que arribà a establir la seva residència a Barcelona) sobre la guerra civil espanyola possibilità que es comencés a abordar aquest episodi històric des d'uns paràmetres veritablement historiogràfico-crítics al marge de la propaganda del règim.²¹ Tanmateix, en els estudis medievals sí que va reeixir la constitució d'una sòlida línia d'investigadors del passat català, entre els quals cal assenyalar els noms de T.N. Bisson, Robert I. Burns i Paul Freedman, entre d'altres.

14.2.1.-Pierre Vilar i el marxisme historiogràfic català

14.2.1.1.-El marxisme, un corrent en alça

La circumstància de la lluita antifranquista possibilità una gran expansió social del marxisme durant els seixanta i setanta, ja que els principals partits que constituïren l'oposició a la dictadura en aquells moments --els múltiples partits socialistes i comunistes sorgits arreu dels territoris catalans-- es definiren com a seguidors d'aquest corrent de pensament. Val a dir, però, que, en l'aspecte teòric i ideològic, el marxisme català (el que esdevingué dominant) tenia poc a veure amb les formulacions fetes al llarg dels anys trenta i sí que tenia moltes influències dels neomarxismes sorgits arreu d'Europa després de la segona guerra mundial. Com han assenyalat Emili Gasch i Francesc Roca, aquesta "segona tongada" va sorgir "sense una relació directa amb la primera, sovint a partir de contactes amb cultures europees geogràficament pròximes"²²; en primer lloc, naturalment, la francesa, però també amb l'alemanya, la britànica i la itàlica. La seva autonomia en relació amb l'ortodòxia

---

²⁰ La influència renovadora de la nova historiografia francesa sorgida arran de la segona guerra mundial en el si de la catalana (i, en bona part, a través d'aquesta, també en el si de l'espanyola) ha estat analitzada per Santi Aurell a The influx of French Historiography into its Catalan Counterpart and the Beginnings of Cultural Modernisation in Spain (en curs de publicació).

²¹ Una valoració de conjunt sobre l'aportació dels historiadors anglosaxons contemporaneistes en el si de la historiografia espanyola es pot trobar a Àngela Cenarro, Orígens i consolidació de la historiografia angloamericana sobre l'Espanya contemporània, dins "El contemporani" 11-12, gener- agost 1997, ps.61-68.

²² Vegeu la veu "marxisme" dins Ictineu..., Op. cit.

soviètica (que s'aprofundí en el decurs dels anys) fou un dels seus principals trets distintius, comú al desenvolupat a bona part de l'Europa occidental.²³ Un altre, ben específic, fou la seva voluntat d'assumir la qüestió nacional catalana, sobretot a partir de la teorització feta pels primers revolucionaris soviètics i d'una certa combinació amb formulacions pròpies del pensament polític català contemporani. Aquest tret és el que permet parlar amb propietat d'un marxisme català o d'un "catalanomarxisme", segons el terme proposat per Francesc Roca.²⁴ L'existència d'un marxisme català pròpiament dit fou assumida pels principals grups socialistes i comunistes dominants arreu dels territoris catalans. Si bé la seva formulació teòrica es féu bàsicament a partir d'intel·lectuals vinculats al PSUC i a la revista "Nous Horitzons" (i que comptà amb nombrosos historiadors professionals, pràcticament el gruix dels que ací es consideren com a deixebles de Pierre Vilar) cal remarcar també la tendència d'un corrent que integrà l'aspiració a la independència nacional dels Països Catalans dins un marc teòric marxista i que s'identificà amb el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (fundat el 1969) i amb d'altres organitzacions afins posteriors. En aquest corrent caldria incloure-hi professionals de la història com Eva Serra (influïda per l'obra de Vilar) i també d'altres escriptors i intel·lectuals que van fer aportacions historiogràfiques ben notables, com la de Fèlix Cucurull, autor d'una Panoràmica del nacionalisme català (1975) de sis volums que volia ésser una aproximació als orígens i evolució d'aquest corrent ideològic i que havia de tenir una continuïtat en una obra encara més extensa titulada Catalanisme sense mites, però que no arribà a poder completar mai.²⁵

---

²³ Recordem que, entrats els setantes, s'arribà a parlar d'una certa política comuna entre diferents partits comunistes del "bloc occidental" --entre els quals l'italià, el francès, el japonès, el suec, una facció del grec, el PSUC català i el PC espanyol-- caracteritzada per defensar un socialisme de caràcter democràtic equidistant de la socialdemocràcia europea i del model soviètic (amb el qual s'havia produït una divergència que esdevingué irreversible d'ençà de l'ocupació de Txecoslovàquia, el 1968, per part de la URSS, que esclafà l'anomenada "primavera de Praga", un intent de construir un "socialisme de rostre humà").

²⁴ Vegeu Catalanomarxisme, dins "Nous Horitzons" núm 85, 1983. Aquest mateix autor junt amb d'altres (i des de les planes de l'esmentada revista) es proposaren evidenciar la important dimensió que aquest corrent havia assolit en el si de la cultura catalana contemporània: Emili Gasch, 2.400 planes de Marx en català; Emili Gasch i Francesc Roca, Atlas del marxisme català; Emili Gasch, Francesc Roca i Ricard Vinyes, L'arbre del marxisme català; i Francesc Roca, Vuitanta-set termes d'un vocabulari del marxisme català (tots quatre articles al núm 85, 1983). A partir d'aquest darrer article, Roca confegí un vocabulari molt més ampli que arribà a aplegar més de 200 definicions i més de 160 autors: Marxisme de consum diari. De la A a la Z (Ed. Nous Horitzons-Ed. Columna, Barcelona, 1988).

²⁵ Encara en una entrevista feta poc temps abans de morir, adduïa que si no s'havia tornat a reeditar la seva Panoràmica... era per culpa seva, a causa del seu delicat estat de salut que li

Un darrer element característic caldria destacar del marxisme català d'aquesta època: la seva amplitud social, ja que aconseguí tenir influència més enllà dels cercles obrers i populars, i va poder incidir en àmbits fins aleshores mai no assolits, com ara els acadèmics i els dels sectors tècnics i professionals, fins al punt que s'arribà a parlar de l'existència d'una mena d'"il·lustració marxista" que va tenir un paper protagonista en la configuració de la cultura catalana de l'època. El prestigi intel·lectual del marxisme (de dimensió internacional aleshores) i la seva innegable implantació social en la realitat catalana del moment expliquen la seva penetració en el món universitari. Si a aquests dos elements hi sumem l'alta consideració que l'anàlisi històrica (l'anomenat materialisme històric) tenia en el si del corpus teòric marxista es pot entendre la gran influència que acabà exercint entre els historiadors professionals.

Ja a finals de la dècada dels cinquanta aparegueren un seguit de formulacions d'una notable entitat teòrica, però bàsicament tingueren una difusió clandestina, excepció feta de certes iniciatives editorials. Entre aquestes darreres, destaquen els suplementes de l'Enciclopèdia Espasa, editada a Barcelona per un grup de redactors afins al pensament marxista, que foren dels primers a introduir el pensament del filòsof sard Antonio Gramsci. En aquest nucli de redactors hi havia, entre d'altres, Manuel Sacristan (un dels pensadors marxistes més destacats del període), Manuel Costa-Pau (director de l'enciclopèdia Ulisses durant els setantes i primers vuitantes), Josep M Rodríguez Mendez (redactor de la veu Gramsci en el suplement del 1959-60) i l'escriptor Àngel Carmona (autor, entre d'altres, de Dues Catalunyes).²⁶ No fou, però, fins als seixanta que es produí la veritable eclosió d'aquest corrent. Es pogueren publicar textos marxistes d'autors clàssics i contemporanis --activitat en la qual tingueren un paper destacat editorials de nova creació, com ara Edicions 62 (1961) de Barcelona o 3i4 de València (1968)-- i es consolidaren revistes de reflexió teòrica com "Nous Horitzons" (1962) --que havia tingut com a precedent "Horitzons", d'ençà del 1960--, vinculada al Partit Socialista Unificat de Catalunya i que encara avui s'edita.²⁷ Els òrgans teòrics propis eren

---

impedí fer una revisió de l'obra. Vegeu Ignasi Aragay, Fèlix Cucurull: 'La transició sembla que no s'acabi mai' dins "Avui" 22-X-1995, p. B1.

²⁶ Vegeu Enric Pujol, Redactors de l'editorial Espasa van introduir Gramsci a Catalunya (Entrevista a M. Costa-Pau), dins "El Punt" 24-I-1991, p. 20. En aquell nucli hi havia també el músic Josep Cercós, el crític Xavier Fàbregues, el pintor Josep Guinovart, Carme Sala i Lluís Crespo.

²⁷ Sobre aquesta publicació, vegeu Francesc Roca, "Nous Horitzons": marxisme i intel·lectuals, tercer acte, dins "Recerques" núm 9 (1979).

necessàriament clandestins i el seu impacte social, reduït, per això cal valorar especialment aquells mitjans de premsa públics d'aleshores que acolliren autors i treballs explícitament basats en el marxisme, com fou el cas de la revista "Serra d'Or" (publicada sota la protecció de l'Abadia de Montserrat).²⁸ Així com fenòmens de massa, com ara la "nova cançó", que tingué en el cantant Raimon (Ramon Pelegró) un dels seus líders principals. De fet, Raimon (ell mateix llicenciat en història i nascut a Xàtiva) fou tot un símbol de la gran acceptació que tingué una poètica basada en la combinació d'una concepció de la història d'arrel marxista (gramsciana) amb la reivindicació nacional catalana basada en la formulació feta per Joan Fuster. Algunes de les lletres de les seves cançons (sobretot les més populars del moment) són tot un exemple fefaent d'aquesta síntesi:

"T'adones company/ que ja fa molts anys/ que ens amaguen la història/ i ens diuen que no en tenim/ que la nostra és la d'ells".

El vers d'una, "Qui perd els orígens per la identitat", inclòs a Jo vinc d'un silenci..., arribà a convertir-se en tot un lema de la reivindicació nacional i social, ja que s'hi defensa la necessitat de preservar tant la personalitat catalana com l'origen de classe (de les "classes subalternes" evocades en la cançó com a nervi de la nació).

Pel que fa a l'àmbit estrictament historiogràfic, sorgí (enmig d'aquest ambient especialment adobat) un historiador de gran categoria reconeguda internacionalment, Pierre Vilar, que es convertí, gràcies a la publicació catalana de la seva tesi Catalunya dins l'Espanya moderna (1964-68), en el principal referent d'autoritat del que en podríem anomenar "marxisme historiogràfic", corrent que arribà a esdevenir hegemònic en el panorama intel·lectual català dels anys seixantes i setantes (i que entrà en crisi a la dècada dels vuitanta). Malgrat que el seu mestratge fou eminentment bibliogràfic (no residí de manera fixa a Catalunya durant aquesta època), va ésser d'una importància cabdal per a les noves generacions d'historiadors.

En una consideració global (enllà de la vàlua personal dels que s'hi van adscriure) cal dir que aquest marxisme historiogràfic estimulà el desenvolupament de nous àmbits d'estudi --especialment la història del moviment obrer (de les seves organitzacions i dirigents) i la història econòmica (tot just iniciada per Vicenç des d'uns paràmetres teòrics molt diferents)--, així

---

²⁸ Impulsada per Ramon Bastardas i Max Canher, aglutinà un primer nucli redactor que volia conciliar pluralitat ideològica i compromís nacional: Josep Benet, Oriol Bohigues, Jordi Carbonell, Alexandre Cirici, Albert Manent, Maurici Serrahima i Joan Triadú. Recentment, Carme Ferrer li ha dedicat la seva tesi doctoral (Universitat Autònoma de Barcelona).

com d'etapes històriques mal conegudes aleshores com el període modern (àmbit d'estudi preferent de P. Vilar, pel fet d'ésser clau a l'hora d'explicar el desenvolupament capitalista dels segles posteriors), el segle XIX i la revolució burgesa, i la història més contemporània (sobretot la guerra civil i la seva dimensió revolucionària). També, en la proporció que volia assegurar-se una situació preeminent en el debat ideològic del moment, es preocupà de qüestions de tipus metodològic i epistemològic, fins aleshores massa sovint negligides en l'àmbit historiogràfic nostrat. La importància que el marxisme donava, en el seu corpus teòric, al procés històric féu que molts analistes d'altres ciències socials fessin una especial atenció a la dimensió històrica de llurs disciplines, cosa que s'evidencià molt clarament en el cas dels economistes.

En la dècada dels seixanta ja aparegueren alguns llibres d'història d'explícita filiació marxista, d'entre els quals destacà, sobretot per l'encès debat que suscità, el de Jordi Solé Tura, Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba (1967)²⁹, que pretenia ésser una anàlisi crítica del "nacionalisme burgès" formulat pel seu principal teoritzador, Enric Prat de la Riba. La intenció era demostrar que aquest nacionalisme conservador instrumentalitzà el sentiment de pertinença català en favor d'una opció "de classe" burgesa, però que fou incapaç d'assolir el seu veritable objectiu: la conquesta de l'estat espanyol i la seva transformació. Una de les veus més crítiques envers l'obra fou Josep Benet, que va retreure al seu autor un excessiu esquematisme teòric i una visió ahistòrica de la figura del dirigent polític de la Lliga, i, en el fons, una incomprensió profunda del mateix fet nacional català.³⁰ D'ací que Benet remarcés la seva sorpresa pel desconeixement que Solé Tura evidenciava envers els teòrics marxistes de preguerra que volgueren fondre en una mateixa proposta revolució social i alliberament nacional.³¹ Val a dir que Solé Tura assumí algunes d'aquestes crítiques en l'edició espanyola de l'obra i reconegué que la seva intenció havia estat de confegir una obra més política que no rigorosament historiogràfica, tot i

---

²⁹ Ed. 62, Barcelona.

³⁰ J. Benet, Sobre una interpretació de Prat de la Riba, dins "Serra d'Or", gener 1968, ps. 39-43.

Pel que fa a l'aportació historiogràfica de Benet, vegeu Casimir Martí, Josep Benet, historiador, dins Miscel·lània d'homenatge a Josep Benet, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991, ps. 33-44.

³¹ Precisament aquest desconeixement envers la tradició marxista catalana de preguerra va motivar Benet a publicar més tard, sota el pseudònim de Roger Arnau, l'antologia Marxisme català i qüestió nacional catalana 1930-1936 (Edicions Catalanes de París, 2 vol, 1974).

que defensà la validesa de les seves tesis principals.³² Més modernament, Manuel Lladonosa, en el seu estudi sobre la historiografia de l'època, ha fet un balanç de la polèmica en què ha lamentat que la popularització de les tesis de Solé Tura arribés a alimentar una esquematització simplista segons la qual el catalanisme era un invent de la burgesia, però també ha considerat que el llibre d'aquest autor serví per engegar una discussió que resultà ésser força fecunda perquè estimulà futures recerques.³³

Fou, però, a la dècada dels setanta quan sorgiren obres molt sòlides des d'una perspectiva d'estricta anàlisi històrica (sobretot les dels que en podríem dir deixebles de Vilar) i que es configurà de manera pública aquest corrent. Així, aparegueren diferents iniciatives col·lectives que s'identificaren amb el pensament marxista com les revistes "Recerques" (1970)³⁴ o "L'Avenç" (1977)³⁵, i es publicaren diccionaris com Ictineu. Diccionari de les ciències de la societat als Països Catalans (1979)³⁶ o (ja en el postfranquisme) l'enciclopèdia temàtica Ulisses. Enciclopèdia de la recerca i la descoberta (iniciada el 1976 i no culminada fins al 1984, i dirigida en la seva versió catalana per Manuel Costa-Pau), fruit d'una col·laboració editorial entre italians, suïssos i catalans.³⁷

---

³² Ed. Cuadernos para el diálogo, Madrid, 1974.

³³ M. Lladonosa, La història de Catalunya..., Op. cit. p. 200.

³⁴ Inicialment, els encarregats de dur-la endavant foren Josep Fontana, Ramon Garrabou, Ernest Lluch, Joaquim Molas i Josep Termes.

³⁵ En un principi fou dirigida per Fèlix Ibàñez Fanés, amb un comitè de redacció format per Leandre Colomer, Carme Isasa i Ferran Mascarell, i un ampli consell assessor integrat per Rafel Aracil, Miquel Barceló, Albert Balcells, Francesc Bonamusa, Irene Castells, Alfons Cucó, Jordi Estivill, Miquel Fabra, Pere Gabriel, Ricard Garcia Carcel, Miquel Izard, Ernest Lluch, Jordi Maluquer de Motes, Carles Martínez Shaw, Joaquim Nadal i Farreras, Jordi Planes, Borja de Riquer, Sebastià Serra i Jaume Sobrequés.

Per una valoració de la revista, "L'Avenç": la història en dos-cents números, dins "Quadern"- "El País", 15-II-1996.

³⁶ A cura de Francesc Artal, Pere Gabriel, Enric Lluch i Francesc Roca. És l'obra on més s'insisteix en el tractament globalitzador del conjunt de ciències socials. Principalment pels criteris explicitats pels mateixos curadors, l'atenció se centrà més en la historiografia, l'economia política, la pedagogia, la ciència política, la sociologia, la geografia humana, la demografia, l'antropologia cultural i la sociolingüística, que no en la filosofia, els estudis literaris o el dret (disciplines en les quals ja existien d'altres diccionaris similars).

³⁷ En la introducció genèrica inicial de l'obra es deia: "Prendre Karl Marx com a principal punt de referència nostra, i el mètode dialèctic fundat per ell en la realitat dels fets, significa posar-se en la posició d'un racionalisme crític i obert, significa rebutjar tot dogmatisme, considerar amb atenció i respecte tots els grans corrents de pensament filosòfic i religiós, sotmetre tota hipòtesi al garbell de l'experiència i de la raó". I en el pròleg específic de la versió catalana, El nostre Ulisses, s'afirmava que l'obra "vol ésser un testimoni de continuïtat i un compromís de militància per a la superació de l'anormalitat on encara pena la cultura

A part de la vàlua de destacades aportacions individuals i col·lectives, el marxisme d'aquesta època no es va poder desempallegar de molts trets propis dels corrents que arriben a "posar-se de moda", aguditzats pel context internacional de guerra freda i per la circumstància de viure sota una dictadura militar: actituds de prepotència intel·lectual envers els qui no s'adscriuen al moviment o el critiquen, maniqueisme interpretatiu, preeminència dels posicionaments dogmàtics, temeràries simplificacions teòriques, etc. Així, Enric Ucelay Da Cal ha pogut fer un retrat àcid del que ell mateix qualifica d'"historiografia frontpopulista" i que no seria sinó la popularització de les formulacions realitzades pels professors universitaris marxistes de l'època. Segons Ucelay, aquesta mena d'historiografia fou el resultat d'un sincretisme (construït a partir de l'aportació clàssica de F. Soldevila i de certs elements de les formulacions ideològiques revolucionàries de preguerra) que contribuï a crear un clima intel·lectual "on cada referència al passat immediat, fos a Salvador Seguí o a Torres i Bages o allò que havia fet l'avi de cadascú abans de la Guerra es convertia en part d'un teixit comú, clandestí i reivindicable".³⁸ En aquest context, la figura de l'historiador va prendre un caire peculiar que l'esmentat autor caricaturitza perquè la considera maniquea i encarcarada: "l'historiador està compromès amb la societat i la seva tasca és alhora cívica i professional ('objectivitat' i el 'positivisme' són en conseqüència el contrast negatiu); el compromís de l'historiador és específicament amb els oprimits, o sia, la societat catalana que pateix una opressió nacional i les 'classes populars' o 'el proletariat'(...) que patien no solament l'opressió física, sinó la distorsió fruit de l'"hegemonia'de la classe dominant".³⁹

14.2.1.2.-L'aportació vilariana

La publicació de la versió catalana de la tesi doctoral de Pierre Vilar, Catalunya dins l'Espanya moderna (1964-68)⁴⁰ constituï un fet transcendental

---

catalana a causa de la carència del cosmos estructural que li pertany".L'aparició del volum XI (1984) corresponent als Països Catalans, despertà crítiques favorables en sectors politicoideològics ben diferents. Vegeu Joan Triadú, Ulisses a la recerca i a la descoberta dels Països Catalans (dins "Avui" 24-III-1985, p. 2.) o Francesc Artal, El final és sempre el principi ("Nous Horitzons, núm 93, 1985, ps. 59-60).

³⁸ E. Ucelay, La historiografia dels anys 60i 70: marxisme, nacionalisme i mercat cultura català, dins La historiografia catalana, Op. cit. p. 62.

³⁹ Ibídem, p. 64.

⁴⁰ L'edició original La Catalogne dans l'Espagne moderne. Recherches sur les fondements économiques des structures nationales (SEVPEN, París, 1962) tenia tres volums, mentre que la versió catalana feta per Ed. 62, en tingué quatre. La seva traductora, Eulàlia Duran ha explicat els problemes amb què es trobà a l'hora de realitzar una feina que l'ocupà durant quatre anys: "En primer lloc, la sintaxi: no era fàcil traslladar al català la qualitat estilística del francès de Vilar. En segon lloc, el vocabulari (...) En tercer lloc, finalment, les nombroses

en el panorama cultural i historiogràfic de la seva època, que tenim a bastament documentat. La historiadora Eulàlia Duran, traductora de l'obra, ha mostrat, amb dades, el seu èxit editorial:

"Del volum primer (Introducció i Medi natural) publicat ara fa trenta anys, el 1964, se'n vengueren només el dia de Sant Jordi uns 1.000 exemplars i per Sant Jordi de l'any següent, l'edició de 2.000 exemplars ja estava esgotada. Del volum segon (El medi històric) (...), aparegut el mateix 1964, pel juliol de 1965 se n'havien venut ja 1.700 exemplars. El volum primer aconseguiria cinc reedicions, el segon volum, sis. Els dos volums següents sobre el segle XVIII aparegueren el 1966 i el 1968 i han aconseguit quatre i tres reedicions respectivament"⁴¹

Així mateix, hi ha els resultats de l'enquesta Ciència i política 1960-1982 (realitzada l'any 1982 per la revista "Nous Horitzons")⁴², en la qual es demanà a un grup molt significatiu d'intel·lectuals que escollissin els textos més importants del període. La tesi de Vilar fou la més citada, seguida de Nosaltres els valencians de Joan Fuster. I encara, més recentment, el 1994, s'ha arribat a celebrar, a Barcelona, unes jornades dedicades a commemorar el trentè aniversari de la publicació de l'obra organitzades per la Societat Catalana d'Estudis Històrics.⁴³

¿Com és que l'edició d'aquest voluminós estudi provocà un impacte tan gran i marcà tota una època en la producció historiogràfica autòctona? El seu autor ha volgut explicar aquesta gran acceptació i ha assenyalat que "la societat catalana necessitava una justificació històrica".⁴⁴ En efecte, molt hi havia de "justificació històrica" en aquella obra: s'hi criticava la historiografia dominant espanyola, es donava alta consideració científica als historiadors clàssics catalans i, sobretot, es constata l'existència històrica d'una realitat nacional encara molt poc coneguda a la resta d'Europa i negada com a tal pels estats espanyol i francès. I tot aquest reconeixement tan important era fet,

---

citacions, al text i a les notes, que apareixien a l'original, traduïdes al francès, com és costum establert als medis científics de França. Calia buscar-ne l'original. Representà mesos de recerca arxivística i bibliogràfica (...)" E. Duran, Catalunya dins l'Espanya moderna: trenta anys, dins "Avui-Història", 2-II-1995.

⁴¹ E. Duran, Catalunya dins..., article ja citat.

⁴² "Nous Horitzons" núm 80, set-oct. 1982, p. 26.

⁴³ Intervingueren, amb diferents ponències, Eulàlia Duran, Coral Cuadrada, Montserrat Duran, Antoni Simon, Emili Giralt, Eloy Martín i Rosa Congost; i, en una taula rodona, Antoni Riera Melis, Josep M. Torres Ribé, Josep Fontana i Albert Balcells. Vegeu la crònica dels actes al "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics" VI (1995), ps. 99-131.

⁴⁴ "El Temps" 18-I-1993, p. 68.

precisament, per un historiador format en una de les escoles punteres de la historiografia internacional.⁴⁵

Això sol, però, no explicaria la transcendència que tingué en el panorama historiogràfic del moment. La interpretació del fet nacional realitzada a partir del mètode marxista era feta amb un estil molt rigorós i alhora personal que exclouïa qualsevol mena d'esquematisme simplista, i que assolí un innegable nivell literari. L'obra es presentà com una mostra d'aplicació d'un programa metodològic molt ambiciós, fonamentat en la noció de "història total". La Catalunya estricta hi era estudiada (en els dos volums inicials) des dels seus precedents naturals i històrics, mentre que les dues parts restants (el nucli de la seva tesi) estaven centrades en l'anàlisi de les transformacions agràries i la formació del capital comercial durant el segle XVIII. Prèviament, en una brillant introducció, l'autor explicava la seva vinguda a Barcelona per motius d'estudi durant els anys vint i trenta, i la seva descoberta del fet català, en un exercici que ell mateix ha qualificat d'"egohistòria".⁴⁶

El subtítol del treball, Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals contenia, en realitat, els principals trets d'un programa historiogràfic innovador.⁴⁷ El mateix Vilar, anys més tard, va explicar el significat que ell va voler donar-li:

"Recerques (cosa que indica que no pretenc haver acabat la tasca) sobre els fonaments econòmics (cosa que indica que m'he mantingut fidel a la hipòtesi de primacia del fet econòmic, no en la jerarquia dels fenòmens, sinó en la gènesi dels processos) de les estructures nacionals (cosa que significa que la meua intenció principal no ha estat la d'explicar, i molt menys, la de justificar, el fenomen nacional català, sinó la de situar el fet català com un cas revelador: revelador del desenvolupament desigual al si de la Península Ibèrica, revelador de les relacions entre els diversos tipus de desenvolupament econòmic i les aspiracions de les diferents classes socials)".⁴⁸

---

⁴⁵ Al costat de Marx, Vilar citava com a autors que l'influïren Ernest Labrousse, Lucien Febre i Marc Bloch, encara que s'oposava a la idea d'una "escola dels Annales" que anés més enllà dels seus promotors inicials, perquè considerava que la revista que donava nom al corrent havia "abandonat l'esperit dels fundadors" (Reflexions d'un historiador, Universtiat de València, 1992, ps. 104-105).

⁴⁶ P. Vilar, doncs, no era pas un desconegut abans de la publicació de la seva obra cabdal, puix que en aquelles primeres visites ja establí nombrosos contactes amb la intel·lectualitat catalana. Una prova de la bona consideració que ja despertava en els anys quaranta és la favorable i extensa recensió crítica que Emili Vigo féu de la seva síntesi sobre el passat hispànic Histoire de l'Espagne a la "Revista de Catalunya" núm 104 (oct- des. 1947, ps. 454-459) aleshores editada a París.

⁴⁷ D'ací que una de les revistes d'història que més es destacà per assumir la proposta vilariana, prengué el nom de "Recerques" (1970).

⁴⁸ Reflexions..., Op. cit. p. 75.

La història total en la concepció vilariana no se centrava tant en la necessitat d'exposar els esdeveniments ocorreguts en el major nombre d'àmbits possibles (econòmic, demogràfic, cultural, polític, artístic, religiós, filosòfic, etc.), sinó d'analitzar les interaccions entre uns i altres, i la seva relació amb l'estructura econòmica d'una societat determinada. En el benentès que, com adverteix el propi Vilar, "mai una causalitat estructural pot explicar-ho tot, ni tan sols allò essencial; tot el problema està en cercar les interaccions".⁴⁹ Segons ell, la història no és aliena a les relacions que tota ciència es planteja entre el cas i la llei general, per això aquesta disciplina és un perpetu diàleg entre allò concret i allò abstracte. "Unicament podem observar el cas, ens trobem amb allò concret", per la qual cosa "és imprescindible poder passar del cas a la generalitat i de la generalitat al cas".⁵⁰ La "llei general", la base científica general, és per a ell l'evolució de les societats establerta pel materialisme històric. Una societat concreta (una formació econòmico-social en terminologia marxista) és un cas únic, específic, però aquesta circumstància (per la relació que estableix entre llei i cas) no qüestiona l'existència d'una ciència històrica.⁵¹ Aquesta vindicació de l'especificitat de cada societat anava lligada a la valoració teòrica i metodològica que feia del fet nacional, puix que aquest configurava cadascun dels casos que l'historiador havia d'estudiar. Ara bé, la "nació" no coincidia necessàriament amb l'"estat", com demostrava clarament el cas català. Calia per tant un replantejament general molt profund de conceptes que encara, acríticament, es consideren inqüestionables:

"Pàtria, estat, nació, són termes el contingut i les relacions recíproques dels quals han d'intrigar contínuament l'historiador, a cada moment de la seva història. Els tracta massa sovint com a evidències conegudes. A més, des de la

---

⁴⁹ Dialectique marxiste et pensée structurelle, EDI, París, 1968 (versió espanyola Althusser, método histórico e historicismo, Ed. Anagrama, Barcelona, 1972, p. 16)

⁵⁰ Op. cit. p. 19.

⁵¹ Aquesta formulació fou titllada de revisionista per d'altres tendències marxistes, especialment per Louis Althusser (amb qui mantingué una viva polèmica --vegeu Dialectique..., op. cit.) i els seus seguidors, que pretenien convertir el marxisme en una epistemologia. Així, Ramon Grau i Marina Lopez --a finals de la dècada dels setanta-- li van retreure el seu "realisme epistemològic" (vist com a una rèmora d'extracció positivista) i la seva heterodoxia teòrica, puix que en defensar la necessitat de l'estudi de cada cas concret (i únic), evidenciava la insuficiència de tota teoria (àdhuc la marxista) per explicar qualsevol cas. Vegeu Ictineu, la veu "Pierre Vilar", p. 502. Naturalment, la proposta vilariana no anava tan lluny, de fet bàsicament pretenia defugir l'aplicació mecànica d'una teoria a qualsevol societat sense analitzar-ne la pròpia especificitat. Cal dir també que R. Grau eliminà aquesta mena de crítica en les seves obres posteriors (Vegeu Diccionari d'Història...).

revolució francesa, els tres termes tendeixen a confondre's i impliquen que cada estat, en els seus límits jurídics, representa una voluntat general i s'identifica amb una potència (...) Hom s'adona fins a quin punt un món en busca d'institucions supraestats i treballat per nombroses exigències infraestats, no aconsegueix alliberar-se del vocabulari (i, per tant, del concepte) de nació-estat"⁵²

Encara recentment, en les seves semimemòries, Pensar històricament, ha tornat a insistir en l'ús inapropiat dels termes "nació" i "estat" a conseqüència del que ell mateix defineix com a "prejudicis seculars" imposats per l'estat-nació.⁵³ En les conclusions d'aquest llibre, arriba a retreure a Eric Hobsbawm que, fins i tot ell, "mantingui la imatge de l'estat-nació com una conseqüència normal de la història --és a dir, com una necessitat històrica-- al segle XIX".⁵⁴

Aquesta visió crítica envers l'estat-nació que entusiasmà els catalans, despertà moltes reticències i incomprensions en el si de la historiografia francesa. F. Braudel arribà a dir d'ell: "ha esdevingut tan ardentment català com Lucien Febre ha estat del Franc Comtat tota la vida".⁵⁵ Naturalment, Vilar contestà aquesta afirmació, puix que el seu interès no es pot explicar per una raó de pertinença (ell no era català d'origen), sinó a partir de la descoberta d'una realitat (la catalana) que el portà a qüestionar un concepte generalment assumit de manera acrítica i a treure'n conclusions d'ordre teoricometodològic.

Ell mateix se'n queixà amb aquestes paraules:

"He repetit sovint que aquest aspecte teòric del meu treball --certament inacabat-- no ha tingut gaire ressonància a França, on continuen confonent alegrement estat i nació (...) Inversament, a Catalunya m'han adoptat amablement, perquè no dubtava a plantejar 'el problema català'".⁵⁶

Malgrat aquest innegable grau d'incomprensió, Vilar fou cridat a participar en diferents projectes i iniciatives editorials col·lectives, com ara l'obra dirigida per Jacques Le Goff, Roger Chartier i Jacques Revel, La nouvelle histoire, on s'encarregà de la redacció de dues veus claus per a la seva formulació teòrica: "K. Marx" i "nació".⁵⁷ Efectivament, ell considera que la lluita de classes definida per Marx, d'una part, i la lluita nacional, de l'altra, constitueixen el que

---

⁵² Reflexions..., p. 127.

⁵³ Pensar històricament, Ed. 3i4, València, 1995.

⁵⁴ Op. cit. p. 281.

⁵⁵ Reportada pel propi Vilar a Reflexions..., p. 74.

⁵⁶ Op. cit. p. 76.

⁵⁷ Obra ja esmentada.

qualifica de "combinatòria determinant" de les lluites del seu segle. Aital observació la fa en una publicació recent ja esmentada, Pensar històricament, que conté una part memorialística i una part d'elaboració teòrica, i que constitueix un darrer exemple de l'entusiasme català envers la seva producció, puix que es tracta d'un llibre concebut des d'ací i, per tant, publicat primer en llengua catalana abans que en cap altra idioma (àdhuc del francès).⁵⁸

A part d'aquest valor testimonial, l'obra té un gran interès per comprendre la peripècia vital i teòrica del seu autor, ja que s'hi mostren facetes poc conegudes àdhuc pels seguidors minuciosos de la seva producció, com ara les persones que més influïren en la seva formació intel·lectual i humana. Així, en el cas de les personalitats catalanes que l'influïren ja en les seves primeres vingudes als anys vint i trenta, al costat dels noms ja sabuts de Carles Pi Sunyer ("el primer a iniciar-me en les particularitats de la vida econòmica catalana"⁵⁹) i Pau Vila, cal adjuntar- n'hi uns de més insòlits: els de l'hongarès resident a Barcelona Ferenc Oliver-Brachfeld ("la persona que possiblement m'ha ensenyat més sobre la interpretació de psicologies --d'individus o de grups"⁶⁰), l'arquitecte figuerenc Claudi Díaz Pérez ("un dels homes més intel·ligents que jo he conegut en lameva vida"⁶¹) i mossèn Joan Tarré (que fou el capellà erudit que el casà amb Gabriela Berrogain a Passy i que constitueix un "testimoni atípic" de la tragèdia religiosa i de la fidelitat a la identitat catalana⁶²). Així mateix, el llibre té molt d'"examen de consciència", com ell mateix reconeix, ja que hi remarca els punts d'encert i els errors que observa en la pròpia trajectòria. Entre els primers destaca la ja esmentada "combinatòria determinant" de les lluites del seu segle i el fet d'haver sabut vincular des del principi la guerra d'Espanya i la segona guerra mundial. Pel que fa als elements negatius, lamenta no haver sabut copsar la dimensió real de l'antisemitisme i això li arriba a fer dir que "la nostra ceguesa davant l'antisemitisme fou criminal"⁶³ Malgrat la gran acceptació que han tingut les seves tesis, existeixen

---

⁵⁸ La historiadora Rosa Congost, a proposta de l'editor Eliseu Climent, es desplaçà l'any 1994 a París per tal de poder recollir bona part dels records personals de Vilar (que constitueixen el gruix del llibre) que ell mateix va haver de dictar-li, ja que d'ençà del 1991 el prestigiós historiador pateix greus problemes de vista que li impedeixen llegir i escriure.

⁵⁹ Op. cit. p. 174.

⁶⁰ Ibídem p. 144

⁶¹ Ibídem, p. 143.

⁶² Ibídem p. 188

⁶³ Ibídem, p. 240.

Una consideració crítica, més desenvolupada, de l'obra la vaig fer en les recensions aparegudes a "El contemporani" (núm 8, gener-abril 1996, ps. 45-46) i a "Ayer"(núm 22, 1996, ps. 254-255).

determinats punts que mereixen ésser considerats des d'una perspectiva crítica. Un és la demarcació que ha fet del cas català, que sovint ha estat ambigüa, sobretot en la determinació dels seus límits territorials, ja que ha mantingut una actitud vacil·lant a l'hora de referir-se al conjunt nacional. En ocasions ha admès la noció de "Països Catalans", d'altres l'ha qüestionat (sense, però, arribar a negar-la) i, finalment, s'ha decantat per emprar el terme "espai català" a l'hora de designar el conjunt de territoris.⁶⁴ És molt possible que aquesta vacil·lació derivi d'allò que el propi Vilar en diu "inquietant responsabilitat" que li ha estat conferida per les circumstàncies: "Parlar de Catalunya als catalans".⁶⁵ Una altra objecció afecta un dels seus referents teòrics: Stalin. Sovint l'ha citat com a un dels principals teòrics de la qüestió nacional (perquè fou el primer en donar-ne una definició sociohistòrica) i ha adduït diversos textos redactats per ell ja d'ençà del 1904, sobretot el de 1913, El marxisme i la qüestió nacional.⁶⁶ La concepció estaliniana d'aquella època i les immediataments posteriors va estar marcada pel moment revolucionari que es vivia i poc va tenir a veure (malgrat el reconeixement legal explícit al dret a l'autodeterminació de les nacions que integraven la URSS) amb la política que en realitat s'arribà a aplicar (també en aquesta qüestió) durant l'època que aquest dirigent polític detemtà el poder i durant els decennis següents.⁶⁷ El daltabaix entre formulació teòrica i pràctica política fou massa gran per no considerar la primera com a un mer element legitimador d'una actuació que contradeïa, de fet, els principis en què afirmava fonamentar-se. A més a més la formulació staliniana feta durant el període revolucionari no pot ésser atribuïda en exclusiva a una sola persona, sinó que fou en realitat un patrimoni col·lectiu dels revolucionaris bolxevics que saberen veure en l'opressió de les nacions sotmeses a l'imperi rus un poderós element de contradicció de l'antic règim tsarista.

L'alta consideració que Vilar donà a la historiografia catalana "clàssica" ben segur que té relació amb la percepció que aquesta tingué del fet nacional, però en el seu reconeixement també hi ha una altra causa d'ordre metodològic de pes, ja que a criteri seu "el mètode de l'historiador és apassionant i difícil (...)

---

⁶⁴ Catalunya avui, Vol VIII, Història de Catalunya (Ed. 62, Barcelona, 1990, p. XI).

⁶⁵ Op. cit. p. IX.

⁶⁶ L'esmenta ja en la "Introducció" de Catalunya..., vol I, p. 43. D'una manera encara més específica, tractà la qüestió en l'article Stalin i la qüestió nacional (dins "Nous Horitzons" núm 63, maig 1980, ps. 11-13) i en el capítol "Pueblos, naciones, estados" de la seva Iniciación al vocabulario del análisis histórico (Ed. Crítica, Barcelona, 1980, ps. 183-191).

⁶⁷ ¿Cal recordar, com a prova del fracàs en la resolució d'aquesta qüestió, l'esclat nacional que acompanyà l'enfonsament del bloc soviètic?

perquè exigeix al mateix temps que molt de tot allò nou, tot l'aparat crític de la història tradicional (...) que no és més que una tècnica, però una tècnica absolutament necessària".⁶⁸ Aquests dos elements de reconeixement --a més d'una evident simpatia personal-- els trobem en la seva relació amb Ferran Soldevila. A diferència de Vicenç, la reconeixença que Vilar féu de l'aportació soldeviliana va ésser molt profunda, com es fa evident en l'article Ferran Soldevila, historiador.⁶⁹ En aquest text, li valorà la comprensió de la importància del fet nacional:

"Sovint he somrigut d'aquells que creuen poder reprotxar a un Ferran Soldevila la seva recerca apassionada del 'fet diferencial' que assenyala l'originalitat catalana a través de les edats. Si no hi hagués hagut 'fet diferencial' no hi hauria hagut 'fet català'. I d'aquest 'fet català', la passió mateixa de Soldevila n'és un testimoniatge. Hom pot estar d'acord o no amb ell sobre aquesta o aquella tria. Hom no pot estar en desacord amb el seu mètode. Car la història d'un grup és ben bé la recerca dels fonaments de llarg terme que la seva existència implica, al mateix temps que la de les evolucions més breus --i finalment dels simples esdeveniments-- que tendeixen sigui a edificar, sigui a enderrocar, damunt d'aquells fonaments del grup, les superestructures psicològiques, polítiques i institucionals que cada etapa històrica proposa per a ell".⁷⁰

Però encara va molt més enllà i admet la validesa de la periodització històrica de l'obra soldeviliana:

"¿Afegiré que certes indicacions, en la construcció mateixa de la Història de Catalunya, em semblen decisives per a copsar l'hora dels grans tombants, i que tota recerca ulterior haurà de partir d'aquestes suggestions per a confirmar-ne la validesa i aprofundir-ne les lliçons? (...) Jo mateix he intentat, mitjançant la recerca de les condicions objectives, de fer visibles alguns nous arguments per a reforçar aquesta periodització suggerida per Soldevila. El camí resta obert a d'altres comporvacions. La Història de Catalunya, punt d'arribada de tota una tradició, no és una història closa".⁷¹

Una afirmació final que contradiu, de manera explícita, la frase de Vicenç que l'obra "clausura una etapa de la nostra historiografia".⁷² I és que per a Vilar --com per a R. d'Abadal, com per J. Fontana i tants d'altres--, els dos historiadors són complementaris i imprescindibles per a "l'elaboració dialèctica d'una historiografia".⁷³

El reconeixement de l'aportació soldeviliana no implica, naturalment, que no se li puguin fer crítiques. I Vilar sovint li va retreure la presumpció de l'existència

---

⁶⁸ Dialectique... p. 19-20.

⁶⁹ "Serra d'Or" gener 1966, ps. 55-56.

⁷⁰ Op. cit.

⁷¹ Ibídem.

⁷² En la crítica feta per Vicenç als "Estudis Universitaris Catalans", ja citada.

⁷³ P. Vilar, article a "Serra d'Or" ja citat.

d'uns interessos nacionals en abstracte i gairebé eterns, així com de no tenir prou en compte la dialèctica entre les classes socials i la qüestió nacional. Si bé aquests retrets tenen prou fonament (des de la posició metodològica vilariana), d'altres crítiques no en tenen tant i sovint són fruit d'un desconeixement de l'obra soldeviliana posterior a la publicació de la Història d'Espanya. En un pròleg a una Història de Catalunya col·lectiva, publicat al 1987, Vilar escrivia, en to crític: "Constatant, cap a l'any 1505, certa prosperitat catalana, Ferran Soldevila no dubta a explicar-la així: 'Isabel la Catòlica havia mort i Ferran havia deixat d'ésser rei de Castella'".⁷⁴ És cert que Soldevila féu aquest afirmació en la primera edició de la seva obra cabdal, però canvià substantivament aquesta escueta explicació, per excessivament simplista, en la segona edició dels anys seixanta i va incorporar-hi les opinions de Vilar i de Vicenç sobre el canvi de conjuntura internacional en el confins dels dos segles.⁷⁵ Evidentment, Vilar no coneixia, vint anys després de la seva aparició, aquesta segona edició. El fet que no hagués pogut utilitzar-la en la confecció de la seva Catalunya dins... (ja que la reedició de l'obra soldeviliana fou posterior) pot explicar aquesta circumstància.⁷⁶

Al marge d'aquest tipus d'objeccions, molts anys després de la mort de Soldevila, Vilar continuà defensant aferrissadament la seva vàlua. En una conferència del 1988, féu referència "a un dels meus amics, un home que vaig estimar molt, que vaig apreciar molt, i que vaig admirar molt, que és Ferran Soldevila".⁷⁷ I tot seguit es veu amb la necessitat d'afirmar: "Ferran Soldevila era abans que res un gran historiador. Ho remarco perquè després de Vicens i després d'aquesta mena de reacció antiromàntica s'ha començat a dir que Soldevila era un historiador massa romàntic, etc".

Per la seva banda, F. Soldevila va correspondre a aquesta estima i reconeixement amb una actitud similar. No tan sols les referències a l'obra vilariana abunden i són substantives en la segona edició de la seva obra cabdal (malgrat que no va poder disposar de Catalunya dins...), sinó que ell fou encarregat d'elaborar una extensa crítica quan la tesi doctoral vilariana va aparèixer al mercat català.⁷⁸ En el seu text, a més de paraules elogioses

---

⁷⁴ Correspon al primer volum de la història editada per Ed. 62 (Barcelona, 1987), p. 17.

⁷⁵ Vegeu p. 872.

⁷⁶ Val la pena retenir aquest fet per remarcar que la consideració general que Vilar fa de Soldevila en aquesta obra pren bàsicament com a referència la síntesi històrica soldeviliana dels anys trenta (i només molt secundàriament la Història d'Espanya).

⁷⁷ En una traducció de J. M. Muñoz, L'oda a la pàtria. La pàtria imaginada? fou publicada a "El contemporani" núm 5 (gener- abril 1995), ps. 13-20.

⁷⁸ "Serra d'Or", març 1965, ps. 17-20.

envers Vilar --a qui qualifica d'historiador "d'alta ambició i d'alta qualitat"-- ja preveu el gran impacte que aquell estudi havia de tenir en la historiografia del moment.

14.2.1.3.-Deixebles i seguidors de P. Vilar. Un balanç forçosament provisional.

A l'hora de valorar la dimensió del mestratge que P. Vilar ha exercit en el conjunt dels historiadors catalans dels anys seixanta i de les dècades posteriors ens trobem amb la dificultat que imposa la gran amplitud de la seva influència. Una influència que cal recordar que no es basà només en la seva obra més emblemàtica, sinó que es fonamentà també en nombrosos articles i conferències posteriors, així com amb una reconsideració general sobre el passat català feta en les diferents introduccions de la Història de Catalunya (d'Ed. 62) que ell dirigí i que es publicà, en vuit volums, durant el període 1987-1990.

Certament, a diferència de Vicenç, Vilar posseeix una teoria i un mètode molt més definit (i, doncs, més fàcilment transmissible) que no l'eclecticisme vicencià --com ha remarcat Manuel Lladonosa⁷⁹ --, cosa que facilita poder parlar amb propietat de "deixebles", és a dir, d'historiadors que han assumit els seus pressupòsits historiogràfics i metodològics com a propis. Potser seria útil establir una distinció entre aquests deixebles pròpiament dits i els mers "seguidors" de les seves tesis principals o del conjunt de la seva obra que es limiten a citar-lo repetidament com a font d'autoritat, però que apliquen mètodes d'anàlisi històrica molt allunyats de la proposta vilariana i/o d'una concepció pròxima al marxisme. Aquests darrers han estat legió. Tanmateix, una tal distinció és molt difícil d'establir de manera precisa, ja que mereixeria una llarga investigació i segurament exigiria una major perspectiva històrica. Ací tan sols es vol deixar plantejada la qüestió i aventurar alguns noms a títol merament indicatiu.

Cal tenir present que les directrius vilarianes van incidir de manera especialíssima entre els estudiosos de l'època moderna (objecte d'estudi preferent en la seva obra cabdal), fins al punt que se'l podria considerar com el "fundador" de la concepció més actual d'aquesta especialitat, tot just iniciada pels historiadors dels anys vint i trenta. De fet, ell mostrà el gran interès que tenien aquells segles tinguts convencionalment per "foscos" i "decadents" a l'hora de comprendre el desenvolupament capitalista del XIX i del XX. No ha de

---

⁷⁹ En el text ja esmentat, La història de Catalunya després de 1939.

sobtar, doncs, el reconeixement que li han dispensat els "modernistes". Tot i els grans progressos que s'han experimentat en el si d'aquesta especialitat (una de les més dinàmiques i innovadores durant els darrers decennis), encara es manté en bona part l'esquema interpretatiu vilarià sobretot pel que fa a la història econòmica del període (òbviament amb moltes modificacions), com ha constatat i lamentat Eloy Martín Corrales, el qual ha assenyalat que gran quantitat dels treballs realitzats als setanta i vuitanta no han introduït canvis substantius "en la concepció en el llarg abast que va comportar l'obra de Pierre Vilar".⁸⁰ Això no treu, com ja s'ha apuntat, que fins i tot camps de coneixements enters tinguin avui un fonament impensable en el moment que ell va escriure el seu estudi (com, posem per cas, succeeix amb la demografia històrica⁸¹) o que s'hagi avançat molt en la impugnació del mateix concepte de "decadència" (un punt només molt tímidament insinuat per Vilar). Del munt de noms que es podrien esmentar, en destaquen tres de femenins: Núria Sales, Eva Serra i Eulàlia Duran.⁸² La darrera, com ja s'ha dit, fou la traductora de la tesi doctoral vilariana i la influència d'aquest historiador occità es deixa sentir en els seus estudis del període modern, especialment en els d'anàlisi social --com ara a Les Germanies als Països Catalans (1982)-- i en les síntesis històriques.⁸³ Núria Sales ha reconegut la influència de Vilar i ha rebut, per part d'aquest historiador, un compliment no pas petit, el de "veritable" historidora, que segons ell és aquella investigadora que "revela problemes allà on no era costum descobrir-ne, i que, a partir de noves fonts o de noves combinacions de fonts conegudes, proposa solucions a aquests problemes o bé suggereix els mitjans de superar-los".⁸⁴ Per la seva banda, Eva Serra ha considerat el mestratge vilarià més enllà de la seva experiència personal per fer-lo extensiu a tota una generació: "(...) els modernistes en el terreny de la història econòmica

---

⁸⁰ El segle XVIII: La formació del capital comercial, dins BSCEH, VI, 1995, ps. 121-123.

⁸¹ Així ho ha remarcat Antoni Simon en l'article La demografia, BSCEH, VI, 1995, ps. 115-117.

⁸² Val a dir que la qüestió del "gènere" no és pas quelcom superflu, sobretot si es vol fer una consideració col·lectiva del paper de la dona en el conreu de la historiografia contemporània. La seva incidència creixent no deixa d'ésser un conseqüència dels importants canvis socials operats en els cinquantes i seixantes. Mai fins aleshores havia existit un contingent tan nombrós i tan ben preparat (com queda palès amb l'obra de les tres al·ludides). Ara bé, cal tenir també en compte --en el cas de ls que ací es citen-- que provenen d'unes famílies d'historiadors i d'intel·lectuals cabdals en la represa cultural contemporània.

⁸³ Vegeu la seva col·laboració al segon volum de la Història dels Països Catalans dirigida per Albert Balcells (Edhasa, Barcelona, 1981).

⁸⁴ Aquesta afirmació, Vilar la féu precisament en el pròleg de la principal síntesi de la historidora, Els segles de la decadència, vol VIII de la Història de Catalunya d'Ed. 62 (1989).

ens hauríem iniciat amb Vicens, però ens hauríem format amb Vilar".⁸⁵ Ella mateixa ha situat Vilar en el context de la historiografia contemporània, en un estudi sobre la qüestió, i ha valorat la transcendència de la seva aportació particular i la del marxisme en general, ja que considera que ha assentat unes importants bases teòriques:

"Ha suposat fonamentalment la introducció de l'anàlisi de les estructures i ha plantejat el joc humà i polític en el marc d'aquestes estructures".⁸⁶

No cal dir que E. Serra ha assumit una orientació de base marxista i l'ha aplicada en els seus treballs.⁸⁷ No s'ha limitat, però, a una mera "adscripció acadèmica", sinó que, conseqüent amb els seus plantejaments, s'ha compromès en el combat ideològic i polític del seu temps (cosa que li va costar l'empresonament en uns moments de suposada normalitat democràtica).⁸⁸

La llista de "modernistes vilarians" seria molt llarga, sobretot si hi afegíssim també aquells que en un primer moment l'admeteren, però que posteriorment evolucionaren cap a d'altres concepcions teòriques (com és el cas de R. Garcia Carcel) o bé que no pogueren dedicar-se plenament a la recerca històrica (com Joaquim Nadal).

La influència de Vilar es deixà sentir de manera també transcendental en l'àmbit de la història econòmica (tot just iniciada per Vicenç). La nòmina d'historiadors i d'economistes és també molt llarga, citem, d'entre els que l'empremta vilariana (i marxista) fou més profunda, Ernest Lluch --autor de El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840) (1973) o, més recentment, La Catalunya vençuda del segle VIII (1996), entre la seva producció més explícitament "historiogràfica"⁸⁹--, Ramon Garrabou, Màrius Garcia Bonafè,

---

⁸⁵ La història moderna: grandesa i misèria d'una renovació, dins "L'Avenç" núm 83, juny 1985, p. 59.

⁸⁶ Una aproximació a la historiografia catalana: El nostre segle, dins "Revista de Catalunya" núm 27, 1989, ps. 51-53.

⁸⁷ El llibre Crisi institucional i canvi social. Segles XVI i XVII, volum IV de la Història, Política... (1997), que ella ha dirigit conjuntament amb Xavier Torres, pot considerar-se com a una síntesi de les seves recerques monogràfiques anteriors sobre el període.

⁸⁸ Vegeu l'entrevista La funció de l'historiador ara i aquí que li feren a "L'Avenç" núm 52, 1982, ps. 63-65 o l'escrit col·lectiu L'historiador dalt del cavall (Crítica a J.H. Elliott), publicat al "Quadern-El País" del 21-I-1988, que signà conjuntament amb Francesc Espinet, Josep Lluís Gómez Llompart, Enric Marin i Joan Manuel Tresserres.

⁸⁹ Darrerament, LLuch ha estat força explícit envers els noms que considera que l'han influït i que, d'altra banda, constitueixen la línia clàssica de la cultura catalana contemporània. En el darrer dels llibres esmentats els ha enumerat: Fabra, Coromines, Riquer, Rubió [Jordi], Vilar, Vicenç, Soldevila. I també Fuster, el pare Batllori, J. A. Maravall, Mercader, A. Comes, Fabià Estapé i Josep Fontana (Ed. 62, Barcelona, p. 245). Així mateix, en aquesta obra, ha fet un reconeixement de la seva formació marxista, però ha

Rafael Aracil⁹⁰, Francesc Artal, Carme Massana o Francesc Roca (aquest darrer ha reconegut també el mestratge de Joan Fuster i no ha dubtat a definir-se "fusterià"). En aquest grup es podria incloure també Josep Fontana, que potser és el qui millor assumiria la categoria d'hereu intel·lectual de Vilar (malgrat que també sempre ha reivindicat el mestratge de F. Soldevila i de J. Vicenç Vives) i que, en tot cas, ha estat sens dubte l'historiador marxista més influent d'aquests darrers decennis. La seva tesi doctoral La quiebra de la monarquia absoluta 1814-1820 (1972) i d'altres treballs immediatament posteriors entrarien dins l'òrbita de la història econòmica (fins i tot una de les seves síntesis més recents, La fi de l'antic règim i la industrialització 1787-1868)⁹¹, però progressivament realitzà diferents estudis i síntesis que abasten d'altres especialitats, especialment de metodologia i crítica historiogràfica, entre els quals destaquen Història. Análisis del pasado y proyecto social (1982) --de gran influència entre els estudiants universitaris d'aquell moment-- i La història després de la fi de la història (1992). La seva relació amb Vilar ha estat molt amical, intensa i continuada. L'historiador occità molt sovint s'ha referit a llur amistat en diferents conferències i entrevistes, i l'ha distingit com un dels historiadors catalans més destacats dels darrers temps. Per la seva banda, Fontana ha situat Vilar en un lloc molt rellevant del corrent innovador del marxisme del segle XX.⁹² I recentment, en una taula rodona sobre l'obra de Vilar, ha judicat així la seva aportació: "encara és el fonament que està dessota de la mena d'història contemporània de Catalunya que estem fent".⁹³

Aquesta frase de Fontana sintetiza molt bé la importància que Vilar ha tingut en els estudis contemporanistes. En aquest cas també es fa molt difícil precisar les filiacions, sobretot per la immensa eclosió que experimentà l'especialitat durant els seixantes, setantes i vuitantes. A aquest fet encara cal adjuntar-hi les variacions d'historiadors importants que progressivament s'han desvinculat de l'horitzó metodològic vilarià, com és el cas de Josep Termes, formulador de l'existència d'un catalanisme d'arrel popular anterior al projecte realitzat per la

---

volgut destacar també el fet de "no haver estat mai leninista" (p. 10), a diferència d'un J. Fontana o del mateix P. Vilar.

⁹⁰ Rafael Aracil i Màrius Garcia Bonafè en el seu article La història econòmica de l'Espanya contemporània fins a la guerra civil: principals aportacions ("Recerques", núm 8, 1978) dedicaren una atenció especial a l'aportació vilariana.

⁹¹ Vol V de la Història de Cat. d'Ed. 62, Barcelona, 1988.

⁹² Vegeu l'obra ja esmentada Història. Análisis... (Ed. Crítica, Barcelona, 1982), ps. 244-246.

⁹³ Vegeu Butlletí SCEH núm VI, 1995, p. 131.

burguesia de principis del segle XX.⁹⁴ En tot cas, la referència d'autoritat que constitueix el conjunt de l'obra vilariana en aquest àmbit també és indiscutible.

Encara que Vilar no investigà de manera específica el període medieval, el ressò de les seves directrius en el camp del medievalisme s'ha deixat sentir entre els professionals d'aquest àmbit, posem per cas Carme Batlle (que també ha reivindicat el mestratge de F. Soldevila) i Coral Cuadrada⁹⁵, per posar dos exemples de generacions diferents, o Antoni Riera Melis⁹⁶ i Antoni Furió (exponent de la més jove generació de medievalistes valencians), per evidenciar que l'impacte vilarià no s'ha limitat a l'estricta Principat.

Un darrer nom caldria considerar: el de Joan Fuster, que mereix un tracte específic, però que ací cal reportar pel que fa a la seva relació amb el protagonista d'aquest apartat. El propi Fuster va explicitar-la en la laudatio acadèmica que féu a la Universitat de València quan Vilar hi fou investit doctor honoris causa, el 24-V-1991:

"No recorde ben bé on ens vam trobar per primera vegada. És possible que fos a Barcelona, en ocasió d'algun cicle de conferències, i fou l'oportunitat d'unes llargues i apassionants converses a casa dels nostres amics comuns Eulàlia Duran i Max Cahner. Després, hem coincidit diverses vegades a Barcelona i a València, ens hem visitat, jo a París, ell a Sueca, i hem tingut temps i afecte suficient per considerar la nostra amistat ben sòlida. Quan el 1981, a conseqüència d'unes bombes amb què m'obsequiaren a casa meua no se sap qui, Pierre Vilar va contribuir amb un petit, amable i somrient discurs a l'acte de protesta que es va celebrar en aquest paranimf. La gratitud se sumava a l'admiració".⁹⁷

Els fonaments d'aquesta admiració també hi són explicats:

"L'admiració no solament venia d'aquella obra compacta, d'investigació i d'interpretació, que és Catalunya dins l'Espanya moderna. La precedia la lectura de molts altres papers seus, que jo només havia conegut incidentalment, i a través dels quals tants tòpics historiogràfics d'origen carpetovetònic, assumits per la meua generació des de l'escola a la Universitat,

---

⁹⁴ En aquest punt, Termes coincidí amb els postulats de Fèlix Cucurull i d'Angel Carmona, i contestà la visió oferta per Solé Tura d'un catalanisme contemporani d'encuny exclusivament "burgès". Recentment, Termes ha recollit les seves reflexions sobre el tema, fins ara disperses en nombrosos articles i conferències, en un recull de títol eloqüent: Les arrels populars del catalanisme (Ed. Empúries, Barcelona, 1999).

⁹⁵ Aquesta historiadora és l'autora d'un article que analitza les tesis principals de Vilar sobre el període medieval: Homenatge a Pierre Vilar: L'època medieval, BSCEH, núm VI (1995), ps. 103-110.

⁹⁶ A. Riera considera que l'historiador occità "significà un tornall important dins de la historiografia medieval catalana" i que encara "no tenim per avui una síntesi tan clara ni d'un valor metodològic i científic paregut al que va fer Vilar en el seu moment" BSCEH VI (1995), p. 128.

⁹⁷ Inclosa a Reflexions d'un historiador, ja citada, p. 17.

hi eren corregits o desmuntats. Ens havien habituat a la imatge monolítica i rígida d'Espanya, i Pierre Vilar ens en desvelava una altra de ben distinta, amb les complexitats dels enfrontaments de classes, de les diferències nacionals, dels factors econòmics i demogràfics. Era com un retorn a l'evidència, després de tantes mitificacions".⁹⁸

14.2.2.- Joan Fuster, historiador i teòric de la reflexió nacional.

L'altre gran èxit en el panorama intel·lectual dels seixanta (al costat del llibre de Vilar suara considerat) fou l'obra de Joan Fuster, Nosaltres els valencians (1962).⁹⁹ El triomf de públic i de crítica consagrà l'autor com un dels intel·lectuals més sobresortints del conjunt de l'àmbit català. De fet, aquest títol estava profundament lligat a dos altres textos apareguts el mateix any 1962, l'opuscle Qüestió de noms i el voluminós llibre El País valenciano (que desfermà en contra seva una virulenta ofensiva dels sectors anticatalanistes de València).¹⁰⁰ Tots tres articulaven el que en podríem dir la "proposta fusteriana". Aquesta formulació no es limitava a deixar clara la pertinença del País Valencià a l'àmbit català, sinó que anava molt més enllà i proposava una nova designació per al conjunt del àmbit nacional, els "Països Catalans", i, de retuc, de tots els territoris que l'integraven: el "Principat" (o Catalunya estricta), les "Illes" (Balears i Pitiüses), el "País Valencià", Andorra i el "Rosselló" (posteriorment denominat, amb una voluntat que no es desdiu de la de Fuster, "Catalunya del Nord").¹⁰¹ El propi Fuster demanava una "cautela esmolada" en l'ús de la paraula Catalunya, per tal de reservar-li en el futur aquella amplitud de designació de tota la nació.¹⁰²

---

⁹⁸ Op. cit. p. 18

⁹⁹ Vegeu l'enquesta Ciència i política 1960-1982, ja esmentada. El llibre fou editat a Barcelona, el 1962, per Ed. 62.

¹⁰⁰ Publicats, respectivament, per l'Aportació Catalana i l'Ed. Destino, ambdues de Barcelona. Sobre el conflicte al·ludit, modernament Eliseu T. Climent n'ha fet un balanç a 'El País Valenciano', un llibre maleït, a la biografia de Joan Fuster editada per "El Temps" (València, 1997), ps. 328-335.

¹⁰¹ En aquesta proposta no s'inclouia explícitament l'Alguer, encara que sí figurava en el mapa que acompanyava l'opuscle. Recentment, en la perspectiva d'unió europea i de reconeixement oficial per part de l'estat italià de la llengua catalana, la relació amb aquesta localitat de l'illa de Sardenya ha perdut el deix nostàlgic que podia semblar tenir als anys seixanta, per entrar en l'àmbit de les relacions de caire institucional, com s'ha fet palès amb els contractes de caire cultural i lingüístic establerts entre el municipi i la Generalitat principatina.

¹⁰² Aquesta orientació és la que ha prè Jusep Guia en l'obra És molt senzill, digueu-li Catalunya (1985), que ha tingut un gran ressò intel·lectual i públic, i que ha arribat a la 6^a ed. el 1997 --en una edició corregida i augmenada, publicada pels Llibres del Segle, Gaiüses (Empordà).

D'ençà de la Renaixença, la consciència d'una comunitat catalana (encara que sovint limitada a un aspecte merament lingüístic i cultural) havia existit, però no s'havia assolit amb èxit una denominació conjunta, com la de "Països Catalans", que fos acceptada per un nombre important d'intel·lectuals i polítics de tot l'àmbit nacional.¹⁰³ Fuster pretenia resoldre el tema, conscient que "el nom fa la cosa" i que calia plantejar la qüestió des d'una òptica no estrictament culturalista, sinó explícitament política i social. La seva proposta, feta en un període d'auge econòmic arreu dels territoris catalans (i d'una creixent interrelació econòmica) i en uns moments d'alta expectativa de canvi democràtic (i, doncs, de qüestionament del model uniformista i centralista de l'estat espanyol) va tenir una gran acceptació (especialment al llarg de la dècada dels setanta) i fou assumida no tan sols pel gruix de la intel·lectualitat catalana, sinó també per la gran majoria de partits democràtics de tot l'àmbit nacional.¹⁰⁴

El tema no era pas una "qüestió menor" per a la historiografia catalana, puix que definir l'àmbit nacional volia també dir definir l'objecte d'estudi. I aquesta definició (premissa de tota recerca científica) era una condició prèvia no tan sols per a la ciència històrica, sinó per al conjunt de les ciències i del pensament català. No ha de sobtar, doncs, que a la primera (i fins ara única) reunió feta pel conjunt de la comunitat científica catalana, el Congrés de Cultura Catalana (engegat el 1975 i no clausurat fins al 1977) es remarqués la unitat lingüística i cultural dels Països Catalans, fruit d'una història comuna i d'una realitat compartida que calia "fer progressar conjuntament", segons es deia en el manifest final.¹⁰⁵ Ni tampoc que el projecte editorial més ambiciós del moment (iniciat el 1969), la Gran Enciclopèdia Catalana, es definís com "l'esforç d'una generació d'intel·lectuals catalans per a crear una obra de referència que correspongués a la present situació cultural, social i econòmica dels Països Catalans".¹⁰⁶ Ni que nombroses revistes generalistes i culturals durant els anys seixanta i setanta adoptessin aquest àmbit d'anàlisi: "Serra

---

¹⁰³ Fins i tot el mateix terme "Països Catalans" ja havia estat utilitzat l'any 1876 per Benvingut Oliver (com explicà el mateix Fuster) i també Narcís Roca i Ferreres l'emprà d'ençà del 1886 en una proposta política que unia sobirania nacional i canvi social (com ha remarcat Fèlix Cucurull en la ja citada Panoràmica del nacionalisme català). Un balanç històric més extens sobre la qüestió ja l'he fet a El descrèdit de la història, ps. 65-70. Vegeu també Josep Lluís Carod Rovira, Països Catalans, dins GEC. Suplement A-Z, Barcelona, 1983.

¹⁰⁴ Vegeu les ponències i comunicacions fruit d'unes jornades sobre la qüestió celebrades l'octubre del 1976 a Debat sobre els Països Catalans (Barcelona, 1977).

¹⁰⁵ Jaume Fuster, El Congrés de Cultura Catalana ¿Què és i què ha estat?, Ed. Laia, Barcelona, 1978.

¹⁰⁶ Vol I, pròleg de Jordi Carbonell.

d'Or", "Canigó", "Presència", "Els Marges", "Nous Horitzons", "Quaderns d'Alliberament"...¹⁰⁷ Ni que el primer diari en català aparegut d'ençà del final de la guerra civil, l'"Avui" (1976) es plantejés inicialment com a mitjà d'informació general que donava prioritat als esdeveniments d'arreu dels Països Catalans. Ni que que es fundés la Universitat Catalana d'Estiu a Prada del Conflent (1969) com a embrió del que havia d'ésser un hipotètic model universitari comú per a tot l'àmbit nacional.

La producció més propiament historiogràfica no fou aliena a aquests plantejaments i diverses obres importants adoptaren explícitament aquest marc de referència. Fou el cas dels ja citats Ulisses i Ictineu, als quals s'hi podrien afegir moltes altres iniciatives ben notables, com ara la Bibliografia dels moviments socials a Catalunya, País Valencià i Illes (1972), d'Emili Giralt, Josep Termes i Albert Balcells, i la Història dels Països Catalans (1980-1981), dirigida per Albert Balcells (en la qual col.laboraren Josep M. Salrach, Eulàlia Duran, Manuel Ardit i Núria Sales). També feren el mateix diferents revistes especialitzades, com la ja citada "Recerques" (que es presentà com "una col.lecció periòdica destinada bàsicament a estudiar la història, l'economia i la cultura modernes i contemporànies dels Països Catalans"), "L'Avenç" (en la seva primera etapa de 1977), "Arguments" (1974) --fundada a València--, "Randa" (1975) --editada a Barcelona, però centrada en l'estudi de les Illes Balears i Pitiüses, i dirigida per Josep Massot i Muntaner--, "Fonaments" (1978) --dirigida per Miquel Terradell-- o "L'Espill" (1979) --dirigida pel propi Joan Fuster.¹⁰⁸ Així mateix, s'arribaren a celebrar diferents trobades com el primer i segon "Encontre de Ciències Socials dels Països Catalans", celebrats respectivament a Perpinyà (1977) i a Mallorca (1978) o el I Congrés d'Història del País Valencià (1971).

En l'opuscle Qüestió de noms Fuster traçà els eixos teòrics bàsics, però calia que se sostinguessin en una realitat històrica que legitimés la proposta. I aquesta necessitat fou la que féu moure el "pensador", l'"assagista", a fer d'"historiador" i a escriure Nosaltres els valencians, com ell mateix confessà al pròleg del llibre:

---

¹⁰⁷ Més modernament han aparegut el setmanari "El Temps" (1984) --editat a València gràcies a l'impuls de l'editor Eliseu Climent--, la renovada "Revista de Catalunya" (1986) i "El Mirall" (1987), entre d'altres.

¹⁰⁸ Ja en la dècada dels vuitanta aparegué la revista "Afers"(1984), editada a Catarroja (L'Horta de València), i ja en els noranta "El contemporani" (1993), publicada pel mateix equip de l'anterior capçalera, en la qual destaquen els noms d'Agustí Colomines i Vicent Olmos. El 1999 es reprenqué l'edició de "L'Espill", que havia quedat interrompuda arran de la mort de Fuster, sota la direcció d'Antoni Furió.

"Jo no sóc ni sociòleg ni historiador. Però, ¿hi ha ara, avui, un sociòleg o un historiador valencians que puguin encarregar-se de la feina? Sincerament, no els veig enlloc (...) Escric aquest llibre perquè ningú no l'ha escrit encara, i perquè ningú no sembla disposat a escriure'l".¹⁰⁹

El títol de l'obra, Nosaltres els valencians, era ja un calc intencionat de l'expressió primitiva amb la qual Vicenç Vives volia batejar la seva Notícia de Catalunya. Fuster s'havia fet ressò de la crida feta per Vicenç a valencians i mallorquins en aquell llibre perquè fessin llur contribució complementària al seu tempteig. Així, realitzà damunt la realitat valenciana una operació similar a la reflexió de l'historiador gironí. El propòsit fusterià, però, era assentar les bases per a una imminent síntesi històrica dels Països Catalans, objectiu aparentment només hipotètic i relegat a un futur incert en el projecte historiogràfic vicencià.¹¹⁰ D'aquesta manera, Fuster superava, conscientment, els pressupòsits del seu model. No en va, ja en un famós article del novembre de 1960 a "Serra d'Or", Apunts per a una rèplica a Vicenç Vives, esboçà tot un programa historiogràfic que implicava una revisió a fons de la pràctica habitual dels historiadors acadèmics del moment.¹¹¹ L'escrit, pensat com a una contesta a un article anterior de Vicenç, Presència valenciana,¹¹² (però publicat després de la mort del gironí) demanava als historiadors del Principat que no limitessin llurs estudis al "fragment que s'estén entre els Pirineus i l'Ebre" i analitzessin "el passat complet de les nostres terres". En definitiva, que elaboressin una "síntesi d'història dels Països Catalans". La crida anava adreçada als historiadors principatins perquè aleshores pensava que estaven més ben preparats que no pas els valencians i els mallorquins per "trencar amb les velles prevencions particularistes i encetar els criteris unitaris que necessitem".

---

¹⁰⁹ Ed. 62, Barcelona, 6^a ed., 1980, p. 19.

¹¹⁰ Tanmateix, gràcies a la publicació de la correspondència entre Vicenç Vives i Santiago Sobrequés (ja citada) s'ha pogut verificar que el primer li encomanà al segon la realització del gruix d'un llibre que havia de tenir per títol Llibre de les institucions dels Països Catalans i que havia d'anar signat per tots dos. La mort de Vicenç degué interrompre el projecte, del qual només se n'ha conservat unes pàgines redactades per Sobrequés, de les quals en podria ésser una part l'escrit d'aquest autor publicat a "Presència" núm 542, nov. 1980, A la recerca d'una denominació comuna pels homes i les terres dels Països Catalans. Vegeu l'article que sobre la qüestió publicà Jordi Serrat a l'"Avui" 23-VI-2000, p. 44.

¹¹¹ Reproduït també al Diari 1959-60, Ed. "El Observador"-Ed. 62, Barcelona, 1991, ps. 67-76.

¹¹² "Serra d'Or" maig 1960. Reproduït també a l'Obra dispersa (vol I, Barcelona, 1967, ps. 513-515) i a Jaume Vicens Vives, Textos fonamentals (Barcelonesa d'edicions, Barcelona, 1998, ps. 29-33).

Certament, la necessitat metodològica d'una anàlisi global de les terres catalanes ja havia estat apuntada pel mateix Vicenç en el seu article a "Serra d'Or" anterior:

"No es pot entendre la dinàmica de qualsevol de les tres porcions de la catalanitat sense una prèvia definició de l'evolució de conjunt".¹¹³

Malgrat aquesta contundent formulació, Vicenç no creia que fos encara el moment per assajar la síntesi conjunta i sostenia que calia esperar que els erudits valencians i mallorquins fessin una investigació similar, en llurs regions respectives, a la que ell i els seus seguidors havien fet en el Principat. Fuster pensava justament el contrari:

"En la pràctica, la dilació, l'honestíssima dilació que es prenia Vicenç equivalia a un ajornament sine die de l'obra desitjada (...) Un esbós provisional, obert a tantes rectificacions futures com calguessin ¿seria encara possible? Penso que no. Penso que, amb les dades disponibles de la nostra investigació, podrien aventurar-se les línies generals d'una visió de conjunt, aquella 'prèvia definició' sense la qual 'la dinàmica de qualsevol de les tres porcions fonamentals de la catalanitat' seria intel·ligible".¹¹⁴

Al mateix temps, una síntesi conjunta havia d'estimular una feina de revisió historiogràfica profunda, ja que havia de servir per "desemascarar l'ideologisme de les altres històries que fins ara hem patit, les històries tenyides de particularisme regional i les històries inspirades en un centripetisme peninsular, les unes i les altres tendencioses, negadores del fet bàsic de la nostra unitat i de la consistència del seu desplegament al llarg dels segles".¹¹⁵

Al projecte fusterià se li podria reprovar que pecava també d'"ideologisme", però cal tenir present que Fuster el considerava com quelcom inherent a la pràctica historiogràfica:

"L'historiador constata, aclareix i valora; quan explica un fet no fa sinó judicar-lo i, malgrat ell mateix, sempre pecarà amb una mena o altra d'ideologisme. L'objectivitat d'un historidor està tothora sotmesa a correccions d'índole ben humana: socials --de classe--, nacionals, religioses, polítiques."¹¹⁶

Aital consideració es fonamentava en una concepció de la història força elaborada que ell mateix es cuidà de deixar ben explícita en el mateix article esmentat:

"Si la història fos una disciplina tan asèptica com la física o la geometria, els seus problemes podrien reservar-se en una àrea d'exclusions altives, descircumstancialitzada --si puc dir-ho així--; però la història, quan no és només

---

113 Presència...

114 Diari..., p. 73.

115 Op. cit. ps. 72-73.

116 Ibídem, p. 72.

erudició, i fins i tot quan només és erudició, torna a la 'història', reverteix en la societat com un estímul insidiós, es converteix en arma. I seria idiota renunciar-hi".¹¹⁷

No ha de sobtar trobar en la formulació fusteriana una opció historiogràfica que considera la història com a "arma", sobretot si es tenen en compte d'altres afirmacions del mateix Fuster, com la que féu en la introducció a Nosaltres els valencians:

"Per dir-ho abusant de la terminologia d'un il.lustre barbut, 'explicar' serà una invitació a 'transformar'. És 'transformar' el que ens interessa".¹¹⁸

La influència de K. Marx ja es deixava notar aleshores i, en escrits posteriors, es féu més i més explícita, com en la ja esmentada Laudatio acadèmica a Pierre Vilar, on explicà la seva particular assumpció del marxisme:

"Jo confesse no haver entés mai què és això del 'materialisme dialèctic', i en la mesura que ha volgut o vol ser una filosofia, em mereix les màximes desconfiances; però el 'materialisme històric' em sembla l'única via d'aproximació a la comprensió del passat"¹¹⁹

Una concepció així li permetia una visió lúcida i escèptica de la disciplina històrica --i, sobretot, de la filosofia de la història-- com ara aquesta, extreta de Consells, Provebis i Insolències (1968): "El que mana vol que els manats siguin dòcils, tota filosofia de la història ha de partir d'aquesta obvietat". O bé aquesta altra, del seu Diari de 1953:

"Els historiadors es pensen que escriuen història. Però tot el que en ells no és erudició --i encara...-- és política. Política més o menys elevada, però política al cap i a la fi. Així Tucídides; així Muntaner; així Toynbee. (Modernament d'aquesta política se'n diu, quan es confessa, 'filosofia de la història')."¹²⁰

Naturalment, Fuster no féu la seva reflexió sobre la història en el buit, sinó en la seva pròpia obra.¹²¹ S'hi evidencia en títols que podríem considerar propis de la "història literària" i "de la "cultura" --com ara Pàgines escollides de sant

---

117 Ibídem, p. 72.

118 Op. cit. p. 20.

119 P. Vilar, Reflexions... Op. cit., p. 18.

120 Vegeu Joan Fuster, Figures de temps (Ed. Selecta, Barcelona, 1957, p. 55), que és una tria dels seus dietaris del període 1952-53. La totalitat dels seus dietaris fou aplegada posteriorment al vol II de l'Obra completa (Ed. 62, Barcelona, 1969).

121 Una consideració recent sobre la producció més pròpiament historiogràfica de Fuster es pot trobar als articles de Pau Viciano L'assagista històric i cívic (1961-1964), Periodisme i literatura d'idees(1964-1970) i La reflexió sobre la història de la cultura (1971-1975), inclosos en la biografia de Joan Fuster editada per "El Temps" (València, 1997), ps. 321-327, 353-357 i 369-374, respectivament.

Vicent Ferrer (1955), La poesia catalana (1956), Literatura catalana contemporània (1972), La decadència al País Valencià (1976) o Contra el noucentisme (1978)-- i en d'altres més pròpiament "històrics" (que en la sensibilitat actual es podrien englobar en una "història de les mentalitats" o "de les idees"), com Poetes, moriscos i capellans (1962), Heretgies, revoltes i sermons (1970) o El bandolerisme català: la llegenda (1963), obra que fou lloada per l'historiador britànic Eric John Hobsbawm amb les següent paraules: "Existeixen pocs estudis acadèmics sobre la llegenda del bandoler. El millor que conec és El bandolerisme català, de Joan Fuster".¹²²

L'impacte dels plantejaments fusterians fou, com ja s'ha dit, importantíssim. No és agosarat afirmar que influí el gruix de la intel·lectualitat catalana del seu temps. Encara avui és un referent indefugible, un clàssic contemporani indiscutit. Allò difícil, però, és determinar els possibles seguidors i els "deixebles", ja que això seria aplicable només als seus plantejaments genèrics sobre la qüestió nacional i no a un corpus teòric sistemàtic que abracés tota la seva obra.¹²³ A títol merament indicatiu podrien considerar-se "fusterians" tots aquells que arreu del nostre àmbit nacional assumeixen el terme (o la noció) de "Països Catalans" i/o que van desenvolupar part de la seva obra a partir del camí que ell va obrir --com féu Alfons Cucó amb El valencianisme polític 1840-1936 (1971) o Gregori Mir (amb el pseudònim d'Anselm Lluïll) amb El mallorquinisme polític (1975). En aquest darrer sentit, caldria esmentar també aquells autors que escrigueren assajos amb una intenció semblant a la de Fuster, esperonats per la publicació de Nosaltres els valencians, com ara Josep Melià, Els mallorquins (1967); Miquel Arimany, I els catalans també (1965); Pere Verdaguer, El Rosselló avui (1969); Domènec Valls, Els veritables altres catalans (1973) o Llorenç Planes, El petit llibre de Catalunya-Nord (1974).

Si acabem d'interrogar-nos sobre els continuadors de Fuster, convé ara que ho fem (ni que sigui molt breument) sobre les personalitats que el van influir i sobre les relacions que va mantenir amb els intel·lectuals de referència del seu moment. Pel que fa al primer aspecte, sembla clar que el seu contacte, pels volts del 1947, amb el grup que organitzà Xavier Casp i Miquel Adlert a València fou decisiu perquè Fuster connectés amb el món cultural català de l'època i perquè tingués un coneixement testimonial del que havia estat el

---

¹²² Citat a Ictineu, p. 247.

¹²³ Les dificultats d'una feina semblant a la proposada s'han revelat en els articles de Pau Viciano (La revisió del fusterianisme 1986-1992), d'Antoni Furió (La vigència d'un diagnòstic precís) i de Gustau Muñoz (Actituds davant l'obra de Joan Fuster) aplegats en el fascicle núm 26 de la biografia sobre Joan Fuster editada per "El Temps"(1997), ps. 433-444.

valencianisme de preguerra.¹²⁴ Un altre nucli que contribuï a la seva formació fou la intel·lectualitat exiliada a Amèrica, amb la qual començà a establir contacte epistolar d'ençà del 1950 i d'entre la qual destacà el contacte amb Agustí Bartra.¹²⁵

Pel que fa a la relació amb els grans noms de la seva època, cal dir que ja s'han remarcat els punts d'afinitat i de divergència que mantingué amb Vicenç Vives i la naturalesa de l'amistat amb P. Vilar. Un altre nom convé afegir als dos esmentats, per l'important vincle amical que els uní: Josep Pla. El propi escriptor empordanès ha explicat, en l'"homenot" que li va dedicar, com es conegueren i també quin era el fonament del seu acord bàsic amb l'intel·lectual de Sueca:

"Conceptuo l'aparició de Fuster en la nostra àrea lingüística com un fenomen considerable. Si a les Illes F. de B. Moll ha estat el primer element pràcticament integrador, a gran escala, de la nostra àrea lingüística, Joan Fuster ho ha estat (...) a València. Aquesta és la feina decisiva que hi ha de fer: crear la unitat de la nostra àrea lingüística. La finalitat única --encara que sovint inconscient-- de l'anomenat renaixement català no és més que aquesta".¹²⁶

Pla i Fuster coincidien, doncs, en un punt importantíssim, a partir del qual es fonamentà la seva relació intel·lectual: la lluita per la "unitat de la nostra àrea lingüística". D'acord amb això, Fuster representava per a l'escriptor empordanès "una nova mentalitat":

"Fuster (...) és un element normal de la totalitat de la nostra àrea lingüística (...) actiu i actuant. Aquest és un fenomen extremadament important, implica una mentalitat fins avui desconeguda, és un estat d'esperit que, si les coses han de seguir el seu camí positiu serà, en el futur, el pensament general"¹²⁷

---

¹²⁴ Així ho ha apuntat Josep Ballester a Joan Fuster, Indagacions i astúcies. Antologia de textos assagístics, Ed. 62, Barcelona, 1995, p. 13-14. Val a dir, però, que existí una violenta ruptura amb tots dos, ja en els anys seixanta, quan la figura de Fuster es convertí en referent indiscutible per a tota la comunitat intel·lectual catalana. Sobre les raons d'aquest conflicte, vegeu Francesc de P. Burguera, La gran mentira, "El País-Comunidad Valenciana", 28-X-1995, p. 2.

¹²⁵ El segon volum de la Correspondència de F. Fuster, que dirigeix Antoni Furió i del qual en va tenir cura Santi Cortès, (Ed. 3i4, València, 1999) recull les cartes que s'han conservat. Per una valoració del llibre, Eliseu T. Climent, Fili ex patria, dins "El Temps", núm 772, 5-IV-1999, ps. 66-67. Vegeu també l'entrevista al propi Santi Cortés que aparegué a "El Temps" núm 812, 4-I-2000, ps. 57-59.

¹²⁶ Homenots. Quarta sèrie, vol 29 de l'Obra completa, Ed. Destino, Barcelona, 1982, p. 364.

¹²⁷ Op. cit. p. 380.

D'ací, doncs, que Pla assenyalés que "és, doncs, devers aquest aspecte que els meus diàlegs amb Joan Fuster s'han centrat".¹²⁸ Per la seva banda, Fuster fou un dels capdavanters en la reivindicació de la importància de Pla a la literatura catalana contemporània, com evidencia l'extens estudi Notes per a una introducció a l'estudi de Josep Pla (1965) que obrí el primer volum de l'obra completa de l'empordanès¹²⁹ o el capítol que li dedicà en la seva Literatura catalana contemporània, que s'inicia amb un apartat de títol eloqüent: "una obra extraordinària".

D'altres noms podrien esmentar-se, com ara el de Carles Riba¹³⁰ o el de Josep M. Castellet (el seu editor), però en una consideració de l'ordre de la que ací ens ocupa no hi podia faltar el protagonista d'aquesta tesi. A Ferran Soldevila, Fuster sempre li dispensà un gran respecte literari i intel·lectual, fins al punt de considerar-lo el "model" que s'havia de prendre per a elaborar la síntesi històrica dels Països Catalans que ell veia com a una necessitat bàsica. Calia que qui emprengués aquella tasca posseís les virtuts que ell valorava en l'historiador: lucidesa per determinar els grans tombants històrics i una gran capacitat literària.¹³¹ Aital pronunciament el féu en una crítica a la col·lecció "Biografies catalanes", dirigida per Jaume Vicenç Vives, on parlà del record de la història de Soldevila, que qualificà d'inoblidable i que, segons ell, marcava la pauta del que hauria d'ésser (per més diferències que tingués) la nova visió global que reclamava.¹³² Davant d'uns elogis així F. Soldevila li va trametre a Fuster una carta d'agraïment datada el 29-III-1960, on li notificava també la preparació de la segona edició del seu llibre:

"Aquestes ratlles per agrair-vos la referència a la meua Història de Catalunya, en l'avantdarrer nº de "Destino", i per anunciar-vos que d'aquí a pocs dies sortirà cap a Madrid el text del 1er. volum de la dita obra, revisada i ampliada; amb moltes més ampliacions que rectificacions, malgrat el que sistemàtics auto-elogis d'alguns poguessin fer creure".¹³³

---

128 Ibídem p. 381.

129 El quadern gris, Ed. Destino, Barcelona, 1983, 4ª ed., ps. 11-79.

130 Sobre la seva relació "curta en el temps però molt intensa", vegeu Carles Jordi Guardiola, Cartes de Carles Riba, vol III, p. 334.

131 Ja anteriorment, quan s'ha analitzat l'impacte de la Història de Catalunya en la intel·lectualitat del seu temps (cap. VIII), s'ha reportat l'opinió de Fuster que la considerava com la més ben escrita de les existents. Així mateix, pel que fa a l'alta valoració literària que Fuster feia de Soldevila, també s'ha esmentat l'elogi (tardà) envers la seva poesia, en el cap. XIII, a l'apartat "Literatura i represa teatral".

132 J. Fuster, Libros catalanes. Los primeros condes reyes, "Destino" 19-III-1960.

133 Arxiu personal Joan Fuster (Sueca).

F. Soldevila, com féu també Pla, anà a trobar Fuster a casa seva, a Sueca, durant l'estada que va fer al País Valencià durant els cinquanta, segurament amb el mateix propòsit que l'escriptor empordanès: el d'establir un contacte personal més estret. La sort, però, no l'acompanyà i malgrat diversos intents la trobada no es produí, cosa de la qual es lamentà en una carta del 26-I-1957: "Està vist, amic Fuster, que no hi ha manera que ens trobem a València".¹³⁴ El fonament bàsic de la seva relació intel·lectual amb Fuster era el mateix que unia el valencià amb l'empordanès, d'ací que en una carta del 16-IX-1962 hi hagi constància explícita de l'acceptació de les tesis fusterianes: "He rebut el vostre opuscle Qüestió de noms i l'he llegit amb molt d'interès. Completament d'acord".¹³⁵ Ara bé, s'hi afegia també la passió d'ambdós per la història i l'habitual intercanvi de treballs entre col·legues. D'ací que en una altra lletra de F. Soldevila del 7 de desembre del mateix 1962 s'hi trobi un judici molt favorable sobre una de les obres més propiament historiogràfiques de Fuster: "Finalment he pogut enllestir la lectura de Poetes, Moriscos i Capellans. Des que el vaig rebre, no m'ha abandonat, i he hagut d'anar-lo llegint a estrebades, sempre amb el desig de trobar el lleure per continuar-ne la lectura, tant m'ha interessat. No li diré sinó que em sap greu no haver-lo pogut utilitzar abans de la revisió de la Història de Catalunya, perquè m'hauria plagut d'incorporar-hi algunes de les notícies que vostè ha arreplegat".¹³⁶

I que fins i tot existeixi una col·laboració mútua. Així, Fuster fou cridat a col·laborar a Un segle de vida catalana, que dirigí F. Soldevila¹³⁷ i ambdós feren possible l'edició del llibre d'Alfons Cucó Aspectes de la política valenciana en el segle XX (1965) dins de la col·lecció "Episodis de la Història". Sobre aquest darrer extrem, s'ha conservat la correspondència que mantingueren. La iniciativa partí de Fuster, que en una carta del 16-VI-1964 escriví: "En alguna ocasió m'havíeu convidat a col·laborar en la col·lecció 'Episodis de la Història' que vos dirigiu. Si jo no he pogut ni puc fer-ho, he mirat, en canvi, de trobar ací algú que aportés a la col·lecció una mica de tema valencià. Per fi les meves gestions han donat un petit resultat. Hi ha un xicot, estudiant de Lletres, que està preparant la tesina de llicenciatura sobre una qüestió francament interessant i poc estudiada: la història del valencianisme. Té acaba una part del seu treball, que ben bé podria constituir un llibret dels 'Episodis'. Es titularia De la Renaixença al valencianisme. Tracta, exactament, del pas de l'actitud merament literària dels prohoms dels Jocs Florals a l'actitud ja plenament polititzada dels anys 1905-1915.(...) Us convindria una cosa així per als 'Episodis'? Ja m'ho direu (...)"¹³⁸

---

134 Arxiu Joan Fuster.

135 Arxiu Joan Fuster.

136 Arxiu Joan Fuster.

137 Hi redactà diferents apartats d'economia i de literatura.

138 LPFSC 13.1.1.6.

La resposta de F. Soldevila no es féu esperar gaire i el 27-V-1964 li contestà: "Gràcies per la vostra carta i per les vostres gestions, tant més que fins ara, a part de la de Martínez Ferrando, m'és molt difícil d'obtenir col.laboració valenciana (...) No cal dir, doncs, que el treball d'Alfons Cucó serà benvingut. Potser convindria canviar-li el títol i recomanar a l'autor que no oblidí que existeix la censura".¹³⁹

La recomanació fou seguida i finalment el treball de Cucó va veure la llum l'any següent, amb el nou títol ja esmentat. De fet, l'estudi era l'embrió d'un llibre que esdevingué un clàssic de la historiografia i del pensament polític del País Valencià: El valencianisme polític 1840-1936 (1971).¹⁴⁰

14.3.-La revisió historiogràfica soldeviliana.

La producció historiogràfica de F. Soldevila durant els anys seixanta aprofundí i desenvolupà moltes de les tendències que s'havien ja manifestat en la seva obra al llarg dels anys quaranta i cinquanta, empeses pels canvis experimentats en la disciplina a nivell català i internacional, i per una personal autoreflexió constant sobre la pràctica de l'historiador. Així, hi trobem una clara persistència en la defensa d'una visió globalitzadora de la història (pròxima a la noció d'"història total", però sense el lligam amb el marxisme que Vilar feia en la seva formulació), que ja havia proclamat anteriorment en la seva Història d'Espanya, però que desenvolupà de manera brillant en les dues obres col.lectives que dirigí durant el període: Un segle de vida catalana i Història dels catalans (i també en la seva monografia sobre Pere el Gran). En la seva concepció, recordem-ho, la història havia de respondre a la màxima que res humà li era aliè i que els diferents aspectes de la vida humana estaven interconnectats entre ells. D'ací el seu interès per incorporar, en la producció d'aquells moments, aspectes que en la seva obra de preguerra no havia tractat prou o no havia pogut aprofundir, com podia ésser l'anàlisi social i econòmica, la història contemporània o els diferents aspectes de la vida quotidiana de cada època, però que sí que havia pogut considerar amb profunditat en la seva síntesi sobre el passat hispànic i en d'altres articles dispersos. Entre aquests darrers cal destacar sobretot Com menjaven aquells catalans... i Josep Carner, historiador, ambdós publicats a la dècada dels cinquanta.¹⁴¹ En el primer,

---

¹³⁹ Arxiu Joan Fuster.

¹⁴⁰ Recentment ha estat reeditat per Ed. Afers, Barcelona- Catarroja, 1999.

¹⁴¹ Com... fou publicat a la revista ciclostilada i clandestina "Baloo" (gener del 1950) i Josep Carner.. dins el recull L'obra de Josep Carner Ed. Selecta, Barcelona, 1959.

Soldevila reivindicà la importància historiogràfica que podia tenir saber el que es menjava, aspecte que considerava fins i tot superior a la vestimenta, un element al qual tradicionalment sempre se li havia conferit una major atenció.

Aquesta era la seva argumentació:

"Ara bé: és que, per a la història d'un poble és més important el vestit que el menjar? Segurament ho és molt menys. I, tanmateix, és corrent en molts llibres d'història, de parlar d'aquell i de prescindir d'aquest. L'instint popular, en canvi, sap establir a vegades la correlació entre el menjar d'un poble i la seva història. A Anglaterra, per exemple, es deia (temo que ja no es deu dir): "Beef and beer have made England what it is", "El bou i la cervesa han fet d'Anglaterra el que és". Pel que fa a la història d'Espanya ¿qui no veurà a primer cop d'ull la relació entre el menjar --o millor dit, el no menjar-- dels segles d'or i molts aspectes de la seva història imperial? I de Catalunya? ¿Com menjaven els catalans dels temps heroics de les grans empreses mediterrànies?".

En el segon article esmentat, insistí en la rica relació que pot haver-hi entre història i poesia. Soldevila hi prengué en consideració no aquelles obres de Carner que es basaven en una evocació de reconstrucció històrica, sinó els elements que veia en el conjunt de l'obra d'aquell poeta (especialment de Les Bonhomies, Les planetes del verдум i Bella terra, bella gent) que podien ésser vàlids com a font per a la història del temps que visqué. La seva reflexió era la següent:

"Avui que el camp de la Història s'ha eixamplat il·limitadament i que tot passat humà ha esdevingut matèria historiogràfica, les fonts de la història s'han multiplicat. Balzac, posem per cas, és utilitzat avui com una font històrica (...) Doncs això és factible amb nombrosos passatges de l'obra de Carner (...) l'historiador futur podrà impregnar-se de l'ambient barceloní, reviure'n innombrables aspectes, conèixer persones i coses, no per innominades i imprecises menys vivents i escometedores. Llegiu ara, ja a la distància d'un quart de segle, les obres esmentades i us sentiu de mica en mica endinsats en un ambient que ja ha deixat d'existir, i que per això ja és història, però que us embolcalla i us penetra com si fos vida viscuda --i aquesta és la millor història"

La reedició de la seva obra cabdal, la Història de Catalunya (1962-63), responia en bona part a aquesta voluntat d'aplicar-hi aquesta nova concepció globalitzadora i d'integrar-hi tots aquells nous elements madurats en les anys transcorreguts d'ençà de la seva aparició als anys trenta. No cal dir que aquest era també el propòsit explícit de les obres col·lectives abans al·ludides publicades durant els anys seixanta. En aquest mateix ordre d'intencions, la seva ambiciosa monografia sobre Pere el Gran volia ésser, precisament, un exemple d'aplicació de la seva concepció globalitzadora de la història al curt regnat d'aquest monarca; d'ací que fes tanta atenció a aspectes sovint molt negligits en estudis similars i que avui poden satisfer amplament els historiadors de la vida quotidiana.

Pel que fa a la seva idea sobre els requisits necessaris que ha de complir l'historiador (el seu "ideal d'historiador"), cal dir que, en aquells moments, no diferia (en allò fonamental) a la que ell mateix ja tenia als anys vint i trenta, quan analitzà l'aportació historiogràfica de Tàcit.¹⁴² Així queda palès en l'extens article que als anys seixanta dedicà a un altre clàssic, l'aragonès Jeroni Zurita, precisament també admirador de l'historiador llatí.¹⁴³ F. Soldevila valorà en l'aragonès el seu domini literari (i el coneixement de diverses llengües), la idea d'equanimitat (malgrat criticar-li els seus prejudicis d'aragonesisme i de defensa aferrissada de la dinastia regnant en el seu temps) i l'aspiració de fer de la història una "mestra de la vida" (i defugir, per tant, l'escepticisme que sí que trobem en Tàcit). Així mateix, també li va reconèixer la seva condició d'home modest que li permet rectificar els errors (aquella "modèstia que poden sentir, autènticament, els homes segurs de la pròpia vàlua") i la seva actitud davant dels atacs dels detractors (aquella que considera que la millor defensa és la pròpia obra). Certament, aquest dos darrers elements no apareixien en la consideració que féu de l'obra de Tàcit i només es pot explicar la seva aparició per la pròpia l'experiència personal de Soldevila i per la posició que ell mateix va adoptar posteriorment. En diferents ocasions, defensà la necessitat que l'historiador estés sempre obert a rectificar i també sovint, com ja s'ha vist, va haver de fer front a crítiques especialment dures. Un darrer element nou assenyalà també que podia haver influït positivament Zurita: el contacte amb el camp i la natura; una influència que el propi Soldevila reconeixia també en el seu cas:

"He sentit intensament el gaudi de la contemplació de la natura, i hauria fet meves les paraules d'Emerson: 'La natura resta sempre fidel a aquell qui ha sabut servir-li fidelitat'".¹⁴⁴

14.3.1.-La segona edició de la Història de Catalunya

La realització d'una segona edició actualitzada de la seva obra més emblemàtica responia segurament, com ja s'ha apuntat, a la voluntat d'integrar-hi els nous elements que havien aparegut d'ençà de la seva publicació, però al mateix temps, de demostrar també que els canvis introduïts, per més que importants, no eren tan substantius com alguns deien. Hi havia per tant, una clara actitud de defensa de la vigència de l'obra (i, òbviament, del seu autor) davant de les crítiques d'aquells que la consideraven "superada". Així ho

---

¹⁴² Vegeu Cap. V, l'apartat "Defensa de Tàcit: l'emergència d'una reflexió personal".

¹⁴³ Zurita com a historiador, ponència al VII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó celebrat a Barcelona el 1962. Reproduït també a Cronistes, joglars... Op. cit. ps. 145-197.

¹⁴⁴ Entrevista a B. Porcel, p. 197.

remarcà ja J. Triadú, segons el qual la nova edició d'aquesta síntesi històrica (publicada el 1962-63 en tres volums per l'editorial Alpha) era: "una acció amb la qual [F. Soldevila] responia als atacs contra el valor global de la seva obra, als quals no podia contestar en pla d'igualtat, tant perquè ell sostenia tesis 'nacionals' com perquè no disposava de cap tribuna oficial (ni la volia) per a fer-se escoltar"¹⁴⁵

La reivindicació de F. Soldevila, però, anava més enllà d'una qüestió de prestigi personal, ja que ell volia demostrar també la validesa de tota una tradició historiogràfica: la catalana, plenament vigent malgrat l'intent genocida del franquisme. D'ací que aquesta segona edició, com molt bé remarcà Joan Mercader, constituís un magnífic balanç de l'evolució seguida per aquesta historiografia durant els vint-i-cinc anys que havien transcorregut d'ençà de la seva primera aparició.¹⁴⁶ El propi Soldevila, en una carta a J. Mercader del març del 1964 li va dir: "Molt escaient el títol que hi heu posat".¹⁴⁷

Hi ha constància del projecte de realitzar una segona edició de l'obra en dates molt reculades. Ja el 1945, Joan Estelric, després d'haver aconseguit permís oficial per continuar la col·lecció Bernat Metge de traducció dels clàssics grecs i llatins, li digué que comencés a pensar-hi.¹⁴⁸ La realització de la Història d'Espanya i la seva posterior edició (i ampliació) degueren impossibilitar dur endavant aquella iniciativa de manera immediata. Un cop tingué enllestida la seva síntesi sobre el passat hispànic, de seguida anà per feina, com ho evidencia la carta que adreçà el 26-XI-1959 a Josep Carner: "Fa pocs dies que ha aparegut el vuitè i darrer volum de la meua Història d'Espanya i ja cal enfocar la reimpressió de tota l'obra. Ara treballa en la revisió de la Història de Catalunya. A veure si ens la deixen publicar".¹⁴⁹

En rebre l'autorització corresponent, accelerà el ritme de treball, tal i com ell explicà ell mateix en una altra carta adreçada a Joan Mercader, del 22-II-1962: "Sí, la censura va aprovar tota la H^a de Cat. i ara estic corregint-ne proves de premsa, de premsa, perquè surti quan més aviat millor".¹⁵⁰

L'autorització de l'obra fou segurament possible perquè F. Soldevila (escarmentat per les dificultats trobades en d'altres ocasions, especialment en

---

¹⁴⁵ J. Triadú, Ferran Soldevila: passió i acció, "Serra d'Or juliol 1971, p. 21

¹⁴⁶ J. Mercader, Veinticinco años de historiografía catalana. A propósito de la segunda edición de la 'Història de Catalunya' de F. Soldevila, dins "Hispania" vol. XXIII (1963), ps. 606-623.

¹⁴⁷ Fons Mercader. Centre d'Estudis d'Igualada.

¹⁴⁸ Segons consta en l'anotació del seu dietari del 23-X- 1945.

¹⁴⁹ Fons Josep Carner. Biblioteca de Catalunya.

¹⁵⁰ Fons Mercader. Centre d'Estudis d'Igualada.

la publicació de la seva síntesi hispànica) es "curà amb salut" i féu un seguit de modificacions prèvies a l'original tendents a "descarregar" el text d'aquells elements que poguessin entrebancar la publicació.¹⁵¹

Abans ja s'ha parlat dels fragments que s'eliminaren del prefaci de la primera edició (precisament els més explícits sobre el seu objectiu últim: "Fer de Catalunya un poble normal")¹⁵², però de supressions de caire ideològic (fetes per ell mateix) n'hi hagué pertot, especialment en els darrers capítols que tracten del món més modern (com a mínim d'aquestes n'hi ha constància). Afortunadament, s'han conservat dos blocs d'anotacions manuscrites que ell féu damunt del text publicat inicialment.¹⁵³ Un (el més extens, de 135 pàgines) constituïa tot el tercer volum de l'edició original (des del Decret de nova planta fins al capítol final sobre la Renaixença) i l'altre (molt menor, de només una vintena de pàgines) feia referència al regnat de Jaume I. No cal dir que les modificacions de caire ideologicopolític afectaren només el primer, ja que tracta d'un període històric en què Catalunya no tingué un reconeixement d'estat sobirà (fet incontestable en l'etapa medieval) i on, per tant, l'autor havia fet més insistència en la permanència de la continuïtat d'una consciència nacional malgrat fer part d'un estat centralitzador i uniformitzador. Quines foren les supressions fetes per a la segona edició? Bàsicament aquelles paraules o frases que es referien a Catalunya com a nació o a la voluntat explícita d'autodeterminació. Així, van desaparèixer termes com "nacional", "nació catalana", "patriòtic" (fins i tot de la famosa Oda d'Aribau suprimí "a la Pàtria")¹⁵⁴; i eliminà algunes frases enteres (com la que parlava de la consciència que "Catalunya havia d'ésser governada i regida per catalans")¹⁵⁵ o bé les transformà (com fou el cas d'aquella en què parlava de l'"ensorrament de l'Estat català" que es convertí en l'"ensorrament del règim peculiar de Catalunya").¹⁵⁶ En algun cas, la modificació havia de servir per poder fer passívol algun judici de caire historiogràfic. Així, a propòsit de l'ocupació napoleònica, en la primera edició escriví que constituïa "un fenomen tan poc tratat amb la Guerra de la Independència espanyola" que podia ésser estudiat separatament. Sense renunciar a la seva idea bàsica, en la segona substituï

---

151 Malgrat l'adopció de mesures similars en d'altres ocasions al llarg de la dècada dels seixanta, les topades amb la censura franquista foren inevitables. Vegeu cap. XV "Activitat civico-política i acadèmica".

152 Vegeu el capítol VIII, l'apartat "L'objectiu rector: Fer de Catalunya un poble normal".

153 DCS 1.17.

154 A la pàgina 28 (1ª ed.), p. 1198 (2ª ed.).

155 A la p. 1 (1ª ed.) i que hauria correspost a la p. 1168 de la 2ª.

156 Pàgina 22 (1ª ed.), p. 1191 (2ª ed.).

"Guerra de la Independència espanyola" per "la resta de la Península", per tal de no atemptar obertament contra un dels mites més emblemàtics del franquisme.¹⁵⁷

Naturalment aquest seguit de modificacions per tal d'eliminar la censura no tingué la importància dels canvis introduïts de caire més específicament historiogràfic. Ell mateix reconegué en una entrevista que, d'aquests canvis, n'havia fet "una mica pertot" i assenyalà que, principalment, eren "adduccions relatives a història econòmica" i alteracions d'alguns capítols com el referent a Ferran el Catòlic, fetes a partir dels estudis de Vicenç Vives¹⁵⁸. Així, també en l'"Advertiment preliminar" que obria la segona edició féu constar el seu agraïment a Ramon d'Abadal i de Vinyals, les observacions i treballs del qual l'havien mogut a variar notablement la part relativa al període carolingi (els capítols II i III dedicats a "La naixença de Catalunya" i "Cap a la independència catalana"). Aquests són el que es podrien dir els "canvis majors" que ell havia introduït, als quals calia adjuntar-hi els quatre capítols nous dedicats al segle XIX que conformen l'"Apèndix" que tanca el tercer i darrer llibre.

Una idea de la importància que la part incorporada de nou tingué, la dóna la simple comparació del número de pàgines que ocupa el text en una i altra edició. A la primera, el total és de 1043 i a la segona de 1400. Les 357 pàgines de diferència podrien haver constituït un quart llibre. Si es té en compte que l'"Apèndix" que reuneix els quatre nous capítols ocupa 71 pàgines, tenim que les incorporacions disperses en el conjunt del text podrien ocupar unes 286 pàgines.¹⁵⁹ Ell mateix, en l'esmentat "Advertiment preliminar", ja remarcà la seva importància:

---

¹⁵⁷ Pàg. 108 (1ª ed.), 1295 (2ª ed.).

¹⁵⁸ B. Porcel, p. 200. Soldevila hi afirma també que l'obra de Vicenç la va tenir "molt en compte, almenys en part". I precisa: "Dic almenys en part, perquè Vicens va ésser a estones més ferranista que el mateix Ferran (...) Recordaré sempre un Congrés d'Història de la Corona d'Aragó tingut a Saragossa, en què Vicens sostenia que Ferran havia hagut de fer a Catalunya l'obra de Felip Cinquè. Li vaig haver d'oposar que aleshores Catalunya, sense institucions que la defensessin sota els Austries, hauria seguit la sort de l'exhausta Castella, i ni la renaixença econòmica de l'una ni la subsegüent de la resta d'Espanya no haurien estat possibles"(p. 200)

¹⁵⁹ Aquest punt també fou observat per Rafael Tasis en la seva recensió crítica Nova edició de la "Història de Catalunya" de Ferran Soldevila, dins "Serra d'Or" set. 1964, ps. 68-69. Tasis remarcà també la diferent distribució que, en la nova versió, es féu dels capítols en els tres volums: "A la primera edició, el volum primer abastava 21 capítols, amb un text de 473 pàgines; a la segona, només en conté 17 i arriba a les 490; el segon volum, que a la primera edició va del capítol XXII al XXXIII, amb un total de 432 pàgines, conté, en la segona edició, del capítol XVIII al XXIX, amb 407 pàgines; per últim, el tercer volum, que a

"la major part de les innovacions introduïdes al llarg de l'obra són degudes a ampliacions; la qual cosa ha donat per resultat un notable acreixament de la seva llargària".

També, en el mateix apartat, remarcava que:

"tot ho trobarà el lector especificat, en una forma o altra, en el text o en les notes que l'acompanyen".

Aquesta mostra d'honestedat científica, de rigor, permet verificar al lector cadascun dels canvis fets, per petit que sigui. Això va possibilitar a Joan Mercader establir totes les noves incorporacions bibliogràfiques i les innovacions assumides per Soldevila en l'article publicat a "Hispania" ja esmentat. Mercader hi arriba a consignar unes dues-centes entrades bibliogràfiques noves, per la qual cosa es pot dir que la relació dels autors i obres incorporades ha estat establerta d'una manera exhaustiva.¹⁶⁰ Convidiria, però, fer un balanç una mica més detallat dels canvis i dels elements de continuïtat que la nova edició conté.

En el primer volum (que abasta des de "La Gestació de Catalunya" fins a la fi del regnat de Pere el Cerimoniós), l'aportació més important, com s'ha dit, ve dels estudis de Ramon d'Abadal sobre la Catalunya carolíngia, que obligaren Soldevila a modificar notablement el seu text inicial.¹⁶¹ En la resta del llibre, les principals modificacions provenen dels estudis fets pel mateix Soldevila. Així, incorpora una extensa nota sobre el naixement d'Alfons I, determinats aspectes del regnat de Ramon Berenguer IV (procedent d'un seu estudi publicat el 1955), i amplia molts aspectes nous del regnat de Jaume I: institucionals (les Corts Catalanes, la reorganització municipal, el Consell municipal barceloní), direcció de la política africana, situació dels jueus, inquisició, moneda, etc. Són també considerables les ampliacions de determinades facetes del regnat de Pere el Gran, ja sigui de la seva política o d'aspectes jurídics (noves constitucions, "Recognoverunt proceres", ..). Pel que fa al debat historiogràfic pròpiament dit,

---

l'edició original comprenia només tres capítols, un epíleg i l'índex alfabètic, en conjunt, 268 pàgines, ara conté, en la nova edició, 550 pàgines, amb els capítols XXX a XXXVII, l'epíleg i els índexs que ja tenia la primera edició, però de més a més, un apèndix titulat "El segle XIX", format per quatre capítols".

¹⁶⁰ L'existència d'aquesta exhaustiva relació possibilita que quan s'esmenti, en el present capítol, un determinat historiador, no se citi la relació de totes aquelles obres d'aquest autor que F. Soldevila utilitzà per al seu treball, sinó només les que, en cada moment, es considerin més importants.

¹⁶¹ Sobretot, Catalunya Carolíngia II. Els diplomes carolingis a Catalunya, Barcelona, IEC, 1926-1950; III. Els comtats de Pallars i Ribagorça, Barcelona, IEC, 1955; i Els primers comtes catalans Barcelona, Ed. Teide, 1958.

polemitza amb S. Sobrequés sobre la importància que els mateixos comtes donaven al nucli central Barcelona-Girona-Ausona (en el capítol IV "Cap a la unitat catalana. La supremacia del comtat de Barcelona", p. 94) i critica Vicenç per haver propugnat l'acceptació del terme "aragonesos" per designar els súbdits de la Corona catalano-aragonesa.(p. 162, nota 42)

En el segon volum, la discussió historiogràfica pren un major protagonisme, ja que se centra, bàsicament, en els prolegòmens de la sentència de Casp i en el judici que li mereix la dinastia Trastàmara. Els tres darrers capítols estan dedicats, respectivament, als primers Austries: Carles I, Felip II i Felip III.

Pel que fa als tres capítols centrats sobre la situació creada amb la mort de Martí l'Humà, l'interregne, la sentència de Casp i l'entronització Trastàmara, no varia pràcticament res del seu text inicial.¹⁶² En nota, manifesta punts d'acord o de discrepància amb Vicenç Vives sobre la qüestió. Així, reporta el reconeixement que aquest arribà a fer sobre la il·legitimitat del procediment (nota 96, p. 602), sense insistir gaire en el fet que per a Vicenç aquest aspecte no tenia la importància que Soldevila li donava, ja que Vicenç pensava que el conflicte no era sinó l'expressió de les lluites entre sectors de les classes dirigents enfrontades d'ençà de la crisi econòmica iniciada a la fi del regnat de Pere el Cerimoniós --raó per la qual considerava també que no hi havia hagut cap mena de claudicació nacional.¹⁶³

Els canvis substantius fets per Soldevila sobre els tema es troben, sobretot, abans d'aquests capítols, ja en la primera pàgina que obre el segon volum. En una nota que justifica el títol "Cap a la sentència de Casp" assenyala: "avui que hom tendeix a col·locar en el regnat de Joan I la crisi inicial que, encadenant-se amb d'altres crisis i esdeveniments atziacs, s'enllaçarà amb la decadència, tot provocant-la, el títol resta plenament justificat".

---

¹⁶² És possible que aquesta actitud de refermar-se en les pròpies tesis esperonés l'ànim de Menéndez Pidal i el mogué a escriure les al·lusions directes contra Soldevila que aparegueren en el seu famós escrit El Compromiso de Caspe: autodeterminación de un pueblo. Vegeu les reticències de Menéndez Pidal al cap. XII, a l'apartat "Reserves profundes en el si de la historiografia espanyola dominant" i els termes de la polèmica posterior al cap. XV, "D'un renovat protagonisme públic a un cert ostracisme".

¹⁶³ La interpretació de Vicenç està en el seu llibre Els Trastàmars (Segle XV), Barcelona, Ed. Teide, 1956. A part d'aquest element substantiu, Soldevila assenyala també altres punts d'acord o de discrepància amb Vicenç al llarg del capítol. Entre els primers, esmenta que coincideixen en què, al principi del contenciós de Casp, hauria estat viable una solució favorable al comte d'Urgell, o en titllar de forassenyada la insurrecció que aquest va encapçalar. En canvi, manifesta la discrepància existent a l'hora de jutjar el tracte rebut pel comte d'Urgell un cop fou empresonat o en la valoració de la importància dels greuges presentats a les Corts de 1412-1413 i de 1414.

I en apartats posteriors, ressegueix les fases crítiques, seguint sobretot Pierre Vilar, i analitza els aspectes monetaris, així com els elements de puixança -- manteniment del gran comerç, de la banca, de la fortuna privada. Queda clar, per tant, que en aquesta seva darrera interpretació la causa principal de la decadència baixmedieval no és només la famosa sentència.¹⁶⁴ ¿Quin paper juga aleshores, en el seu esquema, el canvi dinàstic en el desenvolupament la crisi? Ell mateix, en una nota, remarca:

"No compartim, doncs, l'opinió d'aquells autors que, com Vicens i Vives, Pierre Vilar i fins Rovira i Virgili, consideren que es tractava, no de crisi seriosa, sinó de decadència irremeiable" (p. 538).

Segons ell, la crisi, per seriosa que fos, podria haver estat superada si s'hagués portat una política adequada. Lluny d'això, la instauració de la dinastia Trastàmara suposà un aprofundiment del cicle recessiu i estroncà la possibilitat de represa.

D'acord amb aquest fil interpretatiu, en el capítol XXIII, "Una altra concepció imperial", considera nefasta la política imperial menada pel nou sobirans, definida per Ferran d'Antequera i desenvolupada, sobretot, per Alfons el Magnànim. Una opinió que es cuida prou d'assenyalar que comparteixen A. Boscolo i P. Vilar (ps. 662 i 681).¹⁶⁵ També remarca la crítica que féu Vicenç de l'absentisme d'Alfons el Magnànim i d'altres aspectes del seu govern (ps. 683 i 692).

Així mateix, incorpora els estudis de Claude Carrère sobre les òptimes condicions del comerç català encara pels volts de 1440, cosa que li serveix per refermar la seva tesi sobre el caire reversible de la crisi.¹⁶⁶ En aquest mateix capítol, però, realitza modificacions molt importants que afecten la interpretació sobre el conflicte entre la Busca i la Biga i sobre els remences, prenent com a

---

¹⁶⁴ En la repetidament citada entrevista a Porcel és ben explícit sobre les causes de la crisi: "Una sèrie de cops adversos tan intensos i transcendents que no donen a Catalunya la possibilitat ni el temps de reparar-los. Com són: un seguit d'epidèmies, principalment, la pesta negra, que deixen la població seriosament minvada; les guerres del Cerimoniós, en especial les sostingudes amb Castella i Gènova; la sentència de Casp; el divorci amb la dinastia; la llarga absència d'Alfons el Magnànim, que de fet deixa Catalunya sense rei en moments en què la seva presència era necessària; i per coronar-ho tot, la guerra contra Joan Segon".(p. 149)

¹⁶⁵ A. Boscolo, La politica italiana di Ferdinando I d'Aragona, Càller, 1954; P. Vilar, Le déclin catalan du bas Moyen-âge. Hypothèse sur sa chronologie, "Estudios de Historia Moderna, VI, 1956-1959.

¹⁶⁶ C. Carrère, Le droit d'ancrage et le mouvement du port de Barcelone au milieu du XVe siècle, dins "Estudios de Historia Moderna" III, Barcelona, 1953.

base els estudis de Vicenç, Vilar i Carme Batlle, que accepta amplament.¹⁶⁷ També molt notables són els canvis que fa en el capítol següent, dedicat a "La guerra contra Joan II". Incorpora molta informació procedent de Vicenç i, sobretot, del treball de S. Sobrequés Los orígenes de la Revolución catalana del siglo XV. Las Cortes de 1454-1458.¹⁶⁸ Insisteix en l'ampli suport que va tenir la revolta i defensa la concòrdia de 1462 feta per la Diputació i el Consell barceloní per resoldre el problema remença, en una argumentació que ocupa diverses pàgines.(ps. 747-750).

Més espectacular és encara la mutació que experimenta el capítol XXV dedicat a "El matrimoni de Ferran i Isabel i la política catalana del rei Catòlic". Només les primeres pàgines segueixen l'edició anterior, tota la resta són de nova redacció. Es pot considerar un capítol nou. El conjunt de treballs de Vicenç hi són utilitzats com a font principal i sovint també n'accepta moltes de les seves interpretacions, sobretot les referents als remences --una qüestió que en la primera edició no arribava a cinc pàgines i que ara passa a tenir-ne tretze.¹⁶⁹ Soldevila, però, d'acord amb el seu fil discursiu, manté un judici reticent envers l'obra de govern del monarca, que manté en el capítol següent ("La ingerència castellana a Catalunya i l'exclusió de Catalunya de les grans empreses hispàniques"), on incorpora el seu estudi El document de fundació del Consell Suprem d'Aragó (p. 848-9). Així mateix, accepta les raons de "canvi de conjuntura internacional" (adduïdes per Vicenç i Vilar) per explicar la represa demogràfica del període final del regnat de Ferran el Catòlic.

És, però, a partir de la plena entrada en el període modern que proliferen les addicions referides a la història econòmica. Així, a l'hora d'explicar el perquè no s'intentà que Catalunya, aprofitant un moment propici, esdevingués el centre de l'imperi de Carles I, aporta bàsicament una explicació de tipus econòmic, absent en la primera edició: que la recuperació no havia estat suficient, com ja havien apuntat Vicenç i Vilar. Fins i tot, desenvolupa una idea que abans només havia enunciat: la funció de l'illa de Sicília com a graner del Principat. Una observació que ell mateix considera com una aportació personal a aquesta

---

¹⁶⁷ J. Vicenç, Els trastàmars...; P. Vilar, Le déclin...; Carme Batlle, La ideologia de la Busca. La crisi municipal de Barcelona en el siglo XV, "Estudios de Historia Moderna", V, 1955.

¹⁶⁸ "Estudios de Historia Moderna", II, 1952.

¹⁶⁹ A part de l'obra de Vicenç ja esmentada, cita, sobretot: Trayectoria mediterránea del príncipe de Viana, "Príncipe de Viana" XI, 1950; Historia de los remensas en el siglo XV, CSIC, Barcelona, 1945; Juan II de Aragón (1398-1479), Barcelona, Ed. Teide, 1953; Ferran II i la Ciutat de Barcelona (1479-1516) Barcelona, 1936-37; La transformació de la Generalitat medieval, 1479-1493, "Homenatge a Rubió i Lluch" III, 1936; i Política del Rey Católico en Cataluña, Barcelona, Ed. Destino, 1940.

especialitat històrica. Un altre aspecte econòmic original tracta en aquest capítol: el de trencar el tòpic del desinterès català envers Amèrica incorporant les tesis principals del seu treball Barcelona demana a l'emperador Carles V autorització per comerciar directament amb Amèrica.¹⁷⁰

En els dos capítols finals del segon llibre, dedicats, respectivament, als regants de Felip II i Felip III, recull principalment els treballs de Joan Reglà sobre el període, sobretot pel que fa al tema dels moriscos i del bandolerisme.¹⁷¹ Sobre aquesta darrera qüestió, que era tractada força detalladament en la primera versió, influït per l'esmentat historiador, introdueix explicacions de conjuntura econòmica a l'hora d'exposar les causes del fenomen. Un altre exemple de la seva acceptació de les interpretacions de Reglà sobre el període és l'extensa explicació de la seva noció sobre "la impermeabilització hispànica de Felip II", que explicaria la inquietud d'aquest monarca per les filtracions herètiques procedents de la Corona de França. També incorpora extensament les tesis de Braudel contingudes a La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II ¹⁷², sobre el paper que Barcelona jugà en la ruta imperial del diner procedent d'Amèrica. I no negligeix tampoc els elements demogràfics i la importància de la immigració d'enllà del Pirineu estudiada per J. Nadal i E. Giralt a La population catalane de 1553 à 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement ¹⁷³

El tercer volum s'inicia amb uns capítols que registren molt pocs canvis. Són els dedicats a la guerra dels Segadors. Utilitza el treball de Josep Sanabre La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa ¹⁷⁴ pel que fa als conflictes tinguts amb les autoritats franceses i remet als treballs de J. Nadal i E. Giralt per a l'estudi de les raons demogràfiques de la revolta i al d'Elliott per a l'anàlisi de les causes econòmiques. Tanmateix, polemilitza amb aquest darrer sobre les intencions d'Olivares de destrucció de les llibertats catalanes, que Elliott nega.¹⁷⁵ En el final de l'últim paràgraf del capítol, on

---

¹⁷⁰ Studi in onore di Amintore Fanfani, Milà, 1962.

¹⁷¹ Especialment: Felip II i Catalunya, Barcelona, 1956; La cuestión morisca y la coyuntura internacional en tiempos de Felipe II, "Estudios de Historia Moderna" III, Barcelona, 1953; La expulsión de los moriscos y sus consecuencias, "Hispania", LI i LII, 1953; Els Virreis de Catalunya, Barcelona, Ed. Teide, 1956; i Joan Serrallonga. Vida i mite del famós bandoler, Barcelona, Ed. Aedos, 1961 (en col.laboració amb Joan Fuster)

¹⁷² París, 1949.

¹⁷³ París, SEVPEN, 1960.

¹⁷⁴ Barcelona, 1956.

¹⁷⁵ A The catalan revolution of 1640, "Estudios de Historia Moderna", IV, 1954.

aboga per la reparació del Tractat dels Pirineus, introdueix un nou ideal polític europeista inexistent anteriorment:

"N'hi ha, en fi, de confiats en una Europa nova, en què les fronteres s'abaixin o s'atenuïn, en què no calguin ni lluites ni reparacions per a restablir la integració d'aquelles contrades dins la unitat espiritual de Catalunya" (p. 1068)

Tampoc són gaire nombroses les alteracions en l'apartat corresponent al regnat de Carles II. Bàsicament es referma en la seva idea del pas del separatisme a l'intervencionisme i remarca la confirmació que P. Vilar va fer d'aquest extrem. En una nota es lamenta del fet de no haver pogut disposar plenament de la tesi bàsica de l'historiador occità, La Catalogne dans l'Espagne moderne, (1962), perquè aparegué quan l'obra es trobava en curs de compaginació. També revalida la seva tesi de l'existència d'una represa econòmica durant el regnat de Carles II, noció que considera una altra aportació seva original en l'àmbit de la història econòmica i que veu confirmada en els treballs de J. Fontana i P. Vilar.¹⁷⁶ Els apartats dedicats a la Guerra de Successió pràcticament es mantenen idèntics. Hi fa incorporacions de detall com la consideració del caire antisenyorial que la lluita adquirí en el País Valencià o referències de caràcter econòmic extretes de P. Vilar Le "Manual de la Companyia Nova" de Gibraltar, 1709-1723 ¹⁷⁷. Major entitat dóna al treball de J. Mercader Del "Consell de Cent" al Ayuntamiento borbónico.¹⁷⁸

En el capítol dedicat als tres primers borbons, on analitza l'arrencada industrial, es referma en la seva noció que aleshores es produeix l'articulació econòmica de Catalunya dins l'Imperi i que passa a ésser la capdavantera econòmica de la Corona, a partir, fonamentalment, dels estudis de Vilar. Així mateix, incorpora els aspectes demogràfics analitzats per Iglésies i Domínguez Ortiz¹⁷⁹, i el seu treball Barcelona sense universitat, per explicar els avenços científico-culturals. La seva argumentació general segueix un esquema que ja havia elaborat en la redacció dels capítols equivalents de la Història d'Espanya.

---

¹⁷⁶ En particular, cita el de P. Vilar Dans Barcelone au XVIII siècle, "Estudios y documentos de los Archivos de Protocolos publ. del Colegio Notarial de Barcelona", II, 1950.

¹⁷⁷ París, 1962.

¹⁷⁸ "Hispania" 1961, LXXXII.

¹⁷⁹ J. Iglésies, Resum de la part catalana del cens de Floridablanca, "Miscel·lània Fontseré", Barcelona, 1961.

Domínguez Ortiz, La sociedad española en el siglo XVIII, Madrid, 1955.

És mínima també la variació dels apartats dedicats a l'ocupació napoleònica i l'antic "Epíleg" sobre la Renaixença, per bé que en el primer incorpora tota la bibliografia de J. Mercader sobre la qüestió.¹⁸⁰

En aquesta nova edició figuren quatre capítols sobre el segle XIX redactats de nou, sense notes, i agrupats dins un apartat final sota el títol genèric d'"Apèndix". Són, en bona part, un resum d'uns seus escrits molt més reeixits sobre el període, que havia escrit per a l'obra col·lectiva Un segle de vida catalana. La base d'aquell treball era l'esmentada Història d'Espanya, però la feina d'adaptació a la realitat catalana havia estat molt notable. En l'elaboració d'aquests nous capítols de l'"Apèndix" incorporà alguns aspectes de l'obra de Vicenç Vives Industrials i polítics.¹⁸¹ I és precisament en les pàgines on fa consideracions sobre l'estudi, on recupera el tremp estilístic que predomina en la resta de l'obra. Ja s'apuntà, quan es féu la descripció de la Història d'Espanya, que en aquestes pàgines Soldevila es queixà del silenci amb què va ésser acollida la tesi de Vicenç sobre la responsabilitat de la burgesia en abocar els obrers qualificats a les fileres de l'anarquisme. Critica, però, l'afirmació de Vicenç que el nombre d'obers catalans interessats per l'anarquisme fos, fins després de 1890, molt reduït, perquè es basa només amb les xifres d'adherits i no té en compte la gran simpatia que podia haver provocat aquella doctrina en el conjunt de la classe treballadora de l'època. Un factor ideològic de gran pes, segons ell, a l'hora d'explicar l'atracció dels treballadors cap al moviment anarquista (ps. 1393-1396).

La gran quantitat d'opinions contrastades que reporta, les polèmiques que estableix amb altres historiadors i els punts d'acord que amb ells manifesta fan que aquesta segona edició perdi un xic el caràcter d'assaig de pensament polític que tenia la primera, per esdevenir un balanç historiogràfic extraordinari.

14.3.2.-La direcció d'obres col·lectives

Des d'una consideració subjectiva (de coherència interna de l'obra pròpia), la direcció de grans síntesis de caràcter general serví a Soldevila per aplicar la seva concepció globalitzadora de la història i per ampliar i completar cronològicament la visió del passat català que havia establert a la seva Història de Catalunya dels anys trenta. Els dos volums d'Un segle de vida catalana (1814-1930), publicats el 1961, van abordar un període històric que no havia pogut tractar amb gaire amplitud en la seva síntesi i ho feren des de la

---

¹⁸⁰ Cita sobretot Barcelona durante la ocupación francesa (1808-1814), Madrid, 1949; La anexión de Cataluña al Imperio francés (1812-1814), "Hispania" vol VII, núm XXVI, 1947; i L'oficialitat del català sota la dominació napoleònica, "Butlletí de la SCEH", II, 1953.

¹⁸¹ Barcelona, 1958.

perspectiva global que constituïa el seu ideal historiogràfic. En el projecte de la Història dels catalans (1961-1974) va poder insistir en aquesta mateixa via i també va poder abordar l'estudi del segle XX (si més no els primers decennis), un període que anteriorment no havia pogut tractar sinó en aspectes puntuals.

Més enllà de la consideració personal, la realització d'aquestes visions generals responia a un objectiu de primer ordre per aquells que constituïen la resistència cultural. No es pot oblidar que el franquisme havia arribat a negar l'existència d'una cultura catalana i, doncs, d'una "història de Catalunya", raó per la qual el coneixement del passat propi esdevingué una "arma" contra la dictadura. El major pes adquirit per l'oposició catalana antifranquista durant els anys seixanta possibilità que s'intentés superar el desconeixement existent amb diferents iniciatives, sobretot editorials, ja que aleshores existí un mercat suficient per consumir els projectes generats pel bloc resistent. Així ho ha reconegut E. Ucelay Da Cal, que ha assenyalat que la mateixa repressió franquista provocà el que ell qualifica de "protecció indirecta" de la producció cultural catalana, ja que generà "una demanda nova com a forma de protesta i alhora de configuració".¹⁸²

Junt amb aquestes dues visions sintètiques, en aquesta època, Soldevila fou també el director de dos ambiciosos projectes editorials més que anaven també en la direcció suara apuntada. Un no arribà a reeixir, fou el Diccionari biogràfic català. Promogut inicialment per l'Editorial Alcides (i sembla que després assumit per l'ed. Aymà), va ésser començat pels volts del 1963 i es va interrompre segurament per la davallada de la seva salut a partir del 1967.¹⁸³ En una carta a J. Mercader del 27-IV-1966, de pocs mesos abans de tenir l'atac de finals d'any, F. Soldevila li deia : "El diccionari biogràfic Aymà anirà endavant, però de moment hi ha una pausa i es treballa al ralenti".¹⁸⁴ L'altre projecte fou tot un èxit: la famosa col.lecció "Episodis de la història", editada per Rafael Dalmau i que actualment encara es publica.

14.3.2.1.-Un segle de vida catalana (1814-1930)

---

¹⁸² E. Ucelay Da Cal, La historiografia... p. 62.

¹⁸³ Existeix un abundant material preparatori --concentrat sobretot en el seu Llegat personal de Chavornay (LPFSC 13.1.11) i en el dipositat a l'IEC (FFSIEC 3.1.2.)--, format per les cartes que adreçava a possibles col.laboradors i les primeres llistes de personatges que el llibre havia d'incloure. Existeix constància que s'adreçà --segurament, entre d'altres-- a: J. E. Martínez Ferrando, J. Carreras i Artau, S. Sobrequés, E. Serra Ràfols, Domènec Guansé, M. Batllori, Rafael Catardi, Joan Mercader i Ventura Gassol.

¹⁸⁴ Fons Mercader. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada.

L'objectiu principal d'aquesta obra era donar una visió sintètica del segle XIX en un intent de mostrar "totes les facetes de la vida del nostre poble", com es deia en el "Prefaci" escrit pel mateix Soldevila. Existia una consciència clara que aquest període era un dels grans buits de la historiografia d'aleshores i per això l'obra fou vista com una continuació de la Història de Catalunya i, al mateix temps, com una ampliació de Industrials i polítics de Vicenç, ja que es volia donar una visió temàticament més àmplia de l'època. Albert Manent, que féu part del comitè de redacció juntament amb P. Puig Quintana, Joaquim Molas i Manuel Riu, ha explicat que el projecte es gestà en el si de l'editorial Alcides, una empresa que havia estat iniciativa de Puig Quintana i que havia comptat amb la col.laboració de Cultural Minerva, entitat que, com ja s'ha indicat, jugà un paper molt destacat en l'organització de la resistència cultural.¹⁸⁵

Soldevila dirigí un equip d'una cinquantena de col.laboradors i ell mateix fou l'encarregat de redactar la part dedicada a la "història política", una feina en la qual li fou molt útil la part que havia escrit per a la seva Història d'Espanya (i que posteriorment utilitzà per redactar l'Apèndix inclòs en la segona edició de la Història de Catalunya). També escriví un "Prefaci" de gran interès, especialment pel que fa a l'estudi de l'evolució de la seva producció, ja que hi explica la seva progressiva assumpció de la història econòmica i social, una actitud d'acostament que va estar vinculada als progressos que la disciplina experimentà en el nostre país:

"A casa nostra, totes aquestes tendències ja s'havien insinuat a darreries del segle precedent i en el primer quart del nostre segle; i homes com Guillem Graell i Manuel Reventós, per no esmentar sinó dos noms capdavanters, pertanyents a dues generacions successives, havien treballat en aquestes direccions. Posteriorment, el pas de Pierre Vilar per l'Institut Francès de Barcelona, la seva llarga convivència amb el món de la nostra cultura, havien de produir, figura cabdal com és en el món dels estudis d'Història econòmica, una influència fecunda en el desvetllament i el conreu d'aquests estudis entre nosaltres.

L'exemple i el mestratge d'altres historiadors estrangers

--entre els quals Earl J. Hamilton i Fernand Braudel són potser els més representatius-- el contacte amb altres professors i investigadors (Ives Renouard, Michel Mollat, Philippe Wolf i llurs deixebles) i el decantament entusiasta cap aquest ordre d'estudis de Jaume Vicens Vives, tan prematurament i cruelment arrabassat al seu mestratge i a la seva obra, han fet la resta. Avui existeix un nucli laboriós i intel.ligent, ocupat a omplir la llacuna que jo mateix assenyalava, fa més d'un quart de segle, en el prefaci a la meua Història de Catalunya, quan em planyia que la història econòmica es trobés encara a casa nostra en els seus començaments. Avui el plany pot convertir-se en esperançadora confiança, sense per això creure que hàgim trobat una ciència infal.lible, gairebé matemàtica, sinó un element més, imprescindible i

---

185 A. Manent, Solc de les hores, p. 128

substancial, de les ciències històriques, sotmès a fal·libilitat com els altres elements --i potser més".

L'assumpció de la importància que té aquesta especialitat històrica hi és ben clara, però també hi evidencia, amb no menys claretat, que la seva opció contempla una concepció més globalitzadora. En l'entrevista amb Porcel insistí sobre aquest punt:

"Perquè la Història sigui completa no pot deixar de banda cap dels seus aspectes. I observeu que, en el fons, les figures cabdals de la Història econòmica, en enfrontar-se amb un període, no deixen de banda la història que en diuen événementielle. He pogut constatar que Fernand Braudel, un dels caps de brot, en la seva obra fonamental La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II, dedica més pàgines a la història esdevenimental que no a la història econòmica pròpiament dita".¹⁸⁶

Ja s'ha parlat de l'afinitat existent entre aquesta noció d'història globalitzadora amb el concepte "d'història total" formulat per P. Vilar i també se n'ha assenyalat la diferència substantiva d'ordre conceptual. A desgrat d'aquesta dissemblança, però, pels òptims resultats obtinguts, l'obra que ens ocupa és una de les realitzacions historiogràfiques que potser més s'acosten a la idea d'una anàlisi que abordi la "totalitat" històrica. No tan sols s'hi troba un tractament mínimament aprofundit dels aspectes econòmics, sinó que arriba fins i tot a sorprendre l'interès que es concedeix a la història de la cultura, de la ciència i del pensament, aspectes gairebé sempre marginats en les visions sintètiques d'un període. En aquest sentit, val la pena fer constar el caràcter d'excepció que Xavier Duran li ha atorgat per ser de les poques síntesis de caire general que té en compte la història de la ciència i de la tècnica.¹⁸⁷ Així mateix, és una obra clarament precursora d'àmbits gairebé insòlits aleshores, com la vida quotidiana, la història de la dona o la de les mentalitats.

La idea d'oferir un panorama tan general, implicà la necessitat d'una participació col·lectiva. I en la coordinació d'aquest treball conjunt es troba una altra de les virtuts d'aquesta síntesi. La realització de breus articles escrits per diferents especialistes, a partir d'un detallat esquelet temàtic prèviament establert, li dóna una gran coherència i un sòlid caràcter d'obra conjunta que és absent en la majoria de les altres visions generals posteriors, àdhuc les més modernes. Encara avui el criteri que impera és el d'encomanar cada volum o un gran capítol a un autor i són excepcionals els intents de realitzar un veritable treball en equip.

---

¹⁸⁶ Textos..., p. 201.

¹⁸⁷ Xavier Duran, Gairebé universals, dins "El Temps" 24-VII- 1995, p. 72.

L'anàlisi del conjunt de les terres catalanes hi és present sobretot en l'estudi de l'economia dels diversos territoris o bé de determinats aspectes literaris, però cal dir que no es féu un estudi sistemàtic del conjunt en cadascun dels diferents aspectes tractats. Això provocà una carta oberta als intel·lectuals barcelonins, publicada a "Serra d'Or" en el número d'abril de 1961, i que fou signada per cinquanta-nou joves valencians, en la qual es criticava el tractament regionalitzat i no unitari que es feia dels territoris catalans no compresos en el Principat.¹⁸⁸ Aquesta lletra en suscità una altra, en la mateixa revista, el mes de maig de 1961, dels responsables editorials de l'obra (signada per F. Soldevila, Joan Oliver, Pere Puig Quintana, Manuel Riu i Albert Manent) on, després de manifestar-se conscients de "la unitat essencial de les terres on és parlat el nostre idioma", feren aquesta observació:

"(...)¿Que aquestes referències no són tan sovintejades ni tan extenses com nosaltres desitjaríem? La lletra mateixa dels universitaris valencians n'assenyala un dels motius principals: la mancança de treballs previs imprescindibles (...)¿Quin dubte hi ha que alguns aspectes --i aquest en fóra un-- són susceptibles de millorament? Valencians i balears poden contribuir-hi. Les suggestions i aportacions seran sempre benvingudes. No oblidin que en la situació creada, ells hi tenen una part de responsabilitat. Ni tampoc que en el conjunt de la reacció en el sentit que ells --com nosaltres-- propugnen, la Catalunya estricta i, més concretament, Barcelona, hi tenen una part preponderant".¹⁸⁹

A ulls d'ara, temps en què, malauradament, la visió històrica conjunta dels Països Catalans no és la més habitual (tot i que sembla que cada cop és més atesa)¹⁹⁰, el tractament que se'n féu podria arribar fins i tot a sorprendre. En aquells moments de forta embranzida nacionalitzadora, d'inici de la formulació mateixa del concepte feta per J. Fuster, la qüestió era de candent actualitat. Prova d'això és que no tardà gaire en aparèixer una tercera carta col·lectiva (publicada també a "Serra d'Or")¹⁹¹ que volia "contestar" la primera i que estava encapçalada per Xavier Casp, en la qual es rebutjava la denominació

---

¹⁸⁸ L'afer ha estat reportat més recentment per Max Canher en el seu article Gènesi de "Nosaltres els valencians", aparegut a "El Temps" 5-VII-1993, p. 74. Entre els signants esmenta alguns noms que es feren molt coneguts: Lluís V. Aracil, Eliseu Climent, Alfons Cucó, Ricard Pérez Casado, Joan F. Mira, Lluís Alpera i Màrius Garcia Bonafé.

¹⁸⁹ Una resposta als joves valencians, dins "Serra d'Or" maig 1961, p. 12.

¹⁹⁰ Darrerament han aparegut projectes editorials molt ambiciosos que sí l'han tingut en compte, sobretot la repetidament citada Història. Política, societat i cultura dels Països Catalans i també, encara que en molt menor mesura, la Història de la cultura catalana. No cal oblidar tampoc que aquest és l'àmbit referencial de destacades revistes d'història que avui es publiquen com ara "Afers", "El contemporani" o "Recerques"

¹⁹¹ "Serra d'Or" juny 1961.

"Països Catalans" perquè es considerava que el concepte minimitzava la personalitat històrica valenciana i es proposava el terme "Comunitat Catalànica" per designar el conjunt dels territoris de parla catalana. L'escisió entre el valencianisme regionalista i la nova formulació nacional fusteriana era ja aleshores un fet.¹⁹²

14.3.2.2.-Història dels catalans

Les queixes de marginació provinents del País Valencià van tenir el seu efecte almenys pel que fa al cas de Soldevila i altres intel·lectuals més conscienciats sobre la qüestió. En la següent obra de síntesi que dirigí, la ja esmentada Història dels catalans, des del mateix títol s'intentà donar una idea de tractament conjunt de tots els territoris. El pròleg del primer volum, escrit pel mateix Soldevila, s'inicia amb aquestes paraules:

"Heus aquí una Història dels catalans; de tots els catalans, entenent com a tals (sense pretensions hegemòniques i per simple necessitat de concisió) tots els fills de les terres on avui es parla la llengua catalana en qualsevol de les seves varietats"

Per reblar aquesta declaració de principis, l'anagrama de la col·lecció era la silueta dels Països Catalans. També es procurà que entre els autors responsables de cadascun dels volums que havien de conformar el projecte n'hi haguessin d'ascendència valenciana o que haguessin estat vinculats amb el País Valencià. Una exigència que precisament complien alguns dels historiadors més relacionats personalment i professionalment amb Soldevila: J. Ernest Martínez-Ferrando, Miquel Tarradell i Joan Reglà.

En l'esmentat pròleg també s'especificava un altre dels principals trets característics de l'obra: el seu intent de fer una "història de la gent", una "història social", que no contemplés ni les grans individualitats ni les manifestacions de la història política, sinó centrada en les figures anònimes i llur vida quotidiana.

Editorialment, el projecte era concebut com una edició de luxe, profusament il·lustrada, que inicialment es distribuï en fascicles --característiques que l'havien de fer d'arribar a un públic més ampli que l'habitual. El primer quadern fou un èxit i s'aconseguí la xifra de 2000 subscriptors, però l'edició fou interrompuda per les autoritats. Així ho testimonia una carta que Pius Arias i Mayol li adreçà des de Mèxic el 26-XI-1961:

---

¹⁹² Sobre aquest conflicte, vegeu l'article de Francesc de P. Burguera La gran mentira, ja citat, i també, del mateix autor, La llengua al País Valencià, dins "Avui" 30-IV-1994, p. 17.

"Sé amb deguda pena que la vostra formidable Història dels catalans està suspesa fins a nova ordre, per la nostra part ja hem recorregut a la UNESCO fent la deguda protesta"¹⁹³

Aquesta suspensió, però, no durà gaire, puix que en una carta que el mateix F. Soldevila adreçà a Joan Mercader el 22-II-1962 li deia:
"Hem rebut la notificació de Madrid: podem tornar a sortir amb el mateix títol. La multa de 10.000 ptes ha estat anul.lada".¹⁹⁴

L'esquema text seguit-fotografies comentades era el mateix que s'havia aplicat en la Història d'Espanya i que tants elogis havia merescut. El responsable de la tria iconogràfica i dels comentaris corresponents fou un altre cop Joan Sales.¹⁹⁵ En aquesta ocasió, les imatges encara tingueren un major protagonisme i Sales va poder realitzar una aportació altament original i suggestiva. També col.laborà en l'escriptura dels capítols dedicats a l'Alta i la Baixa Edat Mitjana, i féu altres intervencions diverses, raó per la qual fou considerat per Soldevila, en el pròleg del tercer volum, el veritable deus ex machina de l'obra.¹⁹⁶

A diferència de Un segle de vida catalana, aquest projecte no es plantejà com un treball d'equip, sinó que s'encarregà a un historiador la redacció de la part dedicada a la seva especialitat. Així, Miquel Terradell s'ocupà de la "Prehistòria i Antiguitat"; Ramon d'Abadal, de l'"Alta Edat Mitjana" i "La Pre-Catalunya" (amb la col.laboració de Joan Sales); J. Ernest Martínez-Ferrando, de la "Baixa Edat Mitjana" (també amb la participació de Sales) i F. Soldevila, del segle XIX i part del XX (amb una decidida intervenció de Sales). Del període modern fins als inicis del s. XIX se n'havien d'ocupar Joan Reglà i Joan Mercader, però llur col.laboració no arribà mai a veure la llum pública.¹⁹⁷ Miquel Coll i Alentorn redactà els capítols del 1516 (inici del regnat de Carles I) al 1660 (Tractat dels

---

¹⁹³ LPFSC 12.1.2.20.

¹⁹⁴ Arxiu Joan Mercader. Cercle d'Estudis Comarcals. Igualada.

¹⁹⁵ Sobre aquesta personalitat vegeu el Cap. XII, l'apartat "Joan Sales, escriptor, editor i historiador".

¹⁹⁶ En el comentari que Manuel Riu dedicà al segon volum a l'Indice Histórico Español (vol XV, 1969, p. 340), suggereix també una participació molt important de Sales, al mateix temps que fa un gran elogi de l'obra: "Continuación de esta notable síntesis de historia de Cataluña redactada por especialistas y supervisada por una mano --¿Joan Sales?-- que tendió a unificar el estilo y, probablemente, escribió varios capítulos. Presta atención a los más variados aspectos, incluidos, por supuesto los socioeconómicos y también la evolución ideológica. Resume i tiene en cuenta las aportaciones de investigaciones recientes"

¹⁹⁷ Sembla ésser que l'original de Reglà fou rebutjat per J. Sales.

Pirineus), que no van arribar a poder ésser inclosos en el projecte i que no s'han publicat sinó recentment.¹⁹⁸

La lenta gestació i publicació de l'obra, iniciada el 1961 amb l'aparició dels primers fascicles, i els avatars soferts (entre els quals la defunció d'alguns dels col.laboradors), contribueixen a explicar el fet que el projecte restés inacabat. En total aparegueren quatre volums. El cinquè, realitzat per Soldevila, es publicà abans del quart, que havia d'estar dedicat als temps moderns, però que no arribà a aparèixer mai. Malgrat aquests problemes, l'acceptació del públic fou molt important, ja que del primer volum (aparegut com a tal el 1963 i del qual se'n va fer un tiratge de 5.000 exemplars) se'n va haver de fer una segona edició l'any 1968. Sobre la feina derivada de la direcció del projecte, Soldevila mateix en parla en el pròleg ja citat:

"Aquest grup excepcional d'historiadors ha acceptat de treballar en la meua companyia --em guardaré de dir sota la meua direcció. Amb un semblant equip, la tasca del director pot limitar-se a indicar el to general de l'obra, a la distribució de l'espai a desplegar per cada autor, al cop d'ull damunt els originals abans de passar a les premses, a procurar infondre a l'obra una certa unitat, que no destrueixi les diferències inevitables, de matís o d'enfocament, que lluny de perjudicar l'obra, no poden fer sinó adjudicar-li diversitat i evitar-li monotonia, tot reflectint la personalitat de l'autor"

Al marge d'això, ell s'encarregà també de redactar el darrer volum, el cinquè, dedicat al segle XIX i al primer terç del XX. En un principi, la persona designada era J. Vicenç Vives, però la mort impedí la materialització de la seva participació en l'obra. Per a l'elaboració de la seva síntesi, Soldevila no tan sols disposà, com ja havia fet en obres anteriors, de l'obra clàssica de Vicenç sobre el període, sinó també de tots els seus propis treballs anteriors sobre el tema, des de la Història d'Espanya fins als capítols annexos de la Història de Catalunya, passant per l'elaboració feta per a Un segle de vida catalana --una obra que també li degué ésser molt útil per l'àmplia visió temàtica que es donava del període. El gruix dels capítols d'aquest volum de la Història dels catalans és, en bona part, una síntesi dels treballs esmentats. A la primera i la darrera part, però, és on es troba una formulació més nova. Una carta de Joan Sales

---

¹⁹⁸ M. Coll i Alentorn, Història/1, dins Obres de Miquel Coll i Alentorn. II, Curial Ed.-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992. L'any 1979 Coll encara treballava en aquest projecte, segons es desprèn de l'entrevista que li va fer Montserrat Minobis: "Actualment treballa en la redacció del quart volum de la Història dels catalans que ha de comprendre des de la mort de Ferran el Catòlic fins a la Guerra Gran, pràcticament, doncs, els segles XVI, XVII i XVIII. Tinc completats els regnats de Carles V i dels dos primers Felips i avanço fins al lliurar de la Guerra dels Segadors" ("Serra d'Or", maig 1979, p. 16).

del 3-VI-1970 és molt aclaridora sobre com s'acabà de gestar el llibre, en els moments finals de la trajectòria vital de Soldevila:

"Ja porto llegides unes tres quartes parts del seu original (...) Hi falten coses, però serà molt senzill afegir-les (...) jo ja li assenyalaré on es troben, a parer meu, i em penso que totes o quasi totes les podrem remplenar amb passatges de la seva Historia de España, o de la Història de Catalunya, o d'Un segle de vida catalana, o altres treballs de vostè. No cal que pateixi; jo ja em cuidaré de copiar els passatges adequats, quan vingui el moment; ja miraré que tot plegat no li doni gens de feina material. Es tracta, de fet, de detalls accessoris, que no plantejaran cap problema"¹⁹⁹

Pel que fa als apartats del principi, el "Panorama de Catalunya en entrar el segle XIX (1793-1808)" és molt suggestiu, ja que segueix les descripcions de viatgers per fer un retrat del conjunt de les terres catalanes a l'inici d'aquell segle, amb una especial atenció a l'impacte que provocà la florent industrialització. També els capítols dedicats a l'ocupació napoleònica --per als quals utilitzà els estudis de J. Mercader-- són molt atractius, sobretot per l'enfocament que hi donà, que s'evidencia en els títols d'alguns d'ells: "Constitució d'un estat català separat d'Espanya", "Annexió de Catalunya a França (1812-1814)" o "La mentalitat dels catalans durant la guerra napoleònica". On es troba, però, la veritable novetat és en la quarta part final del llibre, on dona, per primer cop, la seva visió del primer terç del nostre segle, un període que no havia abordat en cap de les seves obres anteriors específicament "històriques". En el capítol "De la Restauració a la Mancomunitat", ja comença la redacció de nous apartats que analitzen "les grans batalles del catalanisme" i els principals esdeveniments de principis de segle, com la Solidaritat Catalana o la Setmana Tràgica --per a l'estudi de la qual ja pogué comptar amb els treballs de Joan Connelly Ullman, The tragic week, i el de Josep Benet, Maragall i la setmana tràgica. A l'hora d'estudiar els esdeveniments de la dura lluita social que es registrà durant els anys vint, arriba a manifestar que "li manca la clau que potser els donaria un sentit de conjunt" i opta per oferir una cronologia dels conflictes laborals i del seguit d'atemptats que es produïren durant el període 1916-1923. Condemna el terrorisme sindicalista i el policíac, i valora l'actuació política de Salvador Seguí, el "Noi del Sucre", a qui considera el líder que va saber dignificar el sindicalisme català, raó per la qual li dedica diverses pàgines que ressegueixen la seva trajectòria fins arribar al seu assassinat.

Aquesta defensa de les figures principals del catalanisme polític, encara que siguin de tendència oposada, és una constant en el seu escrit, una actitud que

---

¹⁹⁹ LPFSC 13.1.9.8.

deu respondre a les seves tesis de "concordia interna", ja exposades anteriorment. Un criteri que Joan Sales aplaudeix en la carta abans citada: "Vostè ja ens té acostumats, amb tota la seva obra anterior, a aquest esperit de justícia i de comprensió ben ampla; només puc dir-li que en aquest treball, aquest esperit esclata novament amb tota la seva claror. Ningú que no sigui un sectari obcecat no podria negar-ho".

Així, enalteix l'obra de Prat de la Riba i critica que s'etiqueti de "burgès" el catalanisme que ell formulà, ja que per extracció social no provenia del nucli industrial barceloní. En tot cas, a criteri de Soldevila, fou un gran encert tàctic de Prat el que aconseguís atraure aquell grup social a la causa catalanista. També adopta una defensa oberta de la figura política de Cambó, basant-se, sobretot, en el llibre de Jesus Pabón sobre el polític, del qual en reproduïx nombrosos fragments. Especialment encertada troba la seva iniciativa del 1918 d'aconseguir una autonomia política per al Principat, en el si del mateix règim monàrquic. El rebuig fet pels partits republicans d'aquesta proposta és condemnat per Soldevila. De la seva crítica general als que feien "obstruccionisme" només en salva Francesc Macià, ja que considera que "en ell tal actitud era del tot conseqüent i les seves actuacions ulteriors faran veure fins a quin punt estava decidit a seguir l'altre camí". Entre aquesta dicotomia de reforma o ruptura del règim monàrquic, hi situa dues formacions que assajaren de plantejar un "tercer camí": Acció Catalana i la Unió Socialista de Catalunya. En la interpretació que fa del paper que jugà el partit on ell havia militat, dóna per bones les crítiques que el definien com a una colla intel·lectual sense incidència real en el teixit social i també les que apuntaven a una manca de diferenciació política profunda respecte a la Lliga, el seu principal adversari polític. Aprofita l'avinentesa per tornar a criticar el fet que Acció Catalana no arribés a una entesa electoral amb ERC, cosa que considera un "error funest" i del qual ara en responsabilitza Jaume Bofill i Mates i A. Rovira i Virgili. La bibliografia utilitzada per a l'estudi de l'època no hi és especificada a peu de pàgina, sinó que se cita enmig del text i es basa tant en testimonis contemporanis o estudis realitzats a l'època (entre els quals, el d'A. Rovira i Virgili Història de catalanisme) com en els treballs més recents de G. Brenan Spanish labyrinth o de Raymond Carr Spain 1808-1939.

En el moment d'analitzar el canvi de règim, veu en el crit "Visca Macià, mori Cambó" un acte de "canibalisme polític", ja que "si Macià acabava de conquerir l'autonomia amb la seva audàcia, era Cambó qui l'havia estat predicant durant més de trenta anys". També es refereix al pas de la "República catalana" a la "Generalitat de Catalunya" --un aspecte que eludí en la seva Història de la proclamació de la República a Catalunya-- i remarca el pes que hi tingué

l'actitud desfavorable de l'anarco-sindicalisme. Cronològicament, no va més enllà, ja que considera que per la proximitat històrica "no podríem fer història, sinó memòries", però no pot deixar d'apuntar la represa de la literatura catalana d'ençà del 1942, ja que la considera una manifestació de "l'ànima col·lectiva" que pren una profunda significació "quan les altres no són possibles".

14.3.2.3.-Episodis de la història

La col·lecció dels "Episodis de la Història" ha estat un veritable fenomen en l'edició catalana moderna. En l'èxit inicial (i en part sorprenent per als mateixos promotors) i en la seva consolidació, F. Soldevila hi tingué un paper decisiu, ja que en fou el director-fundador. La iniciativa partí de l'editor Rafael Dalmau que, ja des del període anterior a la guerra tenia el projecte d'editar uns "Episodis Nacionals de Catalunya", però que no va poder fer realitat fins al 1959, quan va poder fundar una editorial pròpia. Aleshores plantejà aquell vell projecte a F. Soldevila, que acceptà de bon grat la proposta, ja que feia temps que volia fer una revista d'història de Catalunya i que no podia tirar-la endavant perquè li negaven l'autorització si no volia complir la imposició que el 75% fos escrit en espanyol, tal i com exigien les autoritats franquistes. La realització d'un petit llibret, equivalent a un article llarg de revista, era una manera de burlar aquella exigència i de complir la funció pròpia d'una revista; d'ací, doncs, l'entusiasme i dedicació que abocà al projecte.

Eufemià Fort i Cogul ha explicat que, contra aquells que es pensaven que Soldevila es limitava a donar el nom per prestigiar la col·lecció, la seva direcció fou efectiva des del primer volumet aparegut el 1960: "l'eminent historiador no solament llegia els originals ans que anessin a l'estampa, sinó que els escollia, els repassava si calia, hi proposava esmenes, supressions o addicions"²⁰⁰ Una observació que es troba corroborada per la multitud de correccions que posseeixen els manuscrits originals d'alguns autors que s'han conservat (entre els quals el del mateix Fort i Cogul, Margarida de Prades).²⁰¹ Al marge d'aquesta activitat, també realitzà alguns pròlegs o escrits de presentació i féu publicar algunes de les seves obres, com ara El desafiament de Pere el Gran amb Carles d'Anjou (núm 2, 1960), Les dones en la nostra història (núm 77, 1966) o Al marge de la Crònica de Jaume I (núm 100, 1967).²⁰² Exemplifica la seva funció directora la inclusió de la traducció catalana d'un article poc

---

²⁰⁰ E. Fort i Cogul, Dos-cents "Episodis de la Història", dins "Serra d'Or", febrer 1976, p. 42

²⁰¹ Els actuals responsables de l'Editorial Dalmau em permeteren la seva consulta.

²⁰² Pòstumament, amb motiu del seu centenari, s'ha editat Els almogàvers (núm 299, 1994).

conegut de Vicenç Vives, Trajectòria mediterrània del Príncep de Viana ²⁰³ en el vol. 13 de la col.lecció com a homenatge pòstum a l'historiador desaparegut. D'aquesta manera, com reconeix el mateix Soldevila en el prefaci In memoriam que obria el volum:

"haurem pogut complir el persistent designi d'oferir als nostres lectors un treball de Jaume Vicens Vives, d'aconseguir que el seu nom no manqui en la nostra col.lecció, i de retre un senzill homenatge dels nostres "Episodis" al qui ha estat un dels més il.lustres conreadors de la nostra història".

L'esmentat Fort i Cogul ha explicat que, malgrat l'entusiasme i la dedicació que hi esmerçà, el mateix Soldevila pensava, en un principi, que la col.lecció seria "un foc d'encenalls" i que fou un dels primers sorpresos per l'èxit i la continuïtat que el projecte assolí. Un fet que ha estat confirmat per Valentí Gual en un article monogràfic sobre la col.lecció:

"De fet, estava previst de fer aparèixer una cinquantena de títols i, potser, deixar-ho córrer. Es considerava que el mercat no donaria per tant. Però l'èxit de l'edició fou esclatant i es va arribar a superar el miler de subscriptors. Fer-se subscriptor era una forma de militar en la resistència antifranquista, de contribuir al desvetllament cultural d'un poble. A més, i és clar, s'obtenia un producte d'un interès cultural innegable".²⁰⁴

En set anys s'arribà a l'exemplar número cent, Al marge de la crònica de Jaume I --redactat pel mateix Soldevila i concebut com a "reparació" per no haver tractat abans la figura del rei Jaume I. La col.lecció, com ja s'ha apuntat en el fragment suara esmentat, també reeixí en la seva oferta d'una producció historiogràfica de primer ordre, ja que, en el període que ell en fou director, aconseguí reunir els historiadors més destacats de l'època (amb la majoria dels quals ell hi tenia amistat) i també alguns dels deixebles que havien despuntat en les seves classes dels Estudis Universitaris Catalans: Rafael Tasis, Ramon d'Abadal, J.E. Martínez Ferrando, J. de Camps i Arboix, E. Fort i Cogul, Miquel Batllori, R. Olivari-Bertrand, Joan Mercader, Josep Fontana, Josep Sanabre, Josep Iglésies, Miquel Terradell, Nicolau Iorga, Rafael Dalmau, Frederic Udina, Josep Lladonosa, Pere Voltes, Núria Sales, S. Sobrequés, Alberto Bòscolo, E. Moreu-Rey, A. Duran i Sanpere, Joaquim Molas, entre d'altres.

---

²⁰³ L'article de Vicenç Vives fou publicat inicialment a la revista de Pamplona "Príncipe de Viana" vol. VI, 1950.

²⁰⁴ Valentí Gual, Trenta-cinc anys d'Episodis de la història. Una reflexió, "Afers" núm 20, (1995), ps. 163-170. Per commemorar també aquest mateix aniversari, Josep Faulí publicà Trenta-cinc anys d'històries, a l'"Avui" 15-I-1995, p. C4.

CAPÍTOL XV.-ELS DARRERS TEMPS

15.1.-D'un renovat protagonisme públic a un cert ostracisme.

La publicació de les obres col·lectives estudiades en el capítol anterior, la reedició actualitzada de la seva Història de Catalunya i l'aparició de títols d'una alta significació historiogràfica i política, com Moments crucials de la història de Catalunya¹ o El compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal)² sumades a la circumstància de la mort de Vicens Vives feren que, durant la primera meitat de la dècada dels seixanta, F. Soldevila tornés a ocupar un primeríssim pla de l'escenari públic d'aquell moment. En aquest breu període, ell tornà a ésser un nom de referència general, per bé que ja aleshores no comptava pas amb un prestigi indiscutit en determinats cercles universitaris barcelonins. Ocupà la plaça del que avui en diríem l'historiador "mediàtic" de referència, per significar que públicament assumí un paper d'orientador que ja havia deixat de fer en cercles més especialitzats. Certament, P. Vilar fou la revelació historiogràfica del període, però la seva obra clau no es començà a publicar (en català) fins al 1964 i no culminà fins al 1968. Així, doncs, malgrat ésser ben conegut i valorat en els cercles erudits i universitaris, no va tenir una transcendència general fins a la segona meitat dels seixanta (una influència pública que es perllongà fins ben entrats els vuitanta). L'altra gran figura intel·lectual, J. Fuster, malgrat que la seva aportació fou decisiva (com s'ha vist) per a la historiografia catalana, no era considerat pròpiament com a un historiador professional.

El paper públic que féu Soldevila en la societat catalana del principi de la dècada quedà palès en l'obra col·lectiva Moments crucials de la història de Catalunya (1962). Al principi, com explicà Ramon d'Abadal en el pròleg del llibre, el projecte pretenia aglutinar les opinions dels dos principals historiadors de l'època, Vicenç i Soldevila, sobre les principals fites històriques del passat català. La proposta inicial d'Abadal era extraordinàriament interessant, ja que volia mostrar una opinió confrontada dels dos historiadors sobre un mateix tema, però no fou acceptada.³ Aleshores, es determinà que ambdós

---

¹ Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1962.

² Dalmau editor, Barcelona, 1965.

³ Encara en el seu pròleg al primer volum de l'Obra dispersa de Jaume Vicenç Vives (Catalunya ahir i avui, Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1967) Abadal es queixà d'aquella decisió: "Continuo creient que es perdé una bona ocasió de superació per a la historiografia catalana".(p. XIII) Però mai no precisà qui era que no havia acceptat la proposta (tot i que, pel context, sembla ésser que fou el promotor de llibre, Josep M. Blanc i Romeu)

establiessin els respectius temes a tractar, d'acord amb llur especialització.⁴ Soldevila va enllestir aviat els set capítols que li havien estat adjudicats --que cronològicament van, pel que fa al període medieval, de la unió amb Aragó al compromís de Casp, i, pel que fa al període modern, de la guerra dels Segadors a la de Successió--, però Vicenç només en pogué redactar quatre dels set que li corresponien perquè la mort li va impedir poder complir el seu compromís. Finalment, per resoldre la situació, s'optà per estendre l'obra al període anterior a l'etapa medieval i reduir el seu abast cronològic fins a la Renaixença. Així, l'aportació de Soldevila constituí el gruix del llibre, circumstància que il·lustra molt bé el renovat protagonisme social que l'historiador tingué aleshores.

Aquesta condició referencial (a nivell públic) li ha estat reconeguda per alguns historiadors actuals, com Enric Ucelay Da Cal, que l'ha considerat el cap visible del que ell mateix anomena "historiografia frontpopulista" (esdevinguda dominant d'ençà dels seixanta) i que defineix com un "sincretisme nou, construït a partir de Soldevila (...), però combinat amb l'assumpció de les postures ideològiques revolucionàries dels anys 30".⁵ Aquesta proposta historiogràfica, segons el seu formulador, tenia la seva base en la doble reivindicació nacional i social que presidia el que en podríem dir "programa comú" de l'oposició antifranquista d'aquell període i estava notablement influïda per la introducció del pensament marxista (encara que fos en una seva versió molt simplista i maniquea, com ell mateix apunta).⁶ Des d'una perspectiva sociològicocultural, aquesta definició d'"historiografia frontpopulista" resulta molt útil perquè constata el decantament cap a l'esquerra política (entesa en un

---

⁴ Segons va reportar Abadal en la seva introducció --molt rica en observacions historiogràfiques-- l'obra havia de quedar ordenada en 14 capítols distribuïts així:

- I. Ramon Berenguer IV, per Soldevila
- II. Jaume I el Conqueridor, per Soldevila
- III. Pere el Gran-Jaume II, per Soldevila
- IV. Pere el Cerimoniós, per Soldevila
- V. La crisi de la Dinastia catalana i el Compromís de Casp, per Soldevila
- VI. Joan II, per Vicenç Vives
- VII. Ferran el Catòlic, per Vicenç Vives
- VIII. Felip II, per Vicenç Vives
- IX. La guerra dels Segadors, per Soldevila
- X. La guerra de Successió, per Soldevila
- XI. Els homes de la guerra de la Independència, per Vicenç Vives
- XII. El 1835, per Vicenç Vives
- XIII. La Federal, per Vicenç Vives
- XIV. El Proteccionisme, per Vicenç Vives

⁵ E. Ucelay, *La historiografia...*, Op. cit. p.61.

⁶ Vegeu el capítol XIV, l'apartat "El marxisme, un corrent en alça".

sentit molt ampli) seguit per una bona part dels historiadors del moment i evidència també el destacat paper que aquests tingueren en la resistència cultural al franquisme. En la perspectiva de realitzar una història de la historiografia del període, però, el terme resulta ésser massa generalitzador, ja que caldria distingir i caracteritzar cadascun dels corrents i escoles que integraren aquest bloc. Així, tot i que la funció referencial (més que capdavantera) de Soldevila dins aquest complex moviment (almenys durant els primers seixanta) és evident, cal tenir present que la seva proposta històriogràfica era notablement diferent de la d'altres historiadors que també podrien incloure's en aquesta opció "frontpopulista" i en cap cas no es podria incloure en un corrent influït pel marxisme. El mateix Ucelay, a l'hora d'explicar el paper que Soldevila exercí aleshores, ha assenyalat que ell pertanyia a una branca del catalanisme polític que era "l'únic sector que tenia una interpretació eclèctica, però alhora més o menys unificada, de la història recent de Catalunya".⁷ També convindria remarcar que el seu relatiu lideratge tenia com a un dels principals fonaments la gran capacitat demostrada per tal d'integrar les influències més renovadores.

La seva nova dimensió pública, en el nivell de discussió historiogràfica, li exigí de sostenir un diàleg d'alta categoria amb P. Vilar (vist aleshores com el capdavanter de la renovació de la disciplina pels especialistes)⁸ i fer front als atacs de marcat caire espanyolista menats per Ramon Menéndez Pidal (continguts en el prefaci al volum XV de la història d'Espanya, que ell dirigia, El Compromiso de Caspe: autodeterminación de un pueblo, publicat el 1964) i per Julián Marias (continguts en el llibre Consideración de Cataluña, del 1966, que aplegava un seguit d'articles que l'any anterior havia escrit al diari barceloní "El Noticiero Universal"). La rèplica de Soldevila al primer prengué la forma de llibre: El Compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal), mentre que al segon li dedicà un article que publicà la "Revista de Occidente": A propósito del libro de Julián Marías "Consideración de Catalunya".⁹

En absència d'unes institucions autòctones lliures, la resposta personal i pública d'un intel·lectual català destacat contra aquesta mena d'atacs era un dels únics mitjans de defensa amb els quals es podia comptar. La seva rèplica a les tesis de Menéndez Pidal, però, ultrapassava l'estricta deure cívica i adquiria

---

⁷ Op. cit. p. 61.

⁸ Pel que fa a la cordial relació amb l'historiador occità, ja ens hi hem referit en el capítol anterior. Vegeu l'apartat "L'aportació vilariana".

⁹ Núm 43, oct. 1966, ps. 84-95.

el caire d'una responsabilitat professional i personal alhora.¹⁰ No en va l'historiador espanyol posseïa la doble condició d'haver estat un antic mestre seu i d'ésser el màxim representant de la historiografia espanyola contemporània. Així mateix, cal afegir-hi la circumstància que quan Soldevila acabà la publicació de la seva síntesi hispànica, Menéndez Pidal li demanà que col·laborés en la monumental Historia de España que dirigia (cosa que sembla que l'historiador català, en un principi, pensava fer).¹¹ Per això no ha de sobtar que la redacció de la seva resposta esdevingués una veritable obsessió, com han explicat diversos testimonis de l'època. Cal tenir també present que en el moment que ell escriví la seva contesta, ja havien mort molts dels historiadors catalans que havien tractat la qüestió --Jaume Vicenç Vives, Antoni Rovira i Virgili, Lluís Domènec i Muntaner-- i que podien haver estat uns interlocutors sòlids, cosa que encara forçava més Soldevila a respondre l'escomesa.

En el seu escrit, Menéndez Pidal afirmava que el poble català, per mitjà de la resolució adoptada pels compromissaris reunits a Casp, havia exercit el dret d'autodeterminació i havia escollit el seu candidat preferit, en un intent de restablir la suposada unitat peninsular del període visigòtic, de la qual Castella n'era la principal defensora. Així mateix, titllava Soldevila, pel tractament que havia fet del tema, d'ésser el màxim representant del "urgelismo moderno", una "pura fabricación ideológica".¹² Els punts principals en què Soldevila basà la seva resposta foren: explicar els elements que Menéndez Pidal negligia o amagava en la seva argumentació (com ara la intervenció papal); desfer les tergiversacions que aquell havia fet de les seves argumentacions; i, sobretot, insisitir en la demostració del caràcter il·legítim de la sentència, un aspecte que considerava fonamental i que prestigiosos historiadors li han reconegut --entre els quals el mateix Vicenç Vives. Molt sovint s'han remarcat els punts de dissensió sobre aquest episodi històric entre, d'una banda, F. Soldevila i,

---

¹⁰ Una exposició més detallada de la polèmica la vaig redactar en el Prefaci a la tercera edició de l'obra de F. Soldevila que ens ocupa, El compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal) (Rafael Dalmau, ed., Barcelona, 1994).

¹¹ Vegeu el Cap. XII, l'apartat "Reserves profundes en el si de la historiografia espanyola dominant", on a més de la carta on Menéndez Pidal li féu aquesta proposta (del 30-IV-1960), ja s'apunten les causes de divergència radical que existien entre les visions d'un i altre historiador.

¹² De fet, Soldevila s'havia convertit en tot un especialista sobre el tema, que havia tractat de manera preeminent en la primera edició de la seva Història de Catalunya i també en la segona edició ampliada i renovada. Vegeu el Cap. XIV, l'apartat "La segona edició de la Història de Catalunya". Així mateix, durant els cinquanta, redactà la ponència Zurita i el compromís de Casp, presentada en el IV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó celebrat a Palma el 1955, on utilitzà l'obra del prestigiós historiador aragonès com a font per aclarir aquell episodi històric.

d'altra, J. Vicenç i P. Vilar, i s'han menyspreat els punts d'acord, que en molts aspectes bàsics eren notables. Cal remarcar-ne un d'importantíssim: la radical oposició de tots tres als pressupòsits fonamentals de la interpretació menendezpidaliana, que afectava no tan sols el tema del compromís de Casp, sinó el conjunt de la visió històrica del passat hispànic que ell defensava. Un fet que no es pot pas negligir ja que aquesta visió encara avui és a la base de la "història oficial" espanyola.¹³

La rèplica de F. Soldevila al llibre de J. Marías se centrà en contestar sobretot una de les afirmacions més cridaneres que féu el pensador espanyol: que Catalunya no havia estat mai una nació perquè en el període medieval no n'hi havia de nacions (i que a la Península Ibèrica no hi havia hagut cap més nació que Espanya i, fins a una determinada data, Portugal). Soldevila intentà evidenciar que, en el fons, la tesi de Marías equiparava nació a l'estat-nació, que sí que és un fenomen modern. L'argumentació soldeviliana fou recollida posteriorment en la contesta que també li féu Maurici Serrahima, en el seu llibre Realidad de Catalunya.¹⁴ Les rèpliques dels dos autors catalans, però, no van provocar cap mena de mutació substantiva en la formulació del filòsof espanyol, que no fa pas gaires anys, el 1995, va tornar a insistir a dir que Catalunya no havia estat mai cap nació.¹⁵

Naturalment, no tota la intel·lectualitat espanyola mantenia una actitud similar a la de Menéndez Pidal i J. Marías, però aquesta sí que era la dominant (com ho és encara avui), fins al punt que aquelles posicions mínimament obertes a la comprensió del fet nacional català eren excepcionals i dignes de remarcar. I aquesta funció de remarcar les veus favorables en un panorama francament poc alentador era una altra de les autoatribucions que assumí Soldevila. Així, arran de la mort de Gregorio Marañón, l'historiador català en un article dedicat a la seva memòria hi destacà la sensibilitat sobre la qüestió que demostrà a l'obra El conde- duque de Olivares, malgrat que en la formulació d'aquest autor el Principat de Catalunya sigui definit com a "regió".¹⁶

---

¹³ Encara el mes d'octubre del 1993 aparegué en la premsa una notícia facilitada per l'Agència EFE on s'informava de l'assistència dels reis d'Espanya als actes commemoratius de l'històric acord firmat el 1412 a Casp, que, segons la nota, era la "base de la futura unitat d'Espanya". El diari "Avui" va recollir el comunicat i va posar-hi un títol ben contundent: "Els reis presideixen la commemoració de la unitat d'Espanya a Casp" (22-X-1993, p. 13)

¹⁴ Ed. Aymà, Barcelona, 1967. La versió catalana no aparegué fins al 1969.

¹⁵ Naturalment, l'afirmació fou contestada en aquesta darrera ocasió en diferents articles de premsa, entre els quals un de Joan Vallvé, Nació ("Avui" 21-II-1995, p. C3) i un altre de Francesc Ferrer i Gironès, Julián Marías ("El Punt" 20-VIII-1995, p. 9).

¹⁶ F. Soldevila, Marañón historiador, dins Cataluña al doctor Marañón in memoriam, Diputación Provincial de Barcelona, Barcelona, 1964, ps. 165-167.

Ja s'ha dit que el paper referencial que públicament havia assumit Soldevila durant la primera meitat dels seixanta no era equivalent al que tenia entre importants sectors dels historiadors professionals. Ja aleshores eren ben visibles unes reticències procedents del món universitari, que el consideraven un historiador "passat de moda", "superat". En aquesta consideració hi hagué una bona dosi d'incomprensió generacional barrejada amb una interpretació maniquea i simplista de la polèmica historiogràfica que tingué amb Vicenç, i amb l'assumpció acrítica dels corrents historiogràfics "de moda" (en aquell moment el quantitavisme i la història econòmic-social). Josep Pla ja ens advertí sobre el perill de molts judicis fonamentats només en una consideració generacional:

"Les generacions se segueixen ineluctablement, i, donat que una de les més singulars condicions de la vida humana és la fascinació dels successius presents que formen la trama de la història i, per tant, el contrast del present d'avui amb el present d'ahir, dels fills i dels pares, dels joves i dels vells, es produeix a cada moment la convicció que el millor és sempre el darrer, el més recent, el que hom té davant del nas, o sia el que és més contemporani --i el pitjor el que fa un moment que passà. Aquest mecanisme de vegades és útil, de vegades nefast. Per ell mateix no respon a cap seguretat".¹⁷

Aquest fenomen es reproduí en la consideració que els sectors esmentats tenien del Soldevila d'aquella època. És possible que un contacte directe amb ell hagués desfet el malentès, però es donà la circumstància que Soldevila tenia el pas barrat a la universitat. Ell mateix lamentà aquesta circumstància en una entrevista feta per J. C. Clemente Balaguer, recollida en el llibre La otra cara de Cataluña, on va pronunciar-se a favor d'una reforma universitària semblant a la que s'havia dut a terme amb la Universitat Autònoma republicana, basada en la supressió de la forma "anticientífica" --segons la seva definició-- de les oposicions, l'apel·lació als valors ja consagrats i una major compenetració entre professorat i alumnat.¹⁸ De ben poc serviren, per trencar l'esteriotip existent, els pronunciaments públics del mateix Soldevila en què explicava l'esforç fet per tal d'assumir alguns aspectes substantius dels corrents renovadors del moment, com féu en l'entrevista amb B. Porcel en relació amb la història econòmica:

"Cal anar a poc a poc i conèixer la gènesi de la meua obra (...) si llegiu el prefaci de la primera edició (de la Història de Catalunya), veureu que hi afirmo --i era cert-- que 'la història econòmica de Catalunya és encara en els seus començaments' ¿Com anava a ficar-me jo, que, com vaig definir-me, tot confrontant-me amb en Vicens, en un Congrés de la Corona d'Aragó celebrat a

¹⁷ Homenots. Primera sèrie, Ed. Selecta, Barcelona, 1958, p. 169.

¹⁸ José Carlos Clemente, La otra cara de Cataluña, Barcelona, Ed. Grijalbo, 1968, ps. 99-101.

Mallorca, com la menor quantitat d'homo economicus, com anava a ficar-me en una improvisació de la història que encara estava per fer? (...) Errarà, però, qui pensi que la història econòmica és totalment absent de la primera edició de la meua Història de Catalunya. Fins i tot, en algun punt, tinc la satisfacció d'haver assenyalat un inici en aquest ram (...) Ara: pel que fa a la segona edició l'aportació de temes d'història econòmica, tot i que justament vaig poder arribar a utilitzar l'obra cabdal de Pierre Vilar (que ja havia, en bona part, passat per altres publicacions), em sembla que resta suficient. Almenys, situant-nos a la data de l'edició".¹⁹

De tota manera els sectors esmentats eren minoritaris (a causa de la seva mateixa extracció acadèmica) i la figura pública de Soldevila no es ressentí excessivament de les crítiques (que sovint eren fetes soto voce), almenys fins ben entrada la segona meitat dels seixanta. L'èxit comercial (però també intel.lectual) dels seus llibres ho evidencia, com també ho prova el fet que s'autoerigís en l'interlocutor més òptim per contestar l'embat de figures intel.lectuals com Menendez Pidal o Marías (encara en el període 1965-66). L'inici de la davallada soldeviliana en la seva dimensió de figura "mediàtica" té una data precisa i té a veure amb una davallada física: una aturada cardiorespiratòria sobrevinguda després d'una operació realitzada a les acaballes del 1966, que li comportà una afecció cerebral, les conseqüències de la qual repercutiren profundament en la seva producció intel.lectual i pràcticament el relegaren de l'esfera pública.²⁰

En la no concessió del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes del 1970, es barregaren perfectament les causes que eren motivades pel seu estat de salut (que arribaren a fer-se explícites) amb les que provenien d'una creixent creença (més soterrada) que era un autor "passat de moda", consideració alimentada per la seva pràctica reclusió a la casa pròpia en els darrers anys. La primera edició del premi (convocat per Òmnium Cultural i concebut per consagrar l'obra total d'un autor culturalment i cívicament representatiu) se celebrà l'any anterior, el 1969, i se li va atorgar a Jordi Rubió i Balaguer. Gairebé tothom pensà que a la següent "li tocava" a F. Soldevila, fins i tot ell mateix ho cregué.²¹ És possible que extraoficialment se li arribés a comunicar, abans de la cerimònia, que ell havia estat l'elegit i, per això, redactés aquest petit discurs d'agraïment:

---

¹⁹ B. Porcel, Op. cit. p. 200.

²⁰ Els més de quatre anys que transcorregueren fins a la seva mort són detallats en el pròxim apartat "L'etapa final".

²¹ Cal remarcar que en el jurat hi havia alguns seus deixebles com Coll i Alentorn i Joan Triadú.

"Senyores i senyors, amics meus estimats, mecenes eminents, Davant la perspectiva d'haver d'usar de la paraula, perquè no sabia romandre en silenci davant la distinció de què em sé cridat a ésser objecte, i, coneixent al mateix temps les limitacions a què la força de l'emoció i la sinceritat de l'emoció mateixa haurien de condemnar-me, no sabia cenyir-me a deixar a la improvisació les meves paraules de regreïament. Siguin, doncs, elles mateixes breus i siguin al mateix temps tan sinceres com l'emoció que els inspira ho permeti.

Grans mercès, amics meus, Grans mercès per l'honor que heu volgut fer-me. Davant aquesta honor, homes bregats en les lluites oratòries no han dubtat a mostrar-se vacil.lants,[i fins i tot a exposar-se al perill d'ésser titllats de poc cortesos, perill al qual no voldria mai per res exposar-me]²² Per això, malgrat que tot semblaria a romandre en silenci, parlo, parlo, doncs, i per a tots i cadascun dels membres del jurat van i s'adrecen els meus regreïaments sincers i devots. I també per a tots i cadacun dels membres de l'Òmnium cultural que han volgut honorar-se, tot honorant Catalunya, instituïnt el premi d'honor de les lletres catalans i atorgant-lo per segona vegada, amb una magnanimitat que l'honora i honora al mateix temps les pròpies lletres. I aquesta segona vegada li ha escaigut distingir-me a mi. Diria que immerescudament, no fos que temeria ofendre els membres del jurat per un excès de pròpia modèstia. Em veig, doncs, decantat a acceptar el veredicte, i encar a subratllar-lo amb una proclamació de grans mercès, que té, això sí, el mèrit de la més profunda gratitud".²³

Donat el seu precari estat de salut, l'assistència a l'acte li comportà un gran esforç físic. Segons em va explicar Josep M. Ainaud, quan veié que no era ell el premiat, exclamà "Què més cal fer per aquest país perquè et donguin aquest premi?". En aquella ocasió, l'afortunat fou Joan Oliver, "Pere Quart" (cinc anys més jove). Segurament en l'elecció influí el gran ressò popular de l'obra del poeta (i per descomptat el seu profund compromís cívic que va saber mantenir fins al final), però sembla ésser que fou decisiu pel seu nomenament la precarietat física de Soldevila. Sobre aquest punt, Antoni Pelegrí ha explicat això sobre el tema:

"Astorament general, ningú no ho compregué. Al cap d'un temps vaig preguntar-ne el motiu a Maurici Serrahima que era membre del jurat qui va contestar-me amb un estirabot, com és que 'van creure que malalt com estava qui materialment s'enduia el premi era la seva vídua".

El maig de l'any següent, F. Soldevila morí a l'Hospital de Barcelona. La no concessió del premi ha estat judicada com a molt injusta per part de diferents personalitats, sobretot en declaracions fetes en anys força posteriors al fet. Ja en el seu moment, però, van haver-hi diverses reaccions. Algunes foren fetes en privat, com la de Joan Sales, formulada en una carta que li adreçà el 13-V-

---

²² Aquesta part de la frase entre caludàtors era ratllada.

²³ Donació Gerard Soldevila. Annex VI.

1970. En aquest escrit, Sales li diu que una seva neboda li acabava de comentar l'opinió del senyor Llaudó, que li havia dit que el Premi d'Honor li havien d'haver donat a F. Soldevila. I afegeix:

"Em sembla, en efecte, que són moltíssims els que ho diuen; i si el bum-bum no transcendeix és perquè a tots ens sap greu de dir en públic res que pugui semblar que va en contra d'un premi català i contra l'autor premiat (que no hi té cap culpa) i ens limitem a fer els nostres comentaris en el cercle de la intimitat estricta".²⁴

La majoria d'opinions es manifestarien públicament d'ençà de la seva mort. Ja en el monogràfic publicat a "Serra d'Or" el juliol del 1971 amb motiu de la seva defunció, un lector, Antoni Esteve i Aymerich, se'n queixava. Posteriorment, les reaccions continuaren. Baltasar Porcel en la introducció del seu llibre Grans catalans d'ara (1972) va assenyalar: "Soldevila era un home al qual tots devem: una manera de pagar-lo vagament hauria estat concedir-li el Gran Premi de les Lletres Catalanes, pel qual sospirava. Per raons absurdes, li fou negat. Això li amargà els darrers mesos". Quan Joan Triadú va guanyar aquest guardó, el 1992, va afirmar que volia retre homenatge a aquells que, com F. Soldevila, també haurien merescut percebre'l. Malgrat aquest sentiment (per part d'un sector notable de la intel·lectualitat catalana) de l'existència d'un cert "deute històric" envers la figura de F. Soldevila, d'ençà de la seva mort no rebé cap mena d'homenatge públic destacat per part de cap institució, ni privada ni governamental. No fou fins més de vint anys després, arran del centenari del seu naixement, el 1994, que s'inicià un reconeixement ampli de la seva aportació i se li feren nombrosos actes commemoratius.²⁵

15.2.-Activitat cívico-política i acadèmica

Al llarg dels anys seixanta, F. Soldevila fou encara una de les figures destacades de la resistència cultural. Signà els principals manifestos realitzats pels intel·lectuals en defensa de les llibertats nacionals i democràtiques de Catalunya --com la campanya a favor de l'ús públic del català del 1963²⁶--, i en ocasions els arribà a redactar. Així mateix, participà en un dels primers intents de constitució d'una plataforma d'expressió col·lectiva de la intel·lectualitat

---

²⁴ LPFSC 13.1.9.54.

²⁵ Una circumstància que també es dona en el cas de Joan Oliver, mort el 1986. Sobre la celebració del centenari de F. Soldevila, vegeu la Memòria de les activitats commemoratives del centenari del naixement de Ferran Soldevila (Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995) i també l'article de Lluís Duran, Un any Soldevila (dins "Serra d'Or" 1995, ps. 31-32).

²⁶ Sobre l'organització d'aquesta campanya, vegeu el testimoni de Joan Colomines a El compromís de viure. Apunts de memòria, Ed. Columna, Barcelona, 1999.

resistent: el primer Congrés de Cultura Catalana celebrat el 19/20-XII-1964 en una doble sessió als escolapis de Sant Anton de Barcelona.

El seu grau de compromís anà més enllà del testimoni públic "dissident" i arribà a escriure obres que tingueren una distribució clandestina. És el cas del llibre Volem les nostres estàtues, on denuncià la represàlia que les autoritats franquistes practicaren contra diferents monuments dedicats a destacades figures històriques catalanes. Se centrà sobretot en tres de la ciutat de Barcelona que havien arribat a adquirir un alt valor simbòlic: el de Pau Claris, el de Rafael Casanova i el del doctor Bartomeu Robert. Això li possibilità fer una ressenya històrica dels tres personatges i, al mateix temps, de tres moments històrics claus. L'obra aparegué el 1963,²⁷ naturalment sense signar i editada per un suposat "Patronat de Cultura Catalana Popular", radicat teòricament a Ginebra. En dates més recents, Albert Manent ha explicat que, en realitat, aquest llibre havia estat editat a Barcelona per Rafael Tasis, que era també l'autor anònim d'una altra obra realitzada per l'esmentada institució: Morts a l'exili, vivents en la història (1962), unes breus monografies de Pompeu Fabra, A. Rovira Virgili i el cardenal Francesc Vidal Barraquer.²⁸ Segons el mateix Manent, el promotor incògnit d'aquest Patronat de Cultura Popular Catalana fou Ferran Cuito, mogut pel seu convenciment de la necessitat de lluitar contra la pèrdua de la memòria col·lectiva.

La seva actitud pública no passà desapercibuda per les autoritats franquistes. Així, en una fitxa policial del 1963, que controlava els qui eren col·laboradors de la revista "Serra d'Or", hi és considerat com una persona d'ideologia catalanista i "miembro de Acción Católica".²⁹ Naturalment aquesta filiació és errònia com ho evidencia el fet que en la mateixa fitxa es diu que havia pertangut al partit "Acció Católica Republicana". La seva coneguda posició cívica explica, en gran part, que fos un dels autors més castigats per la censura. Algunes de les topades que hi va tenir, en plena dècada dels seixanta, han arribat a esdevenir cèlebres, com la que es produí arran de la prohibició de la venda, l'any 1967, de la seva Història de Catalunya il·lustrada, dedicada a la gent jove. Tot primer, el llibre havia estat autoritzat amb la supressió d'algunes frases, però, més tard, la seva venda fou interdita per l'aleshores director

---

²⁷ És molt possible que la seva redacció datés de la dècada anterior.

²⁸ A. Manent, Solc de les hores, Barcelona, Ed. Destino, Col "El Trident", 1993, p. 79. En la solapa del primer llibre escrit per Tasis hi ha anunciada l'obra de Soldevila, aleshores en premsa, amb un altre títol Tres estàtues desaparegudes

²⁹ La còpia de la fitxa m'ha estat facilitada per Ferran Camps, que la trobà en l'arxiu del govern civil de Barcelona.

general d'informació Carlos Robles Piquer; cosa que no impedí que se n'arribessin a vendre milers d'exemplars. Segons ha explicat l'esmentat Manent, Joan B. Cendrós va demanar una entrevista amb l'aleshores ministre d'informació Manuel Fraga Iribarne per tal d'acabar de resoldre el tema, en el decurs de la qual el polític d'origen gallec va deixar anar unes frases que s'han fet famoses:

"Haré todo lo posible para evitar que se destruya la unidad nacional(...) Porque Cataluña fué ocupada por Felipe IV, fué ocupada por Felipe V, que la venció, fué bombardeada por el general Espartero, que era un general revolucionario, y la ocupamos en 1939 y estamos dispuestos a ocuparla tantas veces como sea necesario y para ello estoy dispuesto a coger el fusil de nuevo. Por consiguiente, ya saben ustedes a qué atenerse, y aquí tengo el mosquete para volverlo a utilizar"³⁰

El fet dóna una idea de les limitacions que tenia la coneguda Ley de Prensa e Imprenta que va promoure el mateix Fraga, que ja han estat remarcades per Joan B. Culla:

"(...) a canvi de substituir la censura prèvia i obligatòria per la consulta voluntària dels impresos a l'Administració i de permetre la lliure designació de director per part de les empreses periodístiques, posava en mans del govern un exhaustiu règim de responsabilitats i sancions (penals, civils i administratives) a posteriori i li atorgava una discrecionalitat absoluta a l'hora de concedir o denegar les autoritzacions necessàries per a la creació de nous periòdics i revistes"³¹

L'esmentat historiador ha remarcat que malgrat aquests greus condicionaments la llei va permetre que la premsa de l'època pogués adquirir una vivor i una repercussió social només comparable –aleshores-- al període anterior a la guerra (naturalment, amb la diferència que tota ella era escrita en espanyol). Per autors com Soldevila, però, la nova legislació creà una situació extraordinàriament dura. Ell mateix se'n queixà en una carta que va escriure a Rafael Olivar-Bertrand el 4-IX-1967:

"Penseu que des que, soi disant, s'ha suprimit la censura, l'ambient ha esdevingut irrespirable. En poc temps, la censura voluntaria, a la qual cal sotmetre's, si no voleu que us destrueixin un llibre ja imprès o que us baldin amb una multa, en poc temps, successivament, aquesta censura voluntària m'ha prohibit l'aparició d'una Història de Catalunya il·lustrada per a infants i un Manual d'Història de Catalunya per a adolescents".³²

---

³⁰ A. Manent, Op. cit. ps. 68-69

³¹ Joan B. Culla, Història de Catalunya, vol VII (Ed. 62), p. 351.

³² Ho reportà el mateix R. Olivar-Bertrand en el seu article Notes sobre en Ferran Soldevila, dins "Xaloc", núm 43, jul.-agost 1971, ps. 86-89

Encara el 1970, quan el mateix Olivar-Bertrand li va remetre el seu pamflet Tras los plumazos de la censura Soldevila li va respondre per carta el 23-I-1970: "Benaventurat vós que podeu recollir així les obres que la censura us desfà"³³. No pas en va una altra víctima, l'escriptor Estanislau Torres, ha afirmat: "La història de la censura d'aquest país seria tota una enciclopèdia"³⁴ Per la correspondència conservada se sap que alguna altra obra d'aquesta època va tenir també problemes amb elsensors. En una carta a J.M. Capdevila del 22-IX-1968 li digué que un Manual d'història de Catalunya "fet amb tota cura i experiència fa 2 anys que no ha pogut obtenir el placet".³⁵ No va poder publicar-se fins al 1973 i en una versió traduïda a l'espanyol.³⁶ L'existència d'aquesta mena d'entrebancs motivà que els tingués molt en compte a l'hora d'escollir els projectes que volia abordar. Així, en la mateixa carta a J. M. Capdevila ja esmentada li diu que pensa reprendre la publicació del seu monumental estudi sobre Pere el Gran perquè "sé que serà publicat, per la senzilla raó que no són volums que passin per censura: senzillament no els hi envien".

La seva activitat acadèmica, durant gairebé tota la dècada, tampoc no va defallir. Com als anys cinquanta, l'assistència a reunions internacionals fou una constant (almenys fins a la davallada física de finals del 1966), encara que va haver de desistir d'anar a alguns encontres perquè no trobà cap mecanisme de finançament. D'això se'n queixà en una carta que adreçà a Ventura Gassol el 20-VII-1960. En aquesta lletra explica que pensava assistir al Congrés Internacional de Ciències Històriques que s'havia de celebrar a Estocolm, juntament amb el Congrés d'Arxius, durant la segona quinzena del mes d'agost d'aquell mateix any, però que finalment no hi va poder anar perquè no hi va haver cap subvenció per als arxivers que volien assistir-hi "com no sigui, i en abundor, per a uns quants privilegiats", precisa.³⁷ Tot i la seva inassistència a la reunió del Comité Internacional de Ciències Històriques, a finals del mateix 1960, se li envià una carta, signada per Michel Mollat, on se li comunicà la represa dels treballs de l'antiga Comissió Internacional per a la Història de les Grans Descobertes, que aleshores passà a anomenar-se Comissió

---

³³ Segons s'explica en el mateix article esmentat.

³⁴ "Avui 16-X-1995, p. B3. L'afirmació fou feta arran de la publicació del seu llibre Les tises de la censura.

³⁵ Arxiu familiar J.M.Capdevila.

³⁶ Vegeu el pròxim apartat "La producció de la dècada".

³⁷ Fons Ventura Gassol. Arxiu Nacional de Catalunya (4.2.1.5224).

Internacional d'Història Marítima, i se'l convidà a participar-hi.³⁸ No es té constància, però, que arribés a treballar-hi.

Malgrat la seva marginació de la universitat espanyola, F. Soldevila va estar en contacte amb d'altres centres universitaris d'arreu del món. Ja ens hem referit a les conferències fetes a diferents universitats angleses durant els cinquantes. En els seixanta, concretament el 1964, arribà a ésser nomenat doctor honoris causa per la Universitat de Montpeller, un dels reconeixements universitaris més importants que va rebre en vida. El mes de novembre se celebrà la cerimònia i fou el professor Enric Guiter l'encarregat de fer una presentació de la seva figura. Soldevila hi llegí un discurs dedicat a les relacions històriques entre la universitat de Montpeller i Catalunya, especialment centrat en el període medieval.³⁹ Pèire Roqueta (amb el pseudònim de "Cercamon") li dedicà un article, Un historien catalan à l'Université de Montpeller, a la revista "Massalia", de Marsella, on lloà el conjunt de l'obra soldeviliana, que segons ell era "l'une des plus importantes et des plus magistrales de ce siècle".⁴⁰

Així mateix, hi ha constància que anteriorment s'havien fet tràmits pel seu nomenament també com a doctor honoris causa per a la Universitat Aix-Masella i que l'interlocutor era l'abans esmentat Pèire Roqueta (l'amistat amb qual datava ja de l'etapa de l'exili).⁴¹ Aquests contactes es congelaren arran del seu nomenament per la universitat de Montpeller. Hi ha constància de la data d'inici de les gestions, gràcies a una carta escrita en occità que P. Roqueta li envià el 4-VIII-1963:

"Fa de temps que pensi a la possibilitat de vos far guierdonar per la Facultat de las Letras d'Ais, amb lo títol de doctor honoris causa (...) Veirai, quand caldrà, los meus amics d'aquesta Facultat. Mos, aperabans, voldriá saber se podez e voletz".⁴²

En aquells mateixos moments, rebé una altra carta d'Enric Guiter, del 25-XI-1963, on li feia una proposta similar:

"Ja sabeu segurament que acaben d'abessonar-se les dues ciutats de Barcelona i de Montpeller. En aquesta ocasió, sembla que la Universitat estigui decidida a conferir alguns doctorats "honoris causa" a barcelonins eminents. Al curs d'una conversa oficiosa, el meu degà m'ha demanat de fer-li propostes interessant la Facultat de Lletres. Donat els vostres mèrits i la nostra amistat vella, no us estranyarà que el vostre nom m'hagi vingut al pensament. Dues

---

38 LPFSC 12.1.1.8. La carta és del 20-XII-1960.

39 FFSIEC 3.2.4.

40 "Massalia" 26-XI-1964.

41 Vegeu Cap. X, l'apartat "Els itineraris de l'exili".

42 LPFSC 12.1.4.108.

qüestions prèvies: si no teniu ja un doctorat H.C. d'una altra Universitat francesa, i, clar, si us convé tenir-lo de la de Montpeller. Feu-me el favor de contestar-me el més aviat millor, perquè no s'ha de perdre temps, si es vol estar a punt per l'entrada de cursos vinent".⁴³

Sembla que, segons una altra carta posterior de Roqueta (en francès), l'opció d'Aix no era del tot clara, perquè també es parlava d'una altre candidat (italià) i el mateix Roqueta l'animà a acceptar la candidatura de Montpeller, que segons ell posseïa una major entitat com a capital intel.lectual occitana.⁴⁴ En la mateixa lletra, Roqueta es refermava en la seva intenció de fer-li un homenatge a Marsella, que finalment es traduí en el nomenament de F. Soldevila com a sòci del Félibrige.⁴⁵ No en va, en una altra de les missives d'aquest període (aquest cop escrita en català), l'intel.lectual occità li feia aquesta consideració: "Segurament, sou vós l'Historiador [subratllat en l'original] de l'antiga i sempre viva germanor catalana-occitana, i la vostra obra històrica restarà la font més rica, més calorosa i assenyada on podrem assadolar (sic) la nostra set de saber, el fonament més ferm per a assentar-hi la nostra certitud i la nostra acció"⁴⁶

Val a dir que, anteriorment al seu nomenament com a membre del Felibridge i ja dins d'aquesta dècada dels seixanta, F. Soldevila havia assistit, per invitació de l'Institut d'Estudis Occitans, al Stage pédagogique et culturel de 1963, a La Ciotat (commemoratiu del 750 aniversari de la batalla de Muret), on donà una conferència sobre la qüestió, amb el títol de Occitània i Catalunya.

La intensitat dels vincles occitans no actuà en detriment de la seva relació continuada amb els centres itàlics (tan intensa en la dècada anterior), com ho prova el fet que l'any 1965, assistí al IV Congrés Internacional "di Studi Sull'età Aragonese", celebrat a Tàranto del 27 al 30 d'octubre. Sobre aquesta trobada es conserva una carta que adreçà a Yvonne el primer dia del congrés, en què celebra el fet que la seva comunicació fos ben rebuda, però es queixa del mal estat de la seva oïda, castigada per una sordera progressiva.⁴⁷ Un bon símptoma del manteniment d'aquesta relació itàlica és la publicació de la traducció d'una obra seva sobre els almogàvers, Gli Almogavari, dins de

---

⁴³ LPFSC 13.1.2.1.

⁴⁴ Carta sense data (1963). LPFSC 13.1.5.30.

⁴⁵ El mateix P. Roqueta (també amb el pseudònim de "Cercamon") en donà notícia amb l'article Deux associés Catalans du Félibrige, aparegut a "Massalia" 25-VI-1964. L'atre sòci fou Octavi Saltor.

⁴⁶ Carta del 18-X-1963. LPFSC 12.1.4.2.

⁴⁷ LPFSC 13.1.4.2.

"Nuova Rivista Storica" publicada per la Società Editrice Dante Alighieri.⁴⁸ També la inclusió d'un seu article, Sardenya en les Cròniques de Bernat Desclot i Ramon Muntaner aparegut al vol. XXVIII del "Archivio Storico Sardo" (1962), evidencia la continuïtat del seu contacte amb el món cultural sard.

La intensitat i durada dels seus contactes amb historiadors d'arreu d'Europa li mereixeren --segons ha explicat Joan Reglà-- ésser conegut, entre ells, amb el qualificatiu de "l'historiador de Catalunya".⁴⁹ L'interès universitari i acadèmic per l'obra soldeviliana no es limità, però, al vell continent. Així, hi ha constància que la Universitat de Syracuse (Nova York) li demanà, el 1963, manuscrits originals de les seves obres per a la secció corresponent de la biblioteca universitària. Per la correspondència conservada que va mantenir amb Martin H. Bush (Deputy Administrator of Manuscripts) entre l'octubre del 1963 i l'agost-setembre del 1964, se sap que, efectivament, hi lliurà els originals de la Història de Catalunya. Curs Mitjà (Associació Protectora de l'Ensenyanaça Catalana, 1923), del prefaci per als Annals de Tàcit (Fundació Bernat Metge, 1930) i de les monografies de Jaume I i Pere el Gran (publicades a l'Ed. Barcino els anys 1926 i 1953, respectivament).⁵⁰ És possible que també hi hagi el manuscrit de l'obra teatral Don Joan, que consta en una còpia mecanografiada de la carta del 28-II-1964, on hi va incloure una relació de les obres que pensava enviar-hi.⁵¹ En l'esborrany d'una carta posterior, però, els deia que havia extraviat el manuscrit.⁵² És possible que finalment el trobés, com també ho és, de possible, que hi hagués fet arribar alguna altra obra, ja que en l'última carta conservada sobre l'afer (un altre esborrany manuscrit), hi aventura aital possibilitat.

L'atenció existent en el món acadèmic internacional envers la seva figura i producció contrasta de manera escandalosa amb la funcional indifferència de la Universitat de Barcelona de l'època. Naturalment, aquesta era una situació excepcional, ja que les instàncies acadèmiques autòctones establertes a la ciutat mantenien una posició radicalment diferent. No cal dir, l'Institut d'Estudis Catalans que l'havia nomenat membre adjunt ja en el moment de la seva represa, el 1947,⁵³ i que el nomenà membre numerari el 1963 (per cobrir la "vacant" deixada per Josep Pijoan).

---

⁴⁸ Anno LI Fs. I-II, 1967.

⁴⁹ Un segle de vida catalana, p. 1472

⁵⁰ Totes les cartes es conservaven en l'antic fons personal de Chavornay. Vegeu Annex II.

⁵¹ LPFSC 13.1.1.122.

⁵² LPFSC 13.1.1.123.

⁵³ Vegeu Cap. XI, l'apartat "L'Institut d'Estudis Catalans en els temps més difícils".

Al llarg de la dècada participà activament en la vida de l'Institut i contribuí a assegurar la seva continuïtat en unes condicions certament difícils derivades del no reconeixement oficial d'aquesta institució cabdal per a la cultura catalana. Cal tenir present que el desembre de 1963, per ordre governativa es van suspendre les activitats d'Òmnium Cultural i es tancà la seva seu, el Palau Dalmases de Barcelona, on l'Institut hi tenia la seu gràcies al favor d'aquella entitat cívica constituïda el 1961 amb la finalitat de superar la dispersió del mecenatge privat i d'organitzar la mateixa societat civil catalana en defensa de la cultura pròpia.⁵⁴ Aquesta situació, que es perllongà fins a l'octubre del 1967, no tan sols suposà un retorn al precari moment anterior a la seva instal·lació en aquell local, sinó que aleshores existí l'agreujant que, com ha assenyalat F. Vilanova, "els seus membres no podien accedir als papers i al material dipositats al Palau Dalmases".⁵⁵ Amb l'objectiu de superar definitivament les imprecisions legals, es realitzaren diversos intents (infructuosos) al llarg de la dècada per tal d'aconseguir una certa legalització per part de les autoritats franquistes que no comportés una renúncia als principis fundacionals de l'Institut.⁵⁶ F. Soldevila tingué una participació activa en aquestes gestions i, en general, en la vida orgànica de l'entitat fins que es veié interrompuda per la seva davallada física de finals del 1966. Malgrat aquesta seriosa limitació, va poder fer-ne un seguiment a través del seu antic deixeble i amic M. Coll i Alentorn, com es fa evident en la carta que li adreçà el 23-XI-1967, que serveix també per saber quina era la posició de F. Soldevila sobre els tràmits que aleshores es feien:

"He rebut el paperet que m'adjunta en una carta a la meva muller. Estic completament d'acord amb la gestió que el president de la Diputació està disposat a fer prop del ministre d'Educació per tal que l'Institut sigui declarat Acadèmia. I un cop aconseguit això, tornar els béns a l'Institut. Tant hi estic

---

⁵⁴ Sobre la qüestió, vegeu Albert Balcells, Miquel Coll i Alentorn. Historiografia i democràcia (1904-1990) (Ed. Proa, Barcelona, 1999), concretament l'apartat "A l'Òmnium Cultural i a la plana major de l'I.E.C.", ps. 273-293. Segons Balcells, la represàlia venia motivada pel suport d'Òmnium a la campanya en favor de la llengua catalana d'aquell 1963 i a les declaracions antifranquistes de l'abat Escarré a "Le Monde" del 14-XI-1963.

⁵⁵ Vegeu l'article de Francesc Vilanova, Ramon d'Abadal i l'intent de "normalitzar" l'IEC als anys seixanta ("Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics" VIII, 1997, ps. 97-115). Sembla ésser, però, que gràcies a la pressió diplomàtica de la Unió Acadèmica Internacional de la qual l'Institut n'havia estat una institució fundadora, es va poder recuperar una part del material. Vegeu A. Balcells, Op. cit. i també Miquel Coll i Alentorn, Els primers setanta-cinc anys de l'IEC (reproduït a Obres. Història/2, Ed. Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992, p. 506).

⁵⁶ De fet, l'Institut no fou reconegut fins a la mort del general Franco.

d'acord que qualsevol altra cosa que s'acudi a vostè compta des d'ara amb la meva conformitat".⁵⁷

A desgrat de totes les dificultats que patí l'Institut durant aquella època, es dugueren a terme un seguit de publicacions regulars de gran interès, en les quals Soldevila hi participà sovint. A la revista "Estudis Romànics" hi publicà Un poema jocfloralesc sobre l'assalt de la ciutat de Mallorques (IX, 1961, p. 40), La Crònica de Marsili ¿ha influït en la darrera redacció de la Crònica de Jaume I? (X, 1962, p. 137), i L'ús del perfet perifràstic en la Crònica de Muntaner (XII, 1963-1968, p.267), mentre que a l'"Anuari" del 1965 hi figura el seu escrit Josep de Villaroya i la Crònica de Jaume I.

Naturalment, aquests articles esmentats no foren els únics publicats en revistes erudites. Foren nombrosos els que va incloure en reculls miscel·lanis dedicats a personalitats que havia conegut i tractat: Sobre la pàtria de Santa Isabel de Portugal fou inclòs en Analecta Montserratensia. Miscel·lània en homenatge al P. Anselm Albareda,⁵⁸ Evocació ho fou a Miscel·lània Carles Cardó,⁵⁹ A propòsit de la meva col·laboració amb Ferran Valls-Taberner a Miscelánea de artículos dedicados a Fernando Valls Taberner,⁶⁰ i Un poema narratiu català sobre la batalla de las Navas a Estudios dedicados a Agustín Duran y Sanpere en su LXXX aniversario.⁶¹

La seva pertinença a l'Institut i la vinculació que aquest tenia, com ja s'ha apuntat, amb Òmnium Cultural, facilità que ell fos nomenat membre de la primera junta consultiva de l'entitat, constituïda l'any 1963 i que d'ençà d'aleshores mantingués, fins al final, una relació continuada amb la institució. Raons de caire professional feren que Soldevila estés vinculat a una altra instància associativa: l'Asociación Nacional de Archiveros Bibliotecarios y Arqueólogos. N'arribà a ésser elegit president de la seva delegació barcelonina l'any 1961, gràcies a la seva elecció com a cap d'una candidatura en la qual hi havia també Francina Solsona (del Registre de la Propietat Intel·lectual), Carme Illa Munné (de la "Biblioteca Central"), Antoni Arribas Palau (del Museu

---

⁵⁷ Arxiu personal Coll i Alentorn. Segons Balcells, Soldevila i Coll havien canviat una inicial actitud reticent a una solució concertada amb les autoritats franquistes com la que s'intentava en aquells moments.

⁵⁸ Vol. I, Montserrat, 1962.

⁵⁹ Ed. Ariel, Barcelona, 1963.

⁶⁰ Diputación Provincial, Barcelona, 1964.

⁶¹ "Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad, vol. XIV, Barcelona, 1970.

Arqueològic) i Josep M. Madurell Marimon (de l'Arxiu de Protocols).⁶² L'any 1964 encara n'era el president, com ho evidencia una carta que li adreçà M. Teresa Boada el 25-IX-1964.⁶³

15.3.-La producció de la dècada.

Al marge de la producció historiogràfica erudita suara considerada, Soldevila va poder reprendre durant aquests anys l'activitat periodística. La més destacada, sens dubte, fou la seva col.laboració a la revista redactada en català "Serra d'Or", que d'ençà de la seva irrupció pública el 1959 (possible gràcies al fet d'estar sota la tutela del Monestir de Montserrat), es convertí ràpidament en el principal òrgan cultural d'alta divulgació.⁶⁴ L'esmentada revista havia tingut com a precedent "Germinabit" (editada d'ençà del 1949 i profundament renovada el 1956 per l'equip que finalment realitzà "Serra d'Or" integrat per Josep Benet, Rafel Bastardes i Max Canher) on també col.laborà Soldevila amb articles com Un indici favorable a l'incunable barceloní de 1468 (núm 61, abril 1959, p. 8). A "Serra d'Or", Soldevila hi escriví des del principi de la dècada, sobretot, obituaris de grans figures desaparegudes amb les quals va mantenir una relació intensa --com Gregorio Marañon (maig 1960, ps. 13-14) o El dinamisme de Jaume Vicenç Vives (nov. 1960, p. 4-5)-- i crítiques de llibres de tema històric com les dedicades a La tràgica història dels Reis de Mallorca, de J.E. Martínez-Ferrando (agost 1960, p. 19); a La població catalana de 1553 a 1717, de Jordi Nadal i Eugeni Giralt (set. 1961, p. 33); a Antoni Puigblanch. Els precedents de la Renaixença., d'E. Jardí (març 1961, p. 20); o a Els grans

---

⁶² Maria Teresa Boada em facilità un exemplar de la papereta de vot i m'informà que la documentació existent sobre la delegació de l'esmentada associació (desapareguda el 1977) es conserva en la Biblioteca Arús de Barcelona.

⁶³ LPFSC 13.1.1.55.

⁶⁴ Existeix una tesi doctoral de Carme Ferrer sobre la publicació: Serra d'Or. Intel.lectualitat i cultura resistents en el segon franquisme (1959-1977). Universitat Autònoma de Barcelona.

comtes de Barcelona, de S. Sobrequés (agost- set. 1962, p. 40). Fou, però, a partir del 1964 que hi adquirí una rellevància gairebé estel·lar, coincidint amb diverses celebracions cíviques que es feren per commemorar el seu setantè aniversari. Feia poc que havien aparegut els tres volums de la segona edició de la seva història i R. Tasis li dedicà, en les mateixes pàgines de la revista, un article de crítica molt lúcida (set. 1964, 68-69). L'any següent, en un punt dolç de la seva popularitat, Soldevila va haver de fer una extensa recensió crítica de la part històrica del cèlebre estudi de Pierre Vilar Catalunya dins l'Espanya moderna (març 1965, ps. 17-20), on ja augurà la gran influència que l'obra hauria de tenir en el panorama historiogràfic de l'època. Encara no havia passat un any que P. Vilar li va dedicar a ell, en la mateixa revista, un article molt laudatori (gener 1966, ps. 55-56). En el mateix exemplar de la revista en què aparegué l'article de l'historiador occità, n'aparegué un altre signat per Domènec Guansé que analitzava, de manera molt intel·ligent, l'obra literària soldeviliana. Un any després, en el número de setembre del 1967, aparegué l'entrevista "en profunditat" que li féu Baltasar Porcel i que ha estat utilitzada sovint al llarg d'aquest treball, la qual marca la interrupció definitiva de les seves col·laboracions en la revista a causa de la seva malmesa salut. Durant el període comprès entre 1964 i 1967, els seus articles seguiren, en bona part, la pauta marcada ja amb els de principis de la dècada. Així, els dedicats a figures destacades que va conèixer --Record d'Ernest Martínez-Ferrando: L'arxiver, l'historiador (des. 1965, ps. 77-80), Record de Rafael Tasis: L'historiador (gener 1967, p. 50) o Jordi Rubió i la Biblioteca de Catalunya (abril 1967, ps. 33-36)-- es combinaren amb les recensions d'obres històriques: Unes notes d'història de Gandesa (abril 1964, p. 65), Una història del País Valencià (oct. 1965, p. 21-23), Un llibre inèdit de Rovira i Virgili: Els corrents ideològics de la renaixença catalana (des. 1966, p. 71). De tots ells, el més extens és el dedicat al primer volum de la Història del País Valencià publicada per Ed. 62, on valora la significació que el llibre tingué per a la historiografia sobre el País Valencià,

especialment per la conclusió que ell mateix en desprèn: "Ni València dels edetans, doncs, ni València del Cid, sinó València del rei En Jaume".

Sembla ésser que no limità la seva activitat periodística a "Serra d'Or". Intervingué també en el diari "Cataluña Express", durant el període 1961-62, amb articles de tema històric en català signats per ell mateix i d'altres (la majoria) en castellà signats amb el pseudònim "Bellesguard", tal i com ha fet saber Rosa Montoriol.⁶⁵ Així mateix, dins d'aquest mateix àmbit caldria consignar un projecte que no arribà a reeixir, el d'editar en forma de llibre un seguit d'articles seus (potser del període d'abans de la guerra). Una carta de l'Editorial Selecta, del 17-III-1965 li ho proposava i li deia que recollís àdhuc aquells que tinguessin "un contingut polític fort".⁶⁶

En una línia d'àmplia divulgació, similar a la periodística, cal destacar la seva col.laboració en empreses engegades per l'editorial barcelonina Alcides com El llibre de tothom (1962) --on publicà De l'anecdolari de la Història de Catalunya-- o El llibre de l'Any corresponent a 1962 i a 1963. En aquest darrer va incloure-hi articles més substantius, com ara els dedicats al Vuitè centenari de la mort de Ramon Berenguer IV i al Vint-i-cinquè aniversari de la mort de Rubió i LLuch (ambdós en el del 1962, editat el 1963) o al 250 aniversari de la pau d'Utrech i al Centenari de la naixença de Massó i Torrents (apareguts en el del 1963, editat el 1964).

Dins aquest conjunt d'obres de propòsit divulgador cal incloure la reedició d'alguns dels seus llibres anteriors, com ara el manual de la Protectora Història de Catalunya. Curs superior, que realitzà conjuntament amb F. Valls Taberner que va publicar l'Ed. Selecta el 1968 sota el títol de Història de Catalunya, amb una notable ampliació cronològica del text feta pel mateix Soldevila. En una nota crítica sobre aquesta publicació, Joan Mercader afirma que es tracta d'una "reedició necessària", conscient de l'absència de "manuais d'ordre didàctic" que existien aleshores.⁶⁷ Un cas semblant fou la Història de Catalunya il.lustrada, que tants problemes va tenir amb la censura. Es tractava d'una reelaboració de Primeres lectures, amb uns nous dibuixos de Josep Granyer, que edità el 1967 l'Ed. Proa. També una seva obra pòstuma, Síntesis de Historia de Cataluña,

---

⁶⁵ Una aproximació..., p. 45 : "la troballa d'un article inèdit de Soldevila que és idèntic a un altre publicat en castellà en la secció "De la historia y de la leyenda", que signava un tal "Bellesguard", així com la temàtica i el to de tots els articles signats d'aquesta manera, fa evident que "Bellesguard" va ser un altre dels pseudònims de Soldevila, però que fins avui era desconegut". Ella mateixa, en aquesta obra, dóna una relació de tots els articles publicats ps. 93-94.

⁶⁶ LPFSC 13.1.4.3.

⁶⁷ Publicacions d'història, "Serra d'Or", juny 1969, p. 51- 52

publicada el 1973 per l'Ed. Destino en la seva versió espanyola, estava pensada originàriament com a un manual actualitzat. El mateix Soldevila havia titulat l'original català com a Manual d'Història de Catalunya,⁶⁸ però la seva versió catalana, finalment editada el 1995 per Publicacions de l'Abadia de Montserrat, es digué Síntesi d'Història de Catalunya, possiblement per palesar que es tractava de l'original català de l'edició fet per Destino (cosa que, però, no es fa constar enlloc del llibre).

La més significativa, potser, de totes aquestes obres divulgatives fou Què cal saber de Catalunya? (encarregada per Joan Sales i publicada el 1968 pel Club Editor). El seu propòsit divulgador és ben explícit ja en el capítol preliminar, "Raó i objectiu d'aquest llibre": "proporcionar, als d'aquí i als de fora d'aquí, una informació clara i exacta del que cal saber de Catalunya". No en va es parteix de la constatació de la ignorància "en què molts dels nostres conterrànies viuen respecte el que són, el que han estat i el que, conseqüentment, tenen dret a ésser". Un desconeixement alimentat per les mateixes autoritats franquistes i molt difícil de superar aleshores per l'absència d'uns mitjans de comunicació nostrats que fessin mínimament aquesta feina pedagògica. Donada aquesta situació, no ha de sorprendre que aquest propòsit divulgador fos molt valorat, àdhuc per diferents crítics, com Joan Mercader, que en una ressenya apareguda a "Serra d'Or", escriví: "un llibre (...) que resumeix un seguit de coneixements, que si per alguns erudits o especialistes podran ésser llocs comuns, mai no havien estat exposats en forma sistematitzada i planera per al públic generalitzat".⁶⁹

Res, per tant, d'assaig interpretatiu fet per a un públic culte, sinó síntesi i comentari de treballs personals anteriors i d'estudis d'altres especialistes. Exposició succinta de temes molt diversos, des de la definició del propi territori --"les terres de parla catalana"-- fins a nocions sobre el dret autòcton, passant per consideracions sobre l'idioma, la història, la literatura i l'economia. I una idea bàsica, la unitat dels Països Catalans, que es manifesta en tots aquests àmbits esmentats. De totes les qüestions tractades, potser el capítol que sobta més és el dedicat a l'economia, ja que no tan sols es limita a una panoràmica històrica, sinó que entra en l'anàlisi de l'estructura econòmica del conjunt de les terres catalanes (a partir d'estudis de Joaquim Maluquer de Sostres, Ramon Trias Fargues, Ernest Lluch i Vicent Ventura) per arribar a una deducció que considera cabdal:

---

⁶⁸ LPFSC 18.1.

⁶⁹ Publicacions d'història. "Serra d'Or" juny 1969, p. 51.

"la conveniència que els Països Catalans (el Principat, València i les Illes) articulin els seus esforços en una acció conjunta i harmoniosa a fi de defensar amb eficàcia els interessos de tots".

En aquesta conclusió i en molts d'altres moments de l'obra s'hi deixa sentir la veu de Joan Sales. La intervenció de l'editor-escriptor segurament degué ésser notable. No tan sols concebé el llibre, sinó que facilità molt del material que Soldevila utilitzà i possiblement també va arribar a redactar-ne alguns fragments, com ja havia fet amb d'altres obres anteriors (naturalment, sempre amb el permís del mateix autor). El resultat final fou molt òptim i l'èxit de públic va ésser ben notable. En una carta que Joan Sales adreçà a Soldevila el 18-IX-1970, li rendia comptes de 11.080 exemplars venuts, una xifra que, com deia el propi editor, "ben poques vegades assoleixen --malauradament-- el llibres catalans".⁷⁰

La preocupació per la feina de divulgació, com ja s'ha dit d'altres vegades, mai no va estar renyida, en el cas de F. Soldevila, amb l'alta investigació. Així, durant aquesta època va veure la llum pública el primer volum (i finalment únic) de l'extensa monografia que preparava sobre Jaume I ja d'ençà de finals de la dècada dels quaranta: Els primers temps de Jaume I (1968).⁷¹ La data de publicació ja evidencia que fou preparat després del seu atac de 1966 i, per tant, indica també que certament hi degueren tenir una participació decidida tant Ramon Aramon (secretari de l'Institut, entitat que l'edità) com Miquel Coll i Alentorn, que tingué cura de repassar i adequar l'original per a la seva publicació.⁷² Segurament la iniciativa d'editar el volum responia a la voluntat que no quedés inèdita la primera part ja escrita de l'ambiciós projecte que l'autor havia concebut. Gràcies al pròleg redactat pel mateix Soldevila, podem saber quina era el projecte global que malauradament no arribà a poder realitzar:

"La segona part de la Història del regnat de Jaume I el Conqueridor havia de comprendre, com indicava en el recordat prefaci a la meua Vida de Jaume I el Conqueridor[Ed. Aedos, Barcelona, 1953], les conquestes de Mallorca i de València. Quedava per a la tercera part la resta del regnat, amb els episodis principals de la conquesta de Múrcia i de l'intent de croada a Terra Santa, i amb les lluites internes, com les diferències de Jaume I amb l'infant Pere i la lluita d'aquest contra Ferran Sánxes de Castro i altres membres del baronatge, així com els primers actes de l'alçament dels sarraïns valencians".

---

⁷⁰ LPFSC 13.1.9.13.

⁷¹ Vegeu el cap. XIII, l'apartat "D'un decenni a l'altre: producció historiogràfica i reconeixements públics".

⁷² A tots dos Soldevila els fa un agraïment especial en el pròleg.

Miquel Coll i Alentorn s'arribà a proposar completar aquest projecte. Encara a l'any 1979, en una entrevista a Montserrat Minobis explicità la seva intenció: "També treballo en l'arreplec de dades per a una història de la historiografia catalana, per a una història de les grans conquestes de Jaume I i per a Els darrers temps de Jaume I, que completin Els primers temps de Jaume I, obra en l'enllestiment de la qual ja vaig haver de treballar molt a causa de la salut defallent de l'autor".⁷³

Al marge de totes aquestes iniciatives on Soldevila tingué un paper protagonista, també col·laborà en d'altres obres col·lectives (al marge de les que ell va dirigir, ja considerades en el capítol anterior) que tenien un mateix objectiu de normalització cultural, com ara la Geografia de Catalunya dirigida per Lluís Solé Sabarís i editada per Aedos. Per al primer volum (aparegut el 1968), redactà uns apartats de caire geo-històric, centrats en l'estudi de la formació d'una consciència nacional en el decurs de la història i sobre l'evolució de les fronteres fins arribar a la situació actual. Així mateix, participà en un Diccionari de la literatura catalana (dirigit en un principi per Joaquim Molas i, posteriorment, per Josep Massot i Muntaner) que s'inicià pels volts del 1965, però que no es publicà fins al 1979, a càrrec d'Edicions 62. Ell s'encarregà de la veu dedicada a Jaume I i a la de Pere Marsili. Pòstumament, també aparegué la seva contribució a la Gran Enciclopèdia Catalana, per a la qual escriví els articles dedicats a Alfons el Magnànim (vol I, 1970), Jaume I (vol VIII, 1975) i Pere el Gran (vol XI, 1978). Se sap que participà, així mateix, en un important projecte col·lectiu impulsat per una editorial alemanya de Stuttgart, L'Encyclopaedia Medii Aevi, que pretenia reunir els principals medievalistes europeus. Sobre la seva contribució en la preparació d'aquesta obra existien, a Chavornay, diverses cartes i unes fotografies de la seva assistència en una reunió preparatòria celebrada en aquella ciutat alemanya.⁷⁴

La producció editada durant la dècada dels seixanta, fou doncs, nombrosíssima, ja que a les obres esmentades suara cal afegir-hi els projectes col·lectius que dirigí i la reedició de la Història de Catalunya, iniciatives considerades en el capítol anterior. Però per fer-nos una idea més precisa del volum de treball realitzat durant aquella època, caldria tenir també presents dos projectes més d'una gran importància: la monografia sobre Pere el Gran (que restà inacabada)⁷⁵ i l'anotació de les quatre grans cròniques (que aparegué

---

⁷³ Montserrat Minobis, Un testimoni excepcional de la nostra història. Miquel Coll i Alentorn, dins "Serra d'Or" maig 1979, p. 16.

⁷⁴ LPFSC 15.2.

⁷⁵ Vegeu el pròxim apartat "Una obra mestra inacabada: Pere el Gran".

pòstumament)⁷⁶, així com les seves obres més pròpiament de creació literària, d'entre les quals convé destacar dues peces teatrals.⁷⁷

La més rellevant de les seves obres de teatre del moment fou, Don Joan, una personal visió del personatge que ell considerava "mediterrani i ben allunyat del maniqueisme". El 1960 se'n féu una edició de bibliòfil amb puntes seques de Grau Sala, als tallers gràfics de Joan Sallent, a Sabadell. Tres anys després s'estrenà a Barcelona i provocà una forta divisió entre la crítica. Ell mateix ho explicà en una carta adreçada el 4-XI-1963 a Ventura Gassol:

"Bé, finalment s'ha estrenat el Don Joan. Una vetllada de gran entusiasme. Si rebeu el Diari de Barcelona l'haureu vist reflectit en la crònica de la Maria Luz Morales, amb grans elogis per a l'obra i per a la interpretació. No es podia demanar més. També En Martí Farreras en el "Destino", ha publicat una crítica entusiasta. Però, amic meu, calia comptar amb els altres crítics, els Marsillach i C^a, que han semblat dir: Ara és la nostra! i s'han abraonat com una canilla rabiosa damunt el meu Don Joan i de retruc damunt meu. Calia comptar-hi, és cert; però no fins a un tal punt d'animositat".⁷⁸

D'entre les veus qualificades que defensaren la peça, cal citar Xavier Fàbregues, que afirmà que es tractava d'una "intel·ligent reelaboració del mite de Don Joan que descobreix, amb habilitat i ironia, noves facetes"⁷⁹; i també Maria Aurèlia Capmany, que en féu una crítica molt elogiosa quan es publicà el text en edició de luxe i que dedicà una entrevista al seu autor després de l'estrena.⁸⁰ La preparació de l'obra havia estat molt difícil per la intervenció de la censura i també per coincidir amb els moments finals de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona⁸¹, víctima de la repressió governativa, com reportà ell mateix al seu amic Ventura Gassol en una carta anterior a l'abans esmentada: "Vivim una ofensiva, aquests dies, contra el nostre teatre. L'Agrupació Dramàtica, poques hores abans de la representació, ha vist suspesa L'Opera dels tres rals de Bertold Brech. Vam haver d'anunciar la suspensió, sense dir-ne la causa, i el retorn del preu de les localitats. El perjudici econòmic que ens ha causat ha estat tan gran (molts milers de pessetes), que no sé com ens

---

⁷⁶ Vegeu el pròxim apartat "L'edició de Les quatre grans cròniques, culminació del projecte de tota una vida".

⁷⁷ Així mateix, caldria tenir també present les conferències que féu (almenys pel que fa a la primera meitat del decenni), entre les quals destaquen la dedicada al record de Pompeu Fabra, Transcendència de les normes en la vida del país (organitzada per Lacetània al Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada, el 1963) i la centrada en La figura de Ramon Berenguer IV (realitzada dins un cicle dedicat al monarca en el Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona el mateix 1963).

⁷⁸ Fons Ventura Gassol. Arxiu Nacional de Catalunya FVGANC (4.2.1.5228).

⁷⁹ X. Fàbregues, Enciclopedia Espasa. Suplement 1963-64, p. 1210.

⁸⁰ Don Joan a Catalunya, dins "Serra d'Or" jul 1962, ps. 42- 43; Entreviu a Ferran Soldevila, dins "Serra d'Or" oct. 1963, ps. 40-41

⁸¹ Vegeu el cap. XIII, l'apartat "Producció poètica i represa teatral".

n'aixecarem. Jo, de la meua banda, he vist enfonsar per la censura una meua obra, Don Joan, que havia d'inaugurar la pròxima temporada del Remea rescatat --però enfonsada calumniosament, qualificant-la de vodevil i irremeiablement taltant-me escenes senceres i fins suprimint-me un personatge, precisament un frare que no apareix en escena sinó per cridar Don Joan a bon camí(...) La censura ens ha enfonsat, pel mateix procediment dues traduccions".⁸²

A tot aquest seguit de cops adversos cal també afegir la poca acceptació crítica que tingué L'aprenent de suicida, quan fou publicada, el 1961, conjuntament amb L'Amador de la gentilesa.⁸³ La peça se centra en un personatge masculí que posa a prova la pietat de les dones demanant afecte i companyia, i que amenaça, en cas contrari, de suicidar-se. Fins i tot un crític com Jordi Carbonell, que feia grans elogis de la seva obra dramàtica, en féu un judici advers: "Soldevila, en aquesta comèdia, ens parla deliciosament, però sembla que en el fons no té res per dir-nos".⁸⁴

Tot plegat degué contribuir a un desplaçament del seu interès cap a d'altres gèneres literaris, tot i que la seva vinculació amb el món teatral es mantingué fins a la seva recaiguda física. A part de la presidència de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (fins al 1964), també cal tenir present que fou el president del Premi de Teatre Josep M. de Sagarra, durant el període 1963-1971. L'esmentat desplaçament de gènere no el conduí cap a la poesia -- recordem que ja ell mateix reconegué que "els camins que segueix cada dia em semblen més allunyats"⁸⁵--, sinó cap a l'àmbit memorialístic. La seva avançada edat li degué servir d'estímul per abordar el projecte, llargament ajornat, de publicar les seves memòries, que titulà Al llarg de la meua vida. L'escassetat del temps de què disposava determinà que no es proposés una nova redacció de la gran quantitat de dietaris i d'anotacions que havia anat redactat durant molts anys, sinó preparar una edició del material acumulat. Ell mateix ho explicà en la introducció al que havia d'ésser el primer volum i que, finalment, s'edità, el 1970:

"En aquella edat que els cinquanta anys apareixen com una data llunyana, digna de marcar una fita, fou l'arribada al mig segle l'esdeveniment que em va aparèixer com a escaient per a posar-me a la tasca. Però, quan hi vaig ésser --molt abans del que hauria imaginat mai-- vaig ajornar-la per als seixanta anys. I ara que ja he ultrapassat la setantena, i m'acosto a aquella data fatídica que, segons va revelar-me mossèn Pere Ribot, la gent anomena els "tres rals", trobo que altra feina tinc, si vull acabar una

---

82 FVGANC 4.2.1.5232

83 Ed. Moll, Mallorca, 1961.

84 J. Carbonell, Notes..., Op.cit.

85 Entrevista a B. Porcel, p. 202.

part, sols una part, de les obres començades, que posar-me a fer una redacció definitiva i seleccionada de les antigues memòries --tan antigues que comencen quan jo no tenia sinó quinze o setze anys"

Així, el llibre s'inicia amb la reedició d'Hores Angleses, que es refon amb un dietari del 1925-1926 i un altre del 1929 per tal de cobrir tot el període 1925-1929, que constitueix més d'una tercera part de l'obra. Fins a l'altre gran bloc de text, format pel que anomena Dietari de la República i de la guerra civil (1933-1939) (que representa més de la meitat del conjunt) no hi ha cap més diari que el corresponent al 1931 (molt reduït), raó per la qual s'intenta cobrir els buits fins al 1933 amb la incorporació d'alguns dels articles publicats per Soldevila en la premsa de l'època.⁸⁶ Aquest caràcter de "collage" degué retreure els lectors que, seguidors de la seva producció, esperaven unes memòries "literàries" redactades de bell nou. I pot ésser que fos aquesta una de les causes que el llibre no tingués l'acceptació que els editors esperaven. Això, sumat a la circumstància de la seva mort, esdevinguda poc temps després de l'aparició d'aquest primer volum, degueren ésser els factors que determinaren que no es publicués un segon volum que preveia el contracte signat amb l'editorial.⁸⁷

Malgrat la poca acceptació per part del públic i la interrupció de la sèrie, aquest primer llibre sí que comptà amb una gran consideració entre la crítica i sobretot entre els historiadors, ja que constitueix una font de primera categoria sobre el període d'abans i de durant la guerra del 1936-39, que ha estat utilitzada per gairebé tothom que ha tractat amb un mínim detall aquella època. Naturalment, al marge del seu valor com a font, hi ha hagut veus que n'han reivindicat la seva vàlua com a peça literària de primer ordre. Una de les més entusiastes (i també de les més autoritzades) ha estat Joan Sales, que en una carta del 6-V-1970 li digué això:

"(...) ja he acabat de llegir tot el volum de Al llarg de la meva vida (...) Les Hores angleses rellegides ara, quan al cap de quaranta anys d'esrites (o poc se'n falta) ja no tenen cap 'actualitat', fan un efecte extraordinari, com si un estigués llegint un dels majors clàssics de tots els temps. (...) No hi ha com el temps (cap crític no s'hi pot comparar) per saber destriar les obres: a les unes les fa 'antigues' (clàssiques, eternes) i a les altres 'velles'; perquè, cosa que els joves solen ignorar --només s'aprèn vivint--, la veritable oposició no és entre "vell" i "jove", sinó entre "antic" i "vell"(...) El que ve després, sobretot la guerra, no pot fer-nos encara aquesta impressió d'antic perquè els fets són massa actuals,

---

⁸⁶ Vegeu què es diu del Dietari... i de Al llarg... en el cap. IX, a l'apartat "Silvestre Albanell, més que un pseudònim poètic". Sobretot pel que fa a l'existència, en aquesta edició, d'una important censura d'episodis i opinions que sí que constaven en els manuscrits originals que s'han conservat.

⁸⁷ La continuació cronològica són els Dietaris de l'exili i del retorn.

malauradament, per a tots nosaltres que els vam viure; en comptes de la suggestió d'una prosa ja alçada per a sempre a la categoria de clàssica, hi he trobat l'interès apassionant d'un relat que ens afecta --i de quina manera!-- a tots els contemporanis. A les nits la seva lectura em desvetllava i no em deixava dormir fins a altes hores."⁸⁸

I també Joan Triadú, que més recentment n'ha fet una minuciosa crítica per tal de demostrar la gran capacitat de Soldevila com a memorialista.⁸⁹

15.4.-L'etapa final

El període comprès entre l'afecció que li sobrevingué a finals de desembre del 1966 i la data de la seva mort, el 8-V-1971, mereix ésser estudiat de manera específica per una doble causa: d'una banda perquè ens dóna claus substantives sobre la redacció i publicació d'importants obres del període final, i de l'altra perquè ens dóna testimoni de com, malgrat unes fortes limitacions físiques, aconseguí dur endavant una bona part de la feina que s'havia proposat (cosa que evidencia una voluntat de treball veritablement modèlica). Pel que fa a aquest darrer aspecte, ell mateix explicà la seva circumstància a Joan Mercader en una carta del 5-XI-1969:

"Jo, no es cregui, rendixo molt treball; però també sé les males estones que passo; de manera que cal cor fort i esperar temps millors".⁹⁰

La seva actitud és una mostra clara de l'alta categoria de la seva dimensió humana i intel·lectual que un seu deixeble, Joan Hernandez Mora, arribà a sintetitzar molt bé en una carta que li adreçà el 26-IX-1967:

"Us admiro, Soldevila, entre d'altres motius, per haver patit molt en aquesta vida i haver escrit la major part de la vostra ingent obra dins el llibre. La vostra força de voluntat ha estat exemplar. Sense ella no seríeu el gran historiador que sou".⁹¹

Amb anterioritat al període considerat, s'havia iniciat ja com una mena de "cerimònia de comiat" concretada amb nombrosos homenatges a la seva figura. Ja el 1959 se li organitzà un sopar íntim d'homenatge en ocasió dels vint-i-cinc anys de la publicació de la seva Història de Catalunya, ofert pels seus amics de la Penya Joan Santamaria. El 1960, l'Agrupació Dramàtica de Barcelona n'hi féu un altre, aprofitant el cinquè aniversari de l'entitat i la

---

⁸⁸ LPFSC 13.1.9.7.

⁸⁹ Joan Triadú, Al memorialista exemplar, dins "Serra d'Or" setembre 1994, ps. 12-13.

⁹⁰ Arxiu Joan Mercader. Centre d'Estudis Comarcals. Igualada.

⁹¹ LPFSC 13.1.7.22.

representació (amb honors d'estrena) de l'Hostal de l'Amor.⁹² L'any 1961 fou el president dels Jocs Florals de l'Alguer,⁹³ mentre que al 1962 li fou dedicada, el mes d'agost, la festa literària de Cantonigròs⁹⁴ i el mes de novembre fou nomenat "autor del mes". Dos anys després, el 1964, se celebrà un nou homenatge amb motiu de la seva jubilació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i es commemorà també el seu setantè aniversari: els seus amics de la Penya Joan Santamaria li arribaren a editar el volum Poesies de Ferran Soldevila, amb una bibliografia sobre el conjunt de la seva producció, i també el Club d'Amics de la Unesco (del qual ell era el president de la comissió de cultura) féu, per la seva banda, un acte commemoratiu. Ja dins el període final, entre les celebracions realitzades, cal destacar la del seu setanta-cinquè aniversari (el 1969) i, aquell mateix any, l'inici de la publicació d'un seguit de volums de la revista "Estudis d'Història Medieval" (de la Societat Catalana d'Estudis Històrics) dedicats a la seva persona. L'any següent, el 1970 rebé un premi honorífic a les Festes Fabra de Montblanc.

Aquests darrers anys que pretenem analitzar s'iniciaren amb el seu ingrès a la clínica el 27-XII-1966, per tal d'ésser intervingut d'una hèrnia hiatal.⁹⁵ Tres dies després de l'operació, com ha explicat el seu fill Gerard, va fer una aturada cardíoc-respiratòria que tingué unes seqüeles molt importants. A partir d'aleshores, la seva lletra esdevingué molt insegura i difícilment llegible, i les seves forces minvaren notablement, cosa que l'obligà a una certa "reclusió" a la pròpia casa i a abandonar les classes als Estudis Universitaris Catalans. Durant els tres dies posteriors a l'operació no va dir ni una sola paraula i si no arriba a ésser pel seu fill, que es trobava a prop seu quan féu l'aturada, aquesta hauria estat definitiva. El propi Ferran era conscient del perill potencial que podia tenir

---

⁹² Anteriorment es féu una carta de crida a l'homenatge signada per Pere Bohigas, Josep M. Cruzet, Guillem Díaz Plaja, Ramon Guardans, Vescomte de Güell, Enric Marti Buro, Ernest Martínez Ferrando, Maria Luz Morales, Albert Musella, Josep M. Pi Sunyer, Josep M. de Sagarra, Alfons Serrahima, Joan Serrat i Eduard Toldrà. La peça es féu al Teatre Romea el 13-V-1960. Abans es llegí un Oferiment d'homentge realitzat per Joan Triadú i llegit per Asumpció Forn. Així mateix es lluirà als assistents un imprès commemoratiu.

⁹³ Vegeu el que ja es diu en el cap. XIII, l'apartat "El País Valencià, Mallorca, l'Alguer".

⁹⁴ Cantonigròs acollí d'ençà del 1944 una de les manifestacions més importants de la resistència cultural, especialment significativa al llarg dels quaranta i cinquanta, però encara rellevant durant els seixanta. Vegeu Joan Triadú, Una cultura..., així com els articles apareguts arran del seu cinquantenari, entre els quals destaquem el de Xènia Bussé, Mig segle de Cantonigròs ("El Temps" núm 528, 1-VIII-1994, p. 92) i el d'Ignasi Aragay, Cantonigròs rememora els estius en què va ser punt de trobada del catalanisme cultural ("Avui" 25-VII-1994, p. 44).

⁹⁵ Així ho diu ell mateix en una carta a Josep M. Capdevila datada el mateix 27-XII-1966 (Arxiu particular Josep M. Capdevila).

una intervenció com la que li havien de fer i, per això, uns dies abans de l'operació, segurament el 25-XII-1966, féu un testament hològraf que contenia com annex una llista de les obres que reportaven drets d'autor i d'altres possibles cobraments d'ordre professional que podrien revertir als seus familiars.⁹⁶

Un cop sortit de la clínica, la recuperació (que mai no arribà a ésser completa) fou molt lenta. Tanmateix, el 25-IV-1967 ja adreçà una carta a Joan Sales on li lliurava un seguit de capítols del llibre Què cal saber de Catalunya, cosa que evidència que, malgrat tot, havia reprès la feina.⁹⁷ L'estiu d'aquell mateix 1967 anà a Neuchatel, a l'apartament que hi tenia el seu fill Gerard, que vivia amb la seva dona i llur fill Andreu.⁹⁸ Per la correspondència, se sap que aquesta anada a Suïssa la féu cap a finals de juny i que retornà a Barcelona al mes d'agost. És molt possible que, en principi, l'estada hagués de durar més temps, però es donà la circumstància que, en aquells moments, Gerard va obtenir l'autorització per exercir de metge a Chavornay i s'hi hagué de traslladar. L'octubre del mateix 1967, Ferran tornà cap a Suïssa (ara a Chavornay) on s'hi va estar fins al mes de desembre.⁹⁹ A principis d'aquell mes, però, retornà a Barcelona i s'instal·là de manera gairebé permanent a Palautordera, que fou la seva residència habitual durant aquests darrers temps. Això sí, féu algunes escapades mínimament llargues, com l'estada a Banyoles, el juny del 1969, a la Clínica Salus infirmorum, on també hi estava allotjat el seu amic l'escriptor i renovador del pensament catòlic Josep M. Capdevila. El projecte de reunir-se amb Capdevila en aquella clínica ja data dels mesos posteriors a l'operació, com ho demostra una carta del 27-III-1967, on Soldevila li deia: "T'agraeixo molt les notícies respecte el preu de la pensió de Salus infirmorum. Sempre és bo de saber on un es pot refugiar en cas de no poder disposar, com dispo ara, de companyia familiar. D'altra banda, ja he passat ara uns quants dies a Barcelona, i l'experiència no ha estat pas contraproduent, ans al contrari. De moment, però, segueixo aquí [a Palautordera]".¹⁰⁰

Amb Capdevila l'unia una amistat que es féu especialment intensa durant la guerra (ja que tots dos eren membres de la Institució de les Lletres Catalanes) i

---

⁹⁶ Gerard Soldevila en conserva l'original al seu domicili particular de Chavornay. Cal dir que aquest no fou pas el testament definitiu.

⁹⁷ Arxiu particular Joan Sales.(Núria Folch)

⁹⁸ Vegeu la seva carta a Yvonne del 23-VI-1967.DGS.

⁹⁹ Vegeu les cartes a Rosa Leveroni, del 31-X-1967, del 4- XI-1967 i del 1-XII-1967(FRL.BNC); a Yvonne, del 2-XI-1967 (LPFSC 13.1.7.1) i a M. Coll i Alentorn, del 23-XI-1967 (Arxiu Coll i Alentorn).

¹⁰⁰ Arxiu J. M. Capdevila.

els primers temps de l'exili, però que no va poder reprendre fins al 1965, quan Capdevila retornà de l'exili colombià.

Malgrat la precarietat del seu estat físic, durant aquests anys va dur endavant el seu treball. Per la correspondència conservada, es pot seguir la redacció de Què cal saber de Catalunya, la continuïtat de la Història dels catalans i de les seves monografies sobre Pere el Gran i Jaume I (Els primers temps de Jaume I), així com la preparació de les notes històriques sobre les Quatre grans cròniques i de l'edició de Al llarg de la meua vida. Així mateix, aquest conjunt de cartes, permet corroborar com fou, d'important, la participació de Joan Sales en les dues primeres obres¹⁰¹ i la de Miquel Coll en les referides al període medieval.¹⁰² La davallada física de Soldevila plantejà la necessitat d'establir una prioritat a l'hora de dur a terme els treballs que aleshores encara estaven pendents. Segurament que s'establí a partir de l'estat de redacció amb què es devien trobar aquelles obres (i a la disponibilitat dels seus dos principals col.laboradors). En el cas de les referides al període medieval, aquest criteri afavorí l'edició del primer volum de la monografia sobre Jaume I i de les cròniques medievals, i perjudicà la continuïtat de la monografia sobre Pere el Gran (bona part de la qual s'havia de redactar de bell nou i exigia un laboriós treball d'arxiu).

Pel que fa a la relació amb la gent del seu cercle més íntim, cal recordar que el seu germà Carles morí el 10 de gener de 1967, poc temps després de l'atac de Ferran. De feina temps, però, es trobava en un molt precari estat de salut, que li feia dir a Ferran el 27-XII-1966, en una carta adreçada a J. M. Capdevila, que "està molt malament i no té remei".¹⁰³ En la mateixa carta, Ferran també es lamentava de la marginació de la qual fou objecte l'obra i la figura de Carles en aquells moments: "Haurà estat un final tristíssim", escriví.

La seva esposa Yvonne el cuidà fins al final i el va sobreviure força temps, ja que ella morí el gener de 1985. La seva relació amb Rosa Leveroni també es mantingué fins al darrer moment, a desgrat de la davallada física; això sí, des de la més absoluta clandestinitat (almenys de cara a la seva muller legítima). Així, a finals del 1967, quan ell era a punt de retornar de Chavornay, li proposava en una carta:

---

¹⁰¹ Vegeu el que, sobre la primera, es diu a l'apartat anterior "La producció de la dècada". Pel que fa a la Història..., vegeu l'apartat que se li dedica en el cap. XIV.

¹⁰² Vegeu el que sobre la monografia de Jaume I es diu a l'apartat anterior "La producció de la dècada" i sobre les cròniques i Pere el Gran, els pròxims apartats finals dedicats a ambdues obres.

¹⁰³ Fons personal J. M. Capdevila.

"Fixa'm un dia i hora al vepre, les 7 Nuñez de Arce. Em trobarà assegut en un banc. Jo et seguiré. A aquest punt hem arribat."¹⁰⁴

I el 19-VII-1969, de Banyoles estant, li deia:
"Quan m'escrivis, fes-ho amb un nom fingit i donant una falsa adreça, que jo ja sabré que és la de la Diagonal".¹⁰⁵

També d'aquest període final, en una carta sense data, l'amonestava:
"No siguis impacient i no facis telefonar reclamant llibres de la Biblioteca Central. Ni miris les esqueles de "La Vanguardia", que ara com ara no em moriré. Es veu que tinc úlcera de duodè, com ja sospitava".¹⁰⁶

La seva correspondència amb Leveroni, pel seu caràcter més íntim, evidencia com Ferran es podia queixar de manera ben oberta de les seves malures; amb lamentacions que anaven des de "No vaig pas pitjor, però tampoc no vaig millor" (4-XI-1967) a "estic pitjor que mai" o "no sé pas com acabaré" (2-VII-1969).¹⁰⁷ De vegades, la precarietat física podia atemptar contra el fonament de la mateixa relació, com es diu en la carta del 20-VI-1968:

"Segueixo amb els insomnis. Misèria humana! No sé quan acabarà això! Quina paciència cal. Hi ha moments que no sabia què fer. No tinc humor de res. Ni gairebé esma d'estimar".¹⁰⁸

Finalment, la seva mort es produí a les quatre i vint minuts de la tarda del dia 8 de maig de 1971, a l'habitació 2-3 de la Sala de Sant Jaume del Pavelló de la Puríssima de l'Hospital de Sant Pau de Barcelona. La premsa de l'època, com ha explicat Rosa Montoriol, se'n féu ressò i aparegueren reportatges a diaris i revistes, entre els quals destaquen els que li dedicaren "La Vanguardia" (diumenge, 9 de maig), "Tele/Expres" (10 de maig), "Destino" (15 de maig) i "Serra d'Or" (juliol).¹⁰⁹ Així mateix, nombrosos particulars i corporacions manifestaren el seu condol, entre les quals el del Departament de Filologia de la Universitat de Barcelona (cosa que demostra que des de la instància universitària barcelonina hi havia qui sí que valorava la seva aportació, almenys pel que feia a les lletres catalanes).¹¹⁰

---

104 1-XII-1967. Fons R. Leveroni. Biblioteca Nacional de Catalunya.

105 Fons R. Leveroni BNC.

106 Fons Leveroni.

107 Fons Leveroni.

108 Fons Leveroni.

109 R. Montoriol, Op. cit. p. 47.

110 LPFSC 13.1.9.58.

15.5.-L'edició de les quatre grans cròniques, culminació del projecte de tota una vida.

L'edició i anotació històrica de les quatre grans cròniques medievals catalanes (de Jaume I, de Bernat Desclot, de Ramon Muntaner i de Pere el Cerimoniós), per bé que fou un projecte editorial concretat amb l'Editorial Selecta a la segona meitat dels anys quaranta i no fou publicat fins a l'any de la seva mort, va ésser (en bona part) el producte d'un treball iniciat per Soldevila als primers decennis del segle XX. La fundació, el 1907, de l'Institut d'Estudis Catalans suposà, com ja s'ha assenyalat, la institucionalització de la historiografia pròpia, cosa que possibilità l'elaboració d'una ambiciosa política d'organització interior i de projecció internacional.¹¹¹ En aquest ordre programàtic, un dels seus membres fundadors, Jaume Massó i Torrents, elaborà un minuciós i ben documentat Pla de publicació de les cròniques catalanes(1910)¹¹² que preveia l'edició per part de l'Institut de les més importants cròniques medievals (en principi tota una vintena) en una quinzena de volums d'unes 400 pàgines cadascun. El propi Massó s'encarregà, junt amb Louis Barrau-Dihigo, de les Gesta comitum barcinonesium, que havia iniciat ja en aquella època, però que no es va poder publicar fins al 1925. Així mateix (com consta en el pla al·ludit) s'havia també encarregat a Jordi Rubió i Balaguer la Crònica de Desclot. Fins i tot s'arribà a un conveni, l'any 1920, per tal de possibilitar econòmicament la publicació de les cròniques, entre l'Institut (amb el suport de la Mancomunitat de Catalunya) i la Fundació Concepció Rabell i Cibilis Vda. Romaguera (de la qual n'era un dels executors testamentaris el mecenes Rafael Patxot).¹¹³ Malgrat aquest acord, només s'arribà a editar el volum ja esmentat preparat per J. Massó Torrents i L. Barrau-Dihigo, i cap més.

Pel testimoni del propi F. Soldevila, se sap que el 1916 fou cridat per l'Institut a col·laborar en l'edició crítica de la Crònica de Desclot que aleshores

---

¹¹¹ Cap. III, apartat "La institucionalització de la història: L'Institut d'Estudis Catalans".

¹¹² Inclòs al Anuari 1909-10 (1911), ps. 38-48. En realitat, un primer pla no tan detallat havia estat presentat per ell mateix al plenari de la institució el 5-III-1908. (Vegeu Actes del Plenari de l'IEC. Llibre 1. Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans).

¹¹³ Vegeu Anuari 1915-20, on es reproduí les clàusules del conveni sota el títol Fundació Concepció Rabell i Cibilis. V^a Romaguera: Publicació de les Cròniques catalanes ps. LVII-LIX. Això permet saber que finalment es fixà la col·lecció en onze volums.

preparava Jordi Rubió.¹¹⁴ Segons ell mateix explicà, la seva responsabilitat era l'anotació històrica.¹¹⁵ Sembla ésser, però, que en un principi no estava tan clara una divisió de feines entre els dos encarregats de l'edició, ja que Soldevila també ha deixat testimoni, en el seu dietari Al llarg. (corresponent al 19-III-1926) de les reticències que el seu treball despertà en J. Rubió:
"Picabralla amb J.R. a propòsit de la publicació del Desclot (...)
-Vengui'm el seu treball! El Desclot és meu!...A qui el va encomanar el senyor Patxot?...Soldevila vostè no em coneix...
I tot de frases com aquesta.
-Miri --li he dit--: jo ara no puc entretenir-me, perquè m'escaparia el tren. Ja en parlarem un altre dia. Vostè s'haurà asserenat...
-No --m'ha interromput--; li asseguro que estic ben serè...
-Bé --he fet jo per finir-- d'aquí a alguns dies en tornarem a parlar: ara m'escaparia el tren". (p. 16)

Veritablement aquelles diferències es van resoldre ben aviat, perquè el 24-IV-1926, Soldevila escriví a J. Rubió una carta on celebrava la "solució del Desclot".¹¹⁶ És possible que aquesta solució consistís en interrompre i recollir com a "col.laboració" la feina feta per F. Soldevila, i "compensar-lo" amb un nou encàrrec: el d'anotar el Llibre dels fets, la crònica de Jaume I.¹¹⁷

Així mateix, en l'esmentada lletra, explica quines serien les condicions més òptimes de pagament de la nova feina que se li havia encarregat:
"Solament em plauria d'introduir-hi una lleugera modificació i és aquesta: en lloc de cobrar 200 ptes al mes (la qual cosa em neguitejaria si per qualsevol motiu no podia fer tot el treball corresponent), en cobraré sols 100. Si a la fi de setembre, abans de marxar a Liverpool, he enllestit, com espero, cobraré la resta fins a completar les tres quartes parts, o sigui 600 ptes. Si no he enllestit, enllestiré a Liverpool allò que em falti, que forçosament haurà d'ésser poc, i quan acabaré, cobraré les 600 ptes. I l'altra quarta part, o sigui 400 ptes, a mesura que s'estampin els fulls".

Una prova de l'acceptació de la proposta de Soldevila és un postal de J. Rubió del 7-V-1926, on li diu:
"Amic Soldevila, el S. Patxot m'ha entregat cent pts. per a V (mesada d'abril), a compte de la seva col.laboració al L. dels feyts. Digu'm com vol que li entregui".¹¹⁸

---

¹¹⁴ Prefaci dins Pere el Gran. Primera part: L'infant, Institut d'Estudis Catalans, 2^a ed., Barcelona, 1995, vol I, p. IX. Aquest treball fou l'incentiu que el féu concebre l'ambiciós estudi monogràfic sobre Pere el Gran. Vegeu el pròxim apartat.

¹¹⁵ Prefaci, Op. cit. p. 9.

¹¹⁶ LPFSC 6.2.4.21.

¹¹⁷ Encara en el Catàleg de publicacions 1907-1986, publicat per l'IEC el 1986 figura "en premsa" la crònica del Desclot "editada i anotada en col.laboració amb Ferran Soldevila, per Jordi Rubió" (p. 10).

¹¹⁸ DCS 2.4.9.

Sembla que el gruix de la feina va poder-lo lliurar abans de la seva marxa a Liverpool, segons el seu propi testimoni.¹¹⁹ L'edició, però, quedà estancada, segurament a causa de les dificultats que l'Institut va haver d'afrontar durant la dictadura de Primo de Rivera. Fins ben entrats els anys trenta no es va començar a desbloquejar la qüestió i aleshores es demanaren responsabilitats a Soldevila sobre la situació creada, com explica en la seva anotació del 13-XII-1935:

"A l'l.d'E.C. Ja me n'anava i ha sorgit la conversa sobre la publicació de les cròniques. En Puig i Cadafalch ha inquirit la causa de la lentitud amb què s'imprimeixen. "No sé --he dit--, penso que és la impremta". Ha rebutjat l'explicació (en part amb motiu) i, naturalment, la culpa ha recaigut sobre els col.laboradors. "Abans d'anar-me'n a Anglaterra, fa nou anys --he objectat--, ja tenia fetes les notes a ben bé les tres quartes parts del Llibre dels Feyts. Vaig donar un gros feix de paperetes i, fins fa poc temps, no m'ha demanat més original".

Sembla que en aquells moments existia la voluntat (i segurament el finançament) per dur a terme l'edició, ja que es conserva també una carta del 21-II-1936, signada per R. Albert i Llauro, on es convoca una reunió per parlar del tema.¹²⁰ L'esclat de la guerra degué paraitzar tota iniciativa en aquest sentit.

El treball sobre les cròniques de Desclot i de Jaume I li va permetre assolir, ja als anys vint, un coneixement minuciós d'aquells textos. Això possibilità que fos convocat per l'Editorial Barcino (fundada per J.M. de Casacoberta el 1924) a participar en la col.lecció de "Els Nostres Clàssics" en "escrits literaris de Reis i d'Infants" (encara que la proposta finalment no s'arribà a materialitzar en l'edició de cap obra).¹²¹ Així mateix, li va permetre elaborar (a partir d'una hipòtesi de Manuel de Montoliu) una teoria sobre l'existència de textos èpics prosificats en aquelles cròniques, que ell mateix assajà de reconstruir. Les seves idees les exposà inicialment en dos articles publicats a la "Revista de Catalunya", titulats ambdós Catalunya ha tingut poesia èpico-popular?, però centrats, el primer, en la crònica de Jaume I i, el segon, en la de Desclot.¹²²

---

¹¹⁹ Vegeu l'anotació corresponent al 13-XII-1935 (Al llarg..., p. 280), reproduïda més endavant.

¹²⁰ LPFSC 8.1.4.61.

¹²¹ Pere Bohigas li ho proposà en una carta del 28-V-1924 (LPFSC 6.2.3.61). En una posterior del 18-VII-1924 li deia: "El vostre volum podrà publicar-se en ocasió que tingueu algún lleure per dedicar-vos-hi. De moment no corre pressa" (DCS 2.2.7).

¹²² Núm 15 (setembre 1925), ps. 240-250 i núm 16 (octubre 1925), ps. 346-358, respectivament.

Les seves tesis desfermaren una forta polèmica que provocà que, en el núm 18 (des. 1925, ps. 592-600), la revista fes una enquesta sobre el tema entre destacats erudits.¹²³ A la discussió s'hi incorporà M. de Montoliu amb un article, Sobre la teoria dels poemes històrics cròniques rimades catalanes medievals, en el qual reclamà la paternitat gairebé exclusiva de la descoberta i atacà les reconstruccions fetes per Soldevila, ja que ell considerava que els textos prosificats en la Crònica de Jaume I eren decasíl·labs regulars.¹²⁴ El propi F. Soldevila s'encarregà de cloure el debat amb dues respostes també amb un mateix títol: La qüestió de les prosificacions en les cròniques catalanes. En la primera, feia un balanç de l'enquesta i, en la segona, responia directament a Montoliu.¹²⁵ No tardà, però, a reprendre el tema i publicà en la mateixa revista Les cançons de gesta i la crònica de Desclot.¹²⁶

Amb posterioritat, Soldevila també centrà la recerca de prosificacions de poemes èpics en la crònica de Ramon Muntaner, que estudià molt atentament als anys trenta, perquè tenia el propòsit d'elaborar una monografia sobre l'autor.¹²⁷ L'impacte que provocà la seva teoria el mogué a convertir-la en una qüestió d'estudi constant al llarg de la seva obra. No ha de sobtar, doncs, que el tema que escollís per al seu discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona l'any 1958 fos Les prosificacions en els primers capítols de la crònica de Desclot --text que fou publicat en el "Butlletí" de l'entitat. Ni que abundin d'altres escrits seus sobre la qüestió durant els anys cinquantes i seixantes: Un poema joglaresc sobre la batalla de Muret,¹²⁸ Un poema joglaresc sobre l'engendrament de Jaume I,¹²⁹ Un poema joglaresc sobre l'assalt a la Ciutat de Mallorca,¹³⁰ o Un poema narratiu català sobre la batalla de les Navas.¹³¹

---

¹²³ En aquell número hi intevingueren Jordi Rubió i Balaguer, Ramon d'Abadal i de Vinyals, Jaume Bofill i Mates, i Mossèn Antoni Griera i Francesc. Posteriorment es recollí també l'opinió de Ramon d'Alòs Moner en el núm 20, febrer 1926, ps. 184-185. El debat, naturalment, s'estengué a publicacions diverses i va incloure d'altres noms. D'entre ells, cal destacar Lluís Nicolau d'Olwer, que es manifestà favorable a la hipòtesi de les prosificacions. Vegeu, per exemple, La Crònica del Conqueridor i els seus problemes, dins "Estudis Universitaris Catalans" XI (1936) ps. 87-88

¹²⁴ Núm 22, abril 1926, ps. 401-411.

¹²⁵ Núm 24 (juny 1926) ps. 605-618 i núm 25 (juliol 1926), ps. 39-50, respectivament.

¹²⁶ Núm. 46 (abril 1928), ps. 387 -397.

¹²⁷ Vegeu el Cap. IX, ap. "La història, arma de combat".

¹²⁸ Homenatge a Carles Riba, Barcelona, 1954.

¹²⁹ Estudios dedicados a Menendez Pidal, VII, 1957, ps. 71-80.

¹³⁰ "Estudis Romànics" IX, IEC, Barcelona, 1961, p. 40.

¹³¹ Estudios dedicados a Duran y Sanpere en su LXXX Aniversario, III, "Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad" XIV (1970) ps. 25-30.

Modernament, la tesi de la prosificació ha comptat amb destacats partidaris com Martí de Riquer (que ha afirmat que "sembla inatacable" i que ha admès diverses reconstruccions fetes per Soldevila)¹³² o Joaquim Molas (que considera que les línies generals de la seva base d'interpretació "encara són vigents"¹³³). Més crítics han estat Stefano Asperti i Josep M. Pujol que han impugnat la teoria de les prosificacions perquè no hi observen restes de versificació en el text de les cròniques, per bé que no neguen ni l'existència d'una èpica medieval catalana ni la seva possible influència en els autors de les cròniques (però que, en tot cas, seria una influència "externa" al text).¹³⁴

Independentment de la influència "externa" o de l'aprofitament de poemes narratius en el mateix text, la descoberta de la importància d'aquesta poesia narrativa en la redacció de les cròniques suposà un veritable canvi radical en la concepció mateixa de com es gestaren aquestes obres històriques. Un altre gran estudiós d'aquests textos, Jordi Rubió i Balaguer ho ha explicat així: "Ara podem esguardar les cròniques catalanes des d'un altre observatori. Abans les consideràvem romànticament com a creació d'un protagonista dels fets relatats, independent de tota suggestió literària, concentrat en el moment històric que vivia i sense altra preocupació que la de consignar objectivament allò que havia vist o li era contat pels testimonis dels esdeveniments (...) el punt capital a esbrinar era l'origen d'aquell estil popular narratiu ¿Arribaríem a creure'l resultat d'una força ingènua i espontània que s'ignorava ella mateixa? ¿D'on sortien aquells trets comuns tan expresius que agermanen, en certa manera, per damunt les condicions personals de cada autor, unes pàgines que semblen viscudes? El descobriment de prosificacions de relacions rimades de fets de la vida pública, militars o cívics, en les nostres cròniques, en donava la resposta. El vers precedí la prosa com a mitjà de divulgació i d'ensenyament."¹³⁵

La situació d'excepcionalitat que suposà per a la cultura catalana el règim franquista contribueix a explicar (en bona part) la interrupció que patí el pla de publicació de les cròniques de l'Institut. Dos casos il·lustren prou bé el fet. Un és l'edició de la crònica de Pere el Cerimoniós curada per Amadeu Pagès.

---

¹³² Història de la Literatura Catalana, vol I, Barcelona, Ed. Ariel, 1^a ed. 1964, 3^a ed. 1982, ps. 380-390

¹³³ Pròleg a Cronistes..., p. 8.

¹³⁴ El treball de J. M. Pujol és la seva tesi doctoral inèdita (Tarragona, 1991) sobre la crònica de Jaume I, mentre que el text de S. Asperti és l'article La qüestió de les prosificacions en les cròniques medievals catalanes, inclòs en les Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, ps. 85-137). Ambdós reportats per Antoni Ferrando i Vicent Josep Escartí en la seva Introducció a la moderna edició del Llibre dels fets de Jaume I (Ed. Afers, Catarroja-Barcelona, 1995, p. 13).

¹³⁵ Extret de la recensió crítica que J. Rubió féu de la Crònica de B. Desclot preparada per M. Coll i Alentorn a "Estudis Romànics" vol V, 1955-56, p. 212.

Acabada de preparar el 1932 i a punt d'ésser editada per l'Institut, la guerra i les condicions posteriors ho impossibilitaren, raó per la qual Pagès aconseguí que el seu treball fos finalment publicat el 1941 per la casa Privat de Tolosa.¹³⁶ L'altre cas és el de l'edició de la crònica del Desclot ja esmentada, que preparava Jordi Rubió i Balaguer (conjuntament amb el mateix F. Soldevila). Sobre el treball realitzat existeix el testimoni del propi Rubió:

"Jo, encara en la juvenesa, vaig ambicionar de publicar-ne l'edició. Per encàrrec de la Fundació Vídua Romaguera, i sota el patrocini de l'Institut d'Estudis Catalans, la vaig començar, comptant amb la col.laboració de Ferran Soldevila per al comentari històric. Pel mes d'agost de 1928 en foren tirats els primers plecs. Massa lentament el treball anà fent camí, i l'any 1936 en tenia estampats noranta-cinc capítols (segons la numeració de l'edició Buchon), i en elaboració molt avançada, notes i variants fins al cap. 106. El text, el tenia pràcticament establert fins a la fi del llibre. S'esdevingué el gran col.lapse, i la vida plantejà d'altres exigències".¹³⁷

A desgrat de la duresa de les condicions imposades pel franquisme, sorgiren ja als anys quaranta, algunes iniciatives privades (de caire marcadament "resistent") per tal d'intentar completar, ni que fos parcialment, un propòsit similar al de l'Institut. Sens dubte una de les més destacades i ambicioses fou la de l'editorial Barcino promoguda per J. M. Casacoberta, que ja als anys vint havia iniciat l'edició (dins de la seva "Col.lecció Popular") de les cròniques de Jaume I (el 1926) i de R. Muntaner (el 1926), a cura del propi editor. Ni una ni l'altre no es pogueren completar abans de la guerra, però foren represes posteriorment i la segona es pogué finalitzar el 1952 i la primera el 1962, gràcies a la col.laboració de Miquel Coll i Alentorn. El mateix Coll i Alentorn, s'encarregà a finals dels quaranta d'iniciar l'edició de la crònica de Desclot, per a la col.lecció "Els Nostres Clàssics" de la Barcino, que completà l'any 1951 i per a la qual comptà amb l'ajut del seu mestre J. Rubió que feia ja tant de temps que preparava la seva edició crítica.¹³⁸

---

¹³⁶ El propi F. Soldevila ho explica en el prefaci corresponent a la crònica de Pere el Cerimoniós (p.125), ja que pren com a model l'establerta per Pagès, que segons ell és "la millor de totes"(p. 121).

¹³⁷ Extret de la ja esmentada crítica a l'edició de la Crònica de Desclot preparada per Coll i Alentorn als "Estudis Romànics".

¹³⁸ Malgrat que explícitament es deia que no es tractava d'una edició crítica, sembla ésser que la seva publicació contribuí a la desgana de J. Rubió en la continuació del seu projecte, com ell mateix confessà al propi Coll en una carta del 4-IX-1949: "O jo sóc miop o l'edició de vostè ja és una edició crítica. En fi, el temps dirà. Per ara, li asseguro que només de pensar en variants em fa basarda. Si ara fos a començar hauria emprès l'edició sota un criteri ben diferent: donaria a aquelles molt menys importància. En canvi, segueixo creient que tota la feina de notes que fèiem entre en Soldevila i jo, sí que té interès. Cregui que si algun

Uns quants anys abans que es completessin aquestes edicions, cap el 1948, Josep M. Cruzet es plantejà la necessitat de publicar en un sol volum les quatre grans cròniques i proposà el projecte a F. Soldevila, que aleshores acabava la primera redacció catalana de la Història d'Espanya. El propi Soldevila ho anotà en el seu dietari, el 3-III-1948:

"En Cruzet, de la Casa del Llibre, volia veure'm. Vol publicar dins la Col.lecció Perenne les quatre grans cròniques. Acaba d'aparèixer el Tirant. Ja estaria bé de tenir-les així, en un volum. Haig, però, de veure, abans de decidir, què en pensen els de l'Institut d'Estudis Catalans i En Casacoberta. La Col.lecció té èxit".¹³⁹

Ràpidament obtingué la "llum verda" per part de les dues instàncies al.ludides, com explica en aquesta altra anotació del 5-III-1948:

"He parlat a En Coll de la proposta d'En Cruzet. Li ha semblat molt bé. No hi veu cap inconvenient, sobretot si trigo un cert temps a enllestir la feina perquè 'Els Nostres Clàssics' tinguin temps d'engegar volums".¹⁴⁰

També J. M. Casacoberta s'avingué a facilitar l'edició:

"En Casacoberta accedeix a deixar utilitzar el text d'alguna crònica per a la Biblioteca perenne. Això simplifica molt les coses"¹⁴¹

Les dificultats vingueren per la problemàtica del seu finançament, tal i com J. M. Cruzet explicà a Soldevila en una carta del 9-XI-1951:

"D'encà de la nostra darrera conversa, tinguda fa uns mesos, ha sigut per mi un motiu de constant i greu preocupació l'elevadíssim cost que va representar la preparació de l'original de Les quatre Cròniques, que jo mai podia imaginar-me que pugés tant i que s'aparta en absolut de la xifra màxima que vaig preveure d'acord amb el convingut en el nostre conveni (...)

El problema que per a mi s'ha plantejat és gravíssim ja que a part del dèficit habitual que produeixen l'edició d'aquests tipus de llibres, s'hi afegeix ara, el de que el preu de venda que deuré fixar-hi (...) haurà d'ésser inferior al del cost de l'obra (...)

Convé, per tant, que tenint present tot el que us he manifestat, ens tornem a veure el més aviat possible, i em pogueu concretar --reduint-la al mínim-- la quantitat que manca per a completar la vostra total retribució".¹⁴²

Encara el 6-V-1954 la cosa no havia pas millorat gens, com el propi Cruzet explicà en una altra carta d'aquella data:

---

remordiment tinc de la desgana que ara sento per DescLOT és per En Soldevila". Citada per A. Balcells a Miquel Coll..., p. 146, nota 7.

¹³⁹ Dietaris..., vol II.

¹⁴⁰ Op. cit.

¹⁴¹ Ibíd., 29-IV-1948.

¹⁴² LPFSC 10.1.2.95.

"(...) com que em va semblar que us anava millor --per estar molt enfeinat-- que es diferís la publicació de Les quatre grans cròniques catalanes, i d'altra banda no tinc resolta encara l'ajuda econòmica que necessito per tirar-la endavant, he obert un compàs d'espera en les meves gestions. De totes maneres estiguen previngut perquè en un moment determinat es podria presentar l'oportunitat, i jo no podria pas desaprofitar-la".¹⁴³

Fins cap a la meitat de la dècada dels seixanta, mort ja J.M. Cruzet, el projecte no començà a fer via. Naturalment, amb moltes dificultats, com testimonia la carta que F. Soldevila adreçà a Maria Borràs, V^a Cruzet, el 28-II-1965:

"Li agraeixo molt que m'hagi estalviat la iniciativa d'escriure-li sobre la qüestió de les 4 Cròniques però em dol que m'hagi pogut creure culpable de l'empantanegament que pateixen, quan me'n considero totalment innocent. Pensi que, pel cap baix, fa dos mesos que no he vist cap galerada ni altra prova: pensi --ho tinc anotat-- que el dia 17 d'agost de l'any passat vaig lliurar a En Miracle des del paràgraf 356 de la crònica de Jaume I fins al final, i que aquesta és l'hora que no m'ha estat tornades corregides aquestes proves. Així, ¿com és possible avançar? (...) Són vostès, doncs, els qui han d'apressar la feina.

Jo, per la meua banda, faré tot el que pugui --i encara puc molt, si la salut no empitjora més del que ja ha empitjorat. Jo la tindrè al corrent de la marxa de la feina (...) I quant als pròlegs, jo aprofito la intensa lectura de la correcció de proves per completar les notes per a una correcta elaboració. D'altra banda, suposo que no ignora que la composició dels pròlegs anirà tota seguida, amb numeració a part, independent, doncs, de la impressió del text".¹⁴⁴

En aquesta embranzida decisiva del projecte hi tingué una participació destacada M. Coll i Alentorn. El propi Soldevila ho féu constar en la introducció del llibre, on explicà que

"ha tingut la gentilesa de revisar les notes de la Crònica de Desclot, i el text i les notes de les de Muntaner i Pere III, així com la informació bibliogràfica del final dels prefacis a les cròniques de Jaume I i Muntaner".¹⁴⁵

No en va, Coll havia participat en totes les cròniques editades per la Barcino i era l'especialista més reputat sobre historiografia medieval del moment.¹⁴⁶ A més a més era un gran amic i un fidel deixeble de Soldevila, amb qui havia col.laborat als Estudis Universitaris Catalans i en les obres que aquest dirigí com Un segle... o la Història dels catalans. Aquesta col.laboració es féu especialment estreta arran de l'atac que Soldevila patí a finals del 1966 i que es

---

143 LPFSC 10.1.5.93.

144 LPFSC 13.1.4.6.

145 Pàg. 5.

146 Vegeu A. Balcells, Miquel Coll..., especialment el cap. 10 "Represa i desenvolupament de l'obra historiogràfica als anys quaranta" i el cap. 11 "La plenitud com a historiador als anys cinquanta i altres treballs posteriors".

concretà en la participació activa de Coll en l'edició de les quatre grans cròniques, de Els primers temps de Jaume I (1968) i en la redacció de la monografia sobre Pere el Gran. Segurament per l'estat d'elaboració amb què es trobaven aquests treballs, es donà prioritat als dos primers projectes, en detriment del tercer. Aquesta carta de Coll i Alentorn, del 5-VI-1970, evidencia l'ordre que es va seguir:

"Fa molts dies (més d'un mes) que vaig donar a la Selecta les galerades totalment corregides de la seva Crònica del Cerimoniós. Posteriorment he estat amb ells diverses vegades per resoldre petits problemes que van sorgint en les segones proves del Desclot i Muntaner. Les segones proves del Cerimoniós les revisaré totes jo. (...) Després em dedicaré al seu Pere el Gran i quan tingui feta la redacció del capítol pendent em permetré d'enviar-li perquè m'hi faci les observacions que calgui".¹⁴⁷

La feïnada que F. Soldevila féu en aquesta edició contribueix a explicar (al marge de les adversitats ja apuntades) perquè fou tan lenta la seva gestació. Una idea del volum del treball que hi esmerçà la dona el fet que els prefacis introductoris, presentats l'un darrere l'altre, ocupen 126 pàgines, i que les notes (sumades les de les quatre cròniques) s'acosten a les 400 pàgines de lletra petitíssima i concentrada (que segurament suposaren cap a un miler de folis). La de Jaume I sola, aplega un total de més de 200 pàgines de notes (quan el text n'ocupa tan sols 190)¹⁴⁸; la de Desclot, 75 ps.; la de Muntaner, 55 ps.; i la de Pere el Cerimoniós, 64 ps. Certament, més que no en el contingut dels prefacis (algun dels quals, com el de Jaume I, és l'aplec d'altres articles de Soldevila publicats en edicions erudites) és aquesta anotació de caràcter històric (i no filològic, com era d'esperar per la mateixa trajectòria professional del curador) la que dona el gran valor a l'edició que ens ocupa, ja que condensa bona part de la investigació de tota una vida (especialment pel que fa als regnats de Jaume I i Pere el Gran). Cal recordar que un dels mòbils principals de Soldevila per tenir cura d'aquestes cròniques era demostrar la seva vàlua com a font històrica, com ell mateix havia tingut ocasió de constatar en els seus treballs sobre els grans reis del segle XIII. Així, en el Prefaci del primer volum de Pere el Gran, davant de l'escassa aportació de la historiografia moderna sobre el monarca, afirmà que Desclot "ha d'ésser considerat com la font narrativa primordial del regnat" (p. XI). Molt anteriorment, en una carta a

---

¹⁴⁷ Arxiu Particular Coll i Alentorn

¹⁴⁸ Aquest gran volum s'explica pel fet que va ésser la que més va treballar al llarg de la seva vida. En una altra obra seva, el mateix Soldevila diu que, per a aquesta edició, aprofità en part el treball realitzat per a l'Institut. Vegeu el Prefaci de Els primers temps de Jaume I, p. V.

Manuel de Montoliu, del 4-VI-1926, afirmà que després d'haver fet el seu treball d'anotació històrica de la crònica de Jaume I esperava que "la valor històrica del Llibre dels feyts restarà encara més manifesta".¹⁴⁹

L'aplicació d'aquest criteri historiogràfic explica, doncs, que fes una consideració dels seus autors com a cronistes pròpiament dits i que no es limités a valorar-los només des d'una òptica literària.¹⁵⁰ I que també, en nota, sempre ens informi de la veracitat històrica del que es narra o de la versió sovint diferent que sobre un determinat fet es dóna en una altra de les cròniques incloses en el mateix llibre o bé en d'altres, especialment en la de Zurita (que tant bé coneixia el curador). Insistir en aquest extrem em sembla que val la pena perquè quan va aparèixer el volum es feren algunes crítiques (penso que excessivament rigoristes) sobre l'edició, que tendien a negligir aquest aspecte en favor d'un criteri estrictament filològic. Així, Josep Massot i Muntaner apuntà, el 1972, que el caràcter pòstum de l'obra podia haver contribuït a "la manca d'un criteri unificador i la poca cura en l'establiment dels textos, que sovint donen un to gairebé podríem dir caòtic al llibre".¹⁵¹ Malgrat això, assenyalava que no dubtava de la validesa de l'obra "sobretot des del punt de vista de l'anotació històrica". Des d'una perspectiva filològica, l'edició patia de les mancances remarcades per Massot, però en descàrrec del seu judici parcialment advers i molt sever, s'ha de dir que en cap cas el volum pretenia ésser una edició erudita de les cròniques, sinó una edició de divulgació, amb grafia modernitzada, per a un públic culte mitjà i no especialitzat, per bé que interessat sobretot en el passat medieval.¹⁵² Encara avui, a principis del dos mil, és l'única que existeix d'aquestes característiques que les aplega totes quatre.

15.6.-Una obra mestra inacabada: Pere el Gran

La idea mateixa d'una "obra mestra inacabada" és fins a cert punt contradictòria, almenys si la concebem des d'una perspectiva acadèmica tradicional. El seu aspecte d'obra inacabada l'invalidaria com a punt de

---

¹⁴⁹ Fons Manuel de Montoliu.

¹⁵⁰ Així, doncs, donà credibilitat a Desclot i Jaume I, mentre que posà serioses objeccions a Muntaner i parlà de "duplicitat" al referir-se a la de Pere el Cerimoniós. Vegeu la introducció general que obre el volum que ací considerem (p. 3).

¹⁵¹ Les quatre grans cròniques, dins "Serra d'Or", març 1972, p. 45.

¹⁵² Una altra virtut poc assenyalada d'aquesta edició és el seu índex onomàstic i toponímic final, que ha estat sovint utilitzat en edicions fins i tot recents, com ara la ja esmentada del Llibres dels fets realitzada per Antoni Ferrando i Vicent Josep Escartí.

referència obligat en la producció d'un determinat autor (tot i que també s'admetin glorioses excepcions, sobretot en l'àmbit musical). No seria així, però, des d'una concepció menys rígida i més actualitzada com la que es va obrir ja amb les primeres avantguardes del segle XX. L'"obra mestra" i fins i tot la producció total d'un creador no és quelcom necessàriament finit ni cal que ho sigui, sinó que més aviat la seva vàlua està en el seu caràcter d'obra oberta a l'esdevenidor. Així, Joan Miró (per citar només un autoritzat representant de la primera avantguarda del segle XX) és plenament conscient que allò important no és finir una obra, sinó arribar a intuir que aquesta "permetrà un dia començar quelcom".¹⁵³ La monografia sobre Pere el Gran que F. Soldevila va deixar incompleta s'avindria perfectament a aquesta noció més actual, ja que encara que es tracti d'una obra inacabada és un estudi precursor de moltes de les tendències que emergiren en dècades posteriors. D'entrada és un dels intents més clars d'una concepció de la història globalitzadora que, a partir de l'anàlisi d'una trajectòria personal, vol establir una panoràmica de conjunt de tot un regnat que no tan sols se centra en els aspectes polítics i econòmics, sinó que fins i tot arriba a abordar l'estudi d'aquells elements que posteriorment han estat objecte de l'anomenada "història de la vida privada".¹⁵⁴ Així li ho ha reconegut una historiadora actual com Eva Serra:

"Al costat de les dades històriques militars, polítiques i diplomàtiques hi ha capítols inoblidables de descripció de l'ambient de la cort. Desfilen amb una minuciositat impressionant els viatges i els itineraris del monarca, els seguicis, la funció dels troters (...), l'alimentació, els animals domèstics de la casa reial (...) l'enllumenat, la cacera, els exercicis guerrers, l'activitat dels joglars, la indumentària, els esclaus, els barreigs de moreries, les finances, els préstecs i els jueus, una quantitat immensa de detalls: des dels presents del rei d'Armènia a Pere el Gran fins al recurs del rei a l'alquímia intentant possiblement d'obtenir moneda per aquesta via".¹⁵⁵

La brevetat del regnat de Pere el Gran (1276-1285) segurament féu que Soldevila pensés que podia arribar a ésser possible assolir aquesta ambiciosa visió exhaustiva i de conjunt que s'havia proposat dur a terme. Cal dir que aconseguí redactar, com veurem, gairebé dues de les tres parts que havia

---

¹⁵³ Vegeu J. Miró, Carnets catalans, Ed. Polígrafa, Barcelona, 1980 p. 127. L'anotació mironiana correspon a una seva llibreta del 1940-41.

¹⁵⁴ Sobre la aquesta concepció històrica, vegeu el cap. XIV, l'apartat "La revisió historiogràfica soldeviliana".

¹⁵⁵ E. Serra, Ferran Soldevila. Vint anys després, dins "El contemporani" núm 2 (gener-abril 1994), p. 16.

previst que tindria la seva monografia. Restà totalment per fer el període final, de 1283 al 1285.

El fet que el regnat de Pere el Gran fos un moment propici (per la seva brevetat i importància) per aplicar la seva visió historiogràfica globalitzadora no explica, però, l'interès tan persistent per la figura del monarca, que Soldevila mantingué al llarg de gairebé tota la seva vida professional. Tampoc no l'acaba d'explicar la circumstància d'ésser un període poc investigat pels estudiosos, malgrat ésser reconegut per tots com de gran transcendència històrica. El propòsit de Soldevila anava molt més enllà: volia erigir el monarca a la categoria de gran símbol nacional del període medieval. En la seva època (i encara posteriorment), aquesta funció era atribuïda a Jaume I, l'altre gran rei del segle XIII, al qual Soldevila dedicà també nombrosos estudis (entre els quals una altra monografia amb pretensions d'exhaustivitat similar a la que ens ocupa). De la comparació entre els dos sobirans, en deduïa dues concepcions polítiques antagòniques en un punt que ell considerava fonamental: la consideració que cadascun feia dels seus dominis. Segons l'historiador, Jaume I, en realitzar testamentàriament la partició dels seus reialmes, encarnava una concepció patrimonial que ja constituïa en el seu temps un anacronisme, com demostraria el fet que el seu hereu, Pere el Gran, no seguís aquella tendència. De fet, a criteri de Soldevila, el rei Pere inaugurà una línia política que havia de culminar en Jaume II, el qual a les Corts de Tarragona del 1319 establí, per a ell i els seus successors, la indivisibilitat dels seus regnes. La contraposició entre els dos reis també l'estenia a d'altres facetes de la seva política general, tal i com assenyala en la seva comunicació La pugna entre Jaume I el Conqueridor i el seu fill Pere II el Gran, llegida en la sessió del 16 d'abril del 1955 de la Societat Catalana d'Estudis Històrics.¹⁵⁶ En aquella ocasió insistí en la consideració de Jaume I com a un sobirà que trencà la tradicional línia política dels reis catalans, tant pel que fa a la partició dels reialmes com a la política seguida envers Occitània (de trencament) i Castella (d'acostament). En canvi, veia en l'infant Pere un continuador de la política tradicional, defensor de la intervenció i, si cal, de la guerra. Així, Pere el Gran encarnava una concepció més equiparable a una posició moderna de caràcter nacional, que no el seu predecessor, al mateix temps que era també qui havia sabut donar a la seva política una inequívoca dimensió "europea" i no estrictament "hispànica".

Aquesta intenció vindicadora de la figura del monarca explicaria el fet que (com ha assenyalat molt encertadament Manuel Riu), l'estudi de la figura

---

¹⁵⁶ N'existeix una recensió signada per Joan F. Cabestany al "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics", III-IV (1954-1955), Barcelona, 1963, p. 82.

d'aquest rei estés constantment en el programa d'estudis de Soldevila.¹⁵⁷ Cronològicament, el seu interès pel sobirà data, segons confessió pròpia, ja del 1916 de quan l'Institut d'Estudis Catalans li encomanà la preparació de l'anotació històrica de la Crònica de Desclot.¹⁵⁸ El material aplegat aleshores li féu concebre un seguit de monografies que havien de tractar diferents aspectes del regnat de Pere el Gran¹⁵⁹, d'entre les quals l'única que arribà a redactar i publicar, però, fou Pere el Gran: el desafiament amb Carles d'Anjou (1919).¹⁶⁰ Tanmateix, el 1926, publicà a l'Anuari dels catalans el que ell mateix qualificà com "una miniatura dels primitius projectes", l'extens article Les gestes de Pere el Gran.¹⁶¹ Naturalment, en la seva Història de Catalunya (1934-35) també oferí una visió sintètica sobre el regnat del monarca, però el treball monogràfic que ens ocupa (que en principi tenia com a títol genèric El regnat de Pere el Gran i que finalment fou simplement Pere el Gran), no l'inicià fins als anys quaranta, el continuà als cinquanta i no l'abandonà fins a la seva mort.

Gràcies als dietaris soldevilians se sap que el 12-XI-1946 havia arribat a les acaballes de la redacció del primer volum referit a l'infant Pere i que el 9-VIII-1948 ja en tenia les primeres proves d'impremta.¹⁶² El primer volum es publicà el 1950 dins les "Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC; el segon aparegué el 1952 i el tercer, el 1956. Tots tres llibres cloïen la primera part de l'obra, centrada en la infantesa del monarca.¹⁶³ De la segona part,

---

¹⁵⁷ M. Riu, Necrològica. Ferran Soldevila (1894-1971), dins "Anuario de Estudios Medievales", vol IX (1974-79), CSIC, ps. 659-671.

¹⁵⁸ Així ho diu en el Prefaci del primer volum, p. IX. Val a dir que ací es pren com a referència (si no es diu explícitament el contrari) l'actual segona edició de l'obra, publicada pel mateix IEC, el 1995. Ja s'ha apuntat que aquest extrem ha estat corroborat amb les Actes de la Secció Històriocarqueològica de l'IEC, en les quals també consta que F. Soldevila rebé una subvenció pels seus treballs primerencs sobre el monarca. Vegeu "La preeminència inicial dels estudis històrics" (cap. III).

¹⁵⁹ El propi F. Soldevila les enumerà en el Prefaci del vol I: La guerra contra els sarraïns valencians, Les lluites contra els barons de Catalunya, Els grans aparellaments per a l'expedició d'Àfrica, Els preparatius de l'infant Alfons contra l'amenaça d'invasió francesa, La incursió franco-navarresa a l'Aragó, La incursió catalano-aragonesa a Navarra, La lluita contra Joan Núñez de Lara, senyor d'Albarrací i vassall de Santa Maria, La Croada de Felip l'Ardit, Les relacions amb França, Castella, Mallorca, Portugal, Anglaterra i altres Estats, Notes biogràfiques sobre alguns personatges dels temps de Pere II, Pere el Gran en la llegenda i la literatura (p. IX).

¹⁶⁰ Inicialment fou publicada com a separata dels "Estudis Universitaris Catalans" vol IX (1915-1916) i molts més anys després dins la col·lecció "Episodis de la Història", que ell dirigí i que edità Rafael Dalmau (1ª ed. 1960, 2ª ed. 1994).

¹⁶¹ Prefaci del 1er. vol. de Pere el Gran. p. X.

¹⁶² Dietaris de l'exili..., vol II (en premsa).

¹⁶³ En l'actual segona edició de l'obra han estat aplegats en un mateix volum (Barcelona, 1995).

dedicada al regnat fins al 1282, només n'aparegué un primer volum l'any 1962, que abastava fins l'any 1277.¹⁶⁴ Miquel Coll i Alentorn aconseguí preparar un segon volum dedicat a aquest període amb el capítol inèdit "La qüestió del bovatge" (redactat pel propi Soldevila) i "La revolta d'alguns barons catalans el 1278" (redactat per Coll i Alentorn amb el material aplegat per Soldevila i sota les seves directrius, ja en els últims anys de vida), no publicat fins a la segona edició recent de l'obra (1995).¹⁶⁵ Es possible que aquesta segona part hagués de comptar amb un nou llibre que arribés cronològicament fins al 1282, del qual sembla que ni Soldevila ni Coll n'arribaren a redactar cap fragment. I per culminar tota la monografia encara restava, com s'ha dit anteriorment, tota una tercera part que havia d'abastar el període 1283-1285, l'extensió de la qual no s'arribà mai a precisar. En l'entrevista concedida a Porcel, del 1967, Soldevila explicà que pensava que el seu estudi ocuparia, en total, de vuit a deu volums.¹⁶⁶ Segons això, doncs, podien faltar de tres a cinc llibres (d'un centenar llarg de pàgines cadascun).

En l'esmenada entrevista, afirmava ésser ben conscient de la dificultat de poder complir el seu propòsit (tot i que una anys abans havia deixat escrit que era "una d'aquelles obres que no voldria anar-me'n d'aquest món sense haver deixat escrites").¹⁶⁷ Aquesta temença la devia tenir de força temps abans, cosa que explicaria que en el llibre Els grans reis del s. XIII: Jaume I. Pere el Gran¹⁶⁸ i en el ja esmentat Vida de Pere el Gran i d'Alfons el Liberal¹⁶⁹ hi anticipés algunes de les seves principals conclusions.¹⁷⁰ En una de les crítiques que aparegueren sobre el primer dels títols suara citats, ja s'insistí en el caire de resum d'investigació que tenia aquella obra.¹⁷¹

---

¹⁶⁴ Pere el Gran. Primera part: L'infant, vol I, "Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC" (MSHA), Barcelona, 1950; Pere el Gran. Primera part: L'infant, vol II, MSHA, 1952; Pere el Gran. Primera part: L'infant, vol III, MSHA, 1956; Pere el Gran. Segona part: El regnat fins a l'any 1282, vol I, MSHA, 1962.

¹⁶⁵ També en aquesta ocasió s'ha reunit en un mateix volum els dos llibres corresponents a la segona part de l'obra.

¹⁶⁶ B. Porcel, Op. cit. p. 201.

¹⁶⁷ L'afirmació la féu en el pròleg del seu llibre Vida de Pere el Gran i d'Alfons el liberal, Ed. Aedos, Barcelona, 1963.

¹⁶⁸ Ed. Teide, Barcelona, 1955.

¹⁶⁹ Ed. Aedos, Barcelona, 1963.

¹⁷⁰ També en una més breu monografia anterior sobre el monarca, editada per Barcino el 1953, ja hi esboçà les línies mestres del seu treball.

¹⁷¹ A. García Larragueta, Biografías catalanas, dins Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón, vol. VII, CSIC, Saragossa, 1962.

L'anteriorment esmentat Manuel Riu també ha destacat que Soldevila, en diferents estudis monogràfics, va analitzar aspectes del regnat del monarca cronològicament molt més avançats en el temps que no els que havia pogut referir en els volums publicats de la seva monografia, cosa que li servia per establir unes idees bàsiques i acotar la documentació i bibliografia necessària dels anys més pròxims al final del govern del sobirà. Així, estudià certs aspectes diplomàtics a Una ambaixada pisana a Pere el Gran (1277),¹⁷² L'ambaixada de Pere el Gran a l'emperador Rudolf d'Habsburg,¹⁷³ o La politique de l'infant Pierre et l'unité méditerranéenne;¹⁷⁴ determinades qüestions econòmiques i socials a Alguns aspectes de la política econòmica de Pere el Gran¹⁷⁵ i Nota sobre Pere el Gran i els jueus;¹⁷⁶ o el tema successori a La pretesa donació dels regnes per part de Pere el Gran al seu fill Alfons.¹⁷⁷

La lentitud en la redacció d'aquesta gran monografia s'explica pel caire d'obra d'alta investigació que volia donar-li, raó per la qual pretenia utilitzar, de manera exhaustiva, la base documental de primera mà existent (bàsicament la dipositada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó). Així, el propi autor explicà que quan veié els registres del regnat de Jaume I relatius a l'infant Pere, queda sorprès de llur importància i això motivà que el que havia d'ésser un simple capítol introductorí es convertís en tota la primera part de l'obra (de més de 400 pàgines d'extensió).¹⁷⁸

A la lentitud en la redacció i en l'estudi de la documentació existent, s'hi barrejà també la lentitud en la publicació, cosa que alguna vegada féu perdre la paciència a Soldevila. Es conserva una carta que li adreçà Ramon Aramon, datada el 5-V-1952, en la qual l'aleshores secretari de l'IEC i president de la Societat Catalana d'Estudis Històrics enumerava detalladament quines havien estat totes les seves activitats durant els darrers tres dies, per tal de justificar el fet que no havia pogut revisar les proves del segon volum.¹⁷⁹ Aramon es queixava perquè Soldevila l'havia acusat d'entorpir la publicació i li havia penjat el telèfon, i s'acomiadava amb el seu habitual "Per Catalunya, per l'Institut".

---

172 Studi Storici in onore de Loddo Canepa, II, Florència, 1958.

173 Homenaje a J. Vicens Vives, I, Barcelona, 1965.

174 Congrés d'Estudis Mediterranis, celebrat a Palerm el 1951.

175 VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón, celebrat a Sardenya, Madrid, 1959.

176 Reprinted from Hispanic Studies in Honour of I. González Llubera, Oxford, 1959).

177 Homenaje a Johannes Vincke, Madrid, 1962.

178 Prefaci, p. X.

179 LPFSC 10.1.3.10.

Es coneix la resposta de Soldevila, ja que existeix un borrador de la carta que li degué enviar, de la qual transcrivim la part principal:

"Si us haguéssiu limitat a dir-me que no havíeu tingut temps de mirar les proves, però que les enllestiríeu en un parell de dies, com heu fet; si no haguéssiu adoptat un to de superioritat que se sent; si no m'haguéssiu sostingut que ja m'havíeu preguntat el paper que es necessitava; si jo no hagués fet passar aquestes proves davant de tot, malgrat que estan tirant la Hist. d'Espanya i cal un treball incessant i accelerat; podeu tenir la seguretat que no m'hauria sentit molestat ni hauria penjat l'aparell.

Quant a la invocació a les hores de la matinada en què plegueu no em pot fer gaire impressió, perquè són moltes, però moltes, les nits que apago el llum a les 7 i mai no l'apago abans de les 2. I al volts de les 9 ja torno a signar. De bon grat repetiria el vostre "Per l'I. per Catalunya", però em fa una mica l'efecte que ens assemblaríem massa a aquell còmic dolent que quan el xiulaven (...) cridava "Viva la Constitución".

En fi, vet aquí la resta de les proves, per si voleu donar-los una mirada (...) "¹⁸⁰

En aquesta darrera carta, al marge del caire anecdòtic de la disputa, s'hi troba l'explicació profunda del perquè no va poder culminar el seu projecte. I no és altra que la impossibilitat d'atendre el desmesurat volum de treball que s'havia proposat realitzar, com demostra l'exorbitant horari que feia. Als darrers temps, com ja s'ha dit, per poder culminar alguns dels projectes que tenia entre mans, va haver d'establir un ordre de prioritats que perjudicà clarament la continuació de la seva monografia sobre el monarca.¹⁸¹ L'ajut de M. Coll en aquest cas (com en la publicació de les cròniques i en l'inici de l'edició de la monografia sobre Jaume I) fou també decisiu, encara que no es traduí amb l'aparició d'un nou volum de la segona part, segurament perquè no va poder abordar la feina fins a l'estiu del 1970.¹⁸² Tanmateix, Coll va arribar a preparar el capítol inèdit redactat per Soldevila "La qüestió de bovatge" i ell mateix n'escriví un altre, "La revolta d'alguns barons catalans el 1278" (ambdós inclosos finalment en la segona edició de 1995). Sobre la redacció d'aquest darrer s'ha conservat una carta del 25-IX-1970, on li explica:

"Estic treballant en la continuació del seu Pere el Gran sobre la base dels documents recollits per vostè relatius a la revolta dels barons del 1278, que aniria al darrera del capítol dedicat a la qüestió del bovatge que vostè ja va deixar totalment redactat. Tinc molt avançada la feina i no cal dir que quan ho

---

¹⁸⁰ LPFSC 10.1.3.11.

¹⁸¹ Vegeu l'apartat anterior "L'etapa final".

¹⁸² En una carta que Coll adreçà a Soldevila, el 5-VI-1970, li diu: "Estem acabant les classes. Les darreres seran el 18 del present juny. Després em dedicaré al seu Pere el Gran i quan tingui feta la redacció del capítol pendent em permetré d'enviar-li perquè m'hi faci les observacions que calgui". (Arxiu particular Miquel Coll i Alentorn).

tingui llest li enviaré perquè tingui la bondat de revisar-ho i fer-hi totes les observacions que calgui".¹⁸³

Aquest mateix document serveix per veure la mecànica de treball establerta pels dos historiadors, ja que es tracta d'una redacció feta per Coll, però molt orientada i controlada per Soldevila, com es pot desprendre d'aquest altre fragment final:

"El darrer dels documents que vostè va col·leccionar és la confirmació pel rei Pere i el comte de Foix a Lleida, el 1er de setembre del 1278, de l'acord d'Anyà del 20 d'agost anterior. La idea de vostè ¿és deixar la narració en aquest punt? ¿O pensava continuar fins incloure el projecte de matrimoni de l'infant Jaume amb Constança de Foix i amb la concessió en feu del comtat d'Urgell a Ermengol X, esdeveniments corresponents al desembre del mateix any? ¿Quina idea tenia sobre el tema del capítol següent al de la revolta del 1278? ¿Havia d'ésser la revolta del 1280? ¿O el començament de les desavinences amb Jaume de Mallorca? ¿O algun altre tema amb el qual ara no atino? Al final del capítol que estic redactant ¿creu que cal fer alguna al·lusió a l'acord del famós "pariatge" d'Andorra (8 de setembre del 1278)? ¿O creu que no per ésser un afer relacionat amb l'actuació de Pere el Gran? Esperant que vulgui orientar-me en aquestes qüestions, a fi d'interpretar millor el seu pensament (...) resto ben seu".

Els quatre volums que s'arribaren a publicar en vida del seu autor no passaren pas inadvertits en el si de la comunitat d'historiadors del seu temps i foren lloats com a "obra mestra" per part de veus molt autoritzades. Manuel Riu no dubtà a fer-li aquesta consideració i a destacar la gran intuïció d'historiador que hi desplegà Soldevila, així com la seva gran capacitat per a l'observació dels detalls.¹⁸⁴ També Josep Fontana l'ha considerat la seva "obra cabdal de recerca" i ha criticat les circumstàncies que van possibilitar que fos una monografia gairebé desconeguda del públic.¹⁸⁵ Així mateix, Jaume Vicenç Vives féu una crítica favorable del primer volum a "Destino".¹⁸⁶

L'interès per aquesta monografia, però, anà més enllà dels historiadors del propi país. Així, Michel Mollat, en una carta del 20-XI-1952, li manifestà la bona impressió que li provocà el primer volum:

"Votre beau et grand livre m'ha beaucoup touché (...) on travaille vraiment bien et il y a de bons savant a Barcelone".¹⁸⁷

---

183 LPFSC 13.1.9.6.

184 M. Riu, Op. cit.

185 J. Fontana, El meu Ferran Soldevila, dins "El contemporani" núm 2 (gener-abril 1994), ps. 11-13.

186 J. Vicenç Vives, Juventud del Príncipe, "Destino" 11-XI- 1950, reproduïda a Obra Dispersa, ps. 442-443.

187 LPFSC 10.1.3.61.

A mesura que aparegueren els altres llibres, les reaccions favorables augmentaren. E.R. Labande (del Centre d'Études Superieures de Civilisation Médiévale de la Universitat de Poitiers), en carta del 9-XII-1956, afirmà que "le monde savant attend maintenant avec impatience" l'aparició del tercer volum que havia de cloure la primera part.¹⁸⁸ Pel testimoni de Jordi Rubió i Lois (aleshores lector a Liverpool) sabem també la bona reacció que tingué Pierre Vilar quan aparegué el segon volum:

"He llegit el seu 2on Pere el Gran. No sap com m'ha interessat. Les primeres impressions del llibre me les donà, quan jo encara no l'havia vist, a París, M. Vilar que el tenia damunt la taula. N'estava engrescat. I això que era un dia que estava combatiu i no perdonava la vida a ningú. Vostè ha sabut lligar una pila de petites notícies fins a fer un tot homogeni. Quina feinada li deu haver donat!".¹⁸⁹

Una bona impressió que Vilar corroborà quan sortí el tercer llibre i que no es va estar de transmetre a l'autor:

"Le troisième volum de Pere le Gran est bien digne des deux premiers et ma femme et moi l'avons vu avec infiniment d'intérêt, elle comme médiéviste, moi comme économiste, car il est plein d'(?), précisions et vivantes sur des points qui me posaient d'embarrassantes questions. Quelqu'un s'est chargé d'en rendre compte à la Revue Historique? Sinon, nous le ferions volontiers".¹⁹⁰

A part de l'entusiasme dels historiadors francesos i occitans, hi ha també constància de la bona acollida dispensada per autors itàlics com Guido Libertini¹⁹¹ o Antonio Petino¹⁹², i també espanyols, com J. M. Lacarra que no dubtà a fer aquesta afirmació, en una carta adreçada a Soldevila el 20-IX-1952: "En Zaragoza he encontrado el vol II de su Pere el Gran publicación monumental y que hará época".¹⁹³

La realització, el 1995, d'una segona edició de l'obra serví per aplegar en dos volums tot allò ja publicat (molt difícil de trobar des de feia anys) i per incorporar les parts que havien restat inèdites; però també constituí un incentiu perquè (com assenyala en la presentació de l'obra la seva curadora, Maria Teresa

---

188 LPFSC 11.1.2.22.

189 LPFSC 10.1.4.120.

190 Tarja sense data (1956) LPFSC 10.1.6.58.

191 Carta del 6-XI-1952 (LPFSC 11.1.5.63.).

192 Carta del 29-IV-1953 (LPFSC 11.1.5.79.).

193 LPFSC 10.1.3.39.

Ferrer¹⁹⁴), es pugui reprendre en un futur pròxim l'estudi exhaustiu que la figura de Pere el Gran mereix.

15.7.-Amics, col.laboradors i deixebles

Al llarg de tot aquest treball s'ha procurat analitzar la relació que F. Soldevila mantingué amb els historiadors contemporanis i s'ha assenyalat la influència que exercí en alguns d'ells. Convenia fer, però, una reconsideració global per poder precisar més quin fou el veritable mestratge que arribà a exercir. En aquest mateix capítol i en l'anterior s'ha parlat de Joan Sales¹⁹⁵ i, sobretot, de Miquel Coll i Alentorn, dos intel.lectuals que aconseguiren reunir la triple condició d'amics, col.laboradors i deixebles. Al segon, el mateix Soldevila el titllà de "deixeble-mestre" o "mestre-deixeble" en una dedicatòria que li féu en l'imprès del sopar d'homenatge commemoratiu del 25è aniversari de la publicació de la seva Història de Catalunya, celebrat el 10-III-1959.¹⁹⁶ I, certament, aquesta consideració era força encertada, puix que sovint, com hem vist, exercí aquesta doble faceta. La seva coneixença, però, sembla que no es produí en les aules, sinó per mitjà de la premsa. Als seus vint-i-un anys, Coll envià una carta a la "Revista de Catalunya", el novembre de 1925, poc temps després que Soldevila hi hagués exposat la seva teoria de les prosificacions, on explicava que havia detectat prosificacions en la crònica de Muntaner.¹⁹⁷ L'escrit meresqué el comentari de Soldevila i aquest fou l'inici d'una fructífera relació intel.lectual i amical de per vida. Amb anterioritat, hi havia hagut un primer contacte que sembla ésser que no es concretà en una coneixença mútua. El propi Coll ho explicà en la biografia necrològica que li dedicà el 1971: "Vaig veure per primera vegada Ferran Soldevila el 8 d'abril del 1923, o sigui fa poc més de quaranta-vuit anys. Era un diumenge al matí, al vell teatre Eldorado (...) L'Escola Catalana d'Art Dramàtic li estrenava la tragèdia Matilde d'Anglaterra, premiada en un concurs de la mateixa Escola de l'any anterior (...) L'atzar havia volgut que el meu primer contacte amb l'il.lustre amic que ens acaba de deixar me'l presentés en l'avinentsa d'una obra que simbolitza la triple condició d'historiador, de dramaturg i de poeta".¹⁹⁸

---

194 Aquesta nova edició fou presentada en l'acte d'homenatge a F. Soldevila celebrat a la seu barcelonina de l'Institut d'Estudis Catalans el 4-III-1996, en el qual participà també Anscari Mundó.

195 Vegeu també al cap. XII, "Joan Sales, escriptor, editor i historiador".

196 Arxiu personal Miquel Coll i Alentorn.

197 A. Balcells, Miquel Coll..., p. 31.

198 "Serra d'Or" juliol 1971, p.13.

En aquest mateix text, explicità la influència del mestratge soldevilià en la seva obra:

"L'exposició de les seves sensacionals descobertes sobre les prosificacions a les cròniques de Jaume I i de Desclot (1925) d'una manera immediata van provocar (permeteu-me la confiança) la meva dedicació als estudis històrics i especialment als d'historiografia".

De fet, Coll (tot i que va rebre d'altres influències, entre les quals la de Jordi Rubió i Balaguer) és el qui amb més motiu pot ésser considerat l'hereu intel·lectual de Soldevila, puix que, com hem vist, arribà a ésser el continuador de molts dels projectes del seu mestre. La seva fidelitat envers ell féu també que s'ocupés d'algunes seves publicacions pòstumes com el Resum d'Història dels Països Catalans (fet a partir de l'ampliació del Resum d'Història de Catalunya que s'havia publicat el 1956 dins la "Col·lecció Popular Barcino").¹⁹⁹ Així mateix, escriví els millors articles de síntesi sobre la vida i l'obra de Soldevila: el suara esmentat, aparegut a "Serra d'Or", i la veu corresponent dins la Gran Enciclopèdia Catalana.

La mateixa triple condició que es donà en els casos de Sales i Coll, es produí també amb Joan Mercader i Miquel Tarradell. La seva influència damunt aquest darrer, que destacà com a arqueòleg i historiador del món antic, se centrà sobretot en una mateixa concepció desprovincianitzada de la història pròpia.²⁰⁰

Pel que fa a Mercader, el mestratge fou indiscutible. Les classes de Soldevila fetes en els Estudis Universitaris Catalans i centrades en el període modern foren decisives per a l'orientació futura del jove historiador.²⁰¹ En el seu dietari del 11-I- 1948, Soldevila anotà l'interès del seu deixeble envers els seus procediments:

"M'ha dit [Mercader] com li interessaven les meves classes no sols pel que deia, sinó per la manera com les feia, portant-hi llibres, i ara llegint un fragment d'un, ara d'un altre, ara explicant, ara comentant. 'Això no es fa a la universitat, i va molt bé per veure com s'elabora la història'".²⁰²

En una carta d'uns anys després, del 22-IX-1952, la trajectòria que aleshores Mercader ja seguia, li féu dir a Soldevila:

"(...) com va seguint sapientment el camí que s'ha traçat i que el durà a ésser el nostre historiador del segle XVIII o millor encara del període que va de la Guerra de Successió a la guerra napoleònica (inclusius). No cal dir com me'n

---

¹⁹⁹ Barcelona, 1975.

²⁰⁰ Vegeu una anàlisi més detallada al cap. XIII, "D'altres noms de primer ordre".

²⁰¹ Vegeu el testimoni del propi Mercader al cap. XI, l'apartat "El restabliment dels Estudis Universitaris Catalans".

²⁰² Dietaris..., vol II.

felicito. Vostè ja sap com em delia perquè algun dels nostres joves historiadors s'hi especialitzés. Ara vostè ja no ho deixarà".²⁰³

Aquestes esperances es compliren plenament i Soldevila procurà contribuir-hi tant com li fou possible.²⁰⁴ Així, no tan sols li féu una carta de recomanació per quan Mercader anà, el 1954, a Madrid²⁰⁵ (on hi guanyà una oposició al Consejo Superior de Investigaciones Científicas i on s'hi instal·là, sobretot per raons de salut), sinó que també el cridà a participar en obres col·lectives que dirigia com la Història dels catalans i el Diccionari biogràfic (una doble contribució, però, que no s'arribà a publicar), i també en els "Episodis de la Història", on publicà títols com Catalunya napoleònica (núm 12), Les transformacions dels municipis catalans en temps de Felip V (núm 48) o Domènec Badia 'Ali Bey' (núm 68), entre d'altres. Certament, Mercader també fou deixeble i ferm col·laborador de Vicenç Vives. Sobre aquesta qüestió hi ha una carta molt reveladora que Soldevila li adreçà el 9-VIII-1967: "El que potser no sap és que abans de rebre'l dins el seu equip, En Vicenç, que el sabia deixeble meu, em va fer una breu i intencionada consulta, que jo vaig rebre afirmativament".²⁰⁶

No ha de sobtar, doncs, que Soldevila (ja a l'etapa final de la seva vida) considerés Mercader "un deixeble que al mateix temps sap conservar i demostrar els sentiments de gratitud".²⁰⁷

El mestratge soldevilià es deixà sentir també d'una manera molt evident en Rafael Tasis i en Joan Hernandez Mora. En tots dos casos es pot arribar a parlar de veritable "padrinatge" damunt les seves respectives carreres professionals. Els pròlegs que Soldevila dedicà als llibres de Tasis sobre Pere el Cerimoniós i Joan I són prou eloqüents.²⁰⁸ Amb Joan Hernández Mora es produí una situació similar, ja que la intervenció de Soldevila fou decisiva perquè li fos concedit el premi Mateu Orfila (1953) de l'Institut d'Estudis Catalans per al seu estudi més conegut, centrat en la figura del prestigiós metge que donava nom a l'esmentat premi.²⁰⁹ El contacte amb Soldevila

---

²⁰³ Fons personal Joan Mercader. Centre d'Estudis d'Igualada.

²⁰⁴ Per seguir la trajectòria professional de Mercader, vegeu la veu que li dedicà Ramon Grau al Diccionari d'Història... i l'entrevista que li féu Pere Pascual, Joan Mercader i Riba: Esbós d'una vida dedicada a la historiografia, dins "L'Avenç" núm 113,(1988), ps. 40-45.

²⁰⁵ LPFSC 13.1.5.1.

²⁰⁶ Fons J.Mercader. Centre d'Estudis d'Igualada.

²⁰⁷ Carta del 23-VII-1968. Fons Mercader. Centre d'Estudis d'Igualada.

²⁰⁸ Vegeu cap. XIII, "D'altres noms de primer ordre".

²⁰⁹ Així ho explicà el propi J. Hernandez Mora en una carta que li adreçà el 14-IV-1954: "D'una manera també absolutament confidencial, us dono les gràcies de tot cor per la nova

provenia ja de quan aquest, de jove, s'instal·là a Menorca (tots dos eren del grup "Nostra Parla"), i s'afermà quan dirigí la "Revista de Catalunya" durant el període 1930-31, de la qual Hernandez Mora en fou corresponsal a l'illa. A la postguerra, ambdós es retrobaren, com consta en el dietari soldevilià de l'octubre de 1946, on es relata el calvari pel qual va haver de passar el menorquí:

"Empresonat quan van arribar els franquistes. Ficat amb altre en una mena de cova, a les fosques, d'on sols sortien a hora determinada per fer les seves necessitats, en rengle i en públic. Traslladat a Vila Carlos. Sota el govern dels moros. Per sort, adjuntat a la infermeria, amb un metge amic (...) De sobte trasllat a la Mola. I després a Barcelona, a la Model. Va poder treballar a les oficines. Va veure l'Esclasans, però no s'hi va fer".²¹⁰

D'ençà d'aquest retrobament, el contacte (com a mínim epistolar) es mantingués fins al final.

També es podria parlar de "padrinatge" en el cas d'Emili Vigo, com a mínim pel que fa a la seva intervenció perquè fos publicat, pòstumament, el seu principal estudi: La política catalana del Gran Comitè de Salut Pública (1956).²¹¹ Una gestió que fou molt lloada per la germana del jove difunt, Victòria Vigo, en una carta del 19-VI-1956:

"Al seu dia va arribar-me l'estudi del treball que el meu malaguanyat germà havia preparat amb amor i que vostès han publicat amb tanta cura i polidesa. Gràcies, Sr. Soldevila en nom meu i en nom de l'Emili, que, si de més enllà pot mirar-nos, veu realitat la seva màxima il·lusió (...) Com va agrair-li la seva presència al Sanatori i com va quedar descansat i satisfet el dia que va posar els seus papers en les mans de vostè, segur de que eren les que sabrien recollir íntegrament el seu esperit".²¹²

Fins a un cert punt en aquest cas es pot parlar d'un mestratge en part frustrat per la mort de deixeble encara força jove, als trenta-set anys, a conseqüència d'una tuberculosi. També un cas similar seria el de Sigfrid Bosc, antic alumne seu a la Universitat Autònoma de Barcelona dels anys trenta, mort l'any 1940 (als vint-i-quatre anys) perseguit per la policia franquista i malalt, segons el

---

del premi que acabo de rebre en aquest moment (les 3 de la tarda) i pels esforços que heu hagut de fer --en col·laboració amb el bon amic Font i Quer i amb el simpàtic Dr. Cervera-- per a poder-me-la donar (...) El que sento és la feina que us ha donat, obligant-vos a ésser un veritable advocat del Premi Orfila". LPFSC 10.1.5.10.

²¹⁰ Dietaris..., vol II.

²¹¹ Sobre la seva trajectòria com a historiador, vegeu el cap. X, "La historiografia d'exili". I també el pròleg del llibre, on hi ha una semblança escrita pel propi Soldevila.

²¹² LPFSC 11.1.2.11.

testimoni del seu germà Guifré.²¹³ S. Bosch fou el qui li féu la primera entrevista de la seva vida a F. Soldevila, en les pàgines de "La Publicitat", el 30-III-1937.²¹⁴

No gens frustrat, sinó ben efectiu i durador, fou el mestratge exercit envers els assistents a les seves classes dels Estudis Universitaris Catalans (represes d'ençà dels anys quaranta i sostingudes fins als seixanta). Alguns dels ja esmentats pertangueren al grup (Coll --més com a col.laborador que pròpiament com a deixeble--, Mercader i Terradell), als quals caldria afegir-hi d'altres noms que, posteriorment, despuntaren en el panorama historiogràfic i intel.lectual, i que han reconegut haver rebut una influència decisiva per part de Soldevila: Josep Fontana, Joan Triadú, Eva i Blanca Serra, Carme Batlle, Núria Sales, Eulàlia Duran, Jordi Rubió i Lois, Joan Ainaud, Joaquim Molas, M. Teresa Ferrer Mallol, J. F. Cabestany, Jaume Sobrequés, Enric Lluch...²¹⁵

Molts d'ells han deixat el testimoni del seu reconeixement, sovint en articles o conferències dedicats a la figura del mestre. Joan Triadú, Jaume Sobrequés i Joan Ainaud tingueren ocasió de fer-ho ja arran de la seva mort.²¹⁶ Aleshores també ho féu Josep Fontana (molt influït per Vicenç i un dels historiadors marxistes més rellevants)²¹⁷, que en un article més recent ha declarat: "les classes de Soldevila (...) van representar el meu primer contacte real amb el treball d'un historiador (...) Vaig sortir-ne també amb les idees clares sobre què volia fer: amb la decisió ferma , que no m'havien pas encomanat els professors de l'"altra" universitat, de dedicar-me a l'estudi de la història".²¹⁸

Més recentment, Eva Serra (que ha reconegut també el mestratge de P. Vilar) ha escrit diversos articles (alguns dels quals s'han citat ja al llarg d'aquest treball) dedicats de manera específica a valorar l'aportació soldevilliana, entre els que destaquen Ferran Soldevila. Vint anys després²¹⁹, A propòsit de Ferran Soldevila i de les seves vivències de la guerra civil²²⁰ i Ferran Soldevila: la

---

213 Guifré Bosch, Boires d'ahir. Memòries des de l'exili, Ed. Columna, Barcelona, 1991, p. 27.

214 Reproduïda modernament a Textos d'història..., ps. 145- 148.

215 Vegeu el cap. XI, l'apartat "El restabliment dels Estudis Universitaris Catalans".

216 El primer en el seu article ja esmentat a "Serra d'Or"(juliol 1971), mentre que Sobrequés i Ainaud ho feren, respectivament, en els articles La fidelidad i Humanismo y edad media en la obra y en la persona del historiador, publicats a "Destino" núm 1754 (15-V-1971), p. 8.

217 El maestro, "Destino" núm 1754, 15-V-1971, ps. 8-9.

218 J. Fontana, El meu Ferran Soldevila, "El contemporani" núm 2, gener-abril 1994, p. 12.

219 "El contemporani" núm 2, ps. 15-21.

220 "Avui" 1-V-1994, p. 41.

persona i l'historiador.²²¹ I Maria Teresa Ferrer Mallol, en la conferència de presentació de la segona edició de Pere el Gran també n'ha defensat la vigència i ha recordat el seu vincle personal amb Soldevila.²²²

En d'altres ocasions, el reconeixement cal cercar-lo no en un article consagrat a la seva figura, sinó enmig del conjunt de l'obra dels deixebles (sovint en algun dels títols més rellevants o en la correspondència conservada²²³). És el cas de Núria Sales, Carme Batlle o Joaquim Molas. Així, la primera ja esmentava Soldevila en el Prefaci de la seva Història dels mossos d'esquadra en senyal d'agraïment per l'orientació donada (encapçalant una relació on també hi figuraven Joan Mercader, Pierre Vilar, Mercè Martí de Bohigues i Joan Sales).²²⁴ I en una obra més recent, Els segles de la decadència, les referències a Soldevila sovintegen i són de caràcter laudatori, com quan valora la seva aportació sobre el període de crisi política iniciat als anys vint del segle XVII pel seu "rigor crític" i la "considerable riquesa de l'aparell crític que l'acompanya".²²⁵ Per la seva banda, Carme Batlle a L'expansió medieval (també una altra obra actual) ha defensat la vigència de l'obra més emblemàtica de l'historiador:

"La bibliografia d'història medieval, iniciada en el segle XIX, ha d'incloure algunes obres generals que encara ofereixen informacions vàlides o presenten elements de comparació. Continua essent bàsica, sobretot en l'aspecte polític, la de Ferran Soldevila: Història de Catalunya (...)"²²⁶

Joaquim Molas, que ja col.laborà en alguns dels "Episodis de la Història" (concretament amb La literatura de postguerra), ha estat el curador de l'aplec Cronistes, joglars i poetes, on ha evocat els cursos dels Estudis Universitaris Catalans als quals assistí:

"En el meu exercici professional, he recordat molts cops les seves classe, fetes, de primer, al menjador del seu pis del carrer Aragó (...) I, més tard, al del pis del carrer de Teodora Lamadrid (...) Cada curs i, sovint, cada trimestre, canviava d'argument (...) I, sobretot, he recordat la lectura que amb una veu prima i balbucejant, més que a la manera de Maragall, a la d'un fellow d'Oxford, ens feia de les cròniques. (...) A vegades, en plena lectura, saltava una paraula insòlita. O un gir. I, amb aquest motiu, divagava sobre les qüestions filològiques

---

221 "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics" vol VI (1995) ps. 9-17.

222 Celebrada a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans el 4-III-1996.

223 Ben significativa en els noms ja considerats i en els casos de Núria Sales i Jordi Rubió i Loís.

224 Ed. Aedos, Barcelona, 1962, p. 21.

225 Vol. IV de la Història de Catalunya, Ed. 62, Barcelona, 2^a ed. 1991, p. 482.

226 Vol III Història de Catalunya, Ed. 62, Barcelona, 2^a ed. 1989.

més abstruses. D'altres, un recurs peculiar d'estil. I, aleshores ho feia sobre literatura." 227

Aquesta evocació li serveix a Moles per il·lustrar el domini que Soldevila tingué de la història i de la literatura, les "dues àrees més fructífers del seu temps"; una capacitat que el convertí, segons el crític en "historiador consciencios" i, sobretot en "un dels prosistes més brillants del segle XX".228

Un punt més difícil de precisar és el mestratge indirecte de Soldevila i de la seva obra, que es fa molt evident en diferents persones que van col·laborar amb ell o que han defensat la seva proposta historiogràfica, com Josep Iglésies (un dels més prolífics col·laboradors dels "Episodis de la Història", amb més d'una dotzena de títols durant la direcció de Soldevila)²²⁹, Josep Lladonosa (també destacat col·laborador als "Episodis" i corresponsal epistolar habitual)²³⁰, J.E. Martínez Ferrando (amb qui l'uní una feina en comú durant anys),²³¹ Santiago Sobrequés (que en una carta del 5-VI-1953 li manifestà la "impressió extraordinària" que li provocà la Història de Catalunya i que contribuí "intensament" a la seva formació),²³² Josep Termes (que ha parlat del "descobriment" que suposà per a ell la lectura de la Història d'Espanya)²³³, Antoni Simon Mossa (l'historiador alguerès que ha valorat l'obra soldeviliana, sobretot en la part que afecta Sardenya)²³⁴, Joan Pons Marquès (amic de joventut amb qui mantingué una relació continuada al llarg de tota la vida)²³⁵, Manuel Cruells (que se'n considerà deixeble ja d'ençà dels anys trenta)²³⁶, Raimon Noguera (a qui en una carta del 19-XII-1948 animà perquè continués els estudis de caràcter històric)²³⁷, Josep M. Ainaud (autor d'un article com Otra visión de España,²³⁸ on defensà la concepció plurinacional soldeviliana), Albert Manent (un dels principals responsables de la commemoració del

---

227 Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 6.

228 Op. cit. p. 5.

229 A. Balcells ha situat Iglésies en la mateixa generació que Coll i Alentorn, J.C. Serra Ràfols o Joan Coromines. Vegeu Miquel Coll..., p. 42.

230 Sobre la relació entre els dos historiadors, vegeu el cap. VIII, "L'impacte en la intel·lectualitat de l'època".

231 Vegeu cap. XIII, "D'altres noms de primer ordre".

232 LPFSC 10.1.4.19.

233 J. Termes, Ferran Soldevila, en el seu centenari, dins "Avui"-Història, 2-I-1994, p. 39.

234 Vegeu cap. XIII, "El País Valencià, Mallorca i l'Alguer".

235 Vegeu cap. V, "De funcionari al cos de bibliotecaris i arxivers a historiador professional".

236 Vegeu cap. VIII, "L'impacte en la intel·lectualitat de l'època".

237 Fons R. Noguera. Arxiu Nacional de Catalunya.

238 "La Vanguardia" 5-XI-1995, p. 38.

centenari de Soldevila) o Anscari Mundó (que en data recent ha parlat del mestratge indirecte que ha exercit en la seva obra de medievalista).²³⁹

Un cas especial és el del seu germà Carles Soldevila, amb qui mantingué un diàleg intel·lectual constant i la relació amical més profunda i continuada de tota la seva vida. I a qui orientà de manera decisiva en les obres de caràcter històric que arribà a redactar. També en una esfera íntima es desenvolupà el seu mestratge literari envers Rosa Leveroni; mestratge que fou extensiu també a d'altres persones, com Maria Aurèlia Capmany, que sempre manifestà la seva admiració per l'escriptor i el seu compromís cívic.²⁴⁰

Malgrat la dificultat d'establir una relació exhaustiva i ben precisa de la gent que seguí el seu mestratge i que recollí els eixos bàsics de la seva proposta historiogràfica, és indubtable l'existència d'un nucli de deixebles qualitativament i quantitativament molt significatiu. Els noms citats fins ara així ho acrediten. Ara bé, em sembla que més important que definir minuciosament aquest grup, és remarcar que el seu mestratge anà molt més enllà que el cercle limitat dels seus deixebles, com succeeix sempre amb tots els grans historiadors i escriptors que mereixen el qualificatiu de "clàssics". I Soldevila fou un dels nostres clàssics més rellevants del segle XX.

---

²³⁹ En l'acte de presentació de la 2ª ed. de Pere el Gran, 4-III-1996.

²⁴⁰ Vegeu l'article Ferran Soldevila, l'historiador que historiava la història amb lucidesa indignada, (a "Serra d'Or", jul. 1971, p. 23) on féu una defensa apassionada de la Història de Catalunya.

CAPÍTOL XVI.-CONSIDERACIONS FINALS

Una de les definicions més àmpliament acceptades, a l'hora de respondre a la pregunta sobre què és un clàssic, és la de donar aquesta consideració a aquell autor o obra que representen un moment de maduresa o un punt culminant en un àmbit determinat (literatura, pensament, art, historiografia...) i que per això s'erigeixen en model de referència per a les generacions posteriors. Per tal de verificar la possibilitat de donar aquesta consideració a F. Soldevila s'ha partit del criteri d'alguns reputats crítics moderns que han procurat establir els elements indispensables perquè es pugi parlar d'un autor "clàssic". Un dels que més recentment han tractat aquesta qüestió (aplicada al cas literari) ha estat el nordamericà Harold Bloom en el seu llibre El cànon occidental, que ha esdevingut un punt de referència molt generalitzat en haver-se convertit en un gran èxit de públic i de crítica a nivell internacional.¹ Malgrat que el seu criteri és marcadament acadèmic, respon a una visió cíclica de la història² i el seu mòbil és una defensa ultrancera del cànon literari occidental davant dels qui ell pensa (considero que injustificadament) que l'amenacen, les pautes que hi exposa sobre el tema que ens ocupa em sembla que compten amb una acceptació ben àmplia i per això es fan servir ací com a elements de referència. Val a dir que es contrasten i complementen amb els d'alguns altres autors moderns (foranis i nostrats) que s'han ocupat de la qüestió.

Un dels criteris de partida de Bloom és la constatació de la impossibilitat de prescindir de l'autor considerat i del llegat que l'envolta, fins al punt que arriba a ésser confós amb la mateixa tradició. No cal insistir gaire per evidenciar que es compleix perfectament aquesta situació en el cas de F. Soldevila, a qui fins i tot els crítics i detractors l'han equiparat a la tradició historiogràfica catalana. Un segon element, molt lligat amb l'anterior, és el d'haver sabut resoldre (en el seu moment) el conflicte permanent entre tradició i innovació. L'assimilació de la proposta soldeviliana amb el llegat col·lectiu anterior és tan forta que el lector deixa de trobar-la rara (fins al punt que, com ja s'ha insinuat, s'arriba a identificar la seva obra amb la tradició mateixa). I és que la innovació profunda

---

¹ The western canon. The books and school of the ages, Published by Arrangement With Harcourt Brace & Company, 1994.

Versió catalana El cànon occidental a càrrec de Lluís Comes i Arderiu, Ed. Columna, Barcelona, 1995.

² Un dels qui més bé han sabut remarcar aquest aspecte ha estat Gore Vidal a Chaos ("Magazine littéraire" núm 378, París, jul-agost 1999, ps. 110-113), transcripció i traducció d'una conferència donada el maig de 1999 a París.

és aquella que s'incorpora a la pròpia tradició i possibilita la seva renovació i continuïtat. No en va, com deia un altre prestigiós crític i poeta, Thomas Stearns Eliot, la funció dels clàssics és la de fer de lligam entre el món vell i el nou.³

L'autor clàssic, segons Bloom, ha d'haver estat també capaç de realitzar les grans síntesis de la seva època. Quin dubte pot haver-hi que Soldevila compleix amb escreix aquest requisit? La seva Història de Catalunya i la Història d'Espanya ho demostren, com ho fa també la seva "obra mestra inacabada", Pere el Gran. Cal remarcar, a sobre, que la Història de Catalunya fou la síntesi de dues èpoques diferents; en la seva primera edició, ho fou de l'aportació feta al llarg del primer terç del segle, i, en la segona, del període comprès entre la postguerra i els anys seixanta (una circumstància insòlita en el panorama historiogràfic català de tots els temps). I encara cal tenir present també que als títols esmentats s'hi podrien afegir (en aquesta consideració d'obra mestra) alguns altres, com ara els seus dietaris (en vies de publicació), que abasten un període de gairebé 30 anys i que constitueixen una síntesi d'un nivell alhora íntim i públic de tota una època. Un element de caire estrictament subjectiu és també arguït per Bloom perquè un autor pugui ésser clàssic: la consciència (entesa com a "convicció interna") i la voluntat d'ésser-ho. Malgrat que no existeixin declaracions explícites del propi Soldevila en aquest sentit, no costa gaire deduir que en el seu fur intern ell "sabia" que ho era. Això sobretot és detectable en els seus escrits sobre els grans historiadors del passat pels quals sentia una especial admiració: Tàcit, Zurita, Muntaner, Desclot... En l'escrit vindicador que féu del primer (el pròleg a la seva traducció dels Annals, de 1930), hi arribà a defensar la figura de l'"artista total", cosa que permet veure que aquesta era precisament la seva aspiració (una pretensió que explica la multiplicitat de la seva producció). Al costat d'aquesta voluntat personal per esdevenir un clàssic, caldria afegir-hi la circumstància d'haver hagut de patir per això. I Soldevila patí molt, ja que també va haver de passar el calvari de molts clàssics: esdevenir primer un "passat de moda".

El ja citat T. S. Eliot hi afegí d'altres condicions que Soldevila també complí de sobres: partir de la concreció local, però tenir una visió global, allunyada del

---

³ T. S. Eliot, What is a classic (1944), dins On Poetry and poets (Faber & Faber, London, 1957). Versió catalana Sobre poetes i poesia, a càrrec de Betty Alsina Keith, Ed. Columna & Faig, Barcelona, 1999. Així mateix, T. S. Eliot remarcava com a característica d'un autor clàssic el fet de tenir un sentit crític del passat, és a dir, que conegués els seus predecessors i que mantingués un cert equilibri entre la tradició i l'originalitat de la seva generació.

provincianisme;⁴ tenir capacitat de proporcionar-nos un criteri; ésser un creador de llengua (i haver dedicat tota una vida a explorar els recursos de l'idioma propi) i que, per tant, expressi "la gamma de sentiments que respresenten el caràcter del poble que parla aquella llengua"; i, finalment, que es pugui equipar a la noció de maduresa, és a dir, que hagi estat el resultat d'un moment de maduresa de la cultura en què ha sorgit.⁵ En aquest darrer sentit, ja s'ha remarcat que F. Soldevila i la seva obra més emblemàtica, la Història de Catalunya, poden ésser considerats com a un veritable símbol del desvetllament contemporani de la cultura catalana del segle XX.

Un altre autor del món cultural anglosaxó, que ha esdevingut, com Bloom, punt de referència durant aquests darrers temps, George Steiner, ha apuntat que el clàssic sempre ens interroga, és permanentment fructífer i té la capacitat de transformar-nos, ja que no tan sols ens demana una recepció comprensiva, sinó que ens exigeix una reacció.⁶ Aquestes condicions es compleixen plenament en el cas de Soldevila i la simple lectura de la seva obra (especialment dels títols més significatius) ho evidencia.

Pel que fa al criteri d'estudiosos del nostre propi àmbit cultural, Jordi Galí ha assenyalat (en una orientació similar a l'apuntada anteriorment) que clàssic és aquell que cada vegada que el llegim ens diu alguna cosa de nou sobre el nostre present.⁷ I Jordi Castellanos ha apuntat la necessitat de remarcar els "valors d'actualitat" dels clàssics per tal d'aconseguir llur recuperació.⁸ Aplicar aquestes consideracions en el cas de F. Soldevila ens porta a tractar de la validesa actual de la seva proposta historiogràfica.

Quan es parla de vigència de l'aportació de F. Soldevila no s'ha d'entendre que ara, els historiadors d'avui, hàgim de dir allò mateix (i de la mateixa

---

⁴ Un provincianisme que T. S. Eliot entén en una doble accepció. D'una banda, com a "distorsió dels valors, l'exclusió d'alguns, l'exageració d'altres, que prové (...) d'aplicar a tota l'experiència humana els estàndards adquirits dins una àrea determinada ; i que fa confondre l'accessori amb l'essencial, l'efímer amb el permanent". I d'altra banda, com a "provincianisme dels temps", segons el qual "el món és només propietat dels vius, una propietat de la qual els morts no tenen accions". Op. cit. ps. 79-80.

⁵ Cal tenir present que, en la concepció defensada per T. S. Eliot, només existeix un sol clàssic "absolut" en tota la cultura europea de tots els temps, Virgili, i que tota la resta d'autors no són sinó clàssics "relatius". Op. cit.

⁶ George Steiner, Errata. An examined live, 1997. Versió catalana Errata , a càrrec d'Albert Mestres, Ed. Proa, Barcelona, 1999.

⁷ Vegeu la seva conferència de presentació del llibre Textos fonamentals de Jaume Vicens Vives (Barcelonesa d'edicions, Barcelona, 1998), del qual n'havia tingut cura ell mateix. Reproduïda a "Relleu" núm 58 (oct-des. 1998), ps. 38-39.

⁸ J. Castellanos, El clos matern dels clàssics, dins Literatura, vides, ciutats, Ed. 62, Barcelona, 1997.

manera) que ell va deixar escrit. Naturalment, hi ha hagut molts avenços nous, s'han dilucidat moltes incògnites, existeix una percepció inèdita de la mateixa historicitat, s'ha produït un evident progrés científic en la pròpia disciplina d'ençà que ell redactà la seva obra. Ara bé, a desgrat de tots aquests importants canvis col·lectius, d'època, la seva proposta (i penso que també la seva trajectòria vital) ens continua servint de model referencial, de guia, per al nostre treball d'investigadors i per la nostra actitud cívica com a ciutadans (i també, senzillament, com a persones). No en va, com ja s'ha dit, aquesta és la funció dels clàssics.

Quins són aquells elements en què es fonamenta la seva proposta i que són la base de la seva vigència?

El primer i principal, haver reeixit a elaborar un projecte historiogràfic desprovincianitzador, conseqüent amb el seu lema "Fer de Catalunya un poble normal". Un mot d'ordre que entronca amb una línia iniciada ja amb la Renaixença, però que encara avui no s'ha acomplert i que constitueix per als historiadors d'ara tot un repte. La seva proposta d'assolir una historiografia desacomplexada defuig tot plantejament xovinista o patrioter: la historiografia catalana té una coherència pròpia i és una més de les que hi ha al món. En un plantejament així, no hi entren ni les actituds d'autocomplaença ni tampoc els sentiments d'inferioritat o de subordinació a d'altres àmbits historiogràfics per pròxims i puixants que siguin. Aquesta proposta normalitzadora es fonamenta en dos punt bàsics. L'ún és l'ús de la llengua pròpia com a idioma científic i de creació literària (cosa que demostra la seva capacitat d'ésser indefinidament apta per a tots els usos lingüístics). L'altre és l'estudi del conjunt de l'àmbit nacional, de la totalitat de les terres de parla catalana i no tan sols d'una part, convencionalment reduïda massa sovint a l'estricta Principat (o, fins i tot, només a Barcelona i rodalia). Ambdós elements --llengua i definició del marc nacional-- són d'una important transcendència metodològica ja que impliquen, d'una banda, determinar quina és l'eina bàsica de treball, i de l'altra, definir nítidament qui és l'àmbit d'estudi propi de la historiografia catalana (una premissa fonamental, aquesta de definir el propi àmbit d'estudi, perquè es pugui parlar de ciència). Naturalment quan es diu "àmbit d'estudi propi" no vol dir "àmbit d'estudi exclusiu". El passat català és la matèria bàsica, si es vol "preferent", de la historiografia catalana, però sobretot és el punt de partida (o de referència) a partir del qual es poden analitzar d'altres realitats passades (i sense el qual tota comparació esdevé impossible). Per tant, optar per una historiografia desacomplexada no comporta, de cap manera, un "recloure's en

si mateix", sinó que és la condició perquè la historiografia autòctona assoleixi una dimensió internacional.

En el cas de Soldevila, la consciència que la història de Catalunya, dels Països Catalans, forma part de la història d'Europa, del món, és repetidament present en la seva obra, cosa que el porta a analitzar el passat català no de manera aïllada, sinó en relació amb el context internacional de cada època (ja sigui per veure la participació catalana en el desenvolupament general o, a la inversa, per veure com aquest darrer influí la nostra realitat passada en un moment determinat). Així mateix, la trajectòria de Soldevila evidencia com també els historiadors catalans (com a tals) formen part de la comunitat científica internacional, una "evidència" que malauradament avui encara no és tal. D'ací la seva preocupació per conèixer la visió que intel·lectuals d'arreu del món tenen de la realitat catalana present i passada, així com el seu interès d'establir-hi contactes de manera continuada. En l'anàlisi de l'obra soldeviliana també hi trobem com a constant la consideració que existeix una visió pròpia dels historiadors catalans (creada històricament pel que es pot dir, amb propietat, tradició historiogràfica catalana) d'interpretar realitats passades altres, fins i tot que existeix també (com a mínim en potència) una visió pròpia de la història universal en el seu conjunt. Definir quins serien els trets que articularien aquesta hipotètica visió col·lectiva dels historiadors catalans ultrapassa els límits del present treball, però se'n podrien definir alguns que es troben (explícitament o implícitament) no tan sols en l'obra de F. Soldevila, sinó també en la dels principals noms del segle XX. Potser el principal seria la visió crítica envers el fenomen "estat-nació" que ha configurat la modernitat europea i que en d'altres àmbits s'ha adoptat de manera inqüestionable no com a resultant històrica, sinó com a "necessitat" històrica o bé com a "realitat" gairebé "natural". Una crítica d'aquestes característiques es troba en Soldevila i en bona part dels historiadors que configuren la tradició moderna catalana, però també en d'altres de foranis que s'hi han incorporat com ara Pierre Vilar, cosa que evidencia encara més com aquesta qüestió no és un tema que interessi "només" la historiografia catalana, sinó que és un tema de preocupació de dimensió universal. No en va una realitat nacional com la nostra, dividida entre quatre estats (l'espanyol, el francès, l'italià i l'andorrà) i sense un de propi que englobi la totalitat (o el nucli majoritari) no és un fet excepcional, aïllat i únic, sinó una situació generalitzada arreu del continent i del món. Les anàlisis històriques que han tingut el passat català com a objecte d'estudi poden servir per a moltíssimes altres realitats. L'anàlisi de temes com la relació entre nació i estat, l'estudi de l'assumpció (o renúncia) de la defensa

de la reivindicació nacional per diferents grups, sectors i/o classes socials en el decurs històric, o la constatació de la pervivència d'una identitat pròpia a través dels segles malgrat l'acció contrària dels aparells de l'"estat-nació", interessien un gran nombre d'habitats del planeta. D'ací que l'esmentat Vilar arribés a dir, sobre aquest propòsit que "pel que fa a les relacions entre nació i estat, aquest racó d'Europa és un laboratori experimental".⁹

Un altre dels punts fonamentals de la proposta soldeviliana és l'explicitació del vincle entre historiografia i pensament polític, i no el seu ocultament darrere una pretesa "objectivitat absoluta" impossible o d'una aparença de "desideologització" (òbviament, també només aparent). Això sol demostra la seva honestat científica. Ell declara d'entrada el seu propòsit historiogràfic que és alhora un propòsit polític: "Fer de Catalunya un poble normal". Ara bé, encara que sigui "polític", no es tracta d'un objectiu "partidista", sinó d'un propòsit ampli que pretén ésser el màxim d'unitari possible per tal que sigui assumit també per la gran majoria del poble català i esdevingui, així, una realitat.

En l'acompliment d'aquest seu objectiu normalitzador hi té un paper clau la conscienciació massiva, cosa que explica la seva voluntat de donar visions de síntesi global de l'esdevenir històric col·lectiu i de no dubtar a l'hora de redactar obres de divulgació (àdhuc per a un públic infantil). Així, la combinació de la realització d'obres de divulgació amb l'altra investigació constituí una altra de les constants més remarcables de la seva trajectòria professional (compartida també pels altres grans noms de la historiografia del segle XX). Aquestes visions sintètiques, segons els seu criteri, havien d'ésser també globals, és a dir, que contemplessin el conjunt de l'activitat humana; un objectiu que també es fixà per a les seves obres més especialitzades. D'ací que, per complir el seu propòsit, ell fos un dels pioners en l'estudi d'àmbits sovint negligits per la historiografia acadèmica de la seva època, com ara la història de la dona, la de la vida privada o la de les mentalitats.

El propòsit de construir una visió històrica globalitzadora el féu tractar una de les "grans qüestions" pròpies del debat historiogràfic de tots els temps, la relació entre l'estudi d'un personatge històric determinat i la seva circumstància històrica. L'abordà en les múltiples biografies que redactà, especialment en les seves ambicioses monografies sobre els grans reis catalans del segle XIII: Jaume I i Pere el Gran. Per a ell, doncs, la biografia no era pas cap mena de gènere historiogràfic "menor", sinó tot el contrari, ja que si el biògraf i el

---

⁹ Pierre Vilar, El Vallespir, el Rosselló i la Cerdanya: problemes de la frontera, dins "L'Avenç" núm 86, octubre 1985, p. 40.

biografiat eren de categoria, incloïa també la història de la col·lectivitat on el personatge estudiat va viure. Ell mateix s'arribà a autoaplicar l'estudi de la dialèctica entre individu i moment històric, especialment en el seus dietaris personals, on hi trobem el cronista de la seva època i també l'escriptor que sap analitzar-se a si mateix i que no dubta a consignar fins i tot aquells elements més íntims i quotidians.

La proposta historiogràfica de Soldevila també es caracteritzà pel seu valor heurístic, en la doble accepció del terme: en la seva concepció moderna, de disciplina que es proposa establir unes regles de la recerca científica i també en la versió més tradicional que l'entén com a mètode de recerca i aplec de fonts, i com a base de la crítica històrica. Pel que fa a la primera accepció, de manera dispersa en el conjunt de l'obra, hi trobem un seguit d'elements que, aplegats i sistematitzats podrien configurar una veritable preceptiva històrico-literària, amb una gran dosi de reflexió metodològica sobre la mateixa disciplina històrica. Pel que fa al valor dels documents nous que aporta i a la seva crítica de les fonts (tant de les noves com de les velles), aquest és un mèrit que li ha estat reconegut fins i tot pels seus detractors, molt dels quals no han dubtat gens a utilitzar-les per a llurs treballs. Encara avui la documentació que Soldevila aportà en les seves obres és utilitzada com a font per a nombrosos estudis moderns, fins al punt que convindria realitzar una recerca sobre l'abast d'aquest ús en el decurs dels darrers decennis del segle XX per tal de corroborar-ne la seva generalització.

L'assumpció del valor científic de la disciplina històrica no va dur Soldevila a rebutjar els elements d'"art" que pogués tenir. Per a ell, "ciència" i "art" no són dues categories antagòniques sinó complementàries, ja que s'enriqueixen mutuament. D'ací la multiplicitat de la seva producció creadora i de l'interès en assolir una expressió escrita que el convertí en un dels prosistes més importants del seu segle, com han reconegut els principals crítics literaris contemporanis. Segons confessió pròpia, aquesta noció li fou transmesa pel seu mestre Antoni Rubió i Lluc, i avui mateix torna a ésser perfectament assumida per la comunitat intel·lectual (cosa que no era tan generalitzada als anys seixanta i setanta, caracteritzats per un "cientifisme" ultrancer que oposava "ciència" i "art", "lletres" i "ciències",...), raó per la qual no és rar trobar historiadors força joves doblats de literats que arriben a guanyar premis importants (com és el cas d'Agustí Colomines, Alfred Bosch, Vicent Josep Escartí, Pau Viciano...) o, inversament, escriptors que es preocupen fins i tot per qüestions historiogràfiques, com és el cas d'Albert Mestres.

Per tot el que s'acaba d'exposar, no és gens aventurat afirmar que l'aportació soldevilliana va tenir en el seu moment un marcat caire innovador i pioner. Un caràcter que seria desitjable que fos un tret característic de la historiografia catalana dels nostres dies. Ara bé, aquest caràcter hauria estat impossible d'assolir si no hagués partit d'un profund coneixement de la tradició historiogràfica pròpia, que li permetia de no haver de "partir de zero" i que li evitava considerar com a novetat descobertes fetes per historiadors precedents (allò que vulgarment se'n diu "descobrir la sopa d'all"). D'ací el seu interès per la història de la historiografia catalana, un àmbit fonamental per al progrés de la disciplina, negligit durant molts anys i tots just començat a recuperar de manera sistemàtica i col·lectiva en la darera dècada del segle XX.

Junt amb tot aquest seguit d'elements novedosos que ens permeten determinar la seva vigència hi ha també tot un seguit de criteris i actituds que conformen el seu estil més personal i que avui dia semblen tenir una renovada actualitat. Un és la reivindicació de l'apassionament, que no és per a ell sinònim ni de partidisme intransigent, ni de manca d'exactitud o de deformació de la realitat, sinó que respon a la creença que la història "té alguna cosa de reivindicativa". D'ací que l'historiador sovint sigui una consciència crítica de la societat i es comprometi amb el destí de la col·lectivitat en què es troba (sobretot en els moments més difícils).

Un altre és l'equanimitat, que no cal confondre amb la imparcialitat pura, que és impossible. Precisament és perquè Soldevila parteix del reconeixement d'aquesta impossibilitat (i de la inevitable adscripció ideològica de l'historiador) que reclama serenitat en el judici i que hom procuri ésser el màxim de just sempre i amb tothom, especialment a l'hora d'exposar fidelment els motius dels qui no són de la pròpia corda (àdhuc dels qui el mateix historiador considera enemics).

I, finalment, una tercera actitud és la de la recerca de la veritat, especialment exemplar en períodes com l'actual de relativisme confusionista d'arrel postmoderna (hi ha un relativisme crític ben clarificador, però que no és el dominant --el que s'inicia amb Giacomo Leopardi, posem per cas) i d'escepticisme eixorc (n'hi ha també un de fructífer i creatiu --com el de J. Fuster--, però que tampoc no és ara "de moda"). La defensa de la necessitat de cercar la veritat va lligada a la consciència de construcció d'una ciència i implica, per tant, la predisposició i capacitat de rectificar les pròpies afirmacions. F. Soldevila sempre va tenir la inquietud de corregir allò que li semblava que s'havia demostrat erroni. Això explica, per exemple, l'interès que

demostrà en realitzar una segona edició corregida i augmentada de la seva Història de Catalunya.

Després de tot el que s'ha exposat, és gairebé inevitable plantejar-se ¿com és que no és una obvietat el fet que F. Soldevila sigui un clàssic? El mateix podríem preguntar-nos sobre d'altres noms que en aquesta mateixa tesi han tingut també un paper destacat i se'ls ha valorat ací com a tals clàssics, però que no han merescut encara un reconeixement prou ampli: d'Antoni Rubió i LLuch o Roc Chabàs a Joan Fuster, passant per Jaume Massó i Torrents, Alexandre Galí, Jordi Rubió i Balaguer, Antoni Rovira i Virgili, Pere Bosc Gimpere, Ramon d'Abadal i tants d'altres. Potser les úniques excepcions són les de Jaume Vicenç Vives i Pierre Vilar, que sí que han merescut una tal consideració, encara que molt reduïda als nuclis especialitzats. Però aquests dos noms són això, "excepcions" d'una llista que afortunadament és força més llarga. La resposta a la pregunta plantejada té a veure amb la circumstància històrica de la historiografia i del conjunt de la cultura catalana contemporània. Jordi Castellanos ha estat molt clar a l'hora d'explicar perquè hem d'estar a cada moment autoreivindicant com a tals els nostres clàssics:

"I és que només les grans cultures tenen gran clàssics. No per grans, en un sentit material, sinó perquè compten amb els mecanismes que els calen per crear-los. Perquè només quan l'engranatge cultural funciona amb tota la seva complexitat, s'estableixen aquests referent emblemàtics, culturals i socials, als quals apliquem aquest terme."¹⁰

No cal dir que la cultura catalana, lluny encara d'haver assolit una situació normalitzada, pateix una mancança fonamental:

"En efecte, la cultura catalana (...) no compta --o compta molt precàriament-- amb els instruments que permeten la creació i consolidació dels seus grans escriptors nacionals en la qualitat de clàssics (...) Som una cultura que s'ha anat fent sense una estabilitat bàsica que li permetés establir amb una mínima normalitat el joc de continuïtats i renovacions (...) Les batzegades històriques generen actituds acrítiques d'adhesió al passat, justament perquè el passat, convertit en emblema es sacralitza i esdevé intocable. Alhora, però, genera l'actitud contrària, de rebuig".¹¹

Tant l'actitud de sacralització com la de menyspreu tenen en comú el fet d'ignorar els textos originals i d'ésser en el fons, per això, dues posicions provincianes i suïcides. Per superar aquestes actituds (molt esteses avui, sobretot la segona) és imprescindible l'establiment de ponts de diàleg entre el passat i el present, ja que, com ha remarcat el mateix Castellanos, "és el diàleg

---

¹⁰ J. Castellanos, El clos..., ps. 9-10.

¹¹ Op. cit. ps. 11-12.

amb el nostre passat literari l'únic camí per a la seva reescriptura i, doncs, per a la recuperació dels 'valors' d'actualitat que aquest passat pugui contenir".¹² Un altre pensador, Roger Shattuck ha insistit en aquesta idea: "Hem d'explorar el passat per saber més coses de nosaltres mateixos".¹³

Per poder fer possible aquest "diàleg", aquesta descoberta i revisió constant de la tradició pròpia, la condició de partida és conèixer-la amb un mínim de profunditat. Naturalment, aquest coneixement de la tradició no ens ve donat, cal adquirir-lo i es tracta d'una conquesta no pas gens fàcil, com ja va advertir T. S. Eliot.¹⁴ La prova és el desconeixement generalitzat existent encara avui entre els mateixos historiadors catalans sobre la tradició historiogràfica autòctona. No cal insistir gaire en el fet que aquesta tradició constitueix una mena de memòria col·lectiva, el desconeixement de la qual ens porta a partir sempre de zero o a "descobrir" coses ja prou ben establertes pels historiadors precedents. Ho assenyalà fa temps Jordi Rubió:

"Hi ha hagut un trencament en la història de la nostra cultura i cal renuar-ne els lligams (...) Hem d'evitar que les noves generacions puguin pensar que les preocupacions que inquietaven els seus avis són avui tan inoperants com les del temps del feudalisme. La vida és una cadena que relliga totes les generacions, però tots n'hem de sentir el pes i la tensió. D'altra manera tornarem a descobrir el Mediterrani. Almenys jo no crec que pugui ésser un progrés que l'evolució de la humanitat porti uns temps on n'hi haurà prou si una mena de mandarins serva els tresors del passat".¹⁵

La recuperació de la pròpia tradició (feta amb un criteri d'historicitat), respon, doncs, a una exigència metodològica i pot possibilitar un avenç historiogràfic real, ja que ens ha de permetre evitar fer excessives "passes enrera" en el desenvolupament de la nostra historiografia.

Un cop establerta la "necessitat" d'aquesta recuperació i, per tant, també el propòsit de resoldre-la, com cal abordar la qüestió? En tant que historiadors (i no crítics literaris), més que l'establiment d'un cànon que determini noms i obres "clàssics" del que es tracta és de construir una història, la de la historiografia pròpia. Naturalment, aquesta ha de tenir els seus clàssics i les seves figures emblemàtiques, però un seu objectiu també bàsic ha d'ésser el d'adquirir una visió històrica de conjunt de com ha evolucionat la disciplina i quins han estat els factors històrics que hi han influït i el paper que hi han tingut

---

¹² Ibídem, p. 16.

¹³ Ada Castells, Roger Shattuck: "Els humans som mimètics i curiosos" (Entrevista) "Avui-Cultura", 2-VII-1998, p. X.

¹⁴ Op. cit.

¹⁵ J. Rubió, Pròleg dins Prat de la Riba propulsor de la Llengua i la cultura (Ed. Selecta, Barcelona, 1974), reproduït també a Mestres,..., ps. 23-35.

les individualitats (ja siguin "grans" figures, "mitjanes" o "petites"). Una anàlisi històrica dels que s'han ocupat del passat permet clarificar els elements de "ciència" i d'"ideologia" (i per tant de dependència política, de relació --d'afinitat o d'oposició-- amb els poders establerts) que han existit en cada cas i quins horitzons generals (circumstàncies històriques, prejudicis d'època) han estat els que han condicionat una determinada visió de la història. Així, doncs, la història de la historiografia és un àmbit especialment adient per reflexionar sobre la funció que com a ciència té la pròpia història (una condició que ha estat impugnada pels corrents de pensament dominants a la dècada dels noranta). No en va Pierre Vilar va dir que la "història de la història" (entesa com a una mena d'història de la ciència, òbviament molt lligada al desenvolupament general de la cultura i el pensament) és potser l'exercici més fructífer que un historiador es pot proposar.¹⁶

Fa relativament pocs anys Antoni Simon parlava de la història de la historiografia catalana com la d'un edifici per construir.¹⁷ D'ençà de la darrera dècada del segle XX s'ha iniciat una feina prou notable en aquest sentit. Naturalment, molt abans dels anys noranta ja hi havien hagut diferents historiadors que s'havien preocupat per aquest àmbit (ja d'ençà de principis de segle, com s'ha vist en aquesta tesi). De fet, les grans figures se n'havien ocupat amb més o menys intensitat. Així, A. Rovira i Virgili arribà a oferir-nos una panoràmica prou notable en el primer volum de la seva Història Nacional de Catalunya (1922), i en el conjunt de l'obra d'un Ferran Soldevila, d'un Alexandre Galí, d'un Jordi Rubió o d'un Pierre Vilar hi ha referències ben importants; fins i tot n'hi hagueren que assoliren un cert grau d'especialització (sobretot referit al període medieval) com ara Jaume Massó Torrents, Ramon d'Alòs Moner, Ferran Valls Taberner o, més recentment, Miquel Coll i Alentorn. El punt de ruptura amb la continuïtat cultural que significà el franquisme i la desautorització feta per Vicenç Vives (ja als anys cinquanta i al mateix 1960) de la tradició anterior (a la qual qualificà pejorativament de "romàntica", cosa que equivalia a dir que no tenia interès historiogràfic) féu que pocs professionals es dediquessin de manera sistemàtica i continuada al seu estudi. Tanmateix, hi hagueren excepcions, entre les quals cal esmentar Ramon Grau i Marina Lòpez, que ja al 1979 en el diccionari Ictineu oferiren un seguit de semblances dels historiadors més destacats d'ençà del segle XVIII. L'orientació inicial,

---

¹⁶ P. Vilar, Iniciación al vocabulario del análisis histórico, Ed. Crítica, Barcelona, 1980, p. 28.

¹⁷ A. Simon, Per una història de la historiografia catalana. Una aproximació bibliogràfica, dins La historiografia catalana..., p. 107.

però, responia més a un criteri de crítica historiogràfica (per tant especialment metodològica) que no a un criteri de reconstrucció de la història de la historiografia; val a dir que progressivament (almeys Grau) s'han decantat també cap a aquest altre àmbit.

L'element novedós que s'ha fet sentir durant els noranta ha estat una major consciència de la rica tradició historiogràfica existent (cosa que ha determinat un innegable to vindicatiu per prestigiar-la) i una imperiosa necessitat d'historiar-la com a una activitat intel·lectual (de caràcter "científic", però també "ideològic" i per tant d'evident caire "polític") que ha tingut un gran protagonisme en la configuració de la nostra cultura. Així, doncs, la nova consideració d'aquesta tradició s'ha fet sobretot a partir de la història mateixa (és a dir, de plantejar-se quina fou la importància que tal o tal altra aportació va tenir en el seu temps) i no des del nostre present (és a dir, de "jutjar" la vigència o actualitat que l'aportació d'un historiador passat té ara i ací), encara que no s'hagi pas exclòs aquest segon aspecte quan es tracta d'un autor tingut per clàssic (com s'ha fet ací mateix).

La realització de tesis doctorals i d'altres estudis sobre algunes de les figures més emblemàtiques que constitueixen la nostra contemporaneïtat (Jaume Vicenç Vives, Raimon d'Abadal, Miquel Coll i Alentorn, Roc Chabàs, Josep Sanchis Sivera, Josep M. Batista i Roca, Miquel Batllori...) ¹⁸ ha evidenciat l'interès creixent per la disciplina i el grau de consciència existent de la seva importància per a la consolidació de la mateixa ciència històrica. Certament, hi ha hagut una atenció preferent sobre els grans noms i no hi ha hagut gaire intents d'oferir visions de conjunt, ja sigui d'una escola, d'un període o d'un territori determinats. ¹⁹ De cara al futur més immediat, convindria no limitar-se només a l'estudi de les grans figures (encara que es mantingui com a un camp de recerca preminent) i començar a definir grups, tendències i col·lectius, així com aprofundir en l'anàlisi de quines han estat les circumstàncies històriques que han influït decisivament en l'evolució de la historiografia. En la tesi present s'ha intentat avançar en aquesta direcció a partir d'uns criteris ja exposats en la introducció i desenvolupats al llarg del text. La voluntat ha estat d'oferir una proposta que pugui ésser útil en la direcció apuntada, des de la consciència

---

¹⁸ Les referències bibliogràfiques d'aquestes monografies han estat esmentades al llarg del treball. Vegeu la bibliografia final.

¹⁹ Entre les excepcions, caldria consignar el llibre sobre un segle d'historiografia mallorquina (Els historiadors i l'esdevenir polític..., ja citat), els treballs inclosos en diferents obres col·lectives de Ramon Grau i els projectes de l'equip dirigit per Jordi Casassas sobre la història dels intel·lectuals, entre els quals el llibre coordinat pel mateix J. Casassas, Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808- 1975) (Pòrtic, Barcelona, 1999).

plena que la construcció d'una història de la historiografia catalana ha d'ésser una feina col·lectiva (i cada com més sistemàtica i programada) que un nucli substantiu de la comunitat d'historiadors/es d'ara ha d'assumir de manera urgent i indefugible.

Naturalment, aquesta tesi no ha pretès mai ésser un treball "definitiu" ni pel que fa a la figura de F. Soldevila ni, molt menys, pel que fa a la història de la historiografia del segle XX. La intenció ha estat més aviat la contrària, la d'elaborar una obra que inici unes noves línies d'investigació sobre el personatge i l'evolució de la disciplina historiogràfica al llarg de la seva època, dues qüestions que havien romàs excessivament negligides fins fa poc.

En el cas de F. Soldevila, s'ha volgut donar una visió panoràmica de la seva múltiple activitat (historiador, poeta, dramaturg, periodista, activista i pensador polític...), però només s'ha aprofundit en una d'aquestes facetes, la d'historiador. En un futur pròxim, seria interessant que algú fes una consideració literària del conjunt de la seva obra, de la seva escriptura com a tal, independentment de la temàtica o del gènere que tracti (com pot ésser esbrinar els trets que defineixen el seu estil literari), per tal de determinar quina ha estat la seva aportació, posem per cas, en l'establiment d'un model de prosa que ara trobem "funcional" i "modern". Així mateix, també caldrà fer una consideració sobre els eixos narratius, literaris, que constitueixen el seu discurs historiogràfic. Aquesta ha estat una orientació seguida per diferents crítics adscrits al que s'ha anomenat "gir lingüístic", una tendència que a criteri de Richard T. Vann constitueix un veritable "canvi paradigmàtic", ja que segons aquest autor, "durant els següents vint anys el llenguatge dels historiadors, i no l'explicació o la causalitat, seran el tema al voltant del qual giraran la majoria de reflexions sobre història".²⁰ En l'àmbit català, poca cosa s'ha fet en aquesta orientació i els qui han parlat del "gir lingüístic" han estat bàsicament gent vinculada als àmbits acadèmics de la filologia i la filosofia, i només molt excepcionalment algun historiador (sense que s'hagi realitzat encara cap obra remarcable a partir dels criteris defensats per aquesta tendència que equipara "història" amb "narració històrica"). En la mateixa línia d'anàlisi literària, mereixeria una atenció especial la poesia soldeviliana (que inclou també el teatre), avui molt minusvalorada per la crítica actual (però no pas per la passada, ja que va merèixer el reconeixement de noms de primer rengle com Carles Riba, Jaume Bofill i Ferro o Joan Fuster). Fins i tot en el supòsit que certament es tracti d'un "poeta menor", convé que la totalitat de la seva obra

---

²⁰ R.T. Vann, El gir lingüístic: Història i teoria i *History and Theory*, 1960-1975, dins A. Colomines i V. Olmos, Les raons del passat, ps. 105-145.

poètica sigui reunida i mínimament estudiada. Potser, un cop fet això, resulti que aital consideració canviï. Com remarcà T.S. Eliot, és molt difícil establir una jerarquia perquè aquesta, amb el temps, sempre és sotmesa a variacions constants, ja que hi té un gran pes l'element subjectiu.²¹ En tot cas, cal evitar el gran perill que el mateix Eliot assenyalà: "menysprear injustament un bon poeta perquè no és un gran poeta".²² Pel que fa a futures publicacions de la seva obra, la més urgent seria la publicació de l'Obra dispersa. Fins i tot existeix, com s'ha dit a la introducció, una proposta de selecció força completa que procura ésser editorialment viable, d'acord amb les condicions actuals del sector. L'edició recuperaria molts escrits seus publicats a periòdics i revistes (sobretot de l'etapa de preguerra) d'accés difícils (fins i tot per als propis professionals de la història) que, ben segur, contribuirien a oferir-nos una imatge ben diferent de la que convencionalment encara es té del seu autor. Una anàlisi més minuciosa del conjunt de la producció soldeviliana permetria també l'establiment d'una preceptiva literària i vital. Ací s'ha fet pel que fa als aspectes més pròpiament historiogràfics, cosa que ha permès determinar quina era la seva concepció de la pròpia història i de l'ofici d'historiador. El mateix es podria fer en els altres dos àmbits apuntats. Al llarg dels seus dietaris, correspondència i articles periodístics s'hi troben multitud de consells, mètode de treball i pensaments referits al fet literari, així com opinions sobre nombrosos escriptors i escriptores de tots els temps que, agrupats d'una manera sistemàtica, ens donarien una veritable preceptiva sobre la matèria. Molt sovint els seus escrits ultrapassen les consideracions historiogràfiques i literàries, i arriben a establir unes pautes de vida que no defugen els aspectes més íntims. Ell mateix, en els seus Dietaris de l'exili i del retorn explicà la seva intenció d'escriure un Llibre de Consells que aplegués normes de vida dictades per la seva experiència.²³ Certament, aquest és un element ben poc comú i que fins i tot es difícil de trobar entre escriptors professionals, però que en el seu cas no ens ha de sorprendre, donada la seva admiració envers els moralistes clàssics (com evidencien les seves Faules, inspirades en les d'Isop i La Fontaine, però que ens revelen un a cosmovisió moral pròpia) i el seu interès en penetrar en els estadis més profunds de la psicologia humana (un objectiu fonamental de la seva proposta historiogràfica i literària).

En el decurs de la tesi s'ha procurat esboçar la relació que ell va mantenir amb els intel·lectuals més destacats de la seva època, però naturalment aquest

---

21 T.S. Eliot, Què és la poesia menor?, dins Sobre poetes..., Op. cit.

22 Op. cit. p. 59.

23 Vegeu l'anotació del 30-VI-1940, vol I, p. 140.

vinclé es pot aprofundir en proporció que els diferents personatges siguin objecte d'un estudi més minuciós i específic. Un interès especial tindrien els del seu cercle més íntim (el seu germà Carles, Rosa Leveroni o els amics més directes) i les figures més rellevants del període.

Finalment, pel que fa a l'evolució general de la historiografia del segle XX, ja s'ha dit que ací s'ha pretès bàsicament donar una visió general i oferir un primer esquema orientatiu. Cal recórrer encara un llarg camí perquè el nostre coneixement sobre la qüestió sigui equiparable a la feina ja realitzada des d'altres tradicions culturals pròximes. I aquesta no pot ésser sinó el resultat d'una actuació sistemàtica i col·lectiva que convé començar des d'ara mateix.

ANNEX I: INVENTARI-CATÀLEG GENERAL DEL LLEGAT PERSONAL DE F. SOLDEVILA DE CHAVORNAY (SUÏSSA), ACTUALMENT A L'ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA.

Aquest és, sense cap mena de dubte, el dipòsit documental més important sobre l'obra i la vida de F. Soldevila. Uns anys després de la mort de l'esposa de l'historiador, Yvonne Lepage, fou traslladat (el 1989) per l'únic fill del matrimoni, Gerard Soldevila, de Palautordera a la seva residència particular de Chavornay (Suïssa). Va romandre-hi fins que, per voluntat expressa del propi Gerard, fou dut l'any 1997 a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

Vaig poder fer un primer inventari d'aquest fons personal durant una estada de quinze dies en la localitat suïssa que aleshores l'acollia, el mes de febrer de 1994. Fins aquell moment, principalment a causa de la situació geogràfica on es trobava, no s'havia realitzat cap mena d'inventari del llegat i, per tant, no es coneixia el valor dels documents que contenia. El 1995, vaig poder publicar, com annex, aquell primer inventari en el llibre Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània. Amb posterioritat, vaig tenir ocasió de realitzar dos viatges més a Chavornay (un el mateix 1995 i un altre el 1996) de durada similar al primer, que em van permetre tenir un coneixement molt més precís del seu contingut. Les incorporacions i modificacions fetes a la primera redacció són importants (d'ací la seva nova consideració d'inventari-catàleg), ja que van aparèixer documents nous entre els plecques que havien rebut una primera ordenació i es va poder realitzar una catalogació força completa de molts altres escrits i de l'abundant correspondència que hi havia (més de 3.500 cartes). Donada la importància del fons epistolar --més d'un terç del volum del total de documentació-- s'ha considerat adient donar ací només un sumari de l'inventari-catàleg realitzat i dedicar l'Annex II a la relació detallada de la correspondència existent.

Tractant-se d'un fons ordenat pràcticament de nou, es va poder seguir bastant fidelment el Quadre de classificació de fons personals, que aplica el Servei d'Arxius del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (del qual en són autors Joan Blanco, Josep Fernandez i Èrika Serna) i que segueix l'esquema següent:

- 1.-Documents personals i familiars
- 2.-Activitats professionals (sempre referides a l'ocupació que es considera "principal", la d'historiador i escriptor)
- 3.-Obra original (manuscrits, esborranys, dietaris...)
- 4.-Correspondència
- 5.-Activitats associatives, político-socials, etc. (documents referents a d'altres ocupacions que no són la principal)
- 6.-Obres d'altres (originals)
- 7.-Material imprès de suport. Dossiers i bibliografia d'altres autors que serveix de suport per a l'elaboració dels escrits pròpis.
- 8.-Articles i escrits d'altres autors que fan referència directa al personatge estudiat o a la seva obra
- 9.-Dossiers i col.leccions factícies realitzades per l'autor
- 10.-Altres (postals, targes, monedes...)

La documentació està instal·lada en 21 unitats (17 capsos-arxivadores, 3 carpetes i una capsos). Tot el material estava ubicat en unes lleixes, fetes expressament, a la casa particular del seu fill Gerard Soldevila, a Chavornay i actualment són a l'Arxiu Nacional de Catalunya, on s'ha respectat aquest mateix ordre i s'utilitza provisionalment el present inventari-catàleg

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 1 (CAPSA ARXIVADORA)

DOCUMENTS PERSONALS I FAMILIARS

1.1.-Notes obtingudes en els seus estudis

1.1.1.-Universitat de Barcelona: Curs 1910-11 (16 anys) fins al 1915-16. Notes excel·lents (Matrícules d'honor, excel·lents...)

1.2.-Inscripció per al grau de llicenciat (21 juny 1915)

1.3.-Sobre gruixut: Apunts de les assignatures

1.4.-Sobre: Papers personals (passaports, documents d'identitat,...)

1.5.-Carpeta Activitats professionals (nomenaments, contractes de llibres, full de serveis del cos d'arxivers, documentació sobre la seva rehabilitació com arxiver,...)

1.6.-Carpeta Activitats político-socials

(Jocs florals, Opuscles del Consell Nacional Català -1966-
Butlletí d'Informació de la Generalitat de Cat. -1/1/48-)

1.7.-Diploma Acadèmia de Bones Lletres

1.8.-Diploma de soci dóu Felibrige "per sa valènto e fegoundo acioun felibrenco" 17 maig 1964

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 2 (CAPSA ARXIVADORA)

BLOC HISTÒRIA DE CATALUNYA (1ª edició)

2.1.-Manuscrit Història de Catalunya Ed. Alpha. --Fins a la pàg. 908 (Compromís de Casp). Un full solt: Epíleg, La renaixença catalana, amb el núm de pàgina 1815. Hi ha també un plec de Notes.

2.2.-Plec de galerades i apunts de la Història de Cat. (Ed. Alpha)

2.3.-Sobre: Història de Cat. (Alpha) Apèndix

2.4.-Carpeta "Excelsior": Manuscrit. Primera redacció de diferents capítols de la Hª de Cat.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 3 (CAPSA ARXIVADORA)

OBRA ORIGINAL (LITERARIA)

3.1.-Teatre (1)

3.1.1.-Text mecanografiat de Don Joan (en paper còpia)

3.1.2.-Galerades de Don Joan

3.1.3.-L'Amador de la Gentilesa o la Cort de Joan I (2 mecanoscrits)

3.1.4.-L'Hostal de l'Amor (mecoscrit)

---

¹ En la UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 5 (DIETARIS-MEMÒRIES) hi ha un fragment manuscrit de Carmesina i el rei i també 14 pp. manuscrites de la versió espanyola de L'hostal de l'amor. En la UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 16 hi ha l'escena IV i l'esquema de l'obra Guillem de Cabestany. Tragèdia (inèdita).

- 3.1.5.-La Font del Miracle -Poema dramàtic en 2 quadres i en vers (mecanoscrit)
- 3.1.6.-Fulls de l'entrevista amb M. Aurèlia Capmany per a "Serra d'Or" (jul. 1962)
- 3.1.7.-Els acadèmics desconfiats (dins d'un sobret blanc) Peça de teatre en 1 acte. Inèdita. No és completa. Pau Ignasi de Dalmaes és el principal protagonista.
- 3.1.8.-2 fulls grocs Carmesia i el rei
- 3.1.9.-Plec manuscrit: Obra dramàtica 28 ps. (Personatges: Enriqueta, Joaquim, Mariana, Ramon, Enric, Sr. Soler...). Hipòtesi: L'escull (obra escrita durant els anys trenta)
- 3.1.10.-Dos fulls mecanoscrits d'una obra de teatre no identificada. Personatges: Vagabund i Pèl Roig.
- 3.1.11.-Opuscle: Heinrich von Kleist, Prinz Friedrich von Hanburg. FS la traduïa. Hi ha un sobre amb un fragment traduït en català al damunt)
- 3.1.12.-Dos quadernets: Manuscrit Albert i Francina
- 3.1.13.-Dos quadernets: Manuscrit Don Joan
- 3.1.14.-Original mecanografia de Carmesina i el rei. 36 pàg. Comèdia inèdita en tres actes i en vers, l'argument de la qual és extret d'una novel·la de Boccaccio on Pere el Gran és un dels protagonistes.
- 3.2.-Tres sobres amb el manuscrit El cavaller Despalau. Un dels sobres diu: El cavaller Despalau Segona Part: L'estada o Maud. No és l'obra completa. Hi ha unes 500 quartilles.

3.3.-Sobre POESIA

Poemes manuscrits d'èpoques diferents. Inclou també un sobre petit amb els manuscrits que diferents poetes enviaren per a l'enquesta Els meus tres millors poemes feta a la "Revista de Catalunya". Així mateix hi ha traduccions de poesies estrangeres fetes per escriptors catalans.

3.4.-Notes de la Crònica de Pere III i de la de Ramon Muntaner

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 4 (CAPSA ARXIVADORA)

OBRA ORIGINAL (HISTÒRIA) Ordenada dins de sobres

4.1.-Anglaterra i Catalunya / França i Catalunya.

4.1.1.-Galerades Notes sobre temes anglo-catalans dins "Butlletín Hispanic Studies" (publicat en el núm XXXII, 1956, ps. 87-92)

4.1.2.-Carta BBC (jul. 1955) Conferències a la ràdio

4.1.3.-Manuscrit Anglaterra i Catalunya 34 p. Complet i inèdit

4.1.4.-Primera redacció de Notes sobre temes....

4.1.5.-Mecanoscrit (còpia) incomplet 3 pàg. Escrit a mà: BBC. Se centra en les relacions medievals catalano-angleses.

4.1.6.-Apunts mecanoscrits incomplets (4 fulls en total) de Relacions angleses i catalanes entemps moderns; La lutte per l'hégémonie dans la Méd. occ. i Pedro el Grande y Eduardo I

4.1.7.-Manuscrit França i Catalunya, 21 pàg, Inèdit

4.2.-Segle XIX (Mecanoscrits dels capítols d'Un segle de vida catalana).Part 1ª Cap I. "L'absolutisme i la primera guerra carlina (1814-1840)". Mecanoscrit 38 p. seguides i p. 49 (bibliografia). Part 2ª "De la fi de la primera guerra carlina a la Restauració (1840-1874)". Mecanoscrit fins a la p. 53, que no acaba.

4.3.-Articles mecanografiats i un manuscrit

4.3.1.-La data de naixença d'Alfons II d'Aragó, I de Catalunya 12 p. (Publicat dins Homenaje a Ramon de Carande)

4.3.2.-Una figura europea poc coneguda: el català Pere Galés, per Ferran Soldevila, 6 p. mecanografiades

4.3.3.-Jordi Rubió i la Biblioteca de Catalunya 6 p. (Publicat a "Serra d'Or" --abril 1967--)

4.3.4.-FS, Barcelona demana a l'emperador Carles V l'autorització per a comerciar amb Amèrica (1522) 9 p.

4.3.5.-Article sobre Carles Cardó (incomplert) 9 p., amb un full d'apunts manuscrit (Evocació dins Miscel·lània Carles Cardó Ed. Ariel, 1963)

4.3.6.-Blanca de Navarra 4 fulls paginats 64-67 (paper còpia)

4.3.7.-La pretesa donació dels regnes per Pere el Gran al seu fill Alfons Falta p. 1. Publicat a Homenaje a Johannes Vincke

4.3.8.-Bloc d'articles de "La Publicitat" publicats a Al llarg de la meua vida...(Paisatge hongarès/ El record de Corneille/ Lisieux/ Bayeux/Caen /Tesis Doctorals/Tres elogis/ L'enterrament del Mariscal Foch/ Visita al cementiri/Les gentades nadalengues/El record de Montaigne)

4.3.9.-Manuscrit de l'article Contrast (aparegut a "Catalunya")

4.4.-Jaume I

4.4.1.-Mecanoscrit Comentaris a la crònica de Jaume I (Al marge de la Crònica de Jaume I Ed. Dalmau)

4.4.2.-Mecanoscrit Cap. XXV, XXVI, XXVII de Vida de Jaume I el Conqueridor (Ed. Aedos)

4.4.3.-La crònica de Jaume I i el manuscrit de Poblet 5 p.

4.4.4.-La crònica de Marsili ; Ha influït en la darrera redacció de la crònica de Jaume I?

4.4.5.-Un poema joglaresc sobre l'assalt de la ciutat de Mallorca

4.4.6.-L'idioma del llibre dels feits

4.4.7.-Biografia de Jaume I i de Pere Marsili (per al Diccionari d'Història de la Literatura Ed. 62)

4.5.-Fulls solts i fragments d'obres no identificades

4.5.1.-Esquemes de conferències i esborranys de cartes. Parlaments a St. Feliu de Llobregat i a la primera pedra d'un monument a la sardana (Montserrat)

4.5.2.-Catalunya i Occitània. 6 lliçons. Esquema en diversos fulls, molt telegràfics. Dins d'aquest bloc hi ha un apartat amb el títol: "I.-Historiografia de Catalunya". Hipòtesi: Trobada a Ciotat (1963?)

4.5.3.-Carpeta amb papers i anotacions diverses molt esquemàtiques.

4.6.-Conferència Nous aspectes de la Història de Catalunya i Esbós de La nostra història i el nostre avenir. Notes per a la conferència 10 fulls. Escola d'estiu del 1933 (carta Generalitat 30 nov. 1933)

4.7.-Tres articles breus mecanoscrits

4.7.1.-"De la història i de la llegenda", per Ferran Soldevila: La jornada del Coll de Panissars 3 p.

4.7.2.-La sardana -Guió núm 81 - 23/4/61 "La paraula dels escriptors" 2 p. Lectura del senyor Ferran Soldevila. Programa Radiofònic a la Ràdio les Valls d'Andorra (abril 1961)

4.7.3.-"Què fem?" 11 set. 1946. N-49.Publicació clandestina. 2 fulls paper còpia, sense signar. Sobre el significat de l'onze de setembre. L'autor podria ésser F. Soldevila.

4.8.-Manuscrit d'una obra en projecte

Esquema: La terra-Els homes-L'idioma-La història-La ciutat-El sentiment nacional-El règim polític-L'ideal de Catalunya. Estan redactats La terra, Els homes, L'idioma (19 fulls). Hipòtesi: Es l'opuscle de Doctrina catalanista encomant per la Generalitat durant la guerra.

4.9.-Pròlegs manuscrits i altres textos

4.9.1.-Pròlegs: 2^a ed. de la H^a d'E. / 2^a ed. de la H^a de Cat./ H^a dels catalans/ Un segle de vida cat./ Guifré

4.9.2.-Mecanoscrit sobre la crònica del Cerimoniós

4.9.3.-Text mecanografiat per a l'homenatge a Valls i Taberner

4.9.4.-Dos fulls d'esquema d'una conferència

4.9.5.-Primer redactat de l'inici de l'obra Hores angleses: Advertiment. Dos cursos a Anglaterra i 3 fulls d'apunts

4.10.-Text mecanografiat sobre l'idioma i el mov. catalanista. En espanyol. 26 p. (falten alguns fulls). Article sobre els pagesos i la guerra (també en espanyol) 1936-38.

4.11.-"La meva col.laboració a Homes de Catalunya de Carles Soldevila". Fulls en paper còpia mecanografiats (en espanyol). Pròleg i gairebé totes les biografies del llibre Cataluña sus hombres y sus obras (1^a ed. Ed. Aedos 1955). Carles en el Prefaci agraeix al seu germà el pròleg, les consultes i la seva aportació en algunes biografies de personatges medievals, així com la revisió de tota l'obra.

4.12.-Què cal saber de Catalunya? Text mecanografiat, però no complet

4.13.-Desafiament de Pere el Gran amb Carles d'Anjou. Manuscrits i apunts

UNITAT D'INSTAL.LACIÓ 5 (CAPSA ARXIVADORA)

MEMÒRIES-DIETARIS

5.1.-Llibreta negra, gruixuda, de format quartilla. Dietari de l'exili. Unes 350 pàgines manuscrites en lletra petita. Del 13 de desembre del 1939 (L'Isle-Adam) fins al 11 de desembre del 1940 (arribada a Beaurnes-de-Venise).

5.2.-Llibreta quartilla "Génie français". Un centenar de pàgines manuscrites. Del 12 de desembre del 1940 al 11 de maig del 1941.

5.3.-Sobre marró, que conté tots els quaderns petits (carnets).

5.3.1.-Petit quadernet amb cobertes de paper. Del 6 d'abril de 1915 al 3 de desembre del 1915. Dietari d'un amor de joventut. Full solt: Palau, 20-IX-1918.

5.3.2.-Agenda 1924. No gaires anotacions. Apunts poc redactats, sovint en llapis. La part de dietari pròpiament dit és molt interessant. Pel mig hi apareixen fragments de poesies i obres de teatre. Inèdit.

5.3.3.-Agenda negra 1929. De l'1 de gener al 25 de desembre. Text integrat en Al llarg de la meva vida...

5.3.4.-Agenda (1929). En realitat, conté escrits del 1932. Notes i apunts concentrats en els mesos de gener-febrer-març. Congrés d'Història de la Haia 30-VI-1932. No inclosos en Al llarg de la meva vida

5.3.5.-Quadernet beig (ENRI). Dietari redactat. Barcelona, 23 d'octubre del 1943 al 12 d'octubre del 1946. Crònica del retorn

5.3.6.-Quadernet granat (Patentado). Dietari redactat. 12 nov. 1946- 29 maig 1947

5.3.7.-Quadernet rosa (ENRI). Dietari redactat. 30 maig 1947 - 29 gener 1948

5.3.8.-Quadernet negre. Dietari redactat. 1 febrer 1948 - 27 juny 1948

5.3.9.-Quadernet rosa (ENRI). Del 28 juny 1948 al 5 d'oct. 1948. A partir del 5 set., la lletra esdevé gairebé il.legible. Insisteix molt en afers personals, en reproduir converses d'amics i persones del seu cercle íntim.

5.3.10.-Quadernet granat (Victoria). Dietari d'una estada a Mallorca. Diversos fulls amb notes en llapis. Lletre molt grossa i irregular --notes preses al vol--. Primera anotació 24 set. 1955. Darrera 4 d'octubre 1955. L'escrit ocupa la meitat del quadernet, la resta és en blanc.

5.3.11.-Quadernet sense coberta de davant. Comença per darrere. Un viatge a València. Del 26 d'agost del 1956 fins al 12 de set. Per davant: Relació d'alumnes als Estudis Universitaris Catalans, seguida d'una versió espanyola de l'obra El hostel del amor, amb 14 pàg. manuscrites,.

5.3.12.-Quadernet blanc-marfil (Bloc)

Crònica d'una estada al País Valencià, continuació del quadern anterior. Notes ben redactades. Semblen haver de servir de base per a una crònica més elaborada. És un recorregut per tot el País Valencià. Descripcions d'allò que veu, de la gent. Pren notes dels arxius, copia referències bibliogràfiques...Primera anotació 22 set. 1956. Darrera, 20 oct. 1956

5.3.13.-Quadernet granat (Victoria).Redactat un terç del quadern, la resta és en blanc. Del 11 de gener del 1957 fins al 27 gener del 1957

5.3.14.-Quadernet granat (Victoria). Tercer viatge a Sardenya. Desembre 1957. IV Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. Un total de 10 pàg redactades. Per darrere, Manuscrit Carmesina i el rei. Redactades 33 pàgines. Obra inèdita. (Nota: començada l'estiu de 1960 a Palautordera)

5.3.15.-Petit quadern granat (llarg i molt prim). Anotacions d'un viatge a Polònia en ocasió del Congrés d'Història de Varsòvia de 1933. D'unes 16 pàgines, fins a Notes per a novel·la "Memòries cavaller Despalau" (3 pàg.). Segueixen uns fulls de difícil lectura.

5.4.-Llibreta-bloc sense coberta de davant. només el primer full és un dietari (1 de gener 1962- 1 nov. 1962). La resta són anotacions de treball. Notes per a la Història dels Catalans vol IV.

5.5.-Sobre marró: Fulls solts manuscrits en forma de fitxes. Aprox. 150. Del període d'estada a Gran Bretanya 1926-1927-1928. Sembla que diversos no foren inclosos a Hores Angleses.

5.6.-Sobre: Mecanografiat Al llarg de la meua vida. Pròleg

Des de la pàg. 1 fins a la 457. El títol, en la primera pàgina, és Memòries de F.S. (sic)

5.7.-Sobre amb fulls solts en forma de fitxes. Uns 200. Període 1938-39. Manuscrits. S'inicien el 10-V-1938 i finalitzen el 12-II-1939. Fins al 15-I-1939 van ésser incorporats a Al llarg de la meua vida (tot i que hi ha fragments no publicats com ara els del 6-IX-1938 o del 6-X-1938, o van ésser redactats de nou com el del 31-X-1938; en una versió esporgada --per la censura, segons Josep Benet). Del 18-I-1939 fins al 12-II-1939 són inèdits. 87 fulls escrits per les dues cares (174 pàg) embolicats dins un full de paper quadriculat. Constitueixen els Dietaris de l'èxode. Full solt (també en forma de fitxa) Barcelona, 9-X-1943 (Dinar a Can Bagué)

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 6 (CAPSA ARXIVADORA)

6.1.-QUADERNS DE TREBALL

6.1.1.-Llibreta d'anotacions (quartilla) de color ocre i tapes dures. Cites i dades sota epígrafs: València / Casp / Pere III / Ajut al rei de Castella. Podria haver estat utilitzada en l'elaboració de la 1ª ed. de la Hª de Cat.

6.1.2.-Quadern verd

Apunts per a les classes del Estudis Universitaris Catalans (EUC). Més gran que una quartilla. Alguns molt desenvolupats i redactats. Al principi, força redactat: "Lliçons

d'Història. Les altes figures de la decadència. Contribució a l'estudi dels segles XVI-XVIII a Catalunya.

6.1.3.-Cinc quaderns molt petits i molt prims amb anotacions diverses. En un d'ells, granat i amb classificador alfabètic, en la pàgina final hi ha un petit escrit: París, 24 des. ("Al saló de lectura").

6.1.4.-Quatre llibretes petites. Quaderns d'apunts i una agenda.

6.1.4.1.-Llibreta allargada negra amb classificador alfabètic. Notes sobre les Cròniques.

6.1.4.2.-Llibreta negra amb classificador alfabètic. Adreces i telèfons.

6.1.4.3.-Llibret negra petita. Només té escrites unes poques pàgines. Adreça i telèfon dels alumnes dels cursos del EUC

1961-62, 1962-63, 1963-64, 1964-65 i 1965-66.

6.1.4.4.-Llibreta blava de molles. Apunts relacionats amb la redacció de la H^a d'Espanya. Full de dietari: Sant Guillem del Desert, 22-V-1949.

6.2.-CORRESPONDÈNCIA 1912 - 1929

6.2.1.-Carpeta 1912-1919

6.2.2.- " 1920

6.2.3.- " 1921-1922-1923-1924

6.2.4.- " 1925-1926-1927

6.2.5.- " 1928-1929

6.2.6.- " Anys 20 (cartes sense data, però corresponents al període)

6.2.7.-Carpeta Carles Soldevila (1919/1953)

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 7 (CAPSA ARXIVADORA)

7.1.-CORRESPONDÈNCIA 1930 - 1932

7.1.1.-Carpeta 1930

7.1.2.- " 1931

7.1.3.- " 1932

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 8 (CAPSA ARXIVADORA)

8.1.-CORRESPONDÈNCIA 1933 - 1938

8.1.1.-Carpeta 1933

8.1.2.- " 1934

8.1.3.- " 1935

8.1.4.- " 1936

8.1.5.- " 1937-1938

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 9 (CAPSA ARXIVADORA)

9.1.-CORRESPONDÈNCIA 1939 - 1949

9.1.1.-Carpeta 1939

9.1.2.- " 1940

9.1.3.- " 1941

9.1.4.- " 1942

9.1.5.- " Període de l'exili (cartes sense data)

9.1.6.- " 1943-1944

9.1.7.- " 1945-1946

9.1.8.- " 1947 i anys 40 (sense data)

- 9.1.9.- " 1948
- 9.1.10.- " 1949

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 10 (CAPSA ARXIVADORA)

- 10.1.-CORRESPONDÈNCIA 1950 - 1954
- 10.1.1.-Carpeta 1950
- 10.1.2.- " 1951
- 10.1.3.- " 1952
- 10.1.4.- " 1953
- 10.1.5.- " 1954
- 10.1.6.- " Període 1950-1955 (sense data)

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 11 (CAPSA ARXIVADORA)

- 11.1.-CORRESPONDÈNCIA 1955 - 1959
- 11.1.1.-Carpeta 1955
- 11.1.2.- " 1956
- 11.1.3.- " 1957
- 11.1.4.- " 1958-1959
- 11.1.5.- " Relació amb historiadors sards, algueresos, napolitans... Anys cinquanta i seixanta.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 12 (CAPSA ARXIVADORA)

- 12.1.-CORRESPONDÈNCIA 1960 - 1963
- 12.1.1.-Carpeta 1960
- 12.1.2.- " 1961
- 12.1.3.- " 1962
- 12.1.4.- " 1963

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 13 (CAPSA ARXIVADORA)

- 13.1.-CORRESPONDÈNCIA 1964 - 1971
- 13.1.1.-Carpeta 1964
- 13.1.2.-Carpeta Doctorat honoris causa per la Universitat de Montpeller
- 13.1.3.-Carpeta Projecte de Diccionari de Biografies Catalanes
- 13.1.4.-Carpeta 1965
- 13.1.5.- " Període 1960-65 (sense data)
- 13.1.6.- " 1966
- 13.1.7.- " 1967 i Període 1966-67 (sense data)
- 13.1.8.- " 1968-1969
- 13.1.9.- " 1970-1971

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 14 (CAPSA ARXIVADORA)

- 14.1.-Bloc d'articles de premsa. Anys vint. Pràcticament tots publicats a "La Publicitat", excepte dos d'escrits en francès, que aparegueren al "Journal de Genève".
- 14.1.1. "Catalunya i la mar" 22-I-1929(2)

---

² En aquesta llista i en la següent s'ha fet constar la data que ell havia apuntat en els retalls que conservava, encara que podria ésser que no coincidís amb la data real de publicació. En algunes ocasions no l'anotava o ho feia de manera incompleta. Per saber la data i lloc de publicació de publicació exacta dels articles, vegeu la bibliografia de Rosa Montoriol, Ferran Soldevila. 1894-1971. Una aproximació bio-bibliogràfica.

- 14.1.2. "Notes angleses. Les contrades dels poetes" 3-VII-?
- 14.1.3. "El túnel sota el canal" 18-I-1929
- 14.1.4. "Notes angleses. El rei benivolgut" s/d
- 14.1.5. "Paisatges de la nostra història" 21-XI-1929
- 14.1.6. "La junta exemplar" 21-II-?
- 14.1.7. "L'Asia Menor en ruïnes" 16-III-1926
- 14.1.8. "Tres elogis" 27-I-1929
- 14.1.9. "Croates i serbis" 10-II-1929
- 14.1.10. "El home rule per Escòcia" 25-I-1929
- 14.1.11. "Autòmibus -llits" 31-VIII-1929
- 14.1.12. "La crisi de l'església anglicana" XII-1927
- 14.1.13. "El darrer Congrés de la Federació
Universitària Internacional" s/d
- 14.1.14. "La Federació Universitària" s/d
- 14.1.15. "El film de Miss Edith Cavell" V-1928
- 14.1.16. "La crisi de l'Església d'Anglaterra" VI-1927
- 14.1.17. "L'exposition de Barcelone et la participation suisse" 10-VI-1929
- 14.1.18. "La reforme constitutionnelle en Espagne" s/d

14.2.-Carpeta de vetes amb retalls classificats dels seus articles periodístics (1920/1937). Gairebé tots enganxats damunt d'un paper blanc. Aquesta ordenació es degué fer pels volts de la segona meitat dels anys trenta. La immensa majoria aparegueren a "La Publicitat" i només 12 --publicats en francès-- es publicaren al "Journal de Genève".

- 14.2.1. "L'idioma de St. Vicent Ferrer" 15-IX-?
- 14.2.2. "L'ideal marítim de Catalunya" 14-XI-1923
- 14.2.3. "Els catalans d'Algèria" 26-VI-1923
- 14.2.4. "Facilitats postals" 12-II-1929
- 14.2.5. "Un idioma de cultura" 5-VIII-?
- 14.2.6. "Els doctorats" 4-II-1931
- 14.2.7. "Els idiomes científics" 21-XII-?
- 14.2.8. "La defensa de l'idioma" s/d
- 14.2.9. "Colom, viatjant d'una casa genovesa establerta a Mallorca" s/d
- 14.2.10. "Les gentades nadalenques" 23-XII-1928
- 14.2.11. "Visita al cementiri" 28-III-1929
- 14.2.12. "Caen" 9-IV-1929
- 14.2.13. "Lisieux" 17-IV-1929
- 14.2.14. "Bayeux" 12-IV-1929
- 14.2.15. "El discurs acadèmic de Rubió i LLuch" 29-V-1930
- 14.2.16. "Paisatge hongarès" 24-VI-1931
- 14.2.17. "L'idioma escolar" 29-I-1931
- 14.2.18. "Els pobles i la mar" 28-II-1928
- 14.2.19. "Els catalans de Sardenya" 29-X-1922
- 14.2.20. "Els extremismes i les transigències" s/d
- 14.2.21. "Glossofòbia" 12-IV-1930
- 14.2.22. "Caen" 9-IV-1929
- 14.2.23. "El seminari d'Història de Catalunya" (Entrevista a FS)
- 14.2.24. "Una història d'Orient" 5-I-?
- 14.2.25. "Ramon d'Abadal i Calderó" 8-III-?
- 14.2.26. "Vides novel·lades" 18-XII-1928
- 14.2.27. "La nacionalitat de Colom" s/d
- 14.2.28. "Una propaganda eficaç" s/d
- 14.2.29. "Un llibre sobre Provença" s/d
- 14.2.30. "Un món i un epistolari" s/d
- 14.2.31. "La iniquitat de Casp" s/d

- 14.2.32. "Un llibre sobre Carles V" s/d
- 14.2.33. "L'ascensió de l'imperi espanyol" 20-VIII-1920
- 14.2.34. "L'ascensió de l'imperi espanyol" 22-VII-1920
- 14.2.35. "Publicacions de l'Editorial Catalana" 15-I-1921
- 14.2.36. "Menorca, la cobejada" 4-IV-1924
- 14.2.37. "Un vaguista de la fam" s/d
- 14.2.38. "La descoberta d'Amèrica" (carta al director) 14-X-1928
- 14.2.39. "L'elogi de Catalunya del Cardenal Margarit" 6-XII-1928
- 14.2.40. "La metròpoli de la protesta" 1928
- 14.2.41. "Sobre Jaume I" 25-V-1929
- 14.2.42. "La longevitat de Jaume I" 2-VI-1929
- 14.2.43. "A tres quarts de quinze" 20-VI-1929
- 14.2.44. "I Poblet?" 29-VI-1929
- 14.2.45. "Estudis Universitaris Catalans" 18-VII-1929
- 14.2.46. "La llibertat religiosa" 3-VIII-1929
- 14.2.47. "Sobre la religiositat" 18-VII-1929
- 14.2.48. "Sobre la religiositat, encara" 21-VII-1929
- 14.2.49. "Causes d'irreligiositat" 28-VII-1929
- 14.2.50. "Punt final" s/d
- 14.2.51. "A propòsit d'un debat" 18-VIII-1929
- 14.2.52. "Estudis Universitaris Catalans" 6-VIII-1929
- 14.2.53. "Tirant lo blanc" 4-IX-1929
- 14.2.54. "Saba popular" 13-IX-1929
- 14.2.55. "La conquesta de Mallorca" 15-IX-1929
- 14.2.56. "La defensa de la Seu" 6-X-1929
- 14.2.57. "Les funestes divisions" 18-X-1929
- 14.2.58. "La nova col·lecció. Els nostres clàssics" 15-XI-1929
- 14.2.59. "Història local" 12-XII-1929
- 14.2.60. "Les vies del dret" 18-XII-1929
- 14.2.61. "Les altres vies del dret" 7-I-1930
- 14.2.62. "Estudis Unviersitaris Catalans" 16-I-1930
- 14.2.63. "Frederic Barbaroja i la conquesta de Mallorca" 23-I-1930
- 14.2.64. "De don Joan d'Àustria a Espartero" 15-III-1930
- 14.2.65. "Albert Bernis i Comes" 18-III-1930
- 14.2.66. "Els inspectors d'ensenyament primari" 29-III-1930
- 14.2.67. "Ferran Valls i Taberner" 20-IV-1930
- 14.2.68. "Jaume Aiguader i Miró" 8-V-1930
- 14.2.69. "La dictadura a Olot" 15-V-1930
- 14.2.70. "Miquel A. Baltà" 21-V-1930
- 14.2.71. "L'esperit de València" 28-VI-1930
- 14.2.72. "Fets d'armes de Catalunya" 16-VII-1930
- 14.2.73. "La subscripció justificada" 23-VII-1930
- 14.2.74. "Ventura Gassol" 8-VIII-1930
- 14.2.75. "La Revista de Catalunya" 13-VIII-1930
- 14.2.76. "L'actitud del rei Martí" 4-IX-1930
- 14.2.77. "Veu la palla a l'ull del veí..." 19-IX-1930
- 14.2.78. "El Cid de Menendez Pidal" 27-IX-1930
- 14.2.79. "Catalunya a les mars" 10-X-1930
- 14.2.80. "Els clàssics del món" 20-II-1930
- 14.2.81. "L'exigència en la crítica" 23-I-1931
- 14.2.82. "L'ensenyament de la història" 1-IV-1931
- 14.2.83. "Dum renascatur libertas..." IV-1931
- 14.2.84. "Catalunya tenia raó" 22-IV-1931
- 14.2.85. "La profecia de Maragall" 13-V-1931
- 14.2.86. "Preparem-nos" 17-VII-1931

- 14.2.87. "Inoportunitats" 22-VII-1931
- 14.2.88. "Baronies de Pinós i Mataplana" 31-VII-1931
- 14.2.89. "Sacrificis i molèsties" 2-VIII-1931
- 14.2.90. "Miscel.lània Patxot" 6-VIII-1931
- 14.2.91. "Problema social i govern propi" 29-VIII-1931
- 14.2.92. "Anarcomonarquisme" 15-IX-1931
- 14.2.93. "Estudis Univeristaris Catalans" 30-X-1931
- 14.2.94. "Receptacles de calúmnies" 15-X-1931
- 14.2.95. "El problema universitari" 21-XI-1931
- 14.2.96. "El diccionari Fabra" 28-XI-1931
- 14.2.97. "La qüestió universitària" XI-1931
- 14.2.98. "Solemnitats de Barcelona" 10-XII-1931
- 14.2.99. "Un Francesc Ferrer, patriota català" 6-I-1932
- 14.2.100. "Un crític" (Bofill i Ferro) 29-I-1932
- 14.2.101. "La batalla de Montjuïc" 5-II-1932
- 14.2.102. "Expulsions de frares en 1642" 14-II-1932
- 14.2.103. "Armes als convents en 1641" 24-II-1932
- 14.2.104. "Dues qüestions teatrals" 9-III-1932
- 14.2.105. "Catalano-americanisme" 13-IV-1932
- 14.2.106. "El cas de la Protectora" 17-V-1932
- 14.2.107. "Les lletres de Sèneca a Lucili" 31-V-1932
- 14.2.108. "El Llibre de Meravelles" 10-VI-1932
- 14.2.109. "Els Himnes Homèrics" 23-VI-1932
- 14.2.110. "L'ensenyament de la història" 10-VIII-1932
- 14.2.111. "El pacifisme i la història" 30-VIII-1932
- 14.2.112. "La ciutat i la nació. Miscel.lània" 6-XI-1932
- 14.2.113. "Els sermons de St. Vicenç Ferrer" 17-XI-1932
- 14.2.114. "De cara a l'endemà" 20-XI-1932
- 14.2.115. "Les antigues Corts Catalanes" 6-XII-1932
- 14.2.116. "Les metamorfosis d'Ovidi" 5-II-1933
- 14.2.117. "Jaume el dissortat" 1-VI-1933
- 14.2.118. "Epíleg. Per a cloure un debat" 7-I-1936
- 14.2.119. "En defensa de l'idioma" 7-II-1936
- 14.2.120. "La catalnització lingüística" 21-III-1936
- 14.2.121. "El centenari de Ramon Muntaner" 10-IV-1936
- 14.2.122. "Per un poble normal" 22-IV-1936
- 14.2.123. "Els 'Quaderns de Treball'" 15-VI-1936
- 14.2.124. "Paraules de Maragall" 16-V-1937
- 14.2.125. "Aragó, Aragó" 19-VIII-1936
- 14.2.126. "Menorca" 24-X-1937
- 14.2.127. "Aspectes de la guerra. L'esperit bel·licós" 18-IV-1937
- 14.2.128. "Aspectes de la guerra. Marina catalana" 25-IV-1937
- 14.2.129. "Euscadi" 6-VI-1937
- 14.2.130. "L'Anuari de l'Institut" 20-VI-1937
- 14.2.131. "La invocació a la història" 23-V-1937
- 14.2.132. "Rubió i Lluch" 13-VI-1937
- 14.2.133. "La cinquième anniversaire de la dictature en Espagne" 23-IX-1928
- 14.2.134. "Le problème des écoles en Espagne" 19-XI-1928
- 14.2.135. "La dictature espagnole et l'Université" 27-IV-1929
- 14.2.136. "Après l'acquittement de M. Sanchez Guerra" 4-XII-1929
- 14.2.137. "La dictature du general Bérenguer" 8-VIII-1930
- 14.2.138. "Nietzsche i les altituds muntanyanes" IV-1925⁽³⁾

---

³ Publicat a "D'Ací i d'allà"

- 14.2.139. "Après le séjour d'Alphonse XIII en Catalogne" 16-VI-1930
 14.2.140. "La question religieuse et le Pays basque" 6-IX-1931
 14.2.141. "Le nouveau gouvernement espagnol" 20-XII-1931
 14.2.142. "Où va l'Espagne?" 13-XI-1933
 14.2.143. "La nouvelle situation politique en Espagne" 26-XI-1933
 14.2.144. "La malaise social et politique en Espagne" 16-VI-1934
 14.2.145. "La situation en Espagne après les élections et spécialement en Catalogne" 28-III-1936
- 14.3.-Dossier d'articles de premsa referits a F. Soldevila
- 14.3.1.-Rossend Llates, Guifré. Tragèdia en vers, per F. Soldevila, dins "La Nau" 10/XII/1927.
- 14.3.2.-La represa de la "Revista de Catalunya" 5/IX/1930 (No consta el mitjà on fou publicat ni l'autor de la nota).
- 14.3.3.-Pau Romeva, Llibres. Primeres Lectures 20/XII/1932 (No consta el mitjà on fou publicat)
- 14.3.4.-Història de Catalunya. Primeres Lectures 20/XII/1932 Nota breu sense signar
- 14.3.5.-Domènec Guansé, Història de Catalunya. Primeres Lectures, de F. Soldevila, dins "La Rambla" 16/II/1933
- 14.3.6.-Manuel de Montoliu, Primeres Lectures "La Veu de Catalunya" 2/III/1933
- 14.3.7.-Josep Vergès (Alfons Mias), Livres Catalans (Primeres Lectures), dins "Le Courrier de Ceret" 6/V/1933
- 14.3.8.-M.D., La ruta invisible, "Destino" 27/II/1951
- 14.3.9.-Dónde nació el rey don Pedro el Grande III d'Aragón y II de Barcelona, "Revista" 12-18/III/1953
- 14.3.10.-Ramon d'Abadal, Tres Historias de España, "Destino" 2/V/1953.
- 14.3.11.-Aurora Diaz Plaja, Una sorpresa poetica. Antonio Bal.lero de Candia, Vida. (Poemes alqueresos) 8/IX/1957
(F. Soldevila n'havia fet el prefaci)
- 14.3.12.-Antonio Simon, Nella Rotonda della Torre de l'Esperò concluso il VI Congresso di Studi Storici, "La Gazeta Sarda" 16/XII/1957
- 14.3.13.-Nestor Lujan, El Rey Jaime I El Conquistador
(Ressenya de Vida de Jaume I el Conqueridor) "Noticiero Universal" 10/II/1959
- 14.3.14.-Manuscrit de Jaume Vicenç Vives de la ressenya que li féu amb motiu de la conclusió de la Historia de España a "Indice Histórico Español" (34089) 1960.
- 14.3.15.-M.T., El homenaje a F. Soldevila, dins "La Vanguardia" 15/V/1960
- 14.3.16.-Cataluña en la "Vida de Pere el Gran" de F. Soldevila. ("Destino"?) 1962
- 14.3.17.-La Unió de Catalunya i Aragó (Crònica d'una conferència) "Mision" Olot 20/VII/1963
- 14.3.18.-J. Pedret Muntañola, Estreno de Don Joan, de F. Soldevila. "La Vanguardia" 31/X/1963
- 14.3.19.-Martí Farreras, Don Joan ("Destino"?) X/1963?
- 14.3.20.-Joan Colomines, Introducció a un homenatge: Ferran Soldevila. 12/VI/1965
(Text mecanografiat de l'homenatge amb motiu del 70è. aniversari) 3 ps.
- 14.3.21.-Aperto il congresso internazionale di Studi. Panorama storico-culturale sul Regno di Napoli nell'età aragonese (27-30/X/1965?)
- 14.3.22.-La seconda giornata del Congresso sull'età aragonese. L'arte catalana ha lasciato un'impronta durevole e originale sulla nostra architettura (27-30/X/1965?)
- 14.3.23.-Entrevista a F. Soldevila. "Noticiero Universal" (sense data). Des. 1960 - gener 1961
- 14.3.24.-Una nueva obra de F. Soldevila (Al marge de la Crònica de Jaume I) 1967?
- 14.3.25.-Aurora Diaz Plaja, Història de Catalunya Il.lustrada, "Solidaridad Nacional" 4/II/1968
- 14.3.26.-El vol. V de la "Història dels catalans" 1970?

14.3.27.-Qüestions d'Història de Catalunya. Fulls mecanografiats d'A. Rovira i Virgili -- signats--, 6 ps. Es possible que FS en fes una revisió

14.4.-Material de suport (Paper en blanc segellat, retalls de premsa del seu interès...)

14.5.-Paquet de fitxes de treball. Molt nombroses, cap a cinc-centes, i també molt diverses --des de transcripcions de documents fins a notes bibliogràfiques.
UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 15 (CAPSA ARXIVADORA)

15.1.-Plec de postals

15.2.-Sobre amb fotografies personals de F. Soldevila. Algunes són de grup o de reunions de treball, com ara les d'una sessió a Stuttgart, per a la confecció d'una Enciclopèdia medieval (Encyclopaedia Medii Aevi)

15.3.-Escrit de caire jurídic, del seu avi(?), en una carpeta de vetes.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 16 (CAPSA ARXIVADORA) ⁴

16.1.-F. SOLDEVILA, ORIGINALS (1916-1926) (MANUSCRITS)

16.1.1.- (núm 0)- Varis (Apunts manuscrits. Escena IV- Esquema de Guillem de Cabestany - Tragèdia (inèdita)

16.1.2.- (núm 1)- Exili (1916-17)

16.1.3.- (núm 2)- El desafiament amb Carles d'Anjou (1918)

16.1.4.- (núm 3)- Història Universal (1918 o 1919)

16.1.5.- (núm 4)- Història de Catalunya (1918 o 1919)

16.1.6.- (núm 5)- Càntics (1918-1921)

16.1.7.- (núm 6)- Matilde d'Anglaterra (1918-1922)

(núm 7)- Història de Catalunya. Curs Mitjà (1919)

16.1.8.- (núm 8)- Història de Catalunya. Curs Superior(1919)

16.1.9.- (núm 9)- Guifré (1921-1923)

16.1.10.- (núm 10)- Esbós d'Història de Catalunya (1924?)

16.1.11.- (núm 11)- Jaume I (1926)

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 17 (CAPSA ARXIVADORA)

---

⁴ Aquesta unitat d'instal·lació i la següent, la núm 17, són unes capsas arxivadores que difereixen de les anteriors, ja que són de menor format, tenen forma de llibre i havien estat fruit d'un intent d'ordenació dels documents fet als anys trenta. S'ha respectat en tots dos casos l'antiga classificació. Els originals estan instal·lats en unes carpetes de cartulina de tamany quartilla. Existeix un índex, la numeració del qual s'adjunta entre parèntesi a la nova numeració que s'ha establert ara. L'original de la unitat d'instal·lació núm 16 que tenia el núm. 7 en l'anterior numeració, Curs Mitjà de la Història de Catalunya, no hi era, ja que F. Soldevila l'envià a la Universitat de Syracuse (Nova York), a petició de la Biblioteca Universitària nordamericana. Les dates que segueixen el títol de l'original, en ocasions, són errònies, però s'han respectat perquè ja es corregeixen en el text del treball. En Al llarg de la meua vida, F.S. va escriure, el 11-III-1937: "Fa un cert temps, vaig passar els meus originals a la M. dels A., perquè me'ls guardés. Me'ls ha arreglats i ordenats. M'ha posat unes camises de paper que ella mateixa ha ideat i fet. Ha posat títols, dates. Es impressionant. Em fa pensar (altres detalls hi ajuden) en una narració de Renan dins Souvenirs d'enfance et de jeunesse" (p. 331). Les inicials corresponen a la seva col·laboradora M. dels Angels Royo.

17.1.-F. SOLDEVILA ORIGINALS (1925 - 1937) (MANUSCRITS)

- 17.1.1.- (núm 1)- Tàcit. Annals. Prefaci (1925)
- 17.1.2.- (núm 2)- " " Llib. I
- 17.1.3.- (núm 3)- " " LLib. II
- 17.1.4.- (núm 4)- A. Maurois, Els silencis... (1930)
- 17.1.5.- (núm 5)- La proclamació de la República (1931)
- 17.1.6.- (núm 6)- Hª de Cat. Primeres Lectures (1931)
- 17.1.7.- (núm 7)- La presó de Pau Ignasi de Dalmases (1932)
- 17.1.8.- (núm 8)- La conquesta de Mallorca (1933)
- 17.1.9.- (núm 9)- Esquema Història de Catalunya (1937)

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 18 (CARPETA BLAVA)

18.1.-Manual d'Història de Catalunya. Fotocòpia mecanografiada de 290 pàgines. Hi ha també la primera redacció en paper còpia, de 235 pàgines. Ambdues són redactades en català. Es l'original de la Síntesis de Historia de Cataluña que edità Destino. Recentment editat per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, amb el títol Síntesi d'Història de Catalunya (1995).

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 19 (BOSSA DE PAPER)

19.1.-Vol VIII Història d'Espanya. Mecanografiat en paper còpia. Original en català. Numerat ps. 871-1348.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 20 (CARPETA)

20.1.-Ripperdà Text mecanografiat en francès, en paper còpia. 251 ps. numerades. Es un llibre que ell escriví durant l'exili. A punt d'edició.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 21 (CAPSA)

21.1.-CAPSA DE POSTALS

Una capsula plena de paquets de postals que FS aplegava en els seus viatges. De fet es tracta d'un arxiu iconogràfic.

ANNEX II.-INVENTARI DEL FONS EPISTOLAR DE CHAVORNAY

---

a/ Gènesi del treball i criteris aplicats

Quan vaig realitzar el primer inventari de l'antic llegat personal de F. Soldevila de Chavornay, durant el mes de febrer de 1994, ja vaig poder constatar el volum important que constituïa la correspondència reunida, ja que suposava gairebé una tercera part de la totalitat dels documents. En aquell moment, però, només vaig poder agrupar la correspondència per anys i col·locar-la en diferents carpetes i capsos arxivadores. En dues estades posteriors, el 1995 i el 1996, de durada similar a la primera, vaig poder realitzar una catalogació individualitzada de les cartes existents. Un cop enllestida la feina, vaig comptabilitzar un total de 3.386 cartes. La immensa majoria corresponen a aquelles que Ferran Soldevila rebia de diferents corresponents, ja que ell no tenia per costum guardar còpia de les que enviava; només ho feia en comptades ocasions i aleshores solia conservar un esborrany manuscrit perquè les seves cartes solien ésser escrites a mà. Malgrat que escasses, tenen un gran valor informatiu, ja que, en guardar una còpia d'aquelles que pensava que podien tenir un gran interès, ell mateix va realitzar (gairebé sense voler-ho) una mena d'epistolari selecte.

L'ordenació i catalogació de la correspondència del fons de Chavornay no era una feina còmode, sobretot per la seva llunyania geogràfica. La seva realització es va haver de dur a terme, com ja s'ha dit, en tongades diferents i amb una escassa disposició de temps. Aquestes limitacions van fer que s'optés per agrupar les cartes en carpetes per anys, però que internament no seguissin un ordre cronològic. La seva catalogació es va dur a terme seguint l'ordre en què es troben a dins de les carpetes.

El número inicial que precedeix la llista per signatura sistemàtica i topogràfica de la totalitat de cartes del fons és el de la unitat d'instal·lació que se li ha atribuït en l'inventari-catàleg general (Vegeu l'Annex I).

Pel que fa als criteris adoptats en l'esmentat llistat per signatura sistemàtica i topogràfica, cal dir que les cartes escrites per Ferran Soldevila van precedides de les seves inicials (FS). Quan són cartes rebudes per ell --la majoria d'ocasions-- només hi figura el nom del corresponent que l'ha enviada. En els casos que no s'ha pogut dilucidar el signant de la carta, s'hi fa constar la paraula "il·legible" i en aquells altres que no es coneix el corresponent s'hi consigna tres punts suspensius inclosos dins un parèntesi (...). Quan el cognom o el nom del corresponent no és del tot segur, va seguit d'un interrogant (?). Aquelles poquíssimes cartes que no es corresponen per la seva data al bloc en què van estar ordenades, van seguides d'un asterisc (*). I aquelles de datació desconeguda, quan estan incloses en un grup de documents de diversos anys, porten les inicials (s/d: sense data). Hi ha algun document que figura en la llista tot i no

ésser una carta, però que s'hi ha inclòs perquè aquell és el lloc on es va ordenar. (És el cas excepcional d'algun rebut, extracte bancari o similar).

A la llista de les cartes, segueix un índex de noms. A part de permetre veure el volum de correspondència existent de cadascun dels corresponents --i amb això poder valorar inicialment la relació que van tenir amb F. Soldevila--, aquest índex pot complir un important paper en la investigació de molts noms de persones relacionades amb ell i de les qual en tenim molt poques notícies. D'ací que hi hagi corresponents entrats pel seu nom de pila (de qui encara no s'ha esbrinat el cognom) i també alguns amb cognoms dubtosos (en espera que això faciliti la seva posterior identificació). Així mateix, el nucli familiar més pròxim (mare, muller, fill i germans) també s'ha entrat pel nom de pila, que és amb el que signen les cartes. A més a més del nom dels corresponents, també hi figuren els títols d'algunes obres de F. Soldevila i de certes institucions a les quals ell va pertànyer o a les quals pertanyia el corresponent. Cal advertir que, en alguns casos, aquestes referències s'han eliminat de la llista per signatura sistemàtica i topogràfica, per tal de reduir-ne el volum i fer-la un xic més funcional.

b/ Llistat per signatura sistemàtica i topogràfica

Unitat d'instal.lació 6

6.2. Correspondència anys 1912/1929

6.2.1. Carpeta anys 1912/1919

- 6.2.1.1. FS a Mercè Soldevila 1916(?)
- 6.2.1.2. FS a Mercedes Zubiburu 14-XII-1916
- 6.2.1.3. FS a Carles Soldevila 1916(?)
- 6.2.1.4. FS a Salvador Eures 12-VII-1913
- 6.2.1.5. FS a Salvador Eures(?) VIII-1912
- 6.2.1.6. FS a Bassas 20-VII-1912
- 6.2.1.7. FS a S. Eures 10-VII-1912
- 6.2.1.8. Josep Carner 24-VIII-1917
- 6.2.1.9. Carles Riba 10,11-VIII-1919
- 6.2.1.10. FS a S. Eures(?) 19-VI-1912
- 6.2.1.11. FS a S. Eures(?) 4-IX-1912
- 6.2.1.12. FS a S. Eures Barcelona, 18-XII-1914
- 6.2.1.13. FS a S. Eures Barcelona, 24-XII-1914
- 6.2.1.14. Camila Moré Comas (tarja) s/d
- 6.2.1.15. Camila Moré Comas (") s/d
- 6.2.1.16. Pepita Vilà Marquès (tarja) s/d
- 6.2.1.17. (Signatura il.legible) 30-XII-1915
(El diputado a Cortes por Olot)
- 6.2.1.18. Josep M. de Sagarra 26-I-1917
- 6.2.1.19. Eugeni d'Ors 16-IV-1918
- 6.2.1.20. Armand de Dufau de Maluquer Pau, 25-XII-1918
(Arxius Departamentals. Prefecture des Basses-Pyrénées.)
- 6.2.1.21. Ferran Valls Taberner Barcelona, 9-IV-1919
- 6.2.1.22. Joan Estelrich Barcelona, 15-IV-1919

- 6.2.1.23. Jaume Bofill (postal) Barcelona, 25-IX-1919
- 6.2.1.24. Ferran Valls Taberner 18-IX-1919
- 6.2.1.25. Carles Riba Dimarts, vespre s/d (set. 1919)
- 6.2.1.26. Joan Capdevila i Rovira 17-IX-1919
- 6.2.1.27. Joan Estelrich 7-III-1919
- 6.2.1.28. Dr. Castanié La Tour de Peilz, 5-III-1919
- 6.2.1.29. Dr. Castanié La Tour de Peilz, 24-V-1919
- 6.2.1.30. FS a Antoni Rubió i LLuch Palau, 30-III-1915
- 6.2.1.31. Nicolau d'Oliver 15-IX-1919
- 6.2.1.32. FS al Director du Bureau des Etrangers s/d
- 6.2.1.33. Maria (...) (postal) 26-XI-1919
- 6.2.1.34. Maria (...) (postal) Lleida s/d
- 6.2.1.35. (Signatura il.legible) Buenos Aires, 8-IV-1917
- 6.2.1.36. (Signatura il.legible) Asunción, 14-IV-1918
- 6.2.1.37. FS a S. Eures Palau, 2-VIII-1913
- 6.2.1.38. FS a S. Eures Palau, 5-VIII-1913
- 6.2.1.39. FS a S. Eures Palau, 29-VIII-1913
- 6.2.1.40. FS a S. Eures Palau, 13-IX-1913
- 6.2.1.41. (Signatura il.legible) Asunción, 25-IV-1919

6.2.2. Carpeta any 1920

- 6.2.2.1. Carles Soldevila 19-VI-1920
- 6.2.2.2. Roger B. Merriman 11-I-1920
- 6.2.2.3. F.L. Critchlow Princenton, New Jersey, 16-I-1920
- 6.2.2.4. Llista d'amics de l'Expansió Catalana 1920
- 6.2.2.5. Plec de documents relacionats amb l'Ermitage
- 6.2.2.6. Esborrany de poema de l'Ermitage 1920
- 6.2.2.7. FS a Mercedes Zubiburu (MZ) Narbona, 1920
- 6.2.2.8. FS a MZ L'Ermitage, La Tour de Peilz 25-IV-1920
- 6.2.2.9. FS a MZ L'Ermitage, 2-V-1920
- 6.2.2.10. FS a MZ (postal) 15-V-1920
- 6.2.2.11. FS a MZ (") 26-V-1920
- 6.2.2.12. FS a Eloísa Zubiburu 2-VI-1920
- 6.2.2.13. FS a MZ 8-VI-1920
- 6.2.2.14. FS a MZ (postal) 17-VI-1920
- 6.2.2.15. FS a MZ (") 1-VII-1920
- 6.2.2.16. FS a MZ (") 19-VII-1920
- 6.2.2.17. FS a MZ (") 23-VII-1920
- 6.2.2.18. FS a MZ (") 5-VIII-1920
- 6.2.2.19. FS a MZ (") 12-VIII-1920
- 6.2.2.20. FS a MZ (") 27-VIII-1920
- 6.2.2.21. FS a Mercè Soldevila 8-IX-1920
- 6.2.2.22. FS a MZ (postal) 12-IX-1920
- 6.2.2.23. FS a MZ (") 20-IX-1920
- 6.2.2.24. FS a MZ (") 29-IX-1920
- 6.2.2.25. FS a MZ 5-X-1920
- 6.2.2.26. FS a MZ 18-X-1920
- 6.2.2.27. FS a MZ (postal) 26-X-1920
- 6.2.2.28. FS a MZ (") 3-XI-1920
- 6.2.2.29. FS a MZ (") 10-XI-1920
- 6.2.2.30. FS a MZ (") 17-XI-1920
- 6.2.2.31. FS a Mercè Soldevila 24-XI-1920

- 6.2.2.32. FS a MZ (postal) 1-XII-1920
- 6.2.2.33. FS a MZ (") 7-XII-1920
- 6.2.2.34. FS a MZ (") 15-XII-1920
- 6.2.2.35. FS a MZ (") 16-XII-1920
- 6.2.2.36. FS a MZ (") 23-XII-1920
- 6.2.2.37. FS a MZ (") 24-XII-1920
- 6.2.2.38. J. Sanchis Sivera 6-III-1920
- 6.2.2.39. FS a MZ L'Ermitage, 9-IV-1920
- 6.2.2.40. FS a MZ L'Ermitage, 8,9,10,11-V-1920
- 6.2.2.41. FS a Mercè Soldevila 7-VII-1920
- 6.2.2.42. FS a MZ 13-VII-1920
- 6.2.2.43. FS a MZ 30-VIII-1920
- 6.2.2.44. FS a MZ 20-XII-1920
- 6.2.2.45. FS a tia i cosins 1920

6.2.3. Carpeta anys 1921-1924.

(Any 1921)

- 6.2.3.1. F.L. Critchlow Princenton, 24-XI-1921
- 6.2.3.2. Llorens Friburg, 12-XII-1921
- 6.2.3.3. Llorens 24-XII-1921
- 6.2.3.4. Llorens 30-XII-1921
- 6.2.3.5. Ramon d'Alòs 1-IX-1921
- 6.2.3.6. Marie Héroult (postal amb dibuix) 10-VII-1921
- 6.2.3.7. Ramon Cunill Barcelona, 6-XII-1921
(Sec. del Pres. Mancomunitat.
- 6.2.3.8. (II.legible) (postal en francès) 7-XI-1921

(Any 1922)

- 6.2.3.9. FS a Mercedes Zubiburu 3-IV-1922
- 6.2.3.10. Gregori M. Sunyol 21-X-1922
(Analecta Montserratensia)
- 6.2.3.11. F. Valls Taberner Barcelona, 26-V-1922
- 6.2.3.12. J. Pons Palma de Mallorca, 26-XII-1922
- 6.2.3.13. J. Bo i Singla Barcelona, 10-XII-1922
- 6.2.3.14. Manuel Arcas Saragossa, 2-I-1922
(Universitat de Saragossa)
- 6.2.3.15. F. Valls Taberner Barcelona, 26-V-1922

(Any 1923)

- 6.2.3.16. Assoc. Prot. de l'Ens. Cat. Barna, 17-VIII-1923
- 6.2.3.17. Dr. Tarruella Bad Nauheim, 6-VIII-1923
- 6.2.3.18. Agustí Esclasans 29-VII-1923
- 6.2.3.19. Pres. de la Mancomunitat Barna, 28-XII-1923
- 6.2.3.20. J. Carrera Banyoles, 18-IX-1923
(postal amb una obra de l'escultor)
- 6.2.3.21. J. Carrera 21-IX-1923
- 6.2.3.22. F. Valls i Taberner 8-II-1923
- 6.2.3.23. Domènec Garrové(?) (CADCI) Barna, 12-I-1923
- 6.2.3.24. D. Garrové(?) 7-II-1923
- 6.2.3.25. Tomàs Iduarte Barna, 10-I-1923
(Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana)
- 6.2.3.26. (II.legible) Barna, 16-II-1923

- (Escola Cat. d'Art Dramàtic)
- 6.2.3.27. J. Pons Maó, 7-II-1923
(Almanac de les Lletres)
- 6.2.3.28. (Il.legible)1923
- 6.2.3.29. FS a H. Finke (en alemany) 1921(*)
- 6.2.3.30. Antoni Cursach 15-XI-1923

(Any 1924)

- 6.2.3.31. Joan Estelrich 10-III-1924
- 6.2.3.32. A. Rovira i Virgili 30-V-1924
- 6.2.3.33. A. Rovira i Virgili 17-VI-1924
- 6.2.3.34. Societé de Nations Genève, 26-V-1924
- 6.2.3.35. Joan Hernandez Mora 26-VII-1924
- 6.2.3.36. Tomàs Iduarte Barna, 25-IV-1924
- 6.2.3.37. Joan Pons Maó, 1-VI-1924
- 6.2.3.38. Manuel Magallón8-V-1924
- 6.2.3.39. Jordi Rubió 24-V-1924
- 6.2.3.40. Societé des Nations 3-VI-1924
- 6.2.3.41. J. Hernandez Mora Maó, 16-VIII-1924
- 6.2.3.42. Girona Llagostera 15-V-1924
(Reial Ac. de Bones Lletres)
- 6.2.3.43. J. Hernandez Mora Maó, 19-VIII-1924
- 6.2.3.44. Tomàs Iduarte (postal) Barna, 19-I-1924
- 6.2.3.45. Joan Bassegoda Ginebra, 18-I-1924
- 6.2.3.46. F. Valls Taberner4-II-1924
- 6.2.3.47. José Martin 16-V-1924
- 6.2.3.48. Tomàs Iduarte Barna, 3-III-1924
- 6.2.3.49. F. Valls Taberner10-III-1924
- 6.2.3.50. Tomàs Iduarte Barna, 2-II-1924
- 6.2.3.51. M. Magallón Madrid, 12-VI-1924
- 6.2.3.52. Juan Teixidor(?) Ginebra, 10-III-1924
(Societat de Nacions)
- 6.2.3.53. Girona Llagostera 18-III-1924
- 6.2.3.54. Ramon d'Abadal 27-II-1924
- 6.2.3.55. Elisabet Héroult Leysin, 14-II-1924
- 6.2.3.56. Millàs Raurell 18-IV-1924
- 6.2.3.57. Feliu Elias 24-?-1924
- 6.2.3.58. "La Publicitat" Barna, 1-VII-1924
- 6.2.3.59. Lydie 1-VI-1924
- 6.2.3.60. J. Pons Maó, 19-II-1924
- 6.2.3.61. Pere Bohigues Barna, 28-V-1924

6.2.4. Carpeta anys 1925-1927

(Any 1925)

- 6.2.4.1. E. Allison Peers 12-X-1925

(Any 1926)

- 6.2.4.2. Carles Soldevila 1926
- 6.2.4.3. F. Valls Taberner 16-XI-1926
- 6.2.4.4. R. Patxot i Jubert 21-IX-1926
- 6.2.4.5. R. Patxot i Jubert (en anglès) 4-XI-1926
- 6.2.4.6. J.M. Casacuberta 22-XI-1926

- 6.2.4.7. Jordi Rubió 18-XI-1926
- 6.2.4.8. A. Rovira i Virgili 30-X-1926
- 6.2.4.9. Marguerite Basegoda 17-XI-1926
- 6.2.4.10. Dolores Gili 6-XI-1926
- 6.2.4.11. E.A. Peers 1926
- 6.2.4.12. E.A. Peers 1926
- 6.2.4.13. E.A. Peers IX-1926
- 6.2.4.14. Soc. Prot. de l'Ens. Cat. 25-XI-1926
- 6.2.4.15. Joan Estelrich (Fund. Bernat Metge) 4-X-1926
- 6.2.4.16. A. Rovira i Virgili 1-XII-1926
- 6.2.4.17. A. Rovira i Virgili 2-XII-1926
- 6.2.4.18. Nicolau d'Olwer 29-IX-1926
- 6.2.4.19. Nicolau d'Olwer 15-X-1926
- 6.2.4.20. Odó Duran d'Ocon 14-X-1926
- 6.2.4.21. FS a Jordi Rubió 21-VI-1926
- 6.2.4.22. Ignasi Gonzalez Llubera 3-VI-1926
- 6.2.4.23. Manuel de Montoliu 29-IX-1926
- 6.2.4.24. J.M. de Casacuberta 10-XI-1926
- 6.2.4.25. I. Gonzalez Llubera 8-X-1926

(Any 1927)

- 6.2.4.26. Octavi Saltor 9-XII-1927
- 6.2.4.27. R. Wilson (Bulletin of S.E.) 22-V-1927
- 6.2.4.28. FS a (...) (esborrany carta en anglès) 1927
- 6.2.4.29. Marshall Morris 1927
- 6.2.4.30. Apa 26-I-1927
- 6.2.4.31. Jordi Rubió 23-II-1927
- 6.2.4.32. Victòria Soldevila 25-I-1927
- 6.2.4.33. Carlota Soldevila 25-I-1927
- 6.2.4.34. A. Rovira i Virgili 8-III-1927
- 6.2.4.35. Jordi Rubió 4-II-1927
- 6.2.4.36. Jordi Rubió 3-III-1927
- 6.2.4.37. I. Gonzalez Llubera 12-III-1927
- 6.2.4.38. Soc. Castellonense de Cultura 20-II-1927
- 6.2.4.39. F.L. Critchlow 7-III-1927
- 6.2.4.40. Octavi Soldevila 25-I-1927
- 6.2.4.41. E.A. Peers 19-V-1927
- 6.2.4.42. (...) 24-IV-1927
- 6.2.4.43. Carlos Costas Alvarez 1927

6.2.5. Carpeta anys 1928-1929

(Any 1928)

- 6.2.5.1. F. Martorell 17-X-1928
- 6.2.5.2. I. Gonzalez Llubera 10-XI-1928
- 6.2.5.3. FS a Yvonne 20-V-1928
- 6.2.5.4. Girona Llagostera 24-XI-1928
- 6.2.5.5. Nota de Lluís Ulloa per a FS 1931-32(*)
- 6.2.5.6. Joan Estelrich 29-II-1928
- 6.2.5.7. Jordi Rubió 21-XI-1928
- 6.2.5.8. Miquel Ferrà 13-XI-1928
- 6.2.5.9. E.A. Peers 8-XI-1928
- 6.2.5.10. Manuel Magallón 7-XI-1928

(Arxiu de Madrid.)

- 6.2.5.11. Carles Rahola 16-XI-1928
- 6.2.5.12. M. Magallón XI-1928
- 6.2.5.13. Alfons Maseres 7-XII-1928
- 6.2.5.14. A. Ballesteros 23-XI-1928
- 6.2.5.15. J. Pons Tarragona, 17-X-1928
- 6.2.5.16. J. Estelrich 16-X-1928
(Miscel·lània J. Creixells)
- 6.2.5.17. M. Magallón 13-XI-1928
- 6.2.5.18. A. Ballesteros 11-XI-1928
- 6.2.5.19. R. Patxot 7-XI-1928
- 6.2.5.20. Pepita 8-V-1928
- 6.2.5.21. N. Somice(?) (en francès) 8-VI-1928
- 6.2.5.22. E.A. Peers Liverpool, X-1928
- 6.2.5.23. F. Valls Taberner 11-IX-1928
- 6.2.5.24. Association Guillaume Budé 5-XI-1928
- 6.2.5.25. FS a Yvonne 18-III-1928
- 6.2.5.26. J.M. Lopez Picó 10-XI-1928
- 6.2.5.27. I. Gonzalez Llubera Oxford, 26-VIII-1928
- 6.2.5.28. F. Cambó 26-X-1928
- 6.2.5.29. T. Garcés 12-IX-1928
- 6.2.5.30. J. Pons 13-XII-1928
- 6.2.5.31. Westminster Bank 16-XI-1928
- 6.2.5.32. Westminster Bank 27-XII-1928
- 6.2.5.33. (Il·legible) (en anglès) 7-I-1928
- 6.2.5.34. E. S. Cochran (1928)
- 6.2.5.35. Rafael Patxot Barna, 19-XI-1928
- 6.2.5.36. M. Ferrà Barna, 14-X-1928
- 6.2.5.37. Joan Estelrich 30-XI-1928
("Revue de Catalogne")
- 6.2.5.38. A. Maseras (Ed. Alpha) Barna, 4-XII-1928

(Any 1929)

- 6.2.5.39. Enric Palau ("RdC") 3-VIII-1929
- 6.2.5.40. J. Estelrich 5-I-1929
- 6.2.5.41. Carles Sans i Vallès 18-VIII-1929
- 6.2.5.42. J. M. Casacuberta 16-IX-1929
- 6.2.5.43. Luis Ulloa 12-I-1929
- 6.2.5.44. Luis Ulloa 2-I-1929
- 6.2.5.45. Luis Ulloa 6-X-1929
- 6.2.5.46. Luis Ulloa 14-X-1929
- 6.2.5.47. Luis Ulloa 5-X-1929
- 6.2.5.48. F. Cambó a L. Ulloa 12-I-1929
- 6.2.5.49. F. Cambó a L. Ulloa 4-XI-1929
- 6.2.5.50. L. Ulloa a F. Cambó 15-X-1929
- 6.2.5.51. Club femení d'Esports 18-VII-1929
- 6.2.5.52. F. L. Critchlow 29-VIII-1929
- 6.2.5.53. J. Estelrich 21-II-1929
- 6.2.5.54. J.C. Serra Ràfols 9-X-1929
- 6.2.5.55. J. Estelrich 10-X-1929
- 6.2.5.56. J. Estelrich 1-VIII-1929
- 6.2.5.57. Ed. Salvat 16-X-1929
- 6.2.5.58. Secretaria F. Cambó 5-VII-1929

- 6.2.5.59. Secretaria F. Cambó 7-VIII-1929
- 6.2.5.60. Secretaria F. Cambó 7-X-1929
- 6.2.5.61. Secretaria F. Cambó 26-IX-1929
- 6.2.5.62. C. A. Jordana 22-VII-1929
- 6.2.5.63. E.S. Cochran 20-X-1929
- 6.2.5.64. Lòpez Llausàs 18-X-1929
- 6.2.5.65. J. Pons Tarragona, 3-IX-1929
- 6.2.5.66. F. Valls Taberner 26-VII-1929
- 6.2.5.67. Carles Rahola 19-VII-1929
- 6.2.5.68. J.M. Casacuberta 28-VII-1929
- 6.2.5.69. Jordi Rubió 2-VII-1929
- 6.2.5.70. Josep Porté 22-VII-1929
- 6.2.5.71. Ed. Salvat 19-X-1929
- 6.2.5.72. J. Estelrich Barna, 5-I-1929
- 6.2.5.73. J.M. Mercadal Maó, 18-VII-1929
- 6.2.5.74. L. Ulloa 17-I-1929
- 6.2.5.75. Elvir Sans Palma, 4-IX-1929

6.2.6. Carpeta Anys 20

Cartes sense data, però corresponents a la dècada dels anys vint. De difícil classificació i datació precisa, sovint amb signatura il·legible.

6.2.7. Carpeta Carles Soldevila (Anys 1919/1953)⁽⁵⁾

- 6.2.7.1. s/d (1919-20)
- 6.2.7.2. Inicis 1920
- 6.2.7.3. 19-VI-1920
- 6.2.7.4. 1-VII-1920
- 6.2.7.5. 19-VII-1920
- 6.2.7.6. 20-VIII-1920
- 6.2.7.7. s/d 1920
- 6.2.7.8. (1920)
- 6.2.7.9. s/d principis a. 20
- 6.2.7.10. 6-VI-1922
- 6.2.7.11. estiu? 1922
- 6.2.7.12. 31-VIII-1922
- 6.2.7.13. tardor 1922
- 6.2.7.14. 5-X-1922
- 6.2.7.15. s/d 1922
- 6.2.7.16. 13-I-1923
- 6.2.7.17. s/d 1923
- 6.2.7.18. principis 1923
- 6.2.7.19. 13-II-1923
- 6.2.7.20. 19-V-1923
- 6.2.7.21. 11-VII-1923
- 6.2.7.22. 17-X-1923
- 6.2.7.23. 1924
- 6.2.7.24. principis 1924

---

⁵ Cal remarcar que aquesta carpeta no conté la totalitat de les cartes que Carles Soldevila va enviar al seu germà i que hi ha en aquest fons epistolar de Chavornay. La seva relació exhaustiva es dona a l'índex de noms.

6.2.7.25. 15-I-1924
6.2.7.26. 17-I-1924
6.2.7.27. 26-I-1924
6.2.7.28. 14-VI-1924
6.2.7.29. 26-VI-1924
6.2.7.30. s/d 1924-25
6.2.7.31. 28-XII-1925
6.2.7.32. 1926 o 1928?
6.2.7.33. 9-II-1927
6.2.7.34. IV-1927
6.2.7.35. 8-IX-1927
6.2.7.36. XII-1927
6.2.7.37. s/d 1929
6.2.7.38. anys 20
6.2.7.39. anys 20
6.2.7.40. anys 20
6.2.7.41. anys 20
6.2.7.42. 29-V-1930
6.2.7.43. 7-VIII-1934
6.2.7.44. 12-IX-1936
6.2.7.45. 22-II-1937
6.2.7.46. 6-IV-1937
6.2.7.47. 24-IV-1937
6.2.7.48. 19-V-1937
6.2.7.49. anys 30
6.2.7.50. anys 30
6.2.7.51. 26-I-1939
6.2.7.52. 6-V-1941
6.2.7.53. 20-VIII-1942
6.2.7.54. 6-X-1942
6.2.7.55. 20-VIII-1948
6.2.7.56. anys 40
6.2.7.57. 30-VII-1953

Unitat d'instal.lació 7

7.1. Correspondència anys 1930-1932

7.1.1. Carpeta any 1930

7.1.1.1. F. Cambó París, 8-VII-1930
7.1.1.2. Pau Romeva 1930
7.1.1.3. Josep Carner Le Havre, 7-VIII-1930
7.1.1.4. R. Menendez Pidal Madrid, 8-VII-1930
7.1.1.5. F. Martorell 31-VII-1930
7.1.1.6. F. Cambó Cigale, 7-VIII-1930
7.1.1.7. F. Cambó Cigale, 25-VIII-1930
7.1.1.8. E. Nicol Barna, 8-IX-1930
7.1.1.9. B. Samper Barna, 18-IX-1930
7.1.1.10. Ramon Forn Barna, 9-IX-1930
7.1.1.11. Ramon Forn Barna, 17-IX-1930
7.1.1.12. Lluís Soler Terol Manresa, 24-VIII-1930
7.1.1.13. Lluís Vidal i Guitart Barna, 9-IX-1930

7.1.1.14. Dr. Lluís Sayé   Barna, 10-IX-1930
 7.1.1.15. J. Rubió   1-IX-1930
 7.1.1.16. Jesús Cambó   13-IX-1930
 7.1.1.17. Jesús Cambó   13-IX-1930
 7.1.1.18. J.M. Vilà   8-IX-1930
 7.1.1.19. J. Rubió   15-IX-1930
 7.1.1.20. Feliu Elias   Dia 8
 7.1.1.21. Elvira A. Lew   16-IX-1930
 7.1.1.22. M. Brunet   13-IX-1930
 7.1.1.23. Lòpez Picó   20-VI-1930
 7.1.1.24. Jesús Cambó   6-IX-1930
 7.1.1.25. R. Menéndez Pidal   Madrid, 15-IX-1930
 7.1.1.26. Joan Soliguer   Barna, 6-IX-1930
 7.1.1.27. J. Bofill i Mates   Viladrau, 7-IX-1930
 7.1.1.28. J.M. Batista i Roca   Barna, 19-VIII-1930
 7.1.1.29. Feliu Elias   Dia 17
 7.1.1.30. Jordi Rubió   Barna, 19-IX-1930
 7.1.1.31. Carles Pi Sunyer   9-IX-1930
 7.1.1.32. F. Almela i Vives   València, 1930
 7.1.1.33. Elvira A. Lewi   Barna, 20-IX-1930
 7.1.1.34. J. Bofill   Viladrau, 15-IX-1930
 7.1.1.35. Jordi Rubió   Barna, 29-VII-1930
 7.1.1.36. Antoni Cursach   8-VIII-1930
 7.1.1.37. Oriol Anguera   Cantonigrós, 28-VII-1930
 7.1.1.38. Artur Perucho   Barna, 21-IX-1930
 7.1.1.39. Joan Draper   2-IX-1930
 7.1.1.40. Josep Leonard   24-IX-1930
 7.1.1.41. A. Lòpez Llausàs   22-IX-1930
 7.1.1.42. Joan Russinyol   Rubí, 4-IX-1930
 7.1.1.43. Artur Perucho   Barna, 9-IX-1930
 7.1.1.44. Domènec Guansé   9-IX-1930
 7.1.1.45. Joana Casals   19-IX-1930
 7.1.1.46. Jaume Alzina (Ed. Alpha)   25-VIII-1930
 7.1.1.47. AP Wat & Son   London, 8-VIII-1930
 7.1.1.48. Ramon d'Abadal   El Pradell, 4-XI-1930
 7.1.1.49. Jesús Cambó   Barna, 3-IX-1930
 7.1.1.50. Lòpez Picó (tarja)   5-IX-1930
 7.1.1.51. Banc Federal de Ginebra   Ginebra, 22-VIII-1930
 7.1.1.52. M. Pilar Herp   Barna, 18-VIII-1930
 7.1.1.53. J. Rubió   7-VII-1930
 7.1.1.54. M. de Montoliu   30-VI-1930
 7.1.1.55. C. A. Jordana   11-VII-1930
 7.1.1.56. (Il.legible)   9-VII-1930
 7.1.1.57. Lluís Jou ("La Publi")   11-VII-1930
 7.1.1.58. D. Guansé   26-VII-1930
 7.1.1.59. Carles Rahola   Girona, 20-VII-1930
 7.1.1.60. F. Valls Taberner   Barna, 12-VII-1930
 7.1.1.61. Luis Ulloa   Girona, 25-?-1930
 7.1.1.62. Lluís Sayé   Barna, 30-VII-1930
 7.1.1.63. Feliu Elias   2-VIII-1930
 7.1.1.64. Jesús Cambó   14-VII-1930
 7.1.1.65. F. Almela i Vives   València, 30-VII-1930
 7.1.1.66. D. Guansé   Barna, 6-VIII-1930

- 7.1.1.67. Josep Puig i Ferreter Badalona, 7-VII-1930
- 7.1.1.68. C. A. Jordana (Ed. Barcino) Barna, 1-VII-1930
- 7.1.1.69. J. Pons Palma, 30-VI-1930
- 7.1.1.70. Miquel d'Esplugues 4-VII-1930
- 7.1.1.71. Prudenci Bertrana Puigcerdà, 2-VII-1930
- 7.1.1.72. Dr. L. Sayé Barna, 6-VII-1930
- 7.1.1.73. Jeroni Moragues 2-VIII-1930
- 7.1.1.74. Jeroni Moragues 1930
- 7.1.1.75. J. Pellicena 28-VI-1930
- 7.1.1.76. J. Puig i Ferreter 26-VI-1930
- 7.1.1.77. J. Rubió 26-VI-1930
- 7.1.1.78. J. Sala (Fundació Bernat Metge) 1930
- 7.1.1.79. Mª Antònia Salvà L'Allapassa, 16-VI-1930
- 7.1.1.80. I. Gonzalez Llubera 1930
- 7.1.1.81. C. Rahola Girona, 1-VII-1930
- 7.1.1.82. P. Bohigas Barna, 11-VIII-1930
- 7.1.1.83. P. Serrano Biguer València, 5-VII-1930
(Pres. Diputació València)
- 7.1.1.84. Lluís Duran i Ventosa Barna, 4-VIII-1930
- 7.1.1.85. Josep Mestre (F. Cambó) 6-VIII-1930
- 7.1.1.86. Joan Pastells 7-VIII-1930
- 7.1.1.87. B. Samper Santanyí, 6-VIII-1930
- 7.1.1.88. Feliu Elias Barna, 22-VII-1930
- 7.1.1.89. L. Vidal i Guitart 8-VIII-1930
- 7.1.1.90. J. Pons Palma, 10-VIII-1930
- 7.1.1.91. C. A. Jordana Arenys, 10-VIII-1930
- 7.1.1.92. Melcior Font s/d
- 7.1.1.93. Miquel A. Baltà i Botta Barna, 31-V-1930
- 7.1.1.94. Jordi Rubió 6-VI-1930
- 7.1.1.95. E.A. Peers New York, 31-III-1930
- 7.1.1.96. C. A. Jordana Arenys, 22-VIII-1930
- 7.1.1.97. J. Farran i Mayoral Barna, 31-VIII-1930
- 7.1.1.98. J.M. Vilà 23-VIII-1930
- 7.1.1.99. D. Guansé 26-XII-1930
- 7.1.1.100. J.M. Vilà 29-VIII-1930
- 7.1.1.101. J. Estelrich 21-VIII-1930
- 7.1.1.102. Agustí Duran i Sampere 26-VIII-1930
- 7.1.1.103. Josep Mestre 16-VIII-1930
- 7.1.1.104. Josep Mestre 19-VIII-1930
- 7.1.1.105. Josep Mestre 21-VIII-1930
- 7.1.1.106. Carles Rahola Roses, 15-VIII-1930
- 7.1.1.107. G. de Reparaz (fill) Coïmbra, 10-VIII-1930
- 7.1.1.108. Joan Llopart Barna, 14-VIII-1930
- 7.1.1.109. F. Martorell 11-VIII-1930
- 7.1.1.110. C. Rahola Girona, 25-VIII-1930
- 7.1.1.111. AP Watt & Son 21-VII-1930
- 7.1.1.112. Jesús Cambó 3-IX-1930
- 7.1.1.113. Ramon Torra Manresa, 27-VI-1930
- 7.1.1.114. Higini Anglès Barna, 19-VII-1930
- 7.1.1.115. L. Ulloa 12-VII-1930
- 7.1.1.116. A. Duran i Sampere 17-VII-1930
- 7.1.1.117. Lluís Montanyà 17-VII-1930
- 7.1.1.118. J. Farran i Mayoral 22-VIII-1930

7.1.1.119. J. Mestre 23-VIII-1930
 7.1.1.120. F. Elias Dia 18
 7.1.1.121. Farran i Mayoral 2-VIII-1930
 7.1.1.122. C.A. Jordana Arenys, 17-VII-1930
 7.1.1.123. L. Vidal i GuitartBarna, 13-VII-1930
 7.1.1.124. R. d'Abadal El Pradell (Vic), 5-VIII-1930
 7.1.1.125. Joan Draper Barna, 19-VII-1930
 7.1.1.126. E.A. Peers Sta. Monica, Califor. 14-VII-1930
 7.1.1.127. J. Cambó Barna, 2-VIII-1930
 7.1.1.128. M. Antònia Salvà Lluçmajor, 27-VII-1930
 7.1.1.129. F. Cambó Barna, 21-VII-1930
 7.1.1.130. J. Farran i Mayoral 26-VII-1930
 7.1.1.131. E. Nicol 24-V-1930
 7.1.1.132. E. Nicol (matí) 9-VIII-1930
 7.1.1.133. E. Nicol 9-VIII-1930
 7.1.1.134. E. Nicol 19-VIII-1930
 7.1.1.135. E. Nicol 22-VIII-1930
 7.1.1.136. E. Nicol 27-VIII-1930
 7.1.1.137. F. Izard Lonch Nurenberg, 5-VIII-1930
 7.1.1.138. L. Ulloa Sevilla, 9-V-1930
 7.1.1.139. Agustí Esclasans Barna, 17-VII-1930
 7.1.1.140. Josep LLeonardBarna, 8-VII-1930
 7.1.1.141. Lluís Sayé 12-X-1930
 7.1.1.142. Tomàs Barri 5-XII-1930
 7.1.1.143. J.M. Vilà14-XII-1930
 7.1.1.144. Josep Lleonard 2-II-1930
 7.1.1.145. Ramon Forn 21-XII-1930
 7.1.1.146. F.L. Critchlow 25-VIII-1930
 7.1.1.147. J. Pons Palma, 23-IX-1930
 7.1.1.148. F. Valls Taberner Barna, 17-XI-1930
 (Unió Catalanista)
 7.1.1.149. J. Pons Palma, 9-XI-1930
 7.1.1.150. Manuel Garcia Barna, 20-X-1930
 7.1.1.151. Feliu Elias 15-IX-1930
 7.1.1.152. Gonzalo de Reparaz (pare) 23-X-1930
 7.1.1.153. E. Nicol 11-XI-1930
 7.1.1.154. J.M. Vilà6-X-1930
 7.1.1.155. P. Rouquette Marsella, 31-X-1930
 7.1.1.156. Acció Catalana Barna, 4-XI-1930
 7.1.1.157. Joaquim Nubiola s/d
 7.1.1.158. M. A. Salvà Lluçmajor, 24-X-1930
 7.1.1.159. Gonzalo de Reparaz (pare) Barna, 12-X-1930
 7.1.1.160. Oskar Lundberg (en anglès) Uppsala, 3-XII-1930
 7.1.1.161. Feliu Elias Barna, 2-I-1930
 7.1.1.162. AP Watt & Son London, 16-IX-1930
 7.1.1.163. AP Watt & Son London, 13-X-1930
 7.1.1.164. J.M. Rossell Vila Barna, 29-XII-1930
 7.1.1.165. J. Pons, G. Colom Palma, 3-X-1930
 7.1.1.166. R. Xifra i Riera Barna, 16-XII-1930
 7.1.1.167. Carles Rahola Girona, 18-XI-1930
 7.1.1.168. F. Company Buenos Aires, 9-XI-1930
 7.1.1.169. R. VeiseBarna, 25-XI-1930
 7.1.1.170. J. Cambó Barna, 20-XI-1930

7.1.1.171. AP. Watt & Son London, 23-X-1930
 7.1.1.172. Joan Hernandez Mora Maó, 21-X-1930
 7.1.1.173. Eduard RagasolBarna, 3-IX-1930
 7.1.1.174. Ramon Forn 19-XI-1930
 7.1.1.175. F. Almela i Vives València, 17-X-1930
 7.1.1.176. E. A. Peers Liverpool, 27-XI-1930
 7.1.1.177. E. A. Peers 12-XI-1930
 7.1.1.178. Josep M. Lladó i Figueres Barna, 24-XI-1930
 7.1.1.179. Joan Draper 22-X-1930
 7.1.1.180. J. Hernández Mora Maó, 16-XII-1930
 7.1.1.181. Marsal Pascuchi Maó, 7-I-1931(*)
 7.1.1.182. Josep M. Lladó Barna, 30-XII-1930
 7.1.1.183. E. A. Peers Liverpool, 1-XII-1930
 7.1.1.184. Pau Romeva Barna, 15-VII-1930
 7.1.1.185. Pau Romeva Torroella, 23-VIII-1930
 7.1.1.186. Alexandre Galí Barna, 5-VI-1930
 7.1.1.187. Alexandre Galí 26-VI-1930
 7.1.1.188. Josep M. Batista i Roca 24-V-1930
 7.1.1.189. J.M. Batista i Roca 31-V-1930
 7.1.1.190. J.M. Batista i Roca 5-V-1930
 7.1.1.191. Joana Casals 11-IX-1930
 7.1.1.192. Brocaro (II Podestà.Senador) Gènova, 2-II-1933(*)
 7.1.1.193. Biblioteca de Catalunya Barna, 28-X-1930
 7.1.1.194. (l.legible) Vilada, 6-VIII-1930
 7.1.1.195. Josep Carner Le Havre, 16-VIII-1930
 7.1.1.196. M. A. Salvà (tarja) Lluçmajor, 10-XI-1930
 7.1.1.197. A. Pi Ferrer Barna,1930
 7.1.1.198. Samper a Draper 1930
 7.1.1.199. J.M. Batista i Roca Barna, 5-VII-1930
 7.1.1.200. Carles Cardó 24-VII-1930
 7.1.1.201. F. Cambó Chateau d'Ardene, Bèlgica, 16-VI-1930
 7.1.1.202. J. Hernandez Mora Maó, 21-VIII-1930
 7.1.1.203. L. Ulloa París, 17-XI-1930
 7.1.1.204. Josep Carner Le Havre, 28-X-1930
 7.1.1.205. Marsal Pascuchi Maó, 6-IX-1930
 7.1.1.206. J. Hernandez Mora Maó, 22-X-1930
 7.1.1.207. Alexandre Galí Barna, 12-VIII-1930
 7.1.1.208. Manuel Cruells 1933?(*)

7.1.2. Carpeta any 1931

7.1.2.1. F. A. Schmid Berna, 15-I-1931
 7.1.2.2. F. A. Schmid Berna, 10-XII-1931
 7.1.2.3. F. Cambó París, 24-XI-1931
 7.1.2.4. Alfons Maseras Barna, 4-XI-1931
 7.1.2.5. Baltasar Samper 13-VI-1931
 7.1.2.6. Jordi Arquer 20-X-1931
 7.1.2.7. A. Lòpez Llausàs 11-XI-1931
 7.1.2.8. Ferran de SagarraSant Celoni, 2-XI-1931
 7.1.2.9. Carles Rahola Girona, 15-X-1931
 7.1.2.10. Alexandre Galí Barna, 30-X-1931
 7.1.2.11. F.L. Critchlow 10-IX-1931
 7.1.2.12. Fra Pere Sanauja Lleida, 5-II-1931

- 7.1.2.13. Jesús Cambó   Barna, 17-VI-1931
- 7.1.2.14. F. CambóParís, 16-XII-1931
- 7.1.2.15. Roger B. Merriman   Stonehurst, N.Y. 22-VI-1931
- 7.1.2.16. J. Pons   Palma, 28-X-1931
(Associació per la Cultura de Mallorca)
- 7.1.2.17. F. Cambó   París, 5-XII-1931
- 7.1.2.18. Jordi Arquer   Barna, 20-XI-1931
- 7.1.2.19. F. A. Schmid   Berna, 21-XI-1931
- 7.1.2.20. F. A. Schmid   Berna, 24-XI-1931
- 7.1.2.21. Joan Pons   Palma, 2-IX-1931
- 7.1.2.22. (...) (telegrama nomenament arxiver)   XI-1931
- 7.1.2.23. "   XI-1931
- 7.1.2.24. "   XI-1931
- 7.1.2.25. L. Nicolau d'Olwer   Madrid, 27-XII-1931
- 7.1.2.26. Minist. d'Instrucció Pública   Madrid, 24-XI-1931
- 7.1.2.27. Ramon Sauret   Tàrrega, 20-XI-1931
- 7.1.2.28. Luís Ulloa   París, 18-XI-1931
- 7.1.2.29. Jesús Cambó   Barna, 16-XI-1931
- 7.1.2.30. Déprez   Rennes, 2-XI-1931
- 7.1.2.31. J.M. Vilà   Barna, 15-VIII-1931
- 7.1.2.32. A. Calvet   Barna, 31-X-1931
- 7.1.2.33. Biblioteca de Catalunya   " 16-VII-1931
- 7.1.2.34. Francesc Plandell (Casa del Vallès)   21-VII-1931
- 7.1.2.35. L. Ulloa   París, 28-XII-1931
- 7.1.2.36. Joan Pons   Palma, 3-XI-1931
- 7.1.2.37. Josep Badosa Font   Barna, 4-XI-1931
- 7.1.2.38. F. Almela i Vives   València, 1-XI-1931
- 7.1.2.39. L. Ulloa   París, 14-IX-1931
- 7.1.2.40. Centre Català-Suís   Berna, 8-XII-1931
(Sense signar, adreçada a Pau Vila)
- 7.1.2.41. E. Cochran   Oxton, 18-I-1931
- 7.1.2.42. Mario Praz   6-I-1931
- 7.1.2.43. Acció Catalana (Sala Parés)   Barna, 28-I-1931
- 7.1.2.44. C. A. Jordana   " 11-II-1931
- 7.1.2.45. A. Esclasans   " 8-II-1931
- 7.1.2.46. (II.legible)   Tàrrega, 9-III-1931
- 7.1.2.47. E.A. Peers   29-III-1931
- 7.1.2.48. Gonzalo de Reparaz (fill)   3-III-1931
- 7.1.2.49. E.A. Peers   St. Joan de les Abadeses, 9-IV-1931
- 7.1.2.50. E.A. Peers   Liverpool, 5-III-1931
- 7.1.2.51. C. Rahola   Girona, 8-IV-1931
- 7.1.2.52. J.M. Vilà   Barna, 13-IV-1931
- 7.1.2.53. I. Gonzalez Llubera   Belfast, 23-III-1931
- 7.1.2.54. Diaz Plaja   1931
- 7.1.2.55. J.M. Vilà   Barna, 29-IV-1931
- 7.1.2.56. Josep LLeonard   " 18-IV-1931
- 7.1.2.57. F. Cambó   " 2-IV-1931
- 7.1.2.58. B. Samper   1931
- 7.1.2.59. Joan Pons   Palma, 8-V-1931
- 7.1.2.60. Ferran de Sagarra   8-V-1931
- 7.1.2.61. Lluís Bertran   Barna, 29-III-1931
- 7.1.2.62. J. Hernandez Mora   Maó, 28-IV-1931
- 7.1.2.63. Gonzalo de Reparaz (fill)   Barna, 1-II-1931

- 7.1.2.64. E.A. Peers Liverpool, 19-V-1931
- 7.1.2.65. F. Valls Taberner París, 24-V-1931
- 7.1.2.66. E.A. Peers Prats de Molló, 23-IV-1931
- 7.1.2.67. L'Il·lustré 26-V-1931
- 7.1.2.68. Ateneu Barcelonès Barna, 1-VI-1931
- 7.1.2.69. C. Rahola Girona, 24-II-1931
- 7.1.2.70. C. Rahola Girona, 3-V-1931
- 7.1.2.71. Diaz Plaja 1931
- 7.1.2.72. Pere Arderiu Barna, 12-VI-1931
- 7.1.2.73. C. Rahola Girona, 13-V-1931
- 7.1.2.74. Fidel Riu Manresa, 19-IV-1931
- 7.1.2.75. Carles Soldevila Formentor, 23-III-1931
- 7.1.2.76. F. Sagarra 12-V-1931
- 7.1.2.77. J.M. Vilà Barna, 19-IV-1931
- 7.1.2.78. Jordi Rubió " 12-I-1931
- 7.1.2.79. Joquim Bassegoda Ginebra, 26-IV-1931
- 7.1.2.80. Jesús Cambó Barna, 20-V-1931
- 7.1.2.81. J. Pons Palma, 23-IV-1931
- 7.1.2.82. Lopez Picó Barna, 14-IV-1931
- 7.1.2.83. Mario Praz Bentley Road, 17-V-1931
- 7.1.2.84. Diaz Plaja 1931
- 7.1.2.85. E.A. Peers 7-V-1931
- 7.1.2.86. Carles Roman Eivissa, 11-II-1931
(Recomanació d'Isidor Macabich)
- 7.1.2.87. J.M. Vilà Barna, 23-IV-1931
- 7.1.2.88. Carles Roman Eivissa, 20-III-1931
- 7.1.2.89. Carles Rahola Girona, 29-III-1931
- 7.1.2.90. Joan Pons Palma, 20-III-1931
- 7.1.2.91. Diaz Plaja Madrid, 1931
- 7.1.2.92. F. Almela i Vives València, 9-III-1931
- 7.1.2.93. E.A. Peers Liverpool, 26-I-1931
- 7.1.2.94. M. Rossel i Vilar Barna, 3-III-1931
- 7.1.2.95. Pere Bosch Gimpera " 15-II-1931
- 7.1.2.96. D. Guansé " 28-III-1931
- 7.1.2.97. "Journal de Genève" Ginebra, 27-II-1931
- 7.1.2.98. Feliu Elias 1931
- 7.1.2.99. Jeroni Moragues 17-II-1931
- 7.1.2.100. Jeroni Moragues 20-II-1931
- 7.1.2.101. Nicolau d'Olwer París, 20-II-1931
- 7.1.2.102. B. Samper 25-I-1931
- 7.1.2.103. Nicolau d'Olwer Madrid, 12-V-1931
- 7.1.2.104. M. Rossell i Vilar Barna, 19-I-1931
- 7.1.2.105. Gabriel Alomar Palma, 25-I-1931
- 7.1.2.106. J. Hernandez Mora Maó, 21-II-1931
- 7.1.2.107. Jordi Rubió Barna, 28-II-1931
- 7.1.2.108. Jaume Masó i Torrents Barna, 25-II-1931
- 7.1.2.109. F. Maspons i Anglasell " 23-II-1931
- 7.1.2.110. J.M. Batista i Roca " 23-II-1931
- 7.1.2.111. Carles Rahola Girona, 23-I-1931
- 7.1.2.112. F. Almela i Vives València, 31-III-1931
- 7.1.2.113. C. Rahola Girona, 10-XI-1931
- 7.1.2.114. Jesús Cambó Barna, 27-X-1931
- 7.1.2.115. Bernardí Torres " 10-XII-1931

- 7.1.2.116. J.M. Vilà " 13-XII-1931
- 7.1.2.117. Joan Pons Palma, 8-I-1931
- 7.1.2.118. J.M. Batista i Roca Barna, 28-I-1931
- 7.1.2.119. Nicolau d'Olwer Madrid, 8-XII-1931
- 7.1.2.120. Ministeri d'Inst. Pública Madrid, 4-XII-1931
(Adjunta amb l'anterior)
- 7.1.2.121. "L'Il.lustré" Zofingue, 5-V-1931
- 7.1.2.122. Folguera Duran Barna, 1-IV-1931
- 7.1.2.123. (Il.legible) 1931
- 7.1.2.124. F. Mirabent Vilaplana Barna, 29-XI-1931
- 7.1.2.125. Aug. M. Font(?) " 17-XI-1931
- 7.1.2.126. (Germà de l'anterior) (Argentina) 25-X-1931
- 7.1.2.127. "Revista de Catalunya" 1931
- 7.1.2.128. F. Cambó Menton (A.M.) 24-XII-1931
- 7.1.2.129. R. Patxot Barna, 20-XI-1931
- 7.1.2.130. L. Ulloa París, 15-XII-1931

7.1.3. Carpeta any 1932

- 7.1.3.1. F.A. Schmid Berna, 18-III-1932
- 7.1.3.2. FS al Secretari del PCR Barna, 30-XII-1932
- 7.1.3.3. Edouard Chapuisat Ginebra, 10-VI-1932
("Journal de Genève")
- 7.1.3.4. FS al "Journal de Genève" Barna VI-1932
- 7.1.3.5. M. Folguera i Duran " 20-I-1932
- 7.1.3.6. Valls Taberner Madrid, 10-VI-1932
- 7.1.3.7. A.M. Sbert Barna, 31-VII-1932
- 7.1.3.8. Albert Bastardas " 28-IV-1932
- 7.1.3.9. Joan Ruiz Porta " 25-IV-1932
- 7.1.3.10. F.A. Schmid Berna, 7-XII-1932
- 7.1.3.11. Bofil i Ferro Barna, 31-I-1932
- 7.1.3.12. A. Calvet 15-II-1932
- 7.1.3.13. F. Cambó 2-II-1932
- 7.1.3.14. F.A. Schmid Berna, 10-XI-1932
- 7.1.3.15. F.A. Schmid Berna, 19-XI-1932
- 7.1.3.16. F.A. Schmid Berna, 4-XII-1932
- 7.1.3.17. M.J. Mercadal Maó, 12-IX-1932
- 7.1.3.18. Gonzalo de Reparaz (fill) 19-IX-1932
- 7.1.3.19. Ramon Forn Barna, 15-IX-1932
- 7.1.3.20. Luís Ulloa París, 14-IX-1932
- 7.1.3.21. Roberto Lopez Varallo Sesia, 12-VIII-1932
- 7.1.3.22. Roberto Lopez Milano, 16-X-1932
- 7.1.3.23. J. Pons i altres Palma, 24-X-1932
(Almanac de les LLetres de Mallorca)
- 7.1.3.24. A. Esclasans Barna, 22-X-1932
- 7.1.3.25. Santiago Rubió i Tudurí Barna, 15-XI-1932
- 7.1.3.26. Josep Tarradelles " 12-III-1932
- 7.1.3.27. "Journal de Genève" Ginebra, 18-XI-1932
- 7.1.3.28. Josep Porter Barna, 28-XI-1932
- 7.1.3.29. F. Martorell " 5-XII-1932
- 7.1.3.30. Rafael Garcia " 3-XII-1932
- 7.1.3.31. E.A. Peers Liverpool, 22-XI-1932
- 7.1.3.32. Gonzalo de Reparaz (fill) Barna, 28-VI-1932

- 7.1.3.33. F. Valls Taberner " 11-V-1932
7.1.3.34. Rosa Leveroni 1932
7.1.3.35. Martí Esteve " 17-XI-1932
7.1.3.36. Ramon d'Abadal Barna, 7-I-1932
7.1.3.37. Impremta Atenas " 19-I-1932
7.1.3.38. L. Ulloa París, 12-III-1932
7.1.3.39. R. Vilaró Barna, 2-V-1932
7.1.3.40. Jordi Arquer " 8-VI-1932
7.1.3.41. Ramon Forn " 1-VI-1932
7.1.3.42. Conselleria de Governació Gen. " 6-V-1932
7.1.3.43. Ramon Forn " 16-III-1932
7.1.3.44. F. Almela i Vives València, 22-I-1932
7.1.3.45. F. Almela i Vives València, 3-III-1932
7.1.3.46. Jesús Cambó Barna, 2-VII-1932
7.1.3.47. A. Calvet " 6-X-1932
7.1.3.48. Rosa Wilson Liverpool, 12-IX-1932
7.1.3.49. F.A. Schmid Berna, 9-VIII-1932
7.1.3.50. E.A. Peers Liverpool, 9-VIII-1932
7.1.3.51. Roberto Lopez Varalla Sesia, 16-VII-1932
7.1.3.52. Roberto Lopez Milano, 8-XI-1932
7.1.3.53. Tomas Iduarte Barna, 31-X-1932
(Assoc. Protectora de l'Ens. Cat.)
7.1.3.54. Jordi Rubió 1-XII-1932
7.1.3.55. Bolivar Ulloa París, 12-III-1932
7.1.3.56. Partit Catalanista Republicà Barna, 28-III-1932
7.1.3.57. Jesús Cambó " 1-IV-1932
7.1.3.58. Joana Casals Baltà " 1932
(Escola de Bibliotecàries)
7.1.3.59. Joan Ruiz i Porta " 9-IV-1932
7.1.3.60. Bolivar Ulloa París, 8-IV-1932
7.1.3.61. F.A. Schmid Berna, 26-IV-1932
7.1.3.62. J. Cambó Barna, 19-V-1932
7.1.3.63. A. Galí " 1932
7.1.3.64. J. Cambó " 23-I-1932
7.1.3.65. Consell. de Governació Gen. " 26-III-1932
7.1.3.66. J. Cambó " 4-IV-1932
7.1.3.67. Feliu Elias Dia 7
7.1.3.68. F. Cambó París, 7-III-1932
7.1.3.69. A. Domènech Barna, 30-I-1932
7.1.3.70. E.A. Peers 6-?-1932
7.1.3.71. Déprez Lisboa, 11-IV-1932
7.1.3.72. J. Cambó Barna, 7-VI-1932
7.1.3.73. "Journal de Genève" Ginebra, 20-IV-1932
7.1.3.74. A. Bastardas Barna, 23-V-1932
(Ass. Protectora de l'Ens. Cat.)
7.1.3.75. Partit Catalanista Republicà Barna, 19-IV-1932
7.1.3.76. Jesus Sanz (Escola Normal) " 24-VI-1932
7.1.3.77. Joan Soliguer " 28-V-1932
7.1.3.78. Roberto Almagià Roma, 30-IV-1932
7.1.3.79. Roberto Almagià Roma, 21-VI-1932
7.1.3.80. F.L. Critchlow 8-III-1932
7.1.3.81. Josep Sunyol Barna, 20-II-1932
7.1.3.82. J. Cambó " 8-I-1932

- 7.1.3.83. Bartomeu Barceló Pozuelo de Alarcon, 28-I-1932
- 7.1.3.84. F.A. Schmid Berna, 11-II-1932
- 7.1.3.85. A. Ballesteros 17-I-1932
- 7.1.3.86. Assoc. Periodistes de Barna. Barna, 20-II-1932
- 7.1.3.87. F.A. Schmid Berna, 17-II-1932
- 7.1.3.88. C.A. Jordana Barna, 17-II-1932
- 7.1.3.89. Tomàs Iduarte " 5-III-1932
(Ass. Protectora de l'Ens. Cat.)
- 7.1.3.90. A. Esclasans " 1-III-1932
- 7.1.3.91. A. Calvet " 13-VI-1932
- 7.1.3.92. F. Valls Taberner Madrid, 7-VI-1932
- 7.1.3.93. Roberto Almagià París, 15-V-1932
- 7.1.3.94. Josep Tarradelles Barna, 28-IX-1932
- 7.1.3.95. N. Iorga 3-IX-1932
- 7.1.3.96. J.H. Baxter 1932
- 7.1.3.97. Roberto Lopez Milano, 15-IX-1932
- 7.1.3.98. Assoc. de Periodistes Barna Barna, 31-VIII-1932
- 7.1.3.99. F. Cambó París, 15-I-1932
- 7.1.3.100. Nicolau d'Olwer Barna, 21-II-1932
- 7.1.3.101. Ethel Carleton Williams (anglès) 13-II-1932
- 7.1.3.102. F. Almela i Vives València, 2-II-1932
- 7.1.3.103. A. Rovira i Virgili Barna, 6-II-1932
- 7.1.3.104. Marià Manent " 18-IV-1932
- 7.1.3.105. Joana Casals Baltà " 11-X-1932
- 7.1.3.106. Joana Casals Baltà " 1932
- 7.1.3.107. Biblioteca Caixa Pensions Igualada, 29-I-1932
- 7.1.3.108. Nicolau d'Olwer 16-II-1932
- 7.1.3.109. F.A. Schmid Berna, 3-III-1932
- 7.1.3.110. Joan Duch Terrassa 1932
- 7.1.3.111. Bolivar Ulloa París, 10-IV-1932
- 7.1.3.112. Carles Rahola Girona, 1-IV-1932
- 7.1.3.113. L. Ulloa París, 27-I-1932
- 7.1.3.114. Joan Soliguer Barna, 7-I-1932
- 7.1.3.115. Ethel Carleton Williams 11-?-1932
- 7.1.3.116. E.A. Peers Liverpool, 7-I-1932
- 7.1.3.117. "La Veu de Catalunya" Barna 1932
- 7.1.3.118. A. Calvet 22-I-1932
- 7.1.3.119. E.A. Peers Liverpool, 12-III-1932
- 7.1.3.120. Jordi Arquer Barna, 23-II-1932
- 7.1.3.121. Mme. Gaston Frager Marsella, 28-XII-1932
("Sud Magazin Méditerranéen")
- 7.1.3.122. C. Morterero Madrid, 20-I-1932
(As. Auxilios Mutuos Cuerpo Archiveros)
- 7.1.3.123. J. Cambó Barna, 10-II-1932
- 7.1.3.124. J. Cambó " 27-II-1932
- 7.1.3.125. J. Cambó " 9-III-1932
- 7.1.3.126. J. Cambó " 9-III-1932
- 7.1.3.127. J. Cambó " 18-III-1932
- 7.1.3.128. J. Cambó " 26-IV-1932
- 7.1.3.129. J. Cambó " 31-V-1932
- 7.1.3.130. J. Cambó " 17-VI-1932
- 7.1.3.131. J. Cambó " 20-VI-1932
- 7.1.3.132. J. Cambó Barna, 6-X-1932

- 7.1.3.133. J. Cambó " 11-XI-1932
- 7.1.3.134. J. Cambó " 17-XI-1932
- 7.1.3.135. J. Cambó " 17-XII-1932
- 7.1.3.136. J. Cambó " 31-XII-1932
- 7.1.3.137. (II.legible) " s/d
- 7.1.3.138. (II.legible) Gelida, 8-III-1932
- 7.1.3.139. (II.legible) Barna, 22-I-1932
- 7.1.3.140. (II.legible) " 7-IV-1932

Unitat d'instal.lació 8

8.1. Correspondència anys 1933-1938

8.1.1. Carpeta any 1933

- 8.1.1.1. F.A. Schmid Berna, 28-IV-1933
- 8.1.1.2. Michel L'héritier París, 30-VI-1933
(Ctè. Int. des Sc. Hist.)
- 8.1.1.3. J. Bassegoda Ginebra, 12-XII-1933
- 8.1.1.4. O. Halecki Varsòvia, 23-X-1933
- 8.1.1.5. Rosa Leveroni Madrid, 9-XI-1933
- 8.1.1.6. J. Estelrich Barna, 5-VIII-1933
- 8.1.1.7. Gregorio Mele Napoli, 23-I-1933
- 8.1.1.8. Gregorio Mele " 18-II-1933
- 8.1.1.9. Gregorio Mele " 18-III-1933
- 8.1.1.10. Déprez Rennes, 8-I-1933
(Ctè Int. des Sc. Hist.)
- 8.1.1.11. Déprez Rennes, 26-X-1933
- 8.1.1.12. Josep A. Vandellós 1933
- 8.1.1.13. Potestà di Genova Gènova, 1-VIII-1933
- 8.1.1.14. Francesc Castells Blanes, 1-IX-1933
(As. Protectora de l'E. Cat.)
- 8.1.1.15. Roberto Lopez Milano, 25-IV-1933
- 8.1.1.16. F.A. Schmid Berna, 3-I-1933
- 8.1.1.17. F.A. Schmid Berna, 29-III-1933
- 8.1.1.18. F.A. Schmid 6-IX-1933
- 8.1.1.19. Mercedes Zubiburu Palautordera, 18-V-1933
- 8.1.1.20. Ramon Forn Barna, 11-I-1933
- 8.1.1.21. Gonzalo de Reparaz (fill) " 21-I-1933
(Resposta carta d'E.G. Nadal)
- 8.1.1.22. E.G. Nadal València, 12-I-1933
- 8.1.1.23. J.M. Batista i Roca Barna, 7-I-1933
- 8.1.1.24. Rosa Leveroni 1933
- 8.1.1.25. Maria Novell " 4-III-1933
- 8.1.1.26. Joana Casals Baltà " 4-III-1933
- 8.1.1.27. E.A. Peers Liverpool, 16-II-1933
- 8.1.1.28. W. Martin (telegrama) 10-I-1933
- 8.1.1.29. J. Estelrich Barna, 25-X-1933
- 8.1.1.30. C. Morterero Madrid, 31-III-1933
- 8.1.1.31. C. Morterero Madrid, 8-IV-1933
- 8.1.1.32. Gregorio Mele Napoli, Pasqua 1933
- 8.1.1.33. Rafael Garcia Barna, 22-II-1933
- 8.1.1.34. "Journal de Genève" (telegrama) 21-IX-1933

- 8.1.1.35. F. Cambó   Barna, 21-II-1933
8.1.1.36. F. Martorell   "   12-I-1933
8.1.1.37. F. Cambó "   16-V-1933
8.1.1.38. Michel L'heritier   París, 13-V-1933
8.1.1.39. O. Halecki   Varsòvia, 23-I-1933
8.1.1.40. Fundació Bernat Metge   Barna, 24-III-1933
8.1.1.41. F. Cambó   "   5-V-1933
8.1.1.42. J. Pons   Palma, 26-IV-1933
8.1.1.43. C. Capdevila   Barna, 19-IV-1933
("La Publicitat")
8.1.1.44. Rafael Garcia   "   21-I-1933
8.1.1.45. William Martin   Ginebra, 16-I-1933
8.1.1.46. Nicolau d'Olwer   13-II-1933
8.1.1.47. Delfí Dalmau   10-V-1933
8.1.1.48. J. Estelrich   Barna, 22-VII-1933
8.1.1.49. E.A. Peers   Worthing, 28-VIII-1933
8.1.1.50. E.A. Peers   Liverpool, 20-IX-1933
8.1.1.51. Wagons-Lits. Thos-Cook & Son   20-IX-1933
8.1.1.52. E.A. Peers   Liverpool, 31-X-1933
8.1.1.53. E. Serra Ràfols   Tenerife, 26-IX-1933
8.1.1.54. Pierre Guest   París, 23-XII-1933
8.1.1.55. Teresa Calvo   Barna, 26-VII-1933
(Fundació Bernat Metge)
8.1.1.56. Dr. Josep Girona Cuyàs   Barna, 18-VI-1933
8.1.1.57. J.V. Foix   18-VIII-1933
8.1.1.58. Cinema Coliseum   Barna, 14-IX-1933
8.1.1.59. Palau   "   3-VII-1933
8.1.1.60. Roberto Lopez   Milano, 10-V-1933
8.1.1.61. Univ. de Barcelona   Barna, 24-X-1933
8.1.1.62. Mn. Josep Palomer   Arenys de Mar, 24-II-1933
8.1.1.63. E.A. Peers   5-V-1933
8.1.1.64. J.V. Foix   Sarrià, 26-VIII-1933
(Adjunta carta Lluís Alibert -extraviada)
8.1.1.65. O. Halecki   Jecfeld in Tirol, 12-VIII-1933
8.1.1.66. Grup de deixebles   Atenes, 17-VII-1933
8.1.1.67. Ramon d'Alòs Moner   Barna, 10-III-1933
8.1.1.68. Ramon d'Alòs Moner   "   18-VII-1933
8.1.1.69. Ramon D'Alòs Moner   "   14-VIII-1933
8.1.1.70. Ed. Seix Barral   "   22-XII-1933
8.1.1.71. Joan Soliguer   "   7-VIII-1933
8.1.1.72. Rafael Mercadal   Maó, 19-V-1933
8.1.1.73. E. Nicol   Barna, 13-X-1933
8.1.1.74. Mª Teresa Draper   Falgàs, 5-VIII-1933
8.1.1.75. Rafael Garcia   Barna, 12-VIII-1933
8.1.1.76. R. Albert (IEC)   "   28-VII-1933
8.1.1.77. Jordi Rubió   11-XII-1933
8.1.1.78. Miquel Ferrà   "   2-VIII-1933
8.1.1.79. "L'Il.lustré"   Zofingue, 8-IX-1933
8.1.1.80. E. Nicol   Barna, 25-X-1933
8.1.1.81. "Journal de Genève"   Ginebra, 3-XI-1933
8.1.1.82. Josep Mestre   8-VII-1933
8.1.1.83. "La Veu de Catalunya"   Barna, 16-I-1933
8.1.1.84. Dep. Cultura Gen. de Cat.   "   30-XI-1933

- 8.1.1.85. J. Pons i altres Palma, 29-X-1933
(Almanac Lletres Mallorquines)
- 8.1.1.86. E.G. Nadal 6-II-1933
- 8.1.1.87. Mn. Josep Palomer Arenys de Mar, 5-III-1933
- 8.1.1.88. E.A. Peers Liverpool, 27-II-1933
- 8.1.1.89. E.A. Peers " 27-VI-1933
- 8.1.1.90. F.A. Schmid i Jaume Romagosa Berna, 24-I-1933
- 8.1.1.91. (Il.legible) (en anglès) 24-VIII-1933
- 8.1.1.92. (Il.legible) (en espanyol) 14-VIII-1933
- 8.1.1.93. J. Cambó Barna, 21-I-1933
- 8.1.1.94. J. Cambó " 30-I-1933
- 8.1.1.95. J. Cambó " 1-II-1933
- 8.1.1.96. J. Cambó " 15-II-1933
- 8.1.1.97. J. Cambó " 21-II-1933
- 8.1.1.98. J. Cambó " 6-III-1933
- 8.1.1.99. J. Cambó " 22-III-1933
- 8.1.1.100. J. Cambó " 21-IV-1933
- 8.1.1.101. J. Cambó " 22-IV-1933
- 8.1.1.102. J. Cambó " 9-V-1933
- 8.1.1.103. J. Cambó " 13-V-1933
- 8.1.1.104. J. Cambó " 26-V-1933
- 8.1.1.105. J. Cambó " 7-VI-1933
- 8.1.1.106. J. Cambó " 10-VIII-1933
- 8.1.1.107. J. Cambó " 11-VIII-1933
- 8.1.1.108. J. Cambó " 7-IX-1933
- 8.1.1.109. J. Cambó " 14-IX-1933
- 8.1.1.110. J. Cambó " 9-X-1933
- 8.1.1.111. J. Cambó " 4-XII-1933
- 8.1.1.112. Rafael Garcia s/d
- 8.1.1.113. FS a (...) (esborrany de carta) s/d

8.1.2. Carpeta any 1934

- 8.1.2.1. F.A. Schmid Berna, 3-XI-1934
- 8.1.2.2. Roberto Lopez Milano, 28-VI-1934
- 8.1.2.3. Rafael Josep Cañellas Dalmau Barna, 27-VI-1934
- 8.1.2.4. F.L. Ganshof Bruxelles, 20-II-1934
- 8.1.2.5. Enric Bagué Barna, 22-XII-1934
- 8.1.2.6. "Catalunya Ràdio" " 1-IX-1934
- 8.1.2.7. Joan Hernandez Mora Maó, 16-VI-1934
- 8.1.2.8. J. Hernandez Mora " 5-VII-1934
- 8.1.2.9. J. Hernandez Mora " 12-IX-1934
- 8.1.2.10. J. Hernandez Mora " 16-IX-1934
- 8.1.2.11. Regidor de Cultura Aj. Barna. Barna, 5-VI-1934
- 8.1.2.12. E. Nicol 1934
- 8.1.2.13. E. Nicol 1934
- 8.1.2.14. Mira(?) (Escola de Bibliotecàries) Barna, 1934
- 8.1.2.15. J. Pons Palma, 18-VII-1934
- 8.1.2.16. Rosa Leveroni Cadaqués, 13-VIII-1934
- 8.1.2.17. Joan Pons i altres Palma, 19-X-1934
(Almanac de les Lletres Mallorquines)
- 8.1.2.18. Mercadal Maó, 17-V-1934

- 8.1.2.19. Rafael Garcia   Barna, 8-VIII-1934
- 8.1.2.20. Permís de ciruclació Gen.   "   8-X-1934
- 8.1.2.21. Degà Fac. Fil. i Lletres Barna   Barna, 10-XI-1934
- 8.1.2.22. Degà Fac. Fil. i Lletres Barna   Barna, 20-XI-1934
- 8.1.2.23. Mn. Josep Palomer   "   10-XII-1934
- 8.1.2.24. Josep Xirau   "   14-IX-1934
- 8.1.2.25. Patronat de la U. de B.   "   21-IX-1934
(Pompeu Fabra)
- 8.1.2.26. Joaquim Xirau (Degà Facultat)   "   8-III-1934
- 8.1.2.27. Joaquim Xirau   "   26-IV-1934
- 8.1.2.28. Joaquim Xirau   "   16-V-1934
- 8.1.2.29. Lluís Bertran i Pijoan   "   9-III-1934
(As. Protectora de l'Ens. Cat.)
- 8.1.2.30. Rosa Leveroni   Cadaqués, 30-VII-1934
- 8.1.2.31. R. Wilson   31-V-1934
(Bulletin of S.E.)
- 8.1.2.32. Teresa Calvo   Barna, 21-V-1934
(Fundació Bernat Metge)
- 8.1.2.33. Joana Casals Baltà   "   24-VIII-1934
- 8.1.2.34. Tomàs Iduarte   "   12-XI-1934
(As. Prot. E. Cat.)
- 8.1.2.35. F. Oliva Codorniu   "   3-VI-1934
- 8.1.2.36. "Journal de Genève"   Ginebra, 14-III-1934
- 8.1.2.37. J. Bassegoda   Ginebra, 30-VII-1934
- 8.1.2.38. "Journal de Genève"   Ginebra, 19-III-1934
- 8.1.2.39. Colònies Escolars Aj. Barna   Barna, 25-X-1934
- 8.1.2.40. Albert Bastardes   "   15-I-19
(As. Prot. E. Cat.)
- 8.1.2.41. A. del Castillo (U. de B.)   Barna, 30-IV-1934
- 8.1.2.42. Ramon d'Alòs Moner   "   28-III-1934
- 8.1.2.43. E. Nicol   "   28-III-1934
- 8.1.2.44. Josep Parunella   "   7-XII-1934
(As. Prot. E. Cat.)
- 8.1.2.45. Corpus Barga   Madrid, 7-IV-1934
- 8.1.2.46. F. Cambó   6-III-1934
- 8.1.2.47. F. Valls Taberner   21-II-1934
- 8.1.2.48. J. Bassegoda   Ginebra, 5-IX-1934
- 8.1.2.49. E.A. Peers   Liverpool, 25-I-1934
- 8.1.2.50. E.A. Peers   "   19-II-1934
- 8.1.2.51. E.A. Peers   Cuenca, 4-V-1934
- 8.1.2.52. E.A. Peers   Liverpool, 6-IX-1934
- 8.1.2.53. E.A. Peers   "   15-IX-1934
- 8.1.2.54. E.A. Peers   "   24-IX-1934

- 8.1.2.55. E.A. Peers "8-X-1934
 8.1.2.56. E.A. Peers London, 24-XI-1934
 8.1.2.57. Universitat de Barcelona Barna, 18-X-1934
 8.1.2.58. (II.legible) Madrid, 31-VII-1934
 (Deixebra anglesa)
 8.1.2.59. (II.legible) (Deix. angl.) Madrid, 22-VIII-1934
 8.1.2.60. J. Cambó Barna, 9-II-1934
 8.1.2.61. J. Cambó " 12-II-1934
 8.1.2.62. J. Cambó " 13-II-1934
 8.1.2.63. J. Cambó " 15-II-1934
 8.1.2.64. J. Cambó " 5-V-1934
 8.1.2.65. J. Cambó " 15-V-1934
 8.1.2.66. J. Cambó " 13-VII-1934
 8.1.2.67. J. Cambó " 22-IX-1934
 8.1.2.68. Josep Porter Barna, 7-VI-1934
 8.1.2.69. J. Porter " 20-VII-1934
 8.1.2.70. J. Porter " 30-VII-1934
 8.1.2.71. J. Porter " 14-VIII-1934
 8.1.2.72. J. Porter " 3-IX-1934
 8.1.2.73. J. Porter " 1-XII-1934
 8.1.2.74. Alfons Mias Palalda, 5-I-1934
 8.1.2.75. Josep A. Vandellós Barna, 10-III-1934

8.1.3. Carpeta any 1935

- 8.1.3.1. E.A. Peers Liverpool, 9-IV-1935
 8.1.3.2. E.A. Peers " 12-IV-1935
 (Centre d'Estudis Catalans de Liverpool)
 8.1.3.3. E.A. Peers Liverpool, 5-VI-1935
 8.1.3.4. Rosa Leveroni Cadaqués, 8-VIII-1935
 8.1.3.5. Rosa Leveroni " 22-VIII-1935
 8.1.3.6. Rosa Leveroni 1-IX-1935
 8.1.3.7. Rosa Leveroni " 14-XI-1935
 8.1.3.8. Jordi Rubió Barna, 27-IX-1935
 8.1.3.9. Jordi Rubió " 10-X-1935
 8.1.3.10. Bibliotecàries Eibar, 18-IV-1935
 (M. Badosa, M.A. Royo, R. Leveroni)
 8.1.3.11. Gregorio Mele Napoli, 29-V-1935
 8.1.3.12. Carlo Guido Mor Cagliari, 16-V-1935
 8.1.3.13. Maria Sandiumenge Barna, 26-VI-1935
 8.1.3.14. F. Forner(?) " 12-XI-1935
 (Ed. Norma. Bibl. Sociològica Contemp.)
 8.1.3.15. Tomàs Roig i Llop Barna, 17-IV-1935
 (Ràdio Associació de Catalunya)
 8.1.3.16. Tomàs Roig i Llop " 6-V-1935
 8.1.3.17. Rifà(?) (Ràdio Ass. de Cat.) " 7-VI-1935
 8.1.3.18. Tomàs Roig i Llop 25-X-1935
 8.1.3.19. J. Pons Palma, 19-I-1935
 8.1.3.20. Longmans Green & Co Limited London, 19-VI-1935
 (English Historical Review, abril 1935)
 8.1.3.21. Mercadal Maó, 21-V-1935
 8.1.3.22. J. Hernandez Mora Maó, 28-III-1935
 8.1.3.23. A. Galí Barna, 5-V-1935

- 8.1.3.24. J. Pons Palma, 7-III-1935
- 8.1.3.25. Lopez Picó Barna, 31-I-1935
- 8.1.3.26. Jordi Rubió " 2-VI-1935
- 8.1.3.27. Martí de Riquer " 15-IV-1935
- 8.1.3.28. J. Estelrich " 12-II-1935
- 8.1.3.29. E.A. Peers Liverpool, 6-VI-1935
- 8.1.3.30. Vda. de Verdaguer Barna, 13-II-1935
- 8.1.3.31. L. Ulloa Sevilla, 17-X-1935
- 8.1.3.32. J. Xirau (Josep?) Llançà, 23-?-1935
- 8.1.3.33. W. Entwistle Oxford, 22-IX-1935
- 8.1.3.34. Carles (?) (Carlets?) Ribas, 28-IX-1935
- 8.1.3.35. Mercedes Muntañola Munich, 4-X-1935
- 8.1.3.36. Instituto Iberoamericano de Berlin 23-XII-1935
- 8.1.3.37. Jaume Miravittles Barna, 5-III-1935
- 8.1.3.38. Jaume Miravittles Barna, 12-III-1935
- 8.1.3.39. Jaume Miravittles " 29-III-1935
- 8.1.3.40. J. Hernández Mora Maó, 15-I-1935
- 8.1.3.41. Universitat de Barcelona Barna, 18-VI-1935
- 8.1.3.42. Joan Rubert Empúries, 20-IX-1935
- 8.1.3.43. Joana Casals Baltà Barna, 18-VI-1935
- 8.1.3.44. M. Badosa-M.A. Royo- R. Leveroni 4-II-1935
- 8.1.3.45. E. Nicol Barna, 9-III-1935
- 8.1.3.46. Joana Casals Baltà " 24-X-1935
- 8.1.3.47. Pere Bohigas " 9-VIII-1935
(Homenatge Rubió i LLuch)
- 8.1.3.48. J.M. Capdevila Tarragona, 11-X-1935
- 8.1.3.49. Maria Solà(?) Barna, 27-VI-1935
- 8.1.3.50. Joan Girona i Boada Terrassa, 1-X-1935
(Centre Excursionista. Homenatge pare Joan Solà)
- 8.1.3.51. J. Girona i Boada Terrassa, 23-X-1935
- 8.1.3.52. J. Girona i Boada " 18-X-1935
- 8.1.3.53. Roberto Lopez Milano, 14-IV-1935
- 8.1.3.54. A. Duran i Sampere Barna, 11-I-1935
- 8.1.3.55. Rafael Olivar " 12-X-1935
(Ass. Protect. Ens. Cat.)
- 8.1.3.56. "La Publicitat" " 25-IX-1935
- 8.1.3.57. Ramona Masvidal i Salavert Sabadell, 30-IX-1935
- 8.1.3.58. J.M. Capdevila Tarragona, 19-XI-1935
- 8.1.3.59. J. Hernández Mora Maó, 23-XI-1935
- 8.1.3.60. Teresa Lleida, 26-XI-1935
- 8.1.3.61. Josep A. Vandellós Barna, 12-XII-1935
- 8.1.3.62. Josep Carner (tarja) Beyrouth 1935
- 8.1.3.63. J. Pons i altres Palma, 24-X-1935
(Almanac de les LLetres de Mallorca)
- 8.1.3.64. J.A. Vandellós Barna, 27-XI-1935
(Soc. Cat. d'Eugenèsia. Inst. d'Invest. Econ.)
- 8.1.3.65. Radio Associació Barna, 10-XII-1935
- 8.1.3.66. J. Cambó Barna, 14-I-1935
- 8.1.3.67. J. Cambó " 17-I-1935
- 8.1.3.68. J. Cambó " 13-IV-1935
- 8.1.3.69. J. Cambó " 25-V-1935
- 8.1.3.70. J. Cambó " 4-VI-1935
- 8.1.3.71. J. Cambó " 26-IX-1935

- 8.1.3.72. J. Cambó   Barna, 11-XII-1935
- 8.1.3.73. Joan Girona i Boada   Terrassa, 27-XI-1935
- 8.1.4. Carpeta any 1936
- 8.1.4.1. Ramon Forn   Barna, 24-IV-1936
(Societat Retorumantscha)
- 8.1.4.2. F.A. Schmid   Zurich, 17-IV-1936
- 8.1.4.3. J.M. Batista i Roca   10-II-1936
- 8.1.4.4. F. Valls Taberner (tarja)   1936
- 8.1.4.5. Dir. Gral. Bellas Artes   Madrid, 1-VI-1936
- 8.1.4.6. R. Leveroni, Novell, M.A. Royo   Barna, 1-X-1936
- 8.1.4.7. Gov. Gen. de Cat- Ctè Milicies Ant.   8-VIII-1936
- 8.1.4.8. R. Forn   Barna,
29-IV-1936
- 8.1.4.9. Delfí Dalmau   29-VIII-1936
- 8.1.4.10. Mercadal   Maó, 15-V-1936
- 8.1.4.11. Laboratoris del Nord d'Esp.   Masnou, 8-VIII-1936
- 8.1.4.12. R. Carreres Valls   29-V-1936
- 8.1.4.13. Rosa Leveroni   13-VIII-1936
- 8.1.4.14. Frederic Camps i Llopis (tarja)   30-IV-1936
- 8.1.4.15. As. Prot. de l'Ens. Cat.   Barna, 5-II-1936
- 8.1.4.16. As. Prot. de l'Ens. Cat.   "   7-II-1936
- 8.1.4.17. As. Prot. de l'Ens. Cat.   "   11-III-1936
- 8.1.4.18. As. Prot. de l'Ens. Cat.   "   18-III-1936
- 8.1.4.19. As. Prot. de l'Ens. Cat.   "   29-IV-1936
- 8.1.4.20. As. prot. de l'Ens. Cat.   "   10-VII-1936
- 8.1.4.21. Solé i Pla (As. Prot. de l'E. Cat.)   1936
- 8.1.4.22. Rafael Vehils   "   22-IV-1936
- 8.1.4.23. Joana Casals Baltà   "   21-IV-1936
- 8.1.4.24. Joana Casals Baltà   "   30-IX-1936
- 8.1.4.25. Jesús Cambó   "   8-I-1936
- 8.1.4.26. Jaume Vicens   "   27-I-1936
- 8.1.4.27. Gregorio Mele   Napoli, 10-II-1936
- 8.1.4.28. Rosa Leveroni   Cadaqués, 13-IV-1936
- 8.1.4.29. Granés(?)   ?-VI-1936
- 8.1.4.30. Joana Casals Baltà   Barna, 2-VI-1936
- 8.1.4.31. Univ. de Barna   "   16-VI-1936
- 8.1.4.32. Dir. Gral Belles Arts   Madrid, 30-V-1936
- 8.1.4.33. Ass. Premsa Manresa i Comarca   Manresa, 4-VI-1936
- 8.1.4.34. Gregorio Mele   Napoli, 1-I-1936
- 8.1.4.35. Ricard Permanyer   Barna, 4-VII-1936
(Ateneu barcelonès)
- 8.1.4.36. Rafael Patxot   Barna, 29-I-1936
- 8.1.4.37. R. Patxot   "   1-II-1936
- 8.1.4.38. R. Patxot   "   28-II-1936
- 8.1.4.39. R. Patxot   "   14-III-1936
- 8.1.4.40. R. Patxot   "   20-III-1936
- 8.1.4.41. R. Patxot   "   29-III-1936
- 8.1.4.42. R. Patxot   "   8-IV-1936
- 8.1.4.43. R. Patxot   "   11-IV-1936
- 8.1.4.44. R. Patxot   1936
- 8.1.4.45. R. Patxot   "   21-IV-1936
- 8.1.4.46. Josep M. Capdevila   Sanatori Montseny, 6-III-1936

- 8.1.4.47. "Journal de Genève" Ginebra, 17-II-1936
- 8.1.4.48. Alliance Française Barna, 10-II-1936
(Dinar A. Maurois)
- 8.1.4.49. Gen. de Cat. " 26-X-1936
- 8.1.4.50. "Journal de Genève" Ginebra, 7-I-1936
- 8.1.4.51. Joaquim Pellicena Barna, 7-I-1936
- 8.1.4.52. Enric Bagué " 12-IV-1936
- 8.1.4.53. Lopez LLausàs " 16-IV-1936
(Llibreria Catalònia)
- 8.1.4.54. P. Arellano " 1-X-1936
- 8.1.4.55. V. Gassol " 30-IV-1936
- 8.1.4.56. Delfí Dalmau " 3-V-1936
- 8.1.4.57. J. Rubió " 2-VII-1936
- 8.1.4.58. Ateneu barcelonès " 15-VI-1936
(Vicepresident sec. de lit.)
- 8.1.4.59. Univ. de Barcelona " 15-VI-1936
- 8.1.4.60. Univ. de Barcelona " 22-I-1936
(Tesi de Vicens)
- 8.1.4.61. R. Albert i Llauro (IEC) " 21-II-1936
- 8.1.4.62. Arnold van Muyden (tarja) 1936
- 8.1.4.63. Aurora Diaz Plaja (tarja) 1936
- 8.1.4.64. Joan Santamaria Barna, 7-VII-1936
("Episodis Nacionals de Cat." Ed. Mediterrània)
- 8.1.4.65. Josep Porter Barna, 26-V-1936
- 8.1.4.66. Ctè de Palautordera Palautordera, 30-VII-1936
- 8.1.4.67. "Journal de Genève" Ginebra, 7-III-1936
- 8.1.4.68. Joaquim Bassegoda " 1-III-1936
- 8.1.4.69. "Journal de Genève" " 8-IV-1936
- 8.1.4.70. E.A. Peers Liverpool, 27-I-1936
- 8.1.4.71. E.A. Peers " 17-II-1936
- 8.1.4.72. E.A. Peers " 3-III-1936
- 8.1.4.73. E.A. Peers " 26-V-1936
- 8.1.4.74. E.A. Peers " 2-IX-1936
- 8.1.4.75. E.A. Peers 10-X-1936
- 8.1.4.76. (Il.legible) 7-III-1936
- 8.1.4.77. Univ. de Barcelona Barna, 30-XII-1936
- 8.1.4.78. Girona LLaigostera Sarrià, 28-IV-1936
- 8.1.4.79. Bolivar Ulloa Barranco (Lima), 6-VII-1936
- 8.1.4.80. Joaquim Bassegoda Ginebra, 14-III-1936
- 8.1.4.81. E.A. Peers Liverpool, 26-VIII-1936
- 8.1.4.82. E.A. Peers 8-IX-1936
- 8.1.4.83. E.A. Peers 6-IX-1936
- 8.1.4.84. E.A. Peers 18-IX-1936
- 8.1.4.85. E.A. Peers 29-IX-1936

8.1.5. Carpeta anys 1937-1938

(Any 1937)

- 8.1.5.1. Carles Soldevila 24-IV-1937
- 8.1.5.2. Jaume Vicens Vives Barna, 25-II-1937
- 8.1.5.3. Ramon Forn " 20-IV-1937
- 8.1.5.4. E. Fontserè 19-IX-1937
- 8.1.5.5. E. Allison Peers 31-VII-1937

- 8.1.5.6. FS a Lluís Companys 1937
- 8.1.5.7. Ass. Prot. de l'Ens. Cat. Barna, 3-XII-1937
- 8.1.5.8. Nicolau d'Olwer " 11-XII-1937
- 8.1.5.9. Elies Serra Ràfols 13-XII-1937
(Arx. Històric de Girona)
- 8.1.5.10. Duran i Sampere 21-IX-1937
- 8.1.5.11. Siegfried Bosch Chinchon, 3-X-1937
- 8.1.5.12. Siegfried Bosch " 27-X-1937
- 8.1.5.13. Ctè Int. des Sc. Historiques Zurich, 22-IV-1937
- 8.1.5.14. Jordi Rubió Barna, 4-III-1937
- 8.1.5.15. Fèlix Duran Cañameras " 12-X-1937
- 8.1.5.16. E.A. Peers Liverpool, 1-VI-1937
- 8.1.5.17. Julià Gual Mataró, 13-III-1937
- 8.1.5.18. R. Leveroni - M.A. Royo Barna, 27-II-1937
- (Any 1938)
- 8.1.5.19. FS al Pres. de Rel. Cult. Barna, 26-V-1938
- 8.1.5.20. O. Halecki Varsòvia, 1-VI-1938
- 8.1.5.21. FS a Yvonne Vevey, 17-VIII-1938
- 8.1.5.22. FS a Elisabeth (esborrany) 15-VI-1938
- 8.1.5.23. Guifré Bosch Exèrcit de l'Est, 26-XII-1938
- 8.1.5.24. R. Tasis i Marca Barna, 31-III-1938
- 8.1.5.25. Mercedes Zubiburu Palautordera, 22-V-1938
- 8.1.5.26. Mercedes Zubiburu Palautordera, 27-V-1938
- 8.1.5.27. Joan Anguera de Sojo Viny Chatillon, 30-IX-1938
- 8.1.5.28. Elisabeth 27-V-1938
- 8.1.5.29. M. Teresa Dalmau Reus, 17-II-1938
- 8.1.5.30. M. Teresa Dalmau Reus, 4-IX-1938
- 8.1.5.31. Joaquim Bartrés 10-V-1938
- 8.1.5.32. Felix Duran Cañameras Barna, 22-I-1938
- 8.1.5.33. R. Tasis i Marca " 21-V-1938
(reclús Projecte Isern)
- 8.1.5.34. M.A. Royo 21-VII-1938
- 8.1.5.35. M.A. Royo 29-VII-1938
- 8.1.5.36. Siegfried Bosch Sector Jarama, 7-VII-1938
- 8.1.5.37. M. Teresa Dalmau 4-VI-1938
- 8.1.5.38. M. Teresa Dalmau 1938
- 8.1.5.39. Joan de Garganta Barna, 14-VII-1938
(Projecte Isern)
- 8.1.5.40. Joana Casals Baltà " 15-VII-1938
- 8.1.5.41. Joan Oliver " 8-VII-1938
- 8.1.5.42. Joaquim Bartrés Front de Huesca, 11-II-1938
- 8.1.5.43. Joaquim Bartrés Sariñena, 13-III-1938
- 8.1.5.44. Joaquim Bartrés 8-VI-1938
- 8.1.5.45. Joaquim Bartrés 15-VI-1938
- 8.1.5.46. Josep M. de Sucre Barna, 17-V-1938
- 8.1.5.47. Banca Arnús " 24-VI-1938
- 8.1.5.48. M.A. Royo " 7-VI-1938
- 8.1.5.49. Nicolau d'Olwer " 1-XI-1938
- 8.1.5.50. M.A. Royo " 9-VII-1938
- 8.1.5.51. Siegfried Bosch Tielmes, 26-III-1938
- 8.1.5.52. Cons. de Finances de la Gen. Barna, 13-IV-1938
- 8.1.5.53. Agrupació d'Escriptors Catalans " 5-III-1938

- 8.1.5.54. E.A. Peers   Liverpool, 12-V-1938
8.1.5.55. Josep M. Capdevila   Tarragona, 8-III-1938

Unitat d'instal.lació 9

9.1. Correspondència anys 1939-1949

9.1.1. Carpeta any 1939

- 9.1.1.1. FS a Joan Coromines   L'Isle-Adam, 21-XII-1939
9.1.1.2. (...) a Antoni M. Sbert   Buenos Aires, 24-VI-1939
9.1.1.3. Carles S.   París, 26-I-1939
9.1.1.4. Josep M. Capdevila   26-II-1939
9.1.1.5. J.M. Batista i Roca   Londres, 10-VIII-1939
9.1.1.6. W.J. Entwistle   Oxford, 9-VI-1939
9.1.1.7. J.M. Batista i Roca   Londres, 6-IX-1939
9.1.1.8. FS a Entwistle (esberrany)   VI-1939
9.1.1.9. FS a Yvonne   Avignon, 15-II-1939
9.1.1.10. Joan Oliver   Roissy, 20-VII-1939
(En el revers, esberrany resposta de FS)
9.1.1.11. Joan Oliver   1939
9.1.1.12. J.I. Mantecón   4-I-1939
(Comissari de l'Exèrcit de l'Est)
9.1.1.13. Domènec Guansé   7-VIII-1939
9.1.1.14. J. Ventalló   25-VII-1939
9.1.1.15. Josep M. Capdevila   6-II-1939
9.1.1.16. Roger B. Merriman   6-V-1939
9.1.1.17. Pierre Louis Berthaud   25-X-1939
(amb nota de Pous i Pagès)
9.1.1.18. Jeanne Lauriol   28-X-1939
9.1.1.19. Ramon Escarrà   10-VI-1939
9.1.1.20. R. Girona Ribera   10-VI-1939
9.1.1.21. Jean Amade   19-II-1939
(Comité pour les intellectuels catalans)
9.1.1.22. Ramon Escarrà   14-VII-1939
9.1.1.23. Girona Ribera   8-VII-1939
9.1.1.24. Rosa Leveroni   24-XII-1939
9.1.1.25. Rosa Leveroni   22-X-1939
9.1.1.26. Rosa Leveroni   2-X-1939
9.1.1.27. Rosa Leveroni   18-IX-1939
9.1.1.28. Rosa Leveroni   12-VII-1939
9.1.1.29. Rosa Leveroni   26-X-1939
9.1.1.30. Carles Riba   Avinyó, 3-II-1939
9.1.1.31. Carles Riba   Avinyó, 8-II-1939
9.1.1.32. Carles Riba   París, 17-II-1939
9.1.1.33. Carles Riba   París, 28-II-1939
9.1.1.34. Joan Anguera de Sojo   8-V-1939
9.1.1.35. Joan Anguera de Sojo   19-IX-1939
9.1.1.36. Joan Anguera de Sojo   20-XI-1939
9.1.1.37. A. Andreu (El Poble Català)   27-X-1939
9.1.1.38. Carles Soldevila   31-I-1939
9.1.1.39. Carles S.   14-I-1939
9.1.1.40. Carles S.   11-II-1939

- 9.1.1.41. Carles S. 22-II-1939
9.1.1.42. Carles S. 11-III-1939
9.1.1.43. Carles S. 16-III-1939
9.1.1.44. Carles S. 29-III-1939
9.1.1.45. Carles S. 16-IV-1939
9.1.1.46. Carles S. 18-IV-1939
9.1.1.47. Carles S. 29-IV-1939
9.1.1.48. Carles S. 13-VI-1939
9.1.1.49. Carles S. 9-VII-1939
9.1.1.50. Carles S. 20-VII-1939
9.1.1.51. Carles S. 2-VIII-1939
9.1.1.52. Carles S. 3-IX-1939
9.1.1.53. Carles S. 6-IX-1939
9.1.1.54. Carles S. 8-IX-1939
9.1.1.55. Carles S. 12-IX-1939
9.1.1.56. Carles S. 28-XI-1939
9.1.1.57. Carles S. 19-XII-1939
9.1.1.58. Mairie de Boissy-la-Rivière 10-VII-1939
9.1.1.59. R. Patxot 22-I-1939
9.1.1.60. R. Patxot 31-I-1939
9.1.1.61. E. Serra Ràfols 7-I-1939
9.1.1.62. J. Pous i Pagès 17-II-1939
9.1.1.63. Pous i Pagès 24-II-1939
9.1.1.64. Pous i Pagès 14-III-1939
9.1.1.65. Pous i Pagès 5-VII-1939
9.1.1.66. Pous i Pagès 24-VII-1939
9.1.1.67. Pous i Pagès 4-IX-1939
9.1.1.68. Sbert 17-III-1939
9.1.1.69. Millàs Raurell 28-VI-1939
9.1.1.70. F. Trabal 17-IV-1939
9.1.1.71. Joseph Bertrand 7-III-1939
9.1.1.72. C.A. Jordana 16-IV-1939
9.1.1.73. C.A. Jordana 5-VI-1939
9.1.1.74. C.A. Jordana 5-IX-1939
9.1.1.75. C.A. Jordana 9-XII-1939
9.1.1.76. R. Wilson (tarja) 25-II-1939
9.1.1.77. (...) 16-VI-1939
9.1.1.78. R.B. Merriman 22-V-1939
9.1.1.79. Rafael Patxot 29-III-1939
9.1.1.80. Carles Pi Sunyer 14-VI-1939
(Adreçada a C. Riba i a FS)
9.1.1.81. P. Bosch Gimpera 10-VI-1939
(Adreçada a C. Riba i a FS)
9.1.1.82. M.A. Royo 30-VI-1939
9.1.1.83. Adela Ramon Bordeus, 9-VI-1939
9.1.1.84. Rosario París, 27-V-1939
9.1.1.85. Elisabeth París, 4-VII-1939
9.1.1.86. E.A. Peers Liverpool, 28-VI-1939
9.1.1.87. Ventalló París, 6-VII-1939
9.1.1.88. Amadeu Serch Tolosa de Llenguadoc, 5-VII-1939
9.1.1.89. Angel Morera París, 17-VI-1939
9.1.1.90. Dr. Gabarró Londres, 4-VI-1939
9.1.1.91. J. Miravittles París, 14-VI-1939

- 9.1.1.92. Miravittles 18-IX-1939
- 9.1.1.93. Miravittles 25-IX-1939
("El Poble Català")
- 9.1.1.94. Miravittles 26-IX-1939
- 9.1.1.95. Miravittles 19-X-1939
- 9.1.1.96. Miravittles 1-XII-1939
- 9.1.1.97. Miravittles 26-XII-1939
- 9.1.1.98. Ventalló París, 12-VIII-1939
- 9.1.1.99. Ventalló 24-IX-1939
- 9.1.1.100. Ventalló 13-X-1939
- 9.1.1.101. Ventalló 16-XII-1939
- 9.1.1.102. Berthaud (Fundació R. LLull) París, 4-XII-1939
- 9.1.1.103. Joan Alavedra Prada, 23-XI-1939
- 9.1.1.104. M. dels A. Royo (postal) 10-X-1939
- 9.1.1.105. M. dels A. Royo Barna, 18-X-1939
- 9.1.1.106. Elisabeth 11-IX-1939
- 9.1.1.107. Sbert París, 5-XI-1939
- 9.1.1.108. Berthaud 1-XI-1939
- 9.1.1.109. Berthaud 4-XI-1939
- 9.1.1.110. M. Rosa, Maria P de Mallol i altres 1939
- 9.1.1.111. Duran Montpeller, 9-VIII-1939
- 9.1.1.112. Amadeu Andreu(?) 1-VI-1939
- 9.1.1.113. Amadeu Andreu(?) 8-VI-1939
- 9.1.1.114. (II.legible) (en català) París, 13-VII-1939
- 9.1.1.115. (II.legible) (en català) 3-IX-1939
- 9.1.1.116. Universitat de Tolosa 9-II-1939
- 9.1.1.117. (II.legible) Perpinyà, 15-IV-1939
- 9.1.1.118. Rafael Patxot 20-II-1939
- 9.1.1.119. Rafael Patxot 12-IV-1939
- 9.1.1.120. J. Rahola Montpeller, 25-XI-1939
- 9.1.1.121. Ventalló 20-XI-1939

9.1.2. Carpeta any 1940

- 9.1.2.1. FS a C.A. Jordana (esborrany) 1940
- 9.1.2.2. Rouquette Avinyó, 26-X-1940
- 9.1.2.3. Rouquette 6-XI-1940
- 9.1.2.4. Rouquette 12-XI-1940
(Adjunta carta de Charles Jourdan notari)
- 9.1.2.5. M.A. Royo Barna, X-1940
- 9.1.2.6. M.A. Royo 13-XI-1940
- 9.1.2.7. M.A. Royo 30-XII-1940
- 9.1.2.8. Alfredo Mendizábal Tolosa de Ll., 20-VII-1940
- 9.1.2.9. A. Mendizábal 10-X-1940
- 9.1.2.10. A. Mendizábal 30-X-1940
- 9.1.2.11. A. Mendizábal 21-XI-1940
- 9.1.2.12. A. Mendizábal 14-XII-1940
- 9.1.2.13. Picó(?) Cotlliure, 4-XII-1940
- 9.1.2.14. M. Weissberg 11-XII-1940
- 9.1.2.15. Carles S. (tarja "telegràfica") 19-X-1940
- 9.1.2.16. Carles S. " " 23-XII-1940
- 9.1.2.17. Carles S. 29-XI-1940
- 9.1.2.18. Ramon Peypoch (JARE) Tolosa de Ll., 13-II-1940

- 9.1.2.19. Anna(?) (en francès) 4-XII-1940
- 9.1.2.20. Maria Antònia 21-XII-1940
- 9.1.2.21. Pous i Pagès 26-XII-1940
- 9.1.2.22. Sbert (postal) 25-XII-1940
- 9.1.2.23. Frechinós 28-XII-1940
- 9.1.2.24. Sunyer 27-XII-1940
- 9.1.2.25. Jaume Sunyer 27-XII-1940
- 9.1.2.26. Dencàs Banyuls, 12-I-1940
- 9.1.2.27. De Pablo Banyuls, 27-XII-1940
- 9.1.2.28. Mercedes Z. 19-XII-1940
- 9.1.2.29. Carlos (Guerra?) 1940
- 9.1.2.30. A. Obiols 22-XII-1940
- 9.1.2.31. (Il.legible) Rosselló, 3-II-1940
- 9.1.2.32. Rosa Leveroni 1940
- 9.1.2.33. Miravittles 3-I-1940
- 9.1.2.34. J. Pous i Pagès 21-XI-1940
- 9.1.2.35. (Il.legible) Perpinyà, 26-VI-1940
- 9.1.2.36. Sbert 8-I-1940
- 9.1.2.37. R. Leveroni 31-X-1940
- 9.1.2.38. Rouquette 7-X-1940
- 9.1.2.39. Mercedes 11-X-1940
- 9.1.2.40. Sindicat et Of. de Tourisme Avinyó, 2-XI-1940
- 9.1.2.41. Sbert 17-X-1940
- 9.1.2.42. Sbert 15-XI-1940
- 9.1.2.43. M. Antònia 18-X-1940
- 9.1.2.44. Joan Tomàs Tolosa de Ll. 21-XI-1940
- 9.1.2.45. Carles S. 14-V-1940

9.1.3. Carpeta any 1941

- 9.1.3.1. Casanovas Barna, 15-IX-1941
- 9.1.3.2. Rouquette(?) Avinyó, 21-V-1941
- 9.1.3.3. Mercedes Z. 27-V-1941
- 9.1.3.4. M.A. Royo II-1941
- 9.1.3.5. M.A. Royo 25-II-1941
- 9.1.3.6. M.A. Royo IV-1941
- 9.1.3.7. M.A. Royo V-1941
- 9.1.3.8. (Il.legible) (en català) Tolosa de Ll. 6-I-1941
- 9.1.3.9. Mercedes Z. 12-V-1941
- 9.1.3.10. R. Sants 13-I-1941
- 9.1.3.11. R. Leveroni (postal) 25-V-1941
- 9.1.3.12. Joan Coromines 10-III-1941
- 9.1.3.13. Conxa 28-I-1941
- 9.1.3.14. Sunyer 21-IV-1941
- 9.1.3.15. Sunyer 27-IV-1941
- 9.1.3.16. Pompeu Fabra Montpeller, 23-IV-1941
- 9.1.3.17. Pompeu Fabra 14-V-1941
- 9.1.3.18. Pompeu Fabra 25-V-1941
- 9.1.3.19. Pompeu Fabra 1-VI-1941
- 9.1.3.20. R. Leveroni 22-I-1941
- 9.1.3.21. (Il.legible) (en espanyol) Banyuls, 8-II-1941
- 9.1.3.22. Pous i Pagès 12-I-1941
- 9.1.3.23. Pous i Pagès 13-II-1941

- 9.1.3.24. Pous i Pagès 31-II-1941
- 9.1.3.25. Pous i Pagès 7/8-III-1941
- 9.1.3.26. Pous i Pagès 9-V-1941
- 9.1.3.27. Vonvon i René 15-I-1941
- 9.1.3.28. Mercedes Z. 12-II-1941
- 9.1.3.29. A.M. Sbert 26-I-1941
- 9.1.3.30. R. Leveroni 19-V-1941
- 9.1.3.31. Mercedes Z. 22-IV-1941
- 9.1.3.32. W. Landoska Banyuls, 13-IV-1941
- 9.1.3.33. W. Landoska 23-IV-1941
- 9.1.3.34. Dencàs Banyuls, 25-IV-1941
- 9.1.3.35. Dencàs 25-V-1941
- 9.1.3.36. Alfredo Mendizábal Marsella, 25-IV-1941
- 9.1.3.37. Mercè S. Barna, 14-II-1941
- 9.1.3.38. Jean Ballard 24-I-1941
- 9.1.3.39. Jean Ballard 29-I-1941
- 9.1.3.40. R. Leveroni 3-I-1941

9.1.4. Carpeta any 1942

- 9.1.4.1. Carles S. 6-X-1942
- 9.1.4.2. Rovira i Virgili Montpeller, 14-IV-1942
- 9.1.4.3. Rovira i Virgili Montpeller, 9-V-1942
- 9.1.4.4. R. Bouvier 14-III-1942
- 9.1.4.5. W. Lalande 25-IX-1942
- 9.1.4.6. R. Bouvier 8-IX-1942
- 9.1.4.7. Rosa Leveroni Barna, 28-X-1942
- 9.1.4.8. Garcia-Castellet Montpeller, 27-IX-1942
- 9.1.4.9. De Pablo Banyuls, 4-IX-1942
- 9.1.4.10. Carles S. Barna, 9-X-1942
- 9.1.4.11. Secretari de Bouvier (Lalande?) Vichy, 3-IX-1942
- 9.1.4.12. W. Lalande Vichy, 29-IX-1942
- 9.1.4.13. R. Patxot Friburg, 30-IV-1942
- 9.1.4.14. Carles S. 6-X-1942
- 9.1.4.15. Elisabeth 21-X-1942
- 9.1.4.16. Elisabeth 21-X-1942
- 9.1.4.17. Elisabeth 21-X-1942
- 9.1.4.18. Pous i Pagès 14-VIII-1942
- 9.1.4.19. M. A. Royo 20-VIII-1942
- 9.1.4.20. Rosa Leveroni 27-VIII-1942
- 9.1.4.21. Taradelles (telegrama) 4-IX-1942
- 9.1.4.22. De Pablo 14-X-1942
- 9.1.4.23. Legació Mèxic a França (i altres doc.) 1942
- 9.1.4.24. Prefecte de Sault de Vaucluse 21-VII-1942
- 9.1.4.25. H. Gavel (Univ. de Tolosa de Ll.) 8-IV-1942
- 9.1.4.26. Garcia Castellet 1-IV-1942
- 9.1.4.27. Mercedes Z. 30-III-1942
- 9.1.4.28. Carles S. 18-IV-1942
- 9.1.4.29. Pous i Pagès Ollièrgues, 22-IX-1942
- 9.1.4.30. Poesies VIII-1942
(Elegies d'un tema amb variacions. R. Leveroni?)
- 9.1.4.31. Carles S. 20-VIII-1942
- 9.1.4.32. R. Leveroni 11-III-1942

- 9.1.4.33. R. Leveroni 18-IV-1942
- 9.1.4.34. R. Leveroni 15-IX-1942
- 9.1.4.35. Duran Marsella, 13-IV-1942
- 9.1.4.36. Sbert 19-VIII-1942
- 9.1.4.37. Berthaud 21-IV-1942
- 9.1.4.38. M. Font(?) 1-VIII-1942
- 9.1.4.39. (Il.legible) 23-XI-1942
- 9.1.4.40. Carles S.(?) 15-VI-1942

9.1.5. Carpeta s/d. Període de l'exili

- 9.1.5.1. Sunyer Dijous vespre
- 9.1.5.2. Sunyer
- 9.1.5.3. FS a C.A. Jordana (1939?)
- 9.1.5.4. FS a (...) (revers carta anterior) (1939?)
- 9.1.5.5. Elisabeth
- 9.1.5.6. Duran
- 9.1.5.7. (Sense signatura. Carta incompleta)
- 9.1.5.8. Sbert
- 9.1.5.9. E. Roig (adreçada a FS a Beaumes-de-Venise)
- 9.1.5.10. Trabal Montmoreny, dimecres
- 9.1.5.11. Trabal Roissy, 11-X-(?)
- 9.1.5.12. Trabal Roissy, 29-XI-(?)
- 9.1.5.13. Ballard (1941?)
- 9.1.5.14. R. Leveroni (1939?)
- 9.1.5.15. Mimí de Pablo
- 9.1.5.16. Armand Obiols (tarja)
- 9.1.5.17. Dr. Jean Nogués El Voló 25-VII-(?)
- 9.1.5.18. Elisabeth Vendredí, 16
- 9.1.5.19. Elisabeth Jeudí, 6-IV-(?)
- 9.1.5.20. Elisabeth Mercredí, 8-IV-(?)
- 9.1.5.21. (Il.legible) (en francès)
- 9.1.5.22. Mme. Raison (en francès)
- 9.1.5.23. Gustave Pimient(?) (en francès)
- 9.1.5.24. P(?) (en català) Perpinyà

9.1.6. Carpeta anys 1943-1944

- 9.1.6.1. Mercè Vilarda(?) Barna, 9-XII-1944
- 9.1.6.2. Cartilla de racionament 15-IX-1943
- 9.1.6.3. W. Lalande Vichy, 19-IX-1943
- 9.1.6.4. M.A. Royo (adreçada a F. Despalau) 26-VII-1943
- 9.1.6.5. R. Bouvier París, 6-VII-1943
- 9.1.6.6. W. Lalande Vichy, 29-VIII-1943
- 9.1.6.7. Ed. Aymà 27-X-1944
- 9.1.6.8. W. Lalande 23-III-1944
- 9.1.6.9. Ed. Aymà 15-IX-1944
- 9.1.6.10. Ed. Aymà 2-X-1944
- 9.1.6.11. Rosa Leveroni Bilbao, 31-VII-1944
- 9.1.6.12. (...) (Postal austriacista) XII-1944
- 9.1.6.13. Bagué i Pilar Barna, 23-XII-1944
- 9.1.6.14. Rosa Ricart Ribera Barna, 23-XI-1944
(Institut Britànic)

- 9.1.6.15. Rosa Leveroni   Barna, 9-X-1944
- 9.1.6.16. Rosa Leveroni   Barna, 3-X-1944
- 9.1.6.17. Marin Peña   Barna, 21-X-1944
- 9.1.6.18. R. Leveroni   30-III-1944
- 9.1.6.19. F.P. Verrié (tarja)   1944

9.1.7. Carpeta anys 1945-1946

- 9.1.7.1. De FS a W.J. Entwistle   Barna, 11-V-1945
- 9.1.7.2. Amedée Pagès   Le Grand Pressigny, 20-IX-1945
- 9.1.7.3. Mercedes Z.   Palautordera, 22-VII-1945
- 9.1.7.4. Elisabeth   12-III-1945
- 9.1.7.5. F.P. Verrié (tarja)   1944-45
- 9.1.7.6. FS a (...) (esborrany)   (1945?)
- 9.1.7.7. Manifest de Lausanne del rei Joan   9-III-1945
- 9.1.7.8. Banca Arnús   Barna, 12-II-1945
- 9.1.7.9. Manuel Orts   Barna, 12-II-1945
- 9.1.7.10. F. Mestres   Barna, 30-I-1945
- 9.1.7.11. poesia FS(?)   3-V-1945
- 9.1.7.12. Anne(?) (en francès)   13-III-1945
- 9.1.7.13. F. Mestres   12-I-1945
- 9.1.7.14. A. Ballesteros   10-XII-1945
- 9.1.7.15. Bonaventura Dt. Pbr.   St. Boi Lluçanès 25-VI-1945
- 9.1.7.16. Tarja lectura sonets de J. Romeu   18-III-1945
- 9.1.7.17. Rosa Leveroni   19-VIII-1946
- 9.1.7.18. R. Aramon   5-II-1946
- 9.1.7.19. Joan Rius i Vila   Vilanova i la Geltrú, 22-X-1946
- 9.1.7.20. Bernardo Crespo   Madrid, 11-XI-1946
- 9.1.7.21. Centre Excursionista de Terrassa   2-XII-1946

9.1.8. Carpeta 1947. Anys 40 (sense data)

(Any 1947)

- 9.1.8.1. Wenceslau Coll (F. Bernat Metge)   Barna, 8-V-1947
- 9.1.8.2. Tarja Sessió Poètica casa J.Iglésies   X-1947
- 9.1.8.3. " " " " "   X-1947
- 9.1.8.4. Ramon Aramon   27-XI-1947
- 9.1.8.5. Josep Danés i Torras   21-III-1947
- 9.1.8.6. J. Danés i Torras   31-III-1947
- 9.1.8.7. J. Danés i Torras   9-IV-1947
- 9.1.8.8. Tarragó Pleyan (CSIC)   Lleida, 24-II-1947
- 9.1.8.9. Dr. L. Trias de Bes   1-I-1947
- 9.1.8.10. J. Anguera de Sojo   Barna, 26-IV-1947
- 9.1.8.11. Carles S.   Barna, 5-VIII-1947
- 9.1.8.12. Westminster Bank   7-VIII-1947
- 9.1.8.13. Bernardo Crespo Madrid, 7-IV-1947

(Anys 40. Sense data)

Conjunt de documents recollits en aquesta carpeta de difícil classificació per la seva dificultat de poder-los datar. Hi ha algunes cartes, prospectes, tarjes i també esborranys de carta.

9.1.9. Carpeta any 1948

- 9.1.9.1. J.M. Cruzet (tarja) 12-IV-1948
- 9.1.9.2. Josep Miracle 22-VII-1948
- 9.1.9.3. M. Coll i Alentorn 17-VII-1948
- 9.1.9.4. A. Bergós 1-VI-1948
- 9.1.9.5. O. Martorell 28-VI-1948
- 9.1.9.6. Lluís G. Constans 2-VII-1948
- 9.1.9.7. Elisabeth 26-IX-1948
- 9.1.9.8. Carles S. 30-VIII-1948
- 9.1.9.9. (Il.legible) Banyuls, 20-IV-1948
- 9.1.9.10. (Il.legible) Banyuls, 21-VII-1948
- 9.1.9.11. Josep Danés 20-IX-1948
- 9.1.9.12. R. d'Abadal 21-XI-1948
- 9.1.9.13. J. Rubió 14-VI-1948
- 9.1.9.14. Ed. Aymà 19-VII-1948
- 9.1.9.15. Bernardo Crespo Madrid, 10-VI-1948
- 9.1.9.16. Bernardo 22-VII-1948
- 9.1.9.17. Bernardo 4-X-1948
- 9.1.9.18. A. Pagès 3-XII-1948
- 9.1.9.19. A. Pagès 24-XII-1948
- 9.1.9.20. E.A. Peers (postal) 15-XII-1948
- 9.1.9.21. Joana Raspall de Cauhe (poesies) (1948)
- 9.1.9.22. Miquel Batllori Roma, 9-XII-1948
- 9.1.9.23. Enllaç Josep Romeu Figueres i Teresa Costa (1948)
- 9.1.9.24. Pierrette 15-VII-1948
- 9.1.9.25. Pierrette 21-VII-1948
- 9.1.9.26. Pierrette 17-VIII-1948
- 9.1.9.27. Pierrette 31-VIII-1948
- 9.1.9.28. FS a René Bouvier 6-VII-1948
- 9.1.9.29. FS a Manuel de Montoliu 19-VI-1948
- 9.1.9.30. FS a M. de Montoliu 24-VII-1948
- 9.1.9.31. FS a Puig i Cadafalch 17-IV-1948
- 9.1.9.32. Henri Gregoire 5-VII-1948

9.1.10. Carpeta any 1949

- 9.1.10.1. Mimí Planes Perpinyà, 1-XI-1949
- 9.1.10.2. Ed. Aymà 6-VIII-1949
- 9.1.10.3. Pere Bohigas 29-XI-1949
- 9.1.10.4. Enric Guiter Perpinyà, 23-VIII-1949
- 9.1.10.5. Enric Guiter 3-XII-1949
- 9.1.10.6. Enric Guiter 29-XII-1949
- 9.1.10.7. Consulat d'Espanya a Ginebra 7-IV-1949
- 9.1.10.8. Consulat d'Espanya a Ginebra 2-V-1949
- 9.1.10.9. Jordi Rubió St. Joan 1949
- 9.1.10.10. Elisabeth 3-I-1949
- 9.1.10.11. Enric Bagué 27-XII-1949
- 9.1.10.12. Gumersind Gomila Montpeller, 22-V-1949
- 9.1.10.13. Joan Mercader Igualada, 13-IV-1949
- 9.1.10.14. Joan Mercader Igualada, 30-XI-1949
- 9.1.10.15. M. de Dainville Montpeller, 23-IV-1949
(Cong. Fed. Hca. Llenguadoc Med. i Rosselló)
- 9.1.10.16. Casament Orió Sunyer i M. LLuïsa Vives X-1949

9.1.10.17. Felix Millet 16-XI-1949
 9.1.10.18. Damian Bartrés 26-IX-1949
 9.1.10.19. Ed. Aymà 1-III-1949
 9.1.10.20. O. Martorell 13-IX-1949
 9.1.10.21. M. Batllori Roma, 20-I-1949
 9.1.10.22. Carlota i Ramon (postal) Oxford, 14-XI-1949
 9.1.10.23. J.M. Cruzet Castellterçol, 17-VIII-1949
 9.1.10.24. Aymà (tarja) 29-IX-1949
 9.1.10.25. M. Montserrat Martí 12-IX-1949
 9.1.10.26. E. Bagué 2-XI-1949
 9.1.10.27. Ed. Aymà (tarja) 14-VII-1949
 9.1.10.28. A. Pagès 18-I-1949
 9.1.10.29. A. Pagès 13-VI-1949
 9.1.10.30. R. d'Abadal 10-II-1949
 9.1.10.31. FS a J. Vicenç Vives 29-III-1949
 9.1.10.32. R. d'Abadal (tarja) 27-V-1949
 9.1.10.33. Ramon Gubern 17-VII-1949
 9.1.10.34. Aymà 26-VII-1949
 9.1.10.35. J.E. Martinez Ferrando 30-IV-1949
 9.1.10.36. E.A. Peers 31-I-1949
 9.1.10.37. E.A. Peers 24-I-1949
 9.1.10.38. E.A. Peers 31-III-1949
 9.1.10.39. E.A. Peers 14-V-1949
 9.1.10.40. E.A. Peers 27-VII-1949
 9.1.10.41. E.A. Peers ?-VII-1949
 9.1.10.42. Joan Triadú Liverpool, 20-IV-1949
 9.1.10.43. Joan Triadú (tarja) 6-X-1949
 9.1.10.44. Joan Triadú 19-XII-1949
 9.1.10.45. Joan Triadú 1949
 9.1.10.46. Bernardo Madrid, 30-III-1949
 9.1.10.47. Aymà 29-III-1949
 9.1.10.48. Lluís G. Constans Banyoles, 17-VIII-1949
 9.1.10.49. M. Montserrat Martí 18-X-1949
 9.1.10.50. M. Montserrat Martí 25-X-1949
 9.1.10.51. M. Montserrat Martí 8-XI-1949
 9.1.10.52. (Il.legible) 4-XI-1949
 9.1.10.53. Yvonne 10-IX-1949
 9.1.10.54. Yvonne 21-IX-1949
 9.1.10.55. Yvonne 23-IX-1949
 9.1.10.56. Joan Triadú Liverpool, 2-II-1949
 9.1.10.57. FS a Manuel de Montoliu Barna, 15-III-1949
 9.1.10.58. J.M. Batista i Roca Londres, 21-X-1949
 9.1.10.59. Manuel de Montoliu Tarragona, 16-III-1949
 9.1.10.60. Yvonne a FS 9-X-1949
 9.1.10.61. Kenneth M. Setton Un. Manitoba 16-IV-1949
 9.1.10.62. A. Lopez Llausàs Buenos Aires, 25-VIII-1949

Unitat d'instal.lació 10

10.1.Correspondència anys 1950-1954

10.1.1. Carpeta any 1950

- 10.1.1.1. Georges Peyronnet París, 27-VIII-1950
10.1.1.2. Georges Peyronnet París, 9-X-1950
10.1.1.3. Georges Peyronnet Florència, 8-XI-1950
10.1.1.4. Manuel Bassa 23-V-1950
10.1.1.5. Jocs Florals Perpinyà 1950
10.1.1.6. Jocs Florals (tarja) 24-IX-1950
10.1.1.7. Jocs Florals 17-IX-1950
10.1.1.8. Jocs Florals 5-X-1950
10.1.1.9. Foment Arts Decoratives 1-I-1950
10.1.1.10. Foment Arts Decoratives 7-II-1950
10.1.1.11. Mercedes Z. 17-IX-1950
10.1.1.12. E.R. Labande 22-IX-1950
10.1.1.13. Canyameres 22-XII-1950
10.1.1.14. Rebut instal.lació telèfon 10-XI-1950
10.1.1.15. (Il.legible) 1950
10.1.1.16. F.M.(?) i Vergés Nadal 1950
(Carta enviada 13-II-1952)
10.1.1.17. Joan Estelrich 6-VII-1950
10.1.1.18. Jaume Aymà XII-1950
10.1.1.19. Joana Raspall 14-III-1950
10.1.1.20. Oriol Martorell 9-VIII-1950
10.1.1.21. Joan Rebull (tarja) 1950
10.1.1.22. O. Martorell 7-VII-1950
10.1.1.23. J.M. Blanc 2-I-1950
10.1.1.24. O. Martorell 24-X-1950
10.1.1.25. Aymà 4-VII-1950
10.1.1.26. Obra Diccionari Cat-Val-Bal. 7-VI-1950
10.1.1.27. Rafael Tasis 3-I-1950
10.1.1.28. Rafael Tasis 20-II-1950
10.1.1.29. M. Pilar Anglada (deixebra) Vic, 22-VI-1950
10.1.1.30. Joan Triadú (postal) 3-VI-1950
10.1.1.31. M. Montserrat Martí 6-II-1950
10.1.1.32. M. Montserrat Martí 1-VI-1950
10.1.1.33. M. Montserrat Martí 14-XI-1950
10.1.1.34. A. Galí 19-VII-1950
10.1.1.35. A. Galí 17-XII-1950
10.1.1.36. E.A. Peers 6-I-1950
10.1.1.37. E.A. Peers 16-II-1950
10.1.1.38. E.A. Peers 5-VI-1950
10.1.1.39. E.A. Peers 6-IX-1950
10.1.1.40. E.A. Peers 3-X-1950
10.1.1.41. Enric Guiter 13-III-1950
10.1.1.42. Mimi Planes Perpinyà, 24-VI-1950
10.1.1.43. J.E. Martinez Ferrando 19-VII-1950
10.1.1.44. Joana Raspall 5-II-1950
10.1.1.45. Vicent Munné Fité (Ed. Spes) 23-IV-1951(*)
10.1.1.46. XXI Promoció de Bilbiotecàries (tarja) 1950
10.1.1.47. J.M. Blanc 10-I-1950
10.1.1.48. Joan Mercader 27-VI-1950
10.1.1.49. Joan Mercader 27-VII-1950
10.1.1.50. Kenneth M. Setton 10-V-1950
10.1.1.51. Bernardo 30-IV-1950
10.1.1.52. Mercedes Gaibrois 30-III-1950

- 10.1.1.53. Joan Sales (tarja) 6-IX-1950
- 10.1.1.54. Jocs Florals XI-1950
(Nova York 1951. Joan Sunyer-J. Miravittles)
- 10.1.1.55. Elisabeth 9-VIII-1950
- 10.1.1.56. R. Aramon i Serra 23-I-1950
- 10.1.1.57. Aramon i Serra 22-II-1950
- 10.1.1.58. Aramon i Serra 31-VII-1950
- 10.1.1.59. Aramon i Serra 6-X-1950
- 10.1.1.60. J. Rosquellas 30-VII-1950
- 10.1.1.61. Emma A. de Costa Mèxic, 30-XI-1950
- 10.1.1.62. Jaume Sunyer 22-X-1950
- 10.1.1.63. M. Bertran de Nieto. St. Feliu de L. 19-XII-1950
- 10.1.1.64. Mercedes 9-VIII-1950
- 10.1.1.65. Emili Roca (Lo Rat Penat) 22-III-1950
- 10.1.1.66. R. Aramon i E. Guiter (postal) 26-VII-1950
- 10.1.1.67. Lluís G. Constans 5-VIII-1950
- 10.1.1.68. Lluís G. Constans 27-IX-1950
- 10.1.1.69. J. Carreras Artau 11-X-1950
- 10.1.1.70. Joan Reglà 15-III-1950
- 10.1.1.71. Joan Reglà 24-III-1950
- 10.1.1.72. Pierre Guest 2-III-1950
- 10.1.1.73. FS esberrany resposta P. Guest 8-VI-1950
- 10.1.1.74. J.M. Cruzet 16-V-1950
- 10.1.1.75. J. Carbonell (postal) 10-VII-1950
- 10.1.1.76. J. Carbonell 27-X-1950
- 10.1.1.77. (II.legible) 25-III-1950
- 10.1.1.78. (II.legible) 20-XI-1950
- 10.1.1.79. (II.legible) 31-V-1950
- 10.1.1.80. Consulat Gral. de França 30-III-1950
- 10.1.1.81. Kenneth M. Setton 31-X-1950
- 10.1.1.82. FS a Montserrat Borrat Barna, 15-IV-1950
- 10.1.1.83. E.R. Labande 6-VIII-1950
- 10.1.1.84. P. Puig Quintana 16-V-1950

10.1.2. Carpeta any 1951

- 10.1.2.1. Catàleg Ed. Proa 1951
- 10.1.2.2. Festa Anual IEC (tarja) IV-1951
- 10.1.2.3. Rosa Mayol i Roig 31-XII-1951
- 10.1.2.4. Lopez Picó (Nadala) XII-1951
- 10.1.2.5. Naixement de Joan Figueras
- 10.1.2.6. ASTERIA (Soc. Cultural) 20-XI-1951
- 10.1.2.7. Emili Vigo 4-II-1951
- 10.1.2.8. Emili Vigo 15-IX-1951
- 10.1.2.9. Emili Vigo 22-XII-1951
- 10.1.2.10. E.A. Peers 30-III-1951
- 10.1.2.11. E.A. Peers 11-IV-1951
- 10.1.2.12. E.A. Peers 1-V-1951
- 10.1.2.13. E.A. Peers 28-VI-1951
- 10.1.2.14. A. Galí 11-I-1951
- 10.1.2.15. A. Galí 26-XI-1951
- 10.1.2.16. A. Galí 8-V-1951
- 10.1.2.17. R. Aramon 4-VI-1951

- 10.1.2.18. R. Aramon 7-VI-1951
10.1.2.19. R. Aramon 9-VI-1951
10.1.2.20. Lluís G. Constans 2-II-1951
10.1.2.21. Lluís G. Constans 26-X-1951
10.1.2.22. Josep M. Ainaud 9-X-1951
10.1.2.23. Ferran Canyameres 27-XI-1951
10.1.2.24. Vicky 24-III-1951
10.1.2.25. Mercedes Gaibrois 22-XII-1951
10.1.2.26. V Congrès d'H^a de la C. d'A. 8-II-1951
10.1.2.27. V Congrès d'H^a C. d'A. 7-IV-1951
10.1.2.28. " 17-IV-1951
10.1.2.29. " 23-IV-1951
10.1.2.30. " 12-XII-1951
10.1.2.31. " 12-XII-1951
10.1.2.32. La Gelidense (Fàbrica de paper) 18-V-1951
10.1.2.33. Renato Freschi 19-III-1951
10.1.2.34. Renato Freschi 16-III-1951
10.1.2.35. E.R. Labande 23-XII-1951
(Journées d'études mérovingiennes)
10.1.2.36. Oriol Folch 12-XI-1951
(Sec. d'Est. Medit. Ass. Cult. Occidental)
10.1.2.37. Oriol Martorell 22-VII-1951
10.1.2.38. E.R. Labande (postal) 4-I-1951
10.1.2.39. Alberto Boscolo (postal) X-1951
10.1.2.40. Matrus(?) 19-VI-1951
10.1.2.41. Orfeo Català 13-VII-1951
10.1.2.42. XIV Prom. Esc. de Bibliotecàries 1951
10.1.2.43. Carbonell i Hortènsia C Chester, 3-II-1951
10.1.2.44. Mimí Planes 22-VII-1951
10.1.2.45. Montserrat Martí 3-X-1951
10.1.2.46. Homenatge Janés 13-II-1951
10.1.2.47. Ed. Alpha 9-XI-1951
10.1.2.48. J.M. Lacarra 11-VI-1951
10.1.2.49. J.M. Lacarra 30-XI-1951
10.1.2.50. Tarja Deixebles EUC 1951
10.1.2.51. J.M. Cruzet 9-XI-1951
10.1.2.52. Gumersind Gomila Perpinyà, 27-XI-1951
10.1.2.53. Angel Canellas 20-IV-1951
10.1.2.54. F.J. Sanchez Cantón Madrid, 14-IV-1951
10.1.2.55. Aymà 31-V-1951
10.1.2.56. M. Bertran de Nieto 21-I-1951
10.1.2.57. M. Bertran de Nieto 26-IV-1951
10.1.2.58. Grifoll Amorós 6-II-1951
10.1.2.59. E. Fort i Cogul 16-IV-1951
10.1.2.60. F. J. Sanchez Cantón Madrid, 5-III-1951
(Homenatge Menéndez Pidal)
10.1.2.61. Dicc. Cat-val-bal. 11-IV-1951
10.1.2.62. Dicc. Cat-val-bal. 21-V-1951
10.1.2.63. VIII Cong. Int. d'Est. Biz. Palerm, 9-III-1951
10.1.2.64. E. Guiter 13-II-1951
10.1.2.65. E. Guiter 30-III-1951
10.1.2.66. Telegrama Congrès de Palerm 10-VI-1951
10.1.2.67. Bernardo 15-III-1951

10.1.2.68. Bernardo 7-VI-1951
 10.1.2.69. Josep F. Miralles i Brillas 19-V-1951
 10.1.2.70. M. Angels Royo Forges Nadal 1951
 10.1.2.71. Sandro Tarron Santander, 16-VIII-1951
 10.1.2.72. Elisabeth 25-VIII-1951
 10.1.2.73. Grifoll 13-VIII-1951
 10.1.2.74. Joan Sales 7-VII-1951
 10.1.2.75. Joan Sales 13-VII-1951
 10.1.2.76. Joan Sales 20-VII-1951
 10.1.2.77. Carbonell 8-IV-1951
 10.1.2.78. Carbonell 21-VII-1951
 10.1.2.79. Aureli M. Abat de Montserrat 14-VIII-1951
 10.1.2.80. Dr. J. Trias Pujol 7-VII-1951
 10.1.2.81. Dr. J. Trias Pujol 10-VIII-1951
 10.1.2.82. Gumersind Gomila Prada, 26-IX-1951
 10.1.2.83. Cong. Int. d'Est. Med. Palerm 11-V-1951
 10.1.2.84. M. Pilar Anglada Vic, 27-VI-1951
 10.1.2.85. Maria Cugueró de Blasco 10-XII-1951
 10.1.2.86. Ramon Gaya Massot 7-XII-1951
 10.1.2.87. Pau Casals Prada, V-1951
 10.1.2.88. J.M. Batista i Roca Londres, 11-VII-1951
 10.1.2.89. Pere Voltes Barna, 18-VI-1951
 10.1.2.90. FS a Pere Voltes Palautordera, 12-VII-1951
 10.1.2.91. Pere Voltes Barna, 16-VI-1951
 10.1.2.92. FS a P. Voltes Palautordera, 12-VIII-1951
 10.1.2.93. P. Voltes Barna, 26-VIII-1951
 10.1.2.94. FS a P. Voltes Barna, 18-IX-1951
 10.1.2.95. J.M. Cruzet Barna, 9-XI-1951
 10.1.2.96. Marie Planes Nadal 1951
 10.1.2.97. Joan Sales 5-VIII-1951
 10.1.2.98. Bofill i Ferro 17-VI-1951

10.1.3. Carpeta any 1952

10.1.3.1. F.A. Parpal Bruna Barna, 15-IX-1952
 10.1.3.2. FS a Joan Serrat Palautordera, 5-IX-1952
 10.1.3.3. J.M. Batista i Roca Londres, 27-V-1952
 10.1.3.4. Emili Vigo Puig d'Olena, 16-I-1952
 10.1.3.5. Emili Vigo " 20-III-1952
 10.1.3.6. Emili Vigo Puig d'Olena, 4-IV-1952
 10.1.3.7. Emili Vigo 8-V-1952
 10.1.3.8. J.M. Batista i Roca Londres, 20-IX-1952
 10.1.3.9. Victor M. Tarruella i Riu Barna, 17-IX-1952
 10.1.3.10. R. Aramon Barna, 5-V-1952
 10.1.3.11. FS a Aramon V-1952
 10.1.3.12. FS tarja de recomanació Jordi Rubió i Lois (1952)
 10.1.3.13. Jordi Rubió Lois. Wallasey (Cheshire), 25-X-1952
 10.1.3.14. Joan Sales Barna, 6-IX-1952
 10.1.3.15. Cong. Int. d'Est. Bizant. Tsalònica, 12-IV-1952
 10.1.3.16. Narcís de Carreras Barna, 27-II-1952
 10.1.3.17. E.A. Peers Liverpool, 12-II-1952
 10.1.3.18. E.A. Peers Liverpool, 18-II-1952
 10.1.3.19. Mercedes Gaibrois Madrid, 17-I-1952

- 10.1.3.20. Carbonell Wallasey (Cheshire), 12-I-1952
- 10.1.3.21. F.P. Verrié Barna, 19-I-1952
- 10.1.3.22. Oriol Folch Barna, 29-I-1952
- 10.1.3.23. Angel Canellas Saragossa, 17-I-1952
(V Congrés d'H^a de la C. d'A.)
- 10.1.3.24. A. Canellas Saragossa, 30-I-1952
- 10.1.3.25. " " 6-II-1952
- 10.1.3.26. " " 16-IV-1952
- 10.1.3.27. " 5-VI-1952
- 10.1.3.28. " 11-IX-1952
- 10.1.3.29. " 27-XI-1952
- 10.1.3.30. " 4-XII-1952
- 10.1.3.31. Joan Pons Palma, 12-VIII-1952
- 10.1.3.32. Carles S. Barna, 10-IX-1952
- 10.1.3.33. Oriol Martorell Poblet, 7-IX-1952
- 10.1.3.34. Joan Pons Palma, 21-II-1952
- 10.1.3.35. Cruzet Barna, 3-VI-1952
- 10.1.3.36. Maur M. Boix Montserrat, 7-XII-1952
- 10.1.3.37. Georges Peyronet, Barna, 28-X-1952
- 10.1.3.38. Lluís Grau (Centre de Lectura) Reus, 16-X-1952
- 10.1.3.39. J.M. Lacarra Saragossa, 20-IX-1952
- 10.1.3.40. Jordi Rubió i Lois Wallasey, 19-XII-1952
- 10.1.3.41. Jordi Rubió i Lois Wallasey, 22-XII-1952
- 10.1.3.42. Recordatori Pous i Pagès Barna, 28-II-1952
- 10.1.3.43. J. Deverhé París, 5-II-1952
- 10.1.3.44. Maur M. Boix Montserrat, 14-X-1952
- 10.1.3.45. Lluís Orduna Madrid, XII-1952
- 10.1.3.46. R. Aramon Barna, 9-V-1952
- 10.1.3.47. M. Miserachs Barna, 9-X-1952
- 10.1.3.48. Ramon Gubern Tolosa, 18-III-1952
- 10.1.3.49. R. Aramon Barna, 30-IV-1952
- 10.1.3.50. Joan Sales Barna, 22-IX-1952
- 10.1.3.51. Angel Canellas Saragossa, 11-IX-1952
- 10.1.3.52. Víctor M. Tarruella Barna, 29-VIII-1952
- 10.1.3.53. Julio Barna, 31-VIII-1952
- 10.1.3.54. Pius Arias Mayol Mèxic, 27-III-1952
- 10.1.3.55. J.M. Cruzet Barna, 18-VI-1952
(Jurat Premi Aedos)
- 10.1.3.56. "Revista" Barna, 31-XII-1952
- 10.1.3.57. F. de B. Moll Palma, 24-V-1952
- 10.1.3.58. J.M. Cruzet Calella del Maresme, 19-VIII-1952
- 10.1.3.59. Rafael de Balbin Lucas Madrid, 26-V-1952
(CSIC. Homenatge Menéndez Pidal)
- 10.1.3.60. J.M. Cruzet Barna, 9-XII-1952
- 10.1.3.61. M. Mollat París, 20-IX-1952
- 10.1.3.62. Josep Lladonosa Lleida, 27-VIII-1952
- 10.1.3.63. J.E. Martínez Ferrando Barna, 12-IX-1952
- 10.1.4. Carpeta any 1953
- 10.1.4.1. Carles S. Barna, 30-VII-1953
- 10.1.4.2. J. Trueta Oxford, 27-XI-1953
- 10.1.4.3. FS a Emili Vigo (esborrany) Barna, 30-XII-1953

- 10.1.4.4. Yves Renouard Bordeus, 5-VI-1953
- 10.1.4.5. FS a Renouard (esberrany) V/VI-1953
- 10.1.4.6. Y. Renouard (tarja) 1953
- 10.1.4.7. FS a Mercedes Gaibrois (esberrany) (1953?)
- 10.1.4.8. J.M. Batista i Roca Londres, 12-VII-1953
- 10.1.4.9. John Elliot Barna, 28-VII-1953
- 10.1.4.10. John Elliot Madrid, 19-IX-1953
- 10.1.4.11. Y. Renouard Bordeus, 11-V-1953
- 10.1.4.12. Menéndez Pidal Madrid, 29-V-1953
- 10.1.4.13. Ramon Barbat Miracle Barna, 1-VIII-1953
- 10.1.4.14. J. Deverhé París, 26-XII-1953
- 10.1.4.15. Marcel Gouron Montpellier, 13-IV-1953
(Congrés H^a Lleng. Med. i Ros.- Perpinyà)
- 10.1.4.16. Joan Mercader Igualada, 21-XII-1953
- 10.1.4.17. Lluís Valls-Taberner (CSIC) Madrid, 12-V-1953
- 10.1.4.18. FS a Menéndez Pidal Barna, 21-V-1953
- 10.1.4.19. Santiago Sobrequés Girona, 5-VI-1953
- 10.1.4.20. FS a Eugenio Cuello Colón Barna, 3-IX-1953
- 10.1.4.21. Plec de Càrrecs Barna, 14-IV-1953
(Rehabilitació al cos d'arxius)
- 10.1.4.22. FS resposta al plec de càrrecs IV-1953
- 10.1.4.23. FS a Juan Candilejas Barna, 18-III-1953
- 10.1.4.24. J.M. Batista i Roca Cambridge, 17-VI-1953
- 10.1.4.25. Agustin Ruiz Cabriada Madrid, 19-I-1953
- 10.1.4.26. Joan Sales Barna, 30-VII-1953
- 10.1.4.27. Pius Arias Mallol Mèxic, 23-XI-1953
- 10.1.4.28. Renouard Bordeus, 17-X-1953
- 10.1.4.29. Renouard Bordeus, 21-XI-1953
- 10.1.4.30. Pierre Deffontaines Barna, 9-XII-1953
- 10.1.4.31. S.A. Kaye ed. Bethpage (N.Y.), 23-IX-1953
(World Biography)
- 10.1.4.32. S.A. Kaye ed. Bethpage (N.Y.), 29-VII-1953
- 10.1.4.33. Antonio Serrano Montalvo Saragossa, 5-II-1953
(Inst. Ferran el Cat. Conseller d'Honor)
- 10.1.4.34. Lluís Orduna 22-XII-1953
- 10.1.4.35. Emili M. Serra 28-V-1953
- 10.1.4.36. E. Cuello Colon Madrid 3-I-1953
- 10.1.4.37. J. Deverhé París, 5-I-1953
- 10.1.4.38. Dir. Institut Francès de B. Barna, 18-XII-1953
- 10.1.4.39. R. Aramon Barna, 20-V-1953
- 10.1.4.40. Aurea Javierre Madrid, 20-XII-1953
- 10.1.4.41. Lluís G. Constans Olot, 18-II-1953
- 10.1.4.42. Mª Dolors Pujol de Capdevila Reus, 5-II-1953
- 10.1.4.43. Lluís Culubret (tarja) 30-V-1953
- 10.1.4.44. Matilde B. de Nieto St. Feliu de L., 10-III-1953
- 10.1.4.45. M. Ribalta Barna, 28-II-1953
- 10.1.4.46. Grifoll Amoròs 24-II-1953
- 10.1.4.47. Jaume Sunyer (postal) 27-XII-1953
- 10.1.4.48. A.M. Albareda Ciutat del Vaticà, 1-X-1953
- 10.1.4.49. R. Aramon 17-II-1953
- 10.1.4.50. J.M. Cruzet 21-IV-1953
- 10.1.4.51. Y. Renouard Bordeus, 20-II-1953
- 10.1.4.52. Roser Lleó (Bibliotecària) Barna, 26-IV-1953

- 10.1.4.105. Joan Sales   Barna, 22-VII-1953
- 10.1.4.106. Ateneo Salfeliuense   St. Feliu de L. 17-X-1953
- 10.1.4.107. M. Dolors Pujol   Reus, 16-X-1953
- 10.1.4.108. Rovira   St. Vicenç de Castellet, 12-VIII-1953
- 10.1.4.109. Publicitat "Simulta"   8-VIII-1953
- 10.1.4.110. Pius Arias   Mèxic, 1-VI-1953
- 10.1.4.111. Pius Arias   Mèxic, 10-VIII-1953
- 10.1.4.112. Museus d'Art de Barcelona   1953
- 10.1.4.113. Rouquette   Barna, 23-VI-1953
- 10.1.4.114. Pau Romeva (tarja nadal)   1953
- 10.1.4.115. Fernando Solano   Saragossa, 15-I-1953
(Inst. Fernando el Católico)
- 10.1.4.116. Joan Sales   Barna, 21-VIII-1953
- 10.1.4.117. Ernest F. Manfred   New York, 2-IV-1953
- 10.1.4.118. Diego Sevilla   València, 18-XII-1953
- 10.1.4.119. Kenneth M. Setton (Merry Christmas)   1953
- 10.1.4.120. Jordi Rubió i Lois   Liverpool, 31-I-1953
- 10.1.4.121. Jordi Rubió i Lois   Liverpool, 5-V-1953
- 10.1.4.122. Maur M. Boix   Montserrat, 21-XII-1953
- 10.1.4.123. J.M. Lacarra   Saragossa, 23-XII-1953
- 10.1.4.124. López Picó   Nadal 1953
- 10.1.4.125. Alumnes EUC 50 aniversari   Barna, 20-XII-1953
(J.M. Ainaud, J. Carbonell, E. Hernandez Roig)
- 10.1.4.126. Emili Vigo   Puig d'Olena, 3-I-1953
- 10.1.4.127. The British Broadcasting Corporation   5-X-1953
- 10.1.4.128. (...) (postal)   Tolosa de L. 22-XII-1953
- 10.1.4.129. Kenneth Setton   U. de Pennsylvania   17-I-1953

10.1.5. Carpeta any 1954

- 10.1.5.1. J.M. Batista i Roca   Londres, 14-IX-1954
- 10.1.5.2. J. Hernandez Mora   Madrid, 1-VII-1954
- 10.1.5.3. FS a Font i Rius   Barna, 25-V-1954
(Esborrany de carta)
- 10.1.5.4. J. Trueta   Oxford, 8-VI-1954
- 10.1.5.5. J. Carbonell   Barna, 16-VIII-1954
- 10.1.5.6. J. Vicens Vives (tarja)   8-XI-1954
- 10.1.5.7. Elisabeth   París, 14-IV-1954
- 10.1.5.8. Anna Rita Sanna   Sàsser, 3-III-1954
- 10.1.5.9. Cuerpo de Archiveros...   20-I-1954
- 10.1.5.10. Joan Hernandez Mora   Madrid, 14-IV-1954
- 10.1.5.11. Pius Arias   Mèxic, 16-V-1954
- 10.1.5.12. Joan Triadú   Can Toni, 7-VIII-1954
- 10.1.5.13. Maurici Torra Balari   París, 2-IX-1954
- 10.1.5.14. Antoni Mirambell   Barna, 10-IX-1954
- 10.1.5.15. Joan Mercader   Madrid, 26-X-1954
- 10.1.5.16. Octavi   La Molina, 24-XI-1954
- 10.1.5.17. Felix Duran Cañameras (60è a.)   Barna, 29-X-1954
- 10.1.5.18. (Il·legible)   "   Barna, 27-X-1954
- 10.1.5.19. Ramon Gubern   Liverpool, 26-X-1954
- 10.1.5.20. Joaquim Camps i Arboix   Barna, 26-XII-1954
- 10.1.5.21. Sloman   Liverpool, 18-XI-1954
- 10.1.5.22. Florentino Pérez Embid   Madrid, 10-XI-1954

- 10.1.5.23. Salvador Euras El Vendrell s/d
10.1.5.24. Pius Arias Mèxic, 23-VIII-1954
10.1.5.25. Pius Arias Mèxic, 25-X-1954
10.1.5.26. Leandro Colm Terrassa, 24-X-1954
10.1.5.27. Leandro Colm Terrassa, 28-XII-1954
10.1.5.28. Rafael Tasis Barna, 17-XI-1954
10.1.5.29. Joan Sales Barna, 25-IX-1954
10.1.5.30. Renouard Bordeus, 30-X-1954
10.1.5.31. Joan Mercader Igualada, 24-II-1954
10.1.5.32. Sloman Liverpool, 2-XII-1954
10.1.5.33. V. Vigo de Clares La Bisbal, 5-XII-1954
10.1.5.34. Marie (Mimi) Planes (tarja) 1954
10.1.5.35. Xavier de Salas Londres, 19-I-1954
10.1.5.36. Font i Rius València, 6-VI-1954
10.1.5.37. Maurici Torra-Balari 14-IV-1954
10.1.5.38. Maurici Torra Balari París, 3-VI-1954
10.1.5.39. Joan Pons Palma, 28-VI-1954
(IV Congrés d'H.C.A.)
10.1.5.40. Peyronnet Barna, 22-VI-1954
10.1.5.41. J. Hernandez Mora Madrid, 8-V-1954
10.1.5.42. J.M. Lacarra Saragossa, 24-V-1954
10.1.5.43. Josep Janés 2-VI-1954
(Prof. Starkie)
10.1.5.44. M. Gaibrois 13-I-1954
10.1.5.45. Joan Mercader Igualada, 7-V-1954
10.1.5.46. Lluís Valls Taberner (CSIC) Madrid, 9-IV-1954
10.1.5.47. Personal de Archivos... Madrid, 24-IV-1954
10.1.5.48. J.M. Cruzet Barna, 29-IV-1954
10.1.5.49. Pius Arias Mèxic, 11-I-1954
10.1.5.50. Joan Pons Palma, 28-II-1954
10.1.5.51. Salvador Espriu 1-III-1954
10.1.5.52. Albert Manent (Homenatge J. Carner) 1954
10.1.5.53. Albert Manent Barna, 10-II-1954
10.1.5.54. R. Aramon 15-II-1954
10.1.5.55. J. Hernandez Mora Madrid, 10-II-1954
10.1.5.56. J. Rubió i Lois Liverpool, 3-III-1954
10.1.5.57. R. Aramon 15-II-1954
10.1.5.58. R. Aramon 15-II-1954
10.1.5.59. Joaquim Llovet, Mataró, 16-II-1954
10.1.5.60. Jordi Ribot Barna, 15-II-1954
10.1.5.61. Joan Pons Palma, 2-II-1954
10.1.5.62. Lluís Faraundo de St. Germain 9-II-1954
10.1.5.63. Hèctor Folch Bosch Blanes, 18-I-1954
10.1.5.64. A. Rita Sanna. La Madalena (Sardenya), 1-II-1954
10.1.5.65. Fina Javierre Saragossa, 31-I-1954
10.1.5.66. Martí de Riquer Barna, 14-II-1954
10.1.5.67. Angel Casellas Saragossa, 19-I-1954
10.1.5.68. J. Gili Oxford, 9-I-1954
10.1.5.69. E. Moreu Rey Barna, 15-I-1954
10.1.5.70. J. Trueta Oxford, 11-I-1954
10.1.5.71. Centre Excursionista de Sabadell 8-I-1954
10.1.5.72. Yvan Roustit Castres (Tarn), 16-V-1954
10.1.5.73. J.M. Lacarra 1954

- 10.1.5.74. Josep Lladonosa (tarja) Lleida, 18-V-1954
- 10.1.5.75. Joan Mercader Igualada, 6-III-1954
- 10.1.5.76. Albert Manent Barna, 27-V-1954
- 10.1.5.77. J.M. Cruzet-Lluís ValeriBarna, 10-V-1954
(Homenatge a J.M. Sagarra)
- 10.1.5.78. Sloman Liverpool, 6-V-1954
- 10.1.5.79. Joan Mercader (tarja) Igualada, 11-V-1954
- 10.1.5.80. Albert E. Sloman Liverpool, 6-IV-1954
- 10.1.5.81. Geoffrey Barraclough Liverpool, 7-XII-1954
- 10.1.5.82. Martí de Riquer Barna, 30-X-1954
- 10.1.5.83. Pius Arias Mèxic, 1-XI-1954
- 10.1.5.84. Duran d'Ocon Mèxic, 23-XII-1954
- 10.1.5.85. M. Angulió(?) Barna, 15-XII-1954
- 10.1.5.86. J. Trueta Oxford, 1-III-1954
- 10.1.5.87. Duran d'Ocon Mèxic, 30-VII-1954
- 10.1.5.88. Ramon Gubern Liverpool, 12-X-1954
- 10.1.5.89. J. Hernandez Mora Madrid, 23-II-1954
- 10.1.5.90. J. Hernandez Mora Maó, 2-IX-1954
- 10.1.5.91. J. Hernandez Mora Maó, 21-IX-1954
- 10.1.5.92. Josep Lladonosa Lleida, 31-V-1954
- 10.1.5.93. J.M. Cruzet Barna, 6-V-1954

10.1.6. Carpeta període 1950-1958 (Sense data)

- 10.1.6.1. FS a "Revista"
- 10.1.6.2. FS a Steven Runciman
- 10.1.6.3. Geoffrey Barraclough London (1955?)
- 10.1.6.4. J. Vicens Vives (1950-1952)
(V congrés d'H^a de la C. d'A.)
- 10.1.6.5. J. Millàs Raurell (tarja)
- 10.1.6.6. Jordi Riba i Arderiu - Mercè Romeva (tarja)
- 10.1.6.7. Jaume Sunyer (casament)
- 10.1.6.8. Duran d'Ocon Mèxic s/d
- 10.1.6.9. A. Manent (tarja. Homenatge Carner) (1954)
- 10.1.6.10. Oscar Font (tarja)
- 10.1.6.11. Victor M. de Ymbert - Anita Solà de Y. (tarja)
- 10.1.6.12. " "
- 10.1.6.13. " "
- 10.1.6.14. Dr. P. Font i Quer (tarja)
- 10.1.6.15. Yvonne jeudí, 15
- 10.1.6.16. M. Pilar Anglada d'Abadal (tarja)
- 10.1.6.17. Grau Sala Les Iles, 9-IX-(?)
(Figurins Don Joan)
- 10.1.6.18. P. Català Pic (tarja)
- 10.1.6.19. Elisabeth mardi, 10-I-(?)
- 10.1.6.20. Yvonne s/d
- 10.1.6.21. Yvonne s/d
- 10.1.6.22. Pere Puig Quintana (tarja)
- 10.1.6.23. J. Triadú
- 10.1.6.24. Dr. P. Gabarró (Felicitació de nadal)
- 10.1.6.25. R. Noguera Guzman Barna, s/d
- 10.1.6.26. Opuscle "Un miracle de St. Salvador d'Horta"
- 10.1.6.27. Enric Lluch Martin (tarja)

- 10.1.6.28. Renouard   Bordeus, (1954?)
- 10.1.6.29. Rebull(?)
- 10.1.6.30. Telegrama. Luis Orduna
- 10.1.6.31. Escuelas Profesionales Salesianas   12-VI-(1953?)
- 10.1.6.32. Marcos A. Hernandez
- 10.1.6.33. Telegrama Guerra
- 10.1.6.34. Telegrama Mercedes de Ballesteros
- 10.1.6.35. C. Marinescu (En francès. Falta el primer full.)
- 10.1.6.36. FS a E. Cuello Calon
- 10.1.6.37. FS a (...)
- 10.1.6.38. (...)
- 10.1.6.39. Mimi Planes (postal)
- 10.1.6.40. Maria Dolors Orriols (tarja)
- 10.1.6.41. Dr. F. Serra Rabert
- 10.1.6.42. Opuscle Visites i Estudis a Anglaterra
- 10.1.6.43. Elisabeth   París s/d
- 10.1.6.44. Esbozo para un plan de investigaciones futuras
- 10.1.6.45. FS a (...) Recomanació Maria Tarragó.
- 10.1.6.46. Parés (tarja)
- 10.1.6.47. Telegrama Gerard
- 10.1.6.48. Telegrama Esplà Berenguer
- 10.1.6.49. Isabel Dualde Serrano (tarja)
- 10.1.6.50. Tomàs Roig i Llop (tarja)
- 10.1.6.51. Frederic Udina Martorell (tarja)
- 10.1.6.52. J.M. Ainaud
- 10.1.6.53. Feliu Elias   dia 22
- 10.1.6.54. Critchlow. Princenton, New Jersey. Armistice Day
- 10.1.6.55. Orfeó Gracienc (invitació)
- 10.1.6.56. Fernando Solano   Saragossa
(Congrés HCA Sardenya)
- 10.1.6.57. Jordi Torras Comamala
- 10.1.6.58. M. & Mme. Pierre Vilar (tarja) (Pere el Gran)

Unitat d'instal.lació 11

11.1. Correspondència anys 1955-1959

11.1.1. Carpeta any 1955

- 11.1.1.1. FS. a Pau Garsaball   29-VII-1955
- 11.1.1.2. Joan Coromines   Barna, 19-I-1955
- 11.1.1.3. J. Hernandez Mora   Maó, 18-XII-1955
- 11.1.1.4. FS a Pierre Deffontaines (esborrany)   1955
- 11.1.1.5. J.M. Lacarra   Saragossa, 13-I-1955
- 11.1.1.6. Geoffrey Stagg   Nottingham, 8-X-1955
- 11.1.1.7. Reginald F. Brown   Leeds Univ., 3-X-1955
- 11.1.1.8. Duran d'Ocón   Santander, 24-VII-1955
- 11.1.1.9. A. Rita Sanna.   La Maddalena (Sardenya) 10-X-1955
- 11.1.1.10. Ventura Gassol. St. Martin-le-Beau   Nadal 1955
- 11.1.1.11. Josep Iglésies   Barna, 20-V-1955
- 11.1.1.12. J.M. Batista i Roca   Cambridge, 20-II-1955
- 11.1.1.13. FS a Diaz-Plaja (esborrany)   27-VIII-1955
- 11.1.1.14. Albert E. Sloman   Liverpool, 3-II-1955

- 11.1.1.15. Albert E. Sloman Liverpool, 7-VI-1955
- 11.1.1.16. Albert E. Sloman Liverpool, 22-XI-1955
- 11.1.1.17. Joan Mercader Madrid, 2-XII-1955
- 11.1.1.18. FS a R. Gibert Barna, 20-VII-1955
- 11.1.1.19. Diputazioni di Storia Patria Venezia, 20-XI-1955
- 11.1.1.20. Francina Solsona Madrid, 11-X-1955
- 11.1.1.21. John Nef Univ. de Chicago, 6-IV-1955
- 11.1.1.22. Victoria Rodriguez (postal) 24-XII-1955
- 11.1.1.23. Peyronnet París, 24-V-1955
- 11.1.1.24. Xavier de Salas Londres, 21-VII-1955
- 11.1.1.25. Joaquin Pardo Saragossa, 19-X-1955
(Institución Fernando el Católico)
- 11.1.1.26. Joan Pons (IV Congrès HCA) Palma, 25-IX-1955
- 11.1.1.27. Joan Pons 26-IX-1955
- 11.1.1.28. Lluís Batlle i Prats Girona, 23-X-1955
- 11.1.1.29. J.M. Cruzet Barna, 29-X-1955
(Còpia carta adreçada a J.M. Millàs Raurell)
- 11.1.1.30. Enric Dachs (postal) 29-VIII-1955
- 11.1.1.31. Norman Sutcliffe Barna, 1-VI-1955
(Institut Britànic)
- 11.1.1.32. A.E. Sloman Liverpool, 23-V-1955
- 11.1.1.33. J. Hernandez Mora Eivissa, 31-V-1955
- 11.1.1.34. Yvonne jeudí 5h 1955
- 11.1.1.35. Aina Moll Palma, 21-V-1955
- 11.1.1.36. Albert Manent (Homenatge J. Carner) 15-IV-1955
- 11.1.1.37. J.M. Cruzet - Maria Borràs de Quadras de Cruzet
- 11.1.1.38. M. Borràs (Ed. Aedos) 1955
- 11.1.1.39. (...) (Felicitació any nou)
- 11.1.1.40. Francina Solsona Madrid, 29-V-1955
- 11.1.1.41. Francina Solsona Madrid, 13-VI-1955
- 11.1.1.42. J. Hernandez Mora Eivissa, 28-IV-1955
- 11.1.1.43. Enric Matí (Diccionari de la Rima) 21-XII-1955
- 11.1.1.44. José Camarena València, 30-XI-1955
- 11.1.1.45. Joan Coromines Barna, 10-V-1955
(Còpia carta adreçada alcalde de Vall de Roures)
- 11.1.1.46. Anna Rita Sanna Alghero, 7-IV-1955
- 11.1.1.47. Joaquim Ventalló Barna, 29-III-1955
- 11.1.1.48. J. Ventalló Barna, 6-II-1955
- 11.1.1.49. A.E. Sloman Liverpool, 8-V-1955
- 11.1.1.50. A. Rita Sanna La Maddalena, 12-I-1955
- 11.1.1.51. Xavier de Salas 4-II-1955
- 11.1.1.52. P. Gorina Gabarró Terrassa, 2-III-1955
- 11.1.1.53. Labande Poitiers, 28-X-1955
- 11.1.1.54. Geoffrey Stagg Nottingham, 25-II-1955
- 11.1.1.55. A. Sagarra Birmingham, 3-III-1955
- 11.1.1.56. Telegrama Studi Sardi 28-III-1955
- 11.1.1.57. A.E. Sloman Liverpool, 8-XI-1955
- 11.1.1.58. J. Hernandez Mora 11-XI-1955
- 11.1.1.59. L. Batlle Girona, 4-XI-1955
- 11.1.1.60. M. Teresa de Oliver Palma, 29-X-1955
- 11.1.1.61. Joaquim Ventalló Barna, 30-IX-1955
- 11.1.1.62. R. Barbat (Ràdio Barcelona) 11-XI-1955
- 11.1.1.63. Geoffrey Stagg Nottingham, 4-XI-1955

- 11.1.1.64. J. Pons (Congrés HCA) Palma, 17-XI-1955
- 11.1.1.65. J. Pons Palma, 25-X-1955
- 11.1.1.66. Dip. de Balears 20-X-1955
- 11.1.1.67. J. Trueta Oxford, 14-II-1955
- 11.1.1.68. Editorial Alsatia París, 22-I-1955
- 11.1.1.69. J.V. Loach Univ. de Leeds, 16-II-1955
- 11.1.1.70. A.E. Sloman Liverpool, 1-I-1955
- 11.1.1.71. A.E. Sloman Liverpool, 26-I-1955
- 11.1.1.72. Dir. Gral Archivos Madrid, 18-I-1955
- 11.1.1.73. Dir. Gral. Archivos Madrid, 1-II-1955
- 11.1.1.74. J.M. Batista i Roca Cambridge, 20-II-1955
- 11.1.1.75. J.M. Batista i Roca Cambridge, 13-II-1955
- 11.1.1.76. J.M. Cruzet (tarja) 1955
- 11.1.1.77. J.M. Cruzet Barna, 1-XII-1955
- 11.1.1.78. J.M. Cruzet Barna, 29-XI-1955
- 11.1.1.79. J.M. Cruzet Barna, 30-XI-1955
- 11.1.1.80. Ramon Gubern Liverpool, 18-XI-1955
- 11.1.1.81. A.E. Sloman Liverpool, 10-II-1955
- 11.1.1.82. Francisco Oliver St. Joan (Mallorca), 25-X-1955
- 11.1.1.83. Manuel Nadal Abella (tarja) 1955
- 11.1.1.84. Manuel Garreta Balaguer, 11-VI-1955
- 11.1.1.85. J.M. Cruzet (tarja)
- 11.1.1.86. M. Dolors Pujol de Capdevila Reus, 5-VII-1955
- 11.1.1.87. Antoni Bal.lero de Càndia Alguer, 23-VI-1955
- 11.1.1.88. Joan Mercader Igualada, 29-VI-1955
- 11.1.1.89. José Royo (CSIC) 11-VIII-1955
- 11.1.1.90. Enric Guiter Perpinyà, 27-VIII-1955
- 11.1.1.91. Peyronnet París, 28-VI-1955
- 11.1.1.92. J. Vives i Miret Barna, 1-I-1955
- 11.1.1.93. Pius Arias Mayol Mèxic, 22-I-1955
- 11.1.1.94. Ramon Gubern (Felicitació Any Nou)
- 11.1.1.95. Soc. Gral de Autores Madrid, 5-I-1955
- 11.1.1.96. FS a (...) (esborrany en anglès) (1955)
- 11.1.1.97. FS al Sr. Sintes (esborrany)
- 11.1.1.98. Pamela, Sara i Octavi Oxford, 5-IX-1955
- 11.1.1.99. A. Rita Sanna Alghero, 14-VIII-1955
- 11.1.1.100. Joan Gili Calella de Palafurgell, 15-VIII-1955
- 11.1.1.101. M. Dolors Pujol Reus, 21-VII-1955
- 11.1.1.102. Ramon Gaya Massot. Cornellà de L. , 22-VII-1955
- 11.1.1.103. Circulo Catalán Madrid, 22-XII-1955
- 11.1.1.104. Bco. de Bilbao París, 5-VIII-1955
- 11.1.1.105. Joan Geli Moragas Calella, 12-VIII-1955
- 11.1.1.106. Joaquim Renart Barna, 12-VIII-1955
- 11.1.1.107. Antonio Serrano Saragossa, 18-VIII-1955
(Inst. Fernando el Cat.)
- 11.1.1.108. A. Serrano "Saragossa, 16-VIII-1955
- 11.1.1.109. Jona Triadú Can toni, 20-VIII-1955
- 11.1.1.110. Francina Solsona Cervera, 14-VIII-1955
- 11.1.1.111. Francina Solsona Madrid, 5-IX-1955
- 11.1.1.112. A.E. Sloman Liverpool, 12-I-1955
- 11.1.1.113. " " 19-I-1955
- 11.1.1.114. " " 26-I-1955
- 11.1.1.115. " " 14-II-1955

11.1.1.116. " " 17-II-1955
 11.1.1.117. " " 16-III-1955
 11.1.1.118. " " 27-VI-1955
 11.1.1.119. G. Barraclough " 20-VII-1955
 11.1.1.120. Joaquim Renart Centelles, 28-VIII-1955
 11.1.1.121. Pau Garsaball Tolosa de L. 1-VIII-1955
 11.1.1.122. Pau Garsaball Poboleda (Priorat) 22-VII-1955
 11.1.1.123. Pau Garsaball " 30-VII-1955
 11.1.1.124. Pius Arias Mayol Mèxic, 7-III-1955
 11.1.1.125. Pius Arias Mayol Mèxic, 13-VI-1955
 11.1.1.126. Pius Arias Mayol Mèxic, 15-XII-1955
 11.1.1.127. Enric Dachs 25-II-1955
 11.1.1.128. FS a (...) (Dir. Agrupació Dramàtica?) (1955)
 11.1.1.129. Carles Riba (tarja) 1955
 11.1.1.130. Yvan Roustit (tarja) 1955
 11.1.1.131. Gonzalez Llubera Belfast 25-II-1955
 11.1.1.132. Peyronnet París, 29-I-1955
 11.1.1.133. Maruja Pérez (postal) 1955
 11.1.1.134. Universitat de Nottingham (rebut) 25-II-1955
 11.1.1.135. Regina Solà 28-X-1955
 11.1.1.136. Regina Solà 21-X-1955
 11.1.1.137. J. Mercader Madrid, 14-XI-1955
 11.1.1.138. J.M. Batista i Roca 30-I-1955
 11.1.1.139. J.M. Batista i Roca 24-II-1955
 11.1.1.140. Stanley Dumbell? 15-II-1955
 11.1.1.141. (Il.legible) London, 24-II-1955
 11.1.1.142. (Il.legible) Nottingham, 25-II-1955
 11.1.1.143. Telegrama Hernandez Mora 1954(*)
 11.1.1.144. Xavier de Salas London, 24-I-1955
 11.1.1.145. J. Hernandez Mora Eivissa, 22-I-1955
 11.1.1.146. J. Hernandez Mora Madrid, 22-II-1955
 11.1.1.147. J. Hernandez Mora Eivissa, 8-III-1955
 11.1.1.148. Johannes Vincke Freiburg, 15-XI-1955
 11.1.1.149. Enric Dachs 2-VII-1955
 11.1.1.150. Colin E. Franklin a G. Barraclough 18-II-1955
 11.1.1.151. Albert Llauro (IEC) 1955
 11.1.1.152. Eduard Ripoll Perelló- Luisa A. Lopez (tarja)
 11.1.1.153. Mercè Folch Nadal 1955
 11.1.1.154. Francina Solsona Madrid, Vigilia de St. Claudi
 11.1.1.155. Agrupació Dramàtica de Barcelona 13-XII-1955
 11.1.1.156. J.M. Cruzet Barna, 9-XII-1955
 11.1.1.157. The British Broadcasting Corporation 2-III-1955
 11.1.1.158. Yvan Roustit (tarja)
 11.1.1.159. Marie Planes (tarja)
 11.1.1.160. Lluís Pasqual Soldevila (postal) 1955
 11.1.1.161. A. Rita Sanna Roma, 28-V-1955
 11.1.1.162. A. Rita Sanna Firenze, 3-VII-1955
 11.1.1.163. A. Rita Sanna Pisa, 5-VII-1955
 11.1.1.164. Pèire Rouquette Marsella, 12-VI-1955
 11.1.1.165. " Vallerangue, 8-VII-1955
 11.1.1.166. " Marsella, 14-VIII-1955
 11.1.1.167. " " 31-VIII-1955
 11.1.1.168. " 8-XI-1955

- 11.1.1.169. (Signatura il·legible) London, 14-II-1955
- 11.1.1.170. IEC Barna, 10-IX-1955
- 11.1.1.171. Claudi Martínez Girona París, 2-X-1955
- 11.1.1.172. (Signatura il·legible) (en esp.) 17-II-1955
- 11.1.1.173. Joan Pons Palma, 15-VII-1955
(IC Congrés HCA)
- 11.1.1.174. Geoffrey Barraclough Liverpool, 28-III-1955
- 11.1.1.175. Joan Coromines Mèxic, 18-XII-1954⁽⁶⁾
(còpia carta adreçada a Nicolau d'Olwer)
- 11.1.1.176. L. Nicolau d'Olwer Mèxic, 18-XII-1954
(còpia carta adreçada a Carles Riba)
- 11.1.1.177. Joan Coromines 26-VIII-1954
(còpia carta adreçada a F.B. Moll)
- 11.1.1.178. Joan Coromines 14-II-1955
(còpia carta adreçada a C. Riba)
- 11.1.1.179. Pèire Rouquette 26-I-1956

11.1.2. Carpeta any 1956

- 11.1.2.1. Peyronnet París, 15-I-1956
- 11.1.2.2. Pau Garsaball (tarja) Nadal 1956
- 11.1.2.3. Labande Poitiers, 2-I-1956
- 11.1.2.4. Joan Sales Barna, 23-X-1956
- 11.1.2.5. Oriol Folch Barna, 16-XII-1956
- 11.1.2.6. Earl J. Hamilton. Chicago (Illinois), 18-IV-1956
- 11.1.2.7. J.M. Batista i Roca Cambridge, 19-VI-1956
- 11.1.2.8. J.M. Batista i Roca Cambridge, 24-V-1956
- 11.1.2.9. FS a E.A. Hamilton (esborrany) 13-IV-1956
- 11.1.2.10. Joan Coromines 17-II-1956
- 11.1.2.11. Victoria Vigo La Bisbal, 19-VI-1956
- 11.1.2.12. Joan Sales Barna, 25-IX-1956
- 11.1.2.13. FS carta recom. de Josep Fontana 1956
- 11.1.2.14. Rouquette Marsella, 2-I-1956
- 11.1.2.15. FS esborrany carta adreçada a (...)
- 11.1.2.16. Vincke Freiburg, 12-I-1956
- 11.1.2.17. Núria Sales (postal i dibuix) Barna, 6-I-1956
- 11.1.2.18. Valls Taberner (CSIC) Madrid, 19-I-1956
- 11.1.2.19. (...) Almacelles 9-III-1956
(fotografia amb poema i carta)
- 11.1.2.20. A.E. Sloman Liverpool, 29-II-1956
- 11.1.2.21. Joan Sales Barna, 17-X-1956
- 11.1.2.22. E.R. Labande Poitiers 9-XII-1956
- 11.1.2.23. Salvador Euras Vendrell, 1-XII-1956
- 11.1.2.24. Francina Solsona Madrid, 9-II-1956
- 11.1.2.25. R. Aramon 11-II-1956
- 11.1.2.26. Regina Solà Neuilly, 2-II-1956
- 11.1.2.27. A.E. Sloman Liverpool, 10-I-1956
- 11.1.2.28. M. Pilar Anglada Vic, 6-III-1956
- 11.1.2.29. Albert i Llauro Barna, 7-III-1956

---

⁶ Aquesta i les tres cartes posteriors de Joan Coromines constitueixen una única tramesa que F. Soldevila no va rebre fins després del 14-II-1955.

(Societat Catalana d'Estudis Històrics)

- 11.1.2.30. M. Pilar Anglada Vic, 22-II-1956
11.1.2.31. Rafael Balbín (CSIC) Madrid, 19-I-1956
11.1.2.32. J.M. Cruzet Barna, 11-I-1956
11.1.2.33. Florentino Pérez Embid Madrid, 26-III-1956
11.1.2.34. J.M. Capdevila Banyoles, 29-XII-1966(*)
11.1.2.35. Cuerpo de Archiveros... Madrid, 16-X-1956
11.1.2.36. Luis Hervás Madrid, 2-III-1956
11.1.2.37. M. Dolors Cabré Montserrat Osca, 18-II-1956
11.1.2.38. P. Roqueta (Rouquette) Marsella, 10-I-1956
11.1.2.39. A.M. Badia i Margarit Barna, 2-X-1956
11.1.2.40. A.E. Sloman Liverpool, 12-I-1956
11.1.2.41. Francisco Sintes Madrid, II-1956
11.1.2.42. Anna Rita Sanna 16-IV-1956
11.1.2.43. Salvatella Barna, 28-V-1956
11.1.2.44. M. Parés Barna, 1-II-1956
11.1.2.45. Walter Baraclough Cambridge, 21-III-1956
11.1.2.46. A.E. Sloman Liverpool, 22-III-1956
11.1.2.47. Maurici Torra Balari París, 4-IV-1956
11.1.2.48. José Manuel Piniés Ametlló Barna, 10-IV-1956
11.1.2.49. Enciclopedia Biográfica Española 3-VII-1956
11.1.2.50. Obra Almogàvers Barna, 20-IV-1956
(Revista "Mediterranean")
11.1.2.51. Obra Almogàvers Barna, 2-V-1956
(Revista "Mediterranean")
11.1.2.52. W.P. Jowett (British Inst.) Barna, 5-V-1956
11.1.2.53. Joan Oliver 12-IV-1956
11.1.2.54. Felix Millet Maristany Barna, 12-V-1956
11.1.2.55. J.M. Cruzet V-1956
11.1.2.56. Maur M. Boix Montserrat, 12-V-1956
11.1.2.57. Maur M. Boix Montserrat, 26-V-1956
11.1.2.58. Maur M. Boix Montserrat. 19-VI-1956
11.1.2.59. CSIC (Valls-Taberner) Madrid, 21-I-1956
11.1.2.60. CSIC Madrid, 16-IV-1956
11.1.2.61. " " 20-IV-1956
11.1.2.62. " " 23-IV-1956
11.1.2.63. " " 14-V-1956
11.1.2.64. " (rebut) " 16-V-1956
11.1.2.65. Josep Miracle Barna, 25-V-1956
11.1.2.66. Harvard University Press 20-IV-1956
11.1.2.67. P. Roqueta (Rouquette) Marsella, 25-III-1956
11.1.2.68. Jaume Roig Llop Barna, 5-VI-1956
11.1.2.69. Olga Turner Londres, 10-VI-1956
11.1.2.70. J. Garcia Mercadal Madrid, 17-V-1956
11.1.2.71. (...) (postal en francès) 1956
11.1.2.72. Duran d'Ocon Mexic, 5-VI-1956
11.1.2.73. Frederic Roda Barna, 19-VII-1956
11.1.2.74. A. Duran i Sampere Barna, 25-I-1956
11.1.2.75. Francina Solsona Madrid, V-1956
11.1.2.76. Agrupació Dramàtica de Barna 26-IX-1956
11.1.2.77. J.M. Casacuberta 16-IX-1956
11.1.2.78. Maria Múrcia, 20-IX-1956
11.1.2.79. R. Aramon Barna, 22-IX-1956

- 11.1.2.80. L. Valls Taberner (CSIC) Madrid, 24-IX-1956
 11.1.2.81. Montserrat Barsó Barna, 26-IX-1956
 11.1.2.82. Agrupació Dramàtica de B. 27-IX-1956
 (C. Martínez Girona, A. Mirambell, E. Dachs)
 11.1.2.83. Joan Sales Barna, 12-IX-1956
 11.1.2.84. " " 19-IX-1956
 11.1.2.85. " " 20-IX-1956
 11.1.2.86. " " 2-X-1956
 11.1.2.87. " " 6-X-1956
 11.1.2.88. " " 9-X-1956
 11.1.2.89. " " 9-X-1956
 11.1.2.90. Joan Sales Barna, 15-X-1956
 11.1.2.91. Joan Sales Barna, 29-X-1956
 11.1.2.92. Antoni Bachs 8-X-1956
 11.1.2.93. Bernard Guest París, 20-IX-1956
 11.1.2.94. Peyronnet París, 23-VII-1956
 11.1.2.95. Abadia de Montserrat. Montserrat, 10-XII-1956
 11.1.2.96. Francina Solsona Madrid, 20-IV-1956
 11.1.2.97. Francina Solsona Madrid, 8-VI-1956
 11.1.2.98. Francina Firenze, IX-1956
 11.1.2.99. R. d'Abadal Barna, 11-X-1956
 11.1.2.100. M. Montserrat(?) Barna, 20-X-1956
 11.1.2.101. J.M. Cruzet (tarja) 20-VI-1956
 11.1.2.102. Maur M. Boix Montserrat, 27-VII-1956
 11.1.2.103. Cebrià Barraut Montserrat, 12-VIII-1956
 11.1.2.104. Salvador Euras Vendrell, 6-X-1956
 11.1.2.105. Regina de Solà Londres, 10-X-1956
 11.1.2.106. Manuel Parés Barna, 18-X-1956
 11.1.2.107. Ed. Teide Barna, 22-VIII-1956
 11.1.2.108. Rafael Gibert (Univ. Granada) 28-X-1956
 11.1.2.109. J. Camarena Gandia, 22-V-1956
 11.1.2.110. J.M. Cruzet 6-XII-1956
 11.1.2.111. P. Roqueta 21-XII-1956
 11.1.2.112. Joan de Cauhé St. Feliu, 7-V-1956
 11.1.2.113. Paul Russell-Gebbet Nottingham, 29-V-1956
 11.1.2.114. P. Russell-Gebbet Nottingham, 28-VI-1956
 11.1.2.115. " " 30-VIII-1956
 11.1.2.116. Joan Pons Mallorca, 21-XII-1956
 11.1.2.117. P. Puig Quintana Barna, 5-X-1956

11.1.3. Carpeta any 1957

- 11.1.3.1. J.M. Batista i Roca Cambridge, 9-II-1957
 11.1.3.2. FS a Yvonne (postal) 15-VIII-1957
 11.1.3.3. Francina Solsona Madrid, 29-V-1957
 11.1.3.4. Salvador Espriu 25-III-1957
 11.1.3.5. A.E. Sloman 14-VI-1957
 11.1.3.6. Francina Solsona Madrid, 7-X-1957
 11.1.3.7. Ed. Sudamericana Buenos Aires, 30-VII-1957
 (Lòpez Llausàs llibre Claudio Sanchez Albornoz)
 11.1.3.8. Frederic Roda Barna, 30-XII-1957
 11.1.3.9. Mercedes Galbrois Madrid, 27-V-1957
 11.1.3.10. Regina Solà 9-X-1957

- 11.1.3.11. Francina Solsona Madrid, 15-XI-1957
- 11.1.3.12. Jaume Gras Barna, 23-X-1957
- 11.1.3.13. Francina Solsona Madrid, 21-X-1957
- 11.1.3.14. Francina Solsona Madrid, 12-X-1957
- 11.1.3.15. Ramon Barbat Barna, 17-X-1957
- 11.1.3.16. F. Roda Barna, 1-VIII-1957
- 11.1.3.17. Mercè Carrasco de Sayé (tarja) III-1957
- 11.1.3.18. Paquita (Serra?) Madrid, 28-III-1957
- 11.1.3.19. J. Aparicio Bernal Madrid, 9-II-1957
- 11.1.3.20. (...) 20-VII-1957
- 11.1.3.21. Antoni Cahué -Joana Raspall Nadal 1957
- 11.1.3.22. J.M. Cruzet 23-XII-1957
- 11.1.3.23. P. Roqueta Marsella, 25-XI-1957
- 11.1.3.24. Regina de Solà Nova York, 12-XI-1957
- 11.1.3.25. Joan Mercader Madrid, 9-V-1957
- 11.1.3.26. Mª Lluïsa London, 31-V-1957
- 11.1.3.27. Felix Millet i Maristany Barna, 12-VIII-1957
- 11.1.3.28. Joan Sales Siurana, 9-VIII-1957
- 11.1.3.29. Frederic Roda 17-VIII-1957
- 11.1.3.30. Paquita Serra Madrid, 26-IV-1957
- 11.1.3.31. Joan Triadú Barna, 16-VII-1957
- 11.1.3.32. A.E. Sloman Liverpool, 3-VII-1957
- 11.1.3.33. J.M. Cruzet 8-VII-1957
- 11.1.3.34. Mª Lluïsa Stratford, 21-X-1957
- 11.1.3.35. Pere Lloret i Ordeix Barna, 17-VI-1957
- 11.1.3.36. Deverhé Bon any 1957
- 11.1.3.37. Rafael Balbín (CSIC) 3-I-1957
- 11.1.3.38. Ruiz Calonja Barna, 14-I-1957
- 11.1.3.39. Vincke Freiburg, 14-I-1957
- 11.1.3.40. J. Trueta Oxford, 24-I-1957
- 11.1.3.41. Intern. Inst. of Arts & Letters 14-XII-1957
- 11.1.3.42. FS a Int. Inst. Arts & Letters 1957
- 11.1.3.43. Elies Serra La Laguna, 8-XII-1957

11.1.4. Carpeta anys 1958-1959

- 11.1.4.1. Antonio de la Torre Madrid, 7-V-1958
- 11.1.4.2. R. Olivari Madrid, 26-II-1958
- 11.1.4.3. Bco de Bilbao 18-II-1958
- 11.1.4.4. Bco de Bilbao 24-II-1958
- 11.1.4.5. Joaquim Carreres i Artau 19-III-1958
- 11.1.4.6. L. Batlle Girona, 14-I-1958
- 11.1.4.7. Mercedes Gaibrois Madrid, 7-I-1958
- 11.1.4.8. Higiní Anglès Roma, 28-I-1958
- 11.1.4.9. Franck Pierce Sheffield, I-1958
(Volum Gonzalez Llubera)
- 11.1.4.10. Regina de Solà Neuilly, 5-II-1958
- 11.1.4.11. Francina Solsona 10-I-1958
- 11.1.4.12. Grau Sala París, 16-II-1958
- 11.1.4.13. Grau Sala 1958
- 11.1.4.14. Grau Sala 7-III-1958
- 11.1.4.15. J.M. Cruzet Barna, 25-III-1958
- 11.1.4.16. A. Pedro Pons Barna, 27-III-1958

- 11.1.4.17. Clarasó(?) 3-III-1958
- 11.1.4.18. FS a Esther Nadal, viuda Janés 18-III-1959
- 11.1.4.19. E. Martinez Ferrando Font Romeu, 27-III-1959
- 11.1.4.20. Salvador Euras El Vendrell, 27-V-1959
- 11.1.4.21. Enric Lluch Barna, 7-VI-1959
- 11.1.4.22. Bergós(?) Santes Creus, 28-VIII-1959
- 11.1.4.23. Eva Trommer (postal) 30-XII-1959

11.1.5. Carpeta Relació amb historiadors sards, algueresos, napolitans... Anys cinquanta i seixanta.

- 11.1.5.1. Dir. Gral. de Rel. Cult. Madrid, 8-IX-1952
(IV Congrés d'Estudis Sards)
- 11.1.5.2. Dir. Gral. de Rel. Cult. Madrid 9-IX-1952
- 11.1.5.3. FS al Dir. Gral de Rel. Cult. Palau, 26-IX-1952
- 11.1.5.4. Arlando Troni Palerm, 7-VIII-1952
(Centro Studi e Scambi Internazionali)
- 11.1.5.5. Loddo-Canepa Cagliari, 9-VII-1955
- 11.1.5.6. Federico Melis Florència, 18-III-1961
(Università degli Studi di Pisa)
- 11.1.5.7. Francesco Loddo Canepa Cagliari, 22-XII-1953
- 11.1.5.8. F. Loddo Canepa (postal) " 1-I-1953
- 11.1.5.9. F. Loddo Canepa (postal) " 22-XII-1955
- 11.1.5.10. F. Loddo Canepa (postal) " 20-IV-1957
- 11.1.5.11. F. Loddo Canepa 14-I-1960
- 11.1.5.12. F. Loddo Canepa 24-I-1961
- 11.1.5.13. Alberto Boscolo Cagliari, 17-X-1951
- 11.1.5.14. A. Boscolo XII-1951
- 11.1.5.15. " 2-IV-1952
- 11.1.5.16. " 28-IV-1952
- 11.1.5.17. " 29-VII-1952
- 11.1.5.18. " 10-IX-1952
- 11.1.5.19. " 5-XI-1952
- 11.1.5.20. " 23-XII-1952
- 11.1.5.21. " 14-V-1953
- 11.1.5.22. " 8-X-1953
- 11.1.5.23. " 3-XI-1953
- 11.1.5.24. " 23-XII-1953
- 11.1.5.25. " 3-II-1954
- 11.1.5.26. " 5-I-1955
- 11.1.5.27. " 18-I-1955
- 11.1.5.28. " 12-III-1955
- 11.1.5.29. " 12-X-1955
- 11.1.5.30. " 20-XII-1955
- 11.1.5.31. " 27-I-1956
- 11.1.5.32. " 10-II-1956
- 11.1.5.33. " 23-V-1956
- 11.1.5.34. " 22-X-1957
- 11.1.5.35. " 16-I-1958
- 11.1.5.36. " 8-IV-1961
- 11.1.5.37. " 7-III-1961
- 11.1.5.38. " 8-I-1964
- 11.1.5.39. " 13-III-1964

- 11.1.5.40. " 12-IX-1964
- 11.1.5.41. Armando Troni Palerm, 16-II-1952
(Accadèmia del Mediterraneo)
- 11.1.5.42. Mario Licheri 3-III-1952
(IV Convengo Int. di Studi Sardi)
- 11.1.5.43. Mario Licheri 22-IX-1952
- 11.1.5.44. Mario Licheri 6-X-1952
- 11.1.5.45. Alliata di Montercale Palerm, 2-II-1953
(2° Congresso Int. di Studi Mediterranei)
- 11.1.5.46. Accadèmia del Mediterraneo 12-II-1953
(1 Congrès des Etudes et des Echanges Medit.)
- 11.1.5.47. Lauro Chiazzesca 4-III-1953
(Invitació 1 Congr. des Et. et des Ech. Medit.)
- 11.1.5.48. Alliata di Montercale 7-VII-1954
(Centro Studi e Scambi Int. a Barcelona)
- 11.1.5.49. V Convegno Int. di Studi Sardi 19-V-1953
- 11.1.5.50. " 29-VII-1953
- 11.1.5.51. Antonio de Stefano Palerm, 25-III-1954
(VIII Centenario delle morte di Ruggero II)
- 11.1.5.52. VIII Cent delle morte di Ruggero II 6-IV-1954
- 11.1.5.53. Carlo Maxia Cagliari, 8-XII-1954
(VI Cong. Int. di Studi Sardi)
- 11.1.5.54. Carlo Maxia Cagliari, 20-VI-1955
(VI Cong. Int. di Studi Sardi)
- 11.1.5.55. FS a Carlo Maxia (esborrany) (1953? o 1955?)
- 11.1.5.56. FS al Dir. de Rel. Cult. (esborrany) I-1955
- 11.1.5.57. Salvatore Battaglia Palerm, II-1956
(Comitato onoranze Antonio di Stefano)
- 11.1.5.58. Centro Int. Studi Sardi. Cagliari, 14-III-1969
- 11.1.5.59. Giuseppe Brotzu Cagliari, 9-XII-1954
(VI Congrès Int. d'Estudis Sards)
- 11.1.5.60. FS al Centro Int. di Studi Sardi (esborrany) s/d
- 11.1.5.61. G. Bernardis 6-VI-1954
- 11.1.5.62. Eusebio Biocchi Cagliari, 30-VI-1953
- 11.1.5.63. Guido Limbertini Catània, 6-XI-1952
- 11.1.5.64. Pierina Falchi 12-XI-1957
(Assessore de la Regione Aut. della Sardegna)
- 11.1.5.65. Pierina Falchi Nadal 1957
- 11.1.5.66. Luigi Bulferetti 21-VI-1955
- 11.1.5.67. Szefano Markus Roma, 28-VI-1951
- 11.1.5.68. Szefano Markus Roma, 10-X-1951
- 11.1.5.69. Szefano Markus Palerm, 15-XI-1951
- 11.1.5.70. Eugenio Mele Nàpols, 11-I-1952
- 11.1.5.71. Antonio Era Nadal 1953
- 11.1.5.72. Antonio Era 1954
- 11.1.5.73. A. Era 20-V-1954
- 11.1.5.74. A. Era 14-XII-1954
- 11.1.5.75. Evandro Pùtzulu 5-IV-1955
(Dir. de l'Archivio Comunale. Cagliari)
- 11.1.5.76. E. Pùtzulu 25-VI-1955
- 11.1.5.77. E. Pùtzulu 14-XII-1956
- 11.1.5.78. E. Pùtzulu (postal) 13-VII-1957
- 11.1.5.79. Antonio Petino Catània, 29-IV-1953

- (Univ. de Catània. Istituto di Storia Economica)
- 11.1.5.80. A. Petino   Catània, 21-V-1953
- 11.1.5.81. A. Petino   Catània, 15-VI-1953
- 11.1.5.82. Salvatore Battaglia   19-I-1955
- (Univ. de Nàpols. Istituto di Filologia Mod.)
- 11.1.5.83. S. Battaglia   7-VII-1955
- 11.1.5.84. S. Battaglia   s/d
- 11.1.5.85. Ettore li Gotti   Palerm, 8-II-1953
- 11.1.5.86. E. li Gotti   5-VII-1954
- 11.1.5.87. E. li Gotti   3-XI-1954(?)
- 11.1.5.88. E. li Gotti   27-V-1956
- 11.1.5.89. Federico Seneca   4-VII-1957
- (Univ. de Padova. Miscellanea Roberto Cessi)
- 11.1.5.90. Antonio Maxia Durzu   1-IX-1961
- 11.1.5.91. Mirella Melis   30-VII-1954
- 11.1.5.92. Paolo Sambini   Padova, 27-IX-1954
- (Miscellanea Roberto Cessi)
- 11.1.5.93. P. Sambini   9-XI-1955
- 11.1.5.94. P. Sambini   20-II-1956
- 11.1.5.95. P. Sambini   26-III-1956
- 11.1.5.96. Giovanni Guardu(?)   Alghero, Nadal 1957
- 11.1.5.97. Pasquale Scanu   Sàsser, 24-VIII-1963
- 11.1.5.98. P. Scanu   21-VII-1964
- 11.1.5.99. P. Scanu   4-VIII-1964
- 11.1.5.100. Antonio Balero   2-I-1956
- 11.1.5.101. "   30-VIII-1955
- 11.1.5.102. "   15-III-1956
- 11.1.5.103. "   15-VI-1956
- 11.1.5.104. "   14-VII-1956
- 11.1.5.105. "   28-IX-1956
- 11.1.5.106. "   28-I-1958
- 11.1.5.107. "   (postal) s/d
- 11.1.5.108. Anna Rita Sanna (tarja)   s/d
- 11.1.5.109. "   (postal) 25-V-1954
- 11.1.5.110. "   12-II-1953
- 11.1.5.111. "   28-XII-1953
- 11.1.5.112. "   6-XII-1953
- 11.1.5.113. "   16-III-1954
- 11.1.5.114. "   6-V-1954
- 11.1.5.115. "   19-VIII-1954
- 11.1.5.116. "   22-XI-1954
- 11.1.5.117. "   23-XII-1954
- 11.1.5.118. "   11-I-1955
- 11.1.5.119. "   31-I-1955
- 11.1.5.120. "   14-III-1955
- 11.1.5.121. "   15-V-1955
- 11.1.5.122. "   23-VI-1955
- 11.1.5.123. "   17-X-1955
- 11.1.5.124. "   25-X-1955
- 11.1.5.125. "   19-XI-1955
- 11.1.5.126. "   Nadal 1955
- 11.1.5.127. "   31-XII-1955
- 11.1.5.128. "   (postal) 4-I-1956

- 11.1.5.129. " 9-VII-1956
- 11.1.5.130. " (postal)26-VII-1956
- 11.1.5.131. " 16-I-1957
- 11.1.5.132. " 22-IX-1960

Unitat d'instal.lació 12

12.1. Correspondència anys 1960-1963

12.1.1. Carpeta any 1960

- 12.1.1.1. FS a Puig Quintana. Palautordera, 13-VIII-1960
- 12.1.1.2. Antoni Closas Barna, 1960
- 12.1.1.3. Escrit de FS sobre l'Alegria que torna 1960
- 12.1.1.4. Int. Inst. of Arts and Letters 10-V-1960
- 12.1.1.5. Memòria FS. Arxiu Corona d'Aragó 1960
- 12.1.1.6. Memòria FS. Arxiu Corona d'Aragó 1962(*)
- 12.1.1.7. Anna (Aina) Moll Palma, 18-I-1960
- 12.1.1.8. Michel Mollat París, 20-XII-1960
- 12.1.1.9. Joan Oliver Barna, 7-X-1960
- 12.1.1.10. Maria Novell Barna, 14-IX-1960
- 12.1.1.11. J. Sarsanedes Milà, 19-IV-1960
- 12.1.1.12. Rosa Millàs - Joaquim Bartrés Palau, 22-X-1960
- 12.1.1.13. Ramon d'Abadal Barna, 30-X-1960
- 12.1.1.14. Peyronnet París, 3-XI-1960
- 12.1.1.15. Jacqueline Bernat de Celis Barna, 31-X-1960
(Amitié Franco-espagnole)
- 12.1.1.16. Martorell (Ed. Gustau Gili) Barna, 24-VIII-1960
(Miscel.lània Fontserè)
- 12.1.1.17. R. Dalmau 1960
- 12.1.1.18. Teatre Infantil Català Barna, 27-I-1960
- 12.1.1.19. A. Bergós Tàrrrega, 3-VIII-1960
- 12.1.1.20. F. Melich Barna, 23-XI-1960
- 12.1.1.21. Jacint Vilardell Nadal 1960
- 12.1.1.22. Joan Mercader Igualada, 6-VIII-1960
- 12.1.1.23. J.M. Cruzet Barna, 7-XII-1960
- 12.1.1.24. Rafael Tasis Barna, 12-IX-1960
- 12.1.1.25. J.M. Blanc Barna, 5-XII-1960
- 12.1.1.26. FS a Ricard Selva (esborrany) 1960
(Agrupació Dramàtica de Barcelona)
- 12.1.1.27. A. Bergós Barna, 16-I-1960
- 12.1.1.28. Sr. Arruga al Sr. Bergós Barna, 24-XII-1960
- 12.1.1.29. R. Patxot Ginebra, 14-XII-1960
- 12.1.1.30. Duran d'Ocon Mèxic, 19-XII-1960
- 12.1.1.31. Ramon Carande 18-XII-1960
- 12.1.1.32. Yvonne 1960
- 12.1.1.33. American Express Stockholm, 14-IX-1960
- 12.1.1.34. Jame Craig (Inst. Britànic) Barna, 13-XII-1960
- 12.1.1.35. P. Gorina Terrassa, 7-III-1960
- 12.1.1.36. Yvonne 1960
- 12.1.1.37. J. Mir Virgili Barna, 16-V-1960
- 12.1.1.38. R. Olivar-Bertrand. Bahía Blanca, 1-II-1960
- 12.1.1.39. Rafael Patxot Ginebra, 17-XI-1960

- 12.1.1.40. Manuscrit FS 1960
- 12.1.1.41. A. Bergós Barna, 17-X-1960
- 12.1.1.42. J.M. Blanc 1-VIII-1960
- 12.1.1.43. José E. Uranga Pamplona, 6-X-1960
(Inst. Príncipe de Viana)
- 12.1.1.44. Joan Mercader Madrid, 16-IX-1960
- 12.1.1.45. Joan Mercader Madrid, 28-IX-1960
- 12.1.1.46. Georges Peyronnet París, 20-IX-1960
- 12.1.1.47. Rosa Millàs Palau, 27-X-1960
- 12.1.1.48. Vicente Rodríguez Casado Madrid, 12-XII-1960
(Dir. Gral de Informació)
- 12.1.1.49. F. Udina Martorell 11-I-1960
- 12.1.1.50. Miquel Batllori Roma, 8-IX-1960
(Ctè Int. de Ciències Històriques)
- 12.1.1.51. Miquel Batllori Roma, 28-IX-1960
(Istituto Storico della Compagnia di Gesù)
- 12.1.1.52. Miquel Batllori Nadal 1960
- 12.1.1.53. Bernard Guest París, 2-III-1960
- 12.1.1.54. Tine de Vries (postal) Amsterdam, 2-VI-1960
- 12.1.1.55. Tine de Vries (postal) Nadal 1960

12.1.2. Carpeta any 1961

- 12.1.2.1. Miquel Tarradell València, 7-II-1961
- 12.1.2.2. " " 27-II-1961
- 12.1.2.3. " " 6-V-1961
- 12.1.2.4. " " 8-V-1961
- 12.1.2.5. " " 23-V-1961
- 12.1.2.6. " " 19-VI-1961
- 12.1.2.7. " " 24-IX-1961
- 12.1.2.8. " " 4-X-1961
- 12.1.2.9. " " 7-XII-1961
- 12.1.2.10. Miquel Batllori Madrid, 13-V-1961
- 12.1.2.11. Miquel Batllori a R. Catardi Madrid, 13-V-1961
- 12.1.2.12. FS a J. Vincentelli 1-VI-1961
- 12.1.2.13. Núria Sales Barna, 5-VII-1961
- 12.1.2.14. Núria Sales Barna, 6-IX-1961
- 12.1.2.15. Núria Sales Barna, 29-X-1961
- 12.1.2.16. Alumnes Escola de Bibliot. VI-1961
(Tarja XIX promoció)
- 12.1.2.17. Jordi Rubió Barna, 25-III-1961
- 12.1.2.18. Joan Colomines Barna, V-1961
- 12.1.2.19. Núria Sales (postal) Madrid, 10-VII-1961
- 12.1.2.20. Pius Arias Mèxic, 26-IX-1961
- 12.1.2.21. John Elliott Cambridge, 18-V-1961
- 12.1.2.22. John Elliott Cambridge, 6-VIII-1961
- 12.1.2.23. J. Mercader Madrid, 6-X-1961
- 12.1.2.24. FS al Pres. Agrup. Cat. Lima Barna, 29-V-1961
(esborrany manuscrit)
- 12.1.2.25. FS al Pres. Ag. Cat. de Lima Barna, 29-V-1961
(còpia mecanografiada)
- 12.1.2.26. L. Solé Sabarís Barna, 7-I-1961
- 12.1.2.27. Ramon Carande Madrid, 1-II-1961

- 12.1.2.28. Ramon Carande Sevilla, 20-X-1961
- 12.1.2.29. Joan Mercader Madrid, 30-I-1961
- 12.1.2.30. Joan Mercader Igualada, 22-VI-1961
- 12.1.2.31. Joan Mercader Madrid, 11-XI-1961
- 12.1.2.32. FS a J. Elliott Barna, 12-V-1961
- 12.1.2.33. A.E. Sloman Liverpool, 2-II-1961
- 12.1.2.34. R. Tasis Barna, 23-X-1961
- 12.1.2.35. Enrique Canito ("Insula") Madrid, 30-IX-1961
- 12.1.2.36. Martorell (Ed. Gustau Gili) 8-III-1961
(Miscel.lània Fontserè)
- 12.1.2.37. E. Canito ("Insula") Madrid, 4-IX-1961
- 12.1.2.38. P. Avelino de Jesus da Costa 23-VII-1961
- 12.1.2.39. Ramon Carande Almendral, 6-I-1961
- 12.1.2.40. Miquel Ginart Montpeller, 28-III-1961
(Pres. F.S Jocs Florals de l'Alguer)
- 12.1.2.41. Comis. Homenatge J. Vincke Madrid, 30-V-1961
- 12.1.2.42. Fernando Solano Saragossa, 4-XII-1961
(Inst. Fernando el Católico)
- 12.1.2.43. FS a F. Solano Barna, 20-XI-1961
- 12.1.2.44. Domènec Guansè Santiago de Xile, 22-XII-1961
(Premis Jocs Florals Xile 1962)
- 12.1.2.45. Romuald M. Díaz Montserrat, 19-XII-1961
- 12.1.2.46. August Marí i Guinart Barna, 7-II-1961
- 12.1.2.47. R. Aramon Barna, 14-IV-1961
- 12.1.2.48. A. Bergós Barna, 4-V-1961
- 12.1.2.49. J.H. Gauze Nivelles (Bèlgica), 8-IV-1961
- 12.1.2.50. Salvador Euras El Vendrell, 27-V-1961
- 12.1.2.51. Ramon Carande Sevilla, 28-III-1961
- 12.1.2.52. Ramon d'Abadal Madrid, 8-V-1961
- 12.1.2.53. A. Bergós (postal) 24-VIII-1961
- 12.1.2.54. Josep Lladonosa 27-VIII-1961
- 12.1.2.55. A.M. Aragó Barna, 31-V-1961
(Asociación Nacional de Archiveros...)
- 12.1.2.56. Ventura Gassol 29-VIII-1961
- 12.1.2.57. R. d'Abadal Barna, 5-VII-1961
- 12.1.2.58. J. Carbonell 25-X-1961
(Salutació nou pare coadjutor Gabriel M. Brasó)
- 12.1.2.59. Ed. Vicens Vives Barna, 15-III-1961
- 12.1.2.60. Ramon Carande. Almendral (Badajoz) 18-I-1961
- 12.1.2.61. Ed. Moll Palma, 20-I-1961
- 12.1.2.62. F. Udina Martorell (tarja) 1961
- 12.1.2.63. Ed. Selecta 25-II-1961
- 12.1.2.64. Manuel Parés Nadal 1961
- 12.1.2.65. Sunyol Vic, 19-II-1961
- 12.1.2.66. R. Aramon Barna, 14-III-1961
- 12.1.2.67. R. Aramon Barna, 6-II-1961
- 12.1.2.68. R. Aramon 6-II-1961
- 12.1.2.69. Ed. Gustau Gili 17-VI-1961
- 12.1.2.70. Antonio de la Torre Madrid, 20-V-1961
- 12.1.2.71. Bergós Barna, 16-V-1961
- 12.1.2.72. J. Mercader Madrid, 23-V-1961
- 12.1.2.73. Rafael Tasis Barna, 5-VI-1961
(Jocs Florals de l'Alguer)

- 12.1.2.74. Ed. Moll Palma, 6-VII-1961
- 12.1.2.75. Baltasar Porcel Barna, 12-VI-1961
- 12.1.2.76. Josep M. Cruzet Barna, 31-V-1961
- 12.1.2.77. Salvador Euras El Vendrell, 31-V-1961
- 12.1.2.78. Ramon Carande Madrid, 29-I-1961
- 12.1.2.79. J. Mercader Igualada, 2-I-1961
- 12.1.2.80. Tomàs Tebé (Homenatge J. Maragall) III-1961
- 12.1.2.81. Osvald Cardona 2-V-1961
- 12.1.2.82. F. Roda 4-VII-1961
- 12.1.2.83. Agrup. Cultural Folklorica Barna, 8-IV-1961
- 12.1.2.84. Pere Puig (Ag. Cult. Folk.) Barna, 18-IV-1961
- 12.1.2.85. FS text "La sardana". 1961
(Còpia mecanografiada d'intervenció radiada)
- 12.1.2.86. Joan Colomines 9-III-1961
- 12.1.2.87. Ramon Carande Sevilla, 13-III-1961
- 12.1.2.88. Alain Goldie Torrelavega, 1-III-1961
- 12.1.2.89. M. Batllori Roma, 24-II-1961
- 12.1.2.90. Josefina Mateu (postal) 1961
- 12.1.2.91. P. Voltes (?) Barna, 15-III-1961
- 12.1.2.92. A.E. Sloman Liverpool, 14-III-1961
- 12.1.2.93. Joan Sunyol Vic, 26-I-1961
- 12.1.2.94. R. Tasis Barna, 17-VIII-1961
- 12.1.2.95. Regina de Solà (telegrama)
- 12.1.2.96. Dolors Cabré Tarragona, 16-X-1961
- 12.1.2.97. Josep M. Cruzet Barna, 28-IX-1961
- 12.1.2.98. J.M. Blanc Barna, 9-X-1961
- 12.1.2.99. Roser Rahola de Vicens Barna, 17-VII-1961
- 12.1.2.100. F. Roda 28-VIII-1961
- 12.1.2.101. M. Dolors Mateu Lisboa, 13-VIII-1961
- 12.1.2.102. Ramon Carande Roma, 15-IX-1961
- 12.1.2.103. Puig Quintana Barna, 9-VIII-1961
- 12.1.2.104. P. Voltes Uppsala, 13-IX-1961
- 12.1.2.105. Joan Mercader (postal) Madrid, 23-X-1961
- 12.1.2.106. Rafael Catardi Alguer, 30-VII-1961
- 12.1.2.107. Enrique Otte Sevilla, 24-IX-1961
- 12.1.2.108. Bco. de Santander Barna, 22-IX-1961
- 12.1.2.109. Francina Solsona Barna, 7-X-1961
- 12.1.2.110. Ramon Prieto Llorens Lima, 17-IX-1961
- 12.1.2.111. Pius Arias Mèxic, 15-X-1961
- 12.1.2.112. Santiago Sobrequés Girona, 19-VIII-1961
- 12.1.2.113. S. Sobrequés Girona, 20-IX-1961
- 12.1.2.114. Joaquim Pla Cargol Girona, 25-XI-1961
- 12.1.2.115. (...) Barna, 29-XI-1961
- 12.1.2.116. Ramon d'Abadal Madrid, 1-XII-1961
- 12.1.2.117. M. Teresa Boada (ANABA) Barna, 2-XI-1961
- 12.1.2.118. Joan Sales (Ed. Ariel) Barna, 1961
- 12.1.2.119. J.M. Lacarra Saragossa, 3-XII-1961
- 12.1.2.120. Pasqual Scanu (en cat.) Sàsser, 4-II-1961
- 12.1.2.121. Pasqual Scanu (postal) 1961
- 12.1.2.122. J.M. Blanc 12-XII-1961
- 12.1.2.123. Joan Colomines (Nobel J. Carner) 12-XII-1961
- 12.1.2.124. Fuerzas Electricas de Cat. 16-X-1961
- 12.1.2.125. Ramon Carande (tarja)

- 12.1.2.126. Antoni Cervelló Montblanc, 18-VIII-1961
- 12.1.2.127. A. Mirambell
- 12.1.2.128. Francesc Almela i Vives. València, 17-IX-1961
- 12.1.2.129. Salvador Euras El Vendrell, 15-IX-1961
- 12.1.2.130. Joan Sales Barna, 19-IX-1961
- 12.1.2.131. Ramon Barqué 20-IX-1961
- 12.1.2.132. Ed. Vicens Vives 1961
- 12.1.2.133. Jordi Rubió. St. Boi de Llobregat, 25-VII-1961
- 12.1.2.134. Scanu i d'altres (postal) Nàpols, 1961
- 12.1.2.135. R. Catardi Alguer, 4-III-1961
- 12.1.2.136. P. Avelino de Jesus da Costa 15-VII-1961
- 12.1.2.137. Duran d'Ocon Mèxic, 27-XI-1961
- 12.1.2.138. "Insula" 15-III-1961
- 12.1.2.139. Frederic Rahola (Ed. Teide) Barna, 2-III-1961
- 12.1.2.140. Soc Gral de Autores Madrid, 18-II-1961
- 12.1.2.141. Cercle Artístic de St. LLuc Barna, 18-IV-1961
- 12.1.2.142. Salvador Euras El Vendrell, 10-V-1961
- 12.1.2.143. R. Carande Sevilla, 7-VI-1961
- 12.1.2.144. Salvador Euras El Vendrell, 23-VI-1961
- 12.1.2.145. R. Aramon Berlin, 26-V-1961
- 12.1.2.146. Ramon Prieto Lima, 3-VI-1961
- 12.1.2.147. Centre Català de Santiago de Xile Nadal 1961
- 12.1.2.148. Joana Raspall Nadal 1961
- 12.1.2.149. José Martinez Ortiz València, 30-XII-1961
(Arxiu de València)
- 12.1.2.150. Bco. Bilbao 29-XII-1961
- 12.1.2.151. Salvador Euras El Vendrell, 13-XII-1961
- 12.1.2.152. Julià Gual (postal) Nadal 1961
- 12.1.2.153. R. d'Abadal (tarja) Nadal 1961
- 12.1.2.154. R. d'Abadal Madrid, 19-V-1961
- 12.1.2.155. Gratiniano Nieto 15-II-1961
(Sec. Dir. Gral. Archivos)
- 12.1.2.156. Pere Benavent Barna, 28-VI-1961
- 12.1.2.157. Antoni Mirambell-Artur Vidal Barna, 30-VI-1961
- 12.1.2.158. R. Catardi- A. Simon Mossa. Alguer, 17-I-1961
- 12.1.2.159. R. Catardi Alguer, 24-II-1961
- 12.1.2.160. FS còpia de carta mecanografiada 1961
- 12.1.2.161. (...) (postal) 7-VIII-1961
- 12.1.2.162. Pere Cisa Premià de Dalt, 15-V-1961
(Homenatge Carles Cardó)
- 12.1.2.163. Sarrià (?) (postal) Serravinyals, XII-1961
- 12.1.2.164. Antonio (Simon) Càller, 2-XI-1961
- 12.1.2.165. Badia (?) 30-V-1961
- 12.1.2.166. Badia (?) 28-VI-1961
- 12.1.2.167. Université de Tolouse. Tolosa de L., 12-XI-1961
- 12.1.2.168. Pèire Roqueta Marsella, 18-III-1961
- 12.1.2.169. P. Roqueta " 10-IX-1961
- 12.1.2.170. Viveto(?) Vice-pres. de l'IEO
(Homenatge P. Roqueta 3-V-1961)
- 12.1.2.171. Ed. Joventut Barna, 10-VI-1961
- 12.1.2.172. R. Catardi a Josep Tarradellas 16-IX-1961
(Amb nota per a FS)
- 12.1.2.173. Pèire Roqueta Marsella, 29-III-1961

12.1.3. Carpeta any 1962

- 12.1.3.1. Joan Mercader Madrid, 4-II-1962
- 12.1.3.2. Pro-Nobel J. Carner Barna, 10-I-1962
- 12.1.3.3. Pro-Nobel J. Carner Barna, 15-I-1962
- 12.1.3.4. J.M. Lacarra Saragossa, 8-I-1962
- 12.1.3.5. Ramon Carande Sevilla, 13-I-1962
- 12.1.3.6. S. Sobrequés Girona, 31-I-1962
- 12.1.3.7. Joana Raspall St. Feliu de Llobregat, 4-II-1962
- 12.1.3.8. R. Olivar Bertrand. Bahía Blanca, 16-II-1962
- 12.1.3.9. René Lech-Walter Perpinyà, 12-X-1962
(Ass. Polytechnique des P.O.)
- 12.1.3.10. R. Lech-Walter Perpinyà, 26-X-1962
- 12.1.3.11. J.M. Piniés Barna, 7-IX-1962
- 12.1.3.12. J.M. Piniés Barna, 11-X-1962
- 12.1.3.13. Ràdio Barcelona Barna, 11-IV-1962
- 12.1.3.14. Frederic Roda 28-I-1962
- 12.1.3.15. Salvador Euras El Vendrell, 24-XII-1962
- 12.1.3.16. P. Voltes Barna, 1-VIII-1962
- 12.1.3.17. Jordi Ruiz Barbey Barna, 22-VIII-1962
- 12.1.3.18. Anscari Mundó Nadal 1962
(Carta d'agraïment d'A. Albareda)
- 12.1.3.19. Antoni Simon Mossa l'Alguer, 13-I-1962

12.1.4. Carpeta any 1963

- 12.1.4.1. Josep Benet Barna, 20-XII-1963
- 12.1.4.2. P. Roqueta (en cat.) Marsella, 18-X-1963
- 12.1.4.3. Artur Vidal Barna, 20-VI-1963
- 12.1.4.4. Joan Colomines Barna, 19-X-1963
- 12.1.4.5. Ferran de Pol Arenys de Mar, 19-XI-1963
- 12.1.4.6. Ferran de Pol Arenys de Mar, 23-XI-1963
- 12.1.4.7. Ferran de Pol Arenys de Mar, 4-XII-1963
- 12.1.4.8. Institut d'Estudis Occitans 1963
- 12.1.4.9. Stephen S. Taylor 6-VII-1963
(Wo's Who in Spain)
- 12.1.4.10. Renouard 15-XII-1963
- 12.1.4.11. J.M. Lladó Figueres Barna, 10-XII-1963
- 12.1.4.12. Ramon Arrufat-Dídac de Segarra. 7-XI-1963
- 12.1.4.13. Soc. Gral de Autores Madrid, 8-XI-1963
- 12.1.4.14. R. Dalmau Barna, 11-XII-1963
- 12.1.4.15. J. Louis Roure Perpinyà, 1-XII-1963
- 12.1.4.16. Ramon Calaf Barna, 31-X-1963
- 12.1.4.17. Jordi Rubió i Balaguer 12-X-1963
- 12.1.4.18. Vicente Sanchez Muñoz Madrid, XII-1963
(Servicio Nacional de Lectura)
- 12.1.4.19. J. Juretschke Madrid, 30-IX-1963
(Miscellanea Vincke)
- 12.1.4.20. Joaquim Pla Cargol Girona, 25-XI-1963
- 12.1.4.21. Ventura Gassol. St. Martin le Beau, 28-X-1963
- 12.1.4.22. A. Bruckner Stuttgart, IX-1963
(Encyclopaedia Medii Aevi Occidentalis)

- 12.1.4.23. A. Bruckner " IX-1963
- 12.1.4.24. Johannes Vincke Barna, 19-X-1963
(Homenatge al Dr. Mn. Josep Vives)
- 12.1.4.25. A. Mirambell Barna, 1-XI-1963
- 12.1.4.26. Alberto Assalit IX-1963
- 12.1.4.27. Governador Civil de Barna 19-XII-1963
- 12.1.4.28. R. Olivar Nova York, 21-XII-1963
- 12.1.4.29. Albert Manent 2-VIII-1963
- 12.1.4.30. Hilda Grassotti Buenos Aires, 20-IX-1963
(Homenatge Claudio Sanchez Albornoz)
- 12.1.4.31. Joaquim d'Arquer Vigo, 17-V-1963
- 12.1.4.32. Joana Raspall. St. Feliu Llobregat, 4-VI-1963
- 12.1.4.33. J. Hernandez Mora Maó, 10-IV-1963
- 12.1.4.34. Julio Zubiburu (tarja) 12-VII-1963
- 12.1.4.35. P. Scanu (postal) l'Alguer, 18-VIII-1963
- 12.1.4.36. R. Olivar (postal) Detroit, 16-VII-1963
- 12.1.4.37. F. Roda Barna, 3-VII-1963
- 12.1.4.38. Hilda Grassotti Buenos Aires, 8-X-1963
- 12.1.4.39. Club d'Amics de la UNESCO 26-X-1963
- 12.1.4.40. Costa-Horts Mèxic, 6-VI-1963
- 12.1.4.41. Geoffrey Ribbans Sheffiel, I-1963
- 12.1.4.42. Orfeo Badaloní VIII-1963
- 12.1.4.43. Joaquim Pla Cargol Girona, 18-XII-1963
- 12.1.4.44. Pius Arias Mayol Mèxic, 1-VII-1963
- 12.1.4.45. Ventura Gassol 15-I-1963
- 12.1.4.46. René Llech-Walter (en cat.) Perpinyà, 24-I-1963
- 12.1.4.47. J. Mercader Igualada, 2-IX-1963
- 12.1.4.48. Gerard i Eva (postal) 1963
- 12.1.4.49. D. Cabré (postal i poema) Nadal 1963
- 12.1.4.50. Joan Perez IX-1963
- 12.1.4.51. J. Mercader Madrid, 11-X-1963
- 12.1.4.52. S. Sobrequés Girona, 10-III-1963
- 12.1.4.53. Felix Millet Maristany 20-III-1963
- 12.1.4.54. Agrupació Dramàtica de B. 9-VIII-1963
- 12.1.4.55. Agr. Dram. de B. 9-IX-1963
- 12.1.4.56. A. Bergós Barna, 23-XII-1963
- 12.1.4.57. Club d'Amics de la UNESCO Barna, 28-V-1963
- 12.1.4.58. Club d'amics de la UNESCO Barna, 27-IX-1963
- 12.1.4.59. Salvador Euras El Vendrell, 18-II-1963
- 12.1.4.60. Salvador Euras El Vendrell, 16-III-1963
- 12.1.4.61. A. Bergós Barna, 15-XI-1963
(Carta adjunta de l'Abat de Poblet E.M. Garreta)
- 12.1.4.62. Edmond M. Garreta a J. Bergós 1-XI-1963
- 12.1.4.63. ASCLF Valls, 1-XII-1963
- 12.1.4.64. J. Horta Barna, 10-VI-1963
(Homenatge a Joan Oliver)
- 12.1.4.65. Salvador Moragas Premià de Mar, 1963
- 12.1.4.66. Joaquim Pla Cargol Girona, 8-XI-1963
- 12.1.4.67. Tomàs Tebé Barna, 17-XI-1963
- 12.1.4.68. H. Kellenbez Köln-Lindenthal, 3-V-1963
- 12.1.4.69. Lluís Nonell (Ed. Alpha) 6-III-1963
- 12.1.4.70. A. Bergós Lleida, 27-VIII-1963
- 12.1.4.71. Pierre Emmanuel (IEO) París, 26-VI-1963

- 12.1.4.72. Francesc Vallverdú 27-XII-1963
 12.1.4.73. Ramon Carande (amb foto) Nadal 1963
 12.1.4.74. F. Millet i Maristany 1-X-1963
 12.1.4.75. R. Aramon 27-XII-1963
 12.1.4.76. Soc. Gral de Autores Madrid, 21-XII-1963
 12.1.4.77. Maria Borràs Vda. Cruzet Barna, XII-1963
 12.1.4.78. Felix Millet i M. Barna, XII-1963
 12.1.4.79. Joseph Saltó (en cat.) París, 2-X-1963
 12.1.4.80. Joseph Saltó París, 26-X-1963
 12.1.4.81. Orfeó Català 7-VIII-1963
 12.1.4.82. Frederic Roda 1-XII-1963
 12.1.4.83. F. Cuito París, 11-XII-1963
 12.1.4.84. A. Duran i Sampere (Nobel J. Carner) 12-I-1963
 12.1.4.85. Francesc Almela i Vives València, 25-XI-1963
 12.1.4.86. Herman Kellenbenz Köln, 28-II-1963
 12.1.4.87. Juan Vernet 9-III-1963
 (Sec. de la Reial Ac. de Bones Lletres de B.)
 12.1.4.88. A. Bergós Barna, 29-VII-1963
 (Adjunta carta de Morgades)
 12.1.4.89. Bernat de Morgades. Poblet, 20-VII-1963
 12.1.4.90. Francesc de P. Llach Olot, 28-VII-1963
 12.1.4.91. Carola Ribaudí Igualada, 5-VIII-1963
 12.1.4.92. Carola Ribaudí Igualada, 31-VIII-1963
 12.1.4.93. Aurora Díaz Plaja Barna, 16-XI-1963
 12.1.4.94. FS a Andreu Brugués Barna, 4-X-1963
 (Ponent de Cultura de la Diputació de Barna)
 12.1.4.95. M. Teresa Ferrer Gènova, 22-X-1963
 12.1.4.96. Costa-Horts Mèxic, 16-X-1963
 12.1.4.97. Josep Pineda Nadal 1963
 12.1.4.98. P. Romuald Montserrat, Advent 1963
 12.1.4.99. R. Adroher Barna, 20-XII-1963
 (Colla "Ferran Soldevila" Agrupament scout)
 12.1.4.100. Mercè Argemí Nadal 1963
 12.1.4.101. (...) (postal) 16-X-1963
 12.1.4.102. Duran d'Ocon Mèxic, 21-IV-1963
 12.1.4.103. Manuscrit FS 1963
 12.1.4.104. P. Roqueta 26-IX-1963
 (3 retalls de premsa)
 12.1.4.105. Martin H. Bush (Siracuse University) 4-X-1963
 12.1.4.106. M. H. Bush 2-XII-1963
 12.1.4.107. FS. a M.H. Bush (còpia mecanografiada)
 12.1.4.108. Pèire Roqueta (en occità) 4-VIII-1963

Unitat d'instal.lació 13

13.1. Correspondència anys 1964-1971

13.1.1. Carpeta any 1964

- 13.1.1.1. FS al Ctè Nobel (Josep Carner) 22-I-1964
 13.1.1.2. FS a Pau Garsaball Barna, 22-IV-1964
 13.1.1.3. Josep Benet Barna, 5-XI-1964
 13.1.1.4. A. Bruckner Bàle, 15-V-1964

(Enciclopaedia Medii Aevi)

- 13.1.1.5. FS a Fontbernat 7-I-1964
13.1.1.6. Joan Fuster Sueca, 16-VI-1964
13.1.1.7. Joan Fuster Sueca, 17-IX-1964
13.1.1.8. Ramon Carande 31-III-1964
13.1.1.9. Kenneth Oblund. Sweden Sundsvall, 1-V-1964
13.1.1.10. L. Ferran de Pol Arenys de Mar, 31-I-1964
13.1.1.11. L. Ferran de Pol " 2-X-1964
13.1.1.12. Full de l'homenatge a FS X-1964
13.1.1.13. Edmon M. Garreta (Abat de Poblet) 14-III-1964
13.1.1.14. E.A. de Maeyer Bruxelles, 3-VIII-1964
(*"Who's Who in Europe"*)
13.1.1.15. E. Fort i Cogul Barna, 19-VI-1964
13.1.1.16. Dir, Gral de Archivos Madrid, 14-V-1964
13.1.1.17. M. Angeles Bosch 5-X-1964
13.1.1.18. Pere Barna, 1-X-1964
13.1.1.19. Dalmau 13-IV-1964
13.1.1.20. Ed. Aedos 31-XII-1964
13.1.1.21. J. Mercader (tarja) Madrid, 11-XI-1964
13.1.1.22. A. Bruckner Bâle, 15-IV-1964
(Enciclopaedia Medii Aevi)
13.1.1.23. P. Romuald M. Diaz Montserrat, 11-XII-1964
13.1.1.24. Carme Batlle Barna, 31-X-1964
13.1.1.25. Joaquim Pla Cargol Girona, 9-XII-1964
13.1.1.26. Miquel Fabr  i Font Barna, 26-XI-1964
13.1.1.27. Pere Cisa Premià de Dalt, 1-XI-1964
13.1.1.28. J. Boixareu (Gremi Llibreters) 1-XII-1964
13.1.1.29. Josep Rillaud (?) Barna, 30-XI-1964
13.1.1.30. Josep Pineda Barna, 23-XI-1964
13.1.1.31. Martin H. Bush (Syracuse Univ.) 21-IX-1964
13.1.1.32. Francesc Miquel 1964
13.1.1.33. Joan Mercader Madrid, 26-X-1964
13.1.1.34. Ramir Ollé Barna, 20-III-1964
(Centre Comarcal Lleidatà)
13.1.1.35. Duran d'Ocon Mèxic, 1964
13.1.1.36. J.E. Martínez Ferrando Alzira, 31-X-1964
13.1.1.37. Rosalia Guillaumes Barna, 26-X-1964
13.1.1.38. Miquel Guinart Montpeller, 11-XI-1964
13.1.1.39. Carles Sala Nadal 1964
13.1.1.40. Tomàs Roig i Llop (tarja) 1964
13.1.1.41. Bibl. Nacional 1-XII-1964
13.1.1.42. Bco. Santander 6-XI-1964
13.1.1.43. O. Duran d'Ocon Mèxic, 1964
13.1.1.44. XXII Promoció Bibliotecàries Barna, 5-XII-1964
13.1.1.45. A. Bergós Barna, 29-XI-1964
13.1.1.46. A. Bergós Agramunt, 13-VII-1964
13.1.1.47. Amadeu J. Soberanas Lisboa, 20-VII-1964
13.1.1.48. Emília Bardina X-1964
13.1.1.49. Enric Dachs Barna, 4-XII-1964
13.1.1.50. O. Duran d'Ocon 13-XII-1964
13.1.1.51. Amadeu J. Soberanas Tarragona, 26-VI-1964
13.1.1.52. R. Menendez Pidal Madrid, 7-I-1964
13.1.1.53. Joan Colomines Barna, 17-I-1964

- (Nobel Carner)
- 13.1.1.54. M. Teresa Boada Arenys de Mar, 25-VIII-1964
- 13.1.1.55. M. Teresa Boada Barna, 25-IX-1964
(ANABA, FS president)
- 13.1.1.56. M. del Carme Ribé Barna, 14-X-1964
- 13.1.1.57. Soc. Gral. de Autores Madrid, 16-IX-1964
- 13.1.1.58. Rafael Tasis Barna, 16-X-1964
- 13.1.1.59. Dir. Bibl. U. de B. 22-X-1964
- 13.1.1.60. Club d'Amics de la UNESCO 28-X-1964
- 13.1.1.61. Rafael Tasis Barna, 14-X-1964
- 13.1.1.62. Carme i Lluís Pessa 1964
- 13.1.1.63. P. Roqueta Marsella, 1-III-1964
(Amb retalls de premsa)
- 13.1.1.64. P. Scanu (telegrama) 27-IV-1964
- 13.1.1.65. "Levante-Jornada" València, 15-VI-1964
(Comision Paco Soriano)
- 13.1.1.66. "Levante-Jornada" València, 30-VI-1964
- 13.1.1.67. Pres. Diputació de Barna Barna, 21-II-1964
- 13.1.1.68. Joan B. Cuyàs Barna, 17-V-1964
- 13.1.1.69. Jaume Garròs (postal) 18-XII-1964
- 13.1.1.70. H. Petzolt Wiesbaden, 19-II-1964
- 13.1.1.71. Maria Vinyes de Ventura Sabadell, 8-VI-1964
- 13.1.1.72. Català IX-1964
- 13.1.1.73. M. A. Bosch (Ed. Planeta) 9-X-1964
- 13.1.1.74. Joseph Deloncle (tarja) Perpinyà, 1964
- 13.1.1.75. J.M. Boixareu (Gremi Llibreters) 5-II-1964
- 13.1.1.76. J.E. Martinez Ferrando Alzira, 30-V-1964
- 13.1.1.77. Joan Mercader Igualada, 30-VIII-1964
- 13.1.1.78. Lluís Alpera València, Nadal 1964
- 13.1.1.79. Miquel Batllori 14-VII-1964
- 13.1.1.80. Miquel Batllori Roma, 24-VIII-1964
- 13.1.1.81. M. Teresa Ferrer Roma, 15-IV-1964
- 13.1.1.82. Jaume Piulachs Barna, 22-V-1964
- 13.1.1.83. Dir. Gral. Archivos Madrid, 15-IV-1964
- 13.1.1.84. Artur Vidal Solà Barna, 2-VI-1964
- 13.1.1.85. Artur Vidal Solà 17-VII-1964
- 13.1.1.86. Jaume Piris Barna, 10-VI-1964
- 13.1.1.87. Club d'Amics de la UNESCO 2-I-1964
- 13.1.1.88. Charles Emmanuel Dufourcq (tarja) 1964
- 13.1.1.89. Albert Manent 28-VII-1964
- 13.1.1.90. Joquim Pla Cargol 10-II-1964
- 13.1.1.91. Martin H. Bush 7-III-1964
- 13.1.1.92. Josep Oliveres Cama Barna, 26-I-1964
- 13.1.1.93. R. Aramon III-1964
- 13.1.1.94. Josep M. Llompart (Ed. Moll) 24-VI-1964
- 13.1.1.95. Constantin Marinescu Sevres, Pasqua 1964
- 13.1.1.96. Sociedad de Autores Barna, 14-IV-1964
- 13.1.1.97. R. Aramon Barna, 8-VIII-1964
- 13.1.1.98. "Serra d'Or" 8-VI-1964
- 13.1.1.99. Modest Sala Barna, 26-I-1964
- 13.1.1.100. Mercè Argemí (postal) Atenes, 14-III-1964
- 13.1.1.101. Jacques Pochon Barna, 12-III-1964
(Institut Francès)

- 13.1.1.102. Club d'Amics de la UNESCO 31-III-1964
- 13.1.1.103. Emilio Saez (Univ. de Barna) Barna, 11-I-1964
- 13.1.1.104. Francesc de P. LLach Olot, 4-II-1964
- 13.1.1.105. R. Aramon Barna, 13-IV-1964
- 13.1.1.106. Pere Vicens Barna, 14-IV-1964
- 13.1.1.107. M. Gual (?) Tarragona, 23-VI-1964
- 13.1.1.108. (...) (postal) Sigüenza, 4-IX-1964
- 13.1.1.109. (...) Cagliari, 21-X-1964
- 13.1.1.110. (...) Avinyonet de Puigventós, 23-XI-1964
- 13.1.1.111. Mutualidad Personal de Archiv. Madrid, 3-X-1964
- 13.1.1.112. " Madrid, 9-X-1964
- 13.1.1.113. " Madrid, 24-XI-1964
- 13.1.1.114. J. Mercader Madrid, 16-III-1964
- 13.1.1.115. Josep Carner 22-IV-1964
- 13.1.1.116. Martin H. Bush (Syracuse Univ.) 21-IV-1964
- 13.1.1.117. M. H. Bush 18-VIII-1964
- 13.1.1.118. Ernest Lluch Barna, 27-VIII-1964
- 13.1.1.119. Pèire Roqueta 20-V-1964
- 13.1.1.120. P. Roqueta 28-VI-1964
- 13.1.1.121. P. Roqueta 10-XI-1964
- 13.1.1.122. FS a Martin H. Bush 28-II-1964
(esborrany i còpia mecanografiada)
- 13.1.1.123. FS a M.H. Bush (esborrany manuscrit) 1964

13.1.2. Carpeta Doctorat honoris causa per la Universitat de Montpeller

- 13.1.2.1. Enric Guiter Perpinyà, 25-XI-1963
- 13.1.2.2. Pèire Roqueta Marsella, 28-VIII-1963
- 13.1.2.3. E. Guiter Perpinyà, 9-I-1964
- 13.1.2.4. E. Guiter Perpinyà, 16-I-1964
- 13.1.2.5. G. Richard (rector) Montpeller, 3-X-1964
- 13.1.2.6. E. Guiter Perpinyà, 16-X-1964
- 13.1.2.7. G. Richard Montpeller, 22-X-1964
- 13.1.2.8. FS a G. Richard Barna, 26-X-1964
- 13.1.2.9. E. Guiter Perpinyà, 26-X-1964
- 13.1.2.10. G. Richard Montpeller, 26-X-1964
- 13.1.2.11. "Midi Libre" (retall de premsa) 9-XI-1964
- 13.1.2.12. E. Guiter Perpinyà, 29-XI-1964

13.1.3. Carpeta Projecte de Diccionari de Biografies Catalanes

- 13.1.3.1. J. Carreres i Artau Barna, 4-XI-1965
- 13.1.3.2. Elies Serra Ràfols La Laguna, 29-X-1964
- 13.1.3.3. S. Sobrequés Girona, 9-XII-1963
- 13.1.3.4. S. Sobrequés Girona, 9-II-1964
- 13.1.3.5. J. Carreres i Artau Barna, 19-II-1965
- 13.1.3.6. J. Carreres i Artau Barna, 6-V-1965
- 13.1.3.7. J.E. Martinez Ferrando 2-II-1964
- 13.1.3.8. " 14-III-1964
- 13.1.3.9. " 23-III-1964
- 13.1.3.10. " 27-IV-1964
- 13.1.3.11. " 16-VII-1964
- 13.1.3.12. " 12-IX-1964

- 13.1.3.13. Domènec Guaé Barna, 8-IV-1964
- 13.1.3.14. D. Guansé 8-IX-1964
- 13.1.3.15. Joan Mercader Madrid, 22-IV-1964
- 13.1.3.16. J.V. Foix Barna, 15-II-1964
- 13.1.3.17. Aurora Diaz-Plaja Barna, 29-V-1964
- 13.1.3.18. Joan Reglà València, 9-I-1964
- 13.1.3.19. Joan Reglà (tarja) s/d
- 13.1.3.20. Sebastià Gasch Barna, 13-XII-1963
- 13.1.3.21. Miquel Batllori Roma, 24-XII-1963
- 13.1.3.22. Rafael Catardi l'Alguer, 13-III-1964
- 13.1.3.23. Anscari Mundó Montserrat, 28-XII-1963
- 13.1.3.24. Josep M. Pi Sunyer Barna, 10-XII-1963
- 13.1.3.25. Anselm M. Albareda Roma, 19-XII-1963
- 13.1.3.26. LLista de músics s/d
- 13.1.3.27. E. Valls s/d
- 13.1.3.28. E. Valls s/d

13.1.4. Carpeta any 1965

- 13.1.4.1. Club Amics UNESCO 26-V-1965
- 13.1.4.2. FS a Yvonne 27-X-1965
- 13.1.4.3. Tomàs Tebé (Ed. Selecta) 17-III-1965
- 13.1.4.4. FS a menorquina desconeguda 18-XI-1965
- 13.1.4.5. J.E. Martinez Ferrando La Cañada, 6-IV-1965
- 13.1.4.6. FS a Maria Borràs Vda. Cruzet Barna, 28-II-1965
- 13.1.4.7. J. Pineda Fargas Seva, 20-VII-1965
- 13.1.4.8. Maria Borràs 25-II-1965
- 13.1.4.9. Repertoire Int. de Médiévistes 7-IV-1965
- 13.1.4.10. P. Voltes Barna, 13-V-1965
- 13.1.4.11. FS a Yvonne (postal) Naples, 26-X-1965
- 13.1.4.12. A. Bruckner (Enciclopaeida) Basle, 3-II-1965
- 13.1.4.13. Ernest Kletl (en alemany) 12-V-1965
(Enciclopaedia Medii Aevi)
- 13.1.4.14. E. Kletl Stuttgart, 27-VII-1965
- 13.1.4.15. Eva i Mª Blanca Serra Atenes, IV-1965
- 13.1.4.16. Josep Pineda i Fargás Barna, 10-IV-1965
- 13.1.4.17. 1er. Session d'Histoire Religieuse 1965
- 13.1.4.18. M^a LLuïsa Solà Barna, 1-VII-1965
- 13.1.4.19. Ed. Mediterrà SA Barna, 22-VI-1965
- 13.1.4.20. Angel Cao i LLuïsa Dedola Càller, 10-II-1965
- 13.1.4.21. Fernando Solano Saragossa, 28-IV-1965
(Inst. Fernando el Cat.)
- 13.1.4.22. Dir. Gral de Archivos Madrid, 24-V-1965
- 13.1.4.23. Mutualidad Personal Arch. Madrid, 3-III-1965
- 13.1.4.24. M. Mussons i Artigas Barna, 20-II-1965
- 13.1.4.25. Eva Trommer Neuchâtel, 10-VI-1965
- 13.1.4.26. F. Solano Saragossa, 16-I-1965
- 13.1.4.27. F. Solano Saragossa, 25-II-1965
- 13.1.4.28. J.E. Martinez Ferrando Alzira, 12-I-1965
- 13.1.4.29. Joan Mercader Madrid, 21-V-1965
- 13.1.4.30. Alfons Cucó València, 4-V-1965
- 13.1.4.31. Tomàs Tebé (Ed. Selecta) 26-V-1965
- 13.1.4.32. Testor(?) 3-V-1965

- 13.1.4.33. Albert Balart - Rosa Muniesa 25-I-1965
- 13.1.4.34. Biblioteca Nacional Madrid, 2-III-1965
- 13.1.4.35. R. Dalmau Barna, 15-IV-1965
- 13.1.4.36. Rafael Olivar Bertrand New York, 18-I-1965
- 13.1.4.37. Joan Maluquer de Motes Barna, 7-VII-1965
- 13.1.4.38. "Serra d'Or" Barna, 25-V-1965
- 13.1.4.39. R. Dalmau 1965
- 13.1.4.40. Fernando Solano Barna, 4-V-1965
- 13.1.4.41. Joan Pons Palma, 24-V-1965
- 13.1.4.42. Maria Serrallach 18-III-1965
- 13.1.4.43. Enric Bagué 24-I-1965
- 13.1.4.44. Domènec Guansé Barna, 3-I-1965
- 13.1.4.45. Antonio Maranguin(?) Roma, 19-II-1965
(Universitat de Pisa)
- 13.1.4.46. Sociedad de Autores Madrid, 8-IV-1965
- 13.1.4.47. Philippe Wolff. Tolosa de Llenguadoc, 2-II-1965
(Universitat de Tolosa de L.)
- 13.1.4.48. Ed. Aedos Barna, 2-IV-1965
- 13.1.4.49. Club d'Amics de la UNESCO Barna, 1-IV-1965
- 13.1.4.50. T. Hostalrich / M. Fàbregas Barna, 18-III-1965
- 13.1.4.51. Francina Solsona (tarja) VI-1965
- 13.1.4.52. Caja de Ahorros Provincial I-1965

13.1.5. Carpeta Període 1960-1965 (Sense data)

- 13.1.5.1. FS recomanació de J. Mercader (manuscrit) 1954(*)
- 13.1.5.2. Miracle (Ed. Selecta)
- 13.1.5.3. Antonio e Maria Antonietta Pais (tarja)
- 13.1.5.4. Felip Mateu i Llopis (tarja)
- 13.1.5.5. Dr. A. Pedro Pons (tarja)
- 13.1.5.6. E. Bagué i Pilar C. de Bagué (tarja)
- 13.1.5.7. F. Solsona
- 13.1.5.8. Tomàs Berdier i Montserrat Carrencà (tarja)
(Vilafranca del Penedès)
- 13.1.5.9. Bruce Hilton-Tapp (tarja)
- 13.1.5.10. Miquel Gil Pallejà
- 13.1.5.11. Amadeu Soberanas Lleó. Tarragona
- 13.1.5.12. Ed. Aedos (tarja)
- 13.1.5.13. Josep M. Lacarra (tarja)
- 13.1.5.14. Mrs. Geoffrey Ribbans (nadala)
- 13.1.5.15. Agr. Dramàtica de B.
- 13.1.5.16. Ramon Peypoch (nadala) Mèxic
- 13.1.5.17. Ed. Aedos
- 13.1.5.18. Pere Ribera i Ferran (tarja)
- 13.1.5.19. Costa-Horts Mèxic
- 13.1.5.20. Elena Louvre(?) London
- 13.1.5.21. Jordi Torras Comamala (tarja)
- 13.1.5.22. Duran d'Ocon (Sobre el Don Joan)
- 13.1.5.23. R. Dalmau (Episodis)
- 13.1.5.24. Joan Mercader (postal) Igualada, 18-VIII-1964?
- 13.1.5.25. FS (esborrany de carta sobre Don Joan)
- 13.1.5.26. Albert Manent

- 13.1.5.27. (...) Postal Stuttgart
- 13.1.5.28. Josep Carner. Buxelles, (Sobre El ben cofat...)
- 13.1.5.29. FS a A. Brukner (esborrany sobre Enciclopaedia)
(En el revers, FS a ? esborrany carta en català)
- 13.1.5.30. P. Roqueta. Marsella. (1963?)
- 13.1.6. Carpeta any 1966
- 13.1.6.1. Maria Luz i Ramon Morales (felicitació) 1966
- 13.1.6.2. Ferran de Pol Arenys, 14-II-1966
- 13.1.6.3. Josep Pineda (?) (postal) Puerto Rico, 1966
- 13.1.6.4. Anita (postal) 1966
- 13.1.6.5. Acta Reunió Omnium Cultural 28-X-1966
- 13.1.6.6. Aurea Javierre Madrid, 13-IV-1966
- 13.1.6.7. Carles Pi Sunyer a Rafael Dalmau 1966
- 13.1.6.8. Mercè Argemí Illa de Rodes, 13-V-1965(*)
- 13.1.6.9. Pasqual Scanu Sàsser, 18-V-1965(*)
- 13.1.6.10. S. Sobrequés Girona, 11-IV-1966
(Esquema focus urgellistes/antiurgellistes)
- 13.1.6.11. A. Bergós Barna, 20-V-1966
- 13.1.6.12. Julian Marias Madrid, 29-XI-1966
- 13.1.7. Carpeta any 1967 i Període 1966-1968 (Sense data)
- (Any 1967)
- 13.1.7.1. FS a Yvonne Chavornay, 2-XI-1967
- 13.1.7.2. Opuscle "Antologia Històrica de la Música Cat."
- 13.1.7.3. Ramon Carande. Almendral (Badajoz) 30-XII-1967
(Sobre càtedra Jordi Nadal)
- 13.1.7.4. Núria Sales (postal) I-1967
- 13.1.7.5. Ferran de Pol Cifuentes (Alcarria) 6-XI-1967
- 13.1.7.6. Fernando Solano Saragossa, 7-XI-1967
- 13.1.7.7. Joan Triadú (Ed. Spes) Barna, 14-VI-1967
- 13.1.7.8. Ramon d'Abadal (tarja)
- 13.1.7.9. M. Carme Ribé Barna, XII-1967
- 13.1.7.10. S. Sobrequés - Flor Callicó Nadal 1967
- 13.1.7.11. Publia (tarja) 1967
- 13.1.7.12. Núria Sales 20-II-1967
- 13.1.7.13. The Military History Society Ireland IV-1968(*)
(Will Lead a Tour to the Battlefield of Almansa)
- 13.1.7.14. P. Roqueta (en occità) Marsella, 21-XII-1967
- 13.1.7.15. Univesitat d'Aix Marsella, 29-XII-1967(*)
- 13.1.7.16. M. Dolors Pujol de Capdevila. Reus, 11-I-1967
- 13.1.7.17. Consol Pastor (condol mort Carles) 13-I-1967
- 13.1.7.18. Clara Royo (tarja) 1967
- 13.1.7.19. Marcos A. Hernandez I-1967
- 13.1.7.20. M. Carme Ribé i altres 1967
- 13.1.7.21. Pere Lloret Barna, 11-I-1967
- 13.1.7.22. Jordi Rubió i Balaguer Barna, 9-I-1967
- 13.1.7.23. Ministerio de Inf. i Turismo Madrid, 13-I-1967
- 13.1.7.24. J. Hernandez Mora Maó, 26-IX-1967
- 13.1.7.25. Emilio Saez (Univ. de Barna) Barna, 25-X-1967
- 13.1.7.26. Yvonne a FS 19-XI-1967

- 13.1.7.27. A. Bergós   Barna, 18-XII-1967
- 13.1.7.28. Servei d'Informació Nacional Català   5-VIII-1967
(Londres, núm 55)
- 13.1.7.29. Servei d'Inf. Nac. Cat. (núm 61)   5-X-1967
- 13.1.7.30. P. Scanu (nadala i poemes) Nadal 1967
(En el sobre, paraules per a R. Aramon)

(Període 1966/1968. Sense data)

- 13.1.7.31. Signatures homenatge per la seva jubilació
- 13.1.7.32. R. Dalmau (Episodis)
- 13.1.7.33. R. Dalmau   "
- 13.1.7.34. Osvald Cardona (tarja)
- 13.1.7.35. "L'infantil"
- 13.1.7.36. Manuel Parés i Estrella Casas (tarja)
- 13.1.7.37. B. Central (valors)
- 13.1.7.38. "Serra d'Or"   Barna, 8-I-1967(?)
(Estrena a Buenos Aires Aprenent de suicida)
- 13.1.7.39. R. Dalmau (Episodis)
- 13.1.7.40. Ed. Selecta (tarja)
- 13.1.7.41. Nota Guillem d'Efak, veu de Mallorca
- 13.1.7.42. R. Dalmau (Episodis)
- 13.1.7.43. Duran d'Ocon
- 13.1.7.44. M. & Mme. Pierre Vilar (tarja) París
- 13.1.7.45. Ramon Gaya (tarja) Cornellà de Llobregat
- 13.1.7.46. FS-Yvonne Lepage de Soldevila (tarja)
- 13.1.7.47. (...) Edició conjunta Don Joan, L'hostal de l'amor
- 13.1.7.48. Yvonne a Eva Trommer   s/d
- 13.1.7.49. Yvonne   s/d

i Albert i Francina

13.1.8. Carpeta anys 1968-1969

(Any 1968)

- 13.1.8.1. R. Dalmau   1968
- 13.1.8.2. Jordi Rubió   Barna, 25-XI-1968
- 13.1.8.3. Ramon Aramon   21-I-1968
- 13.1.8.4. Bibliotecàries (postal)   7-V-1968
(M. Antònia Cot, M. Teresa Boada, M. Carme Ribé,
M. Rossell, Francina Solsona, Núria Cot)
- 13.1.8.5. (...) (postal)   11-IV-1968
- 13.1.8.6. J. Oliver (Ed. Aymà)   7-VI-1968
- 13.1.8.7. Ed. 62   Barna, 31-I-1968
- 13.1.8.8. Philippe Wolff   Tolosa de Llenguadoc, 5-I-1968
- 13.1.8.9. René Lech-Walter   Perpinyà, Bon any 1968
- 13.1.8.10. Isabel Muntaner   Badalona, 1-II-1968
- 13.1.8.11. Núria Sales   Massy, 15-I-1968
- 13.1.8.12. (...)   4-I-1968
- 13.1.8.13. Carlos Seco Serrano   23-I-1968
- 13.1.8.14. "Tele Estel"   Barna, 3-I-1968
- 13.1.8.15. "Tele Estel"   6-V-1968
- 13.1.8.16. J. Hernandez Mora   9-IV-1968
- 13.1.8.17. Burèu du Consistòri Felibrige   Toló, 24-IV-1968

- 13.1.8.18. R. Aramon 1-II-1968
- 13.1.8.19. " 8-III-1968
- 13.1.8.20. " 10-IV-1968
- 13.1.8.21. " 10-IV-1968
- 13.1.8.22. Joan Triadú (Centenari Fabra) Barna, 31-I-1968
- 13.1.8.23. F. Solsona 27-IV-1968
- 13.1.8.24. Colonel Pascot París, 4-I-1968
- 13.1.8.25. Jaume Aymà Barna, 14-VI-1968
- 13.1.8.26. Ramon Carande 7-V-1968
- 13.1.8.27. P. Bohigas, C. Batlle i altres 24-III-1968
- 13.1.8.28. Josep Iglesias Barna, 20-II-1968
- 13.1.8.29. Ferran de Pol 7-II-1968
- 13.1.8.30. Proliber Madrid, 13-III-1968
- 13.1.8.31. Joan Colomines Madrid 1968
- 13.1.8.32. F. Solsona i M. Mercè Rossell 22-IV-1968
- 13.1.8.33. Isabel Muntaner Badalona, 7-V-1968
- 13.1.8.34. (Grup) Vic. Commemoració St. Benet 1968
- 13.1.8.35. Caja de Ahorros Provincial 26-III-1968
- 13.1.8.36. Association Polytechnique Perpinyà, 5-I-1968
- 13.1.8.37. Juan Grijalbo 18-IV-1968
- 13.1.8.38. Bco. Central 6-II-1968
- 13.1.8.39. Telefónica (rebut) II-III-1968
- 13.1.8.40. Caja de Ahorros Provincial (valors) 15-III-1968
- 13.1.8.41. Jordi Rubió i Balaguer Barna, 10-I-1968

(Any 1969)

- 13.1.8.42. F. Solsona i M. Mercè Rossell. Madrid, 11-I-1969
- 13.1.8.43. Grup ANABA Martorell, 24-III-1969
- 13.1.8.44. Omnium Cultural 21-IV-1969
- 13.1.8.45. Isabel Muntaner Badalona, 8-V-1969
- 13.1.8.46. FS a Yvonne 18-VI-1969
- 13.1.8.47. Maur M. Boix Montserrat, 29-X-1969
- 13.1.8.48. Isabel Muntaner Badalona, 27-XI-1969

13.1.9. Carpeta 1970-1971

(Any 1970)

- 13.1.9.1. A. Bergós (postal) Montblanc, 6-IX-1970
- 13.1.9.2. A. Bergós Verdú, 6-VII-1970
- 13.1.9.3. R. Olivar St. Remy de Provence, 20-VI-1970
- 13.1.9.4. Grup València, X-1970(?)
(E. Giralt, A. Boscolo, Ph. Wolff, S. Sobrequés)
- 13.1.9.5. M. Coll i Alentorn 5-VI-1970
- 13.1.9.6. M. Coll i Alentorn 25-IX-1970
- 13.1.9.7. Joan Sales Barna, 6-V-1970
- 13.1.9.8. " 3-VI-1970
- 13.1.9.9. " 12-VI-1970
- 13.1.9.10. " 31-VII-1970
- 13.1.9.11. " 21-VIII-1970
- 13.1.9.12. " 3-IX-1970
- 13.1.9.13. " 18-IX-1970
- 13.1.9.14. " 5-XI-1970
- 13.1.9.15. Josep M. Capdevila Banyoles, 4-V-1970

- 13.1.9.16. J.M. Capdevila " 10-VII-1970
 13.1.9.17. J.M. Capdevila " 18-VI-1970
 13.1.9.18. Amics de l'Alguer V-1970
 13.1.9.19. Joan Pons Palma, 5-VI-1970
 13.1.9.20. Joan Pons Palma, 20-VII-1970
 13.1.9.21. Narcís-Jordi Aragó Girona, 27-V-1970
 13.1.9.22. Frederic-Guillem Merenciano. Barna, 10-VIII-1970
 13.1.9.23. Lluís Carulla Barna, 8-V-1970
 13.1.9.24. L. Carulla 20-V-1970
 13.1.9.25. L. Carulla 19-VI-1970
 13.1.9.26. F.M. (article Ferran Soldevila) 1970
 (Retall de revista no identificada)
 13.1.9.27. R. Dalmau 22-VI-1970
 13.1.9.28. R. Dalmau 25-VIII-1970
 13.1.9.29. Ed. 62 Barna, 3-VI-1970
 13.1.9.30. Isabel Muntaner Badalona, 1970
 13.1.9.31. A. Bergós Vallbona de les Monges, 28-V-1970
 13.1.9.32. Joaquim Guitart (tarja)
 13.1.9.33. Tomàs Roig i Llop 11-IX-1970
 13.1.9.34. Armengol Llop (tarja)
 13.1.9.35. Montserrat Martí i Bas. Rialb del Pallars
 13.1.9.36. Isabel Muntaner Badalona, 28-V-1970
 13.1.9.37. R. Olivar Avignon, 2-VIII-1970
 13.1.9.38. Isabel Muntaner Badalona, 21-VI-1970
 13.1.9.39. " " 5-VII-1970
 13.1.9.40. " " 24-VIII-1970
 13.1.9.41. Programa Festes Populars P. Fabra de Montblanc
 13.1.9.42. M.A. Cot (telegrama)
 13.1.9.43. Núria (Soldevila?) (postal) s/d
 13.1.9.44. (...) Barna, 2-VI-1970
 13.1.9.45. J.M. Capdevila (tarja) Banyoles, 30-V-1970
 13.1.9.46. Montserrat Martí Barna, 30-V-1970
 13.1.9.47. M. Martí Barna, 10-IX-1970
 13.1.9.48. Pere Cornellà - Eloisa Zubiburu (tarja)
 13.1.9.49. " " "

(1971)

- 13.1.9.55. Georges Peyronnet (tarja)
 13.1.9.56. Henri Temerson París, 1971
 13.1.9.57. Tomàs Tebé (Orfeó Català) (condol) 12-V-1971
 13.1.9.58. Universitat de Barcelona " 19-V-1971
 (Departament de Filologia Catalana)
 13.1.9.59. Philippe Wolff Tolosa de Llenguadoc, 23-V-1971
 13.1.9.60. Vicente Salavert Madrid, 12-VI-1971
 13.1.9.61. Gerardo Hernandez(?) Palautordera, X-XI-1971
 13.1.9.62. Jordi Rubió i Balaguer Barna, 22-VI-1972

c/Índex de noms

Abadal, Ramon d': (6.2.3.54), (7.1.1.48), (7.1.1.124), (7.1.3.36), (9.1.9.12), (9.1.10.30), (9.1.10.32), (10.1.4.77), (11.1.2.99), (12.1.1.13), (12.1.1.17), (12.1.2.52), (12.1.2.57), (12.1.2.116), (12.1.2.153), (12.1.2.154), (13.1.7.8)

Abadia de Montserrat: (11.1.2.95)

Abat de Montserrat, (Aureli M.): (10.1.2.79)

Abat de Poblet: (12.1.4.61)

Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona: (10.1.5.31), (10.1.5.51)

Academia del Mediterraneo: (11.1.5.41), (11.1.5.46)

Acció Catalana (AC): (7.1.1.156), (7.1.2.43), (9.1.1.93)

Adroher, R: (12.1.4.99)

Agrupació d'Ajut a la Cultura Catalana (AA.CC.): (9.1.1.20)

Agrupació Cultural Folklorica: (12.1.2.83)

Agrupació d'Escriptors Catalans: (8.1.5.53)

Agrupació Dramàtica de Barcelona: (11.1.1.155), (11.1.2.76), (11.1.2.82), (12.1.1.26), (12.1.4.54), (12.1.4.55), (13.1.5.15)

Ainaud, Joan: (10.1.4.89)

Ainaud, Josep Maria: (10.1.2.22), (10.1.4.90), (10.1.4.125), (10.1.6.52)

Ajuntament de Barcelona: (8.1.2.34)

Alavedra, Joan: (9.1.1.103)

Albert i Francina: (10.1.6.30), (13.1.7.47)

Albert i Llauro: (8.1.1.76), (8.1.4.61), (11.1.1.151), (11.1.2.29)

Albareda, Anselm M.: (10.1.4.48), (12.1.3.18), (13.1.3.25)

Alegria que torna (L'): (12.1.1.3)

Alibert, Lluís: (8.1.1.64)

Alliance Française: (8.1.4.48)

Alliata di Montereale: (11.1.5.45), (11.1.5.48)

"Almanac de les Lletres" (de Mallorca): (6.2.3.27), (7.1.3.23), (8.1.1.85), (8.1.2.17), (8.1.3.63)

Almagià, Roberto: (7.1.3.78), (7.1.3.79), (7.1.3.93)

Almela i Vives, Francesc: (7.1.1.32), (7.1.1.65), (7.1.1.175), (7.1.2.38), (7.1.2.92), (7.1.2.122), (7.1.3.44), (7.1.3.45), (7.1.3.102), (12.1.2.128), (12.1.4.85)

Alomar, Gabriel: (7.1.2.105)

Alòs, Ramon d': (6.2.3.5), (8.1.1.68), (8.1.1.69), (8.1.2.4.2)

Alpera, Lluís: (13.1.1.78)

Alzina, Jaume: (7.1.1.46)

Amades, Joan: (9.1.1.21)

Amador de la gentilesa, L': (12.1.1.11)

American Express Company: (12.1.1.33)

Amics de l'Alguer: (13.1.9.18)

Amitié Franco-espagnole: (12.1.1.15)

ANABA: (12.1.2.117), (13.1.1.55), (13.1.8.43)

"Analecta Montserratensia": (6.2.3.10)

Andreu, A.: (9.1.1.37), (9.1.1.112), (9.1.1.113)

Anglada d'Abadal, M. Pilar: (10.1.1.29), (10.1.6.16), (11.1.2.28), (11.1.2.30), (10.1.2.84)

Anglès, Higini: (7.1.1.114), (11.1.4.8)

Anguera de Sojo, Joan: (8.1.5.27), (9.1.1.34), (9.1.1.35), (9.1.1.36), (9.1.8.10)

Anguera, Oriol: (7.1.1.37)

Angulo, Fernando: (13.1.9.50)

Anita: (13.1.6.4)

Anjulió, M.: (10.1.5.85)
 Anne (Hérault?): (9.1.2.19) (9.1.7.12)
 "Antologia Històrica de la Música Catalana": (13.1.7.2)
 "Anuario de Estudios Medievales": (13.1.1.103)
 AO Wat & Son: (7.1.1.47), (7.1.1.111), (7.1.1.162), (7.1.1.163), (7.1.1.171)
 Aparicio Bernal, J.: (11.1.3.19)
Aprement de Suïcida (L'): (13.1.7.88)
 Aragó, A.M.: (12.1.2.55)
 Aragó, Narcís-Jordi: (13.1.9.21)
 Aramon, Ramon: (9.1.7.18), (9.1.8.4), (10.1.1.56), (10.1.1.57), (10.1.1.58), (10.1.1.59),
 (10.1.1.66), (10.1.2.17), (10.1.2.18), (10.1.2.19), (10.1.3.10), (10.1.3.11), (10.1.3.46),
 (10.1.4.39), (10.1.3.49), (10.1.4.49), (10.1.4.63), (10.1.4.92), (10.1.4.94), (10.1.5.54),
 (10.1.5.57), (10.1.5.58), (11.1.2.25) (11.1.2.79), (12.1.2.47), (12.1.2.66), (12.1.2.67),
 (12.1.2.68), (12.1.2.145), (12.1.4.75), (13.1.1.97), (13.1.1.105), (13.1.7.9), (13.1.7.30),
 (13.1.8.3), (13.1.8.18), (13.1.8.19), (13.1.8.20), (13.1.8.21)
 Arcas, Manuel: (6.2.3.14)
 Archivio Comunale Cagliari: (11.1.5.75)
 Arderiu, Pere: (7.1.2.72)
 Arellano, P.: (8.1.4.54)
 Argemí, Mercè: (12.1.4.100), (13.1.1.100), (13.1.6.8)
 Arias Mallol, Pius: (10.1.3.54), (10.1.4.27), (10.1.4.104), (10.1.4.110), (10.1.4.111),
 (10.1.5.11), (10.1.5.24), (10.1.5.25), (10.1.5.49), (10.1.5.83), (11.1.1.93), (11.1.1.124),
 (11.1.1.125), (11.1.1.126), (12.1.2.20) (10.1.2.111), (12.1.4.44)
 Arquer, Joaquim: (12.1.4.31)
 Arquer, Jordi: (7.1.2.6), (7.1.2.18), (7.1.3.40), (7.1.3.120)
 Arrufat, Ramon: (12.1.4.12)
 Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA): (7.1.2.119), (8.1.4.32), (10.1.4.92), (12.1.1.5),
 (12.1.1.6), (13.1.1.32), (13.1.9.53)
 Arxiu Històric de Girona: (8.1.5.9)
 Arxiu de Madrid: (6.2.5.10)
 Arxiu de València: (12.1.2.149)
 Arxius Departamentals: (6.2.1.20)
 ASCLF: (12.1.4.63)
 Associació de Funcionaris de la Generalitat: (8.1.3.37)
 Associació de Periodistes de Barcelona: (7.1.3.86), (7.1.3.98)
 Asociación Nacional de Archiveros: (12.1.2.55)
 Assalit, Alberto: (12.1.4.26)
 Associació de Cultura Occidental: (10.1.3.22), (10.1.4.55)
 Associació per la Cultura de Mallorca: (7.1.2.16)
 Associació de Premsa de Manresa i Comarca: (8.1.4.33)
 Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana: (6.2.3.16), (6.2.3.25),
 (6.2.4.14)(7.1.3.53), (7.1.3.74), (7.1.3.89), (8.1.1.14), (8.1.2.29), (8.1.2.34), (8.1.2.40),
 (8.1.2.44), (8.1.3.55), (8.1.4.15), (8.1.4.16), (8.1.4.17), (8.1.4.18), (8.1.4.19), (8.1.4.20),
 (8.1.4.21), (8.1.4.25), (8.1.5.7)
 Association Guillaume Budé: (6.2.5.24)
 Association Polytechnique: (13.1.8.36)
 ASTERIA: (10.1.2.6)
 Ateneo Sanfeliuense: (10.1.4.106)
 Ateneu Barcelonès: (7.1.2.68), (8.1.4.35), (8.1.4.58)
 Auxilios Mutuos del Cuerpo de Archiveros: (7.1.3.122)
 Aymà, Jaume: (9.1.10.24), (9.1.10.34), (9.1.10.47), (10.1.1.18), (10.1.1.25),
 (10.1.2.55), (13.1.8.25)
 Bachs, Antoni: (11.1.2.92)

Badia i Margarit, Antoni Maria: (11.1.2.39)
 Badia: (12.1.2.165), (12.1.2.166)
 Badosa i Font, Josep: (7.1.2.37), (8.1.3.44)
 Badosa, Mercè: (8.1.3.10)
 Bagué, Enric: (8.1.2.5), (8.1.4.52), (9.1.6.13), (9.1.10.11), (9.1.10.26), (13.1.4.43),
 (13.1.5.6),
 Bagué, C. de: (13.1.5.6)
 Bal.lero de Càndia, Antoni: (11.1.1.87), (11.1.5.100), (11.1.5.101), (11.1.5.102),
 (11.1.5.103), (11.1.5.104), (11.1.5.105), (11.1.5.106), (11.1.5.107)
 Balart, Albert: (13.1.4.33)
 Balbín Lucas, Rafael de: (10.1.3.59), (11.1.2.31), (11.1.3.37)
 Ballard, Jean: (9.1.3.38), (9.1.3.39), (9.1.5.13)
 Ballesteros, Antonio: (6.2.5.14), (6.2.5.18), (7.1.3.58), (9.1.7.14), (10.1.1.52)
 Balta i Botta, Miquel A.: (7.1.193)
 Banc Federal de Ginebra: (7.1.1.51)
 Banca Arnús: (8.1.5.47): (9.1.7.8)
 Banco Central: (13.1.7.37), (13.1.8.38)
 Banco de Bilbao: (11.1.1.104), (11.1.4.3), (11.1.4.4.), (12.1.2.150)
 Banco de Santander: (12.1.2.108), (13.1.1.42)
 Banco Español de Crédito: (13.1.9.52)
 Barbat Miracle, Ramon: (10.1.4.13), (11.1.1.62), (11.1.3.15)
 Barceló, Bartomeu, (7.1.3.84)
Barcelona sense universitat: (10.1.3.16), (10.1.6.41), Bardina, Emília: (13.1.1.48)
 Barqué, Ramon: (12.1.2.131)
 Barraclough, Geoffrey: (10.1.5.81), (10.1.6.3), (11.1.1.119), (11.1.1.150), (11.1.1.174),
 (11.1.2.45)
 Barraut, Cebrià: (11.1.2.103)
 Barri, Tomàs: (7.1.1.141)
 Barsó, Montserrat: (11.1.2.81)
 Bartrés, Damian: (9.1.10.18), (10.1.4.81)
 Bartrés, Joaquim: (8.1.5.31), (8.1.5.42), (8.1.5.43), (8.1.5.44), (8.1.5.45)
 Basegoda, Joan: (6.2.3.45), (8.1.1.3), (8.1.2.37), (8.1.2.48)
 Basegoda, Marguerite: (6.2.4.9)
 Bassa, Manuel: (10.1.1.4)
 Bassas: (6.2.1.6)
 Bastardas, Albert: (7.1.3.8), (7.1.3.74), (8.1.2.40)
 Batista i Roca, Josep M.: (7.1.1.28), (7.1.1.188), (7.1.1.189), (7.1.1.190), (7.1.1.199),
 (7.1.2.110), (7.1.2.118), (8.1.1.23), (8.1.4.3), (9.1.1.5), (9.1.1.7), (9.1.10.58),
 (10.1.2.88), (10.1.3.3), (10.1.3.8), (10.1.4.8), (10.1.4.24), (10.1.5.1), (11.1.1.12),
 (11.1.1.74), (11.1.1.75), (11.1.1.138), (11.1.1.139), (11.1.2.7), (11.1.2.8), (11.1.3.1)
 Batlle, Carme: (13.1.1.24), (13.1.8.27)
 Batlle i Prats, Lluís: (11.1.1.28), (11.1.1.59), (11.1.4.6)
 Batllori, Miquel: (9.1.9.22), (9.1.10.2), (12.1.1.50), (12.1.1.51), (12.1.1.52), (12.1.2.10),
 (12.1.2.11), (12.1.2.89), (13.1.1.79), (13.1.1.80), (13.1.3.21)
 Battaglia, Salvatore: (11.1.5.57), (11.1.5.82), (11.1.5.83), (11.1.5.84)
 Baxter, J.H.: (7.1.3.96)
 BBC: (10.1.4.127), (11.1.1.157)
 Bei, Ali: (13.1.1.33)
 Benavent, Pere: (12.1.2.156)
 Benet, Josep: (12.1.4.1), (13.1.1.3)
 Berdier, Tomàs: (13.1.5.8)
 Bergós, Antoni: (9.1.9.4), (10.1.4.75), (11.1.4.22), (12.1.1.19), (12.1.1.27), (12.1.1.41),
 (12.1.1.28), (12.1.2.48), (12.1.2.53), (12.1.2.71), (12.1.4.56), (12.1.4.61), (12.1.4.62),

(12.1.4.70), (12.1.4.88), (13.1.1.45), (13.1.1.46), (13.1.6.11), (13.1.7.27), (13.1.9.1), (13.1.9.2), (13.1.9.31)

Bernadís, G.: (11.1.5.61)

Bernat de Celís, Jaqueline: (12.1.1.15)

Berthaud, Pierre Louis: (9.1.1.17), (9.1.1.102), (9.1.1.108), (9.1.1.109), (9.1.4.37)

Bertran, Lluís: (7.1.2.61), (8.1.2.29)

Bertran de Magarit, Pere: (8.1.4.12)

Bertran de Nieto, M.: (10.1.1.63), (10.1.2.56), (10.1.2.57)

Bertrana, Prudenci: (7.1.1.71)

Bertrand, Joseph: (9.1.1.71)

Biblioteca Caixa Pensions: (7.1.3.107)

Biblioteca de Catalunya: (7.1.1.193), (7.1.2.33)

Biblioteca Nacional: (13.1.1.41), (13.1.4.34)

Biblioteca Política: (8.1.5.24)

Biblioteca Universitat de Barcelona: (13.1.1.59)

Birocchi, Eusebio: (11.1.5.62)

Blanch, J.M.: (10.1.1.23), (10.1.1.47), (12.1.1.25), (12.1.1.42), (12.1.2.98), (12.1.2.122)

Bo i Singla, J.: (6.2.3.13)

Boada, M. Teresa: (12.1.2.117), (13.1.1.54), (13.1.1.55), (13.1.8.4)

Bofill i Ferro, Jaume: (6.2.1.23), (7.1.3.11), (10.1.2.98)

Bofill i Mates, Jaume: (7.1.1.27), (7.1.1.34)

Bohigues, Pere: (6.2.3.61), (7.1.1.82), (8.1.3.47), (9.1.10.3), (13.1.8.27)

Boix, Maur M.: (10.1.3.36), (10.1.3.44), (10.1.4.91), (10.1.1.99), (10.1.4.122), (11.1.2.56), (11.1.2.57), (11.1.2.58), (11.1.2.102), (13.1.1.123), (13.1.8.47)

Boixareu, J.: (13.1.1.28), (13.1.1.75)
(12.1.2.110)

Bolívar, Simon: (9.1.1.110)

Bonaventura: (9.1.7.15)

Bonnefour: (7.1.1.8)

Borja i Moll, Francesc de: (10.1.4.87)

Borràs de Quadras de Cruzet, Maria: (11.1.1.37), (11.1.1.38), (12.1.4.77), (13.1.4.6), (13.1.4.8)

Borrat, Montserrat: (10.1.1.82)

Bosch Gimpera, Pere: (7.1.2.95), (9.1.1.81)

Bosch, Gifré: (8.1.5.23)

Bosch, M. Angeles: (13.1.1.17), (13.1.1.73)

Bosch, Sigfried: (8.1.5.11), (8.1.5.12), (8.1.5.36), (8.1.5.51)

Boscolo, Alberto: (10.1.239), (11.1.5.13), (11.1.5.14), (11.1.5.15), (11.1.5.16), (11.1.5.17), (11.1.5.18), (11.1.5.19), (11.1.5.20), (11.1.5.21), (11.1.5.22), (11.1.5.23), (11.1.5.24), (11.1.5.25), (11.1.5.26), (11.1.5.27), (11.1.5.28), (11.1.5.29), (11.1.5.30), (11.1.5.31), (11.1.5.32), (11.1.5.33), (11.1.5.34), (11.1.5.35), (11.1.5.36), (11.1.5.37), (11.1.5.38), (11.1.5.39), (11.1.5.40), (13.1.9.4)

Bouvier, René: (9.1.4.4), (9.1.4.6), (9.1.4.11), (9.1.6.5.), (9.1.9.28)

Brasó, Gabriel M.: (12.1.2.58)

Brocaro, (Il Podestà. Senador): (7.1.1.192)

Brotzu, Giuseppe: (11.1.5.59)

Brown, Reginald, F.: (11.1.1.7)

Bruckner, A.: (12.1.4.22), (12.1.4.23), (13.1.5.29), (13.1.1.4), (13.1.1.22), (13.1.4.12)

Brugués, A.: (12.1.4.94)

Brunet, Manuel: (7.1.1.22)

Bulferetti, Luigi: (11.1.5.66)

"Bulletin of Spanish Studies": (6.2.4.27)

Bureau des Etrangers: (6.2.1.32)

Burèu du Consistòri Felibridge: (13.1.8.17)
 Bush, Martin H.: (12.1.4.103), (12.1.4.105), (12.1.4.106), (12.1.4.107), (13.1.1.31),
 (13.1.1.91), (13.1.1.116), (13.1.1.117), (13.1.1.122)
 CADCI: (6.2.3.23)
 Cabré i Montserrat, M. Dolors: (11.1.2.37), (12.1.2.96), (12.1.4.49)
 Cahuè, Antoni: (11.1.3.21)
 Caja de Ahorros Provincial: (13.1.4.52), (13.1.8.35), (13.1.8.40)
 Caja de Pensiones: (13.1.9.51)
 Calaf, Ramon: (12.1.4.16)
 Callicó, Flor, (13.1.7.10)
 Calvet, Agustí: (7.1.2.32), (7.1.3.12), (7.1.3.47), (7.1.3.91), (7.1.3.118)
 Calvo, Teresa: (8.1.1.55), (8.1.2.32)
 Camarena, José: (11.1.1.44), (11.1.2.109)
 Cambó, Francesc: (6.2.5.28), (6.2.5.48), (6.2.5.49), (6.2.5.50), (6.2.5.58), (6.2.5.59),
 (6.2.5.60), (6.2.5.61), (7.1.1.1), (7.1.1.6), (7.1.1.7), (7.1.1.85), (7.1.1.129), (7.1.1.201),
 (7.1.2.3), (7.1.2.4), (7.1.2.17), (7.1.2.57), (7.1.2.128), (7.1.3.13), (7.1.3.68), (7.1.3.99),
 (8.1.1.35), (8.1.1.37), (8.1.1.41), (8.1.2.46)
 Cambó, Jesús: (7.1.1.16), (7.1.1.17), (7.1.1.24), (7.1.1.49), (7.1.1.64), (7.1.1.112),
 (7.1.1.127), (7.1.1.170), (7.1.2.13), (7.1.2.29), (7.1.2.80), (7.1.2.114), (7.1.3.46),
 (7.1.3.57), (7.1.3.62), (7.1.3.64), (7.1.3.66), (7.1.3.72), (7.1.3.82), (7.1.3.123),
 (7.1.3.124), (7.1.3.125), (7.1.3.126), (7.1.3.127), (7.1.3.128), (7.1.3.129), (7.1.3.130),
 (7.1.3.131), (7.1.3.132), (7.1.3.133), (7.1.3.134), (7.1.3.135), (7.1.3.136), (8.1.1.93),
 (8.1.1.94), (8.1.1.95), (8.1.1.96), (8.1.1.97), (8.1.1.98), (8.1.1.99), (8.1.1.100),
 (8.1.1.101), (8.1.1.102), (8.1.1.103), (8.1.1.104), (8.1.1.105), (8.1.1.106), (8.1.1.107),
 (8.1.1.108), (8.1.1.109), (8.1.1.110), (8.1.1.111), (8.1.2.60), (8.1.2.61), (8.1.2.62),
 (8.1.2.63), (8.1.2.64), (8.1.2.65), (8.1.2.66), (8.1.2.67), (8.1.4.25)
 Campaña pro-restauració de Poblet: (8.1.3.17), (8.1.3.65)
 Camps i Arboix, Joaquim: (10.1.5.20)
 Camps i Llopis, Frederic: (8.1.4.14)
 Candilejas, Juan: (10.1.4.23)
 Canellas, Angels: (10.1.2.53), (10.1.3.23), (10.1.3.24), (10.1.3.25), (10.1.3.26),
 (10.1.3.27), (10.1.3.28), (10.1.3.29), (10.1.3.30), (10.1.3.51)
 Cañellas Dalmau, Rafael Josep: (8.1.2.3)
 Canet de Mar: (7.1.1.56)
 Canito, Enrique: (12.1.2.35), (12.1.2.37)
 Canyameres, Ferran: (10.1.1.13), (10.1.2.23)
 Cao, Angel: (13.1.4.20)
 Capdevila, C., (8.1.1.43)
 Capdevila, Josep M., (8.1.4.46), (8.1.5.55), (9.1.1.4), (11.1.2.34), (13.1.9.15),
 (13.1.9.16), (13.1.9.17), (13.1.9.45)
 Capdevila i Rovira, Joan: (6.2.1.26), (8.1.3.48), (8.1.3.58)
 Carande, Ramon, (12.1.1.31), (12.1.2.27), (12.1.2.28), (12.1.2.39), (12.1.2.51),
 (12.1.2.60), (12.1.2.78), (12.1.2.87), (12.1.2.102), (12.1.2.125), (12.1.2.143), (12.1.3.5),
 (12.1.4.73), (13.1.1.8), (13.1.7.3), (13.1.8.26)
 Carbonell, Jordi, (10.1.1.75), (10.1.1.76), (10.1.2.43), (10.1.2.77), (10.1.2.78),
 (10.1.3.20), (10.1.4.125), (10.1.5.5), (12.1.2.58)
 Cardó, Carles, (7.1.1.200), (12.1.2.162)
 Cardona, Osvald, (12.1.2.81), (13.1.7.34)

Carles (Soldevila): (6.2.1.3), (6.2.2.1), (6.2.4.2), (6.2.7.1-57)⁽⁷⁾, (7.1.2.75), (8.1.5.1),
 (8.1.5.6), (9.1.1.3), (9.1.1.38), (9.1.1.39), (9.1.1.40), (9.1.1.41), (9.1.1.42), (9.1.1.43),
 (9.1.1.44), (9.1.1.45), (9.1.1.46), (9.1.1.47), (9.1.1.48), (9.1.1.49), (9.1.1.50), (9.1.1.51),
 (9.1.1.52), (9.1.1.53), (9.1.1.54), (9.1.1.55), (9.1.1.56), (9.1.1.57), (9.1.2.15), (9.1.2.16),
 (9.1.2.17), (9.1.2.45), (9.1.4.1), (9.1.4.10), (9.1.4.14), (9.1.4.28), (9.1.4.31), (9.1.4.40),
 (9.1.8.11), (9.1.9.8), (10.1.3.32), (10.1.4.1), (13.1.7.16)
 Carleton Williams, Ethel: (7.1.3.101), (7.1.3.115)
 Carlets: (8.1.3.34)
 Carner, Josep: (6.2.1.8), (7.1.1.3), (7.1.1.195), (7.1.1.204), (8.1.3.62), (10.1.5.52),
 (11.1.1.36), (12.1.2.123), (12.1.3.2), (12.1.3.3), (13.1.1.1), (13.1.1.53), (13.1.1.115),
 (13.1.5.28)
 Carrencà, Montserrat: (13.1.5.8)
 Carrera, J.: (6.2.3.20), (6.2.3.21)
 Carreras i Artau, Tomàs: (10.1.1.69), (10.1.4.56)
 Carreras i Artau, Joaquim: (11.1.4.5), (13.1.3.1), (13.1.3.5), (13.1.3.6)
 Carreras, Narcís de: (10.1.3.16)
 Carreres Valls: (7.1.3.55), (8.1.4.12)
 Casa del Vallès: (7.1.2.34)
 Casacuberta, Josep Maria: (6.2.4.6), (6.2.4.24), (9.2.5.42), (6.2.5.68), (11.1.2.77)
 Casals, Joana: (7.1.1.45), (7.1.1.191), (7.1.3.58), (7.1.3.105), (7.1.3.106), (8.1.1.26),
 (8.1.2.33), (8.1.3.43), (8.1.3.46), (8.1.4.23), (8.1.4.24), (8.1.4.30), (8.1.5.40)
 Casals, Pau: (10.1.2.87)
 Casanovas: (9.1.3.1)
 Casas, Estrella: (13.1.7.36)
 Casellas, Angel: (10.1.5.67)
 Castanié, Dr.: (6.2.1.28), (6.2.1.29)
 Castells, Francesc: (8.1.1.14)
 Castillo, Albert del: (8.1.2.41)
 Català Pic, Pere: (10.1.6.18), (13.1.1.72)
Catalònia Infelix: (8.1.5.16)
 Catalunya Napoleònica: (12.1.1.44)
 Catalunya Ràdio: (8.1.2.6)
 "Catalunya": (9.1.1.20)
 Catardi, Rafael: (12.1.2.106), (12.1.2.135), (12.1.2.158), (12.1.2.159), (12.1.2.172),
 (13.1.3.22)
Catecisme Liberal, el: (7.1.1.101)
 Cauhé, Joan de: (11.1.2.112)
 Centenario delle morte di Ruggero II: (11.1.5.51), (11.1.5.52)
 Centre Català de Santiago de Xile: (12.1.2.147)
 Centre Català-Suís: (7.1.2.40)
 Centre Comarcal Lleidatà: (13.1.1.34)
 Centre d'Estudis Catalans de Liverpool: (8.1.3.2)
 Centre de Lectura: (10.1.3.38)
 Centre Excursionista de Sabadell: (8.1.3.50), (10.1.5.71)
 Centre Excursionista de Terrassa: (9.1.7.21)
 Centro Studi e Scambi Internazionali: (11.1.5.4), (11.1.5.42), (11.1.5.48)
 Cercle Artístic de Sant LLuc: (12.1.2.147)
 Cervelló, Antoni: (12.1.2.126)
 Cessi, Roberto: (11.1.5.89), (11.1.5.92), (11.1.5.98), (11.1.5.92)

---

⁷ Es tracta del conjunt de 57 cartes aplegades sota la signatura (6.2.7.) en una carpeta dedicada exclusivament a la correspondència de Carles.

Chapuisat, Edouard: (7.1.3.3)
 Chiazzesca, Lauro: (11.1.5.47)
 Cinema Coliseum: (8.1.1.58)
 Círculo Catalán: (11.1.1.103)
 Cisa, Pere: (12.1.2.162), (13.1.1.27)
 Clarasó (?): (11.1.4.17)
Clavis Mediaevalis: (13.1.1.70)
 Closas, Antoni: (12.1.1.2)
 Club d'Amics de la UNESCO: (12.1.4.39), (12.1.4.57), (12.1.4.58), (13.1.1.60),
 (13.1.1.82), (13.1.1.87), (13.1.4.1), (13.1.4.49)
 Club Femení d'Esports: (6.2.5.51)
 Cochran, E.S.: (6.2.5.34) (6.2.5.63), (7.1.2.41)
 Coll i Alentorn, M.: (9.1.9.3), (13.1.9.5), (13.1.9.6)
 Coll, Wenceslao: (9.1.8.1)
 Colm, Leandro: (10.1.5.26), (10.1.5.27)
 Colom, Cristòfor: (6.2.5.5), (7.1.1.165)
 Colombo: (7.1.1.192)
 Colomines, Joan: (12.1.2.18), (12.1.2.86), (12.1.2.123), (13.1.1.53), (13.1.8.31)
 Colònies Escolars (Aj. de Barcelona): (8.1.2.39)
 Comitè Internacional de Ciències Històriques: (8.1.1.2), (8.1.1.10), (8.1.5.13),
 (8.1.5.19), (12.1.1.50)
 Comitè Nobel: (13.1.1.1)
 Comitè de Palautordera: (8.1.4.66)
 Comité pour les intellectuels catalans: (9.1.1.21)
 Company, F.: (7.1.1.168)
 Companys, Lluís: (8.1.5.6)
 Compromís de Casp i la noblesa catalana (el): (13.1.6.10)
 Congrès des Etudes et des Echanges Medit.: (11.1.5.46), (11.1.5.47)
 Congrès d'Estudis Sards: (11.1.5.1), (11.1.5.49), (11.1.5.50), (11.1.5.53), (11.1.5.54),
 (11.1.5.58), (11.1.5.59), (11.1.5.60)
 Congrès de la Federació Històrica del Lluenguadoc Mediterrani-Rosselló: (9.1.10.15),
 (10.1.4.15)
 Congrès d'Història de la Corona d'Aragó: (10.1.2.26), (10.1.2.27), (10.1.2.28),
 (10.1.2.29), (10.1.2.30), (10.1.2.31), (10.1.3.23), (10.1.6.4), (10.1.6.56), (11.1.1.64),
 (11.1.1.173), (11.1.5.76)
 Congrès Internacional d'Estudis Bizantins: (10.1.2.33), (10.1.2.63), (10.1.3.15)
 Congrès de Palerm: (10.1.2.66), (10.1.2.83)
 Congresso Int. di Studi Mediterrani: (11.1.5.45)
Conquesta de Mallorca, La: (7.1.1.68)
Conquesta de València, La: (7.1.1.68)
 Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC): (9.1.8.8), (10.1.3.59),
 (10.1.4.17), (10.1.5.46), (11.1.1.89), (11.1.2.18), (11.1.2.31), (11.1.2.59), (11.1.2.60),
 (11.1.2.61), (11.1.2.62), (11.1.2.63), (11.1.2.64), (11.1.2.80)
 Conselleria de Finances de la Generalitat: (8.1.5.52)
 Conselleria de Governació de la Generalitat de Catalunya: (7.1.3.42), (7.1.3.65)
 Constans, Lluís G., (9.1.9.6), (9.1.10.48), (10.1.1.67), (10.1.1.68), (10.1.2.20),
 (10.1.2.21), (10.1.4.41)
 Consolat d'Espanya a Ginebra, (9.1.10.7), (9.1.10.8)
 Consolat General de França, (10.1.1.80)
 Conxa, (9.1.3.13)
 Cornellà, Pere, (13.1.9.48), (13.1.9.49)
 Coromines, Joan, (9.1.1.1), (9.1.3.12), (11.1.1.2), (11.1.1.45), (11.1.1.175),
 (11.1.1.176), (11.1.1.177), (11.1.1.178), (11.1.2.10)

Corpus Barga: (8.1.2.45)
 Carulla, Lluís: (13.1.9.23), (13.1.9.24), (13.1.9.25)
 Cos d'Arxius: (10.1.4.21), (10.1.4.25), (10.1.4.40)
 Costa, Emma A de: (10.1.1.61)
 Costa, P. Avelino de Jesus da: (12.1.2.136)
 Costa, Teresa: (9.1.9.23)
 Costa-Horts: (12.1.4.40), (12.1.4.96), (13.1.5.19)
 Costas Alvarez, Carlos: (6.4.2.43)
 Cot, M. Antònia: (13.1.8.4), (13.1.9.42)
 Cot, Núria: (13.1.8.4)
 Craig, James: (12.1.1.34)
 Crespo, Bernardo: (9.1.7.20), (9.1.8.13), (9.1.9.15), (9.1.9.16), (9.1.9.17), (9.1.10.46),
 (10.1.1.51), (10.1.2.67), (10.1.2.68)
 Critchlow, F.L.: (6.2.2.3), (6.2.3.1), (6.2.4.39), (6.2.5.52), (7.1.1.146), (7.1.2.11),
 (7.1.3.80), (10.1.6.54)
 Cruells, Manuel: (7.1.1.208)
 Cruzet, J.M.: (9.1.9.1), (9.1.10.23), (10.1.1.74), (10.1.2.51), (10.1.2.95), (10.1.3.35),
 (10.1.3.55), (10.1.3.58), (10.1.3.60), (10.1.4.50), (10.1.4.93), (10.1.5.48), (10.1.5.77),
 (10.1.5.93), (11.1.1.29), (11.1.1.37), (11.1.1.76), (11.1.1.77), (11.1.1.78), (11.1.1.79),
 (11.1.1.85), (11.1.1.56), (11.1.2.32), (11.1.5.55), (11.1.2.101), (11.1.2.110), (11.1.3.22),
 (11.1.3.33), (11.1.4.15), (12.1.1.23), (12.1.2.76), (12.1.2.97), (12.1.4.77), (12.1.4.103)
 Cucó, Alfons: (13.1.4.30)
 Cuello Calón, Eugenio: (10.1.4.20), (10.1.4.36), (10.1.4.82), (10.1.6.36)
 Cuerpo de Archivos: (10.1.4.21), (10.1.5.9), (10.1.6.37), (11.1.2.35)
 Cugueró de Blasco, Maria: (10.1.2.85)
 Cuito, Ferran: (12.1.4.83)
 Culubret, Lluís: (10.1.4.43)
 Cunill, Ramon: (6.2.3.7)
 Cursach, Antoni: (6.2.3.30), (7.1.1.36)
 Cuyàs, Joan B.: (13.1.1.68)
 Dachs, Enric: (11.1.1.30), (11.1.1.127), (11.1.1.149), (11.1.2.82), (13.1.1.49)
 Dainville, M. de: (9.1.10.15)
 Dalmau, Delfí: (8.1.1.47), (8.1.4.9), (8.1.4.56)
 Dalmau, M.Teresa: (8.1.5.29), (8.1.5.30), (8.1.5.37), (8.1.5.38)
 Dalmau, Rafael: (12.1.1.17), (12.1.4.14), (13.1.1.19), (13.1.4.35), (13.1.4.39),
 (13.1.5.23), (13.1.7.32), (13.1.7.33), (13.1.7.39), (13.1.7.42), (13.1.8.1), (13.1.9.27),
 (13.1.9.28)
 Danés i Torras, Josep: (9.1.8.5), (9.1.8.6), (9.1.8.7), (9.1.9.11)
 Dedola, Lluïsa: (13.1.4.20)
 Deffontaines, Pierre: (10.1.4.30), (11.1.1.4)
 Deloncle, Joseph: (13.1.1.74)
 Dencàs, Josep: (9.1.2.26), (9.1.3.34), (9.1.3.35)
 Departament de Cultura Generalitat de Catalunya: (8.1.1.84)
 Departament de Filologia Catalana (Universitat de Barcelona): (13.1.9.58)
 Déprez: (7.1.2.30), (7.1.3.71), (8.1.1.10), (8.1.1.11)
 Deputazioni di Storia Patria: (11.1.1.19)
 Deverhé, J.: (10.1.3.43), (10.1.4.14), (10.1.4.37), (11.1.3.36)
 Díaz, Romuald M.: (12.1.2.45)
 Díaz Plaja, Aurora: (7.1.2.54), (7.1.2.71), (7.1.2.84), (7.1.2.91), (8.1.4.63), (11.1.1.13),
 (12.1.4.93), (13.1.3.17)
 Díaz Plaja, Guillem: (11.1.1.13)
Diccionari Català-Valencià-Balear: (10.1.1.26), (10.1.2.61), (10.1.2.62)
Diccionari de Literatura: (13.1.8.2)

Diccionari Salvat: (7.1.3.9)
 Diputació de Balears: (11.1.1.66)
 Diputació de Barcelona: (12.1.4.94), (13.1.1.67)
 Diputació Valenciana: (7.1.1.83)
 Diputado a Cortes por Olot: (6.2.1.17)
 Dirección General de Bellas Artes: (8.1.4.5), (8.1.4.32)
 Dirección General de Información: (12.1.1.48)
 Director General de Archivos: (11.1.1.72), (11.1.1.73), (11.1.2.41), (12.1.2.155),
 (13.1.1.16), (13.1.1.83), (13.1.4.22)
 Director General de Relaciones Culturales: (11.1.5.1), (11.1.5.2), (11.1.5.3), (11.1.5.56)
 Domènech, A: (7.1.3.69)
Don Joan: (10.1.6.17), (11.1.4.12), (13.1.5.23), (13.1.5.25), (13.1.6.3), (13.1.7.47)
 Draper, Joan: (7.1.1.39), (7.1.1.125), (7.1.1.179), (7.1.1.198)
 Draper, M. Teresa: (8.1.1.74)
 Dualde Serrano, Isabel: (10.1.6.49)
 Duch, Joan: (7.1.3.110)
 Dufau de Maluquer, Armand de: (6.2.1.20)
 Duforq, Charles Emmanuel: (13.1.1.88)
 Dumbell, Stanley: (11.1.1.140)
 Duran Cañameras, Fèlix: (8.1.5.15), (8.1.5.32), (10.1.5.17)
 Duran d'Ocón, Odó: (6.2.4.20), (9.1.1.111), (9.1.4.35), (9.1.5.6), (10.1.5.84),
 (10.1.5.87), (10.1.6.8), (11.1.1.8), (11.1.2.72), (12.1.1.30), (12.1.2.137), (12.1.4.102),
 (13.1.1.35), (13.1.1.43), (13.1.1.50), (13.1.5.22), (13.1.7.43)
 Duran i Reynals, Estanislau: (6.2.1.15), (10.1.3.35), (10.1.6.38)
 Duran i Sampere, Agustí: (7.1.1.102), (7.1.1.116), (8.1.3.54), (8.1.5.10), (11.1.2.74),
 (12.1.4.84)
 Duran i Ventosa: (7.1.1.84)
 Edicions 62: (13.1.8.7), (13.1.9.29)
 Editorial Aedos: (13.1.1.20), (13.1.4.48), (13.1.5.12), (13.1.5.17)
 Editorial Alpha: (6.2.5.38), (7.1.1.46), (10.1.2.47), (12.1.4.69)
 Editorial Alsatia: (11.1.1.68)
 Editorial Aymà: (9.1.6.7), (9.1.6.9), (9.1.6.10), (9.1.9.14), (9.1.10.2), (9.1.10.19),
 (9.1.10.27), (13.1.8.6)
 Editorial Barcino: (7.1.1.68)
 Editorial Biográfica Española: (11.1.2.49)
 Editorial Joventut: (12.1.2.171)
 Editorial Mediterrània S.A.: (8.1.4.64), (13.1.4.19)
 Editorial Moll: (12.1.2.61), (12.1.2.74), (13.1.1.94)
 Editorial Norma. Bibl. Sociològica Contemp.: (8.1.3.14)
 Editorial Planeta: (13.1.1.73)
 Editorial Proa: (10.1.2.1), (10.1.2.87)
 Editorial Salvat: (6.2.5.57), (6.2.5.71)
 Editorial Seix Barral: (8.1.1.70)
 Editorial Selecta: (12.1.2.63), (13.1.4.3), (13.1.5.2), (13.1.4.31), (13.1.7.40)
 Editorial Spes: (13.1.7.7)
 Editorial Sudamericana: (11.1.2.49)
 Editorial Teide: (12.1.2.139)
 Editorial Vicens Vives: (12.1.2.59), (12.1.2.132)
 Efak, Guillem d': (13.1.7.41)
 Elias, Feliu (Apa): (6.2.3.57), (6.2.4.31), (7.1.1.20), (7.1.1.28), (7.1.1.63), (7.1.1.88),
 (7.1.1.120), (17.1.1.151), (7.1.1.161), (7.1.2.98), (7.1.3.67), (10.1.6.53)

Elisabeth, (Hérault): (6.2.3.55), (8.1.5.22), (8.1.5.28), (9.1.1.85), (9.1.1.106), (9.1.4.15),
 (9.1.4.16), (9.1.4.17), (9.1.5.5), (9.1.5.18), (9.1.5.19), (9.1.5.20), (9.1.7.4), (9.1.7.12),
 (9.1.9.7), (9.1.10.10), (10.1.1.55), (10.1.2.72), (10.1.5.7), (10.1.6.19), (10.1.6.43)
 Elliot, John: (10.1.4.9), (10.1.4.10), (12.1.2.21), (12.1.2.22), (12.1.2.32)
Els primers romàntics dels països de llengua catalana: (10.1.1.16)
 Emmanuel, Pierre: (12.1.4.71)
Enciclopèdia: (13.1.8.30)
Encyclopaedia Medii Aevi Occidentalis, (12.1.4.22), (13.1.1.4), (13.1.1.22), (13.1.4.12),
 (13.1.4.13), (13.1.5.29)
 "English Historical Review": (8.1.3.20)
 Enwistle, W.J.: (8.1.3.33), (9.1.1.6), (9.1.1.8), (9.1.7.1)
 "Episodis Nacionals de Catalunya": (8.1.4.64)
 Era, Antonio: (11.1.5.71), (11.1.5.72)(11.1.5.74), (12.1.3.19)
 Ermitage,(L'): (6.2.1.28), (6.2.2.5), (6.2.2.6), (6.2.2.8), (6.2.2.9)
 Escandon, Blanca: (8.1.1.66)
 Escarrà, Ramon: (9.1.1.19), (9.1.1.22)
 Esclasans, Agustí: (6.2.3.18), (7.1.1.139), (7.1.2.45), (.1.3.24), (7.1.3.90)
 Escola Catalana d'Art Dramàtic: (6.2.3.26)
 Escola de Bibliotecàries: (7.1.1.19), (7.1.1.45), (7.1.3.58), (10.1.2.42), (12.1.2.16)
 Escola Normal: (9.1.3.76)
 Escuelas Profesionales Salasianas: (10.1.6.31)
España del Cid, La: (7.1.1.193)
Espasa (Enciclopèdia): (6.2.5.11)
 Esplà, Berenguer: (10.1.6.48)
 Esplugues, Miquel d': (7.1.1.70)
 Espriu, Salvador: (10.1.5.51), (11.1.3.4)
 Esquerra Republicana de Catalunya (ERC): (9.1.1.93)
 Estat Català: (9.1.1.93)
 Estelrich, Joan: (6.2.1.22), (6.2.1.27), (6.2.3.31), (6.2.4.15), (6.2.5.6), (6.2.5.16),
 (6.2.5.37), (6.2.5.40), (6.2.5.53), (6.2.5.55), (6.2.5.56), (6.2.5.72), (7.1.1.101), (8.1.1.6),
 (8.1.1.29), (8.1.1.48), (8.1.3.28), (10.1.1.17)
 Esteve, Martí: (7.1.3.35)
 "Estudis Romànics": (10.1.4.40)
 Estudis Universitaris Catalans (EUC): (9.1.6.1), (10.1.2.50), (10.1.2.84), (10.1.4.90),
 (10.1.4.125)
 Euras, Salvador: (6.2.1.4), (6.2.1.5), (6.2.1.7), (6.2.1.10), (6.2.1.11), (6.2.1.12),
 (6.2.1.13), (6.2.1.37), (6.2.1.38), (6.2.1.38), (6.2.1.39), (6.2.1.40), (10.1.4.72),
 (10.1.5.23), (11.1.2.23), (11.1.2.104), (11.1.4.20), (12.1.2.50), (12.1.2.129),
 (12.1.2.142), (12.1.2.144), (12.1.2.151), (12.1.3.15), (12.1.4.59), (12.1.4.60)
 Exèrcit de l'Est: (9.1.1.12)
 Expansió Catalana: (6.2.2.4)
 F.M.(?): (13.1.9.26)
 Fabra, Pompeu: (8.1.2.25), (9.1.3.16), (9.1.3.17), (9.1.3.18), (9.1.3.19), (13.1.8.22),
 (13.1.9.41)
 Fabrè i Font, Miquel: (13.1.1.26)
 Fàbregas, M.: (13.1.4.50)
 Facultat de Filosofia i Lletres -Barcelona: (8.1.2.21), (8.1.2.22)
 Falchi, Frederico: (11.1.5.64), (11.1.5.65)
 Falchi, Pierina (Assessore della Regione Aut. de la Sardegna): (11.1.5.64)
 Faraundo de S. Germain, Lluís: (10.1.5.62)
Faules: (9.1.8.9)
 Ferrà, Miquel: (6.2.5.8), (6.2.5.36), (8.1.1.78)
 Ferran i Mayoral, J.: (7.1.1.97), (7.1.1.118), (7.1.1.121), (7.1.1.130)

Ferrer, M. Teresa: (12.1.4.95), (13.1.1.81)
 Figueras, Joan: (10.1.2.5)
 Fincke: (6.2.3.29), (11.1.1.148)
 Flichte, Agustin: (10.1.4.39)
 Foix, J.V.: (8.1.1.57), (8.1.1.64), (13.1.3.16)
 Folch i Bosch, Hèctor: (10.1.5.63)
 Folch, Mercè: (11.1.1.153)
 Folch, Oriol: (10.1.2.36) (10.1.3.22)
 Folguera i Duran, M.: (7.1.2.122), (7.1.3.5)
 Foment de les Arts Decoratives: (10.1.1.9), (10.1.1.10), (10.1.4.57)
 Font i Quer, Dr. Pius: (10.1.6.14)
 Font i Rius: (10.1.5.3), (10.1.5.36)
 Font, Melcior: (7.1.1.92), (9.1.4.38)
 Font, Oscar: (10.1.6.10)
 Font, Aug. M.: (7.1.2.125)
 Fontana, Josep: (11.1.2.13), (11.1.2.46)
 Fontbernat: (13.1.1.5)
 Fontserè, Eduard: (8.1.5.4)
 Forn, Ramon: (7.1.1.10), (7.1.1.11), (7.1.1.145), (7.1.1.174), (7.1.3.19), (7.1.3.41),
 (7.1.3.43), (8.1.1.20), (8.1.4.1), (8.1.4.8), (8.1.5.3)
 Forner, F.: (8.1.6.14)
 Fort i Cogul, Eufemià: (10.1.2.59), (13.1.1.15)
 Fraçoise: (9.1.6.4)
 Franklin, Colin E.: (11.1.1.150)
 Frechinós: (9.1.2.23)
 Freschi, Renato: (10.1.2.33), (10.1.2.34), (11.1.2.5)
 Fuerzas Elèctricas de Catalunya: (12.1.2.124)
 Fundació Bernat Metge: (6.2.4.15), (7.1.1.78), (8.1.1.40), (8.1.1.55), (8.1.2.32),
 (9.1.8.1)
 Fundació Ramon Llull: (9.1.1.102)
 Fusté, Josep: (10.1.4.61)
 Fuster, Joan: (13.1.1.6), (13.1.1.7)
 Gabarró, Dr.: (9.1.1.90), (10.1.6.24)
 Gabriela: (10.1.4.54)
 Gaibrois, Mercedes: (10.1.1.52), (10.1.2.25), (10.1.3.19), (10.1.4.7), (10.1.4.65),
 (10.1.5.44), (10.1.6.34), (11.1.3.9), (11.1.4.7)
 Galí, Alexandre: (7.1.1.186), (7.1.1.187), (7.1.1.207), (7.1.2.10), (7.1.3.63), (8.1.3.23),
 (10.1.1.34), (10.1.1.35), (10.1.2.14), (10.1.2.15), (10.1.2.16)
 Ganshof, F.L.: (8.1.2.4)
 Garcés, Tomàs: (6.2.5.29)
 Garcia, Manuel: (7.1.1.150)
 García, Rafael: (7.1.3.30), (8.1.1.33), (8.1.1.44), (8.1.1.75), (8.1.1.112), (8.1.2.19)
 Garcia-Castellot: (9.1.4.8), (9.1.4.26)
 Garcia Mercadal, J.: (11.1.2.70)
 Garganta, Joan de: (8.1.5.39)
 Garreta, E.M.: (12.1.4.61), (12.1.4.62), (13.1.1.13)
 Garreta, Manuel: (11.1.1.84)
 Garròs, Jaume: (13.1.1.69)
 Garrové, Domènec: (6.2.3.23), (6.2.3.24)
 Garsaball, Pau: (11.1.1.1), (11.1.1.121), (11.1.1.122), (11.1.1.123), (11.1.2.2.),
 (13.1.1.2)
 Gasch, Sebastià: (13.1.3.20)
 Gassol, Ventura: (8.1.4.55), (11.1.1.10), (12.1.2.56), (12.1.4.21), (12.1.4.45)

Gaston Frager, (Mme.): (7.1.3.121)
 Gauze, J.H: (12.1.2.49)
 Gavel, H.: (9.1.4.25)
 Gaya Massot, Ramon: (10.1.2.86), (10.1.4.62), (11.1.1.102), (13.1.7.45)
 Geli Moragas, Joan: (11.1.1.105)
 Gelidense, (La): (10.1.2.32)
 Generalitat de Catalunya: (8.1.2.20), (8.1.4.49)
Geografia Humana d'Anglaterra: (6.2.4.3)
 Gerard (Soldevila): (9.1.2.14), (10.1.6.47), (12.1.4.48)
 Gibert, R.: (11.1.1.18), (11.1.2.108)
 Gil Pallejà, Miquel: (13.1.5.10)
 Gili, Dolores: (6.2.4.10)
 Gili, Gustau (Ed): (12.1.1.16), (12.1.2.36), (12.1.2.69)
 Gili, Joan: (10.1.4.95), (10.1.4.96), (10.1.5.68), (11.1.1.100)
 Giralt, E.: (13.1.9.4)
 Girona Cuyàs, Josep (Dr.): (8.1.1.56)
 Girona i Boada, Joan: (8.1.3.50), (8.1.3.51), (8.1.3.52), (8.1.3.73)
 Girona Llagostera: (6.2.3.42), (6.2.3.53), (6.2.5.4), (8.1.4.78)
 Girona Ribera, R.: (9.1.1.20), (9.1.1.23)
 Goldie, Alain: (12.1.2.88)
 Gongalez Llubera, Ignasi: (6.2.4.22), (6.2.4.25), (6.2.4.37), (6.2.5.2), (6.2.5.27),
 (7.1.1.82), (7.1.2.53), (11.1.1.131), (11.1.4.9)
 Gorina i Gabarró, P.: (11.1.1.52), (12.1.1.35)
 Gotti, Ettore li: (11.1.5.85), (11.1.5.86), (11.1.5.87), (11.1.5.88)
 Gouron, Marcel: (10.1.4.15)
 Governació. Generalitat de Catalunya: (8.1.4.7)
 Governador Civil de Barcelona: (12.1.4.27)
 Granés(?): (8.1.4.29)
 Gras, Jaume: (11.1.3.12)
 Grassotti, Hilda: (12.1.4.30), (12.1.4.38)
 Grau, Lluís: (10.1.3.38)
 Grau Sala: (10.1.6.17), (11.1.4.12), (11.1.4.13), (11.1.4.14)
 Gregoire, Henri: (9.1.9.32)
 Gremi Llibreters: (13.1.1.28), (13.1.1.75)
 Grifoll Amorós: (10.1.2.58), (10.1.2.73), (10.1.4.46), (10.1.4.73)
 Grijalbo, Juan: (13.1.8.37)
 Gual, Julià: (8.1.5.17), (12.1.2.152)
 Gual, M.: (13.1.1.107)
 Guansé i Salesas, Domènec: (7.1.1.44), (7.1.1.58), (7.1.1.66), (7.1.1.99), (7.1.2.96),
 (9.1.1.13), (12.1.2.44), (13.1.3.13), (13.1.3.14), (13.1.4.44)
 Guardu (?), Giovanni: (11.1.5.96)
 Gubern, Ramon: (9.1.10.33), (10.1.3.48), (10.1.5.19), (10.1.5.88), (11.1.1.80),
 (11.1.1.94)
 Guerra, Carles: (9.1.2.29)
 Guest, Bernard: (11.1.2.93), (12.1.1.53)
 Guest, Pierre: (8.1.1.54), (10.1.1.72), (10.1.1.73)
Guifré: (6.2.5.28)
 Guillaumes, Rosalia: (13.1.1.37)
 Guinart, Miquel: (12.1.2.40), (13.1.1.38)
 Guitar, Joaquim, (13.1.9.32)
 Guitèr, Enric: (9.1.10.4), (9.1.10.5), (9.1.10.6), (10.1.1.41), (10.1.1.66), (10.1.2.64),
 (10.1.2.65), (11.1.1.90), (13.1.2.1), (13.1.2.3), (13.1.2.4), (13.1.2.5), (13.1.2.9),
 (13.1.2.12)

Halecki, Oskar: (8.1.1.4), (8.1.1.39), (8.1.1.65), (8.1.5.20)
 Hamilton, Earl J.: (11.1.2.6), (11.1.2.9)
 Harvard University Press: (11.1.2.66)
 Heritier, Michel l': (8.1.1.2), (8.1.1.38)
 Hernandez Mora, Joan: (6.2.3.35), (6.2.3.41), (6.2.3.43), (7.1.1.172), (7.1.1.180),
 (7.1.1.202), (7.1.1.206), (7.1.2.62), (7.1.2.106), (8.1.2.7), (8.1.2.8), (8.1.2.9),
 (8.1.2.10), (8.1.3.22), (8.1.3.40), (8.1.3.59), (10.1.5.2), (10.1.5.10), (10.1.5.41),
 (10.1.5.55), (10.1.5.89), (10.1.5.90), (10.1.5.91), (11.1.1.3), (11.1.1.33), (11.1.1.42),
 (11.1.1.58), (11.1.1.143), (11.1.1.144), (11.1.1.145), (11.1.1.146), (11.1.1.147),
 (12.1.4.33), (13.1.7.24), (13.1.8.16)
 Hernandez Roig, E.: (10.1.4.125)
 Hernandez, Gerardo: (13.1.9.61)
 Hernandez, Marcos A.: (10.1.4.71), (10.1.6.32), (13.1.7.19)
 Hérault, Elisabeth: Vegeu Elisabeth (Hérault)
 Hérault, Marie: (6.2.3.6)
 Herp, Maria Pilar: (7.1.1.52)
 Herrás, Luis: (11.1.2.36)
 Hilton-Tapp, Bruce: (13.1.5.9)
Història d'Espanya: (9.1.9.12), (9.1.10.62), (10.1.4.28), (10.1.4.89), (10.1.5.30),
 (10.1.6.28), (11.1.1.20), (11.1.2.21)
Història de Catalunya il.lustrada: (13.1.7.9)
Història Universal: (6.2.1.27)
Home que fou Dijous, L': (7.1.1.47)
Honoris Causa (doctorat): (13.1.1.40), (13.1.2.)
Hores Angleses: (9.1.6.7)
 Horta, J.: (12.1.4.64)
 Hortènsia, C.: (10.1.2.43)
Hostal de l'amor, l': (10.1.1.5), (13.1.7.47)
 Hostalrich, T.: (13.1.4.50)
 Hotel Imbern: (8.1.4.3)
 Iduarte, Tomàs: (6.2.3.25), (6.2.3.36), (6.2.3.44), (6.2.3.48), (6.2.3.50), (7.1.3.53),
 (7.1.8.89), (8.1.2.34)
 Iglésies, Josep: (9.1.8.2), (9.1.8.3), (10.1.1.5), (11.1.1.11), (13.1.8.28)
 Illes i Vidal: (7.1.1.31)
 "Il·lustré, (L')": (7.1.2.67), (7.1.2.121), (8.1.1.79)
 Impremta Atenas: (7.1.3.37)
 Índice Cultural Español: (11.1.1.20)
 "Infantil, (L')": (13.1.7.35)
 Institución Fernando el Católico: (10.1.4.33), (10.1.4.115), (11.1.1.25), (12.1.2.42),
 (13.1.4.21)
 Institución Príncipe de Viana: (12.1.1.43)
 Institut Britànic: (9.1.6.14), (11.1.1.31), (11.1.2.52), (12.1.1.34)
 Institut d'Estudis Catalans (IEC): (8.1.1.76), (8.1.4.61), (10.1.2.2), (10.1.4.94),
 (11.1.1.151), (11.1.1.170)
 Institut d'Estudis Occitans (IEO): (12.1.2.170), (12.1.4.8), (12.1.4.71)
 Institut Francès de B.: (10.1.4.38), (13.1.1.101)
 Instituto de Filología Moderna: (11.1.5.82)
 Instituto di Storia Economica: (11.1.5.79)
 Instituto Iberoamericano de Berlín: (8.1.3.36)
 Instituto Storico della Compagnia di Gesù: (12.1.1.51)
 "Insula": (12.1.2.35), (12.1.2.37), (12.1.2.138)
 Internacional Institution of Arts & Letters: (11.1.3.41), (11.1.3.42), (12.1.1.4)
 Iorga, Nicolau: (7.1.3.95)

Izard Llonch, F.: (7.1.1.137)
 Janés, Josep: (10.1.2.46), (10.1.5.43), (11.1.4.18)
 Jaume I: (6.2.4.39)
 Javierre, Aurea: (10.1.4.40), (13.1.6.6.)
 Javierre, Fina: (10.1.5.65)
 Jesus de Costa, P. Avelino: (12.1.2.38)
 Jocs Florals: (10.1.1.5), (10.1.1.6), (10.1.1.7), (10.1.1.8), (10.1.1.54), (12.1.2.40),
 (12.1.2.44), (12.1.2.73)
 Jordana, C.A.: (6.2.5.62), (7.1.1.55), (7.1.1.68), (7.1.1.91), (7.1.1.96), (7.1.1.122),
 (7.1.2.44), (7.1.3.88), (9.1.1.72), (9.1.1.73), (9.1.1.74), (9.1.1.75), (9.1.2.1), (9.1.5.3)
 Jou, Lluís: (7.1.1.57)
 Jourdan, Charles: (9.1.2.4)
 Jourdan, M.: (9.1.2.40)
 "Journal de Genève": (7.1.2.97), (7.1.3.3), (7.1.3.4), (7.1.3.27), (7.1.3.73), (8.1.1.34),
 (8.1.1.81), (8.1.2.36), (8.1.2.38), (8.1.4.47), (8.1.4.50), (8.1.4.67), (8.1.4.69)
 Journées d'Etudes Mérovingiennes: (10.1.2.35)
 Jowett, W.P.: (11.1.2.52)
 Julio (?): (10.1.3.53)
 Junta de Ayuda a los Republicanos Españoles (JARE): (9.1.1.92), (9.1.2.18)
 Juretschke, J.: (12.1.4.19)
 Kaye, S.A. (Ed): (10.1.4.31), (10.1.4.32)
 Kellenbez, Herman: (12.1.4.68), (12.1.4.86)
 Kettl, Ernest: (13.1.4.13), (13.1.4.14)
 Labande, E. R.: (10.1.1.12), (10.1.1.83), (10.1.2.35), (10.1.2.38), (11.1.1.53),
 (11.1.2.3), (11.1.2.22)
 Laboratoris del Nord d'Espanya: (8.1.4.11)
 Lacarra, J.M.: (10.1.2.48), (10.1.2.49), (10.1.3.39), (10.1.4.64), (10.1.4.86),
 (10.1.4.123), (10.1.5.42), (10.1.5.73), (11.1.1.5), (12.1.2.119), (12.1.3.4), (13.1.5.13)
 Lafora, Pilar: (13.1.9.50)
 Lalande, W.: (9.1.4.5), (9.1.4.11), (9.1.4.12), (9.1.6.3), (9.1.6.6), (9.1.6.8)
 Landoska, W.: (9.1.3.32), (9.1.3.33)
 Lauriol, Jeanne: (9.1.1.18)
 Lech-Walter, René: (12.1.3.9), (12.1.3.10), (12.1.4.46), (13.1.8.9)
 Legació de Mèxic a França: (9.1.4.23)
 Lepage, "Vonvon": (9.1.3.27)
 Lepage, Yvonne: Vegeu Yvonne (Lepage)
 "Levante-Jornada": (13.1.1.65), (13.1.1.66)
 Leveroni, Rosa: (7.1.3.34), (8.1.1.5), (8.1.1.24), (8.1.2.16), (8.1.2.30), (8.1.3.4),
 (8.1.3.5), (8.1.3.6), (8.1.3.7), (8.1.3.10), (8.1.3.44), (8.1.4.6), (8.1.4.13), (8.1.4.28),
 (8.1.5.18), (9.1.1.24), (9.1.1.25), (9.1.1.26), (9.1.1.27), (9.1.1.28), (9.1.1.29), (9.1.2.32),
 (9.1.2.37), (9.1.3.11), (9.1.3.20), (9.1.3.30), (9.1.3.40), (9.1.4.7), (9.1.4.20) (9.1.4.30),
 (9.1.4.32), (9.1.4.33), (9.1.4.34), (9.1.5.14), (9.1.6.11), (9.1.6.15), (9.1.6.16), (9.1.6.18),
 (9.1.7.17)
 Lewi, Elvir, A.: (7.1.1.21), (7.1.1.33), (7.1.1.140), (7.1.1.144)
 Licheri, Mario: (11.1.5.42), (11.1.5.43), (11.1.5.44)
 Limbertini, Guido: (11.1.5.63)
 Llach, Francesc de P.: (12.1.4.90), (13.1.1.104)
 Lladó i Figueres, Josep M.: (7.1.1.178), (7.1.1.182)
 Lladonosa, Josep: (10.1.3.62), (10.1.5.74), (10.1.5.92), (12.1.2.54)
 Lleó, Roser: (10.1.4.52)
 Leonard, Josep: (7.1.1.40), (7.1.1.144), (7.1.2.56)
 Llibreria Catalònia: (8.1.4.53)
 "Llibreria": (13.1.1.28)

Llompart, Josep M.: (13.1.1.94)
 Llop, Armengol: (13.1.9.34)
 Llopart, Joan: (7.1.1.108)
 Llorens: (6.2.3.2), (6.2.3.3), (6.2.3.4)
 Lloret i Ordeix, Pere: (11.1.3.35), (13.1.7.21)
 Lloret, Joaquim: (10.1.5.59)
 Lluch Martin, Enric: (10.1.6.27), (11.1.4.21)
 Lluch, Ernest: (13.1.3.26)
 Loach, J.V.: (11.1.1.69)
 Loddo-Canepa, Francesco: (10.1.4.69), (11.1.5.5), (11.1.5.7), (11.1.5.8), (11.1.5.9),
 (11.1.5.10), (11.1.5.11), (11.1.5.12)
 Longmans Green & Co. LTD: (8.1.3.20)
 Lopez Llausàs, A.: (6.2.5.64), (7.1.1.41), (7.1.2.7), (8.1.4.53), (9.1.10.62), (11.1.3.7)
 Lopez Picó, Josep M.: (6.2.5.26), (7.1.1.23), (7.1.1.50), (7.1.2.82), (8.1.3.25),
 (10.1.2.4), (10.1.4.124)
 Lopez, Luisa A.: (11.1.1.152)
 Lopez, Roberto: (7.1.3.21), (7.1.3.22), (7.1.3.51), (7.1.3.52), (7.1.3.97), (8.1.1.15),
 (8.1.1.60), (8.1.2.2), (8.1.3.53)
 Louvre (?), Elena: (13.1.5.20)
 Lundberg, Oskar: (7.1.1.160)
 Lycée de Lyon: (10.1.5.34)
 Lydie: (6.2.3.59)
 M. Lluïsa: (11.1.3.26), (11.1.3.34)
 Macabich, Isidor: (7.1.2.86)
 Maeyer, E.A.: (13.1.1.14)
 Magallón, Manuel: (6.2.3.38), (6.2.3.51), (6.2.5.10), (6.2.5.12), (6.2.5.17)
 Mallol, Maria P. de: (9.1.1.110)
 Maluquer de Motes, Joan: (8.1.1.66), (13.1.4.37)
 Mamfred, Ernest F.: (10.1.4.117)
 Mancomunitat de Catalunya: (6.2.3.7), (6.2.3.19), (6.2.3.28)
 Manent, Albert: (10.1.5.52), (10.1.5.53), (10.1.5.76), (10.1.6.9), (11.1.1.36), (12.1.4.29),
 (13.1.1.89), (13.1.5.26)
 Manent, Marià: (7.1.3.104)
 Mantecón, J.I.: (9.1.1.12)
 Marañon: (10.1.5.29)
 Maragues, Jeroni: (7.1.1.73), (7.1.1.74), (7.1.2.99), (7.1.2.100)
 Marc, Arnau: (9.1.9.18)
 Marco, Joaquim: (12.1.2.92)
 Marí i Guinart, August: (12.1.2.46)
 Maria Antònia: (9.1.2.20), (9.1.2.43)
 Maria(?): (6.2.1.33), (6.2.1.34) 11.1.2.78)
 Marias, Julián: (13.1.6.12)
 Marie (de Boissy-la-Rivière): (9.1.1.58)
 Marin Peña: (9.1.6.17)
 Marinescu, Constantin: (10.1.6.35), (13.1.1.95)
 Markus, Szefero: (11.1.5.67), (11.1.5.68), (11.1.5.69)
 Maranguin, Antonio (?): (13.1.4.45)
 Martí, Maria Montserrat: (9.1.10.25), (9.1.10.49), (9.1.10.50), (9.1.10.51), (10.1.1.31),
 (10.1.1.32) (10.1.1.33), (10.1.2.45), (13.1.9.46), (13.1.9.47), (13.1.9.35)
 Martin, José: (6.2.3.47)
 Martin, William: (8.1.1.28), (8.1.1.45)
 Martínez Alos: (7.1.1.83)

Martínez Ferrando, J.E.: (9.1.10.35), (10.1.143), (10.1.3.63), (10.1.4.60), (11.1.4.19),
 (13.1.1.36), (13.1.1.76), (13.1.3.7), (13.1.3.8), (13.1.3.9), (13.1.3.10), (13.1.3.11),
 (13.1.3.12), (13.1.4.5), (13.1.4.28)
 Martínez Girona, Claudi: (11.1.1.171), (11.1.2.82)
 Martínez Ortiz, José: (12.1.2.149)
 Martorell (Ed. Gustau Gili): (12.1.1.16), (12.1.2.36)
 Martorell, Francesc: (6.2.5.1.), (7.1.1.5), (7.1.1.109), (7.1.3.29), (8.1.1.36)
 Martorell, Oriol, (9.1.9.5), (9.1.10.20), (10.1.1.20), (10.1.1.22), (10.1.1.24), (10.1.2.37),
 (10.1.3.33)
 (12.1.1.16), (12.1.2.36)
 Maseras, Alfons: (6.2.5.13), (6.2.5.38), (7.1.2.4)
 Masó i Torrents, Jaume: (7.1.2.108)
 Maspons i Angladell, Francesc: (7.1.2.109)
 Masvidal i Salavert, Ramona: (8.1.3.57)
 Mateu, M. Dolors: (12.1.2.101)
 Mateu i Llopis, Felip: (13.1.5.4)
 Mateu, Josefina: (12.1.2.90)
 Matí, Enric: (11.1.1.43)
 Matrus(?): (10.1.2.40)
 Maurois, André: (8.1.4.48)
 Maxia Durzu, Antonio: (11.1.5.90)
 Mayol i Roig, Rosa: (10.1.2.3)
 "Mediterranean": (11.1.2.50), (11.1.2.51)
 Mele, Eugenio: (11.1.5.70)
 Mele, Gregorio: (8.1.1.7), (8.1.1.8), (8.1.1.9), (8.1.1.32), (8.1.3.11), (8.1.4.27),
 (8.1.4.34)
 Melich, F.: (12.1.1.20)
 Melis, Frederico: (11.1.5.6)
 Melis, Mireia: (11.1.5.91)
 Mendizábal: (9.1.2.8), (9.1.2.9), (9.1.2.10), (9.1.2.11), (9.1.2.12), (9.1.3.36)
 Menéndez Pidal, Ramon: (7.1.1.4), (7.1.1.25), (10.1.2.60), (10.1.3.59), (10.1.4.12),
 (10.1.4.18), (11.1.2.31), (13.1.1.52)
 Mercadal, J.M.: (6.2.5.73), (7.1.3.17)
 Mercadal, Rafael: (8.1.1.72), (8.1.2.18), (8.1.3.21), (8.1.4.10)
 Mercader, Joan: (9.1.10.13), (9.1.10.14), (10.1.1.48), (10.1.1.49), (10.1.4.16),
 (10.1.4.70), (10.1.5.15), (10.1.5.31), (10.1.5.45), (10.1.5.75), (10.1.5.79), (11.1.1.17),
 (11.1.1.88), (11.1.1.137), (11.1.3.25), (12.1.1.22), (12.1.1.44), (12.1.1.45), (12.1.2.23),
 (12.1.2.29), (12.1.2.30), (12.1.2.31), (12.1.2.72), (12.1.2.79), (12.1.2.105), (12.1.3.1),
 (12.1.4.47), (12.1.4.51), (13.1.1.21), (13.1.1.33), (13.1.1.77), (13.1.1.114), (13.1.3.15),
 (13.1.4.29), (13.1.5.1), (13.1.4.24)
 Mercè (Soldevila): (6.2.1.1.), (6.2.2.21), (6.2.2.31), (6.2.2.41), (9.1.3.37)
 Mercedes (Zubiburu): (6.2.1.2), (6.2.2.7), (6.2.2.8), (6.2.2.9), (6.2.2.10), (6.2.2.11),
 (6.2.2.13), (6.2.2.14), (6.2.2.15), (6.2.2.16), (6.2.2.17), (6.2.2.18), (6.2.2.18), (6.2.2.19),
 (6.2.2.20), (6.2.2.22), (6.2.2.23), (6.2.2.24), (6.2.2.25), (6.2.2.26), (6.2.2.27), (6.2.2.28),
 (6.2.2.29), (6.2.2.30), (6.2.2.32), (6.2.2.33), (6.2.2.34), (6.2.2.35), (6.2.2.36), (6.2.2.37),
 (6.2.2.39), (6.2.2.40), (6.2.2.42), (6.2.2.43), (6.2.2.44), (6.2.3.9), (8.1.1.19), (8.1.5.25),
 (8.1.5.26), (9.1.2.28), (9.1.3.3), (9.1.3.9), (9.1.3.28), (9.1.3.31), (9.1.4.27), (9.1.7.3),
 (10.1.1.64)
 Merenciano, Frederic-Guillem: (13.1.9.22)
 Merriman, Roger B.: (6.2.2.2.), (7.1.2.15), (9.1.1.16), (9.1.1.78)
 Mestre, Josep: (7.1.1.85), (7.1.1.103), (7.1.1.104), (7.1.1.105), (7.1.1.119), (8.1.1.82)
 Mestres, F.: (9.1.7.10), (9.1.7.13)
 Mias, Alfons: (8.1.2.74)

"Midi Libre": (13.1.2.11)
 Millàs-Raurell: (6.2.3.56), (9.1.1.69), (10.1.6.5), (11.11.29)
 Millàs, Rosa: (12.1.1.12), (12.1.1.47)
 Millet i Maristany, Fèlix: (9.1.10.17), (11.1.2.54), (11.1.3.27), (12.1.4.53), (12.1.4.74),
 (12.1.4.78)
 Ministerio de Información y Turismo: (13.1.7.23)
 Ministerio de Instrucción Pública: (7.1.2.26), (7.1.2.120)
 Miquel, Francesc: (13.1.1.32)
 Mir, Virgili, J.: (12.1.1.37)
 Mira(?): (8.1.2.14)
 "Miracle de S. Salvador d'Horta, (Un)": (10.1.6.26)
 Miracle, Josep: (11.1.2.65)
 Miralles i Brillas, Josep F.: (10.1.2.69)
 Mirambell, Antoni: (10.1.5.14), (11.1.2.82), (12.1.2.127), (12.1.2.157), (12.1.4.25)
 Miravent Vilaplana, F.: (7.1.2.124)
 Miravittles, Jaume: (8.1.3.37), (8.1.3.38), (8.1.3.39), (9.1.1.91), (9.1.1.92), (9.1.1.93),
 (9.1.1.94), (9.1.1.95), (9.1.1.96), (9.1.1.97), (9.1.2.33), (10.1.1.54)
Miscel.lània J. Creixells: (6.2.5.16)
 "Miscellania Populetana": (13.1.1.13)
 Miserachs, M.: (10.1.3.47)
 Molas, Joaquim: (12.1.2.33)
 Moll, Aina: (11.1.1.35), (12.1.1.7)
 Moll, Francesc de Borja: (10.1.3.57), (11.1.1.177)
 Mollat, Michel: (10.1.3.61), (12.1.1.8)
 Montanyà, Lluís: (7.1.1.117)
 Montoliu, Manuel de: (6.2.4.23), (7.1.1.54), (9.1.9.29), (9.1.9.30), (9.1.10.57),
 (9.1.10.59)
 Montserrat (?), M.: (11.1.2.100)
 Mor, Carlo Guido: (8.1.3.12)
 Moragas, Salvador: (12.1.4.65)
 Morales, Maria Luz: (13.1.6.1)
 Morales, Ramon: (13.1.6.1)
 Moré Comas, Camila: (6.2.1.14), (6.2.1.15)
 Morera, Angel: (9.1.1.89)
 Moreu Rey, Enric: (10.1.5.69)
 Morris, Marshall: (6.2.4.29)
 Mortero, C.: (7.1.3.122), (8.1.1.30), (8.1.1.31)
 "Moyen Age": (10.1.4.67)
 Mundó, Anscari: (12.1.3.18), (13.1.3.23)
 Muniesa, Rosa: (13.1.4.33)
 Munné Fité, Vicent: (10.1.1.45)
 Muntaner, Ramon: (9.1.7.14)
 Muntaner, Isabel: (13.1.8.10), (13.1.8.33), (13.1.8.45), (13.1.8.48), (13.1.9.30),
 (13.1.9.36), (13.1.9.38), (13.1.9.39), (13.1.9.40)
 Muntañola, Mercedes: (8.1.1.66), (8.1.3.35)
 Museu d'Art de Barcelona: (10.1.4.112)
 Mussons i Artigas, M.: (10.1.4.24)
 Mutualidad Personal de Archivos: (13.1.1.111), (13.1.1.112), (13.1.1.113), (13.1.4.23)
 Muyden, Arnold van: (8.1.4.62)
 Nadal Abella, Manuel: (11.1.1.83)
 Nadal, Emili G.: (8.1.1.21), (8.1.1.22), (8.1.1.86)
 Nadal, Ester: (11.1.4.18)
 Nadal, Jordi: (13.1.7.3), (13.1.8.13)

Nef, John: (11.1.1.21)
 Nicol, E.: (7.1.1.8), (7.1.1.131), (7.1.1.132), (7.1.1.133), (7.1.1.134), (7.1.1.135),
 (7.1.1.136), (7.1.1.153), (8.1.1.73), (8.1.1.80), (8.1.2.12), (8.1.2.13), (8.1.2.43),
 (8.1.3.45)
 Nicolau d'Olwer, Lluís: (6.2.1.31), (6.2.4.18), (6.2.4.19), (7.1.2.25), (7.1.2.101),
 (7.1.2.103), (7.1.2.119), (7.1.3.100), (7.1.3.108), (8.1.1.46), (8.1.5.8), (8.1.5.49),
 (11.1.1.176)
 Nieto, Gratiniano: (12.1.2.155)
 Nieto, Matilde B. de: (10.1.4.44)
 Noguera Guzmán, R.: (10.1.6.25)
 Nogués, Dr. Jean: (9.1.5.17)
 Nonell, Lluís: (12.1.4.69)
Nous Aspectes de la Història de Catalunya: (8.1.1.84)
 Novell, Maria: (8.1.1.25), (8.1.4.6), (12.1.1.10)
 Nubiola, Joaquim: (7.1.1.157)
 Obiols, A.: (9.1.2.30), (9.1.5.16)
 Obra Almogàvers: (11.1.2.50), (11.1.2.51)
 Oblund, Kenneth: (13.1.1.9)
 Oliva Codorniu, F.: (8.1.2.35)
 Olivar Bertrand, Rafael: (8.1.3.55), (11.1.4.2), (12.1.1.38), (12.1.3.8), (12.1.4.28),
 (12.1.4.36), (13.1.4.36), (13.1.9.37)
 Oliver, Francisco: (11.1.1.82)
 Oliver, Joan: (8.1.5.41), (9.1.1.10), (9.1.1.11), (11.1.2.53), (12.1.1.9), (12.1.4.64),
 (13.1.8.6), (13.1.9.3)
 Oliver, M. Teresa d': (11.1.1.60)
 Oliveres Cama, Josep: (13.1.1.92)
 Ollé, Ramir: (13.1.1.34)
 Òmnium Cultural: (13.1.6.5), (13.1.8.44)
 Orduna, Lluís: (10.1.3.45), (10.1..34), (10.1.6.30)
 Orfeo Badaloní: (12.1.4.42)
 Orfeo Català: (10.1.1.65), (10.1.2.41), (12.1.4.81), (13.1.9.57)
 Orfeo Gracienc: (10.1.6.55)
 Oriol, (Sunyer?): (10.1.4.54)
 Orriols, Maria Dolors: (10.1.6.40)
 Ors, Eugeni d': (6.2.1.19)
 Orts, Manuel: (9.1.7.9)
 Otte, Enrique: (12.1.2.107)
 P(?): (9.1.5.24)
 Pablo, de: (9.1.2.27), (9.1.4.9), (9.1.4.22)
 Pablo, Mimí de: (9.1.5.15)
 Pagès, Amedée: (9.1.7.2), (9.1.9.18), (9.1.9.19), (9.1.10.28), (9.1.10.29)
 Pais, Antonio: (13.1.5.3)
 Pais, Maria Antonietta: (13.1.5.3)
 Palau, (Enric?): (8.1.1.59)
 Palau, Enric: (6.2.5.39)
 Palomer, Josep: (8.1.1.62), (8.1.1.87), (8.1.2.23)
 Pamela: (11.1.1.98)
 Pardo, Joaquim: (11.1.1.25)
 Parés, Manuel: (10.1.6.46), (11.1.2.44), (11.1.2.106), (12.1.2.64), (13.1.7.36)
 Parpal Bruna, F.A.: (10.1.3.4)
 Partit Catalanista Republicà (PCR): (7.1.3.2), (7.1.3.56), (7.1.3.75)
 Parunella, Josep: (8.1.2.44)
 Pascot, Colonel: (13.1.8.24)

Pascuchi, Marçal: (7.1.1.181), (7.1.1.205)
 Pasqual Soldevila, Lluís: (11.1.1.160)
 Pastells, Joan: (7.1.1.86)
 Pastor, Consol: (13.1.7.17)
 Patronat de la Universitat de Barcelona: (8.1.2.25)
 Patxot i Jubert, Rafael: (6.2.4.4), (6.2.4.5), (6.2.5.9), (6.2.5.35), (7.1.2.129), (8.1.4.36),
 (8.1.4.37), (8.1.4.38), (8.1.4.39), (8.1.4.40), (8.1.4.41), (8.1.4.42), (8.1.4.43), (8.1.4.44),
 (8.1.4.45), (9.1.1.59), (9.1.1.60), (9.1.1.79), (9.1.1.118), (9.1.1.119), (9.1.4.13),
 (12.1.1.29), (12.1.1.39)
 Peers, E. Allison: (6.1.4.2), (6.2.4.1), (6.2.4.11), (6.2.4.12), (6.2.4.13), (6.2.4.41),
 (6.2.5.9), (6.2.5.22), (7.1.1.95), (7.1.1.126), (7.1.1.176), (7.1.1.177), (7.1.1.183),
 (7.1.2.47), (7.1.2.49), (7.1.2.50), (7.1.2.64), (7.1.2.66), (7.1.2.85), (7.1.2.93), (7.1.3.31),
 (7.1.3.50), (7.1.3.70), (7.1.3.116), (7.1.3.119), (8.1.1.27), (8.1.1.49), (8.1.1.50),
 (8.1.1.52), (8.1.1.63), (8.1.1.88), (8.1.1.89), (8.1.2.49), (8.1.2.50), (8.1.2.51),
 (8.1.2.52), (8.1.2.53), (8.1.2.54), (8.1.2.55), (8.1.2.56), (8.1.3.1), (8.1.3.2), (8.1.3.3),
 (8.2.3.29), (8.1.4.70), (8.1.4.71), (8.1.4.72), (8.1.4.73), (8.1.4.74), (8.1.4.75), (8.1.4.81),
 (8.1.4.82), (8.1.4.83), (8.1.4.84), (8.1.4.85), (8.1.5.5), (8.1.5.16), (8.1.5.54), (9.1.1.86),
 (9.1.9.20), (9.1.10.36), (9.1.10.37), (9.1.10.38), (9.1.10.39), (9.1.10.40), (9.1.10.41),
 (10.1.1.36), (10.1.1.37), (10.1.1.38), (10.1.1.39), (10.1.1.40), (10.1.2.10), (10.1.2.11),
 (10.1.2.12), (10.1.2.13), (10.1.3.17), (10.1.3.18), (10.1.3.41)
 Pellicena, J.: (7.1.1.75), (8.1.4.51)
Península Pentagonal: (7.1.2.42)
 Pepita: (6.2.5.20)
Pere el Gran: (10.1.6.3), (10.1.6.58), (11.1.2.22), (13.1.8.30)
 Pere: (13.1.1.18)
 Pérez Embid, Florentino: (10.1.5.22), (11.1.2.33)
 Pérez, Joan: (12.1.4.50)
 Pérez, Maruja: (11.1.1.133)
 Pericot, Lluís: (10.1.4.76)
 Permanyer: (8.1.4.35)
 Personal de Archivos: (10.1.5.47)
 Perucho, Artur: (7.1.1.38), (7.1.1.43)
 Pessa, Carme: (13.1.1.62)
 Pessa, Lluís: (13.1.1.62)
 Petino, Antonio: (11.1.5.79), (11.1.5.80), (11.1.5.81)
 Petzolt, H.: (13.1.1.70)
 Peypoch, Ramon: (9.1.2.18), (13.1.5.16)
 Peyronnet, Georges: (10.1.1.1), (10.1.1.2), (10.1.1.3), (10.1.3.37), (10.1.4.53),
 (10.1.4.67), (10.1.5.40), (11.1.1.23), (11.1.1.91), (11.1.1.132), (11.1.2.1), (11.1.2.94),
 (12.1.1.14), (12.1.1.46), (13.1.9.55)
 Pi Ferrer, A.: (7.1.1.197)
 Pi Sunyer, Carles: (7.1.1.31), (9.1.1.80)
 Pi Sunyer, Josep M.: (13.1.3.24), (13.1.6.7)
 Picó(?): (9.1.2.13)
 Pierce, Frank: (11.1.4.9)
 Pierrette (Gargallo): (9.1.9.24), (9.1.9.25), (9.1.9.26), (9.1.9.27)
 Pimient, Gustave: (9.1.5.23)
 Pineda, Josep: (12.1.4.97), (13.1.1.30), (13.1.4.7), (13.1.16), (13.1.6.3)
 Piniés Ametlló, José Manuel: (11.1.2.48)
 Piniés, M.: (10.1.4.103), (12.1.3.11), (12.1.3.12)
 Piris, Jaume: (13.1.1.86)
 Piulach, Jaume: (13.1.1.82)

Pla Cargol, Joaquim: (12.1.2.114), (12.1.4.20), (12.1.4.43), (12.1.4.66), (13.1.1.25), (13.1.1.90)

Planas, Jaume: (12.1.2.107)

Plandell, Francesc: (7.1.2.34)

Planes, Marie (Mimí): (9.1.10.1), (10.1.1.42), (10.1.2.44), (10.1.2.96), (10.1.4.58), (10.5.5.34), (10.1.6.39), (11.1.1.159)

"Poble Català (El)": (9.1.1.37), (9.1.1.92), (9.1.1.93)

Pochon, Jacques: (13.1.1.101)

Poesies: (9.1.4.30)

Pol, Ferran de: (12.1.4.5), (12.1.4.6), (12.1.4.7), (13.1.1.10), (13.1.1.11), (13.1.6.2), (13.1.7.5), (13.1.8.29)

Pons, Joan: (6.2.3.12), (6.2.3.27), (6.2.3.37), (6.2.3.60), (6.2.5.15), (6.2.5.30)(6.2.5.65), (7.1.1.69), (7.1.1.90), (7.1.1.147), (7.1.1.149), (7.1.1.165), (7.1.2.16), (7.1.2.21), (7.1.2.36), (7.1.2.59), (7.1.2.81), (7.1.2.90), (7.1.2.117), (7.1.3.23), (8.1.1.42), (8.1.1.85), (8.1.2.15), (8.1.2.17), (8.1.3.20), (8.1.3.24), (8.1.3.63), (10.1.3.31), (10.1.3.34), (10.1.5.39), (10.1.5.50), (10.1.5.61), (11.1.1.26), (11.1.1.27), (11.1.1.64), (11.1.1.65), (11.1.1.173), (11.1.2.116), (13.1.4.41), (13.1.9.19), (13.1.9.20)

Pons, Pedro: (11.1.4.16), (13.1.5.5)

Porcel, Baltasar: (12.1.2.75)

Porté, Josep: (6.2.5.70)

Portes, Josep: (7.1.3.28), (8.1.2.68), (8.1.2.69), (8.1.2.70), (8.1.2.71), (8.1.2.72), (8.1.2.73), (8.1.4.65)

Pous i Pagés, Josep: (9.1.1.17), (9.1.1.62), (9.1.1.63), (9.1.1.64), (9.1.1.65), (9.1.1.66), (9.1.1.67), (9.1.2.21), (9.1.2.34), (9.1.3.22), (9.1.3.23), (9.1.3.24), (9.1.3.25), (9.1.3.26), (9.1.4.18), (9.1.4.29), (10.1.3.42)

Prades, Margarida de: (8.1.5.30)

Praz, Mario: (7.1.2.42), (7.1.2.83)

Prefecte de Sault de Vaucluse: (9.1.4.24)

Prefecture des Basses-Pyrénées, (6.2.1.20)

Premi Aedos: (10.1.3.55), (11.1.1.38), (12.1.2.45)

Premiere Session d'Histoire Religieuse du Midi: (13.1.4.17)

President de l'Agrupació Catalana de Lima, (12.1.2.24), (12.1.2.25)

President de la Diputació Valenciana, (7.1.1.83)

President de Relacions Culturals: (8.1.5.19)

Prieto Llorens, Ramon: (12.1.2.110), (12.1.2.146)

Projecte Isern: (8.1.5.33), (8.1.5.39)

Proliber: (13.1.8.30)

Promoció de Bibliotecàries (XXI): (10.1.1.46), (13.1.1.44)

Publia: (13.1.7.11)

"Publicitat, La": (6.2.3.58), (7.1.1.57), (7.1.1.83), (7.1.1.192), (8.1.1.43), (8.1.3.56)

Puig i Cadafalch, Josep: (6.2.3.19), (9.1.9.31)

Puig i Ferreter, Josep: (9.1.1.67), (7.1.1.76)

Puig Quintana, Pere: (10.1.1.84), (10.1.6.22), (11.1.2.117), (12.1.1.1), (12.1.2.103)

Puig, Alberto: (10.1.4.102)

Puig, Pere (Agrupació Cultural Folklorica): (12.1.2.84)

Pujol de Capdevila, M. Dolors: (10.1.4.42), (10.1.4.107), (11.1.1.86), (11.1.1.101), (13.1.7.16)

Pútzulu, Evandro, (11.1.5.75), (11.1.5.76), (11.1.5.77), (11.1.5.78)

"Què volen les minories nacionals?": (7.1.1134)

Ràdio Associació de Catalunya: (8.1.3.15), (8.1.3.17), (8.1.3.65)

Ràdio Barcelona: (11.1.1.62), (12.1.3.13)

Ragasol, Eduard: (7.1.1.173)

Rahola de Vicens, Roser: (12.1.2.99)

Rahola, Carles: (6.2.5.11), (6.2.5.67), (7.1.1.59), (7.1.1.81), (7.1.1.106), (7.1.1.110),
 (7.1.1.167), (7.1.2.9), (7.1.2.51), (7.1.2.69), (7.1.2.70), (7.1.2.73), (7.1.2.89),
 (7.1.2.111), (7.1.2.113), (7.1.3.112)
 Rahola, Frederic: (12.1.2.139)
 Raison, Mme.: (9.1.5.22)
 Raixa (Biblioteca): (10.1.4.87), (10.1.4.98)
 Ramon, Adela: (9.1.1.83)
 Raspall de Cauhé, Joana: (9.1.9.21), (0.1.1.19), (10.1.1.44), (12.1.2.148), (12.1.3.7),
 (12.1.4.32)
 Rat Penat, (Lo): (10.1.1.65)
 Rebull, Joan: (10.1.1.22), (10.1.6.29)
 Regidor de Cultura Aj. de Barcelona: (8.1.2.11)
 Reglà, Joan: (10.1.1.70), (10.1.1.71), (11.1.1.156), (11.1.3.43), (13.1.3.18), (13.1.3.19)
 Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona: (6.2.3.42), (12.1.1.13) (12.1.4.87)
 Renart, Joaquim: (11.1.1.106), (11.1.1.120)
 René (marit de Vonvon Lepage): (9.1.3.27)
 Renouard, Yves: (10.1.4.4), (10.1.4.5), (10.1.4.6), (10.1.4.11), (10.1.4.28), (10.1.4.29),
 (10.1.4.51), (10.1.5.30), (10.1.6.28), (12.1.4.10)
 Reparaz, Gonzalo de, (fill): (7.1.1.107), (7.1.2.48), (7.1.2.63), (7.1.3.18), (7.1.3.32),
 (8.1.1.21)
 Reparaz, Gonzalo de, (pare): (7.1.1.152), (7.1.1.159)
 Repertoire International de Médiévistes, (13.1.4.9)
 "Revista", (10.1.3.56), (10.1.4.102), (10.1.6.1)
 "Revista de Catalunya": (6.2.4.23), (6.2.5.39), (6.2.5.54), (7.1.1.48), (7.1.2.123),
 (7.1.2.127), (7.1.3.36), (7.1.3.37), (7.1.3.40)
 "Revue de Catalogne": (6.2.5.37)
 Riba, Carles: (6.2.1.9), (6.2.1.25), (9.1.1.30), (9.1.1.31), (9.1.1.32), (9.1.1.33),
 (9.1.1.80), (9.1.1.81), (10.1.4.100), (10.1.4.101), (11.1.1.129), (11.1.1.176),
 (11.1.1.178)
 Riba i Arderiu, Jordi: (10.1.6.6)
 Ribaidí, Carola: (12.1.4.91), (12.1.4.92)
 Ribalta, M.: (10.1.4.45)
 Ribbans, Geoffrey: (12.1.4.41)
 Ribé, M. Carme: (13.1.1.56), (13.1.7.20), (13.1.8.4)
 Ribera i Ferran, Pere: (13.1.5.18)
 Ribot, Jordi: (10.1.5.60)
 Ricart Ribera, Rosa: (9.1.6.14)
 Richard, G.: (13.1.2.5), (13.1.2.7), (13.1.3.8), (13.1.2.10)
 Rifà(?): (8.1.3.17)
 Rillaud, Josep: (13.1.1.29)
 Ripoll Pelleró, Eduard: (11.1.1.152)
 Riquer, Martí de: (8.1.3.27), (10.1.5.66), (10.1.5.82)
 Riu, Fidel: (7.1.2.74)
 Rius i Vila, Joan: (9.1.7.18)
 Roca, Emili: (10.1.1.65)
 Roda, Frederic: (11.1.2.73), (11.1.3.8), (11.1.3.16), (11.1.3.29), (12.1.2.82),
 (12.1.2.100), (12.1.3.14), (12.1.4.37), (12.1.4.82)
 Rodríguez Casado, Vicente: (12.1.1.48)
 Rodríguez, Victòria: (11.1.1.22)
 Roig i Llop, Tomàs: (8.1.3.15), (8.1.3.16), (8.1.3.18), (10.1.6.50), (13.1.1.40),
 (13.1.9.33)
 Roig Llop, Jaume: (11.1.2.68)
 Roig, E.: (9.1.5.9)

Romagosa, Jaume: (8.1.1.90)
 Roman, Carles: (7.1.2.86), (7.1.2.88)
 Romeva, Mercè: (10.1.6.6)
 Romeva, Pau: (7.1.1.2), (7.1.1.184), (7.1.1.185), (10.1.4.114)
 Romeu, G.: (9.1.7.16), (9.1.9.23)
 Romuald, P.: (12.1.4.98), (13.1.1.23)
 Rosa, M.: (9.1.1.110)
 Rosario (Escandon de Soldevila): (9.1.1.84)
 Rossell, Maria Mercè: (13.1.8.4), (13.1.8.32), (13.1.8.42)
 Rosquellas, J.: (10.1.1.60)
 Rossell i Vilar, M.: (7.1.2.94), (7.1.2.104)
 Rossell Vila, J.M.: (7.1.1.164)
 Rouquette (o Roqueta), Pèire: (7.1.1.155), (9.1.2.2), (9.1.2.3), (9.1.2.4), (9.1.2.38),
 (9.1.3.2), (10.1.4.113), (11.1.1.164), (11.1.1.165), (11.1.1.166), (11.1.1.167),
 (11.1.1.168), (11.1.1.179), (11.1.2.14), (11.1.2.38), (11.1.2.67), (11.1.2.111),
 (11.1.3.23), (12.1.2.168), (12.1.2.169), (12.1.2.170), (12.1.2.173), (12.1.4.2),
 (12.1.4.104), (12.1.4.108), (13.1.1.63), (13.1.1.119), (13.1.1.120), (13.1.1.121),
 (13.1.2.2), (13.1.5.30), (13.1.7.14)
 Roustit, Yvan: (10.1.5.73), (11.1.1.130), (11.1.1.158)
 Rovira: (10.1.4.108)
 Rovira i Virgili, Antoni: (6.2.3.32), (6.2.3.33), (6.2.4.8), (6.2.4.16), (6.2.4.17), (6.2.4.34),
 (7.1.3.103), (9.1.4.2), (9.1.4.3)
 Royo, Clara: (13.1.7.18)
 Royo, José: (11.1.1.89)
 Royo, Maria Angels: (8.1.3.10), (8.1.3.44), (8.1.4.6), (8.1.5.18), (8.1.5.34), (8.1.5.35),
 (8.1.5.48), (8.1.5.50), (9.1.1.82), (9.1.1.104), (9.1.1.105), (9.1.2.5), (9.1.2.6), (9.1.2.7),
 (9.1.3.4), (9.1.3.5), (9.1.3.6), (9.1.3.7), (9.1.4.18), (9.1.6.4), (10.1.2.70)
 Rubert, Joan: (8.1.3.42)
 Rubió i Balaguer, Jordi: (6.2.3.39), (6.2.4.7), (6.2.4.21), (6.2.4.31), (6.2.4.35), (6.2.4.36),
 (6.2.5.7), (6.2.5.69), (7.1.1.15), (7.1.1.19), (7.1.1.30), (7.1.1.35), (7.1.1.53), (7.1.1.77),
 (7.1.1.94), (7.1.2.78), (7.1.2.107), (7.1.3.54), (8.1.1.77), (8.1.3.8), (8.1.3.9), (8.1.3.26),
 (8.1.4.57), (8.1.5.14), (9.1.9.13), (9.1.10.9), (10.1.4.54), (12.1.2.17), (12.1.2.133),
 (12.1.4.17), (13.1.8.41), (13.1.9.62)
 Rubió i Lois, Jordi: (10.1.3.40), (10.1.3.41), (10.1.3.12), (10.1.3.13), (10.1.4.120),
 (10.1.4.121), (10.1.5.56), (13.1.7.22), (13.1.8.2)
 Rubió i Lluch, Antoni: (6.2.1.30), (8.1.3.47), (13.1.8.2) Rubió i Tudurí, Santiago:
 (7.1.3.25)
 Ruiz Barbey, Jordi: (12.1.3.17)
 Ruiz Cabriada, Agustín: (10.1.4.25)
 Ruiz Calonja: (11.1.3.38)
 Ruiz Porta, Joan: (7.1.3.9), (7.1.3.59)
 Runciman, Steven: (10.1.6.2)
 Rusiñol: (11.1.2.32)
 Russell-Gebbet: (11.1.2.113), (11.1.2.114), (11.1.2.115)
 Russinyol, Joan: (7.1.1.42)
 Saez, Emilio: (13.1.1.103), (13.1.7.25)
 Sagarra, A.: (11.1.1.55)
 Sagarra, Ferran de: (7.1.2.8), (7.1.2.60), (7.1.2.76),
 Sagarra, Josep M. de: (6.2.1.18), (10.1.5.77)
 Sala Parés: (7.1.2.43)
 Sala, C.: (13.1.1.39)
 Sala, J.: (7.1.1.78)
 Sala, Modest: (13.1.1.99)

Salas, Xavier de: (10.1.5.35), (11.1.1.24), (11.1.1.51), (11.1.1.144), (11.1.1.246)
 Salavert, Vicente: (13.1.9.60)
 Sales, Joan: (10.1.1.53), (10.1.2.74), (10.1.2.75), (10.1.2.76), (10.1.2.97), (10.1.3.14),
 (10.1.3.50), (10.1.4.26), (10.1.4.105), (10.1.4.106), (10.1.5.29), (11.1.2.4), (11.1.2.12),
 (11.1.2.21), (11.1.2.33), (11.1.2.83), (11.1.2.84), (11.1.2.85), (11.1.2.86), (11.1.2.87),
 (11.1.2.88), (11.1.2.89), (11.1.2.90), (11.1.2.91), (11.1.3.28), (12.1.2.118), (12.1.2.130)
 (13.1.3.8), (13.1.3.9), (13.1.3.10), (13.1.3.11), (13.1.3.12), (13.1.9.7), (13.1.9.13),
 (13.1.9.14), (13.1.9.54)
 Sales, Núria: (11.1.2.17), (12.1.2.13), (12.1.2.14), (12.1.2.15), (12.1.2.19), (13.1.7.4),
 (13.1.7.12), (13.1.8.11)
 Saltó, Joseph: (12.1.4.79), (12.1.4.80)
 Saltor, Octavi: (6.2.4.26)
 Salvà, Antònia: (7.1.1.79), (7.1.1.128), (7.1.1.158), (7.1.1.196)
 Salvatella: (11.1.2.43)
 Sambini, Paolo: (11.1.5.92), (11.1.5.93), (11.1.5.94), (11.1.5.95)
 Samper, B.: (7.1.1.9), (7.1.1.87), (7.1.1.198), (7.1.2.25), (7.1.2.58), (7.1.2.102)
 Sanauja, Fra Pere: (7.1.2.12)
 Sanchez Albornoz, Claudio: (11.1.3.7), (12.1.4.30)
 Sanchez Canton, F.J.: (10.1.2.54), (10.1.2.60)
 Sanchez Muñoz, Vicente: (12.1.4.18)
 Sanchís Sivera, Josep: (6.2.2.38)
 Sandiumenge, Maria: (8.1.3.12)
 Sanna, Anna Rita: (10.1.5.8), (10.1.5.64), (11.1.1.9), (11.1.1.46), (11.1.1.50),
 (11.1.1.99), (11.1.1.161), (11.1.1.162), (11.1.1.163), (11.1.2.42), (11.1.5.108),
 (11.1.5.104), (11.1.5.110), (11.1.5.111), (11.1.5.112), (11.1.5.113), (11.1.5.114),
 (11.1.5.115), (11.1.5.116), (11.1.5.117), (11.1.5.118), (11.1.5.119), (11.1.5.120),
 (11.1.5.121), (11.1.5.122), (11.1.5.123), (11.1.5.124), (11.1.5.125), (11.1.5.126),
 (11.1.5.127), (11.1.5.128), (11.1.5.129), (11.1.5.130), (11.1.5.131), (11.1.5.132)
 Sans i Vallès, Carles: (6.2.5.41)
 Sans, Elvir: (6.2.5.75)
 Santamaria, Joan: (8.1.4.64)
 Sants, R.: (9.1.3.10)
 Sanz, Jesús: (7.1.3.76)
 Sara: (11.1.1.98)
 "Sardana, La": (12.1.2.85)
 Sarrallach, Maria: (13.1.4.42)
 Sarrià (?): (12.1.2.163)
 Sarsanedes, Jordi: (10.1.4.98), (12.1.1.11)
 Sauret, Ramon: (7.1.2.27)
 Sayé, Lluís (Dr.): (7.1.1.14), (7.1.1.62), (7.1.1.72), (7.1.1.141)
 Sbert, Antoni M.: (7.1.3.7), (9.1.1.2), (9.1.1.68), (9.1.1.107), (9.1.2.22), (9.1.2.36),
 (9.1.2.41), (9.1.2.42), (9.1.3.29), (9.1.4.36), (9.1.5.8)
 Scanu, Pasquale: (11.1.5.97), (11.1.5.98), (11.1.5.99), (12.1.2.120), (12.1.2.121),
 (12.1.2.134), (12.1.4.35), (13.1.1.64), (13.1.6.9), (13.1.7.30)
 Schmid, F.A.: (7.1.2.1), (7.1.2.2), (7.1.2.19), (7.1.2.20), (7.1.3.1), (7.1.3.10), (7.1.3.14),
 (7.1.3.15), (7.1.3.16), (7.1.3.49), (7.1.3.61), (7.1.3.84), (7.1.3.87), (7.1.3.109), (8.1.1.1),
 (8.1.1.16), (8.1.1.17), (8.1.1.18), (8.1.1.90), (8.1.2.1), (8.1.4.2)
 Seco Serano, Carlos: (13.1.8.13)
 Segarra, Dídac de: (12.1.4.12)
 Selva, Ricard: (12.1.1.26)
 Seneca, Federico: (11.1.5.89)
 Serch, Amadeu: (9.1.1.88)
 "Serra d'Or": (12.1.4.6), (13.1.1.98), (13.1.4.38), (13.1.7.38)

Serra Rabert, Dr. F.: (10.1.6.41)
 Serra Ràfols, Elies: (8.1.1.53), (10.1.4.35), (13.1.3.2)
 Serra Ràfols, J.C.: (6.2.5.54), (8.1.5.9), (9.1.1.61), (11.1.3.43)
 Serra, Eva: (13.1.4.15)
 Serra, M. Blanca: (13.1.4.15)
 Serra, Paquita: (11.1.3.18), (11.1.3.30)
 Serrahima, Maurici: (10.1.4.74)
 Serrano Biguer, P.: (7.1.1.83)
 Serrano Montalvo, Antonio: (10.1.4.33), (11.1.1.107), (11.1.1.108)
 Serrat, Joan: (10.1.3.2)
 Servei d'Informació Nacional Català: (13.1.7.28), (13.1.7.29)
 Servicio Nacional de Lectura: (12.1.4.18)
 Sessions Poètiques: (9.1.8.2), (9.1.8.3)
 Setton, Kenneth M.: (9.1.10.6), (10.1.1.50), (10.1.1.81), (10.1.4.129)
 Sevilla, Diego: (10.1.4.118)
 Simon Mossa, Antoni: (12.1.2.164), (12.1.2.158), (12.1.3.19)
 "Simulta": (10.1.4.109)
 Sindicat et Of. de Tourisme: (9.1.2.40)
 Sintes, Francisco: (11.1.1.97), (11.1.2.41)
 Sloman, Albert E.: (10.1.5.21), (10.1.5.32), (10.1.5.78), (10.1.5.80),
 (11.1.1.14), (11.1.1.15), (11.1.1.16), (11.1.1.32), (11.1.1.49), (11.1.1.57), (11.1.1.70),
 (11.1.1.71), (11.1.1.81), (11.1.1.112), (11.1.1.113), (11.1.1.114), (11.1.1.115),
 (11.1.1.116), (11.1.1.117), (11.1.1.118), (11.1.1.119), (11.1.1.120), (11.1.2.27),
 (11.1.2.40), (11.1.3.5), (11.1.3.32), (12.1.2.33), (12.1.2.92)
 Soberanas, Amadeu J.: (13.1.1.47), (13.1.1.51), (13.1.5.11)
 Sobrequés, Santiago: (10.1.4.19), (12.1.2.112), (12.1.2.113), (12.1.3.6), (12.1.4.52),
 (13.1.3.3), (13.1.3.4), (13.1.6.10), (13.1.7.10), (13.1.9.4)
 Societat Catalana d'Estudis Històrics: (11.1.2.29)
 Sociedad Castellonense de Cultura: (6.2.4.48)
 Sociedad General de Autores: (11.1.1.95), (12.1.2.140), (12.1.4.13), (12.1.4.76),
 (13.1.1.57), (13.1.1.96), (13.1.4.46)
 Societat Catalana d'Eugènèsia: (8.1.3.64)
 Societat de Nacions: (6.2.3.34), (6.2.3.40), (6.2.3.52)
 Societat Protectora de l'Ensenyança Catalana: Vegeu Associació Protectora de
 l'Ensenyança Catalana
 Societat Retorumantscha: (8.1.4.1)
 Société de Nations: Vegeu Societat de Nacions
 Solà Cañizares, F.: (11.1.1.135)
 Solà, Joan: (8.1.3.50)
 Solà, Regina de: (11.1.1.135), (11.1.1.136), (11.1.2.26), (11.1.2.105), (11.1.3.10),
 (11.1.3.24), (11.1.4.11), (12.1.2.95)
 Solà(?), Maria Lluïsa: (8.1.3.49), (13.1.4.18)
 Solano, Fernando: (10.1.4.115), (10.1.6.56), (12.1.2.42), (12.1.2.43), (13.1.4.21),
 (13.1.4.26), (13.1.4.27), (13.1.4.40), (13.1.7.6)
 Soldevila, Carles: Vegeu Carles (Soldevila)
 Soldevila, Carlota: (6.2.4.33), (9.1.10.22)
 Soldevila, Gerard: Vegeu Gerard (Soldevila)
 Soldevila, Mercè: Vegeu Mercè (Soldevila)
 Soldevila, Octavi: (6.2.4.40), (10.1.5.16), (11.1.1.98)
 Soldevila, Victòria: (6.2.4.32), (10.1.2.24)
 Solé i Pla: (8.1.4.21)
 Solé Sabarís, L.: (12.1.2.26)
Solemnitats: (9.1.7.10)

Soler Terol, Lluís: (7.1.1.12)
 Soliguer, Joan: (7.1.1.26), (7.1.2.77), (7.1.3.114), (8.1.1.71)
 Solsona, Francina: (11.1.1.20), (11.1.1.40), (11.1.1.41), (11.1.1.110), (11.1.1.111),
 (11.1.1.154), (11.1.2.24), (11.1.2.75), (11.1.2.96), (11.1.2.97), (11.1.2.98), (11.1.3.3),
 (11.1.3.6), (11.1.3.11), (11.1.3.13), (11.1.3.14), (11.1.4.11), (12.1.2.109), (13.1.4.51),
 (13.1.8.4), (13.1.8.23), (13.1.8.32), (13.1.8.42)
 Somice (?) N.: (6.2.5.21)
 Soriano, Paco: (13.1.1.65)
 Sos, Emiliano: (10.1.4.88)
 Stagg, Geoffery: (11.1.1.6), (11.1.1.54), (11.1.1.64)
 Starkie (Prof.): (10.1.5.43)
 Stefano, Antonio: (11.1.5.51), (11.1.5.57)
 "Studi Sardi": (11.1.1.65)
 Sucre, J.M. de: (8.1.5.46)
 "Sud Magazin Mediterranéen": (7.1.3.121)
 Sunyer, Jaume: (9.1.2.24), (9.1.2.25), (9.1.3.14), (9.1.3.15), (9.1.5.1), (9.1.5.2),
 (10.1.1.54), (10.1.1.62), (10.1.4.47), (10.1.6.7)
 Sunyer, Oriol: (9.1.10.16)
 Sunyol, Gregori M.: (6.1.3.10), (12.1.2.65)
 Sunyol, Joan: (12.1.2.93)
 Sunyol, Josep: (7.1.3.81)
 Sutcliffe, Norman: (11.1.1.31)
 Syracuse University: (12.1.4.105), (13.1.1.31), (13.1.1.116)
 Tàcit, Corneli: (7.1.1.133)
 Tarradelles, Josep: (7.1.3.26), (7.1.3.94), (9.1.4.2), (12.1.2.172)
 Tarragó Pleyan: (9.1.8.8)
 Tarragó, Maria: (10.1.6.45)
 Tarron, Sandro: (10.1.2.71)
 Tarruella i Riu, Víctor M.: (10.1.3.9), (10.1.3.52)
 Tarruella, Dr.: (6.2.3.17)
 Tasis i Marca, Rafael: (8.1.5.24), (8.1.5.33), (10.1.1.27), (10.1.1.28), (10.1.4.78),
 (10.1.4.84), (10.1.5.28), (12.1.1.24), (12.1.2.34), (12.1.2.73), (12.1.2.94), (13.1.1.58),
 (13.1.1.61)
 Taylor, Stephen S.: (12.1.4.9)
 Teatre Infantil Català: (12.1.1.18)
 Tebé, Tomàs: (12.1.2.80), (12.1.4.67), (13.1.4.3), (13.1.4.31), (13.1.9.59)
 Teixidor, Joan: (6.2.3.52)
 "Tele Estel": (13.1.8.14), (13.1.8.15)
 Telefònica: (13.1.8.56)
 Teresa: (8.1.3.60)
 Ternero: (13.1.4.34)
 Terradell, Miquel: (12.1.2.1), (12.1.2.2), (12.1.2.3), (12.1.2.4)(12.1.2.5), (12.1.2.6),
 (12.1.2.7), (12.1.2.8), (12.1.2.9)
 Testor (?): (13.1.4.32)
 The Military History Society of Ireland: (13.1.7.13)
 Tine de Vries: (12.1.1.54), (12.1.1.55)
 Tomàs, Joan: (9.1.2.44)
 Torra Balarí, Maurici: (10.1.4.66), (10.1.5.13), (10.1.5.37), (10.1.5.38), (11.1.2.47)
 Torra, Ramon: (7.1.1.113)
 Torras Comamala, Jordi: (10.1.6.57), (13.1.5.21)
 Torre, Antonio de la: (10.1.4.97), (12.1.2.70)
 Torrents, Jacme des: (6.2.5.54)
 Torres, Bernardí: (7.1.2.115)

Trabal, Francesc: (9.1.1.70), (9.1.5.10), (9.1.5.11), (9.1.5.12)
 "Tres sants a Catalunya": (9.1.10.13)
 Triadú, Joan: (9.1.10.42), (9.1.10.43), (9.1.10.44), (9.1.10.45), (9.1.10.56), (10.1.1.30),
 (10.1.5.12), (10.1.6.23), (11.1.1.109), (11.1.3.31), (13.1.7.7), (13.1.8.22)
 Trias de Bes, Dr. L.: (9.1.8.9)
 Trias Pujol, Dr., J.: (10.1.2.80), (10.1.2.81)
 Trommer de Soldevila, Eva: (11.1.4.23), (12.1.4.48), (13.1.4.25), (13.1.7.48)
 Troni, Armando: (11.1.5.4), (11.1.5.41), (11.1.5.61)
 Trueta, Josep: (10.1.4.2), (10.1.5.4), (10.1.5.70), (10.1.5.86), (11.1.1.67), (11.1.3.40)
 Turner, Olga: (11.1.2.69)
 Unió Catalanista: (7.1.1.148)
 Ubac, Bonaventura: (12.1.2.45)
 Udina Martorell, Frederic: (10.1.4.83), (10.1.6.51), (12.1.1.49), (12.1.2.62), (13.1.9.53)
 Ulloa, Bolívar: (7.1.3.55), (7.1.3.60), (7.1.3.111), (8.1.4.79),
 Ulloa, Luís: (6.2.5.5), (6.2.5.43), (6.2.5.44), (6.2.5.45), (6.2.5.46), (6.2.5.47), (6.2.5.48),
 (6.2.5.49), (6.2.5.50), (6.2.5.74), (7.1.1.61), (7.1.1.115), (7.1.1.138), (7.1.1.203),
 (7.1.2.28), (7.1.2.35), (7.1.2.39), (7.1.2.130), (7.1.3.20), (7.1.3.38), (7.1.3.113),
 (8.1.3.31)
 Unió Democràtica de Catalunya (UDC): (9.1.1.93)
 Unitat Catalana: (7.1.2.72)
 Università degli Studi di Pisa: (11.1.5.6), (13.1.4.45)
 Universitat d'Aix: (13.1.7.15)
 Universitat de Barcelona: (8.1.1.61), (8.1.2.41), (8.1.2.57), (8.1.3.41), (8.1.4.31),
 (8.1.4.59), (8.1.4.60), (8.1.4.77), (13.1.1.103), (13.1.7.25), (13.1.9.58)
 Universitat de Catània: (11.1.5.79)
 Universitat de Manitoba: (9.1.10.61)
 Universitat de Nàpols: (11.1.5.82)
 Universitat de Nottingham: (11.1.1.134)
 Universitat de Padova: (11.1.5.89)
 Universitat de Palerm: (11.1.5.67)
 Universitat de Saragossa: (6.2.3.14)
 Universitat de Tolosa: (9.1.1.116), (12.1.2.167), (13.1.4.47)
 Uranga, José E.: (12.1.1.43)
 Urgell, Jaume d': (8.1.4.9), (9.1.4.25)
 Valeri, Lluís: (10.1.5.77)
 Vall, E.: (13.1.3.27), (13.1.8.28)
 Valls Taberner, Ferran: (6.2.1.21), (6.2.1.24), (6.2.3.11), (6.2.3.15), (6.2.3.22),
 (6.2.3.46), (6.2.3.49), (6.2.4.3), (6.2.5.23), (6.2.5.66), (7.1.1.60), (7.1.1.148), (7.1.2.65),
 (7.1.3.6), (7.1.3.33), (7.1.3.92), (8.1.2.47), (8.1.4.4)
 Valls Taberner, Lluís: (10.1.4.17), (10.1.4.68), (10.1.5.46), (11.1.2.18), (11.1.2.59),
 (11.1.2.80)
 Vallverdú, Francesc: (12.1.2.72)
 Vandellós, Josep A.: (8.1.1.12), (8.1.2.75), (8.1.3.61), (8.1.3.64)
 Vehils, Rafael: (8.1.4.22)
 Veise, R.: (7.1.1.169)
 Ventalló, Joaquim: (9.1.1.14), (9.1.1.87), (9.1.1.98), (9.1.1.99), (9.1.1.100), (9.1.1.101),
 (9.1.1.121), (11.1.1.47), (11.1.1.48), (11.1.1.61)
 Verdaguer, Vda. de: (8.1.3.30)
 Vernet, Juan: (12.1.4.87)
 Verrié, Frederic Pau: (9.1.6.19), (9.1.7.5), (10.1.3.21)
 "Veü de Catalunya, La": (7.1.3.117), (8.1.1.83)
 Vicens Vives, Jaume: (8.1.4.26), (8.1.4.60), (8.1.5.2), (9.1.10.31),
 (10.1.5.6), (10.1.5.31), (10.1.6.4)

Vicens, Pere: (13.1.1.106)
 Vicky: (Vegeu Soldevila, Victòria)
 Vidal i Guitart, Lluís: (7.1.1.13), (7.1.1.89), (7.1.1.123), (7.1.2.31)
 Vidal, Artur: (12.1.2.157), (12.1.4.3), (13.1.1.84), (13.1.1.85)
 Vigo, Emili: (10.1.2.7), (10.1.2.8), (10.1.2.9), (10.1.3.4), (10.1.3.5), (10.1.23.6),
 (10.1.3.7), (10.1.4.3), (10.1.4.126)
 Vigo de Clares, Victòria: (10.1.5.33), (11.1.2.11), (11.1.2.16)
 Vilà Marqués, Pepita: (6.2.1.16), (7.1.1.143), (7.1.1.154)
 Vilà, J.M.: (7.1.1.18), (7.1.1.98), (7.1.1.100), (7.1.1.101), (7.1.2.52), (7.1.2.55),
 (7.1.2.77), (7.1.2.87), (7.1.2.116)
 Vila, Marc Aureli: (10.1.3.47), (10.1.4.45)
 Vila, Pau: (7.1.2.40)
 Vilar, Pierre: (10.1.6.58), (13.1.7.44)
 Vilarde, Mercè: (9.1.6.1)
 Vilardell, Jacint: (12.1.1.21)
 Vilaró, R.: (7.1.3.39)
 Vincentelli, J.: (12.1.2.12)
 Vincke, Johannes: (11.1.1.148), (11.1.3.39), (12.1.2.41), (12.1.4.19), (12.1.4.24)
 Vinyes de Ventura, Maria: (13.1.1.71)
 "Visites i estudis a Anglaterra": (10.1.6.42)
 Vives i Miret, J.: (11.1.1.92)
 Vives, Josep: (12.1.2.24)
 Vives, M. Lluïsa: (9.1.10.16)
 Viveto (?): (12.1.2.170)
 Voltes, Pere: (10.1.2.89), (10.1.2.90), (10.1.2.91), (10.1.2.92), (10.1.2.93), (10.1.2.94),
 (12.1.2.91), (12.1.2.104), (12.1.3.16), (13.1.4.10)
 Wagons-Lits. Thos-Cook & Son: (8.1.1.51)
 Weissberg: (9.1.2.14)
 Westminster Bank: (6.2.5.31), (6.2.5.32), (9.1.8.12)
Who's Who in Europe: (13.1.1.14)
Who's Who in Spain: (12.1.4.9)
 Wilson, Rosa: (6.2.4.27), (7.1.3.48)(8.1.2.31), (9.1.1.76)
 Wolff, Philippe: (13.1.4.47), (13.1.8.8), (13.1.9.4), (13.1.9.59)
World Biography: (10.1.4.31)
 Xifra i Riera, R.: (7.1.1.166)
 Xirau, Joaquim: (8.1.2.26), (8.1.2.27)
 Xirau, Josep: (8.1.2.24), (8.1.3.32)
 Ymbert, Víctor M. de: (10.1.6.11), (10.1.6.12), (10.1.6.13)
 Yvonne (Lepage): (6.2.3.59), (6.2.5.3), (6.2.5.25), (8.1.5.21), (9.1.1.9)(9.1.2.40),
 (9.1.10.53), (9.1.10.54), (9.1.10.55), (9.1.10.60), (10.1.6.15), (10.1.6.20), (10.1.6.21),
 (11.1.1.34), (11.1.3.2), (12.1.1.32), (12.1.1.36), (13.1.4.2), (13.1.4.11), (13.1.7.1),
 (13.1.7.26), (13.1.7.46), (13.1.7.48), (13.1.7.49), (13.1.8.46)
 Zubiburu, Eloïsa: (6.2.2.12), (10.1.1.11), (13.1.9.48), (13.1.9.49)
 Zubiburu, Julio: (12.1.4.34)
 Zubiburu, Mercedes: Vegeu Mercedes (Zubiburu)
 Zurita: (12.1.2.96)

ANNEX III: INVENTARI-CATÀLEG DE LA DONACIÓ CARLOTA SOLDEVILA /DCS.

L'estiu del 1996 em va telefonar Carlota Soldevila per comunicar-me que tenia en el seu poder un bloc de documents del seu oncle Ferran. Ella va considerar necessari lliurar-me'ls perquè, com a investigador, en pogués treure el màxim rendiment i en fes una classificació adient, i perquè, posteriorment, decidís quin fons calia que el conservés. El present inventari-catàleg pretén complir el primer requisit. Per a la seva classificació, s'ha procurat respectar l'ordre que ella havia donat als documents, encara que s'ha seguit l'orientació donada en el Quadre de classificació de fons personals del Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya.

Tot ha estat ordenat en dues capsas arxivadores. En la primera hi figuren diversos escrits, bàsicament, de l'obra original de l'autor, alguns d'un gran interès. La segona és destinada a la correspondència i es pot considerar com un fons molt notable (hi ha 332 cartes) que és també complementari de l'existent a l'antic llegat de Chavornay (LPFSC)-ara a l'Arxiu Nacional de Catalunya-, ja que les cartes conservades omplen en part els buits existents en aquell fons. La relació epistolar per signatura sistemàtica i topogràfica s'ha fet d'acord amb els criteris establerts ja en l'Annex II (fons epistolar de Chavornay), i s'ha inclòs també un índex de noms del conjunt de la correspondència.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 1 (CAPSA ARXIVADORA)

MANUSCRITS I ORIGINALS

1.1.-La reina Maria

1.1.1.-Manuscrit La reina Doña Maria de Aragón Text en castellà i correccions i afegits en català. 67 pàgines de text seguit. 24 pàgines d'annexos documentals. Podria ésser el treball sobre la biblioteca de la Reina Maria, que utilitzà després per a la seva tesi doctoral del 1916.

1.1.2.-Manuscrit La reina Maria, muller del magnànim. 63 pàgines numerades i 17 pàgines de documents. Text en català d'acord amb la normativa fabriana.

1.1.3.-Material de suport

1.1.3.1.-Quatre sobres petits amb fitxes

1.1.3.1.1.-Reina Maria. Itinerari

1.1.3.1.2.-Reina Maria. Política

1.1.3.1.3.-Biblioteca Reina Maria

1.1.3.1.4.-Personalitat lit. Reina Maria

1.1.3.2.-Tres plecs d'apunts. Un d'ells, el més gruixut: Investigació a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. En el revers d'un full: Comentari històric. Els extremismes i les transaccions (Fragment d'un seu article aparegut a "la Publicitat" 21-I-1923, p. 1)

1.2.-Matilde d'Anglaterra. Manuscrit original. Fins al final de l'acte IV. L'obra fou publicada a Barcelona per l'Ed. Catalana el 1923.

1.3.-Manuscrits d'articles a la "Revista de Catalunya" (anys 20)

1.3.1.-Doble recensió per a la Secció "La Història i l'Erudició": La cançó provençal en la literatura catalana, per Jaume Massó i Torrents i El temple de Sta. Maria del Miracle de Tarragona, per Sanç Capdevila. 16 pàg. Aquestes dues recensions van patir diferents avatars per a la seva publicació. La dedicada al llibre de Capdevila es publicà en el

núm 9 (març 1925), on també aparegué un fragment de la dedicada a Massó i Torrents, que no es reproduí en la seva totalitat fins al núm 11 (maig 1925), però sense títol.

1.3.2.-Catalunya ha tingut poesia èpico-popular? La crònica de Bernat Desclot. 26 pàg. Fou publicat al núm 16 (oct. 1925), ps. 346-358.

1.3.3.-La segona i la tercera estades de Jaume I a Mallorca. 22 pàg. (incomplet). Publicat al núm 24 (juny 1926), ps. 605-618.

1.3.4.-La qüestió de les prosificacions en les cròniques catalanes. (Resposta a manuel de Montoliu). 16 pàg. Publicat al núm 25 (juliol 1926), ps. 39-50.

1.4.-Recull de fragments manuscrits i retalls de premsa (anys 30)

1.4.1.-Dues pàgines de l'inici d'un escrit sobre els Borja

1.4.2.-Fragment de poema "En una nit..." 25-II-1936

1.4.3.-Full sobre l'Acadèmia (Possiblement de Barcelona sense universitat)

1.4.4.-Article El "home rule" per a Escòcia, "La Publicitat" 25-I-1929.

1.5.-Liquidació dels drets d'autor de la Història de Catalunya. Període 1939-1943.

1.6.-Conferència Barcelona cap i casal. Un full manuscrit, que en principi és redactat i després només hi figura un esquema. Possiblement dels anys 40 (Segell de l'ANABA)

1.7.-Pere el Gran

1.7.1.-Ovació inaugural de curs. Una trentena de fulls, la majoria manuscrits i numerats, junt amb d'altres de mecanografiats. Segurament es tracta de l'obertura de curs de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, celebrada el 29-X-1948, on F. Soldevila llegí De la infantesa i la joventut de Pere el Gran.

1.7.2.-Full manuscrit. Esquema Pere el Gran

1.8.-Fulls manuscrits de Zurita i el Compromís de Casp. Comunicació al IV Congrés d'H^a de la Corona d'Aragó Mallorca, 1955. (Publicada el 1959). Dos fulls plegats i escrits en ambdues cares.

1.9.-Un poema narratiu català sobre la batalla de Las Navas

Còpia mecanografiada de 4 pàg. Publicat dins Estudios dedicados a Duran y Sanpere (1970), ps. 25-30.

1.10.-Fulls mecanografiats

1.10.1.-Prefaci a la segona edició de la Història dels catalans. (1968). Un sol full.

1.10.2.-Fragment d'article a la "Revista de Catalunya" núm 106 (set.1967) Mèxic. Dos fulls.

1.11.-Fulls manuscrits

1.11.1.-Poema "El cavaller pacient". Un full de dues cares.

1.11.2.-Fragment sobre l'historiador aragonès Eduardo Ibarra Rodriguez (1866-1944). Segurament de 1944.

1.12.- Dos fulls mecanografiats de la Crònica de Pere el Cerimoniós (Publicats a Les quatre Grans Cròniques)

1.13.-Cronologia biogràfica de F. Soldevila en francès (fins al 1963). Segurament és un document per al seu nomenament com a doctor honoris causa per la Universitat de Montpeller (1964).

1.14.-Notes i apunts diversos. De difícil classificació i datació, alguns en llatí.

1.15.-Retalls de premsa "Journal de Genève" (1929)

1.15.1.-A.K., Le Saint-Siège contre le catalanisme(19-I-1929)

1.15.2.-Charles Maurràs, Il. Rome et les catalans

1.15.3.-A.K., Le dernier mouvement révolutionnaire en Espagne(10-II-1929)

1.16.-Material d'altri

1.16.1.-Nicolau d'Olwer, Les seigneurs catalans d'Egine, 4 pàg. (No figura en la Bibliografia feta recentment per l'IEC)

1.16.2.-J.E. Martínez Ferrando, Valencia medieval y renacentista, Imp. Diana, València 1945. 38 pàg.

1.16.3.-"Recortes de premsa. Secretaria de premsa de la Comunió Tradicionalista" (1965), 6 pàg.

1.17.-Història de Catalunya (Ed. Alpha)

1.17.1.-Pàgines de la primera edició, amb afegits manuscrits que s'incorporaren a la segona. Pràcticament tot el vol III (135 pàg.). Tot encartat en un exemplar de "History. Bibliography. The Humanities" (List. 18, 1962-1963, Bernard M. Rosenthal, Inc. New York).

1.17.2.-Còpies mecanografiades amb fragments que s'havien modificat especialment per a la 2ª edició. 23 pàg.

1.18.-Paquet taronja

1.18.1.-Còpia mecanografiada de El compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal) Amb afegits manuscrits. Completa, 175 pàg.

1.18.2.-Manuscrit de El Compromís... Una vintena de pàgines escrites per les dues cares.

1.18.3.-Gal.lerades de Les quatre grans cròniques. 137 pàg.

1.19.-Carpeta groga

1.19.1.-Manuel Bassa i Armengol, L'escut de la ciutat de Barcelona (Barcelona, 1963). Còpia mecanografiada.

1.19.2.-Carta de M. Bassa a Rafael Dalmau. Barcelona, 12-IX-1963.

1.19.3.-Dibuix de l'escut de Barcelona

UNITAT D'INSTAL.LACIÓ 2 (CAPSA ARXIVADORA)

CORRESPONDÈNCIA

a/Llistat per signatura sistemàtica i topogràfica

2.1.-Correspondència anys 1916/1923

(Any 1916)

2.1.1.-Carles Soldevila 19-XII-1916

2.1.2.-Mercedes Zubiburu Barna, 19-XII-1916

2.1.3.-Mercedes Zubiburu " 20-XII-1916

2.1.4.-Mercè Soldevila 1916-1917

(Any 1917)

2.1.5.-Mercedes Zubiburu 16-I-1917

(Any 1921)

2.1.6.-Lydie Königsbein, 28-IX-1921
2.1.7.-Domingo Matute (?) Logroño, 11-XI-1921
2.1.8.-Finke (en alemany) Freiburg, 17-XI-1921
2.1.9.-Llorens Freiburg, 27-XI-1921
2.1.10.-Millàs-Raurell i F. Madrid Barcelona, 1921

(Any 1922)

2.1.11.-Bosco Barna, 5-IX-1922

(Any 1923)

2.1.12.-F. Valls Taberner 18-XI-1923
2.1.13.-F.L. Critchlow Princenton, 15-XII-1923
2.1.14.-Frank Linley Critchlow (tarja) 18-XII-1923

(Sense data. Anys 20)

2.1.15.-Carles S. Vilasar,
2.1.16.-Carles S.
2.1.17.-Crida Manifestació Monàrquica

2.2.-Correspondència 1924

2.2.1.-Carles S. 30-I-1924
2.2.2.-Carles S. 31-I-1924
2.2.3.-Antoni Cursach Buenos Aires, 27-IV-1924
2.2.4.-F.L. Critchlow Princenton, 28-V-1924
2.2.5.-A. Rovira i Virgili 7-VII-1924
2.2.6.-A. Rovira i Virgili 16-VII-1924
2.2.7.-Pere Bohigas Barna, 18-VII-1924
2.2.8.-Joan Hernandez Mora Maó, 30-VII-1924
2.2.9.-Joan Pons Tarragona, 31-VII-1924
2.2.10.-Ramon d'Alòs 7-VIII-1924
2.2.11.-Yvonne i FS a Mercedes Z. Logroño, 21-VIII-1924
2.2.12.-Yvonne i FS a Mercedes Z. Logroño, 1-IX-1924
2.2.13.-FS a Mercedes Z. " 17-IX-1924
2.2.14.-F. Valls i Taberner 18-IX-1924
2.2.15.-FS a Mercedes Z. " 14-X-1924
2.2.16.-A. Rovira i Virgili 17-X-1924
2.2.17.-FS a Mercedes Z. " 10-XI-1924
2.2.18.-FS i Yvonne a Mercedes Z. " 21-XI-1924
2.2.19.-A. Rovira i Virgili Barna, 24-XI-1924
2.2.20.-Carles S. 27-XI-1924
2.2.21.-Carles S. 10-XII-1924
2.2.22.-"La Publicitat" 11-XII-1924
2.2.23.-A. Rovira i Virgili 13-XII-1924
2.2.24.-Carles Soldevila S/d 1924

2.3.-Correspondència 1925

2.3.1.-Joan Hernandez Mora Maó, 20-I-1925
2.3.2.-Joan Hernandez Mora Maó, 28-I-1925
2.3.3.-Josep de C. Serra i Ràfols Barna, 5-II-1925

2.3.4.-Joan Pons	Tarragona, 6-II-1925
2.3.5.-J. Estelrich	Barna, 24-II-1925
2.3.6.-Joaquim Ensesa	Girona, 7-III-1925
2.3.7.-A. Rovira i Virgili	Barna, 14-III-1925
2.3.8.-J. Hernandez Mora	Maó, 7-V-1925
2.3.9.-H. Beharrell	London, 9-V-1925
2.3.10.-F. Valls Taberner	13-V-1925
2.3.11.-M.J. Mercadal	Maó, 28-V-1925
2.3.12.-FS a M. Zubiburu	París, 31-V-1925
2.3.13.-Carles Soldevila	2-VI-1925
2.3.14.-J. Hernandez Mora	Maó, 9-VI-1925
2.3.15.-A. Rovira i Virgili	Barna, 17-VII-1925
2.3.16.-A. Rovira i Virgili	Barna, 24-VII-1925
2.3.17.-Carles Soldevila	27-VII-1925
2.3.18.-J. Pons	Palma de Mallorca, 8-VIII-1925
2.3.19.-Elisabeth	8-VIII-1925
2.3.20.-Elisabeth	VIII-1925
2.3.21.-F. Valls i Taberner	Barna, 9-VIII-1925
2.3.22.-Dr. Serra de Martinez	10-VIII-1925
2.3.23.-Jordi Rubió	12-VIII-1925
2.3.24.-A. Rovira i Virgili	14-VIII-1925
2.3.25.-A. Rovira i Virgili	16-VIII-1925
2.3.26.-J. Hernandez Mora	18-VIII-1925
2.3.27.-M.J. Mercadal	Maó, 19-VIII-1925
2.3.28.-Rafel	20-VIII-1925
2.3.29.-A. Rovira i Virgili	25-VIII-1925
2.3.30.-Duran	29-VIII-1925
2.3.31.-Elisabeth	3-IX-1925
2.3.32.-A. Rovira i Virgili	17-IX-1925
2.3.33.-Carles Soldevila	18-IX-1925
2.3.34.-Lluis Pou i Fàbregas ("RdC")	19-IX-1925
2.3.35.-Lluis Pou i Fàbregas ("RdC")	21-IX-1925
2.3.36.-J. Estelrich	29-IX-1925
2.3.37.-A. Rovira i Virgili	Barna, 16-X-1925
2.3.38.-Jordi Rubió	16-X-1925
2.3.39.-Isidro Comas ("El Ebro")	21-X-1925
2.3.40.-A. Rovira i Virgili	21-X-1925
2.3.41.-J.M. Casacuberta	27-X-1925
2.3.42.-Lluis Pou i Fàbregues ("RdC")	28-X-1925
2.3.43.-Pere Bohigas ("Portugàlia")	7-XI-1925
2.3.44.-Jordi Rubió	11-XI-1925
2.3.45.-Pere Bohigas ("Portugàlia")	13-XI-1925
2.3.46.-A. Rovira i Virgili	14-XI-1925
2.3.47.-J. Estelrich	17-XI-1925
2.3.48.-A. Rovira i Virgili	17-XI-1925
2.3.49.-Jordi Rubió	20-XI-1925
2.3.50.-J.C. Serra Ràfols	24-XI-1925

2.4.-Correspondència 1926-1927

(Any 1926)

2.4.1.-M. Zubiburu	6-II-1926
2.4.2.-Jordi Rubió	13-III-1926

2.4.3.-Carles Rahola	4-IV-1926
2.4.4.-F. Valls i Taberner	9-IV-1926
2.4.5.-A. Rovira i Virgili	17-IV-1926
2.4.6.-E.A. Peers a A. Rubió y Lluch	25-IV-1926
2.4.7.-Fidel Català	28-IV-1926
2.4.8.-Melcior Font	1-V-1926
2.4.9.-Jordi Rubió	7-V-1926
2.4.10.-Jordi Rubió	4-VI-1926
2.4.11.-A. Rovira i Virgili	16-VI-1926
2.4.12.-Tomàs Iduarte	19-VI-1926
2.4.13.-J. Hernández Mora	29-VI-1926
2.4.14.-Maspons(?) (Centre Excursionista)	6-VII-1926
2.4.15.-Lluís Pou i Fàbregas ("RdC")	14-VIII-1926
2.4.16.-A. Rovira i Virgili	22-VIII-1926
2.4.17.-M. Reventós	16-IX-1926
2.4.18.-J.M. de Casacuberta	23-IX-1926
2.4.19.-M. Zubiburu	5-X-1926
2.4.20.-M. Zubiburu	9-X-1926
2.4.21.-M. Zubiburu	11-X-1926
2.4.22.-M. Zubiburu	16-X-1926
2.4.23.-Eloisa	18-X-1926
2.4.24.-Carles S.	21-X-1926
2.4.25.-M. Zubiburu	23-X-1926
2.4.26.-M. Zubiburu	1-XI-1926
2.4.27.-M. Zubiburu	16-XI-1926
2.4.28.-M. Zubiburu	23-XI-1926
2.4.29.-Manuel Lopez-Anòs(?)	22-XII-1926

(Any 1927)

2.4.30.-M. Zubiburu	18-I-1927
2.4.31.-M. Zubiburu	30-I-1927
2.4.32.-M. Zubiburu	15-II-1927
2.4.33.-M. Zubiburu	24-III-1927
2.4.34.-M. Zubiburu	24-VI-1927
2.4.35.-FS a MZ	Plombières, 21-IX-1927
2.4.36.-M. Zubiburu	28-II-1927

(Sense data. Període 1926-1927)

2.4.37.-M. Zubiburu	
2.4.38.-M. Zubiburu	
2.4.39.-M. Zubiburu	
2.4.40.-M. Zubiburu (carta incompleta)	

2.5.-Correspondència 1928/1936

(Any 1928)

2.5.1.-FS i Yvonne a M. Zubiburu	28-III-1928
2.5.2.-Yvonne a M. Zubiburu	29-V-1928
2.5.3.-Yvonne a M. Zubiburu	8-VI-1928

(Any 1932)

2.5.4.-Alfred Canal i Comas	20-XII-1932
-----------------------------	-------------

- (Estudis Històrics de Granollers)
- 2.5.5.-Carles Rahola 24-XII-1932
- (Any 1936)
- 2.5.6.-Gonçal Roqueta 3-VIII-1936
- 2.6.-Correspondència 1943/1958
- 2.6.1.-Banca Arnús 7-XII-1943
- 2.6.2.-Deixebles dels EUC XII-1947
- 2.6.3.-Text sobre Martínez Ferrando 1956
- (Any 1957)
- 2.6.4.-Alberto Boscolo 17-V-1957
- 2.6.5.- FS a (?) (Els set llebrers) (1957?)
- (Any 1958)
- 2.6.6.-Tarja recepció acadèmica FS 23-III-1958
(Real Academia de Buenas Letras)
- 2.6.7.-FS a Antonio de la Torre (esborrany) 28-IV-1958
- 2.6.8.-Grau Sala 25-VI-1958
- 2.6.9.-Alumnes dels EUC 28-VI-1958
- 2.6.10.-Alumnes dels EUC curs 1957-1958
- 2.6.11.-Ramon Peypoch Mèxic, 7-XII-1958
- 2.6.12.-FS a Albert E. Sloman 1958
- 2.7.-Correspondència 1959
- 2.7.1.-Frederic Roda 21-I-1959
- 2.7.2.-Elisabeth 3-II-1959
- 2.7.3.-R. Aramon 14-II-1959
- 2.7.4.-Emili Vendrell 24-II-1959
- 2.7.5.-G.C. Sansoni 28-II-1959
(Studi storici in onore di F. Loddo Canepa)
- 2.7.6.-Orfeo Català 28-II-1959
- 2.7.7.-Julià Gual a E. Fort i Cogul Perpinyà, 8-III-1959
- 2.7.8.-FS a Julià Gual (esborrany) III-1959
- 2.7.9.-Anthony Luttrell 10-III-1959
- 2.7.10.-FS a Anthony Luttrell III-1959
- 2.7.11.-Francesco Loddo-Canepa Cagliari, 14-III-1959
- 2.7.12.-Pierre Vilar París, 21-III-1959
- 2.7.13.-FS a Vicenç Vives 23-III-1959
- 2.7.14.-J. Vicenç Vives Barna, 27-III-1959
- 2.7.15.-Jaume Piulachs Barna, 1-IV-1959
- 2.7.16.-Manuel Parés " 3-IV-1959
- 2.7.17.-Joan Mercader Madrid, 7-IV-1959
- 2.7.18.-Deputazione Storia Patria Cagliari, 10-IV-1959
(Miscellanea Loddo-Canepa)
- 2.7.19.-Alliata di Montereale 10-IV-1959
(Accademia del Mediterraneo)
- 2.7.20.-A. Bergós Barna, 16-IV-1959

- 2.7.21.-Albert E. Sloman Liverpool, 18-IV-1959
- 2.7.22.-A. Moll Palma de Mallorca, 6-V-1959
- 2.7.23.-Jordi Ventura 12-V-1959
- 2.2.24.-Joaquín Ubeda a R. Olivar Bertrand 12-V-1959
(Dirección Gral de Información. Inspección Libros)
- 2.7.25.-A.E. Sloman 15-V-1959
- 2.7.26.-FS a Albert del Castillo 20-V-1959
- 2.7.27.-J. Vallverdú Balaguer, 29-V-1959
- 2.7.28.-Frederic Roda 3-VI-1959
- 2.7.29.-Jordi Ventura 9-VI-1959
- 2.7.30.-Jordi Ruiz Barbey Barna, 13-VI-1959
- 2.7.31.-Rafael Catardi París, 14-VI-1959
- 2.7.32.-Alliata di Montereale 15-VI-1959
- 2.7.33.-Josep M. Cruzet (Aedos) 16-VI-1959
- 2.7.34.-Jaume Piulachs 16-VI-1959
- 2.7.35.-Martin Almagro Madrid, 16-VI-1959
- 2.7.36.-Mercè Armengol Barna, 17-VI-1959
- 2.7.37.-Gerard i Eva (postal) Basel, 21-VI-1959
- 2.7.38.-Jordi Rubió (tarja) 28-VI-1959
- 2.7.39.-Frederic Roda Barna, 30-VI-1959
- 2.7.40.-R. Aramon Barna, 1-VII-1959
- 2.7.41.-Gabriel Maura Pendolero-Torrelodones, 21-VII-1959
- 2.7.42.-Gabriel Maura Madrid, 30-VII-1959
- 2.7.43.-Pèire Rouquette Valleraugne (Gard), 30-VII-1959
- 2.7.44.-Pere Cisa Puigcerdà, 3-VIII-1959
- 2.7.45.-Gerard S. Bregenz, 8-VIII-1959
- 2.7.46.-José Miro Bunyol, 12-VIII-1959
- 2.7.47.-Pere Cisa Barna, 15-VIII-1959
- 2.7.48.-Alliata di Montereale 20-VIII-1959
- 2.7.49.-J. E. Martinez Ferrando 22-VIII-1959
(Congrés HCA)
- 2.7.50.-Gerard S. (telegrama) 23-VIII-1959
- 2.7.51.-Gerard S. (telegrama) 23-VIII-1959
- 2.7.52.-Albert Manent 26-VIII-1959
- 2.7.53.-J. Teixidó Lleida, 27-VIII-1959
- 2.7.54.-Joan Triadú Vidrà, 30-VIII-1959
- 2.7.55.-Westminster Bank London, 31-VIII-1959
- 2.7.56.-Aina Moll Eivissa, 2-IX-1959
- 2.7.57.-Florestano Pepe Palermo, IX-1959
- 2.7.58.-G. Maura Madrid, 11-IX-1959
- 2.7.59.-A. Bergós 20-IX-1959
- 2.7.60.- (il.legible) Alforja, 21-IX-1959
- 2.7.61.-Colin E. Franklin London, 21-IX-1959
- 2.7.62.-FS a C.E. Franklin (?) -IX-1959
- 2.7.63.-Ricard Salvat St. Carles de la Ràpita, 25-IX-1959
- 2.7.64.-Henry Saumoneau La Rochelle, 30-IX-1959
- 2.7.65.-Jordi Rubió Barna, 6-X-1959
- 2.7.66.-T. Carreras y Artau Barna, 11-X-1959
- 2.7.67.-Joan Mercader Madrid, 13-X-1959
- 2.7.68.-Jordi Rubió Barna, 20-X-1959
- 2.7.69.-José Muñoz Fontán Madrid, 30-X-1959
(Centro Español del Instituto Int. del Teatro)
- 2.7.70.-Comissió Homenatge a Joan Maragall X-1959

2.7.71.-Colin E. Franklin London, 4-XI-1959
 2.7.72.-FS a C.E. Franklin (?) -XI-1959
 2.7.73.-Francina Solsona i M. Mercè Braga, 10-XI-1959
 2.7.74.-Josep Carner 11-XI-1959
 2.7.75.-Basili de Rubí ("Criterion") Barna, 18-XI-1959
 2.7.76.-Josep Carner 30-XI-1959
 2.7.77.-Tomàs Tebé (Amics d'Adrià Gual") Barna, XI-1959
 2.7.78.-J. Teixidó 4-XII-1959
 2.7.79.-J. Muñoz Fontán Madrid, 5-XII-1959
 2.7.80.-Rafael Olivar Bertrand Bahía Blanca, 12-XII-1959
 2.7.81.-Antonio Oliver Belmás Madrid, 16-XII-1959
 2.7.82.-Albert Manent Barna, 20-XII-1959
 2.7.83.-Duran d'Ocón 21-XII-1959
 2.7.84.-Damià Bartrés Canobes, 22-XII-1959
 2.7.85.-Frederic Roda (postal) XII-1959
 2.7.86.-Família Custodio-Fitó 24-XII-1959
 2.7.87.-Ed. Teide (Biografies Catalanes) 30-XII-1959
 2.7.88.-Antoni Bal.lero (postal) París, 1959
 2.7.89.-FS a Mme (?) 1959
 2.7.90.-FS a Barraclough 1959

2.8.-Correspondència 1960

2.8.1.-Ramon d'Abadal Barna, 1-I-1960
 2.8.2.-P. Vilar i Gabriela (postal) Saint Palais, 1-I-1960
 2.8.3.-G.C. Sansoni Firenze, 4-I-1960
 2.8.4.-Frederic Roda Barna, 4-I-1960
 2.8.5.-Joan Reglà València, 12-I-1960
 2.8.6.-J.E. Martínez Ferrando 15-I-1960
 (Congrés H.C.A.)
 2.8.7.-Joan Mercader Madrid, 15-I-1960
 2.8.8.-Arxiu Corona d'Aragó 23-I-1960
 2.8.9.-Joan Mercader Madrid, 4-II-1960
 2.8.10.-Alberto Boscolo Cagliari, 5-II-1960
 2.8.11.-J. Muñoz Fontán Madrid, 9-II-1960
 2.8.12.-R. Aramon 12-II-1960
 2.8.13.-American Express Company Stockholm, 12-II-1960
 2.8.14.-Vicente Salavert 13-II-1960
 (Congrés H.C.A.)
 2.8.15.-Anna Rita Sanna 13-II-1960
 2.8.16.-Helena Cambó de Guardans Barna, 15-II-1960
 2.8.17.-FS a H. Cambó de Guardans (?) -II-1960
 2.8.18.-Pere Català Roca Barna, 16-II-1960
 2.8.19.-FS a (?) (?) -II-1960
 2.8.20.-Manuel Ballesteros Madrid, 24-II-1960
 2.8.21.-America Express Company Madrid, 24-II-1960
 2.8.22.-Xavier de Salas London, 29-II-1960
 2.8.23.-Congrès Int. des Archives Stockholm, 2-III-1960
 2.8.24.-Joan Mercader Madrid, 6-III-1960
 2.8.25.-Ramón Menéndez Pidal Madrid, 9-III-1960
 2.8.26.-Ed. Teide Barna, 10-III-1960
 2.8.27.-J.E. Martínez Ferrando 11-III-1960
 (Congrés H.C.A.)

2.8.28.-R. Salvat Barna, 21-III-1960
 2.8.29.-Joan Mercader Madrid, 28-III-1960
 2.8.30.-R. Olivar Bahía Blanca, 5-IV-1960
 2.8.31.-American Express Company Stockholm, 8-IV-1960
 2.8.32.-Vicente Salavert 12-IV-1960
 (Congrés d'H^a.C.A.)
 2.8.33.-Ramón Menéndez Pidal Madrid, 25-IV-1960
 2.8.34.-Ramón Menéndez Pidal Madrid, 30-IV-1960
 2.8.35.-Fernando Solano Saragossa, 9-V-1960
 2.8.36.-Fernando Solano Saragossa, 9-V-1960
 2.8.37.- (il.legible) 9-V-1960
 2.8.38.-J. Vallverdú i Aixalà Lleida, 10-V-1960
 2.8.39.-Jaume Aymà Barna, 10-V-1960
 2.8.40.-Tomàs Roig i Llop Barna, 11-V-1960
 2.8.41.-Josep P. Piquer i Jover Barna, 11-V-1960
 2.8.42.-Llorens Romaní (telegrama) 12-V-1960
 2.8.43.-Francesc Vilalta Balaguer, 12-V-1960
 2.8.44.-Benefica Agrupació Teatral Tàrraga, 12-V-1960
 2.8.45.-Antoni Tàpies Barna, 12-V-1960
 2.8.46.-Circulo Onofre Cervero Lleida, 13-V-1960
 2.8.47.-Joan Ballester Barna, 13-V-1960
 2.8.48.-Orfeo Català Barna, 13-V-1960
 2.8.49.-J. Mainar Pons (tarja) 13-V-1960
 (Obra del Ballet Popular)
 2.8.50.-Ramon Suñer i Clarà (tarja) 13-V-1960
 2.8.51.-Joan Colominas i Puig 13-V-1960
 2.8.52.-Salvador Espriu 13-V-1960
 2.8.53.-Actors de l'ADB 13-V-1960
 2.8.54.-Pilar Llongueras 13-V-1960
 2.8.55.-Joan Ponç 13-V-1960
 2.8.56.-Joan A. Maragall 14-V-1960
 2.8.57.-F. Solano (telegrama) 21-V-1960
 2.8.58.-Pius Arias Mayol Mèxic, 23-V-1960
 2.8.59.-Duran d'Ocon Mèxic, 25-V-1960
 2.8.60.- (il.legible) (postal) 27-V-1960
 2.8.61.-Ramon Aramon i Serra Berlin, 29-V-1960
 2.8.62.-Rafael Olivar Bertrand 8-VI-1960
 2.8.63.-Homenatge Joan Maragall Barna, 8-VI-1960
 2.8.64.-Jordi Rubió Barna, 15-VI-1960
 2.8.65.-American Express Company Stockholm, 15-VI-1960
 2.8.66.-Joan Mercader Madrid, 16-VI-1960
 2.8.67.-American Express Company 23-VI-1960
 2.8.68.-IEC Barna, 1-VII-1960
 2.8.69.-Gerard i Eva (postal) 7-VII-1960
 2.8.70.-J.M. Custòdiol (tarja) Barna, 7-VII-1960
 2.8.71.- (il.legible) Barna, 10-VII-1960
 2.8.72.-J.M. Blanc Barna, 16-VII-1960
 2.8.73.-Lluís Batlle Girona, 16-VII-1960
 2.8.74.-Basili de Rubí Barna, 19-VII-1960
 2.8.75.-Dolores Moya de Marañón Madrid, 20-VII-1960
 2.8.76.-Joan Mercader Madrid, 21-VII-1960
 2.8.77.-Francesc Curet Tiana, 23-VII-1960
 2.8.78.-L. Batlle Girona, 30-VII-1960

2.8.79.-Homentage Joan Maragall VII-1960
 2.8.80.-Edicions Ariel 17-VIII-1960
 2.8.81.-R. Dalmau 22-VIII-1960
 2.8.82.-Joan Mercader Igualada, 24-VIII-1960
 2.8.83.-R. Dalmau 25-VIII-1960
 2.8.84.-Fernando Solano 7-IX-1960
 2.8.85.-Pius Arias Mayol Mèxic, 10-IX-1960
 2.8.86.-Frederic Roda 12-IX-1960
 2.8.87.-J.M. Blanc Barna, 13-IX-1960
 2.8.88.- (il.legible) Barna, 23-IX-1960
 2.8.89.-Colin E. Franklin London, 2-XII-1960

2.9.-Correspondència 1962/1977

2.9.1.-Ed. Aedos Barna, 24-XI-1962
 2.9.2.-Ed. Aedos Barna, 26-XI-1962
 2.9.3.-E. Fort Cogul Barna, 22-V-1963
 2.9.4.-Real Academia de Buenas Letras Barna, 6-III-1965
 2.9.5.-Pere Elias Barna, 12-VI-1965
 2.9.6.-Mutualidad de Previsión 4-X-1966
 2.9.7.-Ed. Bruguera X-1966
 2.9.8.-Penya Joan Santamaria 15-III-1969
 2.9.9.-Premi Rafael Tasis IV-1969
 2.9.10.-Editions Eole París, 19-XII-1977
 2.9.11.-Joaquim Llovet (tarja)
 2.9.12.-M. Federico Mayor (tarja)
 2.9.13.-J.M. de Muller y de Abadal (tarja)
 2.9.14.-F. Pujol Algueró (tarja)
 2.9.15.- (?) a Yvonne
 2.9.16.-James Craig (invitació)
 2.9.17.- (il.legible) (postal)
 2.9.18.-Josep Carner (felicitació de nadal)
 2.9.19.-David Bawass
 2.9.20.-M. de Riquer
 2.9.21.-P. Puig Quintana
 2.9.22.-Ramon d'Abadal (invitació)
 2.9.23.-Frederic Roda
 2.9.24.-Secretari Gral. de l'IEC (tarja)
 2.9.25.-Dalmau
 2.9.26.-Ed. Aedos

b/ Index de noms

Agrupació Dramàtica de Barcelona: (2.8.53)
 Aliata di Montereale: (2.7.19), (2.7.32), (2.7.48)
 Almagro, Martín: (2.7.35)
 American Express Company: (2.8.13), (2.8.21), (2.8.31), (2.8.65), (2.8.67)

Amics d'Adrià Gual: (2.7.77)
Aramon, Ramon: (2.7.3.), (2.7.40), (2.7.70), (2.8.12), (2.8.61)
Arias Mallol, Pius: (2.8.58), (2.8.85)
Armengol, Mercè: (2.7.36)
Arxiu de la Corona d'Aragó: (2.8.8.)
Aymà, Jaume: (2.8.39)
Bal.lero de Candia, Antoni: (2.7.88)
Ballester, Joan: (2.8.47)
Ballesteros, Manuel: (2.8.20)
Banca Arnús: (2.6.1.)
Barraclough, Geoffrey: (2.7.90)
Bartrés, Damià: (2.7.84)
Basili de Rubí: (2.7.75), (2.8.74)
Batlle i Prats, Lluís: (2.8.73), (2.8.78)
Bawas, David: (2.9.19)
Beharrell, H.: (2.3.9)
Benèfica Agrupació Teatral de Tàrraga: (2.8.44)
Bergós, Antoni: (2.7.20), (2.7.59)
Blanch, J.M.: (2.8.72), (2.8.87)
Bohigues, Pere: (2.2.7), (2.3.43), (2.3.45)
Bosco: (2.1.11)
Boscolo, Alberto: (2.6.4), (2.8.10)
Cambó de Guardans, Helena: (2.8.16), (2.8.17)
Canal i Comas: (2.5.4)
Carner, Josep: (2.7.74), (2.7.76), (2.9.18)
Carreras i Artau, Tomàs: (2.7.66)
Casacuberta, J.M.: (2.3.41), (2.4.18)
Castillo, Albert del: (2.7.26)
Català, Fidel: (2.4.7)
Català Roca, Pere: (2.8.18)
Catardi, Rafael: (2.7.31)
Centre Excursionista de Catalunya: (2.4.14)
Circulo Onofre Cervero: (2.8.46)
Cisa, Pere: (2.7.44), (2.7.47)
Colomines, Joan: (2.8.51)
Comas, Isidro: (2.3.39)
Comité Homenatge Joan Maragall: (2.7.70), (2.8.63), (2.8.79)
Congrés d'Història de la Corona d'Aragó: (2.7.49), (2.8.6), (2.8.14), (2.8.27), (2.8.32),
(2.8.35)
Congrés International des Archives: (2.8.23)
Craig, James: (2.9.16)
Critchlow, F.L.: (2.1.13), (2.1.14), (2.2.4)
"Criterion": (2.7.75)
Cruzet, J.M.: (2.7.33)
Curet, Francesc: (2.8.77)
Cursach, Antoni: (2.2.3)
Custodio-Fitó (Família): (2.7.86)
Custòdiol, J.M.: (2.8.70)
Dalmau, Rafel: (2.8.81), (2.8.83), (2.9.25)
Deputacioni di Storia Patria: (2.7.18)
Duran d'Ocón, Odó: (2.3.30), (2.8.59)
Edicions Ariel: (2.8.80)
Editions Eole: (2.9.10)

Editorial Aedos: (2.9.1), (2.9.2), (2.9.26)
Editorial Bruguera: (2.9.7)
Editorial Teide: (2.7.87), (2.8.26)
Elias, Pere: (2.9.5)
Elisabeth (Hérault): (2.3.19), (2.3.20), (2.3.31), (2.7.2.)
Ensesa, Joaquim: (2.3.6)
Espriu, Salvador: (2.8.52)
Estelrich, Joan: (2.3.5), (2.3.36), (2.3.47)
Estudis Universitaris Catalans: (2.6.2.), (2.6.9), (2.6.10)
Federico Mayor, M.: (2.9.12)
Fincke: (2.1.8)
Font, Melcior: (2.4.8)
Fort i Cogul, Eufemià: (2.7.7), (2.9.3)
Franklin, Colin E.: (2.7.61), (2.7.62), (2.7.71), (2.7.72), (2.8.89)
Gerard (Soldevila): (2.7.37), (2.7.45), (2.7.50), (2.7.51), (2.8.69)
Grau Sala: (2.6.8)
Gual, Julià: (2.7.7), (2.7.8)
Hernandez Mora, Joan: (2.2.8), (2.3.1), (2.3.2), (2.3.8), (2.3.14), (2.3.26), (2.4.13)
Iduarte, Tomàs: (2.4.12)
Institut d'Estudis Catalans: (2.8.68), (2.9.24)
Llobet, Joaquim: (2.9.11)
Llongueras, Pilar: (2.8.54)
Llorens: (2.1.9)
Loddo-Canepa, Francesco: (2.7.11)
Lopez Aunós(?), Manuel: (2.4.29)
Luttrell, Anthony: (2.7.9), (2.7.10)
Lydie: (2.1.6)
M. Mercè: (2.7.73)
Madrid, F.: (2.1.10)
Mainar Pons, J.: (2.8.49)
Manent, Albert: (2.7.52), (2.7.82)
Maragall, Joan A.: (2.8.56)
Martínez Ferrando, J.E.: (2.6.3), (2.7.49), (2.8.6), (2.8.27)
Maspons(?): (2.4.14)
Matute (?), Domingo: (2.1.7)
Maura, Gabriel: (2.7.41), (2.7.42), (2.7.58)
Menéndez Pidal, Ramón: (2.8.25), (2.8.33), (2.8.34)
Mercadal, J.M.: (2.3.11), (2.3.27)
Mercader, Joan: (2.7.17), (2.7.67), (2.8.7), (2.8.9), (2.8.24), (2.8.29), (2.8.66), (2.8.76), (2.8.82)
Millàs-Raurell: (2.1.10)
Miró, José: (2.7.46)
Moll, Aina: (2.7.22), (2.7.56)
Moya de Marañón, Dolores: (2.8.75)
Muller y de Abadal, J.M. de: (2.9.13)
Muñoz Fontan, José: (2.7.69), (2.7.79), (2.8.11)
Mutualidad Personal de Archivos: (2.9.6.)
Obra del Ballet Popular: (2.8.49)
Olivar Bertrand, Rafael: (2.7.24), (2.7.80), (2.8.30), (2.8.62)
Oliver Belmás, Antonio: (2.7.81)
Orfeo Català: (2.7.6), (2.8.48)
Parés, Manuel: (2.7.16)
Peers, E. Allison: (2.4.6)

Penya Joan Santamaria: (2.9.8)
Pepe, Florestano: (2.7.57)
Peypoch, Ramon: (2.6.11)
Piquer i Jover, Josep: (2.8.41)
Piulachs, Jaume: (2.7.15), (2.7.34)
Pons, Joan: (2.2.9), (2.3.4), (2.3.18), (2.8.55)
"Portugàlia": (2.3.43), (2.3.45)
Pou i Fàbregas: (2.3.34), (2.3.35), (2.3.42), (2.4.15)
Premi Rafael Tasis: (2.9.9)
"Publicitat, La": (2.2.22)
Puig Quintana, Pere: (2.9.21)
Pujol Algueró, F.: (2.9.14)
Rafel: (2.3.28)
Rahola, Carles: (2.4.3), (2.5.5)
Reglà, Joan: (2.8.5)
Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona: (2.6.6), (2.9.4)
Reventós, M.: (2.4.17)
"Revista de Catalunya": (2.3.34), (2.3.35), (2.3.42), (2.4.15)
Riquer, Martí de: (2.9.20)
Roda, Frederic: (2.7.1), (2.7.28), (2.7.39), (2.7.85), (2.8.4), (2.8.86), (2.9.23)
Roig i Llop, Tomàs: (2.8.40)
Romaní, Llorenç: (2.8.42)
Roqueta, Gonçal: (2.5.6)
Rouquette, Pèire: (2.7.43)
Rovira i Virgili, Antoni: (2.2.5), (2.2.6), (2.2.16), (2.2.19), (2.2.23), (2.3.7), (2.3.15),
(2.3.16), (2.3.24), (2.3.25), (2.3.29), (2.3.32), (2.3.37), (2.3.40), (2.3.46), (2.3.48),
(2.4.5), (2.4.11), (2.4.16)
Rubió i Balaguer, Jordi: (2.3.23), (2.3.38), (2.3.44), (2.3.49), (2.4.2), (2.4.9), (2.4.10),
(2.7.38), (2.7.65), (2.7.68), (2.8.64)
Rubió i Lluch, Antoni: (2.4.6)
Ruiz Barbey, Jordi: (2.7.30)
Salas, Xavier de: (2.8.22)
Salavert, Vicente: (2.8.14), (2.8.32)
Salvat, Ricard: (2.7.63), (2.8.28)
Sanna, Anna Rita: (2.8.15)
Sansoni, G.C.: (2.7.5), (2.8.3)
Saumoneau, Henry: (2.7.64)
Serra de Martinez, Dr.: (2.3.22)
Serra Ràfols, Josep de C.: (2.3.3), (2.3.50)
Sloman, Albert E.: (2.6.12), (2.7.21), (2.7.25)
Solano, Fernando: (2.8.35), (2.8.36), (2.8.57), (2.8.84)
Soldevila, Carles: (2.1.1), (2.1.15), (2.1.16), (2.2.1), (2.2.2), (2.2.20), (2.2.21), (2.3.13),
(2.3.17), (2.3.33), (2.3.51), (2.4.24)
Soldevila, Mercè: (2.1.4)
Solsona, Francina: (2.7.73)
Suñer i Clarà, Ramon: (2.8.50)
Tàpies, Antoni: (2.8.45)
Tebé, Tomàs: (2.7.77)
Teixidó, J.: (2.7.53), (2.7.78)
Torre, Antonio de la: (2.6.7)
Triadú, Joan: (2.7.54)
Ubeda, Joaquín: (2.2.24)
Valls Taberner, Ferran: (2.1.12), (2.2.13), (2.3.10), (2.3.21), (2.4.4)

Vallverdú i Aixalà, J.: (2.7.27), (2.8.38)
Vendrell, Emili: (2.7.4)
Ventura, Jordi: (2.7.23), (2.7.29)
Vicens Vives, Jaume: (2.7.13), (2.7.14)
Vilalta, Francesc: (2.8.43)
Vilar Pierre: (2.7.12), (2.8.2)
Wesminster Bank: (2.7.55)
Yvonne (Lepage): (2.2.10), (2.2.11), (2.2.17), (2.5.1), (2.5.2), (2.5.3), (2.9.15)
Zubiburu, Eloísa: (2.4.23)
Zubiburu, Mercedes: (2.1.2), (2.1.3), (2.1.5), (2.2.10), (2.2.11), (2.2.12), (2.2.13),
(2.2.15), (2.2.17), (2.2.18), (2.3.12), (2.4.1), (2.4.19), (2.4.20), (2.4.21), (2.4.22),
(2.4.25), (2.4.26), (2.4.27), (2.4.28), (2.4.30), (2.4.31), (2.4.32), (2.4.33), (2.4.34),
(2.4.35), (2.4.36), (2.4.37), (2.4.38), (2.4.39), (2.4.40), (2.5.1), (2.5.2), (2.5.3)

ANNEX IV.-LA RECONSTRUCCIÓ DE L'EPISTOLARI DE FERRAN SOLDEVILA.

a/La recopilació de la correspondència dispersa

En el principal fons documental de F. Soldevila, el que estava dipositat a Chavornay (LPFSC), hi havia –com ja s'ha dit- molt poques de les cartes que ell va adreçar a la multitud de corresponents amb qui mantingué relació. Havia d'existir, doncs, un gran volum de correspondència dispersa que podia ésser una font de primeríssim ordre per a la investigació sobre la trajectòria vital i professional d'aquest autor i que, així mateix, constituïa una part prou substantiva de la seva obra escrita que mereixia ésser considerada.

A partir del nucli inicial de les cartes existents a l'antic fons de Chavornay, conjuntament amb Josep Clara, vam iniciar aquesta reconstrucció epistolar l'any 1996, amb la intenció de poder editar els resultats de la nostra recerca. Al llarg del nostre treball vam haver de consultar diferents fons personals, que s'han explicitat, cas per cas, en la relació de cartes recollides que ací s'adjunta. Nosaltres mateixos vam realitzar la major part de la feina (fins i tot vam haver de cercar cartes d'interès en fons no ordenats -com fou el cas del de Joan Mercader), però també vam poder comptar amb la contribució generosa de força gent (investigadors o personatges que hi havien tingut ells mateixos relació) que, a petició nostra, ens van fer arribar còpies de les cartes que ens interessaven.⁸ És per això que volem deixar constància del nostre agraïment a: Pilar Anglada, Mercè Baldrich, Marta Bessés, M. Àngels Bosch (Fons personal de Josep Pous i Pagès), Maria Capdevila (Biblioteca Figueres, de Barcelona), Joan Carreres i Pere (Fons Josep M. Capdevila), Rafael Català i M. Carme Dalmau (Arxiu personal de Rafael Dalmau i de Pere Català Roca), Ramon Estrada (Fons Àngel Servet), Xavier Ferré (Arxiu Tomàs Roig i Llop), Núria Foch (Arxiu personal Joan Sales), Isabel Graña i Josefina Salord (Fons Joan Pons Marquès), Pere Grau (Fons Peire Roqueta), Carles Jordi Guardiola (Fons Carles Riba), Ramon Gubern, Manuel Lladonsa (Arxiu Josep Lladonosa), Albert Manent (Fons Marià Manent), Claudi Martínez Girona, Josep Massot i Muntaner (Lluís Nicolau d'Olwer), Josep M. Piniés, Josep Palàcios (Fons Joan Fuster), Jaume Sobrequés (Fons Santiago Sobrequés), Rafael Tasis i Ferrer (Fons Rafel Tasis i Marca), Joan Triadú, Francesc Vallhonrat (Arxiu Miquel Coll i Alentorn) i Pere Voltes.

Un esment especial mereix el bloc de cartes que F. Soldevila adreçà a Rosa Leveroni (més d'un centenar i mig), que es conserven en el fons de la poetessa de la Biblioteca Nacional de Catalunya. Aquest epistolari sentimental el vaig treballar conjuntament amb l'Abraham Mohino a l'hora de realitzar l'edició dels dietaris íntims de la poetessa (Confessions i quaderns íntims, Ed. 3i4, València, 1997), dels quals tots dos en vam

---

⁸ En aquest darrer aspecte, cal dir que arribàrem a fer una crida pública en diferents mitjans de comunicació (el març de 1997) en la qual demanàvem que tothom que tingués cartes de l'autor ens les fes arribar. La petició tingué un èxit considerable ja que més d'una dotzena de persones se'n feren ressò.

tenir cura. Les cartes que l'integren no han estat incloses en la relació epistolar que es fa tot seguit, perquè ja figuren en l'inventari del Fons Rosa Leveroni que edità la diputació de Barcelona l'any 1986: En homenatge a Rosa Leveroni
Pel que fa als criteris adoptats en la relació de cartes, s'ha seguit bàsicament els ja exposats en l'Annex II (fons epistolar de Chavornay), tot i que, tractant-se de les cartes que ell va adreçar, només hi figura el nom i/o cognom del corresponent que la va rebre. Entre parèntesi, en la línia de sota, hi figura el fons on actualment es troba el document.

b/Relació de cartes aplegades

-Salvador Eures (LPFSC)		10-VII-1912
-Bassas (LPFSC)		20-VII-1912
-amic desconegut		agost 1912
-Euras (LPFSC)		12-VII-1913
-Euras (LPFSC)	Palau	2-VIII-1913
-Euras (LPFSC)	"	5-VIII-1913
-Euras (LPFSC)	"	29-VIII-1913
-Euras (LPFSC)	"	13-IX-1913
-A. Rubió i Lluch (LPFSC)		30-III-1915
-Nicolau d'Olwer (Arxiu de l'Abadia de Montserrat/ AAM)		1914-16
-Mercedes Zubiburu (LPFSC)		14-XII-1916
-Carles Soldevila (LPFSC)		(1916)
-Mercè Soldevila (LPFSCH)		(1916)
-Carles Riba (Arxiu Nacional de Catalunya / ANC)		12-VIII-1918
-Carles Riba (ANC)		20-VII-1919
-Carles Riba (ANC)		1-IX-1919
-Nicolau d'Olwer (AAM)		15-IX-1919
-Nicolau d'Olwer (AAM)		26-IX-1919
-M. Zubiburu (LPFSC)	la Tour	9-IV-1920
-M.Z. (LPFSC)	la Tour	8,9,10,11-V-1920
-Mercè Soldevila (LPFSC)	la Tour	7-VII-1920
-M.Z.	"	13-VII-1920

(LPFSC)
-M.Z.   Glion?   30-VIII-1920
(LPFS)C)
-M.Z.   l'Ermitage   20-XII-1920
(LPFS)C)

-Tia i cosins   "   s/d
(LPFS)C)
-Yvonne i Elisabeth   (anys 20)
(LPFS)C)
-Esberrany carta amb alemany   s/d (1921)
(LPFS)C)
-Joan Pons i Marquès   Madrid   15-III-1922
(Fons Joan Pons Marquès / FJPM)
-J. Givanel   28-IV-1922
(Biblioteca Nacional de Catalunya / BNC)
-J. Givanel   1-VI-1922
(BNC)
-J. Givanel   s/d (VI o VII 1922)
(BNC)
-Nicolau d'Olwer   18-VIII-1922
(AAM)
-J. Pons   Palau   4-IX-1922
(FJPM)
-Felí Morey   Barna   29-X-1922
(LPFS)C)
-J. Pons   Barna   30-XI-1922
(FJPM)
-J. Pons   Maó   16-XII-1922
(FJPM)
-J. Pons   Maó   4-I-1923
(FJPM)
-J. Pons   Barna   1-IV-1923
(FJPM)
-Nicolau d'Olwer   8-V-1923
(AAM)
-J. Pons   Maó   9-VI-1923
(PFJPM)
-López Picó   13-VI-1923
(Institut Municipal d'Història de Barcelona / IMHB)
-Nicolau d'Olwer   16-X-1923
(AAM)
-J. Pons   Maó   24-X-1923
(FJPM)
-J. Pons   "   3-XI-1923
(FJPM)
-J. Pons   Lausanne   16-XII-1923
(FJPM)
-J. Pons   Maó   28-II-1924
(FJPM)
-J. Pons   "   8-IV-1924
(FJPM)
-Nicolau d'Olwer   23-IV-1924

(AAM)		
-J. Pons (FJPM)	Maó	7-VI-1924
-J. Pons (FJPM)	Barna	26-VII-1924
-J. Pons (FJPM)	Barna?	3-VIII-1924
-M. Zubiburu (Donació Carlota Soldevila / DCS)	Logroño	21-VIII-1924
-J. Pons (FJPM)	Logronyo	19-IX-1924
-M. Zubiburu (LPFSC)	Logroño	1-IX-1924
-M. Zubiburu (LPFSC)	Logroño	17-IX-1924
-M. Zubiburu (LPFSC)	Logroño	14-X-1924
-López Picó (IMHB)		6-XI-1924
-M. Zubiburu (LPFSC)	Logroño	10-XI-1924
-M. Zubiburu (LPFSC)	Logroño	21-XI-1924
-M. Zubiburu (LPFSC)	París	31-V-1925
-Carles Rahola (Arxiu Carles Rahola. Ajuntament de Girona / ACR-AG)		6-VI-1925
-Carles Rahola (ACR-AG)		2-III-1926
-Carles Rahola (ACR-AG)		9-IV-1926
-Jordi Rubió (LPFSC)		24-IV-1926
-M. de Montoliu (BNC)		4-VI-1926
-J.M. Junoy (BNC)		18-IX-1926
-Nicolau d'Olwer (AAM)		20-IX-1926
-Nicolau d'Olwer (AAM)	Palautordera	27-IX-1926
-Nicolau d'Olwer (AAM)	West Kirby	10-X-1926
-López Picó (IMHB)		24-I-1927
-López Picó (IMHB)		31-III-1927
-López Picó (IMHB)		21-V-1927
-Carles Rahola (ACR-AG)		27-V-1927
-López Picó		23-VI-1927

(IMHB)		
-López Picó		9-VIII-1927
(IMHB)		
-M. Zubiburu		21-IX-1927
(LPFSC)		
-López Picó		26-XI-1927
(IMHB)		
-López Picó		16-XII-1927
(IMHB)		
-López Picó		5-III-1928
(IMHB)		
-M. Zubiburu	Vevey (Suïssa)	28-III-1928
(LPFSC)		
-Yvonne		20-V-1928
(LPFSC)		
-López Picó		10-VI-1928
(IMHB)		
-Carles Riba		10-VI-1928
(ANC)		
-Nicolau d'Olwer		18-VII-1928
(AAM)		
-López Picó		19-VIII-1928
(IMHB)		
-López Picó		9-IX-1928
(IMHB)		
-Carles Rahola		8-X-1928
(ACR-AG)		
-Carles Rahola		7-XI-1928
(ACR-AG)		
-López Picó		9-XI-1928
(IMHB)		
-López Picó		17-XI-1928
(IMHB)		
-Marià Manent		20-XI-1928
(Arxiu Personal Marià Manent / APMM)		
-López Picó		27-XI-1928
(IMHB)		
-Nicolau d'Olwer		12-XII-1928
(AAM)		
-Nicolau d'Olwer		24-IV-1929
(AAM)		
-Nicolau d'Olwer		1-V-1929
(AAM)		
-Nicolau d'Olwer		7-VI-1929
(AAM)		
-Nicolau d'Olwer		16-VI-1929
(AAM)		
-Nicolau d'Olwer		18-VI-1929
(AAM)		
-Nicolau d'Olwer		5-IX-1929
(AAM)		
-Carles Rahola		26-I-1930

(ACR-AG)	
-Carles Rahola	5-VI-1930
(ACR-AG)	
-Alexandre Galí	8-VI-1930
(ANC)	
-Alexandre Galí	?-VI-1930
(ANC)	
-López Picó	23-VI-1930
(IMHB)	
-Nicolau d'Olwer	30-VII-1930
(AAM)	
Carles Rahola	13-VII-1930
(ACR-AG)	
-Lluís Duran i Ventosa	21-VII-1930
(ANC)	
-Carles Rahola	25-VII-1930
(ACR-AG)	
-Lluís Duran i Ventosa	8-VIII-1930
(ANC)	
-Carles Rahola	18-VIII-1930
(ACR-AG)	
-López-Picó	19-VIII-1930
(IMHB) (3 poemes)	
-López Picó	4-IX-1930
(IMHB)	
-Jaume Bofill i Mates	5-IX-1930
(BNC) (3 poemes)	
-Bofill i Mates	12-IX-1930
(BNC)	
-Jaume Bofill i Mates	18-IX-1930
(BNC)	
-Peire Rouqueta (o Rouquette)	20-X-1930
(Arxiu Personal P. Roqueta / APPR)	
-Carles Rahola	2-XI-1930
(ACR-AG)	
-P. Rouquette	18-XI-1930
(APPR)	
-Nicolau d'Olwer	23-I-1931
(AAM)	
-Carles Rahola	20-II-1931
(ACR-AG)	
-Carles Rahola	3-III-1931
(ACR-AG)	
-López Picó	6-IV-1931
(IMHB)	
-Carles Riba	13-IV-1931
(ANC)	
-Carles Rahola	30-VII-1931
(ACR-AG)	
-Carles Riba	14-VIII-1931
(ANC)	
-Carles Riba	22-VIII-1931

(ANC)
 -Nicolau d'Olwer 7-X-1931
 (AAM)
 -Nicolau d'Olwer 18-X-1931
 (AAM)
 -Carles Rahola 12-XI-1931
 (ACR-AG)
 -Nicolau d'Olwer 6-XII-1931
 (AAM)
 -Carles Rahola 26-II-1931
 (ACR-AG)
 -Nicolau d'Olwer 2-II-1932
 (AAM)

 -Carles Riba 6-II-1932
 (ANC)
 -Resposta al "Journal de Genève" (juny 1932)
 (LPFSC)
 -Nicolau d'Olwer 6-VII-1932
 (AAM)
 -Yvonne 7-VII-1932
 (Donació Gerard Soldevila / DGS)
 -Yvonne 19-VII-1932
 (DGS)
 -Carles Rahola 29-VII-1932
 (ACR-AG)
 -Carles Rahola 22-XII-1932
 (ACR-AG)
 -Secretari del P. Cat. Republicà 30-XII-1932
 (LPFSC)
 -Yvonne s/d (any 1932?)
 (DGS)
 -Nicolau d'Olwer 1-I-1933
 (AAM)
 -Nicolau d'Olwer 9-II-1933
 (AAM)
 -Esberrany de carta (en francès) s/d (1933)
 (LPFSC)
 -López Picó 12-II-1934
 (IMHB)
 -Carles Riba 26-VI-1934
 (ANC)
 -López Picó 2-XI-1934
 (IMHB)
 -López Picó 2-II-1936
 (IMHB)
 -Carles Riba 16-III-1937
 (ANC)
 -Carles Riba 5-XI-1937
 (ANC)
 -Director Seminari H^a de Cat. 15-XI-1937
 (Arxiu Universitat de Barcelona / AUB)
 -Lluís Companys s/d (1937)

(LPFSC)
 -Presid. Junta Rel. Cult. 26-V-1938
 (LPFSC)
 -Elisabeth 15-VI-1938
 (LPFSC)
 -Rafael Tasis 17-VII-1938
 (Arxiu Particular R. Tasis / APRT)
 -Yvonne 17-VIII-1938
 (LPFSC)
 -Yvonne 15-II-1939
 (LPFSC)
 -M. Sangnier (?) (febrer 1939)
 (LPFSC)
 -Josep Pous i Pagès 23-II-1939
 (Fons Pous i Pagès -Arxiu Nacional de Catalunya)

J. Pous i Pagès 25-II-1939
 (ANC)
 -J. Pous i Pagès 7-III-1939
 (ANC)
 -J. Pous 23-III-1939
 (ANC)
 -J. Pous 14-VI-1939
 (ANC)
 -W. Entwistle (juny 1939)
 (LPFSC)
 -J. Pous 9-VII-1939
 (ANC)
 -J. Pous 18-VII-1939
 (ANC)
 -J. Pous 26-VII-1939
 (ANC)
 -J. Pous 12-IX-1939
 (ANC)
 -Joan Oliver (juliol 1939)
 (LPFSC)
 -J. Pous 16-XII-1939
 -J. Coromines 21-XII-1939
 (LPFSC)
 -Carles Riba 7-VII-1940
 (ANC)
 -A. M. Sbert (1940?)
 (LPFSC)
 -C. A. Jordana (1940?)
 (LPFSC)
 -J. Pous 28-IX-1940
 (ANC)
 -P. Rouquette 17-X-1940
 (APPR)
 -P. Rouquette 29-X-1940
 (APPR)
 -P. Rouquette 5-XI-1940
 (APPR)

-P. Rouquette (APPR)	8-XI-1940
-P. Rouquette (APPR)	16-XI-1940
-J. Pous (ANC)	30-XI-1940
-P. Rouquette (APPR)	14-XII-1940
-J. Pous (ANC)	23-XII-1940
-J. Pous (ANC)	28-XII-1940
-J. Pous (ANC)	14-I-1941
-J. Pous (ANC)	5-II-1941
-J. Pous (ANC)	1-III-1941
-P. Rouquette (APPR)	5-III-1941
-J. Pous (ANC)	7-III-1941
-J. Pous (ANC)	10-III-1941
-J. Pous (ANC)	24-III-1941
-J. Pous (ANC)	5-IV-1941
-P. Rouquette (APPR)	19-IV-1941
-P. Rouquette (APPR)	25-IV-1941
-J. Pous (ANC)	6-V-1941
-J. Pous (ANC)	16-V-1941
-P. Rouquette (APPR)	19-V-1941
-J. Pous (ANC)	11-VI-1941
-J. Pous (ANC)	18-VI-1941
-J. Pous (ANC)	30-VII-1941
-J. Pous (ANC)	16-IX-1941
-P. Rouquette (APPR)	12-X-1941
-J. Pous (ANC)	15-X-1941
-P. Rouquette (APPR)	11-XI-1941
-J. Pous	19-XI-1941

(ANC)	
-P. Rouquette	19-XII-1941
(APPR)	
-J. Pous	22-XII-1941
(ANC)	
-P. Rouquette	7-I-1942
(APPR)	
-J. Pous	11-I-1942
(ANC)	
-Carles Riba	8-II-1942
(ANC)	
-P. Rouquette	18-II-1942
(APPR)	
-J. Pous	27-II-1942
(ANC)	
-J. Pous	21-IV-1942
(ANC)	
-J. Pous	12-V-1942
(ANC)	
-J. Pous	25-V-1942
(ANC)	
-J. Pous	V/VI-1942
(ANC)	
-J. Pous	28-VI-1942
(ANC)	
-P. Rouquette	14-VII-1942
(APPR)	
-J. Pous	6-VIII-1942
(ANC)	
-P. Rouquette	25-VIII-1942
(APPR)	
-P. Rouquette	7-IX-1942
(APPR)	
-J. Pous	24-IX-1942
(ANC)	
-Familia Carles Soldevila	20-XI-1942
(Arxiu Personal Carles Soldevila / APCS)	
-J. Pous	24-XI-1942
(ANC)	
-J. Pous	20-XII-1942
(ANC)	
-P. Rouquette	22-XII-1942
(APPR)	
-J. Pous	16-I-1943
(ANC)	
-Familia Carles Soldevila	18-II-1943
(APCS)	
-J. Pous	9-III-1943
(ANC)	
-J. Pous	7-IV-1943
(ANC)	
-J. Pous	2-V-1943
(ANC)	

-A. Rovira i Virgili (Biblioteca Figueres, de Barcelona /BFB)	3-V-1943
-J. Pous (ANC)	14-V-1943
-J. Pous (ANC)	22-V-1943
-Rovira i Virgili (BFB)	26-V-1943
-J. Pous (ANC)	8-VI-1943
-J. Pous (ANC)	20-VI-1943
-J. Pous (ANC)	5-VII-1943
-J. Pous (ANC)	17-VII-1943
-Rovira i Virgili (BFB)	27-VII-1943
-J. Pous (ANC)	2-VIII-1943
-J. Pous (ANC)	9-VIII-1943
-J. Pous (ANC)	16-VIII-1943
-J. Pous (ANC)	25-VIII-1943
-Rovira i Virgili (BFB)	28-VIII-1943
-A doctor inconegut (DGS)	30-VIII-1943
-P. Rouquette (APPR)	31-VIII-1943
-J. Pous (ANC)	5-IX-1943
-W. J. Entwistle (LPFSC)	11-V-1945
-Miquel Coll i Alentorn (Arxiu Personal M. Coll i Alentorn / APMCA)	27-1-1947
-Puig i Cadafalch (LPFSC)	17-IV-1948
-M. de Montoliu (BNC)	13-V-1948
-M. de Montoliu (BNC)	19-VI-1948
-René Bouvier (LPFSC)	6-VII-1948
-M. de Montoliu (BNC)	24-VII-1948
-Joan Triadú (Arxiu Joan Triadú / AJT)	6-XI-1948
-M. de Montoliu (BNC)	30-XI-1948
-Raimon Noguera	19-XII-1948

(ANC)
 -Joan Triadú 1948
 (AJT)
 -Joan Triadú 13-III-1949
 (AJT)
 -M. de Montoliu 15-III-1949
 (BNC)
 -Ramon Gubern 17-VIII-1949
 (Arxiu Ramon Gubern / ARG)
 -Jaume Vicens Vives 29-III-1949
 (LPFSC)
 -M. de Montoliu 29-VI-1949
 (BNC)
 -J. Mercader 20-VIII-1950
 (Fons J. Mercader-Centre d'Estudis d'Igualada / FJM-CEI)
 -Pere Voltes 12-VII-1951
 (LPFSC -Arxiu Pere Voltes)
 -Pere Voltes 12-VIII-1951
 (LPFSC-APV)
 -Pere Voltes 18-IX-1951
 (LPFSC-APV)
 -Ramon Aramon V-1952
 (LPFSC)
 -Univ. de Liverpool (1952)
 (LPFSC)
 -Joan A. Parpal 4-IX-1952
 (LPFSC)
 -Joan Serrat 5-IX-1952
 (LPFSC)
 -J. Mercader 22-IX-1952
 (FJM-CEI)
 -Dir. Gral. Rel. Cult. 26-IX-1952
 (LPFSC)
 -Josep LLadonosa 1-XI-1952
 (Arxiu Josep Lladonosa / AJL)
 -Joan Pons i Marquès Barna 15-II-1953
 (AJPM)
 -Juan Candilejas 18-III-1953
 (LPFSC)
 -Juzgado Sup. de Rev. Min. Ed. Nac. (IV-1953)
 (LPFSC)
 -Menéndez Pidal 21-V-1953
 (LPFSC)
 -Y. Renouard (maig-juny 1953)
 (LPFSC)
 -Santiago Sobrequés 18-VII-1953
 (Fons Santiago Sobrequés / FSS)
 -Joan Sales 29-VII-1953
 (Arxiu Joan Sales / AJS)
 -J. Mercader 27-VIII-1953
 (FJM-CEI)
 -Eugenio Cuello Calón 3-IX-1953
 (LPFSC)

-J. Mercader (FJM-CEI)	5-IX-1953
-Miquel Coll i Alentorn (APMCA)	17-IX-1953
-Emili Vigo (LPFSC)	30-XII-1953
-J. Mercader (FJM-CEI)	18-XII-1953
-M. Gaibrois Ballesteros (LPFSC)	(1953?)
-Carlo Maxia Cagliari (LPFSC)	(1953? 1955?)
-Giuseppe Brotzu (LPFSC)	(1953)
-J. Mercader (FJM-CEI)	27-II-1954
-J. Mercader (FJM-CEI)	8-V-1954
-J. Mercader (FJM-CEI)	12-V-1954
-Font i Rius (LPFSC)	25-V-1954
-Joan Triadú (AJT)	7-VI-1954
-Joan Triadú (AJT)	3-VIII-1954
-Joan Triadú (AJT)	11-VIII-1954
-J. Mercader (FJM-CEI)	10-XI-1954
-Desconegut (LPFSC)	Madrid 1954
-Dir. Gral. Relaciones Culturales (LPFSC)	gener 1955
-J. Camps i Arboix (LPFSC)	18-I-1955
-J. Mercader (FJM-CEI)	27-VI-1955
-J. Mercader (FJM-CEI)	10-VII-1955
-Rafael Gibert (LPFSC)	20-VII-1955
-P. Deffontaines (LPFSC)	(1955)
-Pau Garsaball (LPFSC)	29-VII-1955
-Diaz-Plaja (LPFSC)	27-VIII-1955
-J. Mercader (FJM-CEI)	29-XI-1955
-Joan Sales (AJS)	(1955)
-Pilar Anglada	24-II-1956

(Arxiu Pilar Anglada)
 -E. J. Hamilton 13-IV-1956
 (LPFSC)
 -J.M. Piniés 26-IV-1956
 (Arxiu J.M. Piniés / AJMP)
 -Claudi Martínez Girona 12-VIII-1956
 (Arxiu C. Martínez Girona)
 -Joan Sales 23-IX-1956
 (AJS)
 -Joan Sales 8-X-1956
 (AJS)
 -Joan Sales 15-X-1956
 (AJS)
 -Miquel Coll i Alentorn 22-X-1956
 (APMCA)
 -Joan Fuster 28-X-1956
 (Arxiu Joan Fuster / AJF)
 -L. Nicolau d'Olwer 8-XI-1956
 (Fons Nicolau d'Olwer-IEC / FNO-IEC)
 -J.M. Piniés 20-XI-1956
 (AJMP)
 -Universitat de Liverpool (1956)
 (LPFSC)
 -(Paraules homenatge Mz Ferrando) (1956)
 (LPFSC)
 -Joan Fuster 26-I-1957
 (AJF)
 -Josep Carner 31-VII-1957
 (BNC)
 -Yvonne 15-VIII-1957
 (LPFSC)
 -Josep Carner 14-X-1957
 (BNC)
 -Helmut L. Demel Barna 2-XII-1957
 (LPFSC)
 -(Desconegut) (1957?)
 (LPFSC)
 -Joan Triadú 19-IX-1958
 (AJT)
 -Albert E. Sloman (1958?)
 (LPFSC)
 -Joan Fuster 10-I-1959
 (AJF)
 -Anthony Luttrell 10-III-1959
 (LPFSC)
 -Esther Nadal Vda. Janés 18-III-1959
 (LPFSC)
 -J. Vicens Vives 23-III-1959
 (LPFSC)
 -Julià Gual III-1959
 (LPFSC)
 -Albert del Castillo 20-V-1959
 (LPFSC)

-Josep Carner (BNC)	30-VI-1959
-Josep Carner (BNC)	8-IX-1959
-Colin E. Franklin (LPFSC)	21-IX-1959
-Colin E. Franklin (LPFSC)	4-XI-1959
-J. Mercader (FJM-CEI)	9-XI-1959
-Josep Carner (BNC)	26-XI-1959
-Josep Carner (BNC)	22-XII-1959
-G. Barraclough (LPFSC)	(finals 1959)
-Mme ? (en francès) (LPFSC)	(1959?)
-Steve Runciman (LPFSC)	s/d (anys 50)
-J. Mercader (FJM-CEI)	30-I-1960
-Helena Cambó de Guardans (LPFSC)	15-II-1960
-(Desconegut) (LPFSC)	17-II-1960
-Joan Fuster (AJF)	29-III-1960
-Montserrat Borrat de Guasch (LPFSC)	15-IV-1960
-Ventura Gassol (ANC)	20-VII-1960
-Pere Puig Quintana (LPFSC)	13-VIII-1960
-J. Mercader (FJM-CEI)	21-VIII-1960
-Josep Carner (BNC)	20-X-1960
-J. Mercader (FJM-CEI)	18-I-1961
-J. Mercader (FJM-CEI)	27-II-1961
-J. Pons Barna (FJPM)	12-IV-1961
-John Elliott (LPFSC)	12-V-1961
-Pres. Agrupació cat. de Lima (LPFSC)	29-V-1961
-J. Vicentelli (LPFSC)	1-VI-1961
-J. Mercader (FJM-CEI)	10-VI-1961
-J. Mercader	28-VI-1961

(FJM-CEI)
 -Ventura Gassol 7-VIII-1961
 (ANC)
 -Ventura Gassol 22-VIII-1961
 (ANC)
 -J. Mercader 2-X-1961
 (FJM-CEI)
 -J. Mercader 18-X-1961
 (FJM-CEI)
 -J. Mercader 22-II-1962
 (FJM-CEI)
 -Dir. Revista "Catalunya" Buenos Aires III-1962
 (Centre d'Ha. Contemporània / CHC)
 -Tomàs Roig i Llop 11-VII-1962
 (Arxiu Personal de T. Roig i Llop)
 -Rafael Dalmau 15-VIII-1962
 (Arxiu Rafael Dalmau)
 -J. M. Piniés 26-VIII-1962
 (AJMP)
 -Joan Fuster 16-IX-1962
 (AJF)
 -Joan Fuster 7-XII-1962
 (AJF)
 -Josep Carner 7-I-1963
 (BNC)
 -Ventura Gassol 17-II-1963
 (ANC)
 -J. Pons Barna 5-III-1963
 (FJPM)
 -Joan Triadú 8-VII-1963
 (AJT)
 -J. Mercader 9-X-1963
 (FJM-CEI)
 -Ventura Gassol ?-X-1963
 (ANC)
 -Martin H. Bush ?-X?-1963
 (LPFSC)
 -Ventura Gassol 4-XI-1963
 (ANC)
 -R. Arrufat i D. de Segarra 7-XI-1963
 (LPFSC)
 -J.M. Piniés 20-XI-1963
 (AJMP)
 -Joan Triadú 2-XII-1963
 (AJT)
 -Ventura Gassol 3-XII-1963
 (ANC)
 -Pere Català Roca 4-XII-1963
 (Arxiu Pere Català)
 -Josep Lladonosa 5-XII-1963
 (AJL)
 -A. Brucner s/d (1963)
 (LPFSC)

-Joan Triadú (AJT)	s/d 1963
-Fontbernat (LPFSC)	7-I-1964
-Comité Nobel de l'Ac. Suédoise (LPFSC)	22-I-1964
-Martin H. Bush (LPFSC)	28-II-1964
-J. Mercader (FJM-CEI)	III?-1964
-J. Mercader (FJM-CEI)	3-IV-1964
-Martin H. Bush (LPFSC)	?-IV?-1964
-Josep Carner (BNC)	17-IV-1964
-Pau Garsaball (LPFSC)	22-IV-1964
-Gerard Soldevila (DGS)	7-VI-1964
-Joan Fuster (AJF)	27-VI-1964
-Gerard Soldevila (DGS)	10-VII-1964
-J. Mercader (FJM-CEI)	24-VIII-1964
-J. Mercader (FJM-CEI)	1-IX-1964
-Martin H. Bush (LPFSC)	?-VIII/IX-1964
-Joan Fuster (ALF)	3-X-1964
-G. Richard (Univ. de Montpellier) (LPFSC)	26-X-1964
-Rafael Tasis (APRT)	29-X-1964
-J. Mercader (FJM-CEI)	?-XI-1964
-Maria Borràs Vda. Cruzet (LPFSC)	28-II-1965
-Angel Servet (Arxiu Particular Àngel Servet)	14-VIII-1965
-Joan Pons Palau (FJPM)	13-IX-1965
-J. Mercader (FJM-CEI)	30-IX-1965
-Alexandre Galí (ANC)	13-X-1965
-Yvonne (LPFSC)	27-X-1965
-menorquina desconeguda (LPFSC)	18-XI-1965
-J. Mercader	27-IV-1966

(FJM-CEI)	
-J. Mercader	8-VII-1966
(FJM-CEI)	
-J. Mercader	7-IX-1966
(FJM-CEI)	
-J.M. Capdevila	27-XII-1966
(Arxiu Família Capdevila / AFC)	
-J.M. Capdevila	27-III-1967
(AFC)	
-J.M. Capdevila	23-IV-1967
(AFC)	
-Joan Sales	25-IV-1967
(AJS)	
-Yvonne	23-VI-1967
(DGS)	
-J. Mercader	9-VIII-1967
(FJM-CEI)	
-Coll i Alentorn	29-IX-1967
(APMCA)	
-Yvonne	2-XI-1967
(LPFSC)	
-Coll i Alentorn	23-XI-1967
(APMCA)	
-R. Aramon	XII-1967/ I-1968
(LPFSC)	
-J. Mercader	23-VII-1968
(FJM-CEI)	
-J. Mercader	2-VIII-1968
(FJM-CEI)	
-J.M. Capdevila	22-IX-1968
(AFC)	
-J. Mercader	24-IX-1968
(FJM-CEI)	
-Rafael Dalmau (?)	(1968)
(LPFSC)	
-Yvonne	?-VI-1969
(DGS)	
-Joan Sales	29-VII-1969
(AJS)	
-J.M. Capdevila	27-VII-1969
(AFC)	
-J. Mercader	5-XI-1969
(FJM-CEI)	
-Antoni Closas	s/d (anys 60)
(LPFSC)	
-J.M. Capdevila	4-IV-1970
(AFC)	
-Joan Sales	8-V-1970
(AJS)	
-J.M. Capdevila	14-VI-1970
(AFC)	
-Coll i Alentorn	?-IX-1970
(APMCA)	

-Coll i Alentorn (tarja)
(APMCA)

s/d

ANNEX V: INVENTARI-CATÀLEG DEL FONS PERSONAL DE FERRAN SOLDEVILA DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS DE BARCELONA /FFSIEC

Aquest fons està format pels documents que la família va cedir a l'IEC deu anys després de la mort de F. Soldevila, el 1981. La documentació està aplegada en un total de vuit capsos. Tres són capsos-arxivadores de tamany convencional (les números 1, 2 i 8), les cinc restants són capsos de grans dimensions (44 x 44 x 25). El fons no estava inventariat i per això, vaig iniciar la realització de l'inventari en dues fases. Una primera el juliol del 1993 i una segona el juliol del 1994. La raó d'aquesta divisió està en el fet que en el moment d'iniciar l'inventari només es tenien localitzades les tres capsos-arxivadores citades anteriorment. Amb posterioritat, aparegueren les cinc capsos de grans dimensions.

Un cop establert un primer inventari del fons, durant el 1995 i el 1996, vaig poder esbrinar amb major precisió la importància dels documents que contenia i fer-hi tot un seguit de modificacions i ampliacions que el convertiren en el present inventari-catàleg.

En aquest cas, també s'ha aplicat el mateix quadre de classificació de fons personals que ja s'utilitzà per al Fons Personal de Chavornay (FPFSC). La documentació no s'ha ordenat de nou, sinó que s'ha respectat la mateixa distribució en capsos original, raó per la qual l'aplicació del quadre classificatori esmentat ha tingut majors limitacions que en el cas del fons personal de Chavornay. Sovint s'ha ensobrat molts dels documents per tal de facilitar la seva localització, cosa que ja s'especifica en cada ocasió. El fons es troba ubicat a l'Arxiu de l'IEC, a Barcelona.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 1 (CAPSA ARXIVADORA)

1.1.-Activitats professionals

Hi ha nombrosos documents de gran interès per saber la seva situació financera i el preu del seu treball editorial, cosa que permetria conèixer fins a quin punt cadascuna de les seves activitats laborals contribuïa al seu manteniment: valors, rebuts, estats de comptes, cartes d'editorials com Ed. 62, etc... Vegeu els següents documents, a títol d'exemple:

1.1.1.-Mútua de Previsió del Personal de Archivos, Bibliotecas y Museos. Pensió de jubilació de 1.000 ptes mensuals (agost 1968)

1.1.2.-Ed. Aedos. Liquidació dels drets d'autor de l'obra Jaume I el Conqueridor, per un valor de 2.428'10 ptes (30 de juny del 1968)

1.1.3.-Compte Caixa d'Estalvis Provincial. Total 4115,10 ptes (9 de juliol del 1968)

1.1.4.-Col·laboració al Diccionari de Literatura Catalana (17 de setembre de 1968)

1.2.- Obra original

1.2.1.-Fitxes de paper sobre Ramon Marquet, fulls aplegats amb un clip. Bloc de textos manuscrits copiats en llatí relacionats amb Marquet, en fulls solts.

1.2.2.-Dins un full disposat a manera de carpeta, còpia de manuscrits en llatí i un text borraror de La valor històrica de la Crònica de Desclot

1.2.3.-Dins un full en blanc a manera de carpeta, còpia mecanoscrita de l'obra Albert i Francina. A mà, "estrenada al Teatre Romea el dia 25 de febrer del 1953"

1.3.-Correspondència

1.3.1.-Nadala de Lluís Gasó i Carbonell (1953)

1.3.2.-Nadala de Rafael Tasis (1953)

1.4.-Activitats associatives i culturals

1.4.1.-Programa del Jocs Florals de la Llengua Catalana, Nova York 1951. Hi ha el Cartell, els premis, els organitzadors...

1.4.2.-Projecte de reglament de l'escola d'actors, escenògrafs i de vestuari i accessoris

1.4.3.-Club de divulgació literària Vetllades de Teatre íntim (1 de desembre del 1953).

S'hi anuncia la reposició de L'hostal de l'amor, comèdia en 3 actes de FS.

1.4.4.-Sobres amb el segell de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona

1.5.-Articles sobre la seva obra i la seva figura

1.5.1.-Extracte d'una conferència de Joan Estelrich a Badalona, organitzada per Palestra ("La Veu de Catalunya" 14 de juliol del 1933, pàg. 15) Subratllat de Soldevila: "Catalunya que sempre havia donat la pauta com a poble content, disciplinat dels seus jerarques, es gira d'esquena i es torna aquell poble protestatari que tots hem conegut" (Estelrich). Anotació manuscrita de Ferran Soldevila: "ressó del capítol de la Història que ha llegit".

1.6. Material imprès de suport. Dossiers i bibliografia d'altres autors

1.6.1.-Retall de premsa d'un article de Manuel de Montoliu ("La Veu de Cat.?"?) sobre la qualitat dels catalans, l'obvietat, assenyalada per Josep Carner. Segons Montoliu és "un defecte bàsic del temperament de la gent catalana".

Per això cita un text de Fontanella al respecte. I conclou: "Heus ací un problema viu de psicologia col.lectiva, digne d'estudi i íntimament relacionat amb la història dels pobles hispànics"

1.6.2.-J. Pla, Salònica 4 d'octubre del 1929 ("La Publicitat"?)

1.6.3.-Diversos quaderns d'un diccionari de sufixos

1.6.4.-Fragment del llibre, sense coberta, de Corneli Taciti Analiu, escrit en llatí i que només arriba fins a la p. 62

1.6.5.-Fulls del llibre de Jaume Boloix, Al beato Joseph Oriol

1.7.-Altres

1.7.1.-Propaganda de laboratoris d'indústries farmacèutiques

1.7.2.-Aplec de papers en blanc segellats (Policlínica, Ateneu Barcelonès, FS. Membre de la Secció Històrico-Arqueològica

de l'IEC, El Director de la Revista de Catalunya saluda, Etablissement Médical l'Ermitage La Tour de Peilz près Vevey (Suisse), Diputació Provincial de Barcelona, Escola de Bibliotecàries, Biblioteca Universitària de Barcelona)

1.7.3.-Anuncio de vacante en el organismo internacional de energia atòmica de la Asociación Nacional de Bibliotecarios Archiveros y Arqueòlogos. Condicions necessàries (27 de juny del 1966)

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 2 (CAPSA ARXIVADORA)

2.1.-Familiar

2.1.1.-Passaport anys 1925-26-27-28. Estància a Doover. Liverpool. Conté foto. (carpeta petita)

2.1.2.-Certificate of Registration (1926) Arrived in UK 4 d'oct. 1926. Foto.

- 2.1.3.-Carta d'identitat francesa (1929) Foto. (carpeta petita)
- 2.1.4.-Carnet de conduir de FS (1935) Foto.
- 2.1.5.-Passaport del 1954 (Londres, Newhaven, França, Itàlia --20 dies--) Foto.
- 2.1.6.-Full de renovació del carnet d'identitat (1957) Foto.
- 2.2.-Activitats professionals
- 2.2.1.-Aplec de fulls resum del Curs d'H^a de Cat. per als Estudis Universitaris Catalans Del 1944-45 al 1949-50. (carpeta petita)
- 2.2.2.-Acta de la Societat Catalana d'Estudis Històrics (24 de novembre del 1948) (carpeta petita)
- 2.2.3.-Tarja d'assistència al VII Congrés Internacional de Ciències Històriques de Varsòvia (1933)
- 2.3.-Obra original
- 2.3.1.-Agenda minúscula de telèfons i adreces, amb alguns escrits, d'uns 6 cm x 5 cm. (carpeta petita)
- 2.3.2.-Dins d'un sobre de la Universitat de Barcelona: Manuscrit El rei Martí Jardiner. Hi ha un dibuix en llapis que reconstrueix el jardí. (carpeta petita)
Sembla ésser un inèdit, també Rosa Montoriol opina el mateix.
- 2.3.3.-Text de 2 fulls sobre la importància del què es menjava (carpeta petita). Com menjaven aquells catalans..., dins "Baloo". Revista ciclostilada. Barcelona, gener 1950.
- 2.3.4.-Còpies originals manuscrites en català de la Secció "Des de Barcelona", signades amb les inicials E.V. Corresponen a les cròniques que feia en el "Bulletin on Spanish Studies" (carpeta petita) Es una prova que certifica l'autoria d'aquests articles.
- 2.3.5.-Poema imprès en forma cal.ligramàtica El cor i la mort, també Hora dolça. Poemes manuscrits Absència, Tu i jo, Felicitat
- 2.3.6.-Conjunt d'esborranys d'articles (possiblement de la "Revista de Catalunya"). Entre ells hi ha la crítica laudatòria, però discrepant, sobre la publicació de la tesi de Vicenç Vives.
- 2.3.7.-Les gestes de Pere el Gran, article publicat dins "Anuari dels catalans"
- 2.3.8.-Quatre blocs de còpies mecanografiades, en folis, sobre Crítiques de llibres
- 2.3.9.-F. Soldevila, Pere II el Gran. El desafiament amb Carles d'Anjou (extret dels Estudis Universitaris Catalans 1915-16) B. 1919 Sense cobertes. Correccions d'estil i ortogràfiques fetes a mà per ell mateix.
- 2.4.-Activitats associatives
- 2.4.1.-Fulletó del "V Aniversari de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona. Secció de teatre del Cercle Artístic de Sant Lluç 1955-1960 Homenatge al seu president Ferran Soldevila." Reproducció d'una punta seca de Grau Sala que serà la il.lustració de l'edició de Don Joan, de FS (esquerra) i dels Consells de Hamlet als comedians, de W. Shakespeare, traduïts per E. Morera i Galícia (dreta). 4 exemplars.
- 2.5.-Articles sobre la seva obra i la seva figura
- 2.5.1.-B. del Pradell, crítica elogiosa de la Història de Catalunya de la Protectora apareguda a "La Publicitat" s/d. (és del dia 17 d'oct. 1922) (carpeta petita)
- 2.5.2.-M. de Montoliu, Pedro Martell y la Conquista de Mallorca, extret de "Diario de Barcelona" 3 de setembre del 1950 p.2. Es fa una referència a FS. (carpeta petita)
- 2.5.3.-Carmelo Trasselli, Universalità della Sicilia. Un impero del Mediterraneo nel sogno di Pietro il Grande, extret de "Trapani Sera" Sabato 30 giugno 1951 p. 3. Parla extensament dels estudis de FS sobre el rei Pere (tota la pàgina)
- 2.6.-Material imprès de suport. Dossiers i bibliografia d'altres autors.
- 2.6.1.-Anuario de Filollogia. Studia in honorem prof. Martí de Riquer

2.6.2.-Fascicle d'Història dels Catalans

2.6.3.-Opuscle Joaquim Miret y Sans, Viatges de l'infant en Pere, fill de Jaume I, en els anys 1268 y 1269 Centre Excursionista de Catalunya, Tipografia "L'Avenç" Rambla de Catalunya, 24, Barcelona 1908. Es ple d'anotacions manuscrites de FS.

2.6.4.-Giuseppe Lamantia, Studi sulla rivoluzione siciliana del 1282, Palermo, 1939.

Té una dedicatòria manuscrita del seu autor per a J.E. Martinez Ferrando.

2.6.5.-Helene Wieruszowski, Conjuraciones y alianzas políticas del Rey Pedro de Aragón contra Carlos de Anjou antes de la Vísperas Sicilianas. Nuevos documentos procedentes del Archivo de la Corona de Aragón, Madrid, 1935, Tipografia de Archivos Olózaga.

2.6.6.-J.E. Martinez Ferrando, Pedro el Grande fué valenciano, extret de "Valencia-atracción" gener del 1951, pàg. 14 (full solt). En la carpeta petita d'aquesta 2ª caps a hi ha el mateix text reproduït a "Las Provincias" 29/IX/50

2.6.7.-Angel Fabrega Grau Pbo., Actitud de Pedro III el Grande de Aragón ante la propia deposición fulminada por el papa Martin IV extret de Miscellanea Historiae Pontificae Vol XVIII Sacerdozio e Regno de Gregorio VII a Bonifacio VIII. Congrès 13-17 d'octubre 1953, Roma, 1954, Pontificia Università Gregoriana.

2.6.8.-Catalogue XXXI. Don Quixote and other works by Cervantes in all languages from 1607 to 1936, The Dolphin Book Co. Ltd. Oxford, 1955.

2.6.9.-David Romano, El reparto del subsidio de 1282 entre las aljamas catalanas, extret de "Sefarad" XIII 1953

2.6.10.-Bottega d'Erasmo. Libri di pregio, Torino, 1971, Medievalia Economia-Storia

2.6.11.-Anunci del llibre de Juan Segura, Historia de Sta. Coloma de Queralt

2.7.-Altres

2.7.1.-Carpeta petita de betes amb el títol "Història dels catalans XIX-XX" escrit amb bolígraf. A dins, però, hi ha papers de diferents mides en blanc i segellats

2.7.2.-Dins d'un sobre de Postals que duu per títol "Perella" Alghero, L'Alguer: diverses postals amb paisatges i trajos típics sards, i també una postal dels components de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona en el Palau Dalmasses.

(carpeta petita)

2.7.3.-Un sobre petit amb unes monedes estrangeres de l'època

2.7.4.-Agenda de Julian Alvarez sobre temes mèdics, escrita en espanyol.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 3 (CAPSA)

3.1.-Activitats professionals

3.1.1.-Documentació del Comitè Internacional de Ciències Històriques.

3.1.1.1.-Comissió per a la revisió de llistes cronològiques

Rapport du secrétaire (1931). 3 fulls mecanografiats. 1 sola còpia.

3.1.1.2.-Comis. rev. de llistes cronol. Comptes et bilan au 30 avril 1931

3.1.1.3.-Comis. rev. de llistes cronol. Cinquième Assemblée de Budapest (1931). 3 fulls mecanografiats, en paper còpia. 1 sol exemplar.

3.1.1.4.-Comis. rev. de llistes cronol. Travaux de la Commission 1932-1933. 3 fulls mecanografiats. Diversos exemplars.

3.1.1.5.-Comis. rev. de llistes cronol. Rapport du secrétaire (1932). 2 fulls mecanografiats. 2 exemplars.

3.1.1.6.-Enquête pour la revision des listes chronologiques. 1. Pallars et Ribagorce. Un sobre amb un centenar de fulls del model d'enquesta publicada al "Bulletin des Sciences Historiques" (Imp. des Presses Univ. de France- Vêndome-París) ps. 659-662, signada per L. Nicolau d'Olwer.

- 3.1.1.7.-Comis. rev. de llistes cronol. Rapport présenté à la Sixième Assemblée. 2 fulls mecanografiats. 5 còpies. Original manuscrit, amb la lletra de F. Soldevila.
- 3.1.1.8.-Comissió de grans viatges i de grans descobertes. Reunió 21 i 22 de maig 1931. Un full imprès. 2 exemplars.
- 3.1.1.9.-Carta mecanografiada. Rennes, 16-X-1932. Un sol exemplar.
- 3.1.1.10.-2 fulls manuscrits, amb lletra de F. Soldevila. Llista de quantitats rebudes per R. d'Alòs-Moner i de despeses fetes.
- 3.1.1.11.-Paroles prononcées par M. Jacob Ter Meulen (Pays-Bas) au diner offert par les Comité d'organisation aux membres de la Première Conférence Internationale pour l'Enseignement de l'Histoire. Le 2 juillet 1932. Full mecanografiat.
- 3.1.1.12.-Carta de Michel L'Héritier a F. Soldevila. París, 9-IX-1932. (Comissió de llistes cronològiques)
- 3.1.1.13.-Rapport du Secrétaire Général du Comité Organisateur du VII Congrès Int. des S. H. sur l'activité du dit Comité. 6 fulls mecanografiats. Amb un annex de 3 pàgines amb canvis i rectificacions d'una segona circular.
- 3.1.1.14.-Bericht über den Stand der Arbeiten an der historischen Bibliographie der Presse. Juni 1932. 3 fulls mecanografiats, en alemany. Segell: Prof. Dr. Wilhelm Mommsen.
- 3.1.2.-Material relatiu al Diccionari Biogràfic que ell dirigia, però que no va poder dur a terme: llistes, cartes...(sobre)
- 3.2.-Obra original
- 3.2.1.-Manuscrit Maragall poeta de fondo y forma; Part mecanografiada de L'esperit bel·licós, inclou també la introducció, mecanografiada, feta per R. Tasis sobre aquesta darrera obra. (sobre)
- 3.2.2.-Mecanoscrit còpia d'un fragment de l'entrevista a Baltasar Porcel que no s'arribà a publicar.(sobre)
- 3.2.3.-Manuscrit de la recensió sobre el llibre Història del País Valencià, publicada a "Serra d'Or"(sobre)
- 3.2.4.-Discurs investidura com a doctor honoris causa per la Universitat de Montpeller. Manuscrit, en bolígraf blau i redactat en francès. Inèdit. (sobre)
- 3.2.5.-Original manuscrit de la Història de la Universitat. Paginat 1-170. Inclou un capítol "Les Acadèmies" numerat a part 1-5. També hi ha un sobre amb 11 fotografies que serviren per il·lustrar el llibre. (sobre gran)
- 3.2.6.-Còpia mecanografiada de la traducció espanyola que féu de la Histoire de France, de Jacques Bainville. Comprèn des del capítol III, "Grandeza y decadencia de los carolingios" fins al Cap. XXII, "La guerra y la paz. Los trabajos y los dias", l'últim de l'obra. Els fulls estan paginats del 14 al 241. Tot plegat està encartat dins un quadern il·lustrat "Vieilles chansons". Publicació incerta. (sobre gran)
- 3.2.7.-Original català de El misteri de Cristofor Colom, article publicat en francès a la "Revue de Catalogne". còpies mecanografiades de:Un centenari: la restauració de la Universitat de Barcelona (publicat a la "Revista de Catalunya"); Manuel Carrasco i Formiguera(publicat a la "RdC");Espanya en la Crònica de Muntaner ("RdC" 15-II-1938);Estudis Històrics(6-II-1938); Mallorca bombardejada(article mecanografiat, de tres fulls, inèdit. En el capçal diu: "Restat inèdit. En C. Capdevila va jutjar que no fóra oportú") (sobre)
- 3.2.8.-Conferència Les dones en la nostra història (manuscrit de 40 fulls); Els almogàvers (manuscrit de 75 fulls) (sobre)
- 3.2.9.-Retalls de premsa (sobre)
- 3.2.9.1.-Historia:sobre la política catalana a Provença extret de "Oc", p. 14. A tota pàgina, en occità, glossa sobre la seva obra, amb una fotografia seva. Es diu que és

l'autor de Recerques i comentaris, cosa que permet datar l'article a finals del 1929 o principis dels anys trenta.

3.2.9.2.-FS, Com combatien els mariners catalans "D'ací d'allà", set. 1925, ps. 267-268

3.2.9.3.-FS, Marina catalana Reproducció, traduït a l'espanyol, en "Diario de la marina" CNT-AIT (9-V-1937, p. 4), d'aquest article que abans havia aparegut a "La Publicitat"

3.2.9.4.-J.V: Foix, Carnet d'un mateix. Ferran Soldevila "La Publicitat"

3.2.9.5.-FS, Catalunya/Mallorca, "La Publicitat" 30-V-1936

3.2.9.6.-FS, Manuel Carrasco i Formiguera Reproducció en un pasquí d'Igualada, sota el titular "La repressió passada", del seu article aparegut anteriorment a "La Publicitat" (27-II-1930)

3.2.9.7.-M. Alcantara i Guasart, Crítica a Poema de l'amor perdut, "Renaixement", núm 279, 20-IV-1916, ps. 252-255

3.2.9.8.-FS, Cançons de la terra, "Butlletí de Nostra Parla" núm 7, Maó, febrer, 1924, p. 1

3.2.9.9.-J. Faulí, Diálogo de alto nivel (sobre El Compromís de Casp. Resposta al sr. Menéndez Pidal), "Diario de Barcelona" 26-VI-1965, p. 13

3.2.9.10.-FS, Lletres barcelonines, "Catalunya", juny 1919, ps. 5-6

3.2.9.11.-FS, L'heroïna de Peralada, "Claror" 1933?, p. 104

3.2.9.12.-FS, Pax Vobis (poema) s/d

3.2.10.-Manuscrit Ripperdà, redactat en francès. Esborrany, notes preparatòries, còpia de documents d'època redactats en espanyol. (sobre gran)

3.2.11.-Vida de Jaume I el Conqueridor Fragments mecanografiats. Unes 50 pàgines (sobre)

3.2.12.-Manuscrits de joventut: Dos fulls solts d'un dietari (1918) Quadern 1916-17: Lista de llibres, cites literàries (sobre)

3.2.13.-Història d'Espanya S.XVIII. Sis fulls mecanografiats i redactats en espanyol, sobre el quadre núm de focs/allotjaments.(sobre)

3.2.14.-Pere el Gran Prefaci. Consideració historiogràfica sobre el monarca. Mecanografiat, paper còpia (sobre gran)

3.2.15.-Alfons el Magnànim, IV de Catalunya, nota biogràfica mecanografiada. Publicada a la GEC (sobre)

3.2.16.-Dates històriques assenyalades. Una vintena de fulls mecanografiats i alguns manuscrits (datats el 6/5-XII-1938)

11 de setembre de 1714, 13 de novembre de 1137 --unió amb Aragó--, etc (sobre)

3.2.17.-Còpies mecanografiades Catalunya i França. Sota els sarraïns, El miratge del renunciament. Galerada de l'article Un poema joglaresc sobre l'assalt de la Ciutat de Mallorques, publicat a "Estudis Romànics"(sobre)

3.2.18.-Textos mecanografiats: Breu biobibliografia, fins al 1943. Los libros que F. Soldevila no ha olvidado, versió espanyola de l'article del mateix títol publicat a "Tele/Estel", núm 92 19 d'abril 1968.(sobre)

3.2.19.-Manuscrits: Fragments d'esquemes de conferències. Un full sobre una peça dramàtica amb Ramon Berenguer I i Almodis com a personatges (Pere Ramon, Vegeu 7.2.3.). Conferència: Catalunya, potència marítima, de 10 fulls (Vegeu 7.2.2.) (sobre)

3.2.20.-Lliçons de càtedra. En una llibreta de tamany quartilla. Els primers contactes de la nostra història amb la Hª universal. Lliçons a la Universitat durant els anys 30. Arriben fins a Carles II. Cinquanta pàgines.(sobre)

3.2.21.-Opuscles seus editats com a separates:

-A propòsit del servei de bovatge(1964); Les Corts Catalanes 1713-1932(1932); Una embaixada pisana a Pere el Gran (1277) (1959), Sobre la pàtria d'Isabel de Portugal -Albert i Francina, Barcelona, Ed. Millà, 1956

3.2.22.-Bloc de manuscrits a determinar, molt barrejats i sense encapçalament

3.3.-Material imprès de suport.

3.3.1.-Nombroses obres de diversos autors, esparses en la capsa. Entre elles:
-Evandro Putzulu, Stemmi e sigilli della città di Cagliari dal XIV al XIX secolo, extracte de "Studi Sardi" XII-XIII,1952-53, Gallizzi-Sassari, 1955.
-J. Vicenç Vives,Els catalans en el segle XIX Barcelona, Ed. Teide 1958. Amb una dedicatòria de l'autor: "Al bon amic i gran historiador F. Soldevila, amb l'afecte de..."
-J. Sanchis Sivera, Algunos documentos y cartas privadas que pertenecieron al segundo Duque de Gandia don Juan de Borja. Notas para la Història de Alejandro VI, València, 1919

3.4.-Sobre gros amb radiografies

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 4 (CAPSA)

4.1.-Obra original

4.1.1.-Carpeta núm 1: Història de Catalunya Còpia mecanografiada 2ª ed. (400 ps.)

4.1.2.-Carpeta núm 2: Hª de Cat. Idem

4.1.3.-Carpeta núm 3: " "

4.1.4.-Carpeta núm 4: " "

4.1.5.-Història d'Espanya Dos plecs. Original català mecanografiat. En el primer, capítols corresponents al primer volum, fins a "La lluita per l'equilibri peninsular". En el segon, capítols XVIII-XX i XXI: De l'imperi de Carles V als regnats de Felip III i Felip IV. (sobre)

4.1.6.-Manual d'Història de Catalunya (cal determinar quin és) Còpia mecanografiada (sobre)

4.1.7.-"Què cal saber de l'economia catalana" Còpia mecanografiada d'un capítol de Què cal saber de Catalunya (sobre)

4.2.-Material imprès de suport

4.2.1.-Opuscles del segle XVIII (sobre gran):

4.2.1.1.-Carta que un amich escriu a son corresponent, ab la qual lo desenganya de las erradas Ideas, sobre la situació actual de las cosas de Europa, y en particular per lo que toca à Cathalunya (Guerra de Successió)

4.2.1.2.-Ordenanzas que deve observar el colegio de notarios publicos reales colegiados de esta Ciudad de Barcelona, de nuevo establecidas por la SCYR Magestad del rey nuestro señor D. Phelipe Quinto... con real cedula de 30 de junio de 1735

UNITAT D'INTAL·LACIÓ 5 (CAPSA)

5.1.-Obra original

5.1.1.-Plecs Cròniques. Centenars de pàgines mecanografiades sobre paper còpia que redactà per a la preparació de l'edició de les 4 grans cròniques.

5.1.2.-Bloc Pere el Gran L'infant

Plecs mecanografiats, proves d'impremta...

5.1.3.-Manuscrits diversos per classificar, amb notes sobre la Crònica de Desclot

5.2.- Material imprès de suport

5.2.1.- Amédée Pagès, Chronique catalane de Pierre IV d'Aragon, III de Catalogne, Toulouse-París 1941. Crònica del Rei Jaume I (còpia impresa, fragment de l'edició que FS preparà per a l'editorial Selecta) (sobre gris)

5.2.2.-Un altre exemplar del llibre d'A. Pagès (sobre marró)

- 5.2.3.-Crònica del rei en Pere (edició Joseph Coroleu Los cronistas catalans)
- 5.2.4.-Retalls de premsa, alguns recollits durant la seva estada a la Gran Bretanya.
- 5.2.5.-Còpia d'impremta dels dibuixos de Pierrette Gargallo per al llibre de FS, Faules.
Dins d'un paper doblat en forma de sobre

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 6 (CAPSA)

6.1.-Obra original

- 6.1.1.-En una carpeta, còpia mecanografiada de l'"Anex" sobre el segle XIX que incorporà en la 2ª ed. de la Hª de Cat., i també d'altres capítols.
- 6.1.2.-Dins d'una capsula arxivadora desconjuntada: Història de Catalunya 1ª ed. Un volum editat en fulls solts. Amb correccions i afegits. Segurament utilitzat en la preparació de la 2ª ed.

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 7 (CAPSA)

7.1.-Activitats professionals

- 7.1.1.-Els comptes de FS: extractes de comptes, factures de cobraments de treballs,... (sobre)

7.2.-Obra original

- 7.2.1.-El cavaller Despalau Còpia mecanografiada del cap. II de la 1ª part (7 p.); i dels cap. I (5 p.) i cap. XXV (6 p.) de la 2ª part. (sobre gran)
- 7.2.2.-Retalls de premsa:
  - 7.2.2.1.-Reproducció a "La Veü de Catalunya" de la sèrie de Figures exemplars que havia publicat a "La Publicitat".
  - 7.2.2.2.-Articles de la polèmica de finals del 1935- principis del 1936, sobre la necessitat de contenir la ferotgia dels atacs entre partits catalans.
  - 7.2.2.3.-Material sobre els anys trenta de diferents autors.
  - 7.2.2.4.-FS, Per un poble normal ("La Publicitat" 23-IV-1936)
  - 7.2.2.5.-"Hem vingut a rectificar la Hª de Cat." Paraules de FS prologant la radiació de fragments de la seva Hª de Cat., 9-VIII-1936
  - 7.2.2.6.-FS, Guerra de Successió, "Moments" núm 7, agost-set. 1937, p. 33-34 (amb il·lustracions)
  - 7.2.2.7.-Catalunya, potència marítima, reproducció d'una seva conferència a "Tarragona" núm 406, 24-I-1922, p. 1
  - 7.2.2.8.-Catalonia Sends Books For Public Library Here, dins "The New York Times", 12- III-1937. Entre els quals, l'únic que destaca és The "History of Catalonia" by Ferran Soldevila
  - 7.2.2.9.-Ressenyes sobre la conferència Les dones en la nostra història: "La Veü de Catalunya" (14-III-1936, p. 7) i "La Vanguardia" (14-III-1936, p. 9)
- 7.2.3.-Teatre
  - 7.2.3.1.- El milicià romàntic Peça en un acte. Manuscrita. Incompleta, 21 fulls.
  - 7.2.3.2.-Pere Ramon Tragèdia. Personatges: Ramon Berenguer I, Almodis. Manuscrita, 9 fulls.(sobre)
- 7.2.4.-Poesies disperses A punt d'edició. 88 pàgines mecanografiades en paper còpia --un parell de manuscrites-- Datat a l'Isle-Adam, agost 1939. (sobre)
- 7.2.5.-Pere el Gran, per al Diccionari Biogràfic, 10 pàgines mecanografiades (sobre)
- 7.2.6.-El rei Jaume I i la seva vida, 30 ps. mecanografiades, Cap. I "Com d'una princesa llunyana en nasqué una de propera)(sobre gran)
- 7.2.7.-Gli Almogavari. Versió italiana, Còpia mecanografiada de 127 ps. (sobre gran)

- 7.2.8.-Escrits (sobre gran)
- 7.2.8.1.-Bloc d'escrits sobre Menorca.
- 7.2.8.1.1.-Menorca 4 fulls manuscrits en català (1938)
- 7.2.8.1.2.-Dos fulls mecanografiats en espanyol (28-XII-1938)
- 7.2.8.1.3.-Minorca 4 fulls mecanografiats en anglès
- 7.2.8.1.4.-Tres fulls mecanografiats en anglès amb nombroses correccions. A la part posterior de la pàg 1 i 2, esborrany de carta manuscrita al "Manchester Guardian". Còpia mecanografiada de la carta al "Manchester Guardian". Barcelona, 3-I-1939.
- 7.2.8.2.-Discurs adreçat als soldats de l'Exèrcit de l'Est, 6 fulls manuscrits i signats. Barcelona, 5-I-1939 (complet)
- 7.2.8.3.-Els elogis de Catalunya dins la literatura trobadoresca, 5 fulls manuscrits de cites.
- 7.2.8.4.-El llibre i l'esport, 4 ps. Manuscrit incomplet
- 7.2.8.5.-Biblioteca del condestable D. Pedro de Portugal (1429-1466) Manuscrit redactat en espanyol, 7 fulls escrits per les dues cares.
- 7.2.9.-Notes, còpia de fragments de manuscrits, classificats en tres blocs: a) Dalmases; b) Escorial?, c) Nac. Madrid.(sobre)
- 7.2.10.-Material Cròniques (sobre)
- 7.2.10.1.-Gal.lerades Llibre del rei en Pere d'Aragó e dels seus antecessors passats (2 plecs)
- 7.2.10.2.-Jaume I Notes (gal.lerades)
- 7.2.10.3.-Plec mecanografiat (Pere el Cerimoniós)
- 7.2.10.4.-Manuscrit sobre la Crònica de Jaume I
- 7.2.11.-Fragment Història. (sobre) Cal localitzar a quina obra pertany "La guerra de Successió a la Corona d'Espanya" (cap. LV), "Els grans factors de trasbalsament" (LVII), "Els borbons des de Ferran VII" (LVIII)
- 7.2.12.-Material divers
- 7.2.12.1.-Nota biogràfica sobre Coll i Alentorn, 3 fulls mecanografiats
- 7.2.12.2.-Prospecte antologia història de la música catalana (manuscrit i mecanografiat)
- 7.2.12.3.-Capítols "El feudalisme" i "Els normands" (Història Universal)
- 7.2.12.4.-Itinerari del rei Martí (Manuscrit. Compilador: Daniel Girona)
- 7.2.12.5.-Còpia de documents en llatí sobre Ferran I, Pere II, Infant Joan
- 7.2.12.6.-Cartell "Jocs Florals de la LLengua Catalana" Alguer 1961. Amb notes manuscrits de FS sobre les obres a concurs
- 7.2.13.-Paquet de documents per classificar, molt barrejats, sense entrada. Entre ells, hi ha fulls editats de l'article de FS per a la veu Catalunya del Diccionari Enciclopèdic de la Llengua Catalana, Ed. Salvat (1930)
- 7.2.14.-Textos publicats
- 7.2.14.1.-Exili, Barcelona, Ed. La Revista, 1918
- 7.2.14.2.-Les prosificacions en els primers capítols de la Crònica de Desclot Real Academia de Buenas Letras de Barcelona, 1958
- 7.2.14.3.-Separata Anuari de l'IEC (1952)
- 7.3.-Correspondència (3 cartes)

7.4.-Obres d'altres (originals): Quadern Poesia i prosa de Gerard Soldevila (principis dels anys quaranta)

7.5.-Material imprès de suport

7.5.1.-Paquet Opuscles de diversos autors, prospectes, etc...

Tot embolicat en un paper

7.5.2.-Conjunt de sobres que contenen un diccionari de la rima

UNITAT D'INSTAL·LACIÓ 8 (CAPSA ARXIVADORA)

8.1.-Material ordenat per Coll i Alentorn per a la publicació del vol II de la Segona Part de Pere el Gran. El regnat fins a l'any 1282. Dipositat en sobres. Constitueix tot el contingut de la tercera capsa. Aquest treball ha estat publicat per l'IEC en una reedició ampliada en dos volums (1995).

ANNEX VI.-INVENTARI DE LA DONACIÓ GERARD SOLDEVILA

Donació feta pel propi Gerard Soldevila, que me la va trametre per correu el 13-IX-1998 (excepte el document núm 19, que em fou lliurat el 25-XI-1997). Tot i que aplega pocs escrits, n'hi que tenen un gran interès, com ja ha estat posat de relleu en la tesi. Els documents que la integren són:

- 1.-Postal de F. Soldevila a Yvonne. Utrech, 7-VII-1932.
- 2.-Carta de FS a Yvonne. Barcelona, 19-VII-1932.
- 3.-Carta de FS a Yvonne. Barcelona s/d (1932?)
- 4.-Carta de la Secretaria General de l'Institut Françaís de Barcelona. Barcelona, 30-VI-1947.
- 5.-Carta d'autor desconegut a Emilio Roca Salvador (però amb informació per a FS). Sagunt, s/d (possiblement anys 40, pel mal estat del paper). Paper imprès alcalde de l'Aj. i àguila franquista (ratllat).
- 6.-Postal d'Ignasi G.Llubera i família a FS. El Portús, 4-IX-1949.
- 7.-Fitxa manuscrita d'apunts. (Anys quaranta o cinquanta).
- 8.-Carnet de l'Institut Internacional del Teatre (1960).
- 9.-Postal de Lluïsa Scanu a FS. Alguer, 10-III-1961.
- 10.-Postal de FS a Yvonne. Gènova, 8-IX-1961.
- 11.-Testament manuscrit (25-XII-1966).
- 12.-Full on es relaciona el pagament dels drets d'autor. Paper adjunt al testament abans al.ludit (25-XII-1966).
- 13.-Carta de FS a Yvonne. Neuchâtel, 23-VI-1967.
- 14.-Postal nadalenca de Joana R. de Cahué (desembre 1968).
- 15.-Carta de FS a Yvonne. Banyoles, VI-1969.
- 16.-Carta de Josep M. Capdevila a FS. Banyoles, 31-X-1969.
- 17.-Carta dels Editors de Destino a FS, s/d (darrerria dels anys seixanta).
- 18.-Manuscrit del parlament que tenia preparat per al lliurament del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (1970).
- 19.-Carta de Ferran de Pol a Pau Garsaball. Arenys de Mar, 8-XI-1963.

BIBLIOGRAFIA UTILITZADA

A.-BIBLIOGRAFIA GENERAL SELECTA

- ABADAL, Ramon d': Història de Catalunya. Curs superior (recensió) dins "Quaderns d'Estudi" núm 53, oct-des. 1922, vol. XIV, ps. 378-379.
- ABADAL, Ramon d': Introducció, dins Moments crucials de la Història de Catalunya, Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1962
- ABADAL, Ramon d': Pròleg, dins J. Vicenç Vives, Obra dispersa, vol. I. Catalunya ahir i avui, Barcelona, 1967.
- ABADAL, Ramon d': Tres historias de España. II, dins "Destino" 2-V-1953, p. 19.
- AGUIRRE ROJAS, Carlos Antonio: Els Annales post-89: encreuaments i perspectives, "Manuscrits" núm 14, Bellaterra, gener 1996, ps. 167-177.
- AINAUD, Joan: Duran i Sanpere als vuitanta anys, dins "Serra d'Or" jul. 1967, ps. 21-25.
- AINAUD, Joan: Humanismo y edad media en la obra y en la persona del historiador, dins "Destino" núm 1754, 15-V-1971 (Homenatge a F. Soldevila).
- AINAUD, Josep M.: Otra visión de España, "La Vanguardia" 5-XI-1995, p. 38.
- AINAUD, Josep M., JARDÍ, Enric: Prat de la Riba, home de govern Ed. Ariel, Barcelona, 1973.
- ALBERTI, Santiago: Ferran Soldevila, dins Diccionari Biogràfic, vol IV, Barcelona, S. Albertí ed., 3ª ed. 1980.
- ALONSO, Vicent: La trajectòria intel.lectual d'Ernest Martínez Ferrando, Eliseu Climent, ed., València, 1992.
- ALÒS-MONER, Ramon d': Els treballs del Comitè Internacional de Ciències Històriques i la participació que hi ha tingut l'Institut d'Estudis Catalans, durant els anys 1927-1931, dins "Anuari de l'IEC" 1927-1931, ps. XLIII-XLIV.
- ALÒS-MONER, Ramon d': Memòria sobre la participació de l'Institut d'Estudis Catalans en els treballs de la Unió Acadèmica Internacional, anys 1923-26, dins "Anuari de l'IEC", vol VII, 1921-1926, ps. XXXV-XLIII.
- ALÒS-MONER, Ramon d': Memòria sobre la participació de l'Institut d'Estudis Catalans en els treballs de la Unió Acadèmica Internacional, anys 1927-31, dins "Anuari de l'IEC", vol VIII, 1927-1931, ps. XXXIX-XLII.
- ALQUEZAR, Manuel: La correspondència entre Loïs Alibert i Josep Carbonell i Gener, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1992.
- ALSINA, Victòria: Reincorporació al Diccionari General de la Llengua Catalana de les supressions atribuïbles a la censura, dins Documents de la secció filològica I, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1990, ps. 73-75.

- ÀLVARO, Francesc-Marc: La guerra freda d'Eugeni d'Ors, "Avui", 23-IX-1994.
- ANNICHIARICO, Anna i GILLI, Giuseppe: Breve rassegna delle attività dell'Aisc e sullo stato della catalanistica in Italia, dins "Llengua & Literatura" núm 5 1992-1993 (Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura, filial de l'IEC).
- ANÒNIM: Fets d'armes de catalans. Il·lustracions de Francesc Domingo. Serveis de Cultura al Front, Barcelona, 1938.
- ANTÓN, Javier i JIMÉNEZ, Montse: Santiago Sobrequés: vida i obra, publicada a "Manuscrits" núm 12, 1994, ps. 357-366.
- ARACIL, Rafael i GARCIA BONAFÈ, Màrius: La història econòmica de l'Espanya contemporània fins a la guerra civil: principals aportacions, "Recerques", núm 8, 1978.
- ARAGAY, Ignasi: Batista i Roca. Un llegat dispers i poc estudiat, dins "Avui" 18-VI-1995, p. B2.
- ARAGAY, Ignasi: Cantonigròs rememora els estius en què va ser punt de trobada del catalanisme cultural, dins "Avui", 25-VII-1994, p. 44.
- ARAGAY, Ignasi: Fèlix Cucurull: 'La transició sembla que no s'acabi mai' dins "Avui" 22-X-1995, p. B1.
- ARAGAY, Ignasi: Jaume Vicens Vives, un clàssic qüestionat, "Avui" 25-X-1999, p. 32.
- ARAGÓ, Narcís-Jordi i CLARA, Josep: Els epistolaris de Carles Rahola, PAM, Barcelona, 1998.
- ARAMON, Ramon: F. Soldevila y su obra, dins "Destino" núm 1754, 15-V-1971.
- ARIMANY, Miquel: I els catalans també, Barcelona, Ed. Selecta, 1965.
- ARIMANY, Miquel: Memòria de mi i de molts altres, Barcelona, Ed. Columna, 1993.
- ARIMANY, Miquel: Símbol vivent. Biografia de Rafael Tasis, Ed. Miquel Arimany, Barcelona, 1967.
- ARÓSTEGUI, Julio: La investigación histórica: teoría y método Ed. Crítica, Barcelona, 1995.
- ARTAL, Francesc: El final és sempre el principi, "Nous Horitzons", núm 93, 1985, ps. 59-60.
- ARTAL, Francesc; GABRIEL, Pere; LLUCH, Enric i ROCA, Francesc (dirs.): Ictineu. Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans, Ed. 62, Barcelona, 1979.
- ARTAL, F., GASCH, E., MASSANA, C., ROCA, F.: El pensament econòmic català durant la República i la guerra civil (1931-1936), Barcelona, Ed. 62, 1977.
- ASPERTI, S.: La qüestió de les prosificacions en les cròniques medievals catalanes, dins Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, ps. 85-137.
- AULÈSTIA I PIJOAN, Antoni, Història de Catalunya (a cura d'Ernest Moliné Brasés), Centre Editorial Artístich de Miquel Seguí, Barcelona, 1922, 2ª ed.

- AURELL, Jaume: Historiografía y nacionalismo en la Cataluña contemporánea, 1830-1960, V Congreso de la Asociación de Historia Contemporánea, Universitat de València, València, 2000.
- AURELL, Jaume: The influx of French Historiography into its Catalan Counterpart and the Beginnings of Cultural Modernisation in Spain (en curs de publicació).
- AURELL, Jaume: La interpretació històrica de la Catalunya del segle XV, "L'Avenç", ect. 1998, ps. 6-10.
- BACARDÍ, Montserrat: Soldats i poetes. Les cartes de Joan Sales a Màrius Torres,"Serra d'Or" núm 417, set. 1994, ps. 54-59.
- BAINVILLE Jacques: Histoire de France, Librairie Arthème Fayard, 1ª ed. París, 1924, 295ena ed., 1938.
- BALCELLS, Albert: Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president de l'Institut d'estudis Catalans (estudi introductor a la reedició de Documents per l'història de la cultura catalana mig-aval, Institut d'Estudis Catalans (en premsa).
- BALCELLS, Albert: Evolució del pensament polític de Prat de la Riba, dins Obra completa Ed. Proa-IEC, vol I, Barcelona, 1998, ps. 21-93.
- BALCELLS, Albert: Ferran Soldevila. Objectivitat històrica i síntesi divulgativa. Conferència. Barcelona, 5-III-1995, Primeres Jornades de Didàctica de la Història de Catalunya. Reproduïda parcialment a l'"Avui" (sota el títol genèric de Balcells culpa Vicens Vives de la postergació de Ferran Soldevila, 6-V-1995, p. B3) i a "El País-Quadern"(amb el títol de Els prejudicis vicentians contra Soldevila perduren, 6-VII-1995, p .2).
- BALCELLS, Albert: Història del nacionalisme català, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1992.
- BALCELLS, Albert: L'Institut d'Estudis Catalans durant la guerra civil, dins "RdC" 146, des. 1999, ps. 9-26.
- BALCELLS, Albert: Miquel Coll i Alentorn. Historiografia i democràcia 1904-1990, Ed. Proa, Barcelona, 1999.
- BALCELLS (dir.), Albert: El pensament polític català. Del segle XVIII a mitjan segle XX, Ed. 62, Barcelona, 1988.
- BALCELLS, Albert, PUJOL, Enric i SABATER, Jordi Sabater: La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia, Ed. Proa, Barcelona, 1996, p. 13
- BALDÓ, Marc: La recerca d'una cultura moderna, dins vol V de Història del país Valencià, Barcelona, Ed. 62, 1990.
- BALFOUR, Sebastian: La dictadura, los trabajadores y la ciudad. El movimiento obrero en el Area Metropolitana de Barcelona (1939-1988), Ed. Alfons el Magnànim, València, 1994. Actualització i reformulació de The remaking of the Spanish labour movement. Social change, urban growth and working class militancy: Barcelona 1939-1976, Queens Mary College, University of London, 1987.

- BALFOUR, Sebastian: "El nacionalisme espanyol com a reacció a la crisi colonial", dins Agustí COLOMINES (dir.): La resposta catalana..., PS. 125-133.
- BARAS, Montserrat: Acció Catalana (1922-1936), Barcelona, Ed. Curial, 1984.
- BARAS, Montserrat: La trajectòria d'Acció Catalana, dins "L'Avenç" núm 72, juny 1984.
- BARAUT, Cebrià: La historiografia d'Andorra. Balanç i perspectives, dins "Serra d'Or" núm 434, febrer 1996, p. 27.
- BARDOLET, Xavier: Entrevista a Paul Freedman: "A Catalunya és on hi ha els arxius més complets d'història medieval, dins "Avui" 5-VII-1994, p. 43.
- BARRACLOUGH, Geoffrey: Tendances actuelles de l'histoire, Ed. Flammarion, París, 1980. Versió espanyola: Tendencias actuales de la investigación histórica, dins Tendencias actuales de la investigación en ciencias históricas, Tecnos-Unesco, 2 vol, Madrid, 1981.
- BARRAL I ALTET, Xavier: L'arqueologia a Catalunya, Barcelona, Ed. Destino, 1989.
- BARRAL, Xavier: Arqueologia i cultura, "Avui" 10-I-1995, p. B2.
- BATLLORI, Miquel: La cultura catalano-aragonesa durant la dinastia de Barcelona (1162- 1410), Nous corrents de recerca de 1940 a 1960, dins De l'edat mitjana. Obra completa vol I, València, Ed. Tres i Quatre, 1994.
- BATLLORI, Miquel: De l'Edat Mitjana als temps moderns i contemporanis. Converses sobre els meus escrits, Ed. Eumo, Vic, 1994.
- BATLLORI, Miquel: Galeria de personatges. De Benedetto Croce a Jaume Vicens Vives, Ed. Vicens Vives, Barcelona, 1975),
- BATLLORI, Miquel: Jaume Vicens Vives a un quart de segle del seu traspàs, "Revista de Catalunya" núm 1, oct. 1986, p. 61-70.
- BATLLORI, Miquel: Les obres de Jordi Rubió i Balaguer, "Serra d'Or", núm 474, juny 1999, ps. 53-55.
- BENACH, Joan-Anton: Teatre i societat catalana a la postguerra, dins "L'Avenç" núm 10, nov. 1978, ps. 65-73.
- BENET, Josep: Carles Rahola, afusellat, Ed. Empúries, Barcelona, 2000.
- BENET, Josep: Catalunya sota el règim franquista, París, Ed. Catalanes, 1973.
- BENET, Josep (ARNAU, Roger): Marxisme català i qüestió nacional catalana, Edicions Catalanes de París, 1974, p. 23.
- BENET, Josep: La mort del president Companys, Ed. 62, Barcelona, 1998.
- BENET, Josep: El president Tarradellas en els seus textos, Barcelona, 1992.
- BENET, Josep: Sobre una interpretació de Prat de la Riba, dins "Serra d'Or", gener 1968, ps. 39-43.

- BILBENY, Norbert: Filosofia contemporània a Catalunya, Edhasa, Barcelona, 1985.
- BILBENY, Norbert: Joan Crexells en la filosofia del noucent, Ed. Dopesa, Barcelona, 1979.
- BILBENY, Norbert: La ideologia nacionalista a Catalunya, Ed. Laia, Barcelona, 1988.
- BILBENY, Norbert: Nacionalisme i cosmopolitisme en la teoria noucentista, "Recerques" núm 14, Ed. Curial, Barcelona, 1983.
- BLADÉ I DESUMVILA, Artur: Antoni Rovira i Virgili i el seu temps, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1984.
- BLANCO, Joan, FERNANDEZ, Josep, SERNA, Erika: Quadre de classificació de fons personals, Servei d'Arxius del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (opuscle fotocopiats)
- BLASCO, Ricard: La lenta consolidació del valencianisme polític, dins L'època dels nous moviments socials 1900-1930, vol VIII de Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1995, ps. 249-254.
- BLOOM, Harold: The western canon. The books and school of the ages, Published by Arrangement With Harcourt Brace & Company, 1994. Versió catalana: El cànon occidental a càrrec de Lluís Comes i Arderiu, Ed. Columna, Barcelona, 1995.
- BONADA, Lluís: Josep Pla, Edicions del País Valencià, València, 1997.
- BONADA, Lluís: L'obra de Josep Pla, Ed. Teide, Barcelona, 1991.
- BONADA, Lluís: El Pla més furibund, sarcàstic i desenganyat, dins Josep Pla -Joan Fuster (fascicle núm 19), "El Temps", València, 1998.
- BONNASSIE, Pierre: Catalunya mil anys enrera. Segles X-XI, Barcelona, Ed. 62, 1979- 1981
- BOSCH, Àngels: Pous i Pagès. Vida i obra, Institut d'Estudis Empordanesos, Figueres, 1997.
- BOSCH, Guifré: Boires d'ahir. Memòries des de l'exili, Barcelona, Ed. Columna, 1991.
- BOSCH, Siegfried: Entrevista a Ferran Soldevila, dins "La Publicitat", 30-III-1937.
- BOSCH GIMPERA, Pere: Gran historiador i gran amic, dins "Serra d'Or", juliol 1971, p. 17.
- BOSCH GIMPERA, Pere: Memòries, Ed. 62, Barcelona, 1980.
- BOSCH GIMPERA, Pere i OLIVAR-BERTRAND, Rafael: Correspondència, Ed. Proa, Barcelona, 1978
- BRICALL, Josep M.: La transició al socialisme durant la Guerra Civil, dins "L'Avenç" 7-8, agost-set. 1978, ps. 8-11.

- BRUNET, Ignasi; BELZMEGUI, Angel i PASTOR, Imma Pastor: Les tècniques d'investigació social i la seva aplicació, Universitat Rovira i Virgili, Tarragona, 2000.
- BURKE, Peter: The french historical revolution. The Annals school, Cambridge, 1990 (versió espanyola: La revolución historiográfica francesa. La escuela de los Annales 1929-1984, Ed. Gedisa, Barcelona, 1993, trad. A.L. Bixio)
- BURGUERA, Francesc de P.: La llengua al País Valencià, dins "Avui" 30-IV-1994, p. 17.
- BURGUIÈRE, André: Dictionnaire des Sciences Historiques, Presses Universitaires de France, París, 1986. Versió espanyola: Ed. Akal, Madrid, 1991, a càrrec d'E. Ripoll Perelló.
- BUSSÉ, Xènia: Mig segle de Cantonigròs, dins "El Temps" núm 528, 1-VIII-1994, p. 92.
- CADENA, Josep M.: Ferran Soldevila i el periodisme, dins "Serra d'Or", juliol 1971, p. 24.
- CALVO, Lluís: Josep M. Batista i Roca i l'etnologia a la Catalunya dels anys vint, dins "L'Avenç" 193, juny 1995, ps. 6-9.
- CAMPILLO, Maria: Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939), Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994.
- CAMPS, Ferran i MONCLÚS, Joaquim: Joan Batista Roca i Caball (1898-1976). Impulsor de la pau civil, Ed. Proa, Barcelona, 1998.
- CANDEL, Paco: Els altres catalans, Ed. 62, Barcelona, 1964.
- CANHER, Max: Gènesi de "Nosaltres els valencians", dins "El Temps" 5-VII-1993, p. 74.
- CAPMANY, Maria Aurèlia: Don Joan a Catalunya, dins "Serra d'Or", jul. 1962, ps. 42-43.
- CAPMANY, Maria Aurèlia: Ferran Soldevila, l'historiador que historiava la història amb lucidesa indignada, dins "Serra d'Or", juliol 1971, p. 23
- CAPMANY, Maria Aurèlia: Entreviu amb Ferran Soldevila, dins "Serra d'Or", oct. 1964, ps. 40-41.
- CARBONELL, Jordi: Jordi Rubió i l'Institut d'Estudis Catalans, dins "Serra d'Or", abril 1967, ps. 31-32.
- CARBONELL, Jordi: Notes sobre Ferran Soldevila, dramaturg, dins "Serra d'Or", oct. 1962, ps. 45-46.
- CARDÓ, Carles: Les dues tradicions. Història espiritual de les Espanyes, Ed. Claret, Barcelona, 1977.
- CARDÓ, Carles: El gran refús, Ed. Claret, 1994.
- CARDÚS, Salvador: Orfes de grans polèmiques, "Avui" 2-II-1996, p. C1.

- CARMONA, Àngel: Dues Catalunyes, Ed. Ariel, Barcelona, 1967.
- CARMONA, Àngel: Ferran Soldevila, dins Enciclopèdia Espasa, Supl. 1971-72, p. 276.
- CASADEMONT I COMES, Emili: L'home d' "Els Cent Homes". Aproximació a la vida i obra de Josep Fontbernat, Ajuntament de Bescanó-Aj. d'Anglès, 1996.
- CASALS, Montserrat: Mercè Rodoreda. Contra la vida, la literatura, Ed. 62, Barcelona, 1991.
- CASASSAS, Jordi: L'Ateneu barcelonès. Del seus orígens als nostres dies, Ed. La Magrana, Barcelona, 1986.
- CASASSAS, Jordi: Les bases inicials de la democratització de la societat catalana, dins Pere GABRIEL (dir.): El noucentisme, vol VII, de la Història de la Cultura Catalana.
- CASASSAS, Jordi: La configuració del sector "intel.lectual-professional" a la Catalunya de la Restauració, dins "Recerques" núm 8, 1978, ps. 103-131.
- CASASSAS, Jordi: Enric Prat de la Riba, a vuitanta anys de distància, dins "Avui" 29-X- 1997, p. 23.
- CASASSAS, Jordi: Enric Prat de la Riba: la tenacitat d'un estratega, dins El pensament polític català. Del segle XVIII a mitjan segle XX, Ed. 62, Barcelona, 1988.
- CASASSAS, Jordi: Els intel.lectuals i el poder a Catalunya, "Avui" 20-II-2000, p. 27.
- CASASSAS, Jordi: Jaume Bofill i Mates (1878-1933), Barcelona, Ed. Curial, 1980.
- CASASSAS, Jordi: Els quadres del regionalisme. L'evolució de la Joventut Nacionalista de la Lliga el 1914, dins "Recerques" núm 14, Barcelona, Ed. Curial, 1983.
- CASASSAS (dir.), Jordi: Els intel.lectuals i el poder a Catalunya, Ed. Pòrtic, Barcelona, 1999.
- CASTELLANOS, Jordi: El clos matern dels clàssics, dins Literatura, vides, ciutats, Ed. 62, Barcelona, 1997.
- CASTELLANOS, Jordi: Modernisme i Noucentisme, dins "L'Avenç" 25, març 1980, ps. 26-36.
- CASTELLANOS, Jordi: Noucentisme, dins Els Països Catalans vol XI de Ulisses. Enciclopèdia de la Recerca i la Descoberta, Barcelona, 1984, ps. 163-168.
- CASTELLS, Ada: Roger Shattuck: "Els humans som mimètics i curiosos" (Entrevista) "Avui-Cultura", 2-VII-1998, p. X.
- CASTELLS, Víctor: Batista i Roca. Una vida al servei de la reconstrucció nacional, Ed. Dalmau, Barcelona, 1995.

- CASTELLS, Víctor: Caràcter i nació. Escrits polítics de J.M. Batista i Roca, Barcelonasa d'Edicions, Barcelona, 1996.
- CASTELLS, Víctor: Josep M. Batista i Roca. Textos polítics i pedagògics, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1993.
- CENARRO, Àngela: Orígens i consolidació de la historiografia angloamericana sobre l'Espanya contemporània, "El contemporani" 11-12, gener-agost 1997, ps.61-68.
- CIRICI PELLICER, Alexandre: "Els estudis sobre art", dins Un segle de vida catalana 1814-1930, Ed. Alcides, Barcelona, vol II, p. 1458-1468.
- CIRICI PELLICER, Alexandre: Els estudiants i la cultura a l'època de la República, dins "L'Avenç" núm 38, ps. 12-13.
- CIRICI PELLICER, Alexandre: El temps barrat, Barcelona, Ed. Destino, 1973.
- CLARA, Josep: Dos articles de Vicens i Vives, dins "Revista de Girona", núm 91 (1980), ps. 133-135.
- CLARA, Josep; CORNELLÀ, Pere; MARINA, Francesc i SIMON, Antoni: Epistolari de Jaume Vicens Vives, vol I, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, Girona, 1994.
- CLARA, Josep; CORNELLÀ, Pere; MARINA, Francesc i SIMON, Antoni: Epistolari de Jaume Vicens Vives, vol II, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, Girona, 1998.
- CLEMENTE BALGUER, J.C.: La otra cara de Cataluña, Barcelona, Ed. Grijalbo, 1968.
- COCA, Jordi: L'Agrupació Dramàtica de Barcelona. Intent de Teatre Nacional (1955-1963), Barcelona, 1978.
- COLL I ALENTORN, Miquel: Editorial Selecta. 25 anys al servei del llibre català, dins "Serra d'Or", febrer 1972, p. 27.
- COLL I ALENTORN, Miquel: Ferran Soldevila (1894-1971). La vida i l'obra, dins "Serra d'Or", juliol 1971, ps. 13-16.
- COLL I ALENTORN, Miquel: Ferran Soldevila, dins GEC, vol XIII, Barcelona, 1979
- COLL I ALENTORN, Miquel: Història/1, dins Obres de Miquel Coll i Alentorn. II, Barcelona, Curial Ed.- Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- COLL I ALENTORN, Miquel: Jordi Rubió universitari, "Serra d'Or" abril 1967, p. 37.
- COLL I ALENTORN, Miquel: Els primers setanta-cinc anys de l'IEC, dins Història 2, Barcelona Ed. Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- COLL I AMARGÓS, Joaquim: El catalanisme conservador davant l'afer Dreyfus 1894-1906, Ed. Curial, Barcelona, 1994.
- COLOMER, Josep M.: Espanyolisme i catalanisme, Barcelona, Ed. L'Avenç, 1984.
- COLOMER, Josep M.: Els estudiants de Barcelona sota el franquisme, Ed. Curial, Barcelona, 1978.

- COLOMER, Josep M.: Usos i abusos de Jaume Vicens Vives, "L'Avenç" núm 83, juny 1985, p. 72.
- COLOMINES, Agustí: L'enigma Prat de la Riba va aparèixer a l'"Avui" 1-X-1995, p. C4.
- COLOMINES, Agustí: El nacionalisme i la història de Catalunya, dins, Montserrat Guibernau (dir.), Nacionalisme. Debats i dilemes per a un nou mileni, Ed. Proa, Barcelona, 2000, ps. 243-264.
- COLOMINES, Agustí: Rafael Tasis, l'historiador silenciàt, "Avui", 9-IV-1998, p. X.
- COLOMINES (dir.), Agustí: La resposta catalana a la crisi i la pèrdua colonial de 1898, Generalitat de Catalunya-Editorial 92, Barcelona, 1998.
- COLOMINES, Agustí i OLMOS, Vicent: Les raons del passat. Tendències historiogràfiques actuals, Ed. Afers, Catarroja-Barcelona, 1998.
- COLOMINES, Agustí i RAGUER, Hilari: El fons de la Generalitat de Catalunya a l'exili. Report d'una estada de treball a Euskadi, "El contemporani" núm 18, maig-agost 1999, ps. 10-15.
- COLOMINES, Joan: El compromís de viure. Apunts de memòria, Ed. Columna, Barcelona, 1999.
- COMES, Antoni i BOFILL I FERRO; Jaume: Un segle de poesia catalana, Ed. Destino, Barcelona, 1968.
- CÒNSUL, Isidor: Recuperar Joan Sales, dins "Avui" 12-XI-1993, p. 16.
- COROMINES, Pere: Diaris i records de Pere Coromines, vol II, De la solidaritat al catorze d'abril,. Ed. Curial, Barcelona, 1974.
- CORTÉS, Santi: L'exili valencià en els seus textos, Generalitat Valenciana, València, 1995.
- CORTÉS, Santi: Primera postguerra de Sanchis Guarnier, dins "El Temps" 653, 23-XII- 1996, ps. 52-56.
- CORTÉS, Santi: Sobre E. Martínez Ferrando i la seua obra històrica dins E. Martínez Ferrando El Puig de Santa Maria. Una evocació de la reconquesta, Ajuntament del Puig, 1995.
- CORTÉS, Santi: València sota el règim franquista, Institut de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València-Barcelona, 1995.
- CORTÉS, Santi: El valencianisme republicà a l'exili, Generalitat Valenciana, València, 1993.
- COSTA-PAU, Manuel: Intel.lectuals i socialisme, dins vol XI Ulisses, ps. 194-196.
- COSTA-PAU, Manuel: Les principals faltes de sintaxi nacional, Ed. Llibres del Segle, Gausés, (en premsa).
- COSTA-PAU, Manuel: Turistes, sirenes i gent del país, Ed. Ariel, Barcelona, 1966.

- COSTA-PAU, Manuel,(dir.): Els Països Catalans vol XI de Ulisses. Enciclopèdia de la Recerca i la Descoberta, Barcelona, 1984.
- COUTAU-BÉGARIE, Hervé: Le phénomène nouvelle histoire. Grandeur et décadence de l'école des Annales, Ed. Economica, París, 1989.
- CREXELL, Joan: Bibliografia sobre el 6 d'octubre de 1934, dins "Paper groc" núm 17 (oct. 1994), ps. 173-174.
- CREXELL, Joan: La manifestació de capellans de 1966, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992.
- CREXELLS, Joan: De Plató a Carles Riba, vol I, Obra completa, Ed. La Magrana, Barcelona, 1996.
- CUCÓ, Alfons: Nacionalisme de principis de segle, dins "El Temps", núm 752, 16-XI-1998, p. 48.
- CUCÓ, Alfons: El valencianisme polític 1874-1939, Ed. Afers, Catarroja-Barcelona, 1999.
- CUCURULL, Fèlix: Catalunya, republicana i autònoma, Ed. La Magrana-Institut Municipal d'Història, Barcelona, 1984.
- CUCURULL(ed.), Fèlix : La defensa de l'estatut d'autonomia de Catalunya, Ed. Undarius, Barcelona, 2^a ed. 1977.
- CUCURULL, Fèlix: Orígens i evolució del federalisme català, Aportació catalana, Barcelona, 1970.
- CUCURULL, Fèlix: Panoràmica del nacionalisme català, París, Ed. Catalanes, 6 vol., 1975.
- CULLA, J. B.: El catalanisme d'esquerra (1928-1936). Del grup de l'Opinió al partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, Barcelona, Curial, 1977.
- CURET, Francesc: Història del teatre català, Ed. Aedos, Barcelona, 1967.
- DD.AA.: Debat sobre els Països Catalans, Barcelona, 1977.
- DD.AA: Diccionari Biogràfic Albertí, Albertí ed., 4 vol, Barcelona, 1969.
- DD.AA: Diccionari d'Història de Catalunya, Ed. 62, Barcelona, 1992.
- DD.AA.: Una esperança desfeta. L'exili de 1939, Museu d'Història de Catalunya, Barcelona, 2000.
- DD.AA.: Gran Enciclopèdia Catalana, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1970-1993, 18 vol.
- DD.AA: Homenatge a Antoni Rubió i Lluch, "Estudis Universitaris Catalans", 2 vol, Barcelona, 1936
- DD.AA.: Homenatge a Jordi Rubió, "Serra d'Or", abril 1967.

- DD.AA.: Il contributo italiano agli studi catalani 1945-1979, dins Atti dei convegni dell'associazione italiana di studi catalani, Cosenza, Ed. Lerici, 1981.
- DD.AA.: Josep Pla/ Joan Fuster, "El Temps", València, 1997.
- DD.AA.: Manifest dels intel.lectuals de Catalunya, dins "La Publicitat" 28-V-1937.
- DD.AA.: Miscelánea de artículos dedicados a Fernando Valls Taberner, Diputación Provincial, Barcelona, 1964.
- DD.AA.: Miscel.lània d'homenatge a Josep Benet, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991, ps. 33-44.
- DD.AA.: Miscel.lània Joan Estelrich, El Tall Ed., Palma, 1997.
- DD.AA.: Prat de la Riba, propulsor de la llengua i la cultura, Ed. Selecta, Barcelona, 1974.
- DD.AA.: Rentrée solennelle des Facultés. Année Scolaire 1964-65, Universitat de Montpellier, 1965.
- DD.AA.: Repensar la 'Meditació Catalana', Barcelonesa d'Edicions, Barcelona, 1995.
- DD.AA.: Retrobament de l'Alguer, "Tramontane" núm 441-444, gener-abril 1961.
- DE BERNARDI, Alberto i GUARRACINO, Scipione: Dizionario di storiografia, Bruno Mondadori, ed., Milà, 1996.
- DÍAZ, Elias: Pensamiento español en la era de Franco 1939-1975, Madrid, Ed. Tecnos, 1983.
- DÍAZ ESCULIES, Daniel: Entre filferrades. Un aspecte de l'emigració republicana dels Països Catalans, Edicions La Magrana, Barcelona, 1993.
- DÍAZ ESCULIES, Daniel: La política unitària de Pous i Pagès, dins "Avui" 15-XI-1995, p. 20.
- DÍAZ ESCULIES, Daniel: L'oposició catalanista al franquisme: el republicanisme liberal i la nova oposició (1939-1960), Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1996.
- D'ORS, Eugeni: Sobre la corrupció de les fonts de la història i Una continuïtat, dins Glosari, Ed. 62-La Caixa, Barcelona, 1982.
- DOSSE, François: De l'intel.lectual crític a l'intel.lectual democràtic, dins "L'Espill" núm 1, hivern 1999, ps. 45-62.
- DOSSE, François: El tombant interpretatiu i pragmàtic de la historiografia francesa, "Manuscrits" núm 14, Bellaterra, gener 1996, ps. 143-165
- DUMOULIN, Olivier: L'histoire et les historiens (1937-1947), dins Politiques et pratiques culturelles dans la France de Vichy, "Cahiers de l'Institut d'Histoire du Temps Present" Cahier núm 8, juny 1988, ps. 157-176.

- DURAN, Eulàlia: 'Catalunya dins l'Espanya moderna': trenta anys, dins "Avui-Història", 2-II-1995.
- DURAN I REYNALS, Eudald: Proses Completes, Barcelona, Ed. Selecta, 1952.
- DURAN, Lluís: Pàtria i Escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Ed. Afers, Catarroja-Barcelona, 1997.
- DURAN, Lluís: Un any Soldevila, "Serra d'Or" 1995, p. 31-32.
- DURAN, Lluís: La Protectora durant la Segona República, dins "Avui. Suplement d'Història" 2-I-1994, p. 36.
- DURAN I SANPERE, Agustí: Els arxius documentals de Catalunya durant la guerra dels anys 1936-1939, dins "Serra d'Or" juliol 1967, ps. 25-27.
- DUVERGER, Maurice: Méthodes des sciences sociales, Presses Universitaires de France, París, 1961. Versió espanyola d'Alfonso Sureda, Ed. Ariel, Barcelona, 11ª ed. 1980.
- ECO, Umberto: Come si fa una tesi di laurea, Tascabili Bompiani, Milano, 1977. Versió espanyola Cómo se hace una tesis, a càrrec de Lucía Baranda i Alberto Clavería Ibàñez, Ed. Gedisa, Barcelona, 5ª ed. 1983.
- EDITORIAL: La missió dels intel.lectuals, dins "La Publicitat" 3-VI-1937, p. 1.
- ELIOT, T.S.: On Poetry and poets, Faber & Faber, London, 1957. Versió catalana: Sobre poetes i poesia, a càrrec de Betty Alsina Keith, Ed. Columna & Faig, Barcelona, 1999.
- ELLIOTT, John: Discurs en l'acte de la seva investidura com doctor "honoris causa" en història per la Universitat de Barcelona (fotocòpia del seu parlament al paranimf de la universitat, Barcelona 1-II-1994)
- ENTWISTLE, W.J.: El concepte d'historiografia espanyola, dins Homenatge a A. Rubió i LLuch, "Estudis Universitaris Catalans" (XXI), vol I, Barcelona, p. 141.
- ESCLASANS, Agustí: La meva vida, Barcelona, Ed. Selecta, 2 vol, 1957.
- ESPINALT, Carles M.: Obres essencials, Ed. Mediterrània, Barcelona, 1968.
- ESPINALT, Carles M.: Recull d'escrits de Carles M. Espinalt, Muñoz-Espinalt Edicions, Barcelona, 1998.
- ESPINÀS, Josep M.: Bernat Metge, dins "Avui" 4-XII-1997, p. 2.
- ESPINET, Francesc: Notícia, imatge i simulacre, Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra, 1997.
- ESPINET, Francesc: Teoria dels egodocuments, Barcelona, Llibres de l'Index, 1994.
- ESTELRICH, Joan: Fènix o l'esperit de la Renaixença, Barcelona, 1929.
- ESTIVILL, Assumpció: L'Escola de Bibliotecàries 1915-1939, "Quadern de Treball" núm 12, Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i documentació -Diputació de Barcelona-Universitat de Barcelona, 1992, p. 185.

- ESTIVILL, Jordi: Histories d'estat, manuals i memòria col.lectiva a Catalunya-Nord dins Andreu Balent, Història de les organitzacions obreres a Catalunya Nord (1851-1914). Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans. Perpinyà,
- FABRA, Carlota: Pompeu Fabra, el meu pare (records recollits per Rosa Maria Piñol) Ed. La Campana, Barcelona, 1991.
- FÀBREGUES, Xavier: Enciclopedia Espasa, Supl. 1963-64, p. 1210.
- FÀBREGUES i BARRI, Esteve: Togores. L'home, l'obra, l'època, Ed. Aedos, Barcelona, 1970.
- FALOMIR DEL CAMPO, Vicent: "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura". Index General (1920-1991), Generalitat Valenciana, València, 1992.
- FAULÍ, Josep: Catalunya deu record i homenatge a Rafael Tasis, "Avui", 2-VI-1996.
- FELIU, Gaspar: Els primers temps de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, Institut d'Estudis Catalans,(en premsa).
- FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, M.: Dos siglos de Historia de España: De la muerte de Carlos V a la de Fernando VI (1558-1759), dins "Arbor" núm 137, Madrid, vol. XXXVII, maig 1957, p. 117-119.
- FERRANDO, Antoni i ESCARTÍ, Vicent Josep: Introducció al Llibre dels fets de Jaume I, Ed. Afers, Catarroja-Barcelona, 1995.
- FERRÉ, Xavier: Foix o la cerca de l'inèdit (entre Benda i Bergson), dins "Revista del Centre de Lectura de Reus", núm 34, abril 1997, p. 17.
- FERRÉ, Xavier: Julien Benda o l'apologia de l'intel.lectualisme (article inèdit).
- FERRÉ, Xavier: Miquel Tarradell: Valencianitat (1956-1970), "Revista de Catalunya", núm 92, gener 1995, ps. 21-50.
- FERRÉ, Xavier: València en l'espai català (1943-1968), Tesi inèdita, Universitat de Barcelona, 1993.
- FERRER, Carme: Serra d'Or. Intel.lectualitat i cultura resistents en el segon franquisme (1959-1977). Tesi inèdita. Universitat Autònoma de Barcelona.
- FERRER, Miquel: Intel.lectuals al servei de l'opressor, dins "Ressorgiment" núm 393, Buenos Aires, abril 1949, p. 6371.
- FERRER, Miquel: Homenatge a l'il.lustre historiador Ferran Soldevila (1894-1971), dins "Xaloc" núm 43, Mèxic, jul-agost 1971, ps. 117-118.
- FERRER, Miquel: S.E.M. Societat d'Estudis Militars (1923-1926), dins "L'Avenç" núm 10, nov. 1978, ps. 53-57.
- FERRER i GIRONÈS, Francesc: Catalanofòbia, Ed. 62, Barcelona, 2000.
- FERRER I GIRONÈS, Francesc: Julián Marías, "El Punt" 20-VIII-1995, p. 9.

- FERRERES I NOS, Joan: El Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura. Estudi Historiogràfic de 1920 a 1950 (Treball inèdit. Universitat Autònoma de Barcelona, 1992).
- FIGUERES, Josep M.: Breu història de la premsa a Catalunya, Barcelona. Ed. Barcanova, 1994.
- FIGUERES, Josep M.: El consell de guerra a Lluís Companys, Ed. Proa, Barcelona, 1997.
- FOIX, J. V.: El carnet d'un mateix: Ferran Soldevila, dins "La Publicitat" 13-III-1936.
- FOIX, J.V.: Confiats i refiats, dins "Serra d'Or", juliol 1971, p. 18.
- FOLCH DE SALES, Núria: Sobre Joan Sales i Ferran Soldevila, dins "Avui" 22-IV-1994, p. 14.
- FONTANA, Josep: El maestro, dins "Destino" núm 1754, 15-V-1971, ps. 8-9.
- FONTANA, Josep: Historia. Análisis del pasado y proyecto social, Ed. Crítica, Barcelona, 1982.
- FONTANA, Josep: La història després de la fi de la història, Ed. Eumo, Vic, 1992.
- FONTANA, Josep: Jaume Vicens Vives, dins GEC, vol XV, 1982.
- FONTANA, Josep: El meu Ferran Soldevila, dins "El Contemporani" núm 2, gener-abril 1994, ps. 11-13.
- FONTANA, Josep i DURAN, Lluís: Per conèixer Ferran Soldevila, PAM, Barcelona, 1994.
- FONTBERNAT, Josep: La batalla de Prats de Molló, Edicions Proa, Barcelona, 1930.
- FONTSERÈ, Carles: La plàstica i l'estètica durant la guerra civil, dins "Serra d'Or", núm 320, maig 1986, ps. 27-30.
- FORT I COGUL, Eufemià: Dos-cents "Episodis de la Història", dins "Serra d'Or", febrer 1976, p. 42.
- FORT I COGUL, Eufemià: Ventura Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya, EDHASA, Barcelona, 1979.
- FULLANA, Pere, PEÑARÚBIA, Isabel i QUINTANA, Antoni: Els historiadors i l'esdevenir polític d'un segle a Mallorca (1839-1939), Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1996.
- FURIÓ (dir.), Antoni: Correspondència de F. Fuster, Ed. 3i4, València, diversos volums, en curs de publicació.
- FUSTER, Jaume: El Congrés de Cultura Catalana ¿Què és i què ha estat?, Ed. Laia, Barcelona, 1978.
- FUSTER, Joan: Apunts per a una rèplica a Vicenc Vives, "Serra d'Or", novembre de 1960.

- FUSTER, Joan: L'aventura del llibre català, Barcelona, Ed. Empúries, 1992.
- FUSTER, Joan: Contra Unamuno y los demás, Barcelona, Ed. Península, 1975.
- FUSTER, Joan: Diari 1959-60, Ed. "El Observador"-Ed. 62, Barcelona, 1991.
- FUSTER, Joan: Figures de temps (Ed. Selecta, Barcelona, 1957).
- FUSTER, Joan: Indagacions i astúcies. Antologia de textos assagístics, Ed. 62, Barcelona, 1995 (A cura de Josep Ballester).
- FUSTER, Joan: Literatura catalana contemporània, Barcelona, Ed. Curial, 1985, 7^a ed.
- FUSTER, Joan: Nosaltres els valencians, Ed. 62, Barcelona, 1962.
- FUSTER, Joan: Qüestió de noms, Aportació catalana, Barcelona, 1962.
- GABANCHO, Patricia: L'obra cultural de la Generalitat 1931-38, dins "L'Avenç" núm 53, p. 23
- GABRIEL (dir.), Pere: Història de la Cultura Catalana, 10 vol., Ed. 62, Barcelona, 1994- 1999.
- GABRIEL (dir.), Pere Gabriel: El noucentisme (1906-1918), vol IX d'Història de la Cultura Catalana (Ed. 62, Barcelona, 1996).
- GABRIEL, PERE: "Materialisme, positivisme i història", dins Naturalisme, positivisme i catalanisme 1860-1890, vol V de la Història de la cultura catalana Ed. 62, Barcelona, 1994.
- GALÍ, Alexandre: Escrits polítics-Escrits històrics (I), Fundació A. Galí, Barcelona, 1990.
- GALÍ, Alexandre: Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900- 1936, Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 23 vol., 1979-1986.
- GALÍ, Jordi: Alexandre Galí (1886-1969), "El contemporani" núm 16, set-des. 1998, ps. 10-14.
- GALÍ, Jordi: Alexandre Galí i el seu temps, Ed. Proa, Barcelona, 1995.
- GALÍ, Jordi: La Renaixença catalana. Persones i institucions, Barcelonesa d'edicions, Barcelona, 1997.
- GALÍ, Raimon: L'Ebre i la caiguda de Catalunya, vol VII de Signe de contradicció, Barcelonesa d'Edicions, Barcelona, 1996.
- GALLÉN, Enric: El Teatre, dins Història de la Literatura Catalana, vol XI, Barcelona, Ed. Ariel, 1988.
- GALLÉN, E. i GUSTÀ, M.: Josep M. de Sagarra, dins Història de la literatura catalana, vol. IX, Ed. Ariel, Barcelona, 1987.

- GALLOFRÉ, Maria Josepa: L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951), Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991
- GARCIA, Xavier: Puig i Quintana, entre el vel i el ble, "Nova Veu", núms 90 i 91, respectivament, 1 i 15/1/1982.
- GARCIA CARCEL, Ricardo: Crítica del llibre d'E. Pujol Ferran Soldevila. Els fonaments de la historiografia catalana contemporània, dins "El contemporani" núm. 6-7, maig-des. 1995, ps. 69-71.
- GARCIA CARCEL, R: Pròleg a La cultura del renaixement. Homenatge al pare Miquel Batllori. Monografies "Manuscrits", núm 1, Bellaterra, 1993, ps. 12-13.
- GARCIA LARRAGUETA, Santos A.: Biografias Catalanas, dins "Estudios de Edad Media de la Corona de Aragón", vol VII, Saragossa, CSIC, 1962.
- GARCIA I RAFFI, Josep-Vicent: Lluís Ferran de Pol i Mèxic: Literatura i periodisme, PAM, Barcelona, 1998.
- GATELL, Cristina i SOLER, Glòria: Miquel Batllori. Record de quasi un segle, Quaderns Crema, Barcelona, 2000.
- GAZIEL: Obra catalana completa, Ed. Selecta, Barcelona, 1970.
- GAZIEL, Tots els camins duen a Roma, Ed. 62-La Caixa, 2 vol., Barcelona, 1981.
- GENERALITAT DE CATALUNYA: Memòria de les activitats commemoratives del centenari del naixement de Ferran Soldevila, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995.
- GENERALITAT DE CATALUNYA, L'obra de cultura, Barcelona, 1932, p. 89.
- GIBERT, Rafael: Dos Historias de España, dins "Arbor", núm 110, febrer 1955, ps. 322- 327.
- GIRALT, Emili: El Centre d'Estudis Històrics Internacionals, Universitat de Barcelona, 1986.
- GIRALT (dir.), Emili: El franquisme i l'oposició: una bibliografia crítica (1939-1975), Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1981.
- GIRONA ALBUIXECH, Albert: El valencianisme cultural, dins València, capital de la República (1936-37). Antologia de textos, València, Ed. Genralitat valenciana, 1986.
- GIVANEL, Joan: Bibliografia Catalana. Premsa, Barcelona, Institució Patxot, 1931-1937.
- GOMEZ, Puri: Hores angleses de F. Soldevila. Una recreació d'Oxton din de la literatura catalana, "Sdr" 454, oct. 97, ps. 40-41.
- GOYTISOLO, Juan: El 98 que se nos viene encima, dins "El País", 27-V-1997, p. 13.
- GRAÑA, Isabel: L'acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924), Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

- GRAÑA, Isabel: La generació de 1917 en el procés de conscienciació nacional de la Mallorca contemporània, "Randa", núm. 35, Curial, Barcelona, 1994, p. 101-112.
- GRAÑA, Isabel: La cultura a Mallorca (1840-1936), Ed. Documenta Balear, Palma, 1998.
- GRAÑA, Isabel: Menorca en el desvetllament espiritual de Joan Estelrich, dins DD.AA. Miscel·lània Joan Estelrich, ps. 21-34.
- GRAU, Pere: L'aide des félibres aux intellectuels catalans, dins Les Français et la guerre d'Espagne. Actes del col·loqui de Perpinyà (28, 29 i 30 de setembre de 1989). CREPF. Universitat de Perpinyà, Perpinyà, 1990, ps. 195-211.
- GRAU, Pere: Le catalanisme en France, entre régionalisme français et nationalisme catalan dins Actes du LXIII Congrès de la Fédération Historique du Languedoc Méditerranéen et du Roussillon, SASLPO, Perpinyà, 1995.
- GRAU, Pere: El panoccitanisme dels anys trenta. Un intent de projecte en comú entre catalans i occitans, dins "El Contemporani", núm 14, gener-abril 1998, ps. 29-35.
- GRAU, Ramon i LOPEZ, Marina: Historiografia, dins Ictineu. Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans. Segles XVIII-XX, Barcelona, Ed. 62, 1979.
- GRAU, Ramon: Veus referides a historiadors i a corrents historiogràfics, dins Diccionari d'Història de Catalunya, Barcelona, Ed. 62, 1992.
- GUAL, Valentí: Trenta-cinc anys d'Episodis de la història. Una reflexió, "Afers" núm 20, (1995), ps. 163-170.
- GUANSÉ, Domènec: Abans d'ara, Barcelona, 1966.
- GUANSÉ, Domènec: Història de Catalunya. Primeres Lectures, de Ferran Soldevila, dins "La Rambla" 16-I-1933.
- GUANSÉ, Domènec: L'obra literària de Ferran Soldevila, dins "Serra d'Or", gener 1966, ps. 56-57.
- GUANSÉ, Domènec: La "Revista de Catalunya" i l'esperit de l'època, dins "Serra d'Or", jul. 1974, p. 27.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi: Cartes de Carles Riba 1939-1952 vol II, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1991.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi: Cartes de Carles Riba III 1953-1959, Barcelona, Ed. La Magrana, 1993.
- GUSTÀ, Marina: Josep Pla, dins Història de la literatura catalana, vol X, Ed. Ariel, Barcelona, 1987, ps. 129-189.
- GUIA, Josep: És molt senzill, digueu-li Catalunya, 6^a ed., Llibres del Segle, Gaüses (Empordà), 1997.
- HERNÁNDEZ, Prócoro: L'exili català, la dura renúncia a la pàtria, dins "Avui-Diumenge" 16-I-2000.

- HERNÁNDEZ SANDIOCA, Elena: Los caminos de la historia. Cuestiones de historiografía y método, Ed. Síntesis, Madrid, 1995.
- HINA, Horst: Castilla y Cataluña en el debate cultural 1714-1939, Barcelona, Ed. Península, 1986.
- IBARZ, Mercè: El pensament fermat de Joan Sales, "L'Avenç" núm 67, gener 1984, ps. 12-17.
- IGGERS, Georg G.: Geschichtswissenschaft im 20. Jahrhundert. Versió espanyola: La ciencia histórica en el siglo XX. Las tendencias actuales, Ed. Labor, Barcelona, 1995. Adaptació, presentació i revisió: Fernando Sánchez Marcos. Traducció: Clemens Bieg.
- IGUAL ÚBEDA, Antoni: Historiografía del arte valenciano, Institució Alfons el Magnànim, València, 1956.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: Catàleg de publicacions 1907-1986, IEC, Barcelona, 1986.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: Directori dels membres de l'Institut d'Estudis Catalans 1907-1997, IEC, Barcelona, 1997.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: Fundació Concepció Rabell i Cibilis. V^a Romaguera: Publicació de les Cròniques catalanes, Anuari 1915-20, ps. LVII-LIX.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS: L'Institut d'Estudis Catalans. Els seus primers XXV anys, Barcelona, 1935.
- IZQUIERDO, Oriol: Càlids homenatges fúnebres, dins "Avui" 30-I-1997, Suplement "Cultura", p. V.
- JAÉN, Maria: Entrevista Pere Gimferrer, dins "Avui Diumenge" 5-VI-1994, 12-14.
- JARDÍ, Enric: Puig i Cadafalch: arquitecte polític i historiadors de l'art, Ed. Ariel, Barcelona, 1975.
- JORBA, Manuel: Manuel Milà i Fontanals en la seva època, Ed. Curial, Barcelona, 1984.
- JUTGLAR, Antoni: "Nota introductòria" dins Ideari de Ferran Valls i Taberner, Ed. Dopesa, Barcelona, 1973.
- KAGAN, Richard L.: El paradigma de Prescott: la historiografía norteamericana y la decadencia de España, dins "Manuscrits", núm 16, Bellaterra, 1998, ps. 229-253.
- KAYE, Harvey J.: The British Marxist Historians, Polity Press, Cambridge, 1984. Versió espanyola: Los historiadores marxistas británicos, Universidad de Zaragoza, 1989.
- LAFONT, Robert: Temps tres, Llibres del Trabucaire, Perpinyà, 1991. Edició bilingüe occità-català.
- LE GOFF (dir.), Jacques: La Nouvelle Histoire, Ed. Retz-CEPL, París, 1978. Ed. espanyola: La nueva historia Ed. Mensajero, Bilbao, 1988.

- LEVERONI, Rosa: Les biblioteques populars, dins "Serra d'Or", desembre 1968, ps.43- 47.
- LEVERONI, Rosa: Confessions i quaderns íntims, Ed. 314, València, 1997, a cura d'Enric Pujol i Abraham Mohino.
- LEVERONI, Rosa: Contes, La Sal, edicions de les dones, Barcelona 1989 2ª ed. ampliada.
- LEVERONI, Rosa: L'Escola de Bibliotecàries, dins "Serra d'Or", març 1969, ps. 25-27.
- LLADONOSA, Josep: Setanta-cinc anys de records, Ed. Virgili & Pagès, S.A., Lleida, 1989.
- LLADONOSA, Manuel: La Història a Catalunya després de 1939, vol X d' Història de la cultura catalana, Ed. 62, Barcelona, 1998, ps. 189-206.
- LLANAS, Manuel: Gaziel: vida, periodisme i literatura, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1998.
- LLANAS, Manuel i PINYOL, Ramon: La literatura d'idees, dins Història de la Literatura Catalana, vol. X, Barcelona, Ed. Ariel, 1987, ps 243 i ss.
- LLATES, Rossend: Ferran Soldevila, Història de Catalunya, dins "Mirador" núm 280, 14- VI-1934, p. 6.
- LLUCH, Ernest: Història de Catalunya i Mecenes, dins "Serra d'Or", febrer 1975, p. 24.
- LLUCH, Ernest: El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840), Barcelona, Ed. 62, 1973.
- LOPEZ-PICÓ, Josep M.: Dietari 1929-1959, Ed. Curial, PAM, Barcelona, 1999.
- MALÉ PEGUEROLES, Jordi: Carles Riba i el Noucentisme. Les idees literàries (1913-1920), La Magrana, Barcelona, 1995.
- MALLÓ, Oriol: Ciudadà Sales (Entrevista a Núria Folch de Sales), "El Temps" 16-VI-1994, ps. 50-57.
- MALLÓ, Oriol: Pla va 'examinar' Terradelles l'any 1960 per encàrrec de Vicens Vives, seguit del Report enviat a 'personalitats de l'interior', dins "Presència", 5-11 d'oct. 1997, ps. 3-8.
- MALLÓ, Oriol: Soldevila per Soldevila (Entrevista a Gerard Soldevila), "El Temps", 21-XI- 1994, p. 73.
- MANCEBO, Maria Fernanda: La Universidad de Valencia. De la monarquía a la república (1919-1939), Instituto de Cultura Juan Gil-Albert/Universitat de València, València 1994.
- MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: "Crònica Oficial" any I, núm 2, novembre 1920.
- MANENT, Albert: Al llarg de la meua vida, de Ferran Soldevila, dins "Serra d'Or", juliol 1971, p. 25.

- MANENT, Albert: Assaig, periodisme i memòries 1918-1938 dins Història de la Literatura Catalana, Barcelona, Ed. Ariel, vol X, 1987.
- MANENT, Albert: Carles Riba, Barcelona, Impremta Clarasó, 1963.
- MANENT, Albert: En temps de guerra. La Institució de les Lletres Catalanes, dins "Serra d'Or" núm 320, maig 1986, ps. 25-26.
- MANENT, Albert i RAVENTOS, Josep: L'església clandestina a Catalunya durant la guerra civil 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.
- MANENT, Albert: Literatura catalana a l'exili, Barcelona, Ed. Curial, 1989.
- MANENT, Albert: El molí de l'ombra, Barcelona, Ed. 62, 1986.
- MANENT, Albert: Notes sobre la recepció de Charles Maurràs a Catalunya, dins Del noucentisme a l'exili. Sobre cultura catalana del nou-cents, Publicacions de l'Abadia De Montserrat, 1997.
- MANENT, Albert: Semblances contra l'oblit, Barcelona, Ed. Destino, 1993.
- MANENT, Albert: Solc de les hores, Barcelona, Ed. Destino, 1993.
- MANENT, Albert: Tòpics sobre Eugeni d'Ors, "Avui", 29-IX-1994.
- MANENT (dir.), Albert: Diccionari dels catalans d'Amèrica, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1992.
- MANENT, Albert i CREIXELL, Joan: Bibliografia catalana dels anys més difícils 1939-1943, PAM, 1988.
- MANENT, Albert i CREIXELL, Joan: Bibliografia catalana. Cap a la represa 1944-1946, PAM, 1989.
- MANENT, Albert i MEDINA, Jaume: Epistolari de Josep Carner, vol IV, Ed. Curial, Barcelona, 1998.
- MANRESA, Andreu: Memòria secreta de Joan Estelrich, dins "Quadern 'El País'" 13-VI- 1996.
- MARFANY, Joan Lluís: Aspectes del modernisme, Barcelona, Ed. Curial, 1990, 8ª ed.
- MARFANY, Joan-Lluís: La cultura del catalanisme, Ed. Empúries, Barcelona, 1995.
- MARFANY, Joan Lluís: Mitologia de la Renaixença i mitologia nacionalista, dins "L'Avenç" núm 164, novembre 1992.
- MARFANY, Joan Lluís: Reflexions sobre Modernisme i Noucentisme, dins "Els Marges" núm 1, maig 1974.
- MARÍ, Antoni: De l'assaig a la llibertat, dins "El Temps" 27-X-1997, p. 55.
- MARÍAS, Julián: Consideración de Catalunya, Ed. Aymà, Barcelona, 1966.
- MARTIN MARTY, Laia: Aproximació a la imatge literària de la dona en el noucentisme català, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1984.

- MARTINEZ I TABERNER , Catalina: "La Nostra Terra" (1928-1936). Anàlisi ideològica, dins "Randa" núm 16, Barcelona Ed. Curial, 1984, ps. 129-142.
- MARTORELL I TRABAL, Francesc: Fundació Concepció Rabell y Cibilis, Viuda Romaguera, 'Sobiranes de Catalunya', dins "Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans" (1927-1931), p. 450.
- MAS, Sergi: Modernitat i postmodernitat, Ed. Barcanova, Barcelona, 1991.
- MASCARELL, Ferran: Cap a una nova burgesia, "L'Avenç" núm, 83, juny 1985, ps. 30- 33.
- MASSÓ I TORRENTS, Jaume: Pla de publicació de les cròniques catalanes, Anuari 1909-10 (1911), Institut d'Estudis Catalans, ps. 38-48.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: Antoni M. Sbert, intel.lectual i polític, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2000.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1973.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: Els escriptors i la guerra civil a les Illes Balears, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1990.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: Georges Bernanos i la guerra civil, PAM, Barcelona, 1989.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: Joan Estelrich i el manifest dels intel.lectuals francesos a favor de Franco, dins DD.AA.: Miscel.lània Joan Estelrich, El Tall, Palma, 1997.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: Joan Pons i Marquès, català de Mallorca, "SdR" maig 1975, p. 45.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: Les quatre grans Cròniques, dins "Serra d'or", març 1972, p. 45.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: La represa del llibre català a la postguerra, dins "Els Marges" núm 17, Barcelona, 1979, ps. 88-102.
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón: El Compromiso de Caspe: autodeterminación de un pueblo, dins Historia de España vol XV: Los Trastámara de Castilla y Aragón en el siglo XV, Madrid, Espasa-Calpe, 3ª ed. 1982.
- MERCADER, Joan: Evocació per un deixeble, dins "Serra d'Or" juliol 1971, p. 20.
- MERCADER, Joan: Publicacions d'història, dins "Serra d'Or", juny 1969, p. 51-52.
- MERCADER, Joan: Soldevila, F.: "Historia de España". Tomos VII y VIII, dins "Arbor" núm 181, vol XLVIII, gener 1961, ps. 118-121.
- MERCADER, Joan: Veinticinco años de historiografía catalana. A propósito de la segunda edición de la "Història de Catalunya", de F. Soldevila, dins "Hispania", vol XXIII, 1963, ps. 606-623.

- MESTRES, Albert: Rubió i Ors i la Renaixença: represa o ruptura? "El contemporani" (en premsa)
- MESTRES, Albert: El sentit actual de Tàcit, dins "El contemporani" núm 13, p. 59.
- MESTRES, Josep M.; COSTA, Joan; OLIVA, Miereia i FITÉ, Ricard: Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos, Eumo ed.-Universitat de Barcelona-Univ. Pompeu Fabra-Associació de Mestres Rosa Sensat, Vic-Barcelona, 1995.
- MIAS, Alfons: Livres catalans. (Història de Catalunya. Primeres Lectures, per Ferran Soldevila), dins "Le Courrier de Ceret" 6-V-1933.
- MINOBIS, Montserrat: Un testimoni excepcional de la nostra història. Miquel Coll i Alentorn, dins "Serra d'Or" maig 1979, p. 16.
- MIRACLE, Josep: Mestres i Amics, Barcelona, Ed. Selecta, 1985.
- MIRACLE, Josep: Pompeu Fabra, Ed. Proa, Barcelona, 2ª ed. 1998, p. 92.
- MIRALLES, Francesc: L'època de les avantguardes 1917-1970, vol VIII de Història de l'art català, Barcelona, Ed. 62, 3ª ed. 1989, ps. 164-165.
- MIRÓ, Joan: Carnets catalans, Polígrafa, Barcelona, 1980.
- MOHINO, Abraham: Confessions íntimes i inèdites de Rosa Leveroni, dins "Lletra de canvi" núm 42 (1er. trimestre de 1997), ps. 28-32.
- MOHINO, Abraham: La prosa de Rosa Leveroni. Entre dues ficcions, Universitat de Barcelona, Barcelona, 2000 (Treball de doctorat inèdit).
- MOLAS, Joaquim: Centenari de F. Soldevila. Sobre un seu llibre imprès el 1938, però repartit el 1951, dins "Paper groc", núm 17, oct. 1994, p. 178.
- MOLAS, Joaquim: Miquel dels Sants Oliver, dins IEC. Memòria curs 1996-97, ps. 103-108.
- MOLAS, Joaquim, Pròleg, a Ferran SOLDEVILA: Cronistes, joglars i poetes, PAM, 1996, ps. 5-9.
- MOLINERO, Carme i YSÀS, Pere Ysàs: Del canvi econòmic al canvi polític, dins vol. XI de Història. Política, Societat..., p. 44.
- MOLINERO, Carme i YSÀS, Pere: Els industrials catalans durant el franquisme, Eumo ed., Vic, 1991.
- MOLL, Francesc de Borja: Els altres quaranta anys (1935-1974), Ed. Moll, Mallorca, 1975.
- MOLL, Francesc de B.: Aspectes marginals d'un home de combat, Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.
- MOLL, Francesc de B.: Joan Ponç i Marquès, "Serra d'Or" set. 1971, ps. 25-28.
- MOLL, Francesc de B.: Els llinatges catalans, Ed. Moll, Mallorca, 4ª ed. 1987.

- MONCLÚS, Joaquim: L'IEC visita la Franja de Ponent, dins "Avui" 9-XI-1997, p. 24.
- MONTOLIU, Manuel: Breviari crític 1923-24, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1926.
- MONTOLIU, Manuel: Història de Catalunya. Primeres Lectures, de Ferran Soldevila, dins "La Veu de Catalunya" 2-III-1933
- MONTOLIU, Manuel de: Sobre la teoria dels poemes històrics cròniques rimades catalanes medievals, dins "RdC", núm 22, abril 1926, ps. 401-411.
- MONTORIOL, Rosa: Ferran Soldevila 1894-1971. Una aproximació bio-bibliogràfica, Catarroja-Barcelona, Ed. Afers, 1994.
- MUÑOZ I LLORET, Josep M.: La història que flueix davant nostre. A propòsit de Vicens Vives, dins "El Contemporani" núm 3, maig-agost 1994, ps. 11-13.
- MUÑOZ I LLORET, Josep M.: Jaume Vicens Vives, historiador i polític, dins Miscel·lànea d'homenatge a Josep Benet, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, ps. 393-409.
- MUÑOZ I LLORET, Josep. M.: Jaume Vicens i Vives. Una biografia intel·lectual, Ed. 62, Barcelona, 1997.
- MURGADES, Josep: Assaig de revisió del noucentisme, dins "Els Marges" núm 7, juny 1976, ps. 35-53.
- MURGADES, Josep: Noucentisme, dins Ictineu. Diccionari de les Ciències de la Societat als Països Catalans, Barcelona, Ed. 62, 1979.
- MURGADES, Josep: "El noucentisme", dins el vol. IX d'Història de la Literatura Catalana Ed. Ariel, Barcelona, 1987.
- NADAL, Joaquim: Joan Reglà: Un ampurdanés por los caminos de la historia, "Destino" núm 1894, 19-I-1974, p. 30.
- NASH,(dir.) Mary: Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1988.
- NICOLAU D'OLWER, Lluís: Caliu, Ed. Selecta, Barcelona, 1973.
- NICOLAU D'OLWER, Lluís: La Crònica del conqueridor i els seus problemes, dins "Estudis Universitaris Catalans" XI (1926), ps. 87-88.
- NICOLAU D'OLWER, Lluís: Els llibres. F. Soldevila, Recerques i Comentaris, dins "Mirador", núm 51, gener 1930, p. 4.
- NIN, Andreu: Els moviments d'emancipació nacional Ed. Proa, 1ª ed., Barcelona, 1935.
- NINYOLES, Rafael: Mare Espanya. Aproximació al nacionalisme espanyol Ed. Tàndem, València, 1998.
- NOUS HORIZONS: Ciència i política 1960-1982, "Nous Horitzons" núm 80, set-oct. 1982, p. 26.

- OLIVAR-BERTRAND, Rafael: Una historia de España original, dins "Arbor", núm 155, nov. 1958, ps. 298-299.
- OLIVAR-BERTRAND, Rafael: Notes sobre en Ferran Soldevila, "Xaloc" núm 43, Mèxic, jul-agost 1971, ps. 86-88.
- OLIVER, Joan i CALDERS, Pere: Diàlegs a Barcelona, Barcelona, Ajunt. de Barcelona- Ed. Laia, 1984.
- PAIROLÍ, Miquel: Carles Rahola i el seu temps, "El Punt-Presència" 12/18-VII-1998, p. 42.
- PALAU, Antoni: Manual del librero hispanoamericano, vol. XXI, Barcelona. The Dolphin Book Co Ltd. Oxford, 2ª ed. 1969.
- PALAU I FABRA, Josep: Temps congelat, dins "Cultura. Avui", 11-V-1995, p. IX.
- PALESTRA: Centenari de la Renaixença catalana 1833-1933, Barcelona, Ed. Palestra, 1933.
- PARPAL, J.A. i LLADÓ, J.M.: Ferran Valls i Taberner. Un polític per a la cultura catalana, Ed. Ariel, Barcelona, 1970.
- PASCUAL, Pere: Joan Mercader i Riba: Esbós d'una vida dedicada a la historiografia, dins "L'Avenç" núm 113,(1988), ps. 40-45.
- PASCUAL i ESCÚTIA, Jordi: Un economista català: Josep Antoni Vandellós i Solà (1899-1950), dins Josep A. Vandellós, Catalunya, poble decadent, Ed. 62, Barcelona, 1985, ps. 147-215.
- PASSARELL, Jaume: "La Publicitat", diari català, Barcelona, Ed. Pòrtic, 1971.
- PEERS, E. A.: Catalònia infelix, Ed. Virgili & Pagès, Lleida, 1986, versió catalana de Pere Ortis.
- PEREZ-BASTARDES, Alfred: Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardes i Sampere, Ed. 62, Barcelona, 1987 (2 vol).
- PEREZ-BARÓ, A.: Trenta mesos de col·lectivisme a Catalunya (1936-1939), Barcelona, Ed. Ariel, 1970.
- PÉREZ CASADO, Ricard: El naixement d'una gran ciutat: València, dins Ulisses, vol XI, ps. 48-50.
- PÉREZ DE OLAGUER, A.: Teatro, dins Suplemento Espasa 1953-54, Barcelona,
- PÉREZ PASTOR, Plàcid: La pàgina literària "De l'agre de la terra" com a font documental, dins Miscel·lània Joan Fuster III, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- PERMANYER, Lluís: 43 respostes catalanes al qüestionari Proust, Ed. Proa, Barcelona, 1967.
- PERMANYER, Lluís: Sagarra vist pels seus íntims, Barcelona, Ed. La Campana, 1991.

- PERUCHO, Joan: Ariel, una revista històrica, "Avui", 22-IV-1998, p. 20.
- PI SUNYER, Carles: L'aptitud econòmica de Catalunya, "Biblioteca de clàssics del nacionalisme català", Ed. La Magrana, Barcelona, 1983, introducció de Ricard Vinyes.
- PI SUNYER, Carles: Memòries de l'exili. El Consell Nacional de Catalunya 1940-1945, vol I, Barcelona, Ed. Curial, 1978.
- PLA, Josep: Caps-i-puntes, vol 43 de Obra completa Ed. Destino, Barcelona, 1983.
- PLA, Josep: Homenots, Vuitena sèrie, Ed. Selecta, Barcelona, 1962.
- PLA, Josep: Homenots, Primera sèrie, Ed. Destino, Barcelona, 1969.
- PLA, Josep: Homenots (Segona sèrie) vol 16, Obra completa, Destino, Barcelona, 1970.
- PLA, Josep: Homenots. Quarta sèrie, Obra completa, vol 29,, Ed. Destino, Barcelona, 1975, 1^a ed.
- PLA, Josep: Joan Fuster, dins Homenots. Quarta sèrie, vol 29 de l'Obra completa, Ed. Destino, Barcelona, 1982.
- PLA, Josep: Notes del capvesprol, vol XXXV de Obra completa, Barcelona, Ed. Destino, 2^a ed. 1986.
- PLA, Josep: El quadern gris dins Obra completa vol I, Edicions Destino, Barcelona, 1983, 4^a ed.
- PLANES, Ramon: L'Arxiu de la Corona d'Aragó i els altres traspassos d'arxius a la Generalitat de Catalunya durant la II República, dins "Arxius" núm 10, estiu 1996, ps. 1-2.
- PLUMER, Ken: Documents of life. An introduction to the problems and literature of humanistic method (George Allen & Unwin, Ltd., Londres, 1983). Versió espanyola Los documentos personales. Introducción a los problemas y la bibliografía del método humanista (Ed. Siglo XXI, Madrid, 1989) a càrrec de Julio Velasco.
- PONS, Agustí: Joan Triadú. L'impuls obstinat, Barcelona, Fundació Jaume I, Ed. Barcino, 1993.
- PONS, Agustí: Massó i Torrents, Jaume , dins "Avui" 15-IX-1994, p. 60.
- PONS, Agustí: Sanchez Covisa, Mariano, dins "Avui" 29-IX-1993, p. 52.
- PORCEL, Baltasar: Ferran Soldevila o el detallisme abrandat, dins "Serra d'Or", set. 1967, ps. 35-41. Inclosa també a Ferran SOLDEVILA, Textos d'història i política, ps. 193- 207.
- PORCEL, Baltasar: Grans catalans d'ara, Barcelona, Ed. Destino, 1972.
- PRAT DE LA RIBA, Enric: La història falsa, en l'Apèndix de La nacionalitat catalana, Ed. 62-La Caixa, MOLC, Barcelona, 1978.

- PROUST, Marcel: Sobre la lectura, Traducció d'Anna Casassas. Quaderns Crema, Barcelona, 1996.
- PUIGDEMONT, Pilar: La correspondència entre Mercè Rodoreda i Joan Sales, "El contemporani" 16, set-des. 1998, ps. 23-26.
- PUJOL, Enric: Cap a una història de la historiografia catalana contemporània?, dins "Cercles. Revista d'història cultural" núm 1, gener 1998, Universitat de Barcelona, ps. 88-89.
- PUJOL, Enric: La conferència sobre els Borja que F. Soldevila no va arribar a donar mai, dins "Afers", núm 17, 1994, ps. 165-168.
- PUJOL, Enric: El descrèdit de la història, Girona, Llibres del Segle, 1993.
- PUJOL, Enric: Els documents de Lluís Ulloa en el fons personal de Ferran Soldevila de Chavornay (Suïssa), publicat en el "Butlletí del Centre d'Estudis Colombins" núm 19 (1997), ps. 9-11.
- PUJOL, Enric: Els exilis interiors, dins DD.AA.:Una esperança desfeta..., ps. 81-88.
- PUJOL, Enric: Ferran Soldevila: creador enmig del caos, "Cultura" núm 60, oct. 1994, p. 48.
- PUJOL, Enric: Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània, Ed. Afers, Catarroja-Barcelona, 1995.
- PUJOL, Enric: Ferran Soldevila: Historiografia i Pensament Polític, dins Homenatge a F. Soldevila. Textos d'història i política (1924-1967), Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1994.
- PUJOL, Enric: Fi de segle i avenç científic. La historiografia catalana a la fi del vuit-cents, "El contemporani" núm 10, ps. 32-37.
- PUJOL, Enric: Fons per a l'estudi de l'obra de Ferran Soldevila, "L'Avenç" núm 187, des. 1994, ps. 14-16.
- PUJOL, Enric: Gerard Soldevila, com si fos ahir mateix, "El Temps", 4-V-1998, ps. 58-59.
- PUJOL, Enric: Els historiadors republicans d'esquerra. L'equip intel.lectual de la Generalitat republicana, "El contemporani" núm 18, ps. 29-35.
- PUJOL, Enric: La historiografia a les primeres dècades del segle XX, dins El noucentisme, vol VII de la Història de la cultura catalana, Ed.62, Barcelona, 1996, ps. 81-104.
- PUJOL, Enric: La historiografia noucentista. Assaig de definició, "El contemporani" núm 14, ps. 36-43.
- PUJOL, Enric: Prefaci, dins F. Soldevila, El Compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal), Barcelona, R. Dalmau ed. 3ªed. 1994.
- PUJOL, Enric: El prefaci inèdit de la Història d'Espanya de Ferran Soldevila, "Afers", núm 32, 1999, ps. 197-203.

- PUJOL, Enric: La proposta historiogràfica de Ferran Soldevila, "Revista de Catalunya", set. 1994, ps. 48-52.
- PUJOL, Enric: Qui té por de Ferran Soldevila?, "Serra d'Or" núm 417, set. 1994, ps. 10- 11.
- PUJOL, Enric: Redactors de l'editorial Espasa van introduir Gramsci a Catalunya (Entrevista a M. Costa-Pau), dins "El Punt" 24-I-1991, p. 20.
- PUJOL, Enric: La reflexió historiogràfica dels anys 90. Bases per a una història de la historiografia catalana "Cercles. Revista d'Història Cultural" Universtiat de Barcelona, núm 4 (en premsa)
- PUJOL, Enric: Un text desconegut de Ferran Soldevila sobre les relacions anglo-catalanes durant la Guerra de Successió, "Manuscrits" núm 13, gener 1995, ps. 13-27.
- PUJOL, Enric: Vicens Vives, encara, dins "El contemporani" núm 17, gener-abril 1999, ps. 58-59.
- PUJOL, Josep M. Pujol i SOLÀ, Joan: Ortotipografia, Ed. Columna, Barcelona, 2ª ed. 1995.
- QUINTANA, Josep M.: Els menorquins i l'autonomia, Ed. Moll, 1977.
- [RAHOLA, Carles], Soldevila, Ferran, dins Enciclopedia Espasa, vol LVII.
- RAGUER, Hilari: La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps, 1931-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1976.
- R.A.S.: Jaume I, de Ferran Soldevila, dins "Estudis Universitaris Catalans", vol XI, 1926, ps. 199-200.
- REGLA, Joan: Formació de la moderna escola d'investigació històrica, dins Un segle de vida catalana, vol II, Barcelona, Ed. Alcides, 1961.
- REGUANT, Montserrat: Etapes reivindicatives de la teoria nacional catalana , Llibres del Segles, Gaüses (Empordà) 1996.
- RIBA, Carles: Obres completes, vol III, Crítica, Barcelona, Ed. 62, 1988.
- RIBAS I MASSANA, Albert: La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939), Barcelona, Ed. 62, 1976.
- RIBE, Maria Carme: "La Revista" (1915-1936). La seva estructura. El seu contingut, Barcelona, Ed. Barcino, 1983.
- RICARD, Georges: Tables analytiques et signalétiques de la revue "Oc" 1924-1977, CIDO, Beziers, 1985.
- RIQUER, Borja de: Un document excepcional: La declaració de suport als militars sublevats el 1936 d'un centenar de catalans., dins Miscel.lània d'homenatge a Josep Benet, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1991

- RIQUER, Borja de: L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la guerra civil i el franquisme, Eumo Editorial, Vic, 1996.
- RIQUER, Borja de: "Vint anys sota una dictadura", dins La llarga postguerra 1939-1960, vol X Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1997, p. 46.
- RIQUER (dir.), Borja: Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1995-1999.
- RIQUER, Borja de, i CULLA, Joan B.: El franquisme i la transició democràtica, vol VII de Història de Catalunya, Barcelona, Ed. 62, 1989.
- RIQUER, Martí de Riquer: Breve historia de la Real Academia, dins "Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona" vol. XXV (1953), p. 27.
- RIQUER, Martí de: Història de la Literatura Catalana, vol I, Barcelona, Ed. Ariel, 1ª ed. 1964, 3ª ed. 1982.
- RIU, Manuel: Història dels catalans. Vol II, dins "Índice Histórico Español", vol XV, 1969, p. 340.
- RIU, Manuel: Necrológica. Ferran Soldevila (1894-1971), dins "Anuario de Estudios Medievales" CSIC, vol IX, 1974-79, ps. 659-671.
- ROCA, Antoni: Les possibilitats d'una producció científica catalana. Entorn de l'acció de la Mancomunitat de Catalunya, dins "Recerques", núm 14, Barcelona, 1983, ps. 81-95.
- ROCA, Francesc: Catalanomarxisme, dins "Nous Horitzons" núm 85, 1983.
- ROCA, Francesc: El llarg auge, dins Ulisses, vol XI, 46-47.
- ROCA, Francesc: La Mancomunitat de Catalunya, dins Ulisses vol XI, Barcelona 1984, p. 154.
- ROCA, Francesc: "Nous Horitzons": marxisme i intel·lectuals, tercer acte, dins "Recerques" núm 9 (1979).
- ROCA, Francesc: Teories de Catalunya, Ed. Pòrtic, Barcelona, 2000.
- RODA, Frederic: Ferran Soldevila i el teatre, dins "Serra d'Or", juliol 1971, p. 27.
- RODERGAS I CALMELL, Josep: Els pseudònims usats a Catalunya, Barcelona, Ed. Millà, 1951.
- RODRIGO LIZONDO, Mateu: "Introducció. Significació de Roc Chabàs en la historiografia valenciana", dins Roque Chabàs. Opúsculos, València, Generalitat Valenciana - Consell Valencià de Cultura, 1995.
- ROIG I ROSSICH, Josep M.: L'impacte en el món cultural, dins "L'Avenç" núm 72, juny 1984.
- ROIG I ROSSICH, Josep M.: La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

- ROMANO, David: Elementos y técnica del trabajo científico, Barcelona, Ed. Teide, 4ªed. 1979.
- ROQUETA, Pèire (CERCAMON): Deux associés Catalans du Félibrige, "Massalia", Marsella, 25-VI-1964.
- ROQUETA, Pèire (CERCAMON): Un historien catalan à l'Université de Montpellier, "Massalia", Marsella, 26-XI-1964.
- ROS HOMBRAVELLA, Jacint: Sobre la viabilitat econòmica dels Països Catalans, dins Vers un nou congrés de cultura catalana. La nació secreta, Llibres del Segle, Gausès, 1999, ps. 35-58.
- ROSSELL, Mercè: La Generalitat de Catalunya. La política cultural, Ed. Undarius, Barcelona, 1977.
- ROVIRA, Bru: Pau Vila. "He viscut!", Ed. La Campana, Barcelona, 1989.
- ROVIRA, Teresa: La xarxa de biblioteques populars: dels orígens a la desfeta del 1939, dins "Revista de Biblioteconomia i Documentació" núm 14, Barcelona, 1994, ps. 5-20.
- ROVIRA I ARMENGOL, Josep: D'historiografia catalana, dins "La nostra revista" núm 11, Mèxic, novembre 1946, ps. 401-402.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Els exiliats catalans, "Catalunya", Buenos Aires, juliol de 1939.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Història Nacional de Catalunya, vol I, Barcelona, 1922.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni: Els amics de Tolosa, dins de "La Publicitat" 8-I-1927.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni: La gran pietat de la nostra història, dins "Revista de Catalunya", núm 6, des. 1924.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni: La joventut intel.lectual catalana, "La Humanitat" 7-VIII-1935.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni: La "Història de Catalunya" de F. Soldevila i P. Bosch-Gimpera, dins "Quaderns" núm 17, Perpinyà, jul. 1946, ps. 16-20.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi: Crítica a la Crònica de B. Desclot preparada per M. Coll i Alentorn, dins "Estudis Romànics" vol V, 1955-56, p. 212.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi: Ferran Soldevila. Ante la presencia y la añoranza, dins "Destino" núm 1754, 15-V-1971.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi: Mestres, companys i amics, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi: Pròleg dins Prat de la Riba propulsor de la Llengua i la cultura, Ed. Selecta, Barcelona, 1974.
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi: Vida española en la época gòtica, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.

- RUBIÓ I LLUCH, Antoni: Documents per l'Historia de la cultura catalana mig-eval, Institut d'Estudis Catalans, vol II, Barcelona, 1921.
- RUBIÓ I ORS, Joaquim: Poesies (a cura d'Albert Mestres)(en preparació).
- SAEZ, Emilio: Repertorio de medievalismo (1955-1985), vol. IV, S-Z, Barcelona, Ed. "El Albir" S.A., 1985.
- SAGARRA, Josep M. de: Crítiques de teatre a "La Publicitat" (1922-1927), (a cura de Xavier Fàbregues), Barcelona, Institut del Teatre-Ed. 62, 1987.
- SAGARRA, Josep M. de: Memòries, Barcelona, Ed. 62, 2 vol, 2ª ed. 1986.
- SALES (ed.), Joan: "Quaderns de l'exili". Mèxic 1943-1947, Ed. Estudis Nacionalistes, Barcelona, 1982.
- SALLÉS, Anna: Antoni Rovira i Virgili; el fracàs d'una vocació hegemònica, dins "L'Avenç", núm 36, març 1981, ps. 28-32.
- SALLÉS, Anna: Quan Catalunya era d'esquerra, Barcelona, Ed. 62, 1986.
- SALORD RIPOLL, Josefina: Elegia menorquina per a F. Soldevila, dins "Menorca. Diari insular". Suplement Mare de Déu de Gràcia 1994, ps. 19-21.
- SALORD RIPOLL, Josefina: Joan Hernández Mora: les paraules i els silencis de la Menorca del segle XX (Conferència inèdita feta a l'Ateneu de Maó l'octubre del 1994).
- SAMARAN (dir.), Charles: L'Histoire et ses méthodes, Editions Gallimard, Encyclopédie de la Pléiade, Bruges, 1973.
- SAMSÓ, Joan: La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951), Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2 vol, Barcelona, 1994-1995.
- SAMSÓ, Joan: La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951). Universitat de Barcelona. Tesi doctoral inèdita.
- SAMSÓ, Joan: Notes per a una història de postguerra de l'Institut d'Estudis Catalans, dins "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics", vol VII, Barcelona, 1996, ps. 79-84.
- SANCHIS GUARNER, Manuel: L'evolució de la lengua literària dels escriptors valencians de la Renaixença, dins "Criterion" núm 17, Barcelona, 1963, p. 69.
- SANTACANA, Carles: Actituds catalanes davant la Segona Guerra Mundial, dins Història, política..., vol X, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, p. 228.
- SANTAMARIA, Núria: L'obra teatral de Ferran Soldevila. Una primera aproximació, dins "El Contemporani", núm 2, gener-abril 1994, ps. 22-26.
- SARAGOSSÀ, Abelard: Les normes ortogràfiques de Castelló (1932) des del punt de vista ètic, "El contemporani" 19, set-des. 1999, ps. 31-37.
- S[ARSANEDS], J[ordi]: Mestres i amics. Ferran Soldevila, dins "Raixa", Mallorca, 1953, ps. 66-68.

- SASTRE, Jaume: Historiografia menorquina, "Revista de Menorca", segon semestre 1989.
- SEGARRA, Mila: L'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i l'ortografia catalana, dins Studia in honorem prof. M. de Riquer, Barcelona, Quaderns Crema, vol III, p. 151.
- SEGARRA, Mila: Història de l'ortografia catalana Barcelona, Ed. Empúries, 1985.
- SERRA, Eva: A propòsit de Ferran Soldevila i de les seves vivències de la Guerra Civil, dins "Avui" 1-V-1994, p. 41.
- SERRA, Eva: Una aproximació a la historiografia catalana del nostre segle, dins "Revista de Catalunya", núm 27, 1989.
- SERRA, Eva: Ferran Soldevila. Vint anys després, dins "El Contemporani", núm 2, gener-abril 1994, ps. 15-21.
- SERRA, Eva: La història moderna: grandesa i misèria d'una renovació, dins "L'Avenç" núm 83, juny 1985, p. 56 i ss.
- SERRA, S., FULLANA, P., MARIMON, A. i COMPANYY, A.: El marc de referència: el Principat i Mallorca. Segles XIX i XX, dins "Cercles. Revista d'història cultural" núm 1, gener 1998, ps. 31-45.
- SERRA HUNTER, Jaume: Filosofia i cultura, Llibreria Catalònia, Barcelona, 1930.
- SERRAHIMA, Maurici: Del passat quan era present 1948-1953, Barcelona, Ed. 62, 1974.
- SERRAHIMA, Maurici: Realidad de Catalunya, Ed. Aymà, Barcelona, 1967. Edició catalana del 1969.
- SHOTWELL, J. T.: The history of history, Nova York, 1939. Ed. espanyola, Historia de la historia en el mundo antiguo, Fondo de Cultura Económica, 1ª ed. Mèxic, 1940; reimpressió, Madrid, 1982.
- SIMON, Antoni: Aproximació al pensament demogràfic a Catalunya, Ed. Curial, Barcelona, 1995.
- SIMON, Antoni: Els mites històrics i el nacionalisme català. La història moderna de Catalunya en el pensament històric i polític català contemporani (1840-1939), dins "Manuscrits" núm 12, gener 1994, ps. 193-212.
- SIMON, Antoni: Per una història de la historiografia catalana. Una aproximació bibliogràfica, dins La historiografia catalana. Balanç i perspectives, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1990.
- SNOW, Charles Percy: The two cultures and the Scientific Revolution (1959). Versió catalana: Les dues cultures i la revolució científica, Ed. 62, Barcelona, 1965.
- SOBREQUÉS, Jaume: La fidelidad, dins "Destino" núm 1754, 15-V-1971. (Homenatge a F. Soldevila)

- SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS HISTÒRICS: Jornades "Als trentat anys de la publicació de *Catalunya dins l'Espanya moderna* de Pierre Vilar", "Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics", VI, 1995.
- SOLDEVILA, Carles: Del llum de gas al llum elèctric, dins Obres completes, Barcelona, Ed. Selecta, 1967.
- SOLDEVILA, Carles: Figures de Catalunya, Ed. Aedos, Barcelona, 1955.
- SOLDEVILA, Carles: Obra completa, Ed. Selecta, Barcelona.
- SOLDEVILA, Carles: Papers de família, Ed. Selecta, Barcelona, 1960.
- SOLDEVILA Ferran - CARDÓ, Carles: Polèmica sobre la religiositat a Catalunya, Barcelonesa d'Edicions, Barcelona, 1995.
- SOLÉ I SABATER, Josep M i VILLAROYA I FONT, Joan: Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes, Ed. Curial, Barcelona, 1994.
- SOLÉ SABATÉ, Josep M i VILLAROYA I FONT, Joan: La repressió a la reraguarda de Catalunya 1936-1939, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2 vol, 1990.
- SOLÉ TURA, Jordi: Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba, Ed. Cuadernos para el diálogo, Madrid, 1974.(1ª ed., Ed. 62, Barcelona, 1967).
- SOLER, Rosa i MIRET, Laia: Bibliografia de Lluís Nicolau d'Olwer, IEC, Barcelona, 1995.
- SOLER, Rosa i MIRET, Laia: Inventari de l'arxiu Lluís Nicolau d'Olwer, l'IEC, Barcelona, 1995.
- SORT, Josep: L'ombra del poder. Un estudi sobre el nacionalisme espanyol, Oikos-Tau, Barcelona, 1995.
- STEINER, George: Errata. An examined live, 1997. Versió catalana: Errata, a càrrec d'Albert Mestres, Ed. Proa, Barcelona, 1999.
- TÀPIES, Antoni: Memòria personal. Fragment per a una autobiografia, Fundació Antoni Tàpies - Ed. Empúries, Barcelona, 1993.
- TASIS, Rafael: Història de la "Revista de Catalunya" (1924-1956), dins "RdC" núm 106, Mèxic, set. 1967, ps. 8-38.
- TASIS, Rafael: Hores angleses, de Ferran Soldevila, dins "La Publicitat", 10-VIII-1938.
- TASIS, Rafael: Pròleg, dins Ferran Soldevila: Els catalans i l'esperit bel·licós, Barcelona, Ed. 62, 3ª ed. 1980.
- TASIS, Rafael: Un segle de poesia catalana, Barcelona, Ed. Selecta, 1968.
- TASIS, Rafael: Situació de Ferran Soldevila, dins "Pont Blau", Mèxic, núm 82-83, agost- set. 1959, ps. 290-294.
- (TASIS, Rafael): Morts a l'exili, vivents en la història, Ginebra (Barcelona), Ed. PCCP, 1962.

- TASIS, Rafael: Nova edició de la "Història de Catalunya" de Ferran Soldevila, dins "Serra d'Or" set. 1964, ps. 68-69.
- TASIS, Rafael i TORRENT, Joan: Història de la premsa catalana, Barcelona, Ed. Bruguera, 2 vol., 1966
- TEIXIDOR, Joan: Historiografia romàntica, dins "Destino", núm 1754, 15-V-1971 (Homenatge a F. Soldevila)
- TERRADELL, Miquel: "Els estudis arqueològics", dins Un segle de vida catalana 1814- 1930, vol II, ps. 1453-1458.
- TERMES, Josep: Les arrels populars del catalanisme, Ed. Empúries, Barcelona, 1999.
- TERMES, Josep: De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil, vol VI de Història de Catalunya, Ed. 62, Barcelona, 1989 (3ª ed.)
- TERMES, Josep: Ferran Soldevila, en el seu centenari, dins "Avui" 2-I-1994, p. 39
- TERMES, Josep: La historiografia de la postguerra i la represa de Jaume Vicens Vives, dins La historiografia catalana. Balanç i perspectives, Girona, 1990.
- TERRÓN PONCE, J.L.: Parpal y Marqués, su trayectoria vital, cultural e historiografica, dins "Revista de Menorca", Maó, tercer trimestre de 1989, ps. 423-450.
- TONA i NADALMAI, Abelard: Memòries d'un nacionalista català, PAM, Barcelona, 1995.(a cura d'Albert Manent).
- TOPOLSKY, Jerzy Topolsky, Metodologia historii, Paristwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1973. Versió espanyola de Maria Luisa Rodríguez Tapia, Metodología de la historia, Ed. Catedra, Madrid, 1992.
- TRIADÚ, Joan: Al memorialista exemplar, dins "Serra d'Or" setembre 1994, ps. 12-13.
- TRIADÚ, Joan: Antologia de la poesia catalana 1900-1950. Ed. Selecta, Barcelona, 1ª ed. 1951; 2ª ed. 1981.
- TRIADÚ, Joan: Una cultura sense llibertat, Ed. Aymà, Col. "La Mirada", Barcelona, 1978.
- TRIADU, Joan: Ferran Soldevila: Passió i acció, dins "Serra d'Or", juliol 1971, p. 21.
- TRIADÚ, Joan: Notes al marge sobre J. Pla i els exiliats, "Revista de Catalunya", núm 123, nov. 1997, p. 67.
- TRIADÚ, Joan: La resistència cultural, dins Els Països Catalans, vol XI de Ulisses. Enciclopèdia de la Recerca i la Descoberta, Barcelona, 1984.
- TRIADÚ, Joan: Ulisses a la recerca i a la descoberta dels Països Catalans, "Avui" 24-III- 1985, p. 2.
- TRIADÚ, Joan: Una visió diferent sobre Jaume Vicenç Vives, "Avui", 9-VII-1985.

- TRUETA, Josep: L'esperit de Catalunya, Barcelona, Ed. Selecta, 8ª ed. 1981. (1ª ed., Oxford, 1946)
- TUTZÓ, Glòria: La "Història d'Espanya" de Soldevila, dins "Avui" 15-V-1994.
- UCELAY DA CAL, Enric: La Catalunya populista, Barcelona, Ed. La Magrana, 1982.
- UCELAY DA CAL, Enric: La Diputació i la Mancomunitat 1914-1923, dins Història de la Diputació de Barcelona, vol II, Barcelona, 1987, p. 75.
- UCELAY DA CAL, Enric: Francesc Macià i Lluçà (1859-1933), dins Els Països Catalans, vol XI d'Ulisses, ps. 118-119.
- UCELAY DA CAL, Enric: La historiografia dels anys 60 i 70. marxisme, nacionalisme i mercat cultural català, dins La historiografia catalana. Balanç i perspectives, girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1990, p. 61 i ss.
- UCELAY DA CAL, Enric: Wilson i no Lenin: l'esquerra catalana i l'any 1917, dins "L'Avenç", núm 9, oct. 1978, ps. 53-58.
- ULLOA, Luís: Cristòfor Colom fou català (La veritable gènesi del Descobriment), Llibreria Catalònia, Barcelona, 1927, traducció: Domènec de Bellmunt.
- ULLOA, Luís: Noves proves de la catalanitat de Colom (Les grans falsetats de la tesi genovesa), Llibreria Oriental-americana, París, 1927, traducció: Alfons Maseras, pròleg: F. Valls-Taberner.
- UNIVERSITAT DE BARCELONA: Anuario 1934-1935, Universitat de Barcelona, Tipografia Occitània, Barcelona, 1934.
- VALLCORBA, Jaume: Noucentisme, mediterranisme i classicisme. Apunts per a la Història d'una estètica, Quaderns Crema, Barcelona, 1994.
- VALLS TABERNER, Ferran: Els estudis històrics a la Barcelona de 1888, dins "RdC", núm 55, maig-juny 1929, ps. 423-425.
- VALLS-TABERNER, Ferran: Els estudis històrics i arqueològics a Catalunya durant el primer quart del segle XX, dins "RdC", núm 50, agost 1928, ps. 123-148.
- VALLS-TABERNER, F.: Obras selectas, Madrid-Barcelona, CSIC, 1955.
- VALLS-TABERNER, F.: Reafirmación espiritual de España, Editorial Juventud, Madrid- Barcelona, 1939.
- VANN, R.T.: El gir lingüístic: Història i teoria i *History and Theory*, 1960-1975, dins A. COLOMINES i V. OLMOS, Les raons del passat, ps. 105-145.
- VALLVÉ, Joan: Nació, "Avui" 21-II-1995, p. C3.
- VERGÉS, Josep: L'home polític: Nosaltres els catalans, dins "L'Avenç" núm 83, p. 40.
- VICENS VIVES, Jaume: Alrededor de la "Historia de España, de F. Soldevila, dins "Destino" núm 858, 16-I-1954.

- VICENS VIVES, Jaume: El capità d'indústria espanyol dins els darrers cents anys, "Recerques núm 10, (1980), p. 162.
- VICENS VIVES, J.: Geopolítica del Estado y del Imperio, Ed. Yunque, Barcelona, 1940.
- VICENS VIVES, Jaume: Història de Catalunya, per Ferran Soldevila, dins "Estudis Universitaris Catalans", vol XX, 1935, ps. 166-174.
- VICENS VIVES, Jaume: La nova història, "Serra d'Or" , gener 1960.
- VICENS VIVES, Jaume: Obra dispersa vol I, Catalunya, ahir i avui, Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1967.
- VICENS VIVES, Jaume: Obra dispersa, vol II, Espanya, Amèrica, Europa, Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1967.
- VICENS VIVES, Jaume: Presència valenciana, "Serra d'Or", maig 1960.
- VICENS VIVES, Jaume: Soldevila, F: "Historia de España". Tomo VIII y último, dins "Índice Histórico Español", vol VI, Barcelona, 1960. p. 24.
- VICENS VIVES, Jaume: Textos fonamentals (a cura de Jordi Galí), Barcelonesa d'edicions, Barcelona, 1998.
- VICENS VIVES, Jaume: Els Trastàmars (Segle XV), Barcelona, Ed. Teide, 1958.
- VICENS VIVES, Jaume i LLORENS, Montserrat: Industrials i polítics (segle XIX), Barcelona, Ed. Vicens Vives, 3ª ed. 1980.
- VICIANO, Pau: Una proposta historiogràfica conservadora, "El Contemporani" núm 9, maig-agost 1996, ps. 21-25.
- VICIANO, Pau: La temptació de la memòria, Ed. 3i4, València, 1995.
- VIDAL, Gore: Chaos, "Magazine littéraire", núm 378, París, jul-agost 1999, ps. 110-113.
- VIGO, Emili: Un exemple de síntesi històrica, dins "RdC", oct-des. 1947, ps. 454-459.
- VIGO, Emili: La "Història de Catalunya de Pere Bosch Gimpera i Ferran Soldevila, dins "RdC" núm 102, París, 1947, ps. 136-140.
- VILA, Pau: La Història de Catalunya de Ferran Soldevila. Comentari geogràfic, dins "La Publicitat" 24-IV-1936.
- VILA, Pau: L'internacionalisme i el nacionalisme en l'ensenyament de la història, "Quaderns d'Estudi" núm 52, jul-set. 1922, ps. 233-239.
- VILANOVA, Francesc: 1939: La 'falsa ruta' de los regionalistas catalanes, dins "Espacio, Tiempo y Forma" vol 9 (1996), ps. 189-205.
- VILANOVA, Francesc: Les diferències entre la 'verdad histórica' i el 'maniquesimo', dins "L'Avenç" 178, febrer 1994, p. 55.

- VILANOVA, Francesc: Quo Vadis història catalana? Reflexions des de la inexperiència, dins "L'Avenç" núm 77, 1984, ps. 80-81.
- VILANOVA, Francesc: Ramon d'Abadal: entre la història i la política, Pagès Editors, Lleida, 1996.
- VILANOVA, Francesc: Ramon d'Abadal i l'intent de "normalitzar" l'IEC als anys seixanta ("Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics" VIII, 1997, ps. 97-115.
- VILANOVA, Francesc: Repressió política i coacció econòmica, PAM, Barcelona, 1999.
- VILANOVA, Francesc: Les responsabilitats polítiques dels regionalistes catalans (1939- 1942), "Recerques" núm 31, Ed. Curial, Barcelona, 1995, ps. 19-36.
- VILAR, Pierre: Catalunya avui, Vol VIII, Història de Catalunya, Ed. 62, Barcelona, 1990.
- VILAR, Pierre: La Catalogne dans l'Espagne moderne. Recherches sur les fondements économiques des structures nationales (SEVPEN, París, 1962). Edició catalana: Catalunya dins l'Espanya moderna, vol II, El medi històric, Barcelona, Ed. 62, 3ª ed. 1968. Traducció: Eulàlia Duran.
- VILAR, Pierre i altres: Dialectique marxiste et pensée structurele, París, 1968. (Ed. espanyola: Althusser, método histórico e historicismo), Barcelona, Ed. Anagrama, 1972.
- VILAR, Pierre: Entrevista, dins "El Temps", 18-I-1993, p. 68 i ss.
- VILAR, Pierre: Ferran Soldevila, historiador, dins "Serra d'Or", gener 1966, p. 55.
- VILAR, Pierre: Iniciación al vocabulario del análisis histórico, Ed. Crítica, Barcelona, 1980.
- VILAR, Pierre: Introducció, vol I, Història de Catalunya, Ed. 62, Barcelona, 1987.
- VILAR, Pierre: L'oda a la pàtria, la pàtria imaginària?, dins "El contemporani" núm 5, gener-abril 1995, ps. 13-20.
- VILAR, Pierre: Pensar històricament, (a cura de Rosa Congost) Ed. 3i4, València, 1995.
- VILAR, Pierre: Reflexions d'un historiador, Universitat de València, 1992.
- VILAR, Pierre: Stalin i la qüestió nacional, "Nous Horitzons" núm 63, maig 1980, ps. 11- 13.
- VILAR, Pierre: Un testimoniatge, dins "Serra d'Or", juliol 1971, p. 19.
- VILAR, Pierre: El Vallespir, el Rosselló i la Cerdanya: problemes de la frontera, dins "L'Avenç" núm 86, octubre 1985, p. 40.
- VILLAS I CHALAMANCH, Montserrat: L'ibersime: factor revitalitzador de la coneixença entre Catalunya i Portugal, dins Estudis de llengua i literatura catalanes. Miscel·lània Jordi Carbonell/3, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

-WALKER, Geoffrey J.: L'Anglo-Catalan Society: 37 anys al servei de la cultura catalana, dins "Llengua & Literatura" núm 5, Barcelona, 1992-1993.

-WALKER, G. J.: El "meu" Batista i Roca, dins Homenatge a J. M. Batista i Roca, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1995, ps. 11-22.

-XAMMAR, Eugeni: Cartes a Josep Pla, (a cura de Xavier Pla), Quaderns Crema, Barcelona, 2000.

-YATES, Alan: El pi de les tres branques (Sobre l'estudi del català a les universitat britàniques), dins "Serra d'Or", núm 410, febrer 1994, ps. 54-57

-ZAMBRANA, Patricia; SERRANO, Concepción i HAGUE, Jean-Louis: Solidarité, financement et espionnage dans la communauté bourgeoise catalane exilée en France Méditerranéenne pendant la guerre civile espagnole, dins La sociabilité dans la France méditerranéenne. Actes du Congrès d'Arles, 12-X-1996, "Provence historique" Tom. XLVII, fasc. 187, gener-març 1997, ps. 163-175.

B.-PRINCIPALS OBRES DE FERRAN SOLDEVILA EMPRADES

-A Antoni Coll, primer antitanquista, dins "La Publicitat", 1-VIII-1937

-A propòsit de la conferència de Pere Coromines sobre els estudis carlins, dins "RdC", núm 43, gener 1928, ps. 75-77.

-A propòsit de la "Història de Catalunya" (I), dins "Quaderns" núm 22, Perpinyà, gener-febrer 1947, ps. 18-19.

-A propòsit de la "Història de Catalunya (II), dins "Quaderns" núm 24, maig-juny 1947, p. 18.

-A propòsit de la meva col.laboració amb F. Valls i Taberner, dins A Fernando Valls-Taberner (1888-1942), Barcelona, Diputació Provincial, 1964.

-A propòsit del servei de bovatge, dins "Anuario de Estudios Medievales" I, Barcelona, 1964, ps. 735-787.

-A propòsit del tractat de Brignoles, dit també de Tarascó, dins Studi Medievale in onore di Antonio De Stefano, Palerm, 1956 (1960)

-A propósito del libro de Julián Marías "Consideración de Catalunya", dins "Revista de Occidente" núm 43, oct. 1966, ps. 84-95.

-A través de la Història d'Espanya (conferència censurada 1951, citada en M. Serrahima, Del passat quan era present)

-A una donzella (poema), dins l'Almanac de "La Revista", 1919, p. 70.

-Els acadèmics desconfiats(peça de teatre incompleta i inèdita, LPFSC 3.1.7.)

-Agenda 1924 (inèdita LPFSC 5.3.2.)

- Agenda 1929 (inèdita LPFSC 5.3.3.)
- Agenda 1932 (inèdita LPFSC 5.3.4.)
- Agenda (Anys 50?) (inèdita FFSIEC 2.3.1)
- Al llarg de la meua vida, Barcelona, Ed. 62, 1970.
- Al marge de la crònica de Jaume I, Barcelona, R. Dalmau ed., 1967.
- Al marge d'un discurs, dins "RdC" núm 88, juliol 1938, ps. 439-444.
- Al marge d'un volum d'història. El volum III de la "Història de Catalunya" de Rovira i Virgili, dins "RdC", núm 20, febrer 1926, ps. 121-130.
- Albert i Francina, Barcelona, Ed. Millà, 1956.
- Alfons el Magnanim, dins GEC, vol I, 1970.
- Alguns aspectes de la política econòmica de Pere el Gran (comunicació al VI Congrés d'Hist. de la Corona d'Aragó, Sardenya, 1957 --Madrid, 1959)
- L'almirall Ramon Marquet, Barcelona, Ed. Barcino, 1953.
- Los almirantes de Aragón. Datos para su cronologia (Recensió del llibre del Marqués de Laucencín), dins Anuari de l'IEC, 1915-20, p. 866.
- Els almogàvers, Barcelona, Ed. Barcino, 1952.
- Una altra pàtria que cau, dins "Ressorgiment", Buenos Aires, febrer 1940, ps. 4567-4568.
- L'aprenent de suïcida. Comèdia en tres actes seguida de l'Amador de la Gentilesa. Palma de Mallorca, Edicions Moll, 1961.
- Altres aspectes del llibre del professor Merriman, dins "Revista de Catalunya", núm 33, març 1927, ps. 243-252.
- L'amador de la gentilesa o la cort de Joan I, seguida de L'aprenent de suïcidia, Mallorca, Ed. Moll, 1961.
- L'ambaixada de Pere el Gran a l'emperador Rudolf d'Habsburg, dins Homenaje a J. Vicens Vives, I, Barcelona, 1965.
- Una ambaixada pisana a Pere el Gran (1277), dins Studi Storici in onore de Loddo Canepa, II, Florència, 1958.
- L'amistat catalano-venciana en 1283-1285, dins Miscellanea in onore di Roberto Lessi, Roma, 1958.
- Anglaterra i Catalunya. Les relacions anglo-catalanes durant la Guerra de Successió a "Manuscrits", núm 13, gener 1995, ps. 13-27.
- 250 Aniversari de la pau d'Utrecht, dins El llibre de l'any 1963, Barcelona, Ed. Alcides, 1964.

- Annals (traducció de l'obra de Tàcit), Barcelona, Fundació Bernat Metge, vol I, 1930.
- Antologia de F. Soldevila, Barcelona, "Els poetes d'ara" Imp. Omega, 1924.
- Antoni Puigblanch. Els precedents de la Renaixença (recensió del llibre d'E. Jardí), dins "Serra d'Or", març 1961, p. 20
- L'Anuari de l'Institut, dins "La Publicitat" 27-VI-1937, p. 1.
- Un any més, dins "RdC", núm 73, set. 1931, p. 244-247.
- L'aptitud econòmica de Catalunya, per Carles Pi i Sunyer, "Revista de Catalunya", agost de 1927, núm. 38, ps. 186-189.
- Aragó, Aragó!, dins "La Publicitat" 19-VIII-1936, p. 1.
- Aragonische Hofordnungen im 13 und 14. Jahrhundert. Studien zur Geschichte de Hofämter und Zentral behörden des Königreichs Aragon (Recensió del llibre de Karl Schwarz), dins Anuari de l'IEC, 1913-14, ps. 802-803.
- Archivo de la Corona de Aragón. Guia abreviada, (col.laborador) Madrid, 1958.
- L'ascensió de l'imperi espanyol. Seguit d'articles apareguts a "La Publicitat" els dies 22- VII-1920, 20-VIII-1920, 1-X-1920, 22-X-1920 i 29-XI-1920.
- Aspectes de la guerra. L'esperit bel·licós, dins "La Publicitat" 18-IV-1937.
- Auca del foraster incontrolat, dins "La Publicitat", 19-VI-1937
- Banderes. Article censurat (1924).
- Barcelona demana a l'emperador Carles V autorització per comerciar directament amb Amèrica, dins Studi in onore di Amintore Fanfani, Milà, 1962.
- Barcelona sense universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837), Barcelona, Universitat de Barcelona, 1938.
- Bernat Boades: Llibre de feyts d'armes de Catalunya. A cura d'Enric Bagué. vols. I-V, Barcelona, ed. Barcino, 1930-1948", dins "Estudis Romànics", Institut d'Estudis Catalans, 1949, vol. I, ps. 259-264.
- Bombardeig,(poema) dins "La Publicitat", 5-XII-1937.
- Els Borja, dins "RdC", núm 38, agost 1927.
- Breve compendio de la Història de Cataluña, La Habana, 1923.
- Brigada internacional (poema), dins "La Publicitat", 13-VI-1937
- Les cançons de gesta i la crònica de Desclot, dins "RdC", núm 46, abril 1928, ps. 387-397.
- Cançons i balades de la lírica catalana moderna, (recull col·lectiu), Barcelona, Ed. dels Amics de la poesia, 1922.

- Cant a la solitud, dins l'Almanac de "La Revista", 1918.
- Càntics de mar, d'amor i de mort Barcelona, Publ. de "La Revista", 1921.
- Cap a la reducció del cisma ortogràfic, dins "La Publicitat", 28-VIII.1928.
- El caràcter i la Història. Consideracions sobre el nostre caràcter com a poble". Conferència feta a Igualada el 10 de juny de 1955.
- Carles V i els valencians, dins "RdC" núm 32, febrer 1927, ps. 139-148.
- Carmesina i el rei. Obra teatral inèdita LPFSC 5.3.14.
- Els catalans a les illes Afortunades i a la Terra del Preste Joan, "Revista de Catalunya", maig de 1925, núm. 11, ps. 427-437.
- Catalans i Aragonesos a Orient, Barcelona, 1938.
- Els catalans i el descobriment d'Àfrica a l'Edat mitjana, "Revista de Catalunya, núm 10, abril de 1925, ps. 342-350.
- Els catalans i l'esperit bel·licós. Barcelona: Ed. 62, 1966. (Antologia catalana, 22). Pròleg de Rafael Tasis.
- La Catalogne, histoire à vol d'oiseau, dins L'art de la Catalogne de la seconde moitié du neuvième siècle à la fin du quizième siècle, París, Ed. Cahiers d'art, 1937.
- Catalunya, dins Diccionari Enciclopèdic de la Llengua Catalana, Barcelona, Salvat ed. 1930.
- Catalunya, dins "RdC" núm 99-1000-101, gener-febrer-març 1943, ps. 11-16.
- Catalunya dins l'Espanya moderna, un llibre de Pierre Vilar. El medi històric, "SdR", març 1965, ps. 17-20.
- Catalunya en la Guerra de Successió, dins "La Publicitat" 4-X-1922, p. 1.
- Catalunya en la Guerra de Successió, dins "Ressorgiment" núm 326, Buenos Aires, set. 1943, ps. 5304-5305.
- Catalunya ha tingut poesia èpico-popular?: La crònica de Jaume I, dins "RdC", núm 15, set. 1925, ps. 240-250.
- Catalunya ha tingut poesia èpico-popular?: La crònica de Bernat Desclot, dins "RdC", núm 16, oct. 1925, ps. 346-358.
- Catalunya i la guerra actual (projecte del 1938, no se sap si el realitzà)
- Catalunya i la guerra d'Espanya, dins "Bulletin of Spanish Studies", núm 51, vol. XIII, ps. 202-205. Amb el pseudònim "E.V."
- Catalunya i la mar, dins "La Publicitat", 22-I-1929, p. 1.
- Causes d'irreligiositat, dins "La Publicitat", 28-VI-1929, p. 1.
- El cavaller Despalau (novel·la inèdita, LPFSC 3.2)

- El centenari de Sanpere i Miquel, dins "RdC" núm 98, París, abril 1940, ps. 363-371.
- El centenari de Víctor Balaguer, dins "RdC" núm 7, gener 1925, ps. 59-61.
- Centenari de la naixença de Jaume Massó i Torrents, dins El llibre de l'any 1963, Barcelona, Ed. Alcides, 1964.
- Un centenari: La restauració de la Universitat de Barcelona, dins "RdC" núm 82, gener 1938, ps. 83-88.
- Els centenaris de Camoes i de Vasco da Gama, dins "RdC", núm 9, març 1925, ps. 243- 251.
- Le cinquième anniversaire de la dictature en Espagne, dins "Journal de Genève", 23-IX- 1928.
- Clarianes en l'esdevenidor, dins "Catalunya" núm 115, juny 1940, ps. 3 i 27.
- Codice diplomatico dei re aragonesi di Sicilia (1282-1355). (Recensió de llibre de Giuseppe la Mantia), dins Anuari de l'IEC, 1915-20, ps. 864-865.
- Colomb glòria italiana, "RdC", núm 17, nov. 1925, ps. 535-537.
- Com un llac el meu esperit (poema), dins "La Revista", núm 103-106, vol VI, 1920, p. 10.
- El compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal), Barcelona, Ed. Dalmau, 1965. 3ª ed. 1994. Prefaci d'Enric Pujol.
- El concepte d'Espanya en la Crònica de Muntaner, dins "RdC" núm 83, febrer 1938, ps. 171-180.
- Conferència sobre els Borja (1931). Editada a "Afers", núm 17, 1994, ps. 168-179.
- El V Congrés d'Història de la Corona d'Aragó (Saragossa, 4-11 d'octubre 1952, dins Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. 1953 (1954), ps. 82-83.
- Els Congressos minoritaris, dins "RdC", núm 42, des. 1927, ps. 577-586.
- Els Congressos minoritaris (acabament), dins "RdC", núm 43, gener 1928, ps. 49-58.
- El Congrés Internacional de Ciències Històriques, dins "La Publicitat", 4-VIII-1926, p. 1.
- Contrast, dins "Catalunya" núm 110, gener 1940, p. 11.
- Les Corts Catalanes 1713-1932, Ajuntament de Barcelona, 1932.
- Crònica de Aragón (recensió del llibre de Conde de Castellano), dins Anuari de l'IEC, 1915-20, ps. 858-859.
- La Crònica de Jaume I i el manuscrit de Poblet, dins "Miscellanea Populetana", Abadía de Poblet, 1966.

-La crònica de Marsili ¿ ha influït en la darrera redacció de la Crònica de Jaume I?, dins "Estudis Romànics" X, 1962, p. 137 i ss.

-Cronistes, joglars i poetes. Recull d'articles a cura de Joaquim Molas, PAM, Barcelona, 1996.

-Dates històriques assenyalades (plec de fulls datats el des. 1938, a FFSIEC 3.2.16.)

-De l'anecdotari de la Història de Catalunya, dins El llibre de tothom, Barcelona, Ed. Alcides, 1962.

-De la Història de Catalunya a la Història d'Espanya (Conferència inèdita, dipositada en el fons de la Universitat de Barcelona)

-De la infantesa i la joventut de Pere el Gran (comunicació a la Soc. Cat. d'Est. Hist. 29- X-1948)

-Decandiment, dins "La Revista", núm 44, vol III, 1917, p. 268.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies" núm 8, set. 1925, vol II, ps. 178-180.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol IV, 1927, ps. 32-34.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol V, 1928, ps. 137- 138 i 161-162.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol VI, 1929, p. 113.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol VIII, 1931, ps. 157-159.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol IX, 1932, ps. 171-173.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol XI, 1934, ps. 160-162 i 223-225.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol XII, 1935, ps. 40-43.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol XIII, 1936, ps. 95 i 206-208.

-Des de Barcelona, dins "Bulletin of Hispanic Studies", vol XXIV, 1947, ps. 189-191.

-Des de Barcelona, dins BHS, vol XXV, 1948, p. 279.

-Des de Barcelona, dins BHS, vol XXVI, 1949, ps. 48-49, p. 113-114 i ps. 244-247.

-Des de Barcelona, dins BHS, vol XXVII, 1951, ps. 124-126.

-Des de Barcelona, dins BHS, vol XXVII, 1950, ps. 42-44.

-Des de Barcelona, dins "BHS", vol XXVIII, 1951, ps. 203-205.

-Desperfectes a l'Arxiu Municipal de València, dins "RdC" núm 5, nov. 1924.

- Le dialecte roman des Serments de Strasbourg, de Ferdinand Lot (recensió), dins "RdC" núm 95, París, gener 1940, ps. 120-121.
- Diccionari biogràfic (dir.) Projecte no realitzat. Materials a LPFSC 13.1.11. i a FFSIEC 3.1.2.)
- El diccionari Fabra., dins "Catalunya", núm 109, Buenos Aires, des. 1939, ps. 14-15.
- Diccionari de la Literatura Catalana, dirigit J. Molas i J. Massot i Muntaner, Barcelona, Ed. 62, 1979 (Ell s'encarregà de les veus dedicades a Jaume I i a Pere Marsili)
- La dictature espagnole et l'université, dins "Journal de Genève", 27-IV-1929.
- La dictature du general Bérenguer, dins "Journal de Genève", 8-VIII-1930.
- Dietari 1915 (inèdit LPFSC 5.3.1.)
- Dietari 1932 (inèdit, LPFSC 5.3.4.)
- Dietari 1939-1940 (LPFSC 5.1.)
- Dietari 1940-1941 (LPFSC 5.2.)
- Dietari oct. 1943-agost 1946 (LPFSC 5.3.5.)
- Dietari nov. 1946-maig 1947 (LPFSC 5.3.6.)
- Dietari maig 1947-gener 1948 (LPFSC 5.3.7.)
- Dietari febrer 1948-juny 1948 (LPFSC 5.3.8.)
- Dietari juny 1948-oct. 1948 (LPFSC 5.3.9.)
- Dietari 1955 (estada a Mallorca, LPFSC 5.3.10.)
- Dietari agost- set 1956 (viatge al País Valencià, LPFSC 5.3.11.)
- Dietari set-oct. 1956 (estada al País Valencià, LPFSC 5.3. 12.)
- Dietari gener 1957 (estada al País Valencià, LPFSC 5.3.13.)
- Dietari des. 1957 (tercer viatge a Sardenya, LPFSC 5.3.14.)
- Dietari de l'Antic Consell Barceloní (col.laboració)
- Dietaris de l'exili i del retorn. A cura d'Enric Pujol, Ed. 3i4, València, vol I (1995), vol II (en premsa). Apleguen els dietaris corresponents al període 1939-1957.
- Dietari de l'èxode (LPFSC 5.7).
- El dinamisme de Vicenç Vives, dins "SdR", nov. 1960, ps. 4-5.

-Discurs adreçat als soldats de l'Exèrcit de l'Est (manuscrit complet 5-I-1939. FFSIEC 7.2.8.)

-Discurs del President del Consistori, Doctor Ferran Soldevila, dins Jocs Florals de la Llengua Catalana, L'Alguer, 1961 (Mèxic, 1963).

-Discurs d'investidura com a doctor "honoris causa" per la Universitat de Montpeller (FPFSIEC 3.2.4.)

-Doctrina catalanista o Breviari patriòtic (esquema de l'obra, 1938, LPFSC 4.8.)

-El document de fundació del Consell Suprem d'Aragó (comunicació al V Congrés d'Hist. de la Corona d'Aragó, Saragossa, 1952 --1955)

-Documents per la història de la cultura mig-eval, d'Antoni Rubió i Lluch, Barcelona, 1921. Participà en la confecció del segon volum.

-Documents relatius a Bernat Metge, dins "Estudis Universitaris Catalans", vol. VI, Barcelona, 1912.

-Don Joan, Sabadell, 1960 (edició de bibliòfil, amb puntes seques de Grau Sala, estampat en els tallers de Joan Sallent)

-Les dones en la nostra història, Barcelona, Rafael Dalmau ed., 1961.

-Dos episodis de la vida de l'infant Pere (comunicació a la Soc. Cat. d'Est. Hist. 18-XII-1946)

-Dostoievski, pare, dins "RdC", núm 27, set. 1926, p. 330.

-Elogi de Catalunya (projecte del 1938, possiblement no culminat)

-Enciclopaedia Medii Aevi, (Col.laborà en aquesta obra col.lectiva preparada per una editorial de Stuttgart, durant la primera meitat dels seixanta. Vegeu LPFSC 15.2.)

-Enquesta. Mort de Jaume Vicenç Vives, dins "Presència", 27-V-1970, p. 15

-L'ensenyament de la història, dins "La Publicitat", 1-IV-1931, p. 1.

-Entorn dels almogàvers (comunicació a la Soc. Cat. d'Est. Hist. 22-XI-1952)

-Entrevista a F. Soldevila, dins "El Noticiero Universal" (LPFSC 14.3.23.)

-Esbós de la Història de Catalunya, dins "Anuari dels Catalans", núm 2, Barcelona, 1925.

-L'escull (peça inèdita incompleta LPFSC 3.1.9.)

-La España del Cid de Ramón Menéndez Pidal, dins "Estudis Universitaris Catalans", vol XV, 1930, ps. 169-172.

-L'esperit bel.licós, dins "RdC", núm 1 (jul. 1924, ps. 1-10) i núm 3 (set. 1924, ps. 218-227)

-L'esperit bel.licós, dins "La Publicitat" 18-IV-1937, p. 1.

- L'esperit d'Oc et la Catalogne, dins "Les Cahiers du Sud" 28-II-1943.
- Estirabot, dins "La Revista", núm 96, vol V, ps. 276-277.
- Un estudi sobre els privilegis de Messina i Tràpani, dins "Butlletí de la SCEH", vol II, 1953, p. 82.
- Els estudiants i la guerra, dins "La Publicitat" 24-VIII-1937, p. 1.
- Els Estudis Universitaris Catalans, dins "RdC", núm 5, nov. 1924, p. 497.
- Eudald Duran i Reynals, dins "La Revista", núm 57, 1918, p. 43.
- Euscadi, dins "La Publicitat" 6-VI-1937, p. 1.
- Evocació (poema), dins "La Revista", núm 23, vol II, 1916, p. 10.
- Evocació, dins Miscel·lània Carles Cardó, Barcelona, Ed. Ariel, 1963.
- Exigències retrospectives, dins "La Publicitat" 19-V-1925.
- Exili, Barcelona, Publicacions de "La Revista", 1918.
- Explicació deguda, "La Publicitat" 21-XI-1928.
- Exposición documental conmemorativa del V Centenario de la muerte de Alfonso el Magnánimo (obra col·lectiva), dins "Estudios sobre Alfonso el Magnánimo con motivo del V centenario de su muerte". Curs de conferències a la Universitat de Barcelona. Maig 1959, Barcelona, 1960.
- Els factors tradicionals i els orígens de la renaixença literària catalana, "RdC" núm 17, nov. 1925, ps. 449-458.
- Els factors nous en l'origen de la Renaixença catalana, dins "RdC", núm 18, des. 1925, ps. 569-579.
- Faules, edició de bibliòfil, 1946, amb 17 aiguaforts de Pierrette Gargallo (ed. popular, Barcelona, Imp. Clarasó, 1948).
- Fe en Catalunya, dins "RdC" núm 84, març 1938, ps. 307-312.
- Ferran de Sagarra i de Siscar, dins "Catalunya" núm 117, agost 1940, ps. 20-21.
- Figures de Catalunya (introducció al llibre del seu germà Carles), Barcelona, Ed. Aedos, 1955.
- La font del miracle (poema dramàtic), Barcelona, Ed. Millà, 1994.
- Formació d'una consciència pròpia, dins Geografia de Catalunya, dir. Lluís Solé Sabarís, Barcelona, Ed. Aedos, vol I, 1968, ps. 629-635.
- La formation du sentiment national en Catalogne au moyen âge (ponència presentada al Congrés Internacional de Ciències Històriques de Zurich, agost 1938)

- La fotocòpia de documents històrics, dins "La Publicitat", 27-IX-1927, p. 1.
- Fou Aurembiaix d'Urgell amistançada de Jaume I?, dins "RdC", núm 28, oct. 1926, ps. 399-410.
- La frontera catalano-aragonesa durant la primera meitat del segle XIII (comunicació a la Soc. Cat. d'Est. Hist. 15-III-1950.
- Fulls dietari 1918 (FFSIEC 3.2.12.)
- Fulls dietari 1962 (full de dietari, LPFSC 5.4.)
- La Generalidad de Cataluña, dins "Mundo Gráfico", Madrid, des. 1932. Traducció catalana a Textos...
- Les gestes de Pere el Gran, dins "Anuari dels Catalans", núm 3, Barcelona, 1926.
- Gli Almogavari, dins "Nuova Rivista Storica", Anno LI, Fs, I-II, 1967.
- Els grans comtes de Barcelona, de S. Sobrequés, dins "SdR", agost-set. 1962, p. 40.
- Els grans reis del s. XIII: Jaume I. Pere el Gran, Barcelona, Ed. Teide, 1955.
- Gregorio Marañon, dins "SdR", maig 1960, ps. 13-14.
- Guerau de Llost i el Montseny, dins "RdC", núm 105, des. 1956, ps. 13-29.
- Guifre, Barcelona, Publicacions de "La Revista", 1927. 2ª ed. 1949.
- Guillem de Cabestany (obra inèdita incompleta LPFSC 16.1.1.)
- He tornat a Catalunya, dins "Catalunya" núm 118, Buenos Aires, set. 1940, ps. 21 i 31.
- Història de Catalunya, Barcelona, Ed. Apha, 3 vol, 1934-35. 2ª ed. 1962-63.
- Història de Catalunya (amb Pere Bosch-Gimpera), Mèxic, Fundació Ramon Llull, 1946.
- Història de Catalunya (amb F. Valls i Taberner, edició ampliada per F. Soldevila), Barcelona, Ed. Selecta, 1968.
- Història de Catalunya. Curs Mitjà, Barcelona, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1923.
- Història de Catalunya. Curs Superior (en col.laboració amb F. Valls-Taberner), Barcelona, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1922-23, 2 vol.
- Història de Catalunya il.lustrada, Barcelona, Ed. Proa, 1967.
- Història de Catalunya. Primeres lectures, Barcelona, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1933.
- Historia de España, Barcelona, Ed. Ariel, 8 vol., 1952-1959. 2ª ed., en 3 vol., Ed. Crítica, 1995.

- Història d'Espanya. Original català. Fons Fèlix Millet.
- Historia de Francia (traducció espanyola de l'obra de Jacques Bainville, Histoire de France, còpia mecanografiada inèdita a FFSIEC 3.2.6.)
- Història de Vinaroç, per Joan Bta. Borràs Jarque, dins "RdC", núm 59, oct. 1929.
- Una història del País Valencià, dins "SdR", oct. 1965, ps. 21-23
- Història de la proclamació de la República a Catalunya, dins "RdC", núm 69, 1931. (Edició moderna, a cura de Pere Gabriel, Barcelona, Ed. Curial, 1977).
- Una història de la Universitat de Barcelona (comunicació a la Soc. Cat. d'Est. Hist. 10-V- 1946)
- Història dels catalans (dir.), Barcelona, Ed. Ariel. Col·lecció de 5 vols dels qual n'aparegueren 4, 1961-1974. (F. Soldevila redactà el volum quart, dedicat al s. XIX-XX)
- Història i aigua de roses?, dins "La Publicitat", 3-IX-1927, p. 1.
- Història política de Catalunya (manual enllestí el 1938, inèdit i no localitzat)
- La història universal, Col. "Minerva", Barcelona, Duran i Alsina Ed., 1920
- Els historiadors catalans, dins "La Publicitat", 21-VII-1925, p. 1.
- Homenatge a Rafael Tasis en complir seixanta anys, dins "Xaloc" núm 13, maig-juny 1966, ps. 98-100.
- Hores Angleses, Barcelona, Institució de les Lletres Catalanes, 1938. 2ª ed. Impr. Clarasó, Barcelona, 1947
- L'hostal de l'amor, Barcelona, Ed. Aymà, 1951.
- Un idioma de cultura, "La Publicitat" 5-VII-1930, p. 1.
- L'idioma i el moviment catalanista(fragments en espanyol, 1937-38, a LPFSC 4.10.)
- La imparcialitat en la Història: sine ira et Studio. Conferència. S/d. Reproduïda a MONTURIOL, Rosa: Ferran..., ps. 142-145.
- In memoriam a J. Vicenç Vives, Trajectòria mediterrània del Príncep de Viana, Barcelona, R. Dalmau ed., 1961
- Indicis favorables a la data de la Gramàtica de Mates, dins "Germinàbit" núm 61, 1959.
- La inquisició a Albí, dins "Butlletí de la SCEH", vol I, 1952, p. 92.
- Insolidaritat, dins "La Publicitat" 13-XI-1937, p. 1.
- Introducció, dins Emili Vigo: La política catalana del gran Comitè de Salut Pública, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1956.

- Introducció, dins N. Iorga, Ramon Muntaner i l'imperi bizantí, Barcelona, R. Dalmau ed., 1961.
- Introducció, dins Rafael Tasis, La vida del rei en Pere III, Ed. Aedos, Barcelona, 1954 (2a ed. 1961).
- La invocació a la Història, dins "La Publicitat" 23-V-1937, p. 1.
- La irradiació mistralenca, dins "Catalunya" núm 134, gener 1942, ps. 3-4.
- Jaime Vicens Vives, evocado por Ferran Soldevila, dins "Destino", núm 1196, 9-VII-1960.
- Jaume I, Barcelona, Ed. Barcino, 1926.
- Jaume I, dins GEC, vol VIII, 1975.
- Els joglars en la Crònica de Muntaner, dins "RdC", París, núm 96, febrer 1940, ps. 207- 211.
- Jordi Rubió i la Biblioteca de Catalunya, dins "Serra d'Or", abril 1967, ps. 33-36.
- Josep Carner, historiador, dins L'obra de Josep Carner. Volum d'homenatge, Barcelona, Ed. Selecta, 1959, ps. 163-168.
- Josep de Villaroya i la Crònica de Jaume I, dins "Anuari de l'IEC", 1965.
- Juan II de Aragón (1398-1479). Monarquia y revolución en la España del siglo XV, de Jaume Vicens Vives (recensió) dins "Bulletin of Hispanic Studies, vol XXXI, 1954, ps. 238-240.
- L. Nicolau d'Olwer: Paisatges de la nostra història, dins "Mirador" 12-XII-1929, p. 4.
- La llibertat religiosa, dins "La Publicitat", 3-VIII-1929, p.1.
- El llibre de Georges Dwelshauvers, dins "RdC", núm 21, març 1926, ps. 261-268.
- Llibre de les Solemnitats de Barcelona (col.laboració, revisió dels índexs)
- Un llibre inèdit de Rovira i Virgili: Els corrents ideològics de la Renaixença catalana, dins "SdR", des. 1966, p. 71.
- Un llibre sobre Carles V, dins "RdC", núm 31, gener 1927, ps. 34-43.
- Els llibres que no ha oblidat F. Soldevila, (entrevista) dins "Tele Estel" núm 92, 19-IV-1968
- La lliçó d'història, per Josep Llord, dins "Revista de Catalunya", núm 39, set. 1927, ps. 299-302.
- Lluís Segalà i Estalella, dins "RdC" núm 87, juny 1938, ps. 261-263.
- Lluny (poema), dins "La Revista", núm 30, vol III, 1917, p. 10.

- Louis XIV et les Provinces conquises, del Marquès de Roux (Recensió), dins "RdC" núm 97, març 1940, ps. 340-343.
- La lutte per l'hégémonie dans la Méd. occ.(apunts incomplets a LPFSC 4.1.5.)
- Macià-Blanco Alberich-Sandiumenge, dins "RdC", núm 63, nov. 1930, p. 193-196.
- Mallorca bombardejada (article censurat, 1937-38?, còpia mecanografiada a FFSIEC 3.2.7.)
- Manifestaciones del mito de Don Juan Tenorio en la literatura española (treball de curs 1910-1911)
- Manuel Carrasco i Formiguera, dins "RdC" núm 86, maig 1938, ps. 88-92.
- Maragall, poeta de fondo y forma, dins "Ínsula" núm 181, Madrid, des. 1961, p. 19.
- Marañón historiador, dins Cataluña al doctor Marañón. In memoriam, Dip. Provincial de Barcelona, 1964.
- Marina catalana, dins "La Publicitat" 25-IV-1937, p. 1.
- Matilde d'Anglaterra, Barcelona, Ed. Catalana, 1923.
- Maurice Prou, dins "RdC", núm 64, des. 1930, p. 343.
- El medi històric. Catalunya dins l'Espanya moderna. Un llibre de Pierre Vilar, (recensió), dins "SdR", març 1965, ps. 17-20.
- Menorca, dins "La Publicitat" 24-X-1937, p. 1.
- Menorca (1938) Manuscrit de 4 ps. en anglès i en espanyol, FFSIEC.
- Menorca prehistòrica, per Joan Hernández Mora, dins "RdC", núm 3, set. 1924.
- Menorquinisme, dins "RdC" núm 65, gener 1931, p. 96.
- Més notícies sobre joglars del temps de Pere el Gran de Catalunya-Aragó, dins Gesammelte aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens, Munster, 1958.
- El milicià romàntic (peça de teatre inèdita i incompleta, FFSIEC 7.2.3.)
- El miratge del renunciament, dins "Catalunya" núm 106, set. 1939, ps. 22-23.
- Moments crucials de la Història de Catalunya, (obra col.lectiva) Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1962.
- Els moviments socials a Barcelona durant el s. XIX, de M. Reventós, dins "RdC", núm 26, agost 1926, ps. 200-201.
- Le mystère de Christophe Colom, dins "Revue de la Catalogne", núm 2 (abril 1929) i núm 3 (maig-juny 1929).
- Necrològica d'Antoni Rovira i Virgili (comunicació a la Soc. Cat. d'Est. Hist. 10-XII-1949)

- No tinguis por d'ésser mare, dins "La Publicitat", 7-VIII-1937.
- Noms propis. Recull d'articles a cura d'Enric Pujol, Barcelonesa d'edicions, Barcelona, 1994
- La nostra història vista pels historiadors britànics. I.- Hallam, Bell, Thorndike, dins "RdC", núm 34, abril 1927, ps. 349-358.
- La nostra història...II.- The Cambridge Medieval History, dins "RdC", núm 35, maig 1927, ps. 441-449.
- La nostra història...III.-C.W. previté Orton, R. B. Mowat, C.W.C. Oman, dins "RdC", núm 36, juny 1927, ps. 566-573.
- La nostra...IV.-The Cambridge Modern History (Martin Hume), dins "RdC", núm 37, jul. 1927, ps. 1-9.
- La nostra...V.-The Cambridge Modern History, núm 38, agost 1927, ps. 132-140.
- Nota sobre Pere el Gran i els jueus, dins Reprinted from Hispanic Studies in Honour of I. González Llubera, Oxford, 1959.
- Una nota su Giovanni I d'Aragona e la Sardegna (comunicació al V Congrés d'Estudis Sards de Càller, 1953)
- Notes sobre temes anglo-catalans, dins "Bulletin of Hispanic Studies", vol XXXIII, 1956, ps. 87-92.
- Unes notes d'història de Gandesa, dins "SdR", abril 1964, p. 65.
- Nous aspectes de la Història de Catalunya (Conferència a l'Escola d'Estiu de 1933. LPFSC 4.6.)
- Les noves proves de la catalanitat de Colom (I), dins "RdC", núm 48, juny 1928, ps. 576- 586.
- Les noves proves de la catalanitat de Colom (II), dins "RdC", núm 49, juliol 1928, ps. 12- 33
- Les noves proves de la catalanitat de Colom (Acabament), dins "RdC", núm 50, set- oct. 1928, ps. 112-122.
- Obituari. Carles Rahola, dins "RdC" núm 94, París, des. 1939, ps. 81-87.
- Obras Selectas de F. Valls-Taberner, CSIC, Madrid-Barcelona, 1955. (Introducció)
- L'onze de setembre, dins "Què fem?" 1-IX-1946 (publicació clandestina, article no signat, LPFSC 4.7.3.)
- Els pagesos catalans i la guerra (fragments, en espanyol, 1937-38, a LPFSC 4.10.)
- Un país del qual es parla, dins "RdC" núm 73, set. 1931, p. 288.

- Papsurkunden in Spanien, del doctor P. Kehr, dins "RdC", núm 27, set. 1926, ps. 306-311.
- Un paral·lelisme entre Catalunya i Castella. Les fonts de la Història espanyola, dins "La Publicitat" 16-I-1920.
- Paraules de Maragall, dins "La Publicitat" 16-V-1937, p. 1.
- Parlament de Ferran Soldevila, dins "Tramontane" núm 473-74, XLVIII, 1964, ps. 7-8.
- La pau del món i la nostra pau, dins "RdC" núm 92, nov. 1938, ps. 371-376.
- Pedro el Grande y Eduardo I (apunts incomplets a LPFSC 4.1.5.)
- Península pentagonal, dins "Mirador", núm 77, 17-VII-1930, p. 4.
- Pere el Gran, dins GEC, vol XI, Barcelona, 1978.
- Pere II el Gran, Barcelona, Ed. Barcino, 1953.
- Pere el Gran: El desafiament amb Carles d'Anjou, dins "Estudis Universitaris Catalans", vol. IX, Barcelona 1915-16.
- Pere el Gran. Primera Part: L'infant, vol I, Barcelona, Memòries de la Sec. Històrico-Arqueològica de l'IEC, XI, 1950
- Pere el Gran. Primera Part: L'infant, vol II, Barcelona, MSHA XIII, 1952
- Pere el Gran. Primera Part: L'infant, vol III, Barcelona, MSHA XVI, 1956.
- Pere el Gran. Segona Part: El regnat fins a l'any 1282, vol I, Barcelona, MSHA XXII, 1962.
- Pere el Gran. Primera Part: L'infant, vol I, IEC, 1995.
- Pere el Gran. Segona Part: El regnat fins a l'any 1282, vol II, IEC, 1995.
- Pere Ramon (peça teatral inèdita incompleta FFSIEC 7.2.3.)
- Les peripècies d'unes proves, dins "La Publicitat" 10-VI-1931.
- La població catalana de 1553 a 1717, de J. Nadal i E. Giralt, (recensió) dins "RdC", set. 1961, p. 33.
- Poema de l'amor perdut, Barcelona, Tip. L'Avenç, 1916.
- Un poema joglaresc sobre l'assalt a la Ciutat de Mallorca, dins "Estudis Romànics" IX, Barcelona, 1961.
- Un poema joglaresc sobre la batalla de Muret, dins Homenatge a Carles Riba, Barcelona, 1954.
- Un poema joglaresc sobre l'engendrament de Jaume I, dins Estudios dedicados a Menendez Pidal, VII, 1957, ps. 71-80.

-Un poema narratiu català sobre la batalla de les Navas, dins Estudios dedicados a Duran y Sanpere en su LXXX Aniversario, III, "Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad" XIV, 1970, ps. 25-30.

-Poesies de Ferran Soldevila, Tria d'homenatge en els setanta anys de l'autor, Barcelona, 1965.

-Poesies Disperses (recull inèdit, 1939, dipositat a FFSIEC 7.2.4.)

-Política catalana, dins "RdC", núm 61, set. 1930, p. 48-52

-Política internacional de Catalunya en la guerra dels Trenta Anys i la de Successió (projecte del 1938, no se sap si el realitzà)

-La politique de l'infant Pierre et l'unitée méditerranéene (ponència al Congrès d'Estudis Mediterranis, Palerm, 1951)

-El pontificat i Pere el Gran, dins "La Publicitat", 29-I-1929, p. 1.

-Prefaci a la Història d'Espanya (1944). "Afers" núm 32, 1999, ps. 197-203.

-Presentació, dins "RdC" núm 106, Mèxic, set. 1967, ps. 5-7.

-Presentació del prof. Constantin Marinescu. Sessió de la Soc. Cat. d'Est. Hist. 19-IV-1950

-La presó de Pau Ignasi de Dalmases i Ros, enviat de Catalunya a Felip V, dins Homenatge a Antoni Rubió i LLuch. Miscel·lània d'Estudis literaris, històrics i lingüístics, vol III, Barcelona, 1936.

-La pretesa donació dels regnes per part de Pere el Gran al seu fill Alfons, dins Homenaje a Johannes Vincke, Madrid, 1962.

-Els primers temps de Jaume I, Barcelona, IEC, 1968.

-Els problemes de la investigació històrica catalana, dins "La Publicitat", 8-I-1925, p. 1.

-El professor Barjau, dins "RdC" núm 83, febrer 1938, ps. 225-227.

-Les prosificacions en els primers capítols de la crònica de Desclot, Barcelona, "Butlletí de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona", 1958.

-Provença bella, dins "Catalunya" núm 128, jul. 1941, ps. 4-5.

-La publicació de les Cròniques medievals, dins "RdC", núm 4, oct. 1924, p. 410.

-Publicacions de la Societat Castellonenca de Cultura, dins "RdC", núm 36, juny 1927.

-La pugna entre Jaume I el Conqueridor i el seu fill Pere II el Gran. Comunicació a la Soc. Cat. d'Est. Històrics 16-IV-1955. Extracte al "Butlletí de la SCEH" III-IV 1954-1955, Barcelona, 1963.

-Punt final, dins "La Publicitat", 10-VIII-1929, p. 1.

-Les quatre grans Cròniques, Barcelona, Ed. Selecta, 1971.

- Què cal saber de Catalunya?, Barcelona, Club Editor, 1968.
- La qüestió de la nacionalitat de Colom, dins Anuari de l'IEC, 1927-1931, ps. 409-411.
- La qüestió de les prosificacions en les cròniques catalanes. (Balanc de l'enquesta de la "RdC"), dins "RdC", núm 24, juny 1926, ps. 605-618.
- La qüestió de les prosificacions en les cròniques catalanes. (Resposta a M. de Montoliu), dins "RdC", núm 25, juliol 1926, ps. 39-50.
- La qüestió universitària, "La Publicitat" 7-XI-1931, p. 1.
- Ramon Berenquer, el Sant, Barcelona, Ed. Barcino, 1955.
- Ramon Llull. A Biography (Recensió del llibre d'E. Allison Peers), dins "Bulletin of Spanish Studies", vol VI, 1919, ps. 122-124.
- Ramon Muntaner i els clergues, dins "RdC" núm 86, maig 1938, ps. 33-38.
- La realitat rural de la revolució rusa, dins "RdC", núm 26, agost 1926, p. 218.
- Recerques i Comentaris, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1929.
- Record a Josep Calmette, dins "Butlletí de la SCEH", vol II, 1953, p. 83.
- Record d'Ernest Martinez-Ferrando: l'arxiver, l'historiador, dins "SdR", des. 1965, ps. 77- 80.
- Record de Rafael Tasis: L'historiador, dins "SdR", gener 1967, p. 50.
- El rei benivolgut, dins "Mirador", núm 17, 23-V-1929, p. 3.
- La reina Maria, muller del Magnànim (tesi doctoral, 1916)
- Relacions angleses i catalanes en temps moderns (apunts a LPFSC 4.1.5.)
- Les relacions medievals catalano-angleses (fragments mecanografiats a LPFSC 4.1.5.)
- Represa, dins "RdC", núm 61, set. 1930, ps. 1-4.
- Ressonàncies, dins "RdC", núm 66, febrer 1931, p. 189-192.
- Restauració de valors, dins "La Revista" núm 81, 1919, ps. 142-143.
- Resum d'Història de Catalunya, Barcelona, Ed. Barcino, 1956.
- Resum d'Història dels Països Catalans, Barcelona, Ed. Barcino, 1975.
- Reunió del Comité Espanyol de Ciències Històriques, dins "Anuari de l'IEC", 1952, ps. 63-65.
- La Reunió Internacional d'Estudis Mediterranis, dins "Anuari de l'IEC", 1952, ps. 65-66.

- Ripperdà (biografia històrica inèdita, LPFSC 20.1.)
- The Rise of the Spanish Empire (Recensió de llibre de Roger B. Merriman) dins Anuari de l'IEC, 1915-1920 (ps. 855-858) i 1921-1926 (339-340).
- El romanticisme i els començaments de la Renaixença catalana, dins "RdC", núm 19, gener 1926, ps. 10-21.
- Els rossellonesos en la Història de Catalunya (conferència a la Sala Aragó de l'Ajuntament de Perpinyà 17-II-1963)
- Rubió i Balaguer, J: Vida española en la época gòtica. Ensayo de interpretación de textos y documentos literarios, "Estudis Romànics 1947-1948", IEC, 1949, vol I, ps. 308- 9.
- Rubió i LLuch, dins "La Publicitat" 13-VI-1937, p. 1.
- La ruta invisible, Barcelona, Ed. L'Estel, 1949.
- Le Saint-Siège contre le catalanisme, "Journal de Genève", 19-I-1929 (A.K.)
- Sardegna nella Cronaca di Pietro il Ceremonioso (comunicació al VI Congrès d'Estudis Sards de Càller, 1955)
- Sardenya en les Cròniques de Bernat Desclot i Ramon Muntaner, dins "Archivio Storico Sardo", vol XXVIII, 1962.
- Un segle de vida catalana (dir.), Barcelona, Ed. Alcides, 2 vol, 1961.
- Unes sessions de la Cambra dels Lords en 1714, dins "RdC", núm 58, ps. 210-215.
- Shakespeare i la ràdio, dins "RdC", núm 46, abril 1928, p. 442.
- Els silencis del coronel Bramble (traducció de l'obra d'André Maurois), Barcelona, Biblioteca Univers, 1932.
- Síntesis de Historia de Cataluña, Barcelona, Ed. Destino, 1973.
- Síntesi d'Història de Catalunya, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- Sobiranes de Catalunya (obra col.lectiva que conté el seu estudi sobre la reina Maria), Barcelona, Fundació C. Rabell i Cibilis, 1928.
- Sobre la confiança, dins "Mirador" núm 23, 4-VII-1929, p. 3.
- Sobre l'anomenat problema comarcal, dins "RdC" núm 68, abril 1931, ps. 289-295.
- Sobre la pàtria de Santa Isabel de Portugal, dins Analecta Montserratensia. Miscel.lània en homenatge al P. Anselm Albareda, Montserrat, vol I, 1962.
- Sobre la religiositat, "La Publicitat", 13-VI-1929, p. 1.
- Sobre la religiositat, encara, "La Publicitat", 21-VI-1929, p. 1.
- Sota els sarraïns, dins "El Poble Català. Setmanari dels Catalans de França", 9-II-1940.

- Sufragi universal i dictadura, dins "RdC", núm 29, nov. 1926, p. 557.
- La tesi del senyor Ulloa, dins "RdC", núm 37, jul. 1927, ps. 82-86.
- Tesis doctorals, dins "La Publicitat" 13-III-1929, p. 1.
- Textos d'història i política, 1924-1967. Recull d'articles a cura d'Enric Pujol, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994.
- El tòpic de la fredor, dins "RdC" núm 47, maig 1928, ps. 449-456.
- La tràgica història dels Reis de Mallorca, de J. E. Martinez Ferrando, (recensió) dins "SdR", agost 1960, p. 19.
- La transcendència del moment polític, dins "RdC", núm 67, març 1931, ps. 193-199.
- Treballar, treballar i treballar, dins "Catalunya" núm 104, juliol, 1939, p. 10.
- Les tres concòrdies, dins "RdC", núm 64, des. 1930, ps. 289-296.
- Tres monografies sobre Sobiranes de Catalunya, dins "RdC", gen-febrer 1929, ps. 93- 97.
- L'ús del correu, dins "Mirador", núm 30, 22-VIII-1929, p. 3.
- L'ús del perfet perifràstic en la Cronica de Muntaner, dins "Estudis Romànics", XII, 1963- 1968, p. 267 i ss.
- La valor de la història, dins "La Publicitat", 2-VII-1925, p. 1.
- Les valoracions històriques, dins "La Publicitat", 27-IV-1929, p. 1.
- Veü la palla a l'ull del veí..., "La Publicitat" 19-IX-1930, p. 1.
- Viajes de Benjamín de Tudela (1160-1173) (Recensió del llibre d'Ignasi Gonzalez Llubera), dins Anuari de l'IEC, 1915-20, ps. 866-67.
- Vida. Poemes alqueresos, d'Antoni Bal.lero de Candia. Barcelona, ed. Barcino, 1957. (Pròleg de F.S.).
- Vida de Jaume el Conqueridor, Barcelona, Ed. Aedos, 1958.
- Vida de Pere el Gran i d'Alfons el Liberal, Barcelona, Ed. Aedos, 1963.
- Vint-i-cinquè aniversari de la mort d'Antoni Rubió i Lluch, dins Llibre de l'any 1963, Barcelona, 1964, ps. 60-61
- Volem les nostre estàtues (obra clandestina, sense signar) Ginebra (Barcelona), Ed. dels PCCP, 1963.
- El volum segon de la "Història de Catalunya" d'Antoni Rovira i Virgili, dins "RdC", núm 6, des. 1924, ps. 602-604.
- El volum IV de la "Història de Catalunya" de Rovira i Virgili, dins "RdC", núm 39, set. 1927, ps. 225-234.

-Voluntat de concòrdia, dins "RdC" núm 97, París, març 1940, ps. 245-248.

-Le voyage de Marie de Brienne. Impératrice de Constantinoble, en Espagne (comunicació al VIII Congrès d'Estudis Bizantins, Palerm, 1951)

-Vuitè centenari de la mort de Ramon Berenquer IV, dins El llibre de l'any 1962, Barcelona, Ed. Alcides, 1963.

-Walter Scott y el renacimiento literario catalán, dins "Bulletin of Spanish Studies", vol III, 1925-1926, ps. 88-90.

-Zurita com a historiador (comunicació al VII Congrès d'Hist. de la Corona d'Aragó, Barcelona, 1962 --Barcelona, 1963)

-Zurita i el Compromís de Casp (comunicació al IV Congrès d'Hist. de la Corona d'Aragó, Mallorca, 1955 --Palma, 1959)